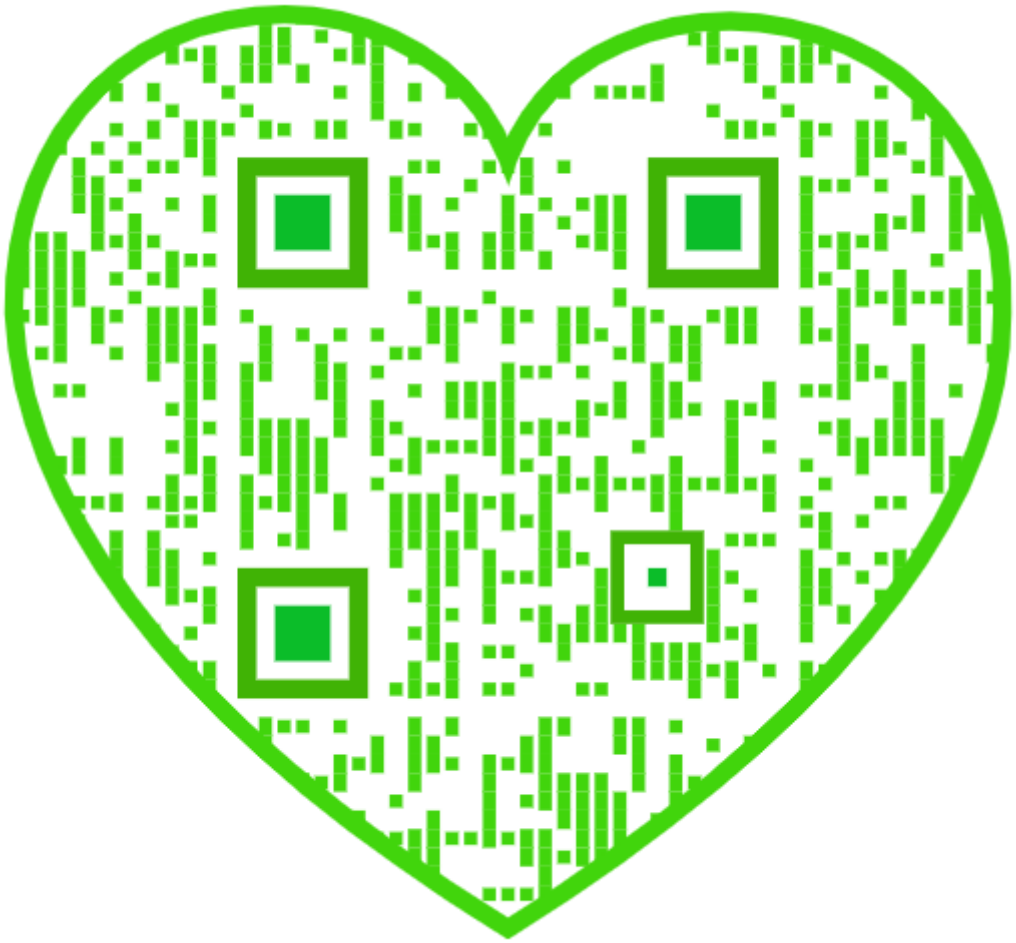
De Tweede Ronde. Jaargang 22

bron
De Tweede Ronde. Jaargang 22. G.A. van Oorschot, Amsterdam 2001

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_twe007200101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

[Nummer 1]

Voorwoord

Dit ‘Gulzigheidsnummer’ is het tweede in een reeks van zeven afleveringen die, ongeveer eens per jaar, in alfabetische volgorde zullen worden gewijd aan de aloude Zeven Hoofdzonden. Het Latijnse woord voor de ‘gulzigheid’ (*gula*) betekent eigenlijk strot. Daarom zou het te beperkt zijn deze hoofdzonde te omschrijven als ‘vraatzucht’. Het gaat om alles wat met al te grote gretigheid door het keelgat naar binnen wordt gewerkt, dus om vraat- én drankzucht. Ook in de bijbel worden die twee in één adem genoemd: Deuteronomium 21:20 (‘een brasser en een zuiper’), Spreuken 23:21 (‘een zuiper en vraat’), Mattheus 11:19 en Lucas 7:34 (‘een vraat en wijnzuiper’).

In *Nederlands proza* zijn zeven auteurs door het onderwerp geïnspireerd: Jean-Paul Franssens, H.A. van der Heijden, Jaap Kranenborg, Monika Sauwer, Klaus Siegel, Sana Valiulina en L.H. Wiener. Voor *Nederlandse poëzie* leek het thema zich niet makkelijk te lenen, maar dat is geen beletsel geweest voor Anneke Brassinga, Ed Leeflang, Thom Schrijer en Lou Vleugelhof. Onvermoede facetten van de gulzigheid komen aan bod bij twaalf vaste medewerkers aan *Light Verse,* welke rubriek ook nog bijdragen bevat uit middeleeuws Spanje en negentiende-eeuws Rusland. In *Essay* aandacht voor de gulzigheid van enkele bourgondiërs in de Nederlandse letteren en voor Dr. Johnson als vreetzak.

Vertaald proza bevat verhalen uit negen taalgebieden, van Arabisch tot Oud-Zweeds. Wij vragen graag speciale aandacht voor het Deense verhaal, spelend in Groenland, van Jørn Riel, voor een onbekend jeugdverhaal van Tsjechov en voor Jonathan Swifts satire over een kannibalistische oplossing van het probleem van de armoede in Ierland. In *Vertaalde poëzie* o.m. werk van Goethe (de Auerbachs Keller-episode uit Faust), een fabel van Krylov en een dithyrambe van Günter Grass over ‘Zult van varkenskopvlees’. Wij hopen dat onze lezers zich met gepaste gulzigheid aan de inhoud van dit nummer tegoed zullen doen.

Redactie

Nederlands proza

Week en toch stevig
Jean-Paul Franssens

Nana, de kokkin van het dorpsrestaurant waar ik dagelijks kom, is net weer op vrije voeten na zes jaar gevangenis. Ze was al jong weduwe en nog maar twee jaar getrouwd toen haar man stierf, omdat zij hem had doodgeschoten. Die man ging veel jagen in de bergen. Er is hier genoeg wild. Konijnen bji de vleet. Patrijzen. Zelfs wilde zwijnen. Nana ging vaak mee uit jagen. Ze hadden allebei een dubbelloops jachtgeweer. Hij was een grote knappe man. Het was een mooi gezicht die twee in de bergen tegen te komen. Twee grote, mooie mensen die van elkaar hielden.

Ze waren royaal met het wild dat ze schoten. Ze deelden het uit aan mensen die arm en oud waren en zich een patrijsje niet konden veroorloven. Iedereen hield van dat in- en ingelukkige stel. Aan dat geluk scheen geen eind te komen. Nana kon al gauw jagen als haar man. Toen die een keer tijdens de jacht struikelde en over zijn eigen geweer viel en bijna een everzwijn van minstens driehonderd kilo over zich heen kreeg, schoot ze het morsdood met een meesterlijk schot tussen zijn ogen. Dat beest moest met een trekker worden weggesleept en werd de volgende zondag in hun dorp op de rambla aan het spit gebraden.

Wat gebeurt? Die kerel van Nana gaat vreemd. Iemand die bedrogen wordt, merkt het altijd het laatst. Met haar eigen zuster ligt hij op de grond van haar keuken. Zo hadden ze dat al een half jaar gedaan als Nana niet thuis was, omdat ze in het restaurant stond te koken. Wat een rotwijf, die zuster, om daar uitgerekend de keuken voor uit te zoeken, mensen hebben werkelijk voor niks respect. Nana liep naar de schuur en toen haar man nog half in zijn blote kont stond, heeft zij hem met een fiks aantal schoten hagel zijn hele kruis aan flarden geschoten en nog twee voltreffers midden in zijn knappe kop, zodat zijn hersens in het overspelige gezicht van haar zuster terechtkwamen. Nana sleepte haar man de auto in, kwakte hem voor de politiepost ten aanschouwe van iedereen op het plein en meldde zich bij de guardia civil. Ze kreeg zes jaar vrouwengevangenis in Barcelona. Terwijl ze werd weggevoerd zwaaide het hele dorp haar uit. Iedereen stond te janken en riep dat ze voor haar zouden bidden en op haar zouden wachten tot ze

weer vrijkwam. Haar man die weliswaar begraven werd, heeft geen rust gekregen, want na een week was het graf al weer opengemaakt en het lijk is nooit teruggevonden. Ja, zijn kapotgeschoten kop in een boom op de rambla, maar de rest niet, en om die kop nog eens apart te begraven, daar zag zelfs de pastoor geen heil in. De zuster is op weg naar Barcelona, waar ze haar vergeving wilde vragen, uit de sneltrein gevallen. Dood. Zo, dat is nog eens andere koek.

Ik zit hier alleen in dit dorp. Ik heb geen vrouw om me heen. Nana is een knap mens. Ze hebben me haar geschiedenis verteld. Ik kon me dat bij haar wel voorstellen. Zo'n vrouw, met zo'n stevig verleden, intrigeert natuurlijk. Mijn Spaans is niks. Ik zit hier veel te kort om een conversatie op gang te brengen. Ze is niet toeschietelijk voor haar omgeving. Tegen mij lijkt ze aardig. Iedereen respecteert haar. Ze beschikt over een aangeboren soevereiniteit. De mannen hier kennen hun plaats; vrouwen weten waar ze bij haar aan toe zijn.

Maar ik ben niet goed snik. Hoe ouder ik word, hoe vaker ik denk dat ik bij jonge vrouwen nog een kans maak. Precies, het is een vorm van aftakeling. Bij Nana maak ik dezelfde fout. Ik denk dat ik haar in bed kan krijgen. Ik corrigeer me elke dag als ik in het café kom en ze me begroet. Heel uitbundig. Haar hoofd om de hoek van de deur; ze heeft me op straat al langs de keuken zien komen. Dat doet ze bij niemand. Het is opvallend. Ik zie dat anderen het ook merken. De kerels zijn afgunstig, dat voel ik toch. Daar komt het van. Ik kan geen afstand van haar nemen. Er is hier niks te beleven in dit gat, op haar verheug ik me: dat ik tussen de middag bij haar ga eten.

Er loopt hier een Spanjaard rond die wat Duits spreekt. Die zegt dat Nana een oogje op me heeft. Hij spoort me aan er werk van te maken. Ik heb al eens een onhandige afspraak met haar gemaakt. Maar dat liep mis. Ze begreep het niet. Of liever, ze kon het misschien niet geloven. Dat zal het geweest zijn. Ze geloofde niet dat het mogelijk was. Zie je dat ik er op een uitermate ongezonde manier over denk? Maar aan de andere kant: je weet het maar nooit. De aanhouder wint. Vrouwen hebben zo hun eigen strategie. Of ze nu in Spanje wonen of ergens anders.

Als de ober het te druk heeft, brengt ze me zelf mijn eten. Weer zoiets. Ik vraag haar omslachtig wat ik op mijn bord heb. Ze serveren hier alleen een dagschotel. Moet je zien hoe ze me dat pro-

beert duidelijk te maken. Niemand krijgt die aandacht. Natuurlijk niet, idioot, je bent de enige buitenlander in dit verlaten nest. Ze schenkt me wijn in. Ruikt eraan, 't Is een fles van de vorige dag. Ze komt met een nieuwe aanzetten terwijl dat het werk van de ober is. Niemand drinkt hier een fles helemaal leeg. Ze raakt per ongeluk mijn hand aan. Ik merk alles. Ik hou alles binnen de perken. Ik zie alles in de juiste proporties. Ik verveel me er niet bij en zij verveelt er zich niet bij. Die zit te wachten tot ik met een duidelijk voorstel kom. Ik besluit haar een briefje te schrijven. Dat krijg ik met een woordenboek gemakkelijk voor elkaar. Een gedichtje erbij. Vrouwen die verliefd zijn houden niet van cryptische liefdespoëzie. *Een keukenmeid neuken is voor elke dichter door alle eeuwen heen steeds een bron van inspirerende opwinding*. Calderón de la Barca.

Kijk, daar komt ze alweer. Ze bukt zich. Haar ellebogen op mijn tafeltje. Dat wiebelt. Ze schuift een bierviltje onder een poot. Wat een lekkere tieten dat mens heeft. Zie je wel, ze stelt met genoegen vast wat haar manoeuvre bij mij teweegbrengt. Terug met brood en sla. Een fles wijn. Die staat er al. Ze is in de war. Ik maak haar onzeker. Een vrouw die haar man heeft doodgeschoten, die zes jaar in de gevangenis heeft gezeten, maak ik op mijn leeftijd onzeker.

Ik gedraag me steeds belachelijker. Wat zich hier afspeelt zijn doodnormale handelingen, onder doodnormale omstandigheden uitgevoerd door een normale en fatsoenlijke dorpskokkin in een bergdorp in Spanje. Daar is niks dubbelzinnigs bij. Daar wordt ook in het geheel niet dubbelzinnig over nagedacht, alleen door een halve gek die een tijdje zonder vrouw zit. Er zit kennelijk iets op mijn schouder. Ze plukt het eraf. Een lange, grijze haar. Met een kus in mijn richting blaast ze hem weg.

Ik eet hier alles. Alles smaakt me ook. Ik ben niet bang voor stierenkloten. Criadillas de toro, of noem maar wat. Nu zet ze me weer iets voor dat buitengewoon lekker ruikt en er smakelijk uitziet. Een soepachtige brei, met stukken tomaat en bloedworstjes zo te zien, die in deze streek erg lekker zijn. Een stevige, gebonden maaltijdsoep, sterk gekruid met een boventoon van weeïgheid die kan duiden op de aanwezigheid van bestorven vlees, waar ik bij wild zo van houd.

Nana prijst haar soep. Het is niet alleen lekker en gezond, het is ook goed voor wat er in je kruis zit, zegt ze lachend. Goed voor je onderlijf. Voor je kracht. Voor je potentie, om het maar eens zon-

der omhaal te zeggen. Gelach in het café. Eet maar. Eet er maar veel van.

Wat is het precies, vraag ik bedeesd. Pens. Callos. Sopa de callos. Nou? Smaakt het? Mmmm. Tja. Ja zeker. Bijzonder. Apart. Heel apart. Vooral de stukjes bloedworst. Pens. Ik moet eraan wennen. Ruw vanbuiten. Harig. Zacht vanbinnen. Goed gaar, maar niet te gaar. Week en toch stevig. Je moet op de pens kauwen. De soep is aangelengd. Niet echt gebonden, maar niet waterig. Ik eet er flink brood bij. Ik sop het erin. Veel wijn om te spoelen. Ze blijft bij mijn tafeltje staan. Ze is trots. Een trotse kokkin die de buitenlandse escritor uit het verre Nederland haar specialiteit heeft voorgezet, geroemd in de hele omgeving. Alles om me heen smult en sopt, smakt en geniet.

Nana wijst de pens aan. Ik moet de pens niet vergeten. Daar is het om begonnen. De worst, de stukken droge ham, de tomaten, de hele prut is in wezen bijzaak; het gaat om de pens. Ik begrijp dat de pens wordt voorgeweekt. Het gaat om het beste stuk waarin de maaginhoud nog aanwezig is. Dat geeft de speciale smaak aan de callos. Die krijg je hier alleen nog bij de plaatselijke slager, die zelf slacht. Beneden in de stad wordt alles er uitgekookt en weggespoeld. Dit is origineel. Van vader op zoon.

Ik krijg een lichte braakneiging. Ik slik nog een stuk pens door. Ik probeer mijn smaakpapillen zoveel mogelijk onder controle te houden. Veel brood erbij, vergezeld met stukjes worst en flarden tomaat. Ik proef de ham, dus proef ik ook de stevig behaarde pens. Het is een gore, vieze rotsmaak. Ik heb weliswaar nooit stront gegeten, maar ik kan me voorstellen dat een bord stront met stukken bloedworst en veel kruiden in een lobbige soep zo moet smaken. Harde stukken stront die door hevige constipatie met veel gepers via de endeldarm de aars passeren.

Nana staat nog steeds naast me. Ik kan niet meer. Ze wordt in de keuken geroepen. Ze reageert niet. Ze kijkt me lachend aan in de stellige overtuiging dat ik haar een compliment ga maken over haar ongeëvenaarde callos. Ik neem nog een flinke slok wijn. Ik geef te kennen dat ze kan gaan. Dat ze in de keuken naar haar roepen. Ik red me hier verder wel. Laat me maar.

Ze wijst me een stevig stuk pens aan. Lekker. Sappig. Dat is een goed stuk. Het beste stuk uit de hele pan. Dat heeft ze voor mij achtergehouden. Voor me uitgezocht. Omdat ik je mag. Omdat ik je zelfs heel *erg* mag. Echt waar. Dat heb ik toch wel gemerkt?

Nana, ga aan je werk. Ik word niet goed. Ze kijken allemaal op.

Ze zien hoe ik van tafel ren. Ik haal net de wc niet. Ik kots voor de deur de hele bende eruit.

Nana naar de keuken. Stilte in de kroeg. Ik naar buiten. Voor het open keukenraam staat Nana met de kroegbaas. Als ik haar zie, kwak ik nog een half vermalen lap pens op de rijweg.

Ik maak hier in de omgeving vaak lange wandelingen. Door de bergen, over de heuvels, waar Nana ooit met haar man op jacht ging, want ik loop in de buurt van haar dorp waar ze die kerel heeft doodgeschoten. De lucht betrekt snel. Gerommel in de bergen en de wind steekt op. Het weer kan hier plots omslaan. Er komt een behoorlijk onweer opzetten. Ik moet voortmaken. Ik krijg een lift naar het dorp. Het is een troosteloos, bijna verlaten oord met hier en daar ruïnes uit de tijd van de burgeroorlog die nooit zijn opgeruimd. Aan een doodstil marktpleintje bij een kerk waar ik om zijn lelijkheid niet naar binnen durf, is een winkeltje met achterin, in het duister, een bar. Ik vraag om bier en wat brood met droge ham. Als ik een eerste hap probeer te nemen, steekt Nana haar hoofd door de kralenketting in de deuropening. Ze heeft haar vrije dag. Wat een ontmoeting. Alsof ze een lang verloren minnaar heeft teruggevonden. Nana neemt de uitgedroogde bocadillo uit mijn handen en trekt me de winkel uit. Straatje op, straatje af: daar staat haar huis, hier woont ze. Een verwilderde tuin waaraan jaren niets is gedaan, hoe kan het ook anders? Man dood en zij jaren in de gevangenis.

Een zoete, weeë lucht komt uit de keuken. Het pruttelt en dampt op het fornuis. Een kraakheldere plavuizenvloer, waarop haar man lag nadat ze de kloten van zijn lijf had geknald. De hemel is nu pikzwart. Bliksemflitsen en het verwachte onweer kan losbarsten. Hoor maar, de eerste knetterende slagen dreunen al door het dal en weerkaatsen tegen de steile rotswanden.

Ze trekt me meteen op haar bed. Dat wordt een woeste vrijerij met Nana. Ik ben er niet op voorbereid. Het overvalt me hier allemaal. De vrouw met wie ik geen woord kan wisselen is niet in toom te houden. Ik ben toch niet de eerste kerel die ze sinds haar vrijlating zo'n beetje aan het verkrachten is? Stormachtig, oké, maar dit gaat wel heel erg de woeste kant op. Hoor dat onweer eens tekeer gaan. Die bovenarmen, die spierbundels over haar rug. Ze heeft zes jaar aan bodybuilding gedaan in het vrouwengevang,

dat kan niet anders. Ik probeer het met wat zoet gestreel, met gefluister en gelik in haar oor, dat wil nog wel eens aanslaan.

Daar heb je het al: ik krijg hem niet omhoog. Zie je, dat komt er nu van, mooie geschiedenis. Moet je dat onweer horen. Nana naar de keuken. Ze zet een pan soep tussen mijn benen. We gaan hier toch niet op bed zitten eten? Ik lach maar wat. Het is tenslotte weer eens wat anders. Andere landen, andere gewoontes. Krijg ik geen bord? Neemt zij niks?

Niks daarvan: ik moet eten. Ah, ik begrijp het. De soep. De ingewandensoep die zo goed is voor je lul en kloten. Eten moet ik en vlug een beetje. Alles moet op. Alles. Tot op de bodem gaat die pan leeg. Ik aarzel. Ik neem een voorzichtige hap en kijk haar hulpeloos aan. Ik kan niet. Het spijt me, maar ik krijg het niet door mijn keel, Nana. Wat? Niet door je keel? In de hoek staat een geweer. Een dubbelloops, zo te zien, een splinternieuw jachtgeweer. Ze haalt de grendel over, gaat in haar blote gat tegenover me op het bed zitten en richt twee lopen op mijn kruis. Zo, en nu aan de slag met die soep.

Dus begin ik, hap voor hap. Ik moet zeggen, niet slecht. Het is opnieuw even wennen, maar toch. Mag ik er wat brood bij? Is er wijn?

Volslank

Hein-Anton van der Heijden

‘Vrolijkheid. Fellini. Een goed gedekte tafel.’

Langzaam, soms bijna stilstaand, sukkelde de trein langs het hek van een reusachtige ijzergieterij die door oranje booglampen werd beschenen. Het station kon nu niet ver meer zijn.

In het slaoliegele licht van het compartiment zagen zijn medereizigers eruit alsof ze zojuist uit een schilderij van een Vlaamse expressionist waren gestapt. Dat beeld moest Veerle toch aanspreken. Een gedrongen man met een vierkant gezicht, een bonte halsdoek en een boerenpet die een blikken boterhamdoosje stijf tussen zijn handen geklemd hield. Naast hem, zonder zich iets gelegen te laten liggen aan het perspectief, een oude, geheel in het zwart gehulde vrouw met een nek van craquelé. Een klein meisje met een scapuliermedaille om haar hals, dat hem de hele reis zwijgend had aangestaard. Drie mensen die de ultieme ontoegankelijkheid uitstraalden, die hem alleen iets zouden zeggen wanneer ze hun plaats op het kunstwerk weer hadden ingenomen en hij hen toevallig zou tegenkomen op een tentoonstelling.

Het was november, het was elf november, het was bijna donker maar dat was het eigenlijk ook al toen hij drie uur geleden was ingestapt. Opnieuw reden ze tussen omgeploegde, vette akkers die zich aan de ene kant verloren in de mist en aan de andere kant versmolten met de autoweg (autostrada zeiden ze hier in België) die zich als een lint van licht door de vallende avond slingerde.

‘Verwondering. Un ballo in maschera. Paling in het groen.’

Het doel van zijn reis begon hem steeds ongerijmder voor te komen. Vijf kwartier geleden waren ze een stad op een heuvel gepasseerd waarvan hij de naam niet had kunnen lezen, zo snel gleed de trein langs het perron, maar die hij in gedachten Aartselaar had gedoopt. Het was het enige moment van de dag dat het even was opgeklaard, er was een regenboog aan de hemel verschenen en de zon belichtte de koepels van de kerk en het middeleeuwse stadhuis. Hij was opgeveerd uit zijn kleine middagdromen, had het beeld in zijn hersens geprent om er aan Veerle over te kunnen vertellen, maar toen het een paar minuten later weer regende was ook zijn geestdrift gedoofd en nu kon hij alleen maar met verwon-

dering terugdenken aan het telefoongesprek waarin hij de afspraak had gemaakt. Niet dat het te vroeg was, twee jaar alleen was meer dan genoeg. Maar welke draai hij er ook aan gaf, hij bleef het onnatuurlijk vinden, iets wat eenvoudigweg niet bij hem paste. Maar misschien zou iedereen dat wel zeggen.

De trein stond stil. Op het perron werden in twee talen overstapmogelijkheden omgeroepen op aansluitende treinen, dieseltreinen die hem nog verder de provincie in zouden voeren, naar dorpen met, godweet, alleen maar karresporen, boerenhoeven, kapellen tussen doorweekte akkers...

‘Monsieur. Vous oubliez votre chapeau.’ Het meisje met de scapuliermedaille. Het leek zowaar wel of ze glimlachte.

Smoutebollen. Op het plein voor hotel Terminus was een reusachtige gebakkraam geïnstalleerd. Een paar meter boven de aarde waren zes, acht, misschien wel tien bakkers, verkopers en verkoopsters in de weer. De bakkers met hun hoge koksmutsen draaiden pirouettes, de verkoopsters, grote pronte vrouwen met deinende boezems, ratelden onafgebroken tegen elkaar.

Smoutebollen. Een kwart eeuw had hij het woord niet gehoord maar alsof de herinnering eraan lag opgeslagen in zijn oude hersenen begon het water hem plotseling door de mond te lopen. Hij beklom een trapje, hij stond op een breed houten plankier, hij was weer twaalf en straks zou hij de poedersuiker van zijn vingers likken alsof hij vijfentwintig jaar niet anders gedaan had. Met een puntbuil in zijn hand stak hij het stationsplein over.

Het restaurant moest zich ergens in de bovenstad bevinden, zoveel was duidelijk. Nu nog een zwarte roos. Hij zou wel ergens een bloemenstalletje tegenkomen. Het leek wel of de mist steeds dikker werd, de wandelaars op het stationsplein schoven als schimmen voorbij, de geluiden van auto's en motoren smoorden in de witte waas.

Vlak voor hem zwierden twee als clowns verklede mannen, de armen stevig om eikaars schouders geslagen. Voor elke jonge vrouw die zij tegenkwamen namen zij met een elegante zwaai hun muts met bellen van het hoofd, maakten een réverence en keken diep bedroefd wanneer hun avances niet werden beantwoord. Staes volgde hen tot aan de voet van de trap die naar de basiliek voerde en de bovenstad scheidde van de benedenstad.

‘Rivierkreeftjes eten op een warme middag in Toscane.’ Geluk-

kig had ze ‘eten’ gezegd, niet ‘proeven’. Misschien was dit wel de zin geweest die de doorslag had gegeven. Niet dat hij ooit rivierkreeftjes had gegeten in Toscane, maar de voorstelling, hoe reisbureaubrochureachtig ook, van een beschaduwd terras, hoogzomer, gekoelde witte wijn, had het bloed in zijn lichaam voor het eerst sinds maanden, zo leek het wel, weer aan het stromen gebracht.

Tweehonderdvierentachtig treden was het naar de bovenstad. Natuurlijk had hij ook een bus kunnen nemen of een taxi, maar in het gidsje dat Veerle hem had opgestuurd stond dat er ook een klein trammetje was en dat je bovendien op vele plaatsen kon uitrusten in kleine cafés die luisterden naar raadselachtige namen: Het Zwevende Land; Het Zwarte Hart; De Vierde Statie.

Hoe vaak hij het ook had geprobeerd, hij was er niet in geslaagd zich een voorstelling te maken van het uiterlijk van Veerle. ‘Volslank,’ had ze dromerig door de telefoon gezegd. Of was het aarzelend? ‘Lange blonde haren,’ had ze er lachend aan toegevoegd. Maar hoe vaak hij haar woorden ook voor zichzelf had herhaald, er vormde zich geen beeld van haar in zijn hoofd. Haar stem klonk in elk geval warm, een beetje schor ook, een stem om verliefd op te worden?

Het was de vraag of hij dat wilde. Nog nooit eerder had hij dit gedaan maar met een moeilijk te doorgronden combinatie van gêne en jaloezie had hij wel altijd aan de lippen gehangen van vrienden en vriendinnen die hem rapport uitbrachten over dit soort afspraken, over eerste ontmoetingen in winderige badplaatsen, over plotseling opduikende gewezen minnaars, over lange weekenden in Europese hoofdsteden, en over kinderen die spontaan in huilen uitbarstten wanneer ze voor de zoveelste keer werden geconfronteerd met een nieuwe moeder in het lits-jumeaux van hun vader. Enfin, hij zou wel zien. Je leven in eigen hand nemen, niet afwachten, dat was toch het recept voor succes in deze tijd? Het probleem was alleen dat hij niet zeker wist of hij wel zo gesteld was op deze tijd.

‘Bittere chocolade. Patrijs met zuurkool. Een mooie fles Chianti.’

Er zat wel veel eten en drinken in haar advertentie maar het had hem niet gestoord. Integendeel. Het goede leven, Italiaanse overvloed, daar was hij, achteraf gezien, veel te weinig aan toegekomen. Hij was een matig mens, altijd geweest, matig en verstandig, een estheet ook. Hollands tot op het bot, en soms kwam hem dat de strot uit. Alleen vroeger, tijdens zijn jeugd in wat hij nog

altijd de Zuidelijke Nederlanden noemde, was het anders geweest. De feesten op de dorpen, buiten eten aan lange tafels in de zomermiddaghitte ...

Café De Vierde Statie. Zou hij hier even uitrusten en een biertje nemen? De klokken van de basiliek begonnen te luiden voor de avondmis. De mist was nu zo dik geworden dat hij het bloemenstalletje pas in het vizier kreeg toen hij bijna een emmer omver schopte. Kon hij in elk geval zijn zwarte roos kopen, zijn teken van herkenning. Hij was bijna drie keer zo duur als de potchrysanten die in grote hoeveelheden verspreid over de kinderkopjes stonden.

‘Awel, die zijn nog over van Allerzielen he,’ was het antwoord toen hij er wat van zei.

Doorlopen maar. Ondanks de smoutebollen begon hij trek te krijgen.

Restaurant Het Wondervarken. Bij de kapstokken hing een affiche van *Un ballo in maschera* en uit de luidsprekers klonk carnavalsmuziek. Het restaurant strekte zich uit zover als hij kon kijken, overal stonden tafels, het moesten er minstens honderd zijn, maar een paar waren pas bezet. Aan één ervan troonde een vrouw die hem lachend aankeek; voor haar stond in een smalle vaas een zwarte roos.

Dik was niet het goede woord. Vlezig, voluptueus, overweldigend, overrompelend; allemaal waren het omschrijvingen die op één en hetzelfde moment in hem opkwamen, maar die toch maar voor een klein deel de indruk weergaven die zij op hem maakte.

Ze stond op en gaf hem een warme hand. ‘Veerle Aartselaar.’

‘Staes.’

‘Een biertje? Daarvoor komen de Hollanders toch hier naartoe, om Belgisch bier te drinken?’

Ze wenkte een ober.

‘Vanavond begint hier het carnaval. De elfde van de elfde nietwaar? Het zal wel druk worden, maar niet eerder dan een uur of tien. Hebt u honger? Wilt ge alvast de kaart zien?’

Ze zei u. Dat was Vlaams, natuurlijk, maar hij voelde zich ook zo vreselijk u. Een volwassen man en een vrouw van zijn eigen leeftijd die zich uitsloofde om aardig tegen hem te zijn maar voor wie hij, zo wist hij nu al, een vreemde zou blijven. Vanavond om elf uur vertrok er nog een trein naar Brussel. Als hij die nam en in Brussel overnachtte, kon hij morgen voor het middaguur weer op de faculteit zijn...

‘Awel Hollander, wat vindt ge van de kaart? Als ik u mag aanraden...’

Ze deed echt haar best. Of zou zij niet, zoals hij, al bij de eerste blik doordrongen zijn geweest van de zinloosheid van deze ontmoeting? Ze had veel werk gemaakt van haar uiterlijk. De *bleu de Paris* jurk zat haar als gegoten en haar vlezige armen waren zonnebankbruin zonder dat het er te dik bovenop lag. Ze droeg een gouden halsketting en haar haren waren inderdaad heel lang en heel blond, daarover had ze geen woord teveel gezegd. Over niets trouwens; hij had alleen nooit geweten dat volslank ook het tegendeel van slank kon zijn.

‘Awel. Ik denk dat ik maar eens begin met een witlofsoep en daarna de terrine van zalm, paling en heilbot. Of zou ik de gegratineerde gevulde eieren nemen? Ach, waarom niet allebei; het is maar één keer de elfde van de elfde. Als hoofdgerecht kies ik dan wild zwijn met vossebessen en voor dessert... Nou, dat zien we dan wel weer, maar ze hebben hier wel heel bijzondere desserts, dus spaar een plaatsje in uw maag. En u Hollander, wat kiest gij? Hebt ge het wel naar uw zin?’

‘Oesters. En...’

‘Matig he, matig, een echte Hollander. Maar wel een goeie smaak. Oesters, ge weet wat dat meestal betekende op de schilderijen van uw landgenoten?’

‘Daar heb je er vast veel van gezien.’

‘Ik heb er vooral veel van verkocht.’

‘O ja, je handelde ook in schilderijen.’

‘Niet over het werk praten. Nog niet. Wacht, daar zijn uw oesters en mijn witlofsoep. Nog maar een flesje Chablis?’

Het was fascinerend te zien hoe zij at. Je kon niet zeggen dat zij niet proefde wat zij naar haar mond bracht want dat deed zij wel, alleen ze maalde door als een machine die er niet op was afgesteld af en toe even halt te houden. Op elke hap die hij nam nam zij er drie, telkens wanneer hij twee slokken had gedronken had zij haar glas al weer leeg, en voordat hij zijn oesters op had, had zij niet alleen haar witlofsoep en de visterrine maar ook twee gevulde eieren soldaat gemaakt.

Ineens zag hij het beeld voor zich van hoe zij, naakt en reusachtig uitvergroot, op een praalbed lag, haar ene been wellustig opgetrokken, en hoe hij, op normale grootte maar nietig in het licht van haar vormen, rondscharrelde over haar lichaam, zich neervlijde

tussen haar borsten die roomblank waren, zijn hoofd een moment verborg in haar navel, een expeditie aanving tussen haar dijen. Van de weeromstuit begon hij zich aan te passen aan haar drink-tempo.

‘Ha Hollander, nu begint ge ook op toeren te komen. Het heeft even geduurd maar...’ Ze keek hem stralend aan.

Pas nu realiseerde hij zich hoe hij, terwijl zij at, steeds meer was gaan praten, misschien wel om zijn verbijstering over haar vraatzucht te verbergen. Hij had verteld over wonderlijke namen van de restaurants in zijn woonplaats, hij had een paar Hollandergrappen gemaakt die zij niet kende en waarover zij had geschaterd, en zelfs had hij het gehad over de manier waarop het zonlicht was gevallen op de stad op de heuvel waar hij die middag met de trein was langsgekomen. Het waren alleen maar woorden geweest en ze had ironisch maar tegelijk vol warmte naar hem gekeken.

In het restaurant werd het snel drukker. Aan bijna alle tafels zaten nu mensen te eten en in een hoek maakte een blaaskapel zich op om te gaan spelen. De deur werd opengeduwd en een grote groep mannen en vrouwen gulpte de zaak binnen. Even later begonnen ze, de handen op eikaars schouders, aarzelend aan een polonaise tussen de etenden.

Toen ze langs hun tafel kwamen maakte een man met een vierkant gezicht zich los uit de stoet en boog zich vertrouwelijk over Veerle.

‘Die man he,’ hij priemde met zijn wijsvinger naar Staes. ‘Die man had vanmiddag in de trein bijna zijn hoed vergeten. Het was dat een klein meisje hem erop wees, anders had hij hem mooi laten liggen.’

‘Het is goed Felix,’ zei ze. ‘Het is goed dat jullie zo goed op meneer z'n hoed hebben gelet.’

De man keek haar trouwhartig aan en hoste daarna weer door.

‘Die kan toch zo op een schilderij van Permeke,’ zei ze. Ze had vochtige ogen en deed geen moeite dat te verbergen. ‘Zullen we de dessertkaart maar eens bekijken?’

‘Brabantse nachten zijn lang.’ De fanfare was begonnen te spelen en onverhoeds, als een stomp in zijn maag, troffen de eerste klanken hem.

‘Brabantse nachten zijn lang.’ De laatste keer dat hij de melodie had gehoord was tijdens zijn laatste jaar in de Zuidelijke Nederlanden, meer dan een half leven geleden. De tijd dat alles er nog

niet zo toe deed. Sterrennacht, vrieshemel, en hij met zijn armen om de hals van een meisje dat luisterde naar de naam Doremi.

‘Ze komen heel langzaam op gang.’ Het lied ging door en het was alsof er geen verschil meer was tussen die keer en nu. Veerle die naar hem lachte en keer op keer zijn glas bijvulde, de blaaskapel die speelde, de hossende menigte, de lichten overal in de zaal.

Ineens stond er een crème brulée voor hem.

‘Ik dacht dat u dit wel zou smaken. Die maken ze nergens zo goed als hier in Het Wondervarken.’

‘Ja maar dan, ja maar dan....’ De laatste regel van het eerste couplet, het enige couplet trouwens waarvan hij zich de woorden herinnerde.

‘Hé Hollander, laten we dansen.’ Ze nam hem bij de arm en even later voelde hij haar enorme lichaam tegen zich aan, haar borsten, haar armen die ze op zijn schouders had gelegd. Om hen heen begon opnieuw een polonaise.

Volslank, dacht Staes. Hij sloot zijn ogen en drukte haar dichter tegen zich aan.

‘Ochtendlicht. Zwarte koffie. Zachte pianomuziek van Bach.’

De plaats naast hem in bed was leeg.

Het laatste wat hij zich herinnerde was hoe ze samen, naakt op hun rug liggend en schaterend van het lachen, lange reeksen gemeenplaatsen uit contactadvertenties hadden gereciteerd. Hij had niet naar haar kunnen kijken want zij stond erop dat het licht gedoofd bleef nadat zij zich in de badkamer had uitgekleed, maar het praten en lachen in het donker was vertrouwd geweest alsof ze elkaar al maanden kenden. Maar het was wel een bedrieglijke vertrouwdheid: de vertrouwdheid met iemand die, hoe aanhankelijk ze zich ook toonde, de meeste lust die zij bezat in haar eigen lichaam had gestopt, waardoor er voor hem niet veel overbleef.

Hij stond op en schoof het gordijn open. De hemel was strakblauw en uit het station denderde een lange goederentrein in de richting van de zon. De gebakkraam was nog gesloten maar op het plein zwermden de mensen al in het rond. Toen hij het raam wijd wilde openen, strandde zijn poging halverwege op de m van Terminus. De ochtendlucht was fris, als in een wintersportplaats en een moment wist hij zeker dat hij de geur rook van houtskool.

Veerle had niets achtergelaten. Haar toilettas en make-up spullen waren verdwenen en de punt van haar dekbed was keurig

opengeslagen in de vorm van een driehoek. Had zij niet iets gezegd over een afspraak op een veiling die zij niet mocht missen? Tevergeefs zocht hij naar een briefje.

In de ontbijtzaal was hij nog de enige gast. De radio speelde Franse chansons en vanuit de keuken klonk het gerinkel van kopjes. Terwijl hij zijn croissant besmeerde met marmelade, kwamen er meer herinneringen boven aan de afgelopen nacht. Veerle en hij die steeds inniger waren gaan dansen. De taxirit van Het Wondervarken naar het stationsplein, halverwege onderbroken door het bezoek aan een patatkraam (frietkot, zei Veerle). De moeite die ze hadden moeten doen om de nachtportier te wekken uit zijn slaap, en de grote zak zoute pinda's die ze nog bij hem had gekocht. En tenslotte de gêne die hij had gevoeld toen hij was begonnen de vormen van haar lichaam te strelen.

‘Wat gebeurt er met je als je zo aan het eten bent?’ had hij voorzichtig gevraagd in een ultieme poging te ontrafelen waarom Veerle zich met zoveel kracht scheen te moeten onttrekken aan haar eigen naam.

‘Ik voel me koortsachtig, gehaast, opgejaagd; telkens weer, en dan moet ik doorgaan. Het is alsof de duivel me op de hielen zit.’ Alle lichtheid was verdwenen uit haar stem.

‘De duivel?’

‘Ja, de duivel. Bij jullie bestaat die niet meer maar hier is hij nog springlevend.’

Hij wist niet of ze het meende of dat ze hem voor de gek hield.

‘Ach, wat doet het er toe. Laten we het er niet meer over hebben. Kom je bij me?’

Toen hij bij de receptie vroeg om de rekening bleek die al te zijn voldaan. Ook had madam een brief voor hem achtergelaten. Hij zat in een rode enveloppe en bestond uit slechts één zin. ‘Hollander, het was mooi vannacht maar hier moesten we het maar bij laten.’

Hij zette zijn hoed op, wandelde het hotel uit en begon in de richting van het station te lopen.

Broodje rosbief

Jaap Kranenborg

De vrouw schuift ongedurig met haar brede achterwerk over het leer van de zitting, werkt zich uit haar jas, stoot haar elleboog tegen mij aan, probeert de jas in het bagagerek boven haar te gooien en hangt die tenslotte maar aan het haakje tussen haar zitplaats en de mijne. De jas ruikt naar schimmel. De man ploft tegenover mij neer en zit meteen goed. Hij heeft ogen die uit zijn vlezige hoofd puilen alsof er van binnenuit tegen aan gedrukt wordt. Zijn dijen dwingen mijn benen tegen het prullenbakje.

Waarom moeten ze in de vrijwel lege coupé uitgerekend bij mij gaan zitten? Het lijkt wel of ze me niet eens hebben opgemerkt, zo druk hebben ze het met elkaar. Pas als de trein zich in beweging zet, dringt het tot me door dat ze sinds hun binnenkomst geen woord met elkaar hebben gewisseld. Het ligt aan de mimiek van de man, die is zo levendig dat er geen geluid bij hoeft. Op zijn hoofd beweegt een vettig kuifje met zijn grimassen mee.

Hij snuift en zijn wenkbrauwen schieten twee keer achter elkaar omhoog. Alsof hij een commando heeft gegeven, buigt de vrouw zich naar een boodschappentas die ze in het gangpad heeft neergezet en haalt daar een streng platgedrukte kadetjes uit. Ze scheurt er een af en geeft die aan de man. Zijn ogen blijven op de tas gericht, vormen de as waar zijn mimiek omheen draait. De vrouw haalt een papieren zakje uit de tas. Er staat een tekening op van een vrolijk varkentje. Ze friemelt het zakje open. Plakjes rosbief zitten er in. De rozerode binnenkant van het vlees glinstert vochtig. Ongeduldig pakt de man de rosbief uit haar hand en legt die op zijn dij, wurmt zijn wijsvinger het kadetje in en rijt het open. Zorgvuldig peutert hij een plakje vlees los en drapeert dat op het opengeslagen broodje. Terwijl de vrouw haar kadetje openscheurt, begint de man in zijn zakken te graaien. Hij moet er helemaal voor gaan verzitten, zijn benen pletten mijn knieën tegen het prullenbakje. Dan draait hij zijn omvangrijke lichaam en doorzoekt snuivend de zakken aan de andere kant, onderwijl het broodje en de rosbief, die bijna van zijn dij afvallen, geen seconde uit het oog verliezend. Opeens golft er triomf over zijn gezicht. In zijn hand houdt hij een aantal verkreukelde zakjes, van die zout- en peperzakjes uit een

selfservicerestaurant, die hij neerlegt op het driehoekje van de bank dat is vrijgekomen tussen zijn benen. Hij scheurt een zakje zout open en strooit de inhoud over het vlees. Een seconde keert zijn blik naar binnen, dan draaien zijn ogen naar de rosbief. Behoedzaam trekt hij nog drie plakjes los en legt die boven op het eerste. Een peperzakje wordt leeggeschud. Ook de vrouw schudt zakjes leeg op haar rosbief. Nog steeds hebben ze geen woord gewisseld.

De man drukt zijn broodje dicht, bekijkt het goedkeurend, terwijl zijn lippen langzaam van elkaar gaan. Dan spert hij zijn mond open en propt het broodje diep naar binnen. Zijn hoofd knikt naar voren, het lijkt of hij moet kokhalzen. Heftig kauwen volgt, waarbij zijn onderkaak een ellips beschrijft onder de bovenkaak, als bij een herkauwende koe. Na een paar luide smakken slikt hij. Zijn hele gezicht doet mee, het kuifje springt op en neer. Hij propt de rest van het kadetje naar binnen, op diezelfde manier: diep in zijn keel, alsof er een knopje op zijn huig zit waarmee hij de boel in beweging zet.

Ik draai mijn gezicht af en hoor de vrouw aan haar broodje beginnen. Het groene landschap glijdt voorbij. Een tegemoetkomende trein passeert met luid geraas. Als ik weer de coupé in kijk, is de man bezig een tweede kadetje klaar te maken. In mijn ooghoek zie ik hem het verorberen. Nog kauwend maakt de vrouw een prop van het belegzakje met het vrolijke varkentje, buigt voor me langs, drukt zwaar tegen me aan en gooit de rommel in het prullenbakje. De man zit na te smakken, met een verwilderde uitdrukking op zijn gezicht. Hij steekt zijn middelvinger in zijn mond, beweegt er mee langs zijn voortanden en peutert in de richels ertussen.

Uit zijn borstzakje haalt hij een wit, rechthoekig doosje tevoorschijn. *Jordan tandzijde* staat er op. Met een zwaai trekt hij er een halve meter draad uit. Gauw kijk ik weer naar buiten, naar zo'n bedrijventerrein waar aan de buitenkant niets van bedrijvigheid is te merken. In mijn ooghoek zie ik zijn elleboog bewegen. Ik kan niet nalaten even te gluren. Hij bestudeert juist de draad. Er zit een rood vezeltje op. Met zijn lippen hapt hij het eraf en flost verder. Iets wits spat tegen de ruit. Ik concentreer me op de horizon. Als ik iets vochtigs tegen mijn wang voel, draai ik me met een ruk om. De man trekt de tandzijde tussen de vingers door en geeft het aan de vrouw. Zijn hand veegt hij af aan zijn broek.

Ik haal diep adem en wil iets zeggen, maar er komen geen woor-

den uit mijn mond. Mijn maag staat dat niet toe. Het is of de twee me nu opeens ontdekken. De vrouw kijkt me aan met een stralende lach. Overal tussen haar tanden zit wittig spul, hier en daar steken vleesdraadjes uitdagend naar voren. De tweede poging iets te zeggen, wordt verijdeld door een reflex van mijn slokdarm. Ik houd mijn adem in, terwijl ik mijn spullen pak. Als de vrouw de gebruikte tandzijde in de wittige substantie zet, moet ik kokhalzen. De ogen van de man schieten naar mijn gezicht. Met opeengeperste lippen probeer ik me langs hen heen te wurmen. Een scheut brandend zuur schiet omhoog, rechtstreeks mijn mond in. Ik slaag er maar net in het binnen te houden. Het laatste dat ik van de twee zie, is het gezicht van de man. Eerst bekijkt hij me met grote verbaasde ogen. Dan verschiet alles - de wenkbrauwen, de mond, de wangen, de rimpels, het kuifje - in een geluidloze schreeuw van absolute walging.

Monte Gola

Monika Sauwer

Op een zondagochtend in de eerste week van de veel te nieuwe eeuw werd ik panisch wakker in de stellige overtuiging dat ik me weer eens bezopen had. Het was verschrikkelijk, ik had het echt niet gewild, maar ik kon geen weerstand bieden. En dat ondanks mijn goede voornemens. In mijn droom dronk ik bijna zwarte wijn uit grote Duitse bierglazen. Het smaakte afgrijselijk, maar ik dronk door, juist omdat het Olaf zo woedend en teleurgesteld maakte. ‘Hou op, je gaat eraan kapot, dat weet je,’ smeekte hij, maar ik nam weer een paar grote zure slokken. ‘Dan moet je maar vaker met me vrijen,’ schreeuwde ik toen. ‘Jij vindt het wel best als ik lam in mijn bed tol. Een mooi excuus om niks meer met mij te hoeven.’

Het kostte me minuten van moeizaam nadenken voor ik eindelijk zeker wist dat ik mijn dronkenschap alleen maar gedroomd had. Ik stond al maanden droog. Toch was ik zo bang dat mijn hart door de matras heen dreunde. Wat was ik intens gemeen tegen Olaf geweest. Meende ik mijn droomruzie echt? Dan zag het er slecht uit voor onze verhouding. Snel moest ik mijn bed uit, wassen, aankleden.

Buiten was het zondags verlaten. Het stadspark was nog geheel aan de kwinkelerende vogeltjes. Mezen en roodborstjes zongen midden in de winter hun hoogste lied. Zo klein en zoveel geluid, hoe kon het bestaan? En hoe kon ik bestaan? Ik keek naar mijn benen die onder mij voortstampten. Vreemd aanvoelende klompvoeten, gestoken in mijn sportschoenen, vonden moeiteloos hun weg. Ik volgde, wat kon ik anders doen? Mijn hoofd bonkte, mijn eigen hoofd, met mijn eigen rafelige, hortende gedachten. Ik was vergiftigd, niet door drank maar door mijn eigen kwade sappen. Ik hield niet meer van Olaf, dat wist ik nu zeker. Hij moest maar weg. Of ik moest weg, weg uit de wurggreep.

Zo rende ik mijn duivelskringen tot ik te moe was om nog iets anders te kunnen denken dan de bekende mantra: ‘Ik heb alles verpest. Het zij zo.’

Nog diezelfde avond voelde ik me dik tevreden over mezelf omdat

ik genoten had van iets waarvan veruit de meeste normale mensen beweren te houden: een zondagse duinwandeling door de winterkou. Bolle wind, teerblauwe lucht met sluierbewolking, vlasblond, dor gras, roestbruine duindoornstruikjes, flessegroen, vochtverzadigd mos. Het was mooi, het soort mooi dat niemand in twijfel hoeft te trekken. Al lopend praatten Olaf en ik over alles wat los en vast zat. Onze woorden kwamen uit het niets, of uit de volheid van ons hart, zo kun je het ook zeggen, en zonder mokken gingen ze weer huns weegs. Ze maakten ons blij en trots op onze produktieve hersens.

Weer thuis stofzuigde en lapte ik het hele trappenhuis, tot vreugde van onze degelijke bovenbuurvrouw. Daarna maakte ik een aardig gelukte maaltijd klaar.

Om me mijn alledaags geluk even goed in te peperen keek ik na de afwas in de gang naar onze twee grote warme winterjassen die liefdevol tegen elkaar aangevleid aan de kapstok hingen. Ik legde de lege arm van mijn jas om de schouders van die van Olaf. Hij leeft, we zijn samen, dacht ik pathetisch.

De avondkoffie smaakte me goed en ach, wat hield ik van mijn huisje in de Kom, de leukste achterbuurt van Nederland. Een huis met meer boeken dan ik ooit zou kunnen uitlezen, met de mooiste muziek op afroep hoorbaar... en al die trouwe, bevriende meubels en spullen. Dit alles en nog veel meer, zacht stralend van innerlijkheid in het gouden lamplicht. En wat hield ik van Olaf, die bij de suizende gaskachel zachtjes op zijn gitaar zat te tokkelen.

Ik legde een hand op zijn warme blonde haar en begon een plechtige redevoering: ‘Zie je nou wel dat ik best van frisse wandelingen hou. Ik krijg heus geen ruimtevrees meer in de duinen. Eigenlijk is het nu net andersom: ik krijg al claustrofobie als ik aan zo'n druk, rokerig café denk. En al die glazen bier! Ik snap niet hoe ik er ooit zoveel achter elkaar heb kunnen wegkrijgen, eerlijk niet.’

‘Dus je bedoelt dat je nu echt van de drank af bent?’ vroeg Olaf argwanend.

‘Nou en of ik dat bedoel,’ zei ik. Gelukkig had ik koude voeten en hoofdpijn, anders was de euforie volmaakt geweest. Euforie kan zomaar ineens in haar tegendeel omslaan.

Zou ik mijn vermogen tot intense vreugde danken aan het contrapunt van mijn inzinkingen? Nooit zal ik weten hoe treurig of bang de anderen, de in mijn ogen normalen zich soms voelen. Want een ander van binnenuit voelen als was je het zelf, behoort

voorlopig goddank niet tot de mogelijkheden. Goddank, want in dat geval konden die anderen ook bij mij naar binnen kijken en dan zouden ze zelf kunnen zien hoe slecht ik was...

Een week later liep het weer mis. Ik dronk wodka uit een waterglas. Het smaakte naar eau de toilette, maar ik zette door. Ondertussen drukte ik mijn begerig lichaam tegen dat van een mij onbekende, kalende man aan. Gretig betastte ik zijn harige borst en rug onder zijn overhemd, maar hij duwde me van zich af. ‘Je moest je schamen,’ zei hij met de stem van Olaf. ‘Ga naar huis.’

Ik rende het café uit, struikelde over de drempel de zwarte nacht in, viel door een geopend putdeksel peilloos diep naar beneden. ‘Ik wist niet dat riolen zo diep waren,’ dacht ik tijdens het vallen. Met bonkend hart landde ik in mijn warme bed.

Toen ik tot bedaren kwam begon het me te dagen dat dit ons eigen bed niet kon zijn. Het was breder en vooral zachter dan dat van ons. Was ik gek aan het worden? Zenuwachtig tastte ik naar het lichtknopje. Mijn hand sloeg een gat in het ondoordringbare duister. Onze slaapkamer was minder donker, daar scheen een straatlantaarn geruststellend door het gordijn. Was ik dood? Zoja, dan hoefde ik me geen zorgen meer te maken. Ik ging zo stil mogelijk op mijn rug liggen en probeerde rustig adem te halen.

Toen pas hoorde ik naast mij een zagend gesnurk. Het bijbehorende lichaam lag ver van me af. Voorzichtig kroop ik naderbij in het kingsize bed. Ik kon zijn warmte voelen nu en rook een onbeschaamde zweetlucht. Het snurken klonk luider en ging over in snuiven. Olaf was het niet, die snurkte nauwelijks en rook veel bescheidener bovendien.

Wie de man ook mocht zijn, de situatie was onmogelijk. Ik moest hier weg en wel zo snel ik maar kon. Biddend dat de onbekende niet wakker zou worden sloeg ik het dekbed van me af en wipte over de bedrand. Ik stond op een zacht, hoogpolig tapijt, een weldaad voor de voeten. Voorzichtig deed ik een paar passen in de richting van een een grauw oplichtende rechthoek. Een raam! Waar zou ik zijn? Met geen mogelijkheid kon ik me herinneren hoe ik hier terecht gekomen was.

Langs een zwaar fluwelen gordijn tuurde ik de zilveren maannacht in. Een glooiend landschap strekte zich uit voor mijn verbaasd knipperende ogen. Tegen een berg in de verte kroop een snoer van lichtjes omhoog. Ik was op vakantie, of ik dat nu leuk

vond of niet, en dit was een hotel. Ik sloop verder naar de slaapkamerdeur op zoek naar de wc. Maar inplaats van tot de badkamer gaf de deur toegang tot een karig verlichte, ruime salon waar groepjes feestgangers rondhingen. Ze stonden dicht bij elkaar te drinken, of lagen te slapen of te vrijen op het vaste tapijt. Ze praatten op gedempte toon en ook de muziek stond zo zacht dat het moeite kostte om te kunnen horen wat er gespeeld werd. De Beatles, onderscheidde ik na enige tijd, het uitputtend lange nummer *The long and winding road*. Op het eerste gezicht kende ik geen van de aanwezigen. De meesten waren niet echt jong meer, maar wel bovengemiddeld knap van uiterlijk. Voor zover niet half of helemaal ontkleed droegen ze luchtige, frivole kleren. Duur floddertextiel, boa's, zijde, fluweel, slangenleer. Was ik verdwaald in een filmset? Nergens zag ik camera's. Het wrakhout van een feest, daar hoorde ik nu ook bij. Nieuwsgierig bekeek ik mezelf. Ik droeg een lang, zwart satijnen nachthemd, waarin ik allerminst uit de toon viel. Het was hier trouwens meer dan warm genoeg. De ramen stonden open, vitrages bewogen loom op de lauwe nachtwind. Ik had dorst, een zengende nadorst. Omdat niemand acht op me sloeg liep ik naar een manshoge koelkast die in een hoek van de salon deel uitmaakte van een open keuken met welvoorziene huisbar. De koelkast bleek geheel gevuld met bedauwde flessen bier, alsof het feest nog beginnen moest. Ik greep er een vast, sloeg mijn vingers stijf om de natte hals. Zo! Nu nog een opener.

‘Zoek je wat?’ vroeg een zwartharige jongeman in leren broek en ontbloot bovenlijf. Hij klonk gemoedelijk, alsof we elkaar al jaren kenden.

‘Ja, een flessenopener,’ zei ik dankbaar. ‘Weet jíj waar we hier zijn?’

‘Monte Gola, volgens die mensen daar,’ antwoordde hij, naar een vrijend paar op een tijgervel gebarend. ‘Als je net zover uit het raam hangt als die blonde vrouw nou doet, kun je de zee zien.’

‘Welke zee?’ Ik werd bang. Monte Gola, de Gulzigheidsberg, wat was dit voor grap? ‘De Middellandse Zee,’ zei de jongen. Ouder dan twintig kon hij niet zijn. Hij maakte mijn pilsje open en schonk het uit in een schoongespoeld glas.

‘Waarom kijk je zo sip?’ vroeg hij. ‘Het is anders tof genoeg hier. Eten en drinken in overvloed. Gezondheid.’

‘Proost.’ We klonken. ‘Alles goed en wel,’ zei ik. ‘Maar weet jij soms hoe je hier gekomen bent? Ik niet.’

‘Met de auto, geloof ik,’ zei hij nadenkend. ‘Ik reed nogal hard over de kustweg. Vloog uit de bocht of zoiets. Ik werd opgetild of ik niks woog en ineens was ik hier. Raar hè. Het lijkt wel een droom.’ Hij bood mij zijn blote arm. Ik moest hard knijpen. ‘Au! Ik ben wakker,’ riep hij lachend.

‘Ik ook.’

‘Hoe heet jij?’

‘Sandrine. En jij?’

‘David. Wil je wat eten?’

Een witharige ober deed de ronde met een schaal vol goudbruin gebakken kippenboutjes.

‘Neem, tast toe, het ligt ervoor,’ zei de witharige zonder veel overtuiging.

Ik bedankte, maar David deed een greep. Met vette vingers begon hij toen mijn blote schouder te strelen. ‘Niet doen!’ siste ik.

‘Waarom niet?’

‘We moeten hier weg. Zo gauw mogelijk. Rennen voor ons leven. Waar staat je auto?’

‘Die is total loss.’

‘Ach Jezus! Misschien gaat er een schip of een vliegtuig hier vandaan.’

David keek me aan. Zijn gladgeschoren kaken vermaalden kalm het kippenvlees. Toen slikte hij. Ik zag zijn adamsappel wippen. Zijn ogen waren groot en vochtig. Een veel te mooie jongen voor mij alleen.

‘Je kunt hier niet weg,’ zei hij vlak bij mijn oor. ‘Wist je dat nog niet?’

‘Nee, hoezo! We kunnen toch...’ Ik hijgde.

‘Nee, dat kunnen we niet. Maar ze zorgen goed voor ons hier. Laten we er het beste van maken.’ Hij beet me speels in mijn nek.

‘Goed. Jij mag het zeggen.’

We zeiden niet veel meer toen we samen over het zachte tapijt rolden. Overal om ons heen klonk een schaamteloos smakken en knorren.

Jura-kaas en gouden wijn*

Klaus Siegel

‘Je hebt wel een dramatisch decor gekozen,’ fluisterde Waldy in Otto's oor. Gevolgd door de chasseur met de koffers hadden Otto en zij zojuist de verpletterend ruime hal van het Amstelhotel betreden. Ze ademden even diep in: zoveel schakeringen van geel waren nooit eerder op hen losgelaten: crème, saffraan, oker, amarillo, citroen-, zwavel- en strogeel. En al dat goud! De drager ging hen voor naar de receptie rechts. Daar bevestigde Otto de reservering. Een donkerharige schone met royaal ontblote schouders glimlachte in een brede vergulde lijst vanaf de wand achter de receptionist enigszins meewarig op hem neer.

‘Aha, het echtpaar Edelstein uit Amsterdam,’ sprak de man in de met epauletten getooide blauwe tenue-jas begrijpend glimlachend. ‘We zien dat wel meer. Mijnheer en Mevrouw hebben vast iets te vieren.’

‘We hebben iets te vieren,’ gaf Otto toe, terwijl de man hen inschreef. Waldy keek ondertussen naar boven. Ze zag tussen de zuilen van de brede, geornamenteerde balustrade door op de galerijen meisjes met de voor een grand-hotel passende bedaardheid bezig de kamers op orde te brengen. Een heer daalde, zijn stappen gedempt door de dikke oriëntaalse loper, de gebeeldhouwde houten trap af die het pièce de résistance van de ruimte vormde. Hij neeg ingehouden in de richting van de receptie. Iemand met een chauffeurspet snelde hem tegemoet. En passant reikte hij hem met een buiging een krant aan, hield de buitendeur voor hem open, knipoogde oneerbiedig naar de maître d'hôtel en verdween met zijn heer de treden af naar het straatniveau. Even later hoorde Waldy een massieve autodeur dichtklappen, daarna niets meer: de auto moest zich geluidloos in beweging hebben gezet.

Uit een klein kantoortje waar het halpersoneel wachtend bijeenzat, repte een bagagist zich in hun richting; de koffers opnemend verzocht hij de gasten hem te volgen.

Het verbaasde hen dat dit hotel, dat helemaal negentiende

* *Fragment uit de roman* De nieuwe engel *die binnenkort zal verschijnen bij Uitgeverij Van Gruting in Westervoort.*

eeuws aandeed, een lift bezat. Onmerkbaar kwam de lift tot stilstand en onhoorbaar openden zich de deuren. Een korte wandeling door een bogencorridor en de bediende opende de deur van hun kamer. Ook daar bleek de twintigste eeuw aangebroken. Op een quasi oud-Engelse ladekast detoneerde de IBM-computer. Menige zakenman van mijn leeftijd, bedacht Otto met een blik van afkeer op het levenloze scherm, zal weemoedig terugdenken aan de tijd waarin de secretaresse hem op z'n reis begeleidde.

De liftboy zette hen af in het restaurant. Otto droeg nooit een das. Dat bleek hier een probleem. Maar een heer als uit een doosje leidde Otto naar een rolgordijn en deed het omhoog veren; Otto zag een bont landschap aan strikdassen, cravaten, zelfbinders en zelfs chokers hangen. Hij koos een sjaaltje met een paisley motief.

La Rive, het restaurant van het Amstelhotel, stapt men niet binnen, men betreedt het. Waldy en Otto aarzelden een moment op de drempel ten aanschouwe van de voorname met roodbruine lambrizering omgeven ruimte. Een functionaris in zwaluwstaart snelde op hen af en leidde hen naar een van de ronde tafels, schoof hun stoelen aan, wenkte een jongeling die terstond twee overbodige couverts verwijderde en streek een vouw weg die theoretisch onder het vrijkomende stuk van het witdamasten tafellaken zichtbaar had kunnen worden.

‘Mevrouw en meneer wensen?’ richtte hij zich met een uitdrukking van belangstelling op zijn gelaat, terwijl hij beurtelings een damesachtige minzaamheid uitdrukkende révérence naar de indringers maakte.

‘Een aperitief en de kaart als 't u belieft,’ zei Otto, de buiging met een net iets afgemetenere kromming van zijn nekwervels beantwoordend.

‘Uitstekend, mijnheer, mevrouw. Wat mag het zijn?’

‘Ik wil graag een glaasje van dat spul uit Banyuls, Byrrh, dacht ik,’ zei Otto voor zijn beurt.

‘Het spijt me meneer te moeten tegenspreken,’ kopte de gerant een makkelijk punt scorend in. ‘Volgens onze gegevens moeten we de herkomst van de Byrrh iets zuidelijker zoeken. Mijnheer bedoelt ongetwijfeld Dubonnet, die komt uit Banyul.’

‘Aha, nooit geweten,’ gromde Otto beschaamd.

‘Dubonnet,’ schoot Waldy te hulp, ‘maar dan niet met wodka of gin, maar met tequila!’

‘En dan met een schijfje limoen zeker?’ stelde de man in rok zich manhaftig teweer, ‘en ijs?’

‘Graag.’

‘Ik sluit me bij mijn vrouw aan, maar dan toch maar met gin en een stukje citroen.’

Dit vond de gerant zelfs ‘uitnemend’.

Even later werd de drank, vergezeld van twee schaaltjes versgebrande amandelen bezorgd. Nadat ze aan het aperitief genipt hadden, snelde de gerant opnieuw toe, sloeg voor beiden een menukaart open en deed discreet een stap achteruit.

‘Zullen we à la carte eten?’ ‘Tuurlijk!’

‘Neem jij soep, Otto?’

‘En of! Moet je daar midden op pagina twee kijken, een *bouillon de choux-fleurs*. Hier krijgt een man wat hem toekomt! In welk ander restaurant staat de chef zijn seksegenoten diens lievelingsgroente toe?

‘Getsie! Noem je dat groente? Dan moet ik ook zeker aan de soep. Mm... dit lijkt me lekker: *Saint-Jacques* in preisoep met truffel en *foie gras.* Die zal wel weer uit een eend afkomstig zijn.’

‘Doe niet zo verwend!’

‘Bij deze gelegenheid ook niet?’

‘Hè, hou op! Wat ziet die kaart er onoverzichtelijk uit! Waar beginnen de entrees en waar houden ze op?’

‘Kijk toch eens, daar is alweer iets met bloemkool voor je!’

‘Waar? Nu zie ik het ook! Je bedoelt die ravioli met steurgarnalen, daar zit gegratineerde bloemkool bij. Eindelijk eens niet de hedendaagse broccoli terreur!’

‘Ik neem dan de *Oeufs à la périgourdine*. O nee, dan krijg ik weer vogelleverpastei. Nee, de piperade met de *Hickory Smoked Ham* dan maar! Kun jij het nog een beetje onthouden?’

Otto wendde zich om en de gerant schreed op hen toe.

‘U heeft uw keuze gemaakt?’

‘Alleen de soep en één entree. Voor de voortzetting wilden we u raadplegen.’

‘Het is me een genoegen, wat mag ik alvast optekenen?’ Ze bekenden schoorvoetend wat ze gekozen hadden. Deze keer vond de heer in rok het ‘uitmuntend’, maar je zag hem denken.

‘Welke *plat de résistance* hoort daar nu bij?’ Hij keek naar het plafond en streek met duim en wijsvinger peinzend langs zijn neusvleugels: ‘U maakt het me niet gemakkelijk, in het algemeen wordt

het hoofdgerecht het eerst geselecteerd.' Hij kwam er niet zonder kaart uit en pakte een menu van de belendende tafel. 'Meneer en mevrouw kiezen hetzelfde gerecht?'

'Om de dooie dood niet, dat doen we iedere dag!' loog Waldy. 'Excellent!' meende de gerant, 'dan zou ik bij de *poireau*-soep *Saint-Jacques* gevolgd door de piperade van mevrouw een vorm van zeebanket willen adviseren: we hebben vandaag tong, rog, mullet, en tarbot, virtuoos bereid door onze chef.' Waldy had moeite haar lachen in te houden bij de 'piperade van mevrouw'. De manier waarop de gerant met gespitste lippen de piperade opperde wekte obscene gedachten in haar op. Om zich een houding te geven zei ze: 'Wat is een mullet? Dat lijkt me een interessante waterbewoner.'

'Zeer juist, mevrouw, we hebben hier te maken met de zeebarbeel, een vissoort tussen zalm en karper in. In de volksmond heet hij ook harder, ofschoon dit koninklijke dier voor die monden wellicht iets te begrotelijk is.'

'Als u vindt dat ik geen volksmond heb, laat ik mijn keuze daarop vallen. Krijg ik er frites bij?'

'*Pommes allumettes*, zeer wel. In principe serveren we met het oog op de *jus d'anchois frais* en de *oignons Boulangères* onze mullet met rijst. Maar indien mevrouw wenst...'

'Mevrouw wenst!' zei Otto. 'Adviseert u mij nu maar. Ik houd niet van vis.'

De gerant verwerkte de krenking door wild de blaadjes van zijn bestelblok om te slaan. 'Juist ja, de *Potage Dubarry* en de ravioli. Mm... Gevogelte: duif, parelhoen, meneer?'

'Een lekker biefstukje, is dat er ook?'

'Zeer zeker; ik kan onze *Filet de boeuf Charlerois grillé* aanbevelen, met een *jus pistaché*.'

'U bedoelt een Charolais-ossehaas?'

'Zeer wel, de *Charolais*-haas.'

'Heerlijk!' riep Otto verzoenlijk, maar de man maakte zich desondanks nadat hij gevraagd had hoe Otto zijn vlees wenste, vlug uit de voeten. 'De wijn!' riep Otto hem gedempt achterna. De gerant maakte halt, kwam terug en zei wraakgierig: 'Dat is een zaak voor onze sommelier. Die komt routinematig naar u toe.' Hij verdween opnieuw.

In plaats van de door de term 'sommelier' gewekte voorstelling van een heerschap met strakgeplakt zwartgeverfd haar, een rode

neus, gekleed in mouwvest en bevlekt leren voorschoot, trad er een gewoon mens op hen toe. Alleen de tastevin die onder zijn jasje bengelde verried zijn professie.

‘Ik heb uw keuze bekeken. Chapeau voor uw opties!’ Hij knikte. ‘Zulke uitgesproken voorkeuren zien we niet vaak,’ liet hij dubbelzinnig weten. Het is me een genoegen uw selectie oenologisch te onderbouwen. Mm..., laat me eens kijken. Bij de *Potage Dubarry* en de bouillon met de Jakobsmosselen... U maakt het mij moeilijk. Wat convenieert beide consommés?’ Hij dacht even na en zei: ‘U zult het gezocht vinden, maar ik wilde een Sauternes aanraden. De licht zoete smaak en het kruidige karakter verleiden de Nederlander, helaas ook de Nederlandse restaurateur, ertoe hem als een dessertwijn te beschouwen. Maar de Fransman drinkt het edele vocht zelfs graag bij crustacés. Ik heb een heerlijke *Château de Malle* uit '71 en als u iets heel speciaals kiest een echte *Château d'Yquem* uit hetzelfde jaar.’

‘De laatste, lijkt jou die ook niet heerlijk, Waldy?’ Ze knikte en de man maakte een aantekening.

‘Wat betreft de entrees maakt u het mij gemakkelijker: ik zou hierbij een wat bescheidener chablis willen proposeren, onze *Hasenklever* bijvoorbeeld. Het gros van de wijnkelners acht de chablis beneden z'n waardigheid, maar een echte sommelier zal het zilte bouquet van de *Hasenklever* met z'n goudgroenige elegante tint niet onthouden aan de tafelenden.’ Hij verzonk een moment in gedachten en zei: ‘Of een *Rully les Margotey,* heel wild en fruitig, maar dat is dan wel enigszins begrotelijk. Ik kan natuurlijk niet in uw portefeuille kijken.’

‘Vreemde opmerking!’ zei Waldy boos.

‘Inderdaad ongepast, ik raakte in vervoering bij de *Rully,* neemt u me niet kwalijk.’

‘De *Rully*. Excuus aanvaard.’

‘Bij de hoofdgerechten zie ik geen kans voor u beiden dezelfde wijn aan te bevelen: *La terre* en *La mer* bijten elkaar zeg ik maar, ik zal eens kijken wat ik aan halve flessen heb. Bij de mullet van mevrouw kan ik een *Würzburger Steinwein* aanbevelen: puntig op de tong, zwavelige terroir, wordt geleverd in *Bocksbeuteltjes,* halve...’

‘Geen Duitse wijn!’ klonk het als uit een mond. Otto vervolgde: ‘We hebben iets bijzonders te vieren, gewoon een hele fles, hoor!’

‘Zoals u wilt. Tja, dan gaan mijn gedachten uit naar een *Cuvée Latour*, daar zit een snufje semillondruif doorheen. Lijkt een een-

voudig wijntje, maar oh la, la! Net dat beetje vanille om het visserige te neutraliseren. We hebben een zesenzeventiger.'

'Lijkt me heerlijk.'

'Ik vergeet de *Couvent des Jacobins*.'

'Jakobijnen in een klooster? Niks ervan. Ik ben aan de beurt!'

'Bij de *filet de boeuf*, mm... we blijven boodschappen doen bij Louis Latour, négociant aan de Côte d'Ôr: maar nu zijn *Aloxe-Corton*.'

'Prima, prima, we roepen u wel weer bij het dessert.'

Een jongeman in wit en zwart droeg op een ter schouderhoogte opgeheven bord, gerangschikt op een servet het bestek aan. Hij wist feilloos wie wat at en slaagde erin het eetgerei geluidloos naast de sierborden te laten glijden.

De soep werd opgediend in soepkommetjes die uit een poppenservies afkomstig hadden kunnen zijn. De gasten keken verbaasd naar het minieme wasemende rondje dat verloren in het midden van het bovendimensionale onderbord was neergezet. De keukentrend schreef tot overmaat van ramp voor dat de porseleinen dopjes slechts voor de helft gevuld mochten worden.

'Als dat zo doorgaat,' zei Otto met knorrende maag, 'serveren ze de soep nog eens in vingerhoedjes.' Toch bood hij Waldy een lepel aan. 'Moet je proeven hoe lekker knapperig die bloemkoolrozetjes zijn gebleven.'

Toen hij de inhoud van de lepel in haar geopende mond liet glijden werd hij zich voor het eerst na al die jaren weer bewust van de volmaakte vorm van haar lippen. Ze proefde met wijd geopende neusgaten.

'Zo is het spul wel te eten,' beaamde ze. 'Nu moet je ook van mijn preisoep proeven.' Ze stak, met gespitste lippen een denkbeeldige kus meesturend, de lepel in zijn mond.

'Heerlijk! ze zijn hier niet zuinig met de truffel. Zeg, ben jij ook bang dat ze ons hier afgaande op de porties willen laten verhongeren?' Waldy knikte en Otto hief zijn hand zo beschaafd mogelijk op. De gerant snelde toe.

'De complimenten aan de keuken. Is het mogelijk dat we allebei nog een keer het voorgerecht krijgen, maar nu vice versa?'

'Ten onzent is alles mogelijk,' deelde de man hun mee met een gelaatsuitdrukking die zijn ontstemming uitdrukte. De *Potage Dubarry* en de preisoep werden weer opgediend. De wederzijdse proef-

ceremonie werd deze keer overgeslagen. Een behaaglijk gevoel maakte zich van hen meester.

‘Leve Bacchus!’ zei Waldy, haar lippen deppend ter voorbereiding op de volgende slok. ‘Zetten we echt door wat we van plan zijn? Dit is toch heerlijk, jongen!’

‘“Wanhoop leidt tot de meest intense verrukking,” zegt Dostojevski ergens in zijn *Memoires uit het souterrain*.’

‘*Herinneringen uit het ondergrondse*!’ zei Waldy met onwillige tong. ‘Souterrain, ondergrondse, wat doet het ertoe? Mensen als wij zijn gedoemd vanonder tegen de wereld aan te kijken. We zetten door!’

De entrees verschenen op tafel. Fles en glazen werden verwisseld. De chef had met behulp van sprietjes bieslook een mini-dambord van vier bij vier vakken gecreëerd waartussen de zestien kussentjes met vermalen steurgarnaal lagen uitgestald. Op de hoeken van het dambord prijkten licht geschroeide bloemkoolroosjes. Otto sperde zijn ogen wijd open om de gastronomisch compositie te bestuderen en nam een grote slok. Natuurlijk mocht Waldy proeven.

Nu moest Otto een stukje van de ham-omelet in ontvangst nemen dat enigszins zwalkend in de richting van zijn mond werd gemanoeuvreerd. Het belandde via zijn schoot, een lelijke vlek achterlatend, op de grond. Een volgend hapje dat met iets vastere hand over de tafel naar hem toe zweefde, reduceerde de piperade die toch al geen grotere doorsnee had dan een schoteltje van een mokkakopje tot de helft. ‘Proef je dat Otto? Die ham moet in honing met rozemarijn gemarineerd zijn.’

De zeebarbeel, in de volksmond harder, werd opgediend met de *pommes allumettes*. De Charolais-ossehaas werd in een zilveren schaal ter tafel gebracht, de *jus pistaché* uit een kommetje erover heen gegoten en het geheel bestrooid met peterselie. Toen de kelner met het mes de biefstuk naderde, beduidde Otto hem dat hij de ingreep zelf wilde uitvoeren. Een golf warm bloed verspreidde zich over de schaal.

‘Ik dacht dat ik m'n ossehaas licht doorbakken had besteld. Deze is niet eens dichtgeschroeid,’ beklaagde Otto zich.

Zo gingen de uren in zalige genieting voorbij. Toch ontkwamen ze er niet aan nu en dan aan hun voornemen te denken. Maar dan lachten, dronken en aten ze de onzekerheid over de grote stap weg. Gepraat werd er allang niet meer. Hun tong was te zwaar

geworden om nog iets anders te kunnen zeggen dan: ‘Ja, graag allebei een dubbele espresso en voor mij een cognac en voor mevrouw een armagnac.’ Deze bestelling werd herhaald tot de laatste gasten zich hadden teruggetrokken. Toen kwam het reddingsteam in actie dat een goed hotel voor dit soort gevallen gereed houdt. Waldy en Otto werden door vier bedienden naar hun kamer begeleid. Wanneer hun onderste ledematen het begaven, werden ze zó discreet door twee dienstbaren geschraagd dat ze zelf de indruk behielden door hun eigen benen te worden gedragen, terwijl die toch werkeloos onder hun lijf bungelden.

Men vleide het paar voorzichtig op het bed en ontdeed hen van hun schoeisel. Binnen handbereik werden twee metalen schalen geplaatst die eveneens als standaarduitrusting voor benevelde gasten paraat worden gehouden. Ze verzonken onmiddellijk in diepe slaap en merkten niet eens meer dat er twee glazen water met een pakje *Alka Seltzer* naast hen werden neergezet, noch dat de luchters werden gedoofd.

Na een uur ontwaakte Otto en begaf zich minder wankelend dan hij vreesde naar de wc. Waldy werd wakker door het geluid van de deur. Hij stond besluiteloos voor haar bed. Stond hij daar uren of seconden? Het begrip tijd liet zich niet op dit ogenblik toepassen. Ze keken elkaar verwezen in de ogen. ‘Het is zover,’ zei Otto.

‘Het is zover,’ beaamde Waldy, ‘we gaan vertrekken.’

Otto opende Waldy's koffer, pakte uit het vak in het deksel een doosje en verdeelde de tabletjes die Waldy, chronische slapeloosheid voorwendend, van haar huisarts had gekregen.

Hij gaf de helft aan Waldy. ‘Nog een dessert,’ lachte ze wrang. ‘Ik weet niet hoe ik het naar binnen moet werken.’

‘Neem een slok water uit dat glas naast je bed. Ik kom bij je liggen.’ Ze strekte haar armen naar hem uit en hij liet zich neer aan haar zijde. Ze slikten het spul en werkten de bittere smaak weg met een paar slokken water.

Daarna gaven ze elkaar als kinderen in een duister bos de hand en verzonken in hun gedachten.

Waldy zag de *delibab* opdoemen die ze eens, eeuwen geleden, had gezien, toen ze temidden van vrienden in het steppengras van de Hortobágy lag. De aarde gloeide en ze zag hoe een ver onbekend dorp ondersteboven in velerlei schakeringen van violet tegen het donkerblauw van de stratosfeer werd weerspiegeld. Het beeld

loste op, golfde, vertekende zich in grillige vormen, rekte zich uit tot het de hele horizon bestreek en hing dan weer, boomtoppen en verre daken naar haar toegekeerd, in een unieke pracht boven haar te fonkelen. Het luchtgezicht had haar met een aarzelend gevoel van geluk vervuld. Het was voor het eerst na de verschrikkingen dat ze zich een beetje prettig voelde.

Ook Otto vertoefde niet langer aan de Amstel. Voor zich zag hij hoe de golven tegen de rotskust van Bretagne stuksloegen, achter hem stond een kasteel en door het geboomte boven hem drong soms een straaltje zon door. Het zong in hem:

'Ha, dieser Tag! Ha, diese Wonne sonnigster Tag!
Jagendes Blut, jauchzender Mut!
Lust ohne Massen, freudiges Rasen!
Auf des Lagers Bann, wie sie ertragen?
Wohlauf und daran, wo die Herzen schlagen!
Otto der Held, in jubelnder Kraft, hat sich vom Tod emporgerafft!'

Op dat ogenblik ontsnapte er een golf roodbruin braaksel uit zijn mond en verspreidde zich over het bed. Diep uit Otto brak een lach zich baan. De herinnering aan een opvoering van *Tristan* die hij met zijn ouders als zesjarige bezocht, had zijn romantische ziel doen ontwaken. Opnieuw spoelde er een golf braaksel omhoog.

Waldy begon ook over te geven. Nog steeds vertoefde ze op de uitgestrekte Hongaarse laagvlakte. Terwijl de luchten gloeiden in alle kleuren van het spectrum, lichtte een weerspiegeling van de Tisza boven haar op. Nu eens kringelde de rivier zich naar links, dan naar rechts, soms leek ze als een cascade op haar neer te dalen. Ze voelde zich doorgloeid door de stralende flonkering, versmolten met het polychrome schouwspel.

Otto was een andere herinnering van het kinderlijk Arcadië binnengegleden. Hij was vijf jaar. Opnieuw zat hij tussen zijn ouders in de opera. *Hänsel und Gretel* waren moederziel alleen in het spookachtige bos terechtgekomen. Dwaallichten flitsten rond de kinderen op, witte nevelvrouwen zweefden om hen heen. Maar daar naderden tussen de stammen vertrouwdere gestalten. *Hänsel und Gretel* legden zich getroost ter ruste en zongen het aloude kindergebed:

Abends' will ich schlafen gehn,
Vierzehn Engel um mich stehn:
Zwei zu meinen Häupten,
Zwei zu meinene Füssen,
Zwei zu meiner Rechten,
Zwei zu meiner Linken,
Zweie, die mich decken,
Zweie, die mich wecken,
Zweie, die mich weisen
Zu Himmels Paradeisen.

Hemelse akkoorden begeleidden hen. De kinderen sliepen in. Steeds meer celestijnse geesten maakten zich los uit de schaduwen en begonnen aan een reidans op klanken die in de rijke Duitse muziekgeschiedenis niet hun weerga hadden. Een melodie, eenvoudig als uit *Des Knaben Wunderhorn,* werd Bach-achtig fugatisch ontvouwd, Brahmse thematiek werd met het kleurrijke palet van Wagner uitgespreid, tonale voorboden van de eeuw die aanstaande was kondigden zich aan.

Otto had aanvankelijk geen idee wie of wat hem uit zijn zalige staat van vergeestelijking had verdreven. Toen hij met moeite zijn ogen had geopend, ontdekte hij Waldy die op één arm over hem heen leunde. ‘Dit lijkt me hemel noch hel,’ zei ze moeizaam. Otto schudde van nee, wat met gemene scheuten onder zijn schedeldak gepaard ging.

‘Moet je die pupillen van je zien!’

‘Die van jou dan, Otto! Je ziet eruit als een nachtaapje.’ Ze kwam moedig overeind, gebood Otto het bed te verlaten, trok energiek de besmeurde dekens en lakens van het bed, rolde ze op tot een prop en wierp die op de vloer.

Waren het de engelen die hen uit de doodsslaap hadden doen ontwaken? De nuchtere waarheid gebiedt te zeggen dat een minder metafysische reden Otto en Waldy deed overleven.

Ze waren waarschijnlijk in hun voornemen geslaagd wanneer a) ze niet na het zoete dessert ook nog *le chariot des fromages* hadden laten aanrollen, wanneer hun keuze b) daarbij niet op een voor het hotel exclusieve verscheidenheid aan boeren-Gruyères uit de Jura was gevallen en vooral c) wanneer de wijnkelner hen niet een *clavelin* stokoude Château Chalon had aangeraden. Reeds Louis Pas-

teur werd geïntrigeerd door de witte schimmel die zich op de *vin jaune* vormt. Het is slechts weinig farmaceuten bekend dat die fungus door enzymen-interactie met het slaapmiddel Dormarax als een vomitorium werkt dat het braakcentrum uitermate effectief prikkelt.

Waldy zette de ramen open en verdween in de badkamer. Even later hoorde Otto het ruisen van de douche. Hij volgde haar en zag dat ze de kleren die ze onder het eten had gedragen in de emmer had gepropt. Hij volgde haar voorbeeld.

‘Kom erbij,’ zei Waldy en deed een stap opzij. Hij ging op haar uitnodiging in en liet de warme straal, terwijl Waldy de smeerboel uit zijn haar spoelde, vol in zijn mond neerdalen tot die schoon was.

‘Wat nu?’ vroeg ze hem.

‘Een goede vraag,’ antwoordde Otto. ‘Wat nu?’

Zwarte truffels

Sana Valiulina

Niemand wist waarom Faustina de Etruriër in de leeuwenkooi had gegooid, eigenhandig, zonder hulp van soldaten. Het was tegen alle wetten in, maar de senaat zweeg zoals gewoonlijk lafhartig, nadat ze gedreigd had iedereen die er anders over dacht het lot van de ongelukkige ingewandschouwer te laten delen. Met deze daad trad ze niet alleen de door haar vader, de beschermer der haruspices, aangenomen wetten met voeten, maar liet ze ook haar ware gezicht zien, dat van een wrede vrouw wier verstand op de rand van de waanzin zweefde. Hoewel verzwakt na de uitputtende bevalling sleepte ze de zware Etruriër aan zijn haren door de zuilengangen en galerijen van haar immense paleis naar de leeuwenkooi. Ze werd gevolgd door een stoet slavinnen. Eén van hen hield de spartelende Asinius in haar armen.

‘Straks kunnen de goden in jouw lever hun toekomst lezen,’ zou Faustina geroepen hebben, toen de ijzeren deur achter de Etruriër dichtviel. Ze zeeg neer op een sella die een slavin achter haar had neergezet en maakte een handgebaar. Onmiddellijk legde de slavin Asinius op haar schoot. De baby, geschrokken door het hevig bonkende hart van zijn moeder, zette het op een huilen. Maar Faustina klemde zijn rood aangelopen hoofdje tussen haar handen en draaide het zo dat hij recht naar de kooi keek.

‘Kijk, dat doe ik voor jou,’ schijnt ze gezegd te hebben. ‘Voor jou drenk ik de wetten van mijn vader in het bloed van die ongelukkige.’

Vier van de vijf Ethiopische leeuwen lagen te dutten en keurden de nieuwkomer geen blik waardig. Het vijfde exemplaar, met bebloede muil, leek evenmin geïnteresseerd in deze gast die zich aan de ijzeren spijlen vastklampte. Bang om de leeuwen wakker te maken, durfde de Etruriër niet te schreeuwen. Zijn gezicht tegen de spijlen gedrukt, fluisterde hij om genade: ‘Geeft u me het gif waar je paarse builen van krijgt, maar haal me hier uit.’

‘Hij moet je ingewanden zien om je voorspelling ongedaan te maken,’ antwoordde Faustina. Krijsend probeerde Asinius zich uit de greep van haar handen te bevrijden. Terug naar de zachte slavinnenborsten.

‘Eten,’ beval Faustina. Uit de schaal met pauwentongen haalde ze het lekkerste stukje en stopte het in de mond van de baby, die meteen ophield met huilen. De leeuw met de bebloede muil gaf de Etruriër een pets over zijn schokkende schouders en brulde. Asinius wou weer gaan huilen, maar Faustina die snel een pauwentong in zijn mond stopte, was hem voor. Eén voor één werden de leeuwen wakker, gingen geeuwend op hun poten staan en schudden de restjes slaap van zich af.

Terwijl de Etruriër in stukken werd gereten, voerde Faustina Asinius pauwentongetjes. Toen de schaal leeg was, lagen de ingewanden van de Etruriër over de stenen vloer verspreid. Faustina gaf de hikkende Asinius aan de slavin en liet zich naar haar slaapkamer dragen. Drie slavinnen die bij het gesprek tussen haar en de Etruriër aanwezig waren geweest, werden de volgende ochtend niet wakker. Tegen Marcius, de enige die ze vertrouwde, schijnt Faustina gezegd te hebben dat hij zich gelukkig mocht prijzen door ziekte afwezig geweest te zijn toen de Etruriër zijn kunsten vertoonde. Hoewel het streng verboden was over deze zaak met ook maar één woord te reppen, bleven velen zich afvragen: ‘Waarom had Faustina de Etruriër in de leeuwenkooi gegooid?’

Asinius groeide op als een huilerig, ziekelijk kind dat geen belangstelling toonde voor buitenspelen en paardrijden. Op het gebied van de wetenschap gaf hij blijk van geestelijke luiheid, wat zijn mentor Marcius tot wanhoop dreef. ‘Ik kan maar één reden verzinnen waarom Asinius mij wezenloos blijft aanstaren als ik over de Trojaanse oorlog vertel - zijn gedachten zijn bij het laatste wat hij gegeten heeft of hij bedenkt wat hij straks voorgeschoteld zal krijgen. Heus, de hersens van die jongen zijn zo vetgemest door Apicius, diens gerechten met wortel van laser, groene olie en garum, dat hij tot geen enkele perceptie meer in staat is, behalve als het gaat om culinaire genoegens,’ schreef Marcius in zijn dagboek. Hij hekelde ook Asinius' gewoonte om altijd, ook tijdens zijn lessen, op duivelsdrek te kauwen. ‘Deze asa foetida, gom uit de wortels van een Perzische bremsoort die mij alleen maar misselijk maakt, is bij de Romeinen nu zo in de mode dat je ze binnenkort ook in de senaat zal zien kauwen.’

Voor de kunst der welsprekendheid had Asinius evenveel belangstelling als een slaaf die de keizerlijke latrines schoonmaakte. Als we Marcius mogen geloven, was de jongen ten prooi aan ang-

sten die hem de keel dichtsnoerden en hem, ongeacht het onderwerp, een onbegrijpelijke woordenbrij lieten produceren. Alleen als Marcius een schaal pauwentongen op een tafeltje zette, was Asinius in staat zijn gedachten enigszins te ordenen.

Het ergste was als Faustina de lessen van haar zoon bijwoonde. Ze liet haar open draagstoel dan middenin de bibliotheek zetten haar met goudpoeder bestrooide haar verspreidde een felle gloed in het schaduwrijke vertrek. Als Asinius zo dicht bij zijn moeder was, verloren zelfs de pauwentongen hun kracht. Er kwamen alleen nog onsmakelijke geluiden uit zijn keel die Faustina tot razernij brachten. In zijn memoires vergeleek Marcius haar onaangekondigde visites met uitbarstingen van de Vesuvius.

Ook de militaire kunst, die Faustina even hoog achtte als retoriek en grammatica, kon Asinius niet bekoren. Als ze hem meenam naar een kampement om de Pretoriaanse Garde te inspecteren, was hij binnen de kortste keren spoorloos. Uren later vond men de hikkende en boerende Asinius dan in de buurt van de soldatenkeukens. Soms lag hij, harde winden latend, met een verzaligd gezicht in de schaduw te snurken, nadat hij een hoeveelheid geitebouten en gestoofde erwten naar binnen had gewerkt die een soldaat niet eens in een week kreeg.

‘Het leek alsof hij alleen in deze mensonterende toestand immuun was voor de woede van zijn moeder. Sterker nog, hard boerend en de ondraaglijke stank van half verteerde Indische erwten verspreidend, durfde hij Faustina recht in de ogen te zien, terwijl hij anders in haar bijzijn zijn ogen dichtkneep,’ schreef Marcius in zijn dagboek, 's Avonds liet Faustina Asinius in haar slaapkamer komen om zijn lichaam uitgebreid te onderzoeken. Dit ritueel vond vanaf zijn geboorte dagelijks plaats en velen legden een verband met de dood van de Etruriër.

Zo stond Asinius elke avond voor zijn moeder, met gesloten ogen, naakt; ook toen hij de leeftijd bereikte waarop jongens haar op hun lichaam krijgen. Vol walging betastte ze zijn weke, steeds meer uitdijende lichaam, achterdochtig bekeek ze zijn ledematen en voelde aan zijn vingers en tenen alsof ze ergens naar op zoek was, iedere dag opnieuw.

Toen hij kleiner was en tijdens deze procedure brullend om zich heen had geslagen, stopten de slavinnen pauwen- of nachtegalentongen in zijn mond - pas dan kalmeerde hij. Marcius had tegen Faustina gezegd dat de schalen met pauwentongen en hanenkam-

men de vraatzucht van Asinius alleen maar aanwakkerden, en zij had een blik op hem geworpen die zijn bloed deed stollen. Toch werden sindsdien geen lekkernijen meer in haar vertrek gebracht en Asinius moest genoegen nemen met duivelsdrek.

Op zijn dertiende kreeg Asinius last van een uitbundige haargroei over zijn gehele lichaam. Marcius, de enige man die toegelaten werd in Faustina's slaapvertrek, sprak in zijn dagboeken over het achtste wereldwonder, ‘dat ons niet treft door zijn schoonheid, grootsheid en grandeur, maar door zijn buitengewone lelijkheid onze nieuwsgierigheid prikkelt. Mijn aandacht werd telkens afgeleid door de zwarte haartjes die ik op zijn handen zag groeien. Aan het eind van de lessen was er geen stukje blote huid meer bij Asinius te ontdekken. Zelfs zijn gezicht was met bruin dons bedekt.’

De beroemde Arabische arts Noer ad-Dien die Faustina naar Rome liet komen, bleek machteloos tegen de geheimzinnige krachten waardoor Asinius' lichaam meer dierlijk leek dan menselijk. ‘Overigens,’ lezen we in Marcius' memoires, ‘heeft deze Noer ad-Dien uit Arabië zich onsterfelijk gemaakt aan het Romeinse hof, hoewel niet op het gebied dat je van zo'n geleerd man zou verwachten. Dankzij hem heeft een nieuwe schotel zijn intrede gedaan in de keukens van Rome - de hielen van een kameel.’

Faustina liet Asinius iedere dag scheren door vijf barbiers. Eerst werd zijn hele lichaam met rozen- of jasmijnolie ingesmeerd, om het scheren te vergemakkelijken, maar ook om de stank te verdrijven die wel afkomstig leek uit de keizerlijke stallen.

Behalve eten verdreven ook gladiatorengevechten Asinius' sloomheid. Als een vleesberg torende hij uit boven de keizerlijke loge, omringd door slaven die moesten zorgen dat zijn mond altijd vol bleef. Als een gladiator gewond werd, maakte Asinius een handgebaar. Onmiddellijk werden er dan leeuwen losgelaten die de man afmaakten. Met afgrijzen vermeldt Marcius in zijn dagboek dat deze bloederige daad, die de Grieken met walging zou hebben vervuld, de vraatzucht van Asinius nog leek te vergroten. Zolang de gladiator aan stukken werd gereten, verkeerde Asinius in een soort extase. ‘Zijn ogen werden wazig, zijn neusgaten begonnen te trillen, zijn wangen gloeiden, terwijl zijn kaken onophoudelijk bleven kauwen, steeds sneller,’ schrijft Marcius. ‘Hij vertoont de symptomen die men normaal bij iemand ziet tijdens het hoogtepunt van de lichamelijke liefde. En elk hoogtepunt laat zo'n

sterke indruk na dat de drang tot herhaling onweerstaanbaar wordt. Als iemand met zo'n verslaving de macht in handen krijgt, kan dat tot rampen leiden. Ik maak me grote zorgen om het rijk.'

Marcius was niet de enige die zijn bezorgdheid uitte. Ook de senatoren vroegen zich af wat het Romeinse rijk te wachten stond als Asinius, inmiddels zestien jaar, de machtigste man van het imperium zou worden. Wie moest de grenzen tegen de steeds brutalere barbaren verdedigen, wie moest de provincies in bedwang houden, wie moest het plebs tevreden stellen als vraatzucht en bloeddorst de enige drijfveren van de toekomstige keizer waren? Zou Faustina ter wille van het Romeinse rijk de jonge Flavius niet kunnen adopteren en tot erfgenaam benoemen? Haatte ze inmiddels zelf niet haar behaarde, wanstaltige zoon, die nergens toe in staat was behalve het volproppen van zijn maag?

Maar voor iemand iets kon ondernemen, werd Faustina in haar eigen bed dood gevonden. Met een pauwentong in haar keel. De vraag 'waarom Faustina de Etruriër in de leeuwenkooi had gegooid' bleef onbeantwoord. Asinius verklaarde haar goddelijk en liet een prachtig mausoleum voor haar bouwen. Meteen na haar dood hield zijn uitbundige haargroei op. Asinius had weliswaar nog steeds meer haar op zijn lichaam dan andere mensen, maar hij hoefde niet meer elke dag geschoren te worden. Niet veel later stierf ook de jonge Flavius na een van de vele feesten bezocht te hebben die de nieuwe keizer gaf.

'In de korte tijd dat Asinius aan de macht was,' vertelt Marcius in zijn memoires, 'veranderde heel Rome in een gigantische keuken die dag en nacht open moest blijven, want de vraatzucht van de nieuwe keizer kende geen grenzen.'

Nachtrust was voor de Romeinen een luxe geworden, ook voor de senatoren die ieder moment konden worden ontboden om Asinius bij zijn nachtelijke vreetpartijen gezelschap te houden. Hoe gulzig Asinius zich ook op de spijzen stortte, hij bleef de senatoren in de gaten houden. 'Wie geen goede eetlust heeft, heeft geen goed geweten,' schijnt hij gezegd te hebben op een van de zeldzame momenten dat zijn mond leeg was. En de senatoren deden hun best flink te eten van de schalen vol niertjes, levers, vissenogen en andere lekkernijen die de hele nacht naar binnen werden gebracht.

Of hij viel midden in de nacht de huizen van de patriciërs binnen. Als hij langer dan een kwartier op een maaltijd moest wach-

ten kreeg de heer des huizes een boete van 400.000 sestertiën opgelegd. ‘Zo waak ik over mijn veiligheid,’ zou Asinius tegen Marcius gezegd hebben. ‘Mensen die dag en nacht moeten eten of koken, hebben geen tijd om complotten te beramen.’ Asinius was ook niet vies van de doorrookte, vette volksgerechten. Soms liet hij zich naar een wegherberg brengen waar hij zich als een uitgehongerd dier op de smerigste kliekjes stortte.

Asinius werd achttien, maar wilde niets horen over trouwen. Zijn persoonlijke lusten kon hij bij gladiatorengevechten bevredigen, of bij gevechten tussen gladiators en wilde dieren, waarbij hij volgens Marcius nog beter aan zijn trekken kwam. Bij gladiatoren uit Dacië en Pannonië, gespierd en onverschrokken, beleefde hij zijn stormachtigste hoogtepunten. Als ze aan stukken werden gescheurd, trappelde hij als een krankzinnige met zijn voeten en vermaalde razendsnel pauwentongen die slaven bij tien tegelijk in zijn wijdopen mond staken.

Op een dag zag Marcius, die vaak meeging naar het amfitheater, Asinius' blik afdwalen. De hand van een slaaf die juist een hapje hanenkammen in zijn mond wilde stoppen werd bruusk weggeslagen. Marcius volgde de blik van de keizer en begreep wat Asinius zijn vraatzucht deed vergeten. In de senatorenloge, naast Clodius, zat een meisje dat de oude cynicus Marcius naar adem deed happen. Zelfs de leeuwen vergaten even hun prooi en keerden hun bebloede muilen naar de dochter van Clodius die de naam Lollia bleek te dragen. Had Clodius, een der senatoren die Faustina vlak voor haar dood wilde overreden de jonge Flavius te adopteren, toevallig zijn dochter meegenomen of schuilden er geheime bedoelingen achter? Werd zij niet als wapen gebruikt om Asinius eerst te verzwakken en dan te gronde te richten? Marcius kende de energieke, doortastende en machtswellustige Clodius goed genoeg om hem niet te vertrouwen. Maar moest hij ook Asinius deelgenoot maken van zijn verdenking?

Deze en andere vragen uit Marcius' dagboek getuigden van de innerlijke strijd waarin de oude man aan het eind van zijn leven verkeerde. Hij werd verscheurd tussen loyaliteit jegens zijn pupil voor wie hij afkeer, maar ook genegenheid voelde en het besef dat Asinius een groeiend kankergezwel was dat het Romeinse rijk vanbinnen aanvrat. Uiteindelijk koos hij ervoor zich afzijdig te houden en de Goden ongestoord hun werk te laten doen.

Honderd feesten gaf Asinius ter ere van Lollia, de dochter van

Clodius, voordat ze begin juni trouwden. Op de bruiloft werden drieduizend vissen geserveerd en negenduizend vogels. Maar het was een door Asinius zelf bedacht gerecht dat de geschiedenis in zou gaan: ‘het schild van Minerva’ - een mengsel van vissenlevers en -hommen, fazanten- en pauwenhersens en flamingo- en nachtegalentongen, door niet minder dan vijftig slaven naar binnen gedragen. Aan het eind van het feest werd het plafond van de zaal opengeschoven en er werden zoveel viooltjes en rozenblaadjes naar beneden gestort dat sommige gasten erin smoorden. Tot ongenoegen van de genodigden verbood Asinius in de vroege ochtend de auguren hun voorspellingen te doen. Maar Clodius, die sceptisch stond tegenover de kunst der auguren, schonk er geen aandacht aan.

Gedurende de vier maanden van hun huwelijk bezocht Lollia regelmatig haar ouderlijk huis, waar ze de meeste tijd samen met haar vader doorbracht, achter de gesloten deuren van diens bibliotheek. Tot ze op een dag verdwenen was. De bezorgde Clodius kreeg een brief van Asinius, waarin deze hem voor ‘het meest extatische maal in de geschiedenis van het Romeinse rijk’ uitnodigde. Het precieze tijdstip zou hem later meegedeeld worden, maar één ding was zeker - het feest zou niet vóór volle maan plaatsvinden. Op Clodius' vraag naar Lollia antwoordde Asinius dat hij zijn dochter spoedig terug zou zien.

Het feest vond 's nachts plaats. Behalve Clodius en Marcius was er niemand uitgenodigd. Toen Clodius de zaal binnenkwam, lag Asinius al het zoveelste gerecht naar binnen te werken. ‘Ik beperk me vandaag tot zeven schotels,’ zou hij tegen Clodius gezegd hebben. ‘Voor het hemelse gerecht dat we straks gaan nuttigen moet ik een aparte plaats in mijn maag bewaren.’ Marcius uitte in zijn dagboek zijn verbazing over het optreden van Clodius. ‘Ik weet niet of ik zijn ontspannen houding aan verwaandheid, lichtzinnigheid of grote moed moet toeschrijven. Omdat ikzelf geen kinderen heb, kan ik er niet over oordelen. Maar heeft de natuur die ons nog altijd met haar voorzienigheid blijft verbazen, niet zoiets als het “ouderhart” geschapen? Of zijn de harten der Romeinen zo versteend geraakt dat al het natuurlijke eruit is verbannen?’

Zelfs toen Clodius van het hemelse gerecht, geserveerd in gouden schalen, had geproefd, bleef hij vrolijk en ontspannen. Hij prees de gastvrijheid van de keizer en zijn onovertroffen keuken. Maar voordat hij weer naar huis ging, wilde hij graag nog zijn

dochter zien. ‘Je hebt haar toch net gezien,’ zou Asinius geantwoord hebben. ‘Geneer je echter niet en neem gerust nog een schaaltje Lollia met *tuber magnatum pico,* ofwel zwarte truffels. Zie je, ik vind dat vlees niet alleen verrukkelijk, het geeft me ook ongekende krachten. Zo waak ik over mijn veiligheid.’

Het was Marcius die uiteindelijk Rome van zijn bloeddorstige keizer verloste.

‘Ik weet wat mij te doen staat,’ schrijft Marcius. Zijn stijl is laconieker en zakelijker geworden, alsof hij geen tijd meer had voor overpeinzingen, maar vooral de feiten op een rijtje wilde zetten alvorens tot handelen over te gaan. ‘Asinius neemt geen genoegen meer met gewoon voedsel. Hij heeft zijn zinnen gezet op de adellijke meisjes van Rome. Zijn dood is de enige oplossing. Het is mijn zaak om hem te stoppen en ik geloof dat ik begin te begrijpen hoe ik het moet aanpakken. Het heeft iets met volle maan te maken, en met de nieuwe culinaire aanwinst, “de zwarte truffels” genaamd, die alleen Asinius zelf weet te vinden.’

Had de volle maan ook met de dood van de Etruriër te maken? Als we Marcius mogen geloven evenveel als Faustina's dagelijks onderzoek van Asinius' lichaam. Waar was ze naar op zoek? Naar datgene waarvoor de ongelukkige Etruriër in de leeuwenkooi was gegooid? Waarom had Asinius zo'n uitbundige haargroei en vooral - waarom verdween zijn sloomheid eens per maand, bij volle maan? Over de verdere gebeurtenissen lezen we bij Marcius het volgende. ‘Vandaag heb ik de keizer geen ogenblik uit het oog verloren. De maaltijden die hij nuttigde, waren voor zijn doen buitengewoon licht. Zoals ik al vermoedde, geeft hij vannacht geen feest. Er wordt dus niemand in het paleis toegelaten. De slaven hebben bevel gekregen te gaan slapen. Vannacht verblijft Asinius in een slaapkamer aan het eind van de zuilengang die naar de tuinen leidt. Ik heb hem gezegd dat ik me terug zou trekken in de bibliotheek en dat ik niet bij het avondmaal aanwezig zou zijn. Terwijl hij in de eetzaal was, heb ik me in zijn slaapkamer verstopt achter de Griekse standbeelden. Toen Asinius binnenkwam, was het al donker buiten. De volle maan scheen in de kamer en verlichtte Asinius, die zijn goudkleurige toga uittrok. De blote keizer leek een witte, vormeloze berg. Plotseling liet hij zich op handen en voeten neer en bleef zo roerloos staan, met zijn gezicht naar de maan. Wat ik toen zag, is onbeschrijfelijk. In een mum van tijd veranderde hij in een fantastisch dier dat ik in geen enkel boek ben tegenge-

komen. Het draaide zich om en ik zag dat zijn gezicht een muil was geworden met smalle roze oogjes en een grote snuit aan het botte einde waarvan twee gaten prijkten. Het dikke lichaam van het beest was met een kastanjekleurige vacht bedekt. Het snoof een paar keer en begaf zich met een onverwachte snelheid naar de gang. Ik rende achter hem aan, de tuinen in, en was hem even uit het oog verloren, toen ik een smakkend geluid hoorde dat uit de buurt van de oude eikebomen vandaan kwam. Zachtjes liep ik erheen en zag het dier als een bezetene onder een eik wroeten en vervolgens iets gulzig opvreten. Zou dit de geheime plek zijn waar Asinius zijn zwarte truffels vond die zo verrukkelijk smaakten bij het vlees van Romeinse meisjes? Ik weet nu wat mij te doen staat.'

Behalve de Numidische leeuwentemmer had Marcius niemand bij zijn plan betrokken. Vlak voordat de volle maan weer over Rome zou schijnen beval hij slaven een dierenkooi in de tuin te zetten. De Numidiër moest zorgen dat er tegen middernacht drie leeuwen in zaten. 'Bij volle maan komt er een dier in het paleis,' had Marcius de Numidiër verteld. 'De verschijning van dat dier is een slecht voorteken, dus mag de keizer het niet zien.' Het dier moest zo snel mogelijk gedood worden. Maar, zo had de geleerde Marcius eraan toegevoegd, dat mocht alleen door een ander dier gebeuren. De drie leeuwen moesten het beest verscheuren.

'Asinius rende, na zijn metamorfose, door de zuilengang naar de tuinen, geleid door de geur van de zwarte truffels die hij alleen kon onderscheiden na in een dier te zijn veranderd,' schrijft Marcius. 'Het lelijke, vette dier holde razendsnel op zijn korte pootjes, alsof het een jonge minnaar was die straks de vruchten van zijn liefde zou plukken. Bij de eiken aangekomen, begon hij met zijn lange snuit in de grond te wroeten, op zoek naar de zwarte truffels. Hij had de leeuwen niet gehoord. Maar ook toen ze stukken uit zijn lichaam begonnen te rukken, bleef hij als een bezetene wroeten en vreten terwijl hij zelf al werd opgegeten. Ik gaf een teken aan de Numidiër, die de verzadigde leeuwen terug naar hun kooi bracht, en liep zelf naar Asinius. De volle maan scheen recht in zijn gezicht. Hij was dood maar zijn ogen, die van een dier noch een mens waren, stonden open. In zijn bek, vol rood schuim, dreven kleine donkere bolletjes. En ik had altijd gedacht dat Ovidius ons sprookjes had verteld. Samen met de Numidiër hebben we de resten begraven. Ik heb tegen hem gezegd dat hij zijn mond moest

houden, wat er verder ook zou gebeuren. Ik weet dat ik hem kan vertrouwen, want Numidiërs praten liever met leeuwen dan met mensen. Ik zit nu in mijn kamer en probeer het een en ander te overdenken. Misschien weet ik waarom Clodius niets in de gaten had toen hij het vlees van zijn dochter at. Het was geen verwaandheid, lichtzinnigheid, grote moed of een versteend hart. Het was gebrek aan verbeeldingskracht, iets waarvoor we de Goden dankbaar mogen zijn. Over een paar uur wordt Rome weer wakker. Er zullen vragen komen. De vraag “Waarom had Faustina de Etruriër in de leeuwenkooi gegooid?” zal waarschijnlijk opnieuw gesteld worden. Ik moet zorgen dat die onbeantwoord blijft. Dat is uiteindelijk het enige wat ik voor Asinius kan doen.’

Koningswater

L.H. Wiener

Mijn eerste dronkenschap was van waarlijk Delphiese proporties.

Het jaar was 1961, ergens in de zomer, ergens in Bloemendaal.

Op een landgoed getiteld Olmenhove.

Dat landgoed bestaat nog, net als ik.

Aldaar ontmoette ik een jonge vrouw. Ik was zestien, zij ouder: tweeëntwintig, misschien zesentwintig. Dat is ze nog. Zelf ben ik veertig jaar verder nu. Dat maakt me zesenvijftig.

She was as false as water!

Ik kan mij niet meer herinneren met wie ik die lange knisperende oprijlaan naar mijn eerste bar heb afgelegd; vermoedelijk was ik met een meisje, een vriendin, die had ik toen nog, maar wie zij was zal wel eeuwig in duisternis gehuld blijven. Laat zij zich, indien zij deze regels leest, nimmer melden, want haar lot is tevens het mijne en er valt niets te vergeven.

Mijn adres staat in het telefoonboek onder de W van whisky.

Wat ik mij nog wel herinner is dat ik reeds in het jaar 1961 zeker wist als schrijver van deze wereld te scheiden, maar nog nooit dronken was geweest. Rest de vraag of ik het slachtoffer ben van een zichzelf vervullende voorspelling, of dat ik via de dubbelgebeide wenteltrap van mijn genen toch wel zou afdalen naar de koele meren van het Koningswater.

Het landgoed Olmenhove was opgetrokken on the baronial scale, zoals dat in het Engels heet. Een klein kasteel, verscholen tussen de bomen van een omringend park. Een statig bordes met ter weerszijden van de entree twee liggende vrouwenbeelden, met borsten van beton en de lichamen van leeuwen. Binnen dwaalde ik verbaasd door marmeren gangen met betimmerde wanden, ging ik door hoge deuren van massief eikenhout, staarde ik naar kroonluchters van koper en glimmende portretten van craquelerende voorouders, liep ik piepend en krakend over eeuwenoud parket en kwam zo uiteindelijk in een zaal terecht waarvan het interieur me nog het meest deed denken aan dat van een chique Engelse club,

of de first-class lounge aan boord van de Titanic.

Beide entourages had ik in boeken gezien.

Glazen deuren stonden open naar een terras en lederen fauteuils waren in cirkelvormige groepen langs de wanden geplaatst. Aan de ene zijde van de zaal hing een groot jachttafereel, waarop onder het toeziend oog van enkele verveelde jonkvrouwen, een door zijn achterpoten geknakte hertenbok werd afgeslacht, terwijl zich aan de andere zijde over de gehele lengte van de zaal een bar bevond.

Of de veelgehoorde uitspraak *de eerste keer is altijd de beste* met de waarheid overeenkomt waag ik te betwijfelen. Voor de Titanic bijvoorbeeld lijkt hij mij op een geforceerd gelijk te berusten, maar een mooiere en ruimer gesorteerde bar dan de bar in het landgoed Olmenhove heb ik nooit meer gezien. Vele honderden flessen stonden daar op soort en smaak gerangschikt, een verlicht kleurenmozaïek van dranken, een carillon van glazen klokken.

Ik besefte een soort tempel te hebben betreden, met een bar als altaar.

Als betoverd hees ik me op een kruk en zat vervolgens oog in oog met de mooiste vrouw aller tijden. Zij leidde de bar. Sommigen zouden haar Helena willen noemen, anderen Isis of Hecate, maar dat maakte geen verschil. Ik had vaak van haar gedroomd, niet als persoon, maar als gedaante, als Sfinx en nu bleek zij te bestaan.

Zij noemde zich die avond Claire, omdat Pythia niet klonk.

Ik noemde haar mijn naam en zij vroeg hoe oud ik was.

Het begon als een gewoon gesprek.

‘Bijna negentien,’ zei ik en keek naar haar borsten.

Ik zag dat ze een glimlach onderdrukte.

Zo stond ze voor me, met de ogen van een leeuwin.

Mijn demoniese geliefde.

Daarop bezegelde ik mijn lot.

‘Ik ben eigenlijk schrijver.’

‘Dan moet je whisky nemen.’

Ik knikte.

‘Doe maar Bourbon...’

‘IJs..?’

‘Straight,’ zei ik, in foutloos Welsh.

Straight, no chaser was een nummer van Thelonious Monk, waarvan

mij de door het woordenboek aangereikte vertaling: *Recht, geen jachtvliegtuig,* voor verbetering vatbaar leek. Navraag en zelfstudie hadden nadien ‘onversneden’ opgeleverd, de borrel als shot, zonder enige toevoeging en recht tussen de ogen.

Op het moment dat Claire zich wilde omwenden om met mijn initiatie te beginnen, wijzigde ik mijn bestelling nog net op tijd.

‘Make it a double,’ zei ik.

In de boxsport hanteert men de term: *delayed knock-out,* waarmee bedoeld wordt dat de betreffende boxer al verslagen is zonder dat hij het weet. Hij heeft zojuist de fatale klap opgelopen, maar deze nog niet in zijn body and soul geregistreerd. Hij staat nog overeind en het zou best kunnen zijn dat hij nog plannen voor de overwinning heeft ook. Maar juist op het moment dat hij beslissende stappen in die richting wil ondernemen, begeven zijn benen het en gaat het licht in zijn hoofd uit.

Zo gaat het ook met vijf dubbele whiskies, op zestienjarige leeftijd, binnen een uur.

Bourbon of Scotch maakt daarbij niet veel uit.

Evenmin wie ze ingeschonken heeft.

Vriend of vijand, it is all the same.

Alle marmeren gangen leiden dan alleen nog naar het toilet, koperen kroonluchters tollen rond als zweefmolens, portretten van voorouders braken golven braaksel over hun lijsten uit, de houten betimmering van alle ruimtes die men op weg naar de spoelpot passeert breken van de muren af en vormen op maat gemaakte doodkisten, waar men eerst overheen heen klimmen alvorens zichzelf vele malen door te trekken, met de benen rond de pot en het hoofd hangend in het spoelwater.

Zo werd ik schrijver.

Hoe moet ik het zeggen?

In mijn eigen woorden, met mijn eigen letters en mijn eigen spelling. Ooit gebruikte ik als motto voor een boek: *Taal is mijn talisman,* zeg het honderd keer en het gaat rondzingen, niet als ketsende geluidsboxen maar als een benevelende mantra. Inmiddels weet ik niet meer wat ik hier ooit mee bedoelde, maar schrijver ben ik geworden en schrijver zal ik blijven tot de dood erop volgt.

Waar ging het mis?

Wellicht toen bleek dat wat ik verzonnen had ook nog de werkelijkheid bleek te zijn, mijn leven mijn kunst ging imiteren, vrienden in vijanden veranderden en vrouwen verraders werden met een kilte die doodt.

Een schrijver was ik, met mijn eigen schriftuur, mijn eigen tekens, de letters van mijn taal, die zich echter steeds koppiger lieten hanteren, zich steeds stroever lieten rangschikken tot de woorden die ik ermee wilde schrijven.

De W verdween het eerst, de W van whisky.

Daarmee was aanvankelijk nauwelijks schade aangericht, want men kan haast alles schrijven zonder whisky. Bovendien, een W verkrijgt men ook door twee V's dicht naast elkaar te zetten. De V van Verzinnen en Vertellen. Maar ook de V moest ik uiteindelijk loslaten en inwisselen voor Vieux en Vermout, voor verschillende vormen van Velvet. Velvet zwart en Velvet rood, de kleur van bloed en de kleur van dood.

Zo verloor ik gaandeweg mijn hele alfabet, op twee letters na: de X en de Y, die had ik nog, maar met alleen de X en de Y kon ik niet schrijven.

Nog heb ik overwogen naar het Engels te switchen, waarin men toch ook hele mooie zinnen kan maken, maar de meeste mooie zinnen in het Engels zijn al door andere schrijvers bedacht: *Oh, full of scorpions is my mind, that come to plague their inventor...*

Uiteindelijk had ik over mijn letters nog wel de beschikking, maar niet meer de beheersing. Ik bewaar ze nu zorgvuldig in een antieke vitrinekast van mahoniehout en facet-geslepen ruitjes, die ik voor dat doel heb aangeschaft. Daar staan zij keurig in het gelid, mijn letters, bijna mijn gehele schrijversalfabet, gebotteld. Was het de schrijver en nobel-laureaat O'Neill, die zich 25 jaar lang geheel onthield en tartend een fles whisky in een kastje had staan, om daarna alsnog in die fles te verdwijnen?

De W is de mooiste letter, zoals april de wreedste maand.

De W van Wanhoop en Weemoed, van Wodka en White Horse.

Het is een omgekeerde M, die ook zo prachtig kan staan. De M van Machtig en Meesterwerk, van Martell en Metaxa.

Hartstocht en Hoon gaan hand in hand met Highland en Haig.

Een drankkast vol geesten is mijn alfabet.
Een ABC van Koningswaters.
Een onuitputtelijke bron van spiritualiteit, waaraan ik mij laaf met body and soul. Alleen nog in dit alfabet kan ik wonen.
De A van Ambitie zit in Akvavit en Armagnac, de B van Belofte in Beerenburg en Brandewijn. De C van Charisma in Champagne en Cognac, alles getooid met goudomrande etiketten en letters in reliëf.
Give me an A! Aberlour en Autumn Gold!
Give me a B! Bushmill en Ballantine!
Give me a C! Chivas Regal en Cutty Sark!
Give me a D! Dimple en Dewar.
An E! Emmet's en Eagle!
An F! Four Roses en Famous Grouse.
A G! Grant en Glenfiddich.
En van alles heb ik ook nog kopieën en backups.
Toe maar!
Naast I.W. Harper Islay Mist. Naast Jack Daniel's Jim Beam. Naast Kentucky Straight Kirk's Rye. Long John naast Logan. Northern Light naast North Brook. Old Mull en Overholt. Paddy en Power's. Queen Anne en Q.T. Redbreast en Rebel. Seagram's en Schenley, Teacher's, Tullamore, Usher, Usque-Bauch, Wild Turkey, White & Mackay, Zenith en Zero...

Zie toch die letters van mij
Twee dozijn flessen op rij.
Nu nog een X en een Y
Dan ben ik eindelijk vrij.

Hagel en Donder, ik kan niet zonder.

There is something to be said
For being dead.

Zei Eugene O'Neill, die opstond en viel.

Nederlandse poëzie

Dagschotel à la Schopenhauer

Anneke Brassinga

Struise moordenaars, reclamezuilen, platvoeten
van legse loopeenden in reptielrijke oeverstreken,
nagelriemen zwart als dameslakleer, afgestoken

koddebeierseelt, Karelische stoeptegels met aanhang
van korstmos en frituur, buitendijkse schoeiing
uit de tijd der Batavieren en des overvloeds,

complete hoogstam-perengaarden in hun witte
bruisjaponnen, wind- en wintervaste gletschertenten,
eenstoks, duizend wiebelende bergen gladgesleten

autobanden - dat en nog veel meer verdwijnt
als dagelijkse sneeuw voor dagelijkse zon
de hangbuik in van wereldwijd ‘het ganse willen’.

Zwelgen zal het ook te kwader ure dit hier
noemende zich ik en wij, in volle onverschrokken gang
van spijzend zich verterende. Het kent geen spijt

noch is het zonde, want God-de-Straffer is destijds
toen Hij de dood verzon, als eerste levende verslonden.

Ik vrouw van Gijs
Ed Leeflang

Hij at mijn tijd en mijn gedachten.
Het was hem niet genoeg. Mijn jeugd
vermaalde hij met lange tanden.

Dan moest hij weg en kauwde koe,
het kalf, dat heel paard half,
een schip vol smakeloze rapen.

Zo bleef hij jong en onverzadigd
van al mijn argwaan, van geluk
dat ik bijtijds had ingevroren.

In elk bed kroop hij met de honger
die ook de mijne was en wilde
niet zoveel meer zijn dan geboren.

Nu hij al niets meer is van mij
berooit hij dorpen van hun bomen,
aast op de wolken, jaagt de schapen
naar vetter gras, geesten door winkels
achter volle wagens en vreet voort
aan kusten, sleept de zeeën leeg,
doet niemand kwaad in het bijzonder,
bestuift, graast af, verbrandt
de hoge bergen overschot.
En was, onstilbaar als hij is,
nooit gretiger en nooit gezonder.

Gelag

Thom Schrijer

Op zulke dagen komt zij aan verzamelen niet toe alvorens door te bijten en te slikken. Geen stille omgang boven langs haar tong, geen wenken van haar smaakpapillen. Ook is haar denken smaller als zij drinkt en eet. Alleen, zeker geen disgenoten, rechtstreeks uit de koelkast of de pan, desnoods niet helemaal ontdooid, door niets en niemand teruggefloten dan door een weten dat zij op haar manier doseren moet om niet te stikken.

Zij is verstrooid op zulke dagen en maakt de tweede fles al open als de eerste nog een glas belooft. Ze drinkt om al dat voedsel te verdragen en om de vale droefheid van haar keukenbreed gelag. Morgen gaat zij weer in mantelpak en met haar zakenvrouwen-koffer aan de slag. Dan eet zij niet, dan stapelt zij voorzichtig in haar achterhoofd verfijnde etenswaren op voor later.

Twee gedichten

Lou Vleugelhof

Exquis zeebanket (naar oud recept)

Opa een gepantserde krab,
oma zongebleekt zeewier,
pa uit zijn schulp puilend,
ma gekookte kreeft,
de kinderen een handvol
knisperende alikruiken.

Dit zeebanket
op het kruivende laken
van het strand,

niet meer verkrijgbaar
voorgoed onttrokken
aan het oog van de fijnproever.

Zwelger

‘Je ogen groter dan je buik,’
herhaalde zij, haar buik vol
van de zesde. Ik oudste,
eerst geworpene, de hongerigste,
de dorstigste naar lijf en ziel,
vond enkel in onmaat mijn maat.

Geen bord te groot, geen glas
te vol, het meeste was te weinig,
geen woord te veel, geen boek
te dik, geen vloed te hoog,
geen storm te vliegend...

alleen een oog vol zee en lucht
kon de opgestoken zeilen
van mijn vraatzucht reven,
zoals zij de zesde prijsgaf
aan de vraatzucht van de Mateloze.

Light Verse

Terza rima-sonnet

Tom Bezemer

Geboren als een holle bolle Gijs
Verliep zijn leven walgelijk vraatzuchtig
Cocagne werd voor hem het paradijs

Vast, vloeibaar, onverteerbaar, zwaar of luchtig
Als het maar overmatig was. Hij vrat
Het (als een beest, derhalve zeer luidruchtig)

Reeds jong aamborstig, vadsig, vet en wat
Inert werd hij bij 't klimmen van de jaren
De mateloosheid toch een beetje zat

(Als dikbuik wil je wel eens navelstaren)
Een antischrokpil, dokter, was zijn vraag
Na het consult kon deze slechts verklaren:

't Ligt aan de aanleg van een polyfaag
Hij zat ermee (met name in zijn maag)

Koeienvlees en kalverliefde

Jan Boerstoel

Hoe ging het ook weer? Eten dat je zweette:
de parels op je voorhoofd, langs je rug
allengs het grote gutsen én maar stug
dóórbunkeren, zoals het schamper heette.

Het hoorde niet, maar moest ook alles horen?
Als vijftiener lustte je desgevraagd
best nóg twee hamburgers en, uitgedaagd,
wel twaalf, want dat was jouw manier van scoren,

van indruk maken, echt, dat scheelde stukken...
Met meisjes wou het toen nog niet zo lukken.

Twee gedichten

Hendrik Jan Bosman

Jona 4:11

Mij was gevraagd streng toe te spreken
In 't decadente Ninevé
Zo'n 120.000 mensen
Benevens veel vee

Als eersten - eenmaal neergestreken
Na lange reizen over zee -
Bewerkte ik er de forensen
Benevens veel vee

Ik had succes met deze preken
Het volk bekeerde zich gedwee
Gaf mij gehoor op al mijn wensen
Benevens veel vee

Het is van korte duur gebleken
Veel drank verdwijnt weer in hun pensen
Benevens veel vee

Vanitas

Een groot asceet, van vasten grijs,
Zat stil te contempleren
Wat hij straks in het Paradijs
Zou mogen consumeren

Maar dat viel tegen: na de Zeis
Zou hem de worm verteren
Geen hemelse, maar aardse spijs
Waartoe hij terug zou keren

En ook de worm sprak, van de wijs:
‘*Mijn* paradijs zijn heren
Die zwelgden in patat en ijs
U kan ik niet waarderen’

Twee gedichten
Gé van den Bovenkamp

Niet gulzig

Op gulzigheid zult u mij nooit betrappen.
Nooit schrans of schrok ik. Nooit ‘vreet ik voor twee’.
Vaak ben ik met een crackertje tevreê
waar anderen in kwartelkoontjes happen.

Aan toetjes poog ik immer te ontsnappen.
Voor mij geen digestief plus pousse-café!
Bescheiden vraag ik om een kopje thee:
‘Graag zonder die nog warme appelflappen.’

Met mijn ascetisch eet- en drinkgedrag
moet ik wél aan de vitamientjes denken.
‘Een voedingssupplement kan u die schenken’
zo las ik laatst nog op een boekomslag.

Nu ga ik eens per maand naar dokter C.
en krijg een gros Viagrapillen mee.

Wel gulzig

Toe, draai die foto van je vader om:
ik wil je in je lieve oortjes bijten,
je lingerie het hele huis door smijten,
naar adem happen als ik in je kom.

Laat hem niet zien hoe wij de tijd hier slijten,
hoe ik mijn vingers naar jouw lekkers krom.
Je vorst ben ik, je wilde bruidegom,
ik wil je kleine tepeltjes konfijten!

Al is mijn tangogave zeer beperkt,
toch wil ik naakt van jou de passen leren
terwijl ik hongerige woordjes grom.

Je Pa heeft wel eens vaker ‘niets gemerkt’,
zoals hij bij ons thuis steeds bleef beweren.
Dus draai die foto van je vader om!

Vier gedichten
Frits Criens

Sente Brandaene ende dat Vraetschap*

I

Die moncken van Brandaene in der noet
Begonsten hem in therte te versaegen
Si gingen van der honger vaste doet

Si voeren sonder spise dartien daeghen
Al op die see; si waeren cranck, soe seer
Si dorsten Sent Brandaene bitter claeghen

Hi leerde hen texempel van den Heer
Die veertich daeghen ginck in der woestine:
Si spraeken van der taele nemmermeer

Doe vinghen si een wael met hunner line;
Brandaene ried si 'hoeveschlike maet'
En wilden si niet slachten nae den swinen

Si lachterden doer gierichheit sien raet
Want stilden, als die dorpers doen, hun vraet

* *In het Eilandnummer van* De Tweede Ronde *(winter 1996) publiceerden wij twee gedichten uit een onbekende versie van de* Reis van Sente Brandaen, *afkomstig uit een tot dan onbekend Middelnederlands handschrift, de Codex Haelenensis. De waterbouwkundig mediaevist ir. Frits Criens heeft zich tot levenstaak gesteld het zwaar beschadigde handschrift te ontcijferen, te beschrijven en de teksten voor een groot publiek te bezorgen. Dankzij moderne lasertechnieken kon hij bovenstaande passages uit de* Reis *voor de ondergang behoeden (*red.*).*

II

Den moncken wert die oeverdaet te suer
Die cost bedarf hun slaep met visioene
Van eener stadt daer satan houdt dat stuer

Een gulsenaer vrat in een cot capoene
Hi was so sat, hem schiere sprang dat vel,
Maer at si al, of waeren si oeck groene

Doe kwam die loeste duvel uter hel
Met scerper aex den vreeter seere blauwen
En stack hem metten swaerde alte fel

Sien buuck was oevergroet, die doer te nauwe
Hi conste niet ontvlien, hi starf onsoet
Die moncken wert te moede harde flauwe

Dus werden si van deeser sproecke vroet
Dat ‘maete es te allen speele goet!’

Mijn Andere Ik

Er leeft een schranser diep in mijn gedachten
Die droomt van braspartij en bacchanaal
Gebraden hanen liggen op een schaal
En in het vet ligt friet naar hem te smachten

Ze krijgen straks van hem een warm onthaal
- De mayo moet dus ook nog even wachten -
Want om de ergste honger te verzachten
Neemt hij vooraf een pond gerookte aal

Vanilleroomijs kroont dit vorstenmaal
Hij schept het op met hele karrevrachten
Van drankgebrek heeft hij vanzelf geen klachten
Hij drinkt de pils verlekkerd per bokaal

Ik heb hem lief, mijn zwelgende proleet
Maar wel platonisch, want ik ben asceet

Onverbeterlijk

Ik weet mijn drankzucht aan een droge nier
Nam al bij mijn ontbijt een fles muskaat
En zwoer bij Weisswein tot een uur of vier
Daarna dronk ik tot tienen Belgisch bier
En maakte dan een liter rum soldaat

Ook was ik pathologisch vreetfanaat
Ik werd vereerd door slager en poelier
Mijn bakker prees mijn eetlust zonder maat
En kwam de ijscoventer door de straat
Dan had ik die dag toch een smulplezier

Maar juist zei op mijn sterfbed de pastoor
Dat gulzigaards het helse vasten wacht
Ik biechtte dus en neem me nu in acht
Maar in de Hemel gaat het slempen door!

Drie gedichten
Kees Jiskoot

Over eten

In memoriam fratris Caroli

Karel was een papenvreter,
o, hij lustte ze wel rauw,
al bevielen ze hem beter
lichtgeroosterd in de schouw.

Bij gebrek aan katholieken
vrat-ie ook wel protestant,
maar geen al te fanatieke,
want die zijn gauw aangebrand.

Over smaak valt niet te twisten.
Hindoes nuttigen baptist,
katholieken calvinisten,
ongelovigen trappist.

Waar ik u nog op wil wijzen:
neem de happen niet te groot;
daaraan, hollebollegijzen,
heb ik echt een broertje dood.

Wrang

Zo rond als een luchtballon was ze.
Ze barstte tot slot uit haar vel.
Nog net voor ze hemelde, las ze
een kop in *Het Nieuwsblad voor Assen:*
HET EIND VAN HET POLDERMODEL?

Vette hap

Krantenkop: PRIVATISERING BEGRAAFPLAATSEN?

Begrafenisvereniging *'De Aasgier'*
speelt ellebogend binnenkort de baas hier.
Vraatzuchtigen! Ik mag ze niet, dus wend ik
mij tot een club die boven de *Atlantic*
me droppen zal, als ik ben overleden,
voor duizend piek, compleet met preek en beden.
Want liever karig voer voor echte haaien,
dan vette hap voor gieren en voor kraaien.

De carminofaag

Arjaan van Nimwegen

In versbegeerte, dichtzin, poëzijzucht, rijmtrek, liederlust
vermaalde hij de letteren en ging te gronde aan die zonde.
Voordat hij ieder meesterdichtwerk voet voor voetje had verslonden
- jam-jam bij elke jambe - was zijn lettervraatzucht niet gesust
De Grieken en de pieken der klassieken, uiteraard een must:
Prometheus werd geketend en door dichterhanden weer ontbonden,
het Paradijs ging wreed verloren maar werd goddank ook hervonden
hij vrat zich door de canon en hij gunde zich geen stanza rust.

Van Gilgamesj tot Goethe en van Tasso tot Corneille,
hij zwolg zich vol met Shakespeare van zijn huig tot aan zijn krent.
Poesjkin als tussendoortje, van Pessoa elk fragment,
de godganse comedie (Ike, Peter en Verwey).
Gargantuesk zwol zijn persoonlijkheid qua vorm en vent
en onverzadigd door de literaire rijstebrij
vergreep hij zich toen aan de vaderlandse bardenbent.

Eerst Komrij. *Duizend en nog enige gedichten*.
De eeuwen negentien en twintig had hij binnen.
Maar toen besloot hij liever vooraan te beginnen,
en zich naar het menu van Knuvelder te richten.
Van *hebban olla uogala* tot Hooft z'n Minne,
een uitgelezen maaltijd, maar beslist geen lichte.

Zes delen Vondel, zeven Bilderdijk,
alles van Tollens, borden vol met Beets,
zelfs Roland Holsts bewerkingen van Yeats,
als toetje Bontens, Leopold, Van Eyk
en wat Bernlef vertaald heeft uit het Zweeds.

Hij vrat zich vast aan Faverey,
en joeg daarop zonder erbarmen
heel Patty Scholten door zijn darmen,
en toen zijn eigen werk erbij -

ook 't onderhavig carmen,
dat hij - zijn eigen maaksel -
gelijk een hond zijn braaksel

zijn oververste
strot in perste.

Hij berstte.

Twee gedichten

Drs. P

Vaak ziet men gulzigheid voor zonde aan
Een van de zeven kwalijkste nog wel
Ofschoon ze tal van levens kan verzoeten

Er zijn tenslotte in het aards bestel
Personen die de kost verdienen moeten
Sigarenkoopman, slijter, patissier -

Zij zouden abstinentie niet begroeten
De clientèle? Naar de hel ermee!
Al heeft men dan ook niemand kwaad gedaan

Zodat we bij de slotsom zijn beland
Dat hier bemoeizucht heerst van Hogerhand

Herhaaldelijk ervaar ik die impuls
Het kan een aanblik zijn, een woord, een geur
Die heftige begeerte doet ontbranden

Soep, hoofdgerechten, koffie met likeur -
Ze zijn veeleisend hoor, mijn ingewanden
Ik eet en drink volop, ik laat me gaan

Zo heb ik vrijwel altijd iets omhanden
Omringenden zien dit misprijzend aan
En grommen: ‘Hij gedraagt zich als een guls!’

Maar als ik niet genoot van zo'n festijn
Dat zou dan toch wel echt doodzonde zijn

Gulzigheid
Frank van Pamelen

De Efteling is nauwelijks betreden
Of hup! Daar komen bergen zoute drop
En zakken chips en chocola tevoorschijn

De Sprite is voor het sprookjesbos al op
De lolly's vliegen kriskras door de spoortrein
In Hans en Grietjes huis weerklinkt geknaag

Maar voor ze er weer volgepropt vandoor zijn
Met snoep en snacks en Snickers in hun maag
Is er nog tijd voor bezienswaardigheden

Hé kijk! Die maffe Holle Bolle Gijs!
Die gek eet álles, man! Wie wil er ijs?

De gelukkige
Aleksej Nikolajevitsj Plesjtsjejev[*]
(Vertaling Kees Jiskoot)

Ben gezond en blij en blozend,
eet me zat en lust 'm graag;
nimmer kloppen aan mijn deurtje
lege beurs en lege maag.

Bij mijn sterven liet mijn vader
mij een kapitaaltje na...
Wat in 's keizers dienst vergaard werd,
had hij opgepot, mijn pa.

'k Word steeds modieus gekleed door
mijn tailleur, een Engelsman,
ben geliefd bij alle dames
daar ik mij gedragen kan,

pap niet aan met falderappes,
ga alleen met adel om,
voor correct het Frans hanteren
draai ik ook de hand niet om.

Schoon ik niemand leed berokken,
rein van geest en harte ben,
wordt er over mij geroddeld:
‘Jij bent egoïst,’ zegt men.

Счастливец

Я здоров, румян и весел,
Сытно ем и славно пью;
Никогда нужда и голод
Не стучатся в дверь мою.

Мне наследственный оставил
Мой родитель капитал...
Он его на службе царской
Понемножку собирал.

Я одет всегда по моде
Англичанином-портным;
За приятные манеры
Очень дамами любим.

Не якшаюсь с разной дрянью,
Только с знатными знаком.
И владею превосходно
Я французским языком.

* *Aleksej Nikolajevitsj Plesjtsjejev (1825-1893), auteur van proza en poëzie die in 1849 tegelijk met Dostojevski om politieke redenen naar Siberië werd verbannen maar in tegenstelling tot Dostojevski revolutionair gezind bleef.*

Хоть не делал зла я людям,
Хоть душой и сердцем чист,
Но не скрылся от злословья:
Говорят, я - эгоист!

[Vervolg Nederlands]

Laster! Ik neem deel aan menig
Gode welgevallig werk.
Vijf piek geef ik jaarlijks aan de
filantropen van de kerk.

Rondom hoor ik: 't mensdom gaat aan
onrechtvaardigheden dood,
dezen door zich vet te mesten,
anderen door hongersnood.

Alsof ík daar wat aan doen kan!
Dat is blijkbaar zo beschikt.
Wie zo spreekt maakt zich belachlijk
en is kennelijk getikt!

Tot geníeten dient het leven,
zeg ik maar, daar draait het om.
En als dromers dan eens zuchten,
ga ik niet meer met hen om.

Ben gezond en blij en blozend,
eet me zat en lust 'm graag;
nimmer kloppen aan mijn deurtje
lege beurs en lege maag.

[Vervolg Russich]

Клевета! Богоугодных
Разных обществ член и я.
Филантропы пять целковых
Каждый год берут с меня.

Все толкуют: погибает
От неправды род людской...
Тот объелся на обеде,
Умер с голоду другой.

Разве я тому причиной?
Видно, так уж суждено.
Рассуждать об этом, право,
И напрасно и смешно!

Жизнь дана, чтоб наслаждаться,-
Мой на это взгляд такой.
Пусть мечтатели вздыхают -
Я махнул на них рукой.

Я румян, здоров и весел,
Сытно ем и славно пью;
Никогда нужда и голод
Не стучатся в дверь мою.

De veelvraat
Jan van der Pol

Nadat een veelvraat laatst was aangeraden
te eten in een huis met haute cuisine,
dacht hij bij haute: ‘Het wordt hoog opgeladen.’

Maar wat hij zag had hij nog nooit gezien.
Een dunne vezel was daar vlees geworden
en tot zijn schrik heel prijzig bovendien.

Hij riep de kok, terwijl zijn maag luid knorde
en zei: ‘Omdat mijn eetlust wordt beknot,
ga ik naar Van der Valk z'n volle borden

en wat ik deed bij déze schrale pot,
gebeurt opnieuw. - Ook daar schrok ik me rot.’

Fragment uit ‘De Strijd tussen Heer Carnaval en Vrouwe Vasten’*

Juan Ruiz de Hita
(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

Omdat Heer Carnaval
met groot gezag gebiedt,
en overal ter wereld
als vorst respect geniet,
met welgevallen wildbraad
en vogelen beziet,
kwamen zij allen tot hem,
vol deemoed en verdriet.

Heer Carnaval genoot
van een uitstekend maal
aan zwaarbeladen tafels
in een voorname zaal.
Hij at zich rond aan vlees-
gerechten, schaal na schaal
en bood, want stand verplicht,
jongleurs een warm onthaal.

Zijn vaandrig kwam zodra
zijn heer hem nodig had,
één hand tot vuist gebald,
in d' andere het vat;
hij blies de krijgstrompet
wanneer men daarom bad;
de wijn had allen spraakzaam
in de kraag gevat.

Juan Ruiz, Arcipreste de Hita

Como es Don Carnal
muy rico enperador
y tiene por todo el mundo
poder como señor,
aves e animalias,
por el su grand amor,
vinieron muy omildes,
pero an grand temor.

Estava Don Carnal
ricamente assentado
a messa mucho farta,
en un rico estrado;
d'esas muchas vïandas
era bien abastado;
delante sí juglares
como omne muy onrado.

* *Bovenstaand fragment is een episode uit het* Libro de Buen Amor *(‘Boek der Goede Liefde’, 1330) van Juan Ruiz, aartspriester van Hita (Guadalajara). Zijn werk vormt een hoogtepunt van de Spaanse letteren in de Middeleeuwen. De strijd tussen Carnaval en Vasten is een traditioneel thema*.

Estava delante d'él
su alférez homil,
el inojo fincado,
en la mano el barril:
tañía a menudo
con él el añafil;
parlava mucho el vino,
de todos alguaçil.

[Vervolg Nederlands]

Toen, lang na 't avondmaal,
de nacht begon te vallen
had elk de ransel vol
- ze stonden haast op knallen -
om de gestrenge vrouwe
straks aan te kunnen vallen,
zo gingen ze te laat
naar bed toe met z'n allen.

Die nacht waren de hanen
zo dodelijk bevreesd,
geen oog deden ze dicht,
ze gaven haast de geest;
geen wonder, want hun vrouwen
die waren er geweest;
het naderend lawaai
benauwde hen het meest.

Toen kwam om middernacht
opeens de ommekeer,
‘Gij zult,’ sprak Vrouwe Vasten,
‘mij wel bewaren, Heer!’
de hanen fladderden
en gingen luid tekeer;
en op Heer Carnaval
kwam deze rampspoed neer.

Gevuld had zich de man,
ten voorbeeld aan zijn gasten,
met meer gebraad en wijn
dan in zijn lichaam pasten;
van overdaad en slaap
ervoer hij nu de lasten,
want in zijn hele kamp
weerklonk de kreet: ‘Voor Vasten!’

[Vervolg Spaans]

Desque vino la noche,
mucho después de la çena,
que tenia cada uno
ya la talega llena
para entrar en fazienda
con la dueña serena,
adormiéronse todos
después de la ora buena.

Essa noche los gallos
con grand miedo estovieron,
velaron con espanto,
nin punto non dormieron;

non avia maravilla,
que sus mugeres perdieron;
por ende se alboroçaron,
del roído que oyeron.

Faza la medianoche,
en medio de las salas,
vino Doña Quaresma,
diz: ‘Señor, tú me valas!’;
dieron bozes los gallos,
batiendo de las alas,
fueron a Don Carnal
aquestas nuevas malas.

Como avía el buen omne
sobramucho comido,
con la mucha vïanda
mucho vino bevido,
estava apesgado
e estava adormido;
por todo el su real
entró el apellido.

[Vervolg Nederlands]

Slaapdronken trokken allen
naar 't slagveld en daarna
formeerde men de linies,
men zei geen boe of bah;
het leger van de zee
schudde met veel poeha
de wapenen en brulde
ten aanval luidkeels: ‘Jaaa!’

De eerste die tot Carnaval
had weten door te breken
dat was de blanke prei:
door zijn venijnig steken
deed hij veel slijm opgeven;
dat was het grote teken
voor Vasten, dat de strijd
al bijna was bekeken.

Sardientje schoot te hulp
en deed de vijand schrikken
toen hij een kip verwondde,
nog wel een hele dikke:
hij hieuw haar snavel af
en deed haar spoedig stikken;
Heer Carnaval zijn helm
spleet hij in enkele tikken.

De haaien kwamen aan
en drongen zich naar voren,
door inktvis en makreel
werd flankdekking beschoren;
men zat in de puree
tot over beide oren:
en elke hoofdman had
veel manschappen verloren.

[Vervolg Spaans]

Todos amodorridos
fueron a la pelea,
pusieron las sus azes,
ninguno non pletea;
la conpaña del mar
las sus armas menea:
viniéronse a ferir
deziendo todos: ‘¡Ea!’

El primero de todos
que ferió a Don Carnal,
fue el puerro cuellealvo
e feriólo muy mal;

fizole escopir flema:
esto fue grand señal;
Tovo Doña Quaresma
que era suyo el real.

Vino luego en ayuda
la salada sardina,
firió muy reziamente
a la gruesa gallina:
atravesósle en el pico,
afogóla aína;
después a Don Carnal
falsól la capellina.

Vinién las grandes mielgas
en esta delantera,
los verdeles e xibias
guardan la costanera;
buelta es la pelea
de muy mala manera:
cayé de cada cabo
mucha buena mollera.

[Vervolg Nederlands]

Valenciaanse aal,
niet voor één gat te vangen,
gepekeld en arglistig,
trok op in alle rangen,
Heer Carnaval werd flink
geslagen door die slangen;
Forellen uit de Alberche
bewerkten hard zijn wangen.

Tonijn ging wild tekeer
en alles liep gesmeerd,
hij had Heer Spek reeds zwaar
met scheldwoorden onteerd;
had hij voor Vrouwe Rookvlees
zijn vaantje niet gekeerd,
dan had hij van Heer Spek
het hart geperforeerd.

Hondshaaien uit Bayona,
zo stond op hun blazoenen,
vermoordden de patrijzen,
castreerden de kapoenen;
uit de Henares kwamen
garnalenlegioenen
tot de Guadalquivir
stonden hun garnizoenen.

Met wilde eenden traden
barbelen in het perk;
de wijting riep het varken:
‘Waar ben je, vieze vlerk?
Kom bij me als je durft,
ik houd niet van half werk;
of vlucht in de moskee,
bid niet in onze kerk.’

[Vervolg Spaans]

De parte de Valençia
venían las anguillas,
salpresas e trechadas,
a grandes manadillas,
davan a Don Carnal
por medio de las costillas;
las truchas de Alverche
dávanle en las mexillas.

Ay andava el atún
como un bravo león,
fallós con Don Tozino,
díxol mucho baldón;

si non por Doña Çeçina,
que'l desvïó el pendón,
diérale a Don Lardón
por medio del coraçon.

De parte de Bayona
venién muchos caçones,
mataron las perdizes,
castraron los capones;
del río de Henares
venian los camarones,
fasta en Guadalquivir
ponian sus tendejones.

Allí con los lavancos
lidian barvos e peçes;
diz la pixota al puerco:
‘¿Dó estás, que non paresces?
Si ante mí te paras,
darte he lo que meresçes;
çiérrate en la mesquita,
non vayas a las prezes.’

[Vervolg Nederlands]

In deze chaos draaide
de hondshaai zijn figuren,
zijn wapen was zijn huid,
met fijne rasp-structuren,
flanken en benen kregen
het zeer zwaar te verduren
aanhalig als een kat,
zo bleef hij langs hen schuren.

Ze kwamen uit de zee,
uit sloten en uit plassen,
in soorten en in maten
en van diverse rassen,
met schutters op de kruisboog,
met wapentuig van klasse;
de veldslag bij Alarcos
leek hierbij onvolwassen.

Hoogrode pantserkreeften
kwamen uit Santander,
ze hadden vele pijlen
en schoten scherp en ver;
Heer Carnaval moest boeten,
hoe taande nu zijn ster:
zijn heerlijke positie
werd nu wel zeer precair.

Toen werd er afgekondigd:
Dit wordt een jubeljaar.
En wie zijn ziel wou redden
die maakte geen bezwaar:
Dus alle zeebewoners
waren ten strijde klaar;
haringen, brasems kwamen
vanuit Bermeo daar.

[Vervolg Spaans]

Allí vino la lixa
en aquel desbarato,
trayá muy duro cuero
con mucho garavato,
a costados e a piernas
dávales negro rato:
ansí trava[va] d'ellos
como si fuese gato.

Recudieron del mar,
de piélagos e charcos.
conpañas muy estrañas
e de diversos marcos;

trayán armas muy fuertes e
ballesteros arcos:
más negra fue aquésta
que non la de Alarcos.

De Sant Ander vinieron
las bermejas langostas,
trayán muchas saetas
en sus aljavas postas,
fazian a Don Carnal
pagar todas las costas:
las plazas que eran anchas
fazíansele angostas.

Fecho era el pregón
del año jubileo,
para salvar sus almas
avian todos desseo:
quantos son en la mar
venían al torneo;
arenques e vesugos
vinieron de Bermeo.

[Vervolg Nederlands]

Het veelkoppige leger
dat roofde er op los,
men doodde en verminkte,
wie dik was werd de klos;
de engerlingen doodden
de duiven uit het bos,
en de dolfijn brak lachend
de tanden van de os.

De alvertjes, de elften,
de edele lamprei,
uit Alcantara en uit
Sevilla kwamen zij,
om Carnaval te pakken,
men liet hem niet meer vrij:
al maakte hij zijn riem los,
baat had hij daar niet bij.

De steur ging stoer op stap
en liep van kracht te blaken:
hij had een houten knots
en wist hem hard te raken,
hij sloeg de varkens dood
dat men het hoorde kraken
en liet, in Velinchón,
er pekelvlees van maken.

Geen adempauze liet
de octopus de pauwen,
zijn aandacht voor fazanten
leek ook niet te verflauwen,
hij wilde geitjes, hazen
tot stervens toe benauwen:
wie vele handen heeft,
heeft veel om vast te hou'en.

[Vervolg Spaans]

Andava y la utra
con muchos conbatientes,
feriendo e matando
de las carnosas gentes;
a las torcazas matan
las sabogas valientes,
el dolfin al buey viejo
derribóle los dientes.

Sávalos e albures
y la noble lanplea
de Sevilla e de Alcántara
venian a levar prea;

sus armas cada uno
en Don Carnal enplea:
non le valía nada
deçeñir la correa.

Bravo andava el tollo,
un duro villanchón:
tenian en la su mano
gran maça de un trechón,
dio en medio de la fruente
al puerco e al lechón,
mandó que los echasen
en sal de Villenchón.

El pulpo a los pavones
non les dava vagar,
nin aún a los faisanes
non dexava bolar,
a cabritos e a gamos
querialos afogar:
como tiene muchas manos,
con muchos puede lidiar.

[Vervolg Nederlands]

De oesters liepen menig
konijn onder de voet;
de bikkelharde kreeften
hadden de haas ontmoet;
er vielen harde klappen,
men vocht er zo verwoed
dat de vallei zich vulde
met schubben en met bloed.

Daar kwam Graaf van Laredo,
de vers gerookte aal,
hij achtervolgde Carnaval,
maar die ging aan de haal,
al werd de confrontatie
hem nagenoeg fataal,
want niemand bood versterking
- waar zijn ze allemaal?

Dus met zijn laatste krachten
greep hij de laatste halm,
hij hief zijn vaan verbeten,
trok op tegen heer Zalm
uit Castro de Urdiales,
die hield niet van getalm
en stond hem op te wachten,
onaangedaan en kalm.

De strijd was hard en zwaar,
er werd veel pijn geleden;
heer Carnaval wist zelfs
nog krachtig op te treden,
maar toen kwam er een walvis,
die greep hem bij zijn leden
en smeet hem in het stof,
zo was de strijd gestreden.

[Vervolg Spaans]

Allí lidian las ostias
con todos los conejos;
con la liebre justavan
los ásperos cangrejos;
d'ella e d'ella parte
danse golpes sobejos:
de escamas e de sangre
van llenos los vallejos.

Allí lidia el conde
de Laredo muy fuerte,
congrio çeçial e fresco,
mandóle mala suerte,

a Don Camal seguiendo,
llegándol a la muerte:
estava mucho triste,
non falla qué l confuerte.

Tomó yaquanto esfuerço
e tendió su pendón,
ardiz e denonado,
fuese contra don Salmón;
de Castro de Urdiales
llegava esa saçón:
atendiól el fidalgo,
non le dixo de non.

Porfiaron grand pieça
e pasaron grand pena;
si a Carnal dexaran,
diérale mal estrena,
mas vino contra él
la gigante ballena:
abraçóse con él,
echólo en la arena.

[Vervolg Nederlands]

De meeste kameraden
waren allang verdwenen,
veel waren er gedood,
veel namen er de benen;
toch bleef hij overeind
en ging niet zitten wenen
maar weerde zich zolang
zijn vuisten bruikbaar schenen.

Een handjevol getrouwen
vocht dapper met hem door,
al gingen ook de ever
en 't hert er nu vandoor;
de rest van 't vee verliet hem
nu als een meteoor:
Zij die hem niet verlieten
stelden maar weinig voor.

Nu restten hem het rookvlees
en speklap van het zwijn,
al dagenlang bestorven,
zo geel als Magere Hein,
te vet om nog te vechten
zonder een goed vat wijn,
maar zonder hen zou hij
eenzaam en zielig zijn.

Het leger van de zee
ging onverdroten voort,
ze stormden af op Carnaval,
de paarden aangespoord,
de strijd was kort en eerlijk,
hij werd dus niet vermoord
maar met de zijnen weggevoerd,
gebonden met een koord.

[Vervolg Spaans]

Las más de sus conpañas
éranle ya fallesçidas:
muchas d'ellas murieron
e muchas eran foídas;
pero, ansi apeado,
fazia grandes acometidas,
defendióse quanto pudo
con manos enflaqueçidas.

Como estava ya
con muy pocas conpañas,
el javalín e el çiervo
fuyeron a las montañas;

todas las otras reses
fuéronle muy estrañas:
los que con él fincaron
non valian dos castañas.

Si non fuese la çeçina
con el grueso toçino,
que estava amarillo,
de días mortezino,
que non podia de gordo
lidiar sin el buen vino,
estava muy señero,
çercado e mesquino.

La mesnada del mar
fizose un tropel:
fincaron las espuelas,
dieron todos en él,
matar non lo quisieron,
ovieron duelo d'él:
a él e a los suyos
metieron en un cordel.

Een hapje
Patty Scholten

Rabarbertaart, gâteau St. Honoré,
Schwarzwalder Kirsch, Key lime pie, amandino,
Cointreaupunt, gemberbolus, hazelino,
biscuitgebak, tompouce, roze glacé.

Frambozenschuimtaart, vlaai, mokka-baiser,
brioche, knusperli, Berliner bol,
prelatenkrans, éclair, profiterole,
rum-baba, clafoutis, appelcarré.

Extractie, jacketkroon, apexfixatie,
retentiestift met tweevlaksrestauratie,
wortelkanaal van de derde molaar.

Fixatiekap, marsupialisatie,
Composiet inlay, vitaalamputatie.
Volledige prothese. Hapt u maar.

Rabelesje
Kees Stip

Vreten en zuipen zijn afschuwelijk
gargantuesk en pantagruelijk.

Vraatzucht

Peter van den Tillaart

Het eerste wijsje dat een baby hoort
is doorgaans een onnozel wiegelied,
waarin zijn moeder klakkeloos verwoordt
hoe zoet een schaapje van z'n melk geniet.

Ook ‘Poesie Mauw’ staat op haar repertoire
en daarmee gaat ze aan het feit voorbij
dat dit een loflied is op etenswaar,
want het verheerlijkt melk en rijstebrij.

Wat later wijst het kleuteronderwijs
haar kind het slechte pad met poëzie:
het rijmpje over Holle Bolle Gijs
zet onmiskenbaar aan tot boulimie.

De vraatzucht wordt aldus tot norm verheven
en met de paplepel al ingegeven.

Essay

Het gulzige schrijven
Wim Reilingh

Het valt nog te bezien of de gulzigheid tot de Hoofdzonden of zelfs maar tot de zonden gerekend moet worden; wat wel opvalt is dat men er beneden de Moerdijk zoveel méér talent voor heeft dan erboven.

De noorderling kent weliswaar de onmatigheid, de vraatzucht, de geilheid, maar bij hem blijft dit onder alle omstandigheden beperkt tot bunkeren, het zo efficiënt mogelijk volstouwen van de beschikbare ruimte, het plompverloren afreageren van de geslachtsdrift. Met de likkebaardende gulzigheid van de geboren gourmet heeft dat alles niets te maken. De noorderling likkebaardt niet; hij tast blindelings toe en vreet zich vol.

In de literatuur valt die tegenstelling tussen noord en zuid, al is het dan in een gematigde vorm, het duidelijkst aan te tonen aan de hand van het verschil in temperament tussen wat mij betreft de twee belangrijkste, en in elk geval geruchtmakendste naoorlogse polemisten, W.F. Hermans en Jeroen Brouwers.

Hermans, geboren in Amsterdam - Brouwers, weliswaar met lijfelijk geboren in Den Bosch, maar toch opgegroeid in een geestelijke atmosfeer die regelrecht uit Den Bosch afkomstig was. De schrijver kan zich weliswaar ontworstelen aan het milieu van zijn jeugd, zich losmaken van de sociale mores, maar de essentie van zijn schrijverschap blijft in dit geval levenslang de Eerste Helmersstraat, resp. god weet welke Bossche Dapperstraat (geprolongeerd in het Limburgse rooms-katholieke jongenspensionaat Sint Joris).

Ballingsoorden, allebei. Allebei ook plaatsen waar veel geslagen werd, maar niettemin onvergelijkbaar. In de Eerste Helmersstraat werden (en worden ongetwijfeld nog steeds) met dorre hand muilperen uitgedeeld, ongeïnspireerd, geheel conform de heersende pedagogische inzichten. Een kurkdroge, ongeïnspireerde aangelegenheid dus.

Uit Brouwers' beschrijvingen van de tuchtigingen die hém ten deel vielen blijkt zonneklaar dat beneden de Moerdijk het pak ransel tot een geraffineerde kunst werd verheven, vergelijkbaar met het savoureren van goede maaltijden; met wellust gepropageerd,

watertandend ten uitvoer gebracht met klamme handen en glinsterende ogen. Dat is het gulzige levensgenieten waarvan alleen de zuiderling het geheim kent.

Het is aan die ervaring van ballingschap te danken dat het Amsterdam en Den Bosch is gebleven. Wie over de stad van zijn jeugd spreekt als over ‘Mokum’ of ‘Oeteldonk’ moet wel een hoogst harmonieuze persoonlijkheid zijn, en alleen daarom al voorgoed verloren voor het schrijversschap. Pas in een toestand van disharmonie ontstaat de drang tot overpeinzen en, aansluitend, tot het formuleren van die overpeinzingen (de uitspraak: ‘A writers goldmine’ etc. is niet zómaar uit de lucht gegrepen).

Ieder schrijversschap is gefundeerd op die eerste overpeinzingen. Brouwers mag dan zijn oorsprong weinig liefde toedragen, hij blijft de gulzige zuiderling. Gulzig in zijn woede, in zijn schrijfstijl (‘barok’ wordt dat dan genoemd), in zijn persoonlijk leven. Alleen al het overstelpende autobiografische gehalte van zijn werk is een vorm van gulzigheid.

Daarentegen is Hermans, ondanks al zijn pogingen om onbevangen van het Goede Leven te genieten en het feit dat er, vooral in zijn werk van de laatste jaren, veel en lekker gegeten wordt, altijd een noordelijke asceet gebleven (waarmee niet gezegd wil zijn dat het zuiden geen asceten kent, maar wel dat men daar zelfs de onthouding op een gulzige manier weet te beoefenen). De levensgenieterij van Hermans ademt teveel een geest van ‘wat heb ik nou aan m'n fiets hangen?’ om een volkomen overtuigende indruk te maken.

Een ander symptoom van gulzigheid: het werk van Brouwers heeft een buitengewoon hoog Jeroen-gehalte, terwijl je bij Hermans vergeefs zoekt naar manifestaties van *Wim* (het is ook een rotnaam om mee behept te zijn, maar dat is hier nu niet aan de orde). De gulzigheid is nu eenmaal in twee richtingen werkzaam. De gulzige polemist verslindt niet alleen zijn vijanden met huid en haar; hij is ook sneller geneigd om hen zijn eigen vlees aan te bieden. In zijn *Bierkaai*-polemieken wekt Brouwers de indruk dat hij hoogstpersoonlijk, niet als meneer Brouwers, maar als een verbijsterde *Jeroen*, rondbaggert in een bak met stront.

Hermans baggert niet, maar stort zich per bezemsteel op zijn prooi en doorboort hem met scherpe spiezen op de gevoeligste plaatsen. Waar Brouwers is geweest, is de aarde omgeploegd en

doordrenkt van zweet en tranen; overal stuit men op verslonden en weer uitgekotste lichaamsdelen. Waar Hermans is neergedaald hangt een geur van sulfer en Gauloises en hoort men in de verte nog de echo van een helse kakellach. Geen sprake van dat Hermans ooit zijn vlees heeft aangeboden. Vergeleken met Brouwers was hij vrijwel onstoffelijk.

Misschien is de beeldspraak hier wat ver doorgevoerd, en bovendien is Brouwers in geen geval de grootste gulzigaard in de Nederlandse literatuur, maar ik kan mijn opvatting van *het gulzige schrijven* niet duidelijker illustreren dan door hem als contrastverschijnsel tegenover Hermans te plaatsen.

Nee, de ultieme gulzigaard komt niet uit Den Bosch, maar uit Geldrop. A.F. Th. van der Heijden bevestigt alleen al door de omvang van zijn oeuvre mijn stelling dat gulzigheid altijd met gulheid gepaard gaat. Misschien zou je kunnen concluderen dat het één een noodzakelijk gevolg is van het ander. De geest geeft wat de geest tot zich heeft genomen; hij heeft geen keus, het enige alternatief is ontploffen. In de ‘stille afspraak’ die Ernst Quispel met zichzelf heeft gemaakt, wordt de ontvangende kant van die levenshouding perfect beschreven:

‘*Het leven, hoe banaal of goor of flauw het zich ook aan hem voordeed, moest onafgebroken dwars door hem heen trekken, hetzij vertroebelend, hetzij zuiverend: het deed er niet toe, zolang hij er maar voor open stond:*

Eigenlijk valt zoiets niet vol te houden, zelfs niet voor een schrijver, en al helemaal niet voor een man als Quispel, die met over het afvoersysteem van de schrijver beschikt. Het is dan ook geen wonder dat hij tenondergaat. Het verbijsterende is dat van der Heijden er wél in lijkt te zijn geslaagd. Zijn werk wekt de indruk dat er voor hem niets, geen seconde, geen aandoening, geen observatie verloren is gegaan of onzorgvuldig is beleefd. Het resultaat is een oeuvre als een kolkende bouillabaisse; magnifiek maar bijna teveel voor één mensenleven.

Van der Heijden is gulzig in zijn anekdotiek en evenzeer gulzig in het beschrijven van de straf die op de zonde volgt: al in het verhaal waarmee hij als Canaponi debuteerde doet de hoofdpersoon Tirlantino zich zo gulzig aan de cocaïne te goed dat zijn neus ervan gaat bloeden. In ‘De tandeloze tijd’ (ik ben even vergeten in welk deel) eet een meisje zich letterlijk te barsten aan uiensoep en wordt dood op de plee gevonden, met op de achtergrond een loei-

ende stofzuiger (in dit geval symbolisch voor de *straffeloze* gulzigheid).

Van der Heijden kan met wellustige precisie een taxirit, een drinkgelag of een krentenbol beschrijven, maar de gulzigheid komt natuurlijk het evidentst tot uitdrukking in de beschrijvingen van sexuele ondernemingen, waarin geen kleurnuance, geen vleeskwabbetje en geen menselijke uitscheiding ongememoreerd blijft. Geregeld welt uit het vrouwelijk geslacht een ‘droppel suikerwater’, die dan door hoofdpersoon aandachtig wordt gesavoureerd. Dit is de gulzigheid in optima forma, ik bedoel niet de daad op zich, al zou de noorderling zich waarschijnlijk in eerste instantie afvragen of hij niet te maken had met een souvenir van de vorige bezoeker en de zaak nog even aanzien; ik bedoel het woord ‘droppel’. De noorderling ként het wel, maar zegt zelf onder alle omstandigheden ‘druppel’; daardoor verandert het ‘suikerwater’ ineens ingrijpend van karakter.

Het is moeilijk om precies te definiëren waarin nu precies het verschil zit, maar ‘droppel’ heeft een bij uitstek wellustige klank. Men kan die opeenvolging van ronde klanken nauwelijks uitspreken zonder zonder zich de lippen af te likken, terwijl in ‘druppel’ die bijna vleselijke kadans door de hoekige U wordt geneutraliseerd. Daar komt bij dat men voor het uitspreken van ‘droppel’ de lippen moet tuiten, terwijl ‘druppel’ door om het even welke wrange centenbak ten gehore kan worden gebracht.

Om dezelfde reden is het moeilijk om je je Geldrop voor te stellen als een gemeente die niét bevolkt wordt door natlippige gulzigaards. Het is een gevoelskwestie natuurlijk, maar dat geldt uiteindelijk voor alle literaire, ethische en esthetische maatstaven.

Dr. Johnson's eetlust

Gerard de Vries

De zeven hoofdzonden dateren uit de donkere middeleeuwen, donker omdat we er niet zo veel vanaf weten. Maar de zeven hoofdzonden doen vermoeden dat het er niet slecht vertoeven was. Trots, de zonde waaraan de duivel zich schuldig maakte, werd gezien als de ernstigste van alle zeven. Als we naar de tekortkomingen van het menselijk bestaan kijken, hebben we veel meer last van andermans handelen dan van hun gedachten. Er zijn talloze trotse mensen die anderen nooit een strobreed in de weg hebben gelegd. Aan de andere kant zal het argument dat een despoot zich nooit aan een van de zeven hoofdzonden zou hebben schuldig gemaakt, ons niet milder stemmen over diens wreedheden. Besef van deze zeven zonden vormt primair een persoonlijke religieuze gedragscode, van belang voor wie het rijk der hemelen wil binnentreden. Goed beschouwd een nogal egoïstische onderneming. Maar misschien was de gedachte dat die code zo'n tijdrovend programma vormt dat degeen die er zich serieus aan overgaf weinig tijd overhield voor uitbuiting, plundering, moord en doodslag.

Met de doodzonde van de gulzigheid is het moeilijk om serieus te blijven. Een rijk gevulde dis ligt thans binnen ieders bereik en de afwezigheid van exclusiviteit neemt de belangrijkste reden weg om met buitensporige inzet van de gelegenheid gebruik te maken. De aanhoudende staat van verzadiging waarin onze magen verkeren, maakt dat de voortdurende aanblik van voedsel weinig aantrekkelijks meer heeft. Als men in glossy tijdschriften eettafels fraai gedekt ziet afgebeeld, gaat het vooral om de kwaliteit van het eetgerei, want afgezien van een nog onaangebroken fles met exotisch tafelwater zijn de schalen, borden en glazen veelal leeg. Het begeleidend commentaar concentreert zich op het tafellinnen en het kristal alsook op de bloemschikking waarvan de kleuren zo goed harmoniëren met het zeldzame servies dat van Societé Céramique of Wedgwood is afgebeeld.

Gulzigheid en vraatzucht zijn vormen van onmatigheid die onze aandacht trekken als we ze aantreffen bij mensen wier overige kwaliteiten wij bewonderen. Het befaamde duo Boswell en John-

son, voor de eeuwigheid verenigd in Boswell's biografie *The Life of Samuel Johnson, LL.D* (afk. voor doctor in de rechtsgeleerdheid) *Comprehending an Account of his Studies and Numerous Works* (1791), is kenmerkend voor het soort personen dat moeilijk maat kon houden. Hun buitensporigheid blijkt al uit het feit dat de biografie nog steeds beschouwd wordt als de beste in het Engelse taalgebied en dat Dr. Johnson beschouwd wordt (bijv. door Harold Bloom) als de grootste literaire criticus van het westelijk halfrond. Alleen al de lengte van Boswell's *Life* - die lezers afschrikt en daarmee de kwalificatie van beste biografie aller tijden gemakkelijker laat voortbestaan - is een vorm van onmatigheid. De uitzonderlijke lengte (uitgaven die ook Boswell's noten bevatten, tellen meer dan duizend pagina's) is des te opvallender omdat er nauwelijks voorbeelden waren van een zo uitgebreide levensbeschrijving: de *Lives* die Johnson zelf schreef, munten uit door compactheid en dat geldt ook voor de beroemde levens die Aubrey een eeuw eerder had opgetekend. Buitensporig was ook het lexicografische werk dat Johnson ondernam, het samenstellen van de *Dictionary of the English Language* waarin hij veertigduizend woorden opnam en die hij illustreerde met citaten uit de meest uiteenlopende bronnen, waarvoor hij tweehonderdduizend bladzijden consulteerde. Onmatigheid heeft dus ook zijn betere kanten, al was het maar - zoals met literaire produkties wel vaker het geval is - voor het nageslacht.

Minder waardering ontvangen andere gedragingen van beide heren; Boswell's onstuitbare promiscuïteit en Johnson's onstilbare vraatzucht. Nu kan men zeggen: Ach we waren er niet bij, dus laten we ons daar niet aan storen. Maar zo eenvoudig ligt dat niet. Het gaat misschien wat ver om aardewerk van de Societé Céramique te weigeren omdat de fabrikant Regout voor de productie afhankelijk was van mensonterende misstanden, en het porselein van Wedgwood te omarmen omdat de oprichter van dit bedrijf Coleridge een schenking had gedaan. Maar met schrijvers zit het anders. De fabriek van Regout bestaat niet meer, dus het wel of niet gebruiken van diens aardewerk heeft geen invloed meer op het lot van de kinderen die het hielpen produceren. Maar schrijvers dragen boodschappen uit en hoe moeten we die waarderen als ze afkomstig zijn van mensen wier gedrag in een aantal opzichten geen navolging verdient?

In deze context onderzocht Paul Johnson *the moral and judgmental credentials of certain leading intellectuals to give advice to humanity on how to*

conduct its affairs. En na lezing van zijn boek *Intellectuals* lijkt de titel synoniem met *Criminals*. Anders dan in de dagelijkse praktijk lijkt het alsof we boodschappen, mits verpakt in een fraaie literaire stijl, al te gemakkelijk aanvaarden zonder ons te bekommeren over de herkomst. In het dagelijkse leven doen we precies het omgekeerde en volgen we adviezen van mensen die we respecteren en waarderen, terwijl de kwaliteit van de formulering er niet zoveel toe doet.

Vooral omdat Dr. Johnson's uitspraken vaak het karakter hebben van geboden en verboden is hij bekend als de grote moralist. Maar ook lokte hij veel aandacht uit voor het leven dat hij zelf leidde. Bijna niemand ontkomt er bij Johnson aan partij te kiezen. Leslie Stephen is gefrappeerd door het verschil tussen de geschriften van Johnson, die hem aan die van een ‘windbuil’ doen denken, en de oprechtheid en doorleefdheid van zijn uitspraken. Waker Scott, die Johnson's gedicht *The Vanity of Human Wishes* prijst om zijn onovertroffen kwaliteiten en zijn *sublime strain of morality*, heeft geen goed woord over voor zijn maatschappelijk gedrag. Dat Johnson toegeeflijk was ten aanzien van zijn tekortkomingen wijt Scott aan het feit dat mensen als Johnson en Swift zich door hun intellect zo boven anderen verheven voelden dat ze de slechte smaak hadden te denken dat normale omgangsvormen voor hen niet golden. Een van de meest terugkerende associaties die Johnson met zijn gedrag opriep, was die van een beer, met de connotatie zoals wij die in onze taal kennen: een lompe beer. Zijn vriend Olivier Goldsmith (die door Johnson als hoogst ijdel werd omschreven, maar wiens leven en werk, zoals dat over de dominee van Wakefield, de zachtaardigste van alle mensen doet vermoeden) relativeerde dit met de opmerking dat hij van een beer niets anders had dan de vacht. Boswell en Johnson trokken vele jaren intensief met elkaar op en tijdens een reis door Schotland logeerden ze op het familieverblijf van Boswell. Johnson werd er door Boswell's vrouw zeer gastvrij onthaald, zo gastvrij dat Boswell verbaasd was dat ze eigenlijk met ongeduld Johnson's vertrek afwachtte. Er was, zo bleek, veel dat haar irriteerde, zoals zijn gewoonte om kaarsen op hun kop te houden als hij vond dat ze onvoldoende licht gaven, waardoor de tapijten onder het kaarsvet kwamen te zitten. Ze had kritiek op het feit dat haar man zo volgzaam was waar het Johnson betrof: ‘Ik heb vaak een beer gezien, geleid door een man, maar nog nooit een man geleid door een beer.’

Dr. Johnson hield ervan mensen te weerspreken en vooral als een mening met overtuiging werd gebracht, haastte hij zich om het tegendeel te beweren. Niet weinig uitspraken begonnen dan ook met *Why no, Sir*, en Johnson's retorisch vermogen hielp hem deze aanzet succesvol te vervolgen. Aan de andere kant duldde hij zelf volstrekt geen tegenspraak. Er waren weinig mensen die hem van repliek durfden te dienen, zoals de heer en mevrouw Thrale. Thrale deed dat met niet-inhoudelijke opmerkingen, zoals ‘Zo is het wel weer even genoeg, Dr. Johnson,’ en omdat hij zich steeds in de rol van gastheer bevond, kwam hij hier mee weg. Mevrouw Thrale had haar scherpzinnigheid als bondgenoot. Maar anderen werden als regel verbaal geterroriseerd. We kunnen hem dan ook nauwelijks kwalijk nemen dat hij een zo gunstig oordeel had over zichzelf, want op de mededeling *I think of myself as a very polite man* was het maar beter niet te reageren. De vermeende beleefdheid was in elk geval niet van toepassing op Johnson's tafelmanieren. Ofschoon hij met minachting sprak over mensen wier belangstelling uitging naar de inwendige mens, was hij zelf exemplarisch voor dat type. ‘Als hij aan tafel zat,’ schrijft Boswell, ‘was hij volkomen in beslag genomen door de maaltijd; zijn ogen leken vastgenageld te zijn aan zijn bord; behalve als hij in zeer voornaam gezelschap verkeerde, zei hij geen woord en besteedde geen aandacht aan wat anderen zeiden totdat hij zijn honger had gestild - en dat gebeurde zo gedreven en intens dat, als hij zat te eten, de aderen van zijn voorhoofd opzwollen, terwijl hij meestal sterk transpireerde.’ Iedereen verbaasde zich over de hoeveelheden die Johnson kon verorberen als de maaltijd hem beviel.

Het avondmaal stond in het middelpunt van Johnson's belangstelling en talloos zijn de momenten in Boswell's biografie waarop men zich naar een restaurant, niet zelden de *Mitre,* begeeft of er vandaan komt. ‘Een man denkt zelden met meer belangstelling aan iets dan aan zijn avondmaal,’ vond Johnson, al erkende hij de mogelijkheid dat deze regel uitzonderingen toeliet. Sommige mensen hebben de vreemde gewoonte om zich niet te interesseren, of te doen alsof ze zich niet interesseren, voor wat zij eten. Wat mij betreft, ik besteed veel serieuze zorg en aandacht aan mijn maag, en volgens mij geldt dat wie zijn maag niet serieus neemt, iets anders ook niet serieus kan nemen.’ Boswell vertelt een scene waarin Wilkes zijn vriend Johnson behulpzaam is met de essentialia van het leven: ‘Staat u me toe, mijnheer; - dit is een beter stuk

kalfsvlees - nog wat van de korst - wat vet, mijnheer - nog wat van de vulling - wat saus - verschaf me het genoegen om u de boter aan te reiken - en mag ik u een drupje sinaasappel aanraden; - of wellicht liever citroen, mogelijk wat pittiger.' Waarop Johnson antwoordt: 'Mijnheer, mijnheer, u verplicht me zeer, mijnheer.'

Als het gebodene hem teleurstelde, gaf dit aanleiding tot zorgelijke reflecties. Zo alarmeerde hij eens een dame bij wie hij te gast was met het volgende schot voor de boeg: 'Mevrouw, ik heb in allerlei huizen goed getafeld en kan daardoor veel beter oordelen over culinaire zaken dan iemand die een heel redelijke kok heeft, maar doorgaans thuis blijft; want zo iemand laat zijn voorkeur steeds meer bepalen door de smaak van zijn kok - terwijl ik, mevrouw, door in ruimere kring ervaring op te doen, een fijnzinniger oordeel heb.'

Als het resultaat zijn goedkeuring echt niet kon wegdragen, bepleitte hij drastische maatregelen. Zo stelde hij voor om een Fransman die kok was bij een adellijke familie in de rivier te laten gooien. En als het eten er wel mee door kon, bestond hij het om als commentaar te geven: 'Het eten was heel redelijk, echt waar, maar het was toch bepaald geen diner om er iemand speciaal voor uit te nodigen.' Een ober die een slecht stuk lamsvlees had voorgezet, kreeg tot grote verbazing van de aanwezige dames te horen dat het lam slecht was: 'slecht gevoed, slecht geslacht, slecht toebereid en slecht opgediend.'

Mevrouw Thrale, bij wie hij vaak te gast was, hield volop rekening met zijn voorkeuren: varkensbout zo gaar dat het vlees bijna van het bot viel, kalfspastei met pruimen en suiker, en speciaal geselecteerd rundvlees. Rijk gevulde schotels en soepen versmaadde hij evenmin. Zijn plumpudding werd royaal overgoten met gesmolten boter, en andere spijzen werden gedrenkt in sauzen. Hij dronk veel chocola met grote hoeveelheden boter en room. Maar chocola was niet de enige drank. Port smaakte hem ook best en met drie flessen per avond had hij geen moeite.

Het feit dat mevrouw Thrale zoveel rekening hield met zijn culinaire voorkeuren, vergrootte natuurlijk zijn eetlust zeer, en daaraan ruimhartig toe te geven werd weer gestimuleerd door het goede voorbeeld van mijnheer Thrale, wiens vraatzucht zelfs Johnson angst aanjoeg. Eenmaal dreigde Thrale, na zwaar getafeld te hebben, te bezwijken onder de extreme belasting van zijn maag.

Johnson waarschuwde hem: ‘Zo eten valt nauwelijks nog te onderscheiden van zelfmoord.’ De dag erop evenwel overtrof Thrale zichzelf, zodat de bedienden zenuwachtig werden en de dokter waarschuwden. Deze zei dat er maar één manier was om de dood af te wenden, namelijk verder eten door de rechter te laten verbieden. Maar mevrouw Thrale meende dat haar man in vrijheid van zijn rijkdom moest kunnen genieten. Binnen twee dagen overleed Thrale.

Mevrouw Thrale had weinig reden tot verdriet, het huwelijk was weinig liefdevol geweest en mijnheer Thrale hield er zoveel vriendinnen op na dat hij het onmogelijk voor zijn vrouw geheim had kunnen houden, als hij dat al gewild had. Alom werd verwacht dat mevrouw Thrale met Dr. Johnson zou hertrouwen, ofschoon zij, pas de veertig gepasseerd, dertig jaar jonger was dan Johnson. Wanneer mevrouw Thrale dan de voorkeur geeft aan een zeer voorkomende en slanke man van haar eigen leeftijd, ontsteekt Johnson in woede, stuurt haar een dienovereenkomstige brief en vernietigt alle brieven die hij in vijftien jaren tijds van haar ontvangen had.

Johnson, die op vierentwintigjarige leeftijd gehuwd was geraakt met een tweemaal zo oude vrouw, wist toen al dat zo n enorm leeftijdsverschil niet bijdraagt aan een gelukkig huwelijksleven. Naderhand werd hij daardoor met schuldgevoelens geplaagd en dacht hij aan zijn vrouw op een wijze die tijdens haar leven niet was voorgekomen. Schuldgevoelens teisterden Johnson, die een diep religieus mens was, ook met betrekking tot zijn vraatzucht. In zijn dagboek vraagt hij God regelmatig dat hij zijn leven mag beteren en zijn eetlust zal weten te beteugelen. Dat hij zich zijn onmatigheid aanrekent, blijkt ook uit zijn commentaar op Falstaff, de corpulente schavuit uit Shakespeare's *Henry IV*, die hij ‘een dief, een veelvraat, een lafaard en een snoever’ noemt.

Het is niet eenvoudig om het besef van zijn tekortkomingen als een ontlastende of bezwarende omstandigheid aan te merken. De afkeuring die eruit spreekt is duidelijk, maar of deze hem ook plaagde tijdens de maaltijd of was gereserveerd voor postprandiale overpeinzingen weten we niet. In *The Idler* schrijft hij over lieden die een te grote gulzigheid vertonen: ‘Ieder uur zien we personen bij wie de wens om toe te geven aan de genoegens van het moment alle besef overheerst van het ongemak dat men er in het verleden van had, evenals het vooruitzicht van de ellende die men ervan zal krijgen.’

En ook al gunnen we het die arme doctor best dat hij tijdens zijn eenzame tafelrituelen niet geplaagd werd door zwaar op de maag liggende zelfverwijten (*Most hearts are pure, while temptation is away,* schrijft hij in *The Life of Pope),* het maakt hem nog geen toonbeeld van zelfbeheersing. En wie niet voldoet aan zelf opgelegde maatstaven verkeert niet in de beste positie anderen de les te lezen. Een dokter hoeft zelf niet gezond te zijn om de juiste behandeling voor te schrijven, maar als hij zijn eigen voorschriften niet wil opvolgen, zullen anderen niet gestimuleerd worden dat wel te doen. Als hij dus in *The Rambler* schrijft: ‘Maar ik die gedurende zo lange tijd de strengste en abstractste filosofie heb bestudeerd en nu, in de koele volheid des levens, toegekomen ben aan een zodanige beheersing van mijn passies,’ weten we dat het woord ‘zodanige’ refereert aan nogal subjectieve normen. Ook als men de inconsequente gedragslijn van Dr. Johnson negeert, dan nog zou het in een aantal gevallen moeilijk vallen zijn uitspraken als verheffend te beschouwen. Zijn opvatting dat vrouwen, als hun echtgenoot er een maintenée op na houdt, vooral zichzelf verwijten moeten maken, is bijvoorbeeld een opvatting die nu, zelfs door degenen wier eigenbelang ermee wordt gediend, niet meer serieus genomen kan worden.

Als moralist spreekt Johnson weinig aan, als ‘type’ is hij evenmin overtuigend. Maar als criticus voldoet hij veel meer. Zijn indringend denkvermogen levert de boeiendste inzichten op en of dit machtige brein nu een kolossaal lichaam sierde, dan wel dat van asceet, lijkt hier geen gewicht in de schaal te leggen. (Kijken we naar Chesterton, dan lijkt de lichaamsomvang wel weer relevant voor het beoefenen van literaire kritiek en ook Saintsbury was een epicurist. Ten onzent daarentegen worden literaire critici er nog al eens van verdacht azijn tot hun favoriete dranken te rekenen.) Het meest tot zijn recht als criticus komt Johnson in zijn beschouwingen over Shakespeare en natuurlijk zijn imposante *Lives of the English Poets*. Jammer genoeg zijn velen van deze dichters in de vergetelheid geraakt, maar de meeste pagina's zijn besteed aan dichters die nog volop in de belangstelling staan, zoals Cowley, Dryden, Milton, Pope en Swift. Op zich zegt dit al het nodige over Johnson's onderscheidingsvermogen. Uitgebreid is het ‘Leven’ van Richard Savage, die gedurende enkele jaren een goede vriend was van Johnson en met wie hij - beiden verkeerden toen in grote

armoede - 's nachts door de straten van Londen liep, waarbij het onzeker was of ze een dak boven hun hoofd zouden vinden. Onder zulke ellendige omstandigheden leert men een goede maaltijd natuurlijk waarderen. Misschien was het zo gek nog niet dat Dr. Johnson die waardering nooit meer kon kwijtraken.

Vertaald proza

Een fabel

Anonymus[*]

(Vertaling Aad Quak)

Hier wordt een goed verhaal over alle abten verteld.

Als heer abt het klooster binnengaat, ziet hij al zijn monniken goed gekleed gaan. Dan zet hij zijn karpoets af, opdat zijn voorhoofd moge schijnen over het gehele klooster. Vervolgens loopt heer abt heen en weer tot hij bij zijn cel komt, en wel goed geschoeid met vilten pantoffels en andere schoenen. Heer abt is trouwens altijd goed gekleed. Hij draagt twee leren kielen, de ene van lamsleer en de andere van eekhoornbont. Hij heeft vier schoudermantels en vier mantels met capuchon.

En tenslotte wordt de tafel gedekt. En geen tong kan de gerechten tellen die voor heer abt worden binnengebracht. Maar heer abt eet geen viervoeters, dus alleen ganzen, kippen, eenden en ander gevogelte. Hij eet ook allerlei soorten vis: snoek en zalm en brasem en acht gekookte vissen en zestien gebakken en negen bereid in peper. Vervolgens eet hij tien vissen en nog tien keer tien vissen. Vlees wil hij niet eten, omdat dat van viervoeters stamt. Daarom laat hij het koken in een pan, totdat al het sap eruit is. Vervolgens laat hij dat in een pot gieten en proeft ervan en dan zet hij de pot aan zijn mond en drinkt iedere druppel op omdat het lekker vette jus is. Heer abt wil nooit pannenkoek eten, omdat hij die maar flauw vindt. Dan worden er eieren binnengebracht voor de abt. Dan eet heer abt vijf gebakken eieren en vijf gekookte, en vijf bereid in een pot en vijf in een pan en vijf gekookt in kool en vijf gebakken in de gloed. Vervolgens eet heer abt nog vijf eieren en vijf keer vijf eieren. Het is hem niet toegestaan om nog meer te eten.

Wel is het hem toegestaan om te drinken. Dus worden er twee grote kannen binnengedragen voor heer abt. Dan pakt heer abt

* *Dit anonieme korte prozastuk is overgeleverd in een Oud-Zweeds handschrift van omstreeks 1450. Het gaat om een van de weinige echt literaire teksten in Zweden uit die tijd. Ofschoon het een origineel werk lijkt te zijn, is er duidelijk sprake van invloed uit de Latijnse literatuur. De tekst is te vinden in:* Prosadikter från Sveriges medeltid, utgifna af G.E. Klemming, *Stockholm 1887-'89*.

de ene kan in zijn rechter- en de andere in zijn linkerhand. Dan heft hij ze allebei omhoog, drinkt er iets uit en proeft hoe het hem bevalt. Dan zegt heer abt tegen de kan in zijn linkerhand: ‘Laten we die vervloekte kan leeggieten,’ omdat er gewoon bier in zit. En tegen de andere kan, in zijn rechterhand, zegt hij: ‘Hierheen, mijn geliefde goddelijke drank,’ want daarin zit honingbier of goed hopbier. En hij pakt de kan met beide armen vast en neemt een ferme slok. Daarop drinkt heer abt op de heilige kerk, dat God haar moge verlossen. Een tweede kan leegt heer abt op een goed jaar. opdat God een goed jaar moge geven aan de boeren. De derde kan wordt geleegd op de zonden en de vergeetachtigheid van de broeders. De vierde keer drinkt heer abt op de toren van Babel, opdat die niet moge vallen. De vijfde keer drinkt hij op de grote klok in Lund, opdat die niet kapot moge gaan. Zo drinkt heer abt zeven keer en zeventig.

Vervolgens gaat heer abt van tafel en zegt: ‘Miserere mei, deus,’ en dankt God dat hij verzadigd is en goed gedronken heeft. Als hij zijn getijden gelezen heeft, laat hij een andere smakelijke drank toebereiden, opdat hij niet aamborstig wordt. Hij laat peper en gember in de wijn mengen. Die drie samen maken hem zo warm dat het zweet uit elke haar op zijn hoofd druipt. En dezelfde geur, die uit de hals van heer abt komt, zweeft om zijn hoofd en voorhoofd. En bedenk dat deze geur al het haar van heer abt verjaagt. En om deze reden zijn alle abten kaal.

Zo eindigt deze fabel.

Het Sprookje van Luilekkerland

Ludwig Bechstein[*]
(Vertaling Klaus Siegel)

Luister goed, dan ga ik jullie iets vertellen over een prachtig land, waarheen menigeen zou zijn vertrokken, als hij maar wist welk schip hij het beste kon nemen. Trouwens, jonge én oude reizigers doen er een hele tijd over om er te komen. Die mooie streek heet Luilekkerland. De daken van de huizen zijn er met omeletten in plaats van met pannen gedekt, de deuren en muren zijn van taaitaai en de balken van varkensbout. Waarvoor je hier wel een florijn moet betalen, dat kost daar nog geen duit. Om ieder huis staat een hek dat van braadworst is gevlochten en ook wel van Beierse knakworstjes die op een vuurtje zijn geroosterd, of al naargelang iemand ze het liefst eet, zo uit kokend water komen. In alle fonteinen zit malvezij en champagne en die drank loopt iedereen zo in de mond, als hij hem maar onder de spuitpijp houdt. Wie dus van deze soorten wijn houdt, die moet maar zien hoe hij het snelst mogelijk in Luilekkerland komt. Aan de berken en wilgen groeien vers gebakken kadetjes, en onder de bomen stromen beekjes melk.

* *Ludwig Bechstein leefde van 1801 tot 1860. Hij was hofsecretaris van de Hertog van Meiningen en schreef sonnetten, romans en novellen. Hij verzamelde een schat aan middeleeuwse literatuur en publiceerde in 1844 een bundel sprookjes, die vele malen herdrukt werd.*
De gastronomische utopie over Luilekkerland vind je al vanaf de late Oudheid. Waarschijnlijk heeft de spotter Loukianos het Land van Kokanje, zoals het bij ons heet, bedacht toen hij in zijn gefingeerde reisverhalen de vraatzucht en het romangenre zelf op de korrel nam. In nagenoeg alle eeuwen daarna duikt het leugensprookje weer op in de een of andere vorm. De vertaler gaf de voorkeur aan de versie van Ludwig Bechstein omdat die, in tegenstelling tot de van alle 'nicht volkstümliche' elementen drastische 'ausgemerzte' (= verdelgde) weergave van de gebroeders Gnmm, als opgetekend uit de mond van een echte grootmoeder aandoet. Ik noem de extravagante hoedjes gemaakt van maraboe-veren of de sierspelden voor chemisette-kraagjes. In Grimm herken je nauwelijks de essentie van de oorspronkelijke gedachte. Daarnaast neemt Bechstein en passant Hans Sachs' weliswaar in onelegant knuppelrijm gegoten, maar geestige kijk op het paradijsje over. 'Umb jedes Hauss, so ist ein Zaun / Geflochten mit Bratwürsten braun / Von Malvasier so sind die Brunnen / Kommen eim selbst ins Maul geronnen.' *Vooralsnog de laatste keer dat de vreetfantasie, overigens ook niet echt complimenteus tegenover de vrouw, opduikt is in Marco Ferreri's* La grande Bouffe. *Hier volgt de straf op de daad, terwijl de straf voor het verlangen naar een land waar de gebakken duiven je in de mond vliegen in ons sprookje aan het betreden voorafgaat: je vreet je nooit ofte nimmer door de rijstebrijberg heen*. (K.S.)

Daar komen de kadetjes in terecht en ze zetten zichzelf in de week voor diegenen die ze het liefst soppen. Dat is pas lekker voor vrouwen en kinderen. En voor knechts en dienstbodes, niet te vergeten!

Hela Maaike, hela Jan, krijgen jullie geen reuze zin daarheen te vertrekken? Zorg wel dat je vlug bij de melkbeek komt en vergeet vooral niet een flinke sleef mee te brengen.

De vissen drijven in Luilekkerland boven op het water, ze zijn al gebakken of gekookt en ze zwemmen vlak langs de oever. Als iemand door en door lui is, zogezegd een ware inwoner van Luilekkerland, dan hoeft die alleen maar pst... pst... te roepen, en de vissen floepen een twee drie het land op en belanden met een sprongetje in de hand van de ware Luilekkerlander zodat hij zich niet hoeft te bukken.

En wil je wel geloven dat de vogels er gebraden en al door het zwerk vliegen, ganzen en kalkoense hanen, duiven en kapoenen, leeuweriken en kramsvogels. En wie het te veel moeite vindt de hand ernaar uit te strekken die vliegen ze regelrecht z'n bakkes in. De speenvarkentjes groeien er jaar in jaar uit als kool, ze rennen er geroosterd in het rond en ze hebben allemaal een mes in hun rug zodat, wie maar even trek krijgt, er een dagverse, sappige portie vanaf kan snijden.

De kazen groeien in Luilekkerland, net als stenen, in alle maten. De stenen zelf zijn in werkelijkheid gefarceerde duivenkroppen, maar je hebt er ook die eigenlijk kleine vleespasteitjes zijn. In de winter, als het regent, dan komt er niets anders dan honing naar beneden, in zoete druppels; iedereen kan dan naar hartelust smikkelen en smullen. En als het sneeuwt, dan sneeuwt er poedersuiker uit de wolken en hagelt het, dan hagelt het suikerklontjes, gemengd met vijgen, rozijnen en amandelen.

In Luilekkerland komen er geen vijgen uit de paarden; nee, ze leggen eieren, grote eieren; hele korven vol, zo'n enorme hoop dat je er duizend voor een duppie kunt kopen. Het geld kun je er als kastanjes van de bomen schudden. Iedereen mag voor zichzelf de grootste geldsom op de grond schudden, kleine munt laat je gewoon liggen.

Je hebt in dat land ook uitgestrekte bossen. In de struiken en aan de bomen groeien de mooiste jurken, pakken, mantels, bontjassen, broeken en wambuizen in alle kleuren: zwart, groen, geel, blauw en rood. En wie nieuwe kleren nodig heeft, die gaat het bos in, gooit ze met een steen naar beneden, of hij schiet er een pijl op af.

Op de hei groeien mooie dameskleren van fluweel, satijn en tafzijde. Het gras bestaat uit linten in alle tinten. De jeneverstruiken dragen broches en gouden sierspelden voor chemisettekraagjes en er groeien niet van die zwarte bessen aan maar echte parels. Aan de sparren hangen dameshorloges en op de heesters groeien laarzen en schoenen, maar ook dames- en herenhoeden en hoeden gevlochten van biezen, of gemaakt van dekveren van de maraboe, trouwens allerhande hoofdbedekkingen versierd met paradijsvogels, kolibries, briljantkevers, parels en goudborduursel.

Dit edele land kent ook twee grote jaarmarkten en boerenkermissen, waarop je gebruik kunt maken van niet onaardige vrijheden. Wie een oude vrouw heeft en haar niet langer aantrekkelijk vindt, omdat ze niet jong en mooi genoeg meer is, die kan haar daar voor een jongere en knappere inruilen en krijgt nog geld op de koop toe. Die oude en vervelende vrouwen worden vervolgens in een verjongingsbad gestopt. Dat heeft een buitengewoon krachtige uitwerking. De dames op leeftijd baden er zo'n dag of drie, hooguit vier in, en dan veranderen ze in bevallige jonge blommen van zeventien, achttien jaar.

Je vindt ook allerlei vormen van tijdverdrijf in Luilekkerland. Wie hier te lande geen geluk heeft, die vindt het daar in het gokken, gaaischieten, alsmede in het ringsteken. Menigeen schiet hier zijn leven lang naast of ver van het doel, maar daar treft hij, zelfs als hij het verst verwijderd van iedereen is, precies in de roos. Ook voor langslapers en luiwammesen, die bij ons door hun dagdieverij zo armlastig worden dat ze bankroet raken, is het in dat land voortreffelijk toeven. Ieder uur dat ze slapen brengt voor hen een gouden dukaat op, en iedere keer dat ze gapen het dubbele. Bij degene die geld verliest bij het spel valt het terstond terug in de zak. Dronkemannen krijgen de kostelijkste wijn gratis, en voor iedere teug en voor ieder slokje nog drie geldstukken er bovenop. Overigens geldt dit voor mannen en vrouwen. Wie de mensen het best voor de gek kan houden of ze een poot uitdraaien krijgt elke keer een gouddukaat. Niemand mag ooit iets voor noppes doen en wie de grootste leugen verzint, die krijgt er op zijn minst een kroon voor.

Wie daar een geleerde wil worden, moet een boerenkinkel als onderwerp voor zijn proefschrift kiezen. Dit soort studenten tref je weliswaar ook bij ons aan, maar ze krijgen er hier niet de minste dank, laat staan waardering voor. Daar komt wèl bij dat zo'n stu-

dent lui en vraatzuchtig moet zijn. Dat zijn drie uitnemende vaardigheden. Ik ken een jongeman die zó professor zou kunnen worden.

Wie graag werkt, het goede doet en het slechte laat, van zo iemand moet in Luilekkerland niemand iets hebben, hij wordt subiet uitgewezen. Maar wie lomp en onhandig is, helemaal niets kan en overloopt van bête verwaandheid, die wordt daar als edelman beschouwd. Wie tot niets anders in staat is dan tot slapen, eten, drinken, dansen en gokken, die wordt tot graaf benoemd. Hij echter die volgens het algemeen stemrecht erkend wordt als de meest ondeugdelijke ten aanzien van alles wat goed is, die mag als koning over het hele land regeren en krijgt een fabelachtig inkomen.

Zo, nu weten jullie het een en ander over het karakter en de kenmerken van Luilekkerland. Wie zich evenwel opmaakt om daarheen te vertrekken maar de weg niet kent, die moest er maar een blinde naar vragen; ook een stomme is best, want die vertelt je vast niet de verkeerde weg.

Er is één maar: om het hele land ligt een berghoge muur van rijstebrij. Wie het land in of uit wil, moet zich allereerst daar doorheen eten.

Gelag

Čudomir[*]

(Vertaling Julia Stoilova)

Tenminste een keer per maand, als hij op zaterdagochtend zijn vlees had verkocht, bekleedde Zwarte Ilija zijn kleine mand van wilgentenen met bladeren, stapelde daarin levertjes, zwezeriken, niertjes, pensjes, hij legde er nog een à twee lamskoppen bij, deed zijn grijze jakje aan dat altijd aan één kant lager hing, pakte zijn stokje en trippelde omhoog, naar Golo Burdo (Kale Helling), zijn dorp, om op bezoek te gaan bij Hadji Dontsjo en opa Slavi-de-Rolpens. Als ze niet erg dronken raakten, bleef hij daar tot zondagavond, kocht een of ander kreupel, wat ouder lam of een ziekelijk schaap en dan maar terug naar de Mineraalbaden. De vervloekte strijd om het dagelijks brood had hem gescheiden van zijn trouwste vrienden en hem naar die plaats verwezen, waar meer ambtenaren woonden en ook nog allerlei mensen kwamen kuren. Ome Ilija was slager, een eersteklas vakman, en hij had volop werk, maar zodra hij zijn hoofd ophief om uit te puffen, keken zijn ogen steeds in de richting van Golo Burdo. Het was een dorp van niks, een half uur gaans van de Mineraalbaden, maar tja. Telkens hield hij het een tijdje uit in de stad, maar dan voelde hij weer de kriebels en moest hij weer naar zijn dorp; iets trok hem ernaartoe. Zoals nu. Tot hij uit het bos was en de steile helling op was geklommen, draafde hij alsof iemand een brandende tondeldoos achter zijn hielen hield.

Als hij bij de Huilsteen kwam en het dorp zich voor hem opende, leek het of hij de Industriebeurs van Plovdiv zag. Kijk die man zijn ogen eens opensperren, kijk hem glimmen en grinniken, en in zijn borst deed iets toep-toep, toep-toep, net zoals je het onder de vleugel van een kaal ekstertje voelt bonken. Bijna direct onder zijn

* *Čudomir, pseudoniem van Dimiter Čorbadzijski (1890-1967). Zijn anekdotische, humoristische verhalen over het leven van alledag in het dorp of de kleine stad in Bulgarije tijdens het interbellum zijn daar te lande nog steeds spraakmakend. Meestal worden ze gepresenteerd in de stijl die* skaz *wordt genoemd - de verteller is zogenaamd een persoon met duidelijke achtergrond, opvattingen en beperkingen, waardoor het verhaal erg herkenbaar subjectief en stilistisch is gekleurd. Volgens de definitie van Čudomir zelf maakt hij geen gebruik van satire, 'chirurgische scalpel', maar van humor, 'zachte zalf voor de wond'.* (J.S.)

voeten lagen de huisjes, hurkend in een rij langs de rivier. In het midden de kerktoren, daartegenover het erf van Hadji Dontsjo met de wei en de drie populieren; naast hem het huis van de pope met de witte schoorsteen, en daarachter, naast de pereboom met die ene droge tak, stond zijn ouderlijk huis, maar dat was door het gebladerte niet te zien.

Ome Ilija kon er niet genoeg van krijgen, hij keek en het was of er druppels honing op zijn ziel vielen. Daarachter, naar Sadina toe, was de lange akker, die met de mispelboom - Detsjo-de-Das bewerkte die als pachter - nauwelijks te zien. Hier lag hun bonenakker op de Popenwei, naar de zonsondergang toe naast het dal, en nog verder stond als een uitgespreid groen tapijt het grote woud met de bosjes wilde knoflook en de vele koude bronnetjes. Ach, wat een leven was het hier ooit! Wat een tijden!

Ome Ilija stond lang stil, hij liet zijn ogen ronddwalen en in zijn hoofd zoemden de herinneringen als in een bijenkorf; hij herinnerde zich zijn kudde, de avondbijeenkomsten in het dorp, waarop de meisjes sponnen en zongen, de choro-dansen op feestdagen, de blanke Neda, Stojno's dochter... Hij zuchtte diep, sjorde wat aan zijn jakje dat slechts op een schouder was blijven hangen, greep naar zijn gordel, haalde de platte fles raki tevoorschijn, stak die omhoog en begon te klokken. Toen hij de fles weer van zijn mond nam en met zijn vlakke hand zijn snor afveegde, wierp hij nog een blik op het dorp, pakte zijn mandje, trippelde weer verder en begon iets te neuriën, maar hij ging ervan hoesten, wuifde ‘laat maar zitten’ en haastte zich nog meer, opgejaagd door de zwerm vliegen die het mandje al sinds de Mineraalbaden begeleidde.

Opa Slavi-de-Rolpens woonde bijna aan het einde van het dorp. Hij zat op de drempel en trok met de vuurtang een draad door de lussen van zijn boerenbroek, toen hij het bekende gekuch hoorde en van buiten een dun stemmetje riep:

‘Slavtsjooo! Hé, Slavtsjo! Ben je d'r?’

Opa Slavi's grote hond blafte en schoot naar de poort, maar toen hij het vlees rook, herkende hij ome Ilija en kwispelde met zijn staart.

‘Oei! Ilijka, ben jij 't, beste kerel! Welkom, welkom! Ga maar, ga alvast maar naar de Hadji, dan kom ik strakjes ook!’

‘Goed dan, maar blijf niet te lang weg! Pluk wat peterselie en rol wat tijm in een papiertje! Gauw, want het wordt al bijna donker! Je weet toch wat ik bij me heb!’

‘Ja, ja. Ik kom al,’ meldde opa Slavi zich en porde gehaast het handvat van de vuurtang door de eindeloze labyrinten en lussen van zijn boerenbroek.

De diepe en koele kelder van Hadji Dontsjo lag onder zijn oude winkel op het erf. In de rechterhelft stonden naast elkaar de grote vaten met wijn en de kleine met raki, en links, naast het kleine raampje, lagen drie kleinere met specialiteiten voor eigen gebruik en voor vrienden. In het ene vat zat witte en in het tweede rode wijn, in het derde witte vermoutwijn. Een vierde vat van moerbeihout, zo klein als een geslacht schaap, borg de negen jaar oude slivovitsj, scherp als peper en geel als barnsteen. In de tegenoverliggende hoek stonden, als in het knekelhuis van een klooster, lamskoppen, ribben en allerlei andere afgekloven overblijfselen opgestapeld. Direct naast de vaten was een kleine mat uitgespreid, net groot genoeg voor drie zittenden. In het midden dampte in een bruine aardewerken schaal een knapperig gebakken groenteschotel, daarnaast lagen twee geroosterde lamskoppen en er stond een groene aardewerken kom die een oude Turkse *oka* wijn kon bevatten. Rondom hurkten de trouwe vrienden gedrieën in kleermakerszit, ze smakten luidruchtig, likten hun lippen en veegden hun borstelige snorren af; de groene kom deed ijverig de ronde van mond tot mond.

De zon was al bijna weggezonken achter het grote bos. Een late straal had op de een of andere manier de weg gevonden door het kleine raampje en dronk, met de neus in de groene kom, gretig het gezegende sap, terwijl de drie vrienden, volgezogen als vliegen en duf kijkend, elkaar bij de handen vasthielden, zaten te schommelen op de mat en gerekt maar eenstemmig zongen:

Zes, zeven, acht,
negen, tien -
daar gaan we weer.
In de kroeg, in de nacht
daar gaan we weer...

‘Tante Hadji! Hé, tante Hadji! Kom eens, kom de winkel openmaken, ik heb teer nodig, want ik vertrek vannacht naar de markt! riep iemand in het donker voor Hadji Dontsjo's poort.

‘Kom. koooom nou... want mijn eten is flauw en we hebben

thuis geen korreltje zout meer en mijn man slaat me dood als-ie terugkomt,' meldde zich weer een andere stem van iets verderop.

'Maar Hadji is er toch?'

'Neeeee, hij is er niiiiet! We staan al een uur te kloppen, maar niemand doet open!'

De vrouw van Hadji stak de lantaarn aan en liep mopperend naar de winkel. De boeren kwamen achter haar aan.

'Waar mag die man naar toe zijn? Tot de middag was-ie thuis. Zijn paard is ook thuis,' mijmerde ze.

Maar toen dacht ze even na, keek om en vroeg:

'Neef Ratsjo, het is toch zaterdag vandaag?'

'Zaterdag, tante Hadji, zaterdag is het. De hele dag is het al zaterdag.'

'Laat ze doodvallen, ze zullen wel weer in de kelder zitten, dronken en wel. Die zwarte Ilija is zeker weer uit de Mineraalbaden komen opdagen. Moge de zwarte pest die zwarte zigeuner halen, elke zaterdag komt-ie met een mand vol stukken vlees hier aankakken! Door hem laten ze al hun werk liggen! Het gaat maar door, dat gevreet en gezuip. De winkel sluiten op de tijd dat de meeste klanten komen, en dan tot in de nacht gaan zitten drinken en vreten! Moge de ziekte die zwarte Ilija opvreten!'

'Wie weet ligt het anders, joh, tante! Wie weet is er iets gebeurd... iets belangrijks misschien...'

'Iets belangrijks, zeg je? Nou, zo meteen zie je die belangrijke dingen van ze...'

Toen de vrouw van Hadji Dontsjo de deur van de kelder opendeed en de lantaarn zijn bleke schijnsel in het rond wierp, zagen ze ome Ilija, Hadji Dontsjo en opa Slavi-de-Rolpens languit naast elkaar op de mat uitgestrekt liggen snurken. De kraan van het vat witte wijn was half open gelaten en de wijn sijpelde zachtjes naar beneden. De dunne straal liep onder de mat door en voor de deur had zich al een grote plas gevormd. In het midden ervan stond een hele, onaangeraakte lamskop, die was van het gelag weggerold en grijnsde hun tegemoet.

Uit: De brave Soldaat Švejk*

Jaroslav Haček
(Vertaling Roel Pieters)

Zijn geschiedenis was een zeer eenvoudige: hij - een notoire veelvraat en de schrik van iedere officiersmess - was de dag tevoren in Budějovice aangekomen en had quasi toevallig meteen maar even deelgenomen aan een bescheiden banket, aangeboden door de officieren van het vertrekkende regiment. Hij vrat en zoop voor tien en begaf zich daarna in al min of meer beschonken toestand naar de officiersmess om de koks nog wat restjes te ontfutselen. Sausen en knoedels verslond hij bij borden tegelijk, als een wilde kat reet hij het vlees van de botten en tenslotte wist hij in de keuken ook nog de hand op de rum te leggen. Toen hij zoveel had ingenomen dat hij ervan moest boeren keerde hij terug naar het afscheidsfeest, waar hij wederom schitterde door zijn hernieuwde zuipen. Op dit gebied had hij een schat aan ervaring opgedaan hij had de officieren van de Zevende Bereden Divisie al op hoge kosten gejaagd. Die ochtend was hem te binnen geschoten dat hij de orde moest handhaven bij het vertrek van de eerste echelons van het regiment. Daarom had hij zich door de hele haag mensen heen gewrongen. Hij ging op het station zo te keer, dat de officieren die belast waren met het vervoer van het regiment zich voor hem hadden verstopt in het kantoortje van de stationschef.

En zo kon het geschieden dat hij nog net op tijd bij het station opdook om de dirigent van het fuseliersorkest, die net het *Gott erhalte, Gott beschütze* wilde laten spelen, zijn dirigeerstok te ontrukken.

'Halt!' riep hij. 'Even wachten, niet spelen voordat ik een teken geef. *Ruht!* Ik ben zo terug.'

Hij verdween in het station en volgde het escorte, dat hij met een luid *Halt!* tot stilstand bracht.

'Waar gaat dit heen?' vroeg hij streng aan de korporaal, die zich in deze nieuwe situatie ook geen raad wist.

In zijn plaats antwoordde Švejk goedmoedig: 'Ze brengen ons

* *Bovenstaand fragment stamt uit deel 2, hoofdstuk van* De brave soldaat Švejk, *waarvan in mei een nieuwe Nederlandse vertaling verschijnt bij Uitgeverij Pegasus*.

naar Bruck. Als u zin hebt kunt u gerust met ons meerijden, *Herr Oberfeldkurat*.'

'Dat zal ik maar doen ook,' verklaarde pater Lacina, en zich tot het escorte wendend voegde hij daaraan toe: 'Wie zegt dat ik niet meekan? *Vorwärts! Marsch!'*

Toen de opperaalmoezenier zich in de arrestantenwagon bevond ging hij meteen op de bank liggen; de goedhartige Švejk trok zijn overjas uit en legde die onder het hoofd van de priester, terwijl de vrijwilliger tot ontzetting van de korporaal zachtjes zei: 'Vertel hém wat over de verzorging van aalmoezeniers...'

Comfortabel op de bank uitgestrekt begon pater Lacina te vertellen: 'Ragout met paddestoelen, mijne heren, wordt lekkerder naarmate er meer paddestoelen in zitten. Maar dan moeten de paddestoelen tevoren wel samen met wat uitjes gefruit worden - pas dan moet er laurierblad bij, én de uien...'

'De uien hadden we al gehad, weet u nog?' reageerde de vrijwilliger onder de smekende blikken van de korporaal, die in pater Lacina weliswaar een beschonken meerdere zag, maar hoe dan ook een meerdere.

Voor de korporaal was de toestand waarlijk om wanhopig van te worden.

'Jazeker,' merkte Švejk op, 'de opperaalmoezenier heeft absoluut gelijk. Hoe meer uien, hoe beter. In Pakoměřice was eens een brouwer die zelfs uien in zijn bier deed. Van uien krijg je namelijk dorst. Uien zijn trouwens toch al nuttige dingen. Ze leggen zelfs wel gefruite uitjes op steenpuisten...'

Ondertussen lag pater Lacina op de bank als in een droom te prevelen: 'Het komt allemaal op de kruiden aan. Wat voor kruiden je erin stopt en in welke hoeveelheden. Er mag nooit worden overpeperd of overgepapriceerd.'

Hij praatte nu steeds langzamer en zachter: 'O-ver-gekruid-na-geld. o-ver-ge-ci-troe-neerd, o-ver-ge-pi-men-teerd, o-ver-ge-noot-mus-ka-teerd...' Hij maakte zijn verhaal echter niet af, maar viel in slaap, af en toe door zijn neus fluitend zodra hij even ophield met snurken.

Uit: Paradijzen van een lege weg

Rosa Liksom[*]

(Vertaling Adriaan van der Hoeven)

Ik eet elke dag op zijn minst twee van die dikke malboro-repen, echt elke dag. Als ontbijt eet ik acht stukjes melkchocola, één Mars en twee chocomintsnoepjes. Of anders eet ik een halve reep en twee Marsen. Halverwege de dag heb ik die malboro-repen al op, al probeer ik me nog zo te beheersen. Dan zeg ik tegen me baas dat deze dame even bij de kiosk een Verkadereep gaat kopen, of misschien ook wel twee. Dan rook ik een paar sigaretjes in het rookgedeelte van de kantine en eet ik die reep op, terwijl ik wat zit te kletsen met een paar andere vrouwen van het kantoor. Meestal bied ik hun ook wat aan en er is wel eens iemand die een stukkie neemt. Ze zeggen er wel eens iets van dat ik midden op de dag chocola zit te eten, maar dan zeg ik dat een weduwvrouw overdag toch wel een pleziertje mag hebben, niet dan? Dan ga ik terug naar kantoor, werk als een gek tot vijf uur en ga met de bus naar huis. Ik stap uit bij de Aldi en koop die speciale Aldicake. Dat is zo'n zachte chocoladecake met van dat heerlijk knisperige spul erop. Die neem ik en vaak nog een paar van die extra grote repen, ja, en een pak melk. Die extra grote repen zijn van die consumptiechocola, hartstikke goed, harder dan malboro en de stukken zijn nog eens drie keer zo groot als malboro ook. Dan loop ik naar huis en is me dochter al thuis van school, die heeft dan al drie bekers chocomel en een pak chocoladekoekjes op. Voor haar is het chocola, koekies en van die chips. Ik ben nog niet binnen of ze roept al om de chocola. Maar ze mot nog effe wachten tot ik me jas uit heb en voor de tv zit. Dan geef ik haar een reep en neem er zelf ook een. We kijken tv, eten chocola en steken af en toe een sigaret op. Ik rook niet meer dan tien sigaretten op een avond, dat heb ik met

* *Rosa Liksom (1958, pseudoniem van Anni Ylävaara) is een Finse schrijfster, geboren in Lapland, die etnologie studeerde in Helsinki en Kopenhagen. Ze werkt ook als beeldend kunstenaar, maar heeft vooral naam gemaakt als auteur van ultrakorte verhalen met een vaak groteske inhoud. Bovenstaande, ongetitelde schets isafkomstig uit Liksoms boek* Paradijzen van een lege weg. De Tweede Ronde *publiceerde eerder drie schetsen en een serie tekeningen van haar hand in het Finlandnummer (Winter 1992/93).*

me dochter afgesproken. Zij is geen echte rookster, maar ze begint het te leren. Dan roken we samen. Het is gezelliger als je niet alleen hoeft te roken. Ik ken hartstikke goed met me dochter opschieten. Ze is aan het puberen en daardoor zit ze onder de pukkels. In de krant zeggen ze dat je van chocola meer puistjes krijgt. Dat is allemaal flauwekul, ze snappen er niks van, ze willen jonge mensen gewoon hun enige pleziertje afnemen. Na het nieuws zet ik koffie en dan eten we die Aldicake. Dan gaan we slapen en de volgende dag weer aan het werk. Ik koop altijd van die grote familiepakken voor 's ochtends en die berg ik dan op, zodat ik niet vóór me werk nog naar de kiosk mot rennen. De kiosk is dan trouwens nog dicht. Me dochter ontbijt eerst en ik ontbijt daarna als ze naar school is. Zo af en toe gaan we op chocoladereis over de grens naar Zweden. Kopen we een stuk of wat dozen malboro in de aanbieding en die nemen we dan mee naar Finland. Daar hebben ze zes verschillende smaken, terwijl hun hier bij de kiosk er maar vijf hebben. Ik zit achter het stuur en me dochter op de voorbank naast me. De chocola leggen we onder de achterbank en we zijn nog nooit aangehouden bij de douane. Toen me man nog leefde, dat waren nog eens tijden. Hadden we een kortingskaart bij de groothandel en daar kochten we dan samen enorme voorraden dozen bonbons en van die duurdere soorten. Na de dood van me man was het daarmee finito. Daar heeft ons soort mensen geen geld voor, wij motten het doen met chocoladetabletten en repen. Ik denk dat we toch gauw zo'n halve kilo chocola per dag eten en dan die Aldicake er nog bovenop. Dat is best wel veel, maar ik ben niet dik. Ik word niet dik ook en me dochter ook niet, we eten verder niks, alleen maar chocola, en we zijn goed gezond. Ik vroeg eens aan de dokter hoe het komt dat ik zo'n zoetekauw ben en hij zei dat het behoefte aan tederheid is. Nou, daar geloof ik geen bal van, want me man en ik waren altijd heel lief voor mekaar en toch aten we al die jaren voortdurend chocola. We hadden precies dezelfde smaak en rookten ook hetzelfde merk sigaretten.

Een feestelijke begrafenis

Jørn Riel[*]

(Vertaling Edith Koenders)

Op 1 november stierf Jalle en dat was eerlijk gezegd nogal bot van hem. Waaraan hij stierf, wist Lodvig niet, maar dat het iets inwendigs was, werd hem al gauw duidelijk want aan de buitenkant was er niets aan Jalle te zien. Het gebeurde voor het middageten, terwijl Jalle in de richting van het huis liep met een groot blok ijs op zijn schouders. Jalle had juist het maandelijkse keukencorvee overgenomen en daarom werd Lodvig razend. Hij stond buiten bij het huis om zijn geweer uit te proberen dat hij de vorige avond geladen had, toen hij Jalle hoorde reutelen, zag hoe hij wankelde en tenslotte in de sneeuw ging liggen met het blok ijs op zijn buik.

‘Hé, hoor eens, beste vriend, dat gaat zo maar niet,’ riep Lodvig. Hij had honger en wilde eten. ‘Opstaan jij.’

Maar Jalle stond niet op. Ook niet toen Lodvig hem met zijn klomplaars een por gaf. Hij lag daar in de sneeuw, dood.

‘Dat gaat zomaar niet,’ mopperde Lodvig. Jij zou ons maaltje bereiden, je denkt toch niet dat je dan zomaar de pijp aan Maarten kunt geven?’

Jalle moest hem het antwoord schuldig blijven. Hij was ver heen en hoorde niets meer. Lodvig sleepte hem aan zijn armen naar het huis en loodste hem de warmte in.

‘Nu hoef je alleen nog maar te ontdooien,’ zei hij, ‘en dan aan de slag met het eten. Zo gedraagt een echte jager zich, neem dat maar van mij aan.’ Hij legde Jalle in de onderste kooi die eigenlijk van hem zelf was, trok zijn wanten uit en zette zijn bontmuts af.

Nadat Jalle een half uurtje zo had gelegen, drong het tot Lodvig door dat hij geen middageten zou krijgen als Jalle het zou moeten klaarmaken. Hij zette de pan met zeehondenvlees op het fornuis en maakte het vuur aan. Terwijl hij wachtte tot de pan aan de kook kwam, ging hij aan tafel zitten en begon op Jalle te schelden.

* *Jørn Riel (1931), Deens schrijver van romans en verhalen die ruim tien jaar in Groenland woonde, maar ook lange tijd - als VN-functionaris - in het Midden-Oosten en Pakistan. Zijn debuutroman* Een verhaal waar je een mooi gezicht van krijgt *is het enige boek van hem dat in het Nederlands is vertaald.*

‘Je bent verdomme een fraaie jager, zeg!’ zei hij verbitterd. ‘Eerst vreet je de hele maand op mijn kosten en dan knijp je er net als jij aan de beurt bent tussenuit. Zo hoort dat toch niet, hè?’ Hij keek boos naar de overledene.

‘En wat wil je nu dat ik met je doe? Moet ik je soms begraven en buiten in die vervloekte kou in de rotsen gaan staan hakken?’ Hij sloeg met zijn vuist op tafel. ‘Een mooi figuur ben jij. Het komt verdomd slecht uit dat je midden in de winter het loodje legt, vriend. Maar je kon zeker niet wachten, want je wilde je keukencorvee natuurlijk ontlopen, sluwe vos die je bent.’

Lodvig sloeg geïrriteerd met zijn knokkels op het tafelblad en keek van Jalle naar de vleespan.

‘Wat zijn dat verdomme voor manieren,’ mompelde hij. ‘Net nu ik er weer aan gewend was een kameraad te hebben. Wat een ellende.’ Hij schudde meewarig zijn hoofd. ‘Ik heb het altijd al gezegd. Die Faeröerse rikketikken deugen nergens voor, ik weet zeker dat je rikketik er de brui aan heeft gegeven.’

Lodvig staarde een poosje naar de pruttelende pan. De gedachten gonsden in zijn hoofd als bijen in een korf, er is altijd veel om over na te denken als je kameraad er zomaar ineens uitstapt. Toen het vlees een half uur gekookt had, nam hij de pan van het vuur en schopte de klep dicht. Hij ging weer aan tafel zitten en begon te eten. Af en toe keek hij naar de dode, die tevreden met open mond in zijn kooi lag.

‘Ja, hou jij je mond maar open,’ snauwde Lodvig, ‘denk alleen niet dat er daarom gebraden duiven in zullen vliegen. Het is nogal makkelijk voldaan toe te kijken en mij alles te laten regelen. Niet dat ik er iets op tegen heb om weer alleen te zijn, denk dat maar niet, maar wat moet ik verdomme met je doen?’

Omdat het in zekere zin een bijzondere dag was, stond Lodvig op om een fles brandewijn uit de kast te pakken. Hij schonk een flinke borrel in en hief het glas naar de bleke Jalle. ‘Ja ja, jij Hjalmgrinnue, dan drinken we maar op jouw verscheiden.’ Hij dronk. ‘En op een goede gezondheid aan gene zijde.’ Hij nam weer een slok.

De brandewijn stemde Lodvig iets milder. Hoewel het erg genoeg was dat Jalle naar de eeuwige jachtvelden was vertrokken, zag hij in dat het ook een paar voordelen met zich meebracht. Zo kon hij nu in zijn eentje de resterende acht liter brandewijn consumeren. Verder was hij voor eeuwig verlost van Jalles gezwam over

die eilandjes in de Atlantische Oceaan waar hij vandaan kwam. Bovendien hoefde hij niet langer de drie blikken vlees verborgen te houden die hij voor zichzelf had weggezet in een van de schuren. Bovenal kon hij ongehinderd het nieuwe geweer van Jalle gebruiken, een Remington met een glanzende loop en een vizierkijker. Maar nu was het zaak zijn kameraad fatsoenlijk onder de grond te krijgen.

‘Weet je, Jalle,’ legde hij de dode uit, ‘als je zoiets flikt in november, zul je je neer moeten leggen bij een wat eenvoudiger begrafenis. Als je maar niet denkt dat ik stenen onder de sneeuw vandaan ga wroeten om jou onder te bedelven. Ik heb keukencorvee en ik moet nu op de vossen letten, dus verwacht er maar niet al teveel van. Maar een begrafenisplechtigheid krijg je wel, want dat hoort zo, of je nu op een fatsoenlijke manier dood bent gegaan of niet.’ Hij schoof zijn stoel naar de kooi. De dode lag leeg voor zich uit te staren en zag er tamelijk dom uit, vond Lodvig.

‘Knap ben je nooit geweest,’ zei hij bijna vriendelijk. Hij had de fles brandewijn meegenomen en hield hem liefkozend vast. ‘En ik kan niet zeggen dat je er mooier op geworden bent sinds je rikketik het begeven heeft. Het is misschien geen gek idee je een beetje op te kalefateren voordat we de gasten voor de begrafenis gaan uitnodigen.’ Jalle gaf geen antwoord, maar dat verwachtte Lodvig ook niet. Hij was verscheidene jaren alleen geweest in Ross Bay en was gewend in zichzelf te praten.

‘We moeten die muil van je dichtbinden voor je stijf wordt,’ knikte hij, ‘en misschien staat het beter als je je ogen sluit.’ Hij stond op en ging aan de slag. ‘En dan moeten we nog iets bedenken om te voorkomen dat je van de slee afdondert. Misschien is het het beste om je een poosje in de kou te zetten, je kunt wel op een stoel vlakbij het raam zitten, dan kun je naar binnen kijken als het je te eenzaam wordt.’

Nadat Lodvig een paar hartversterkertjes had genomen, ging hij serieus aan het werk. Hij bond een geweerriem om het hoofd van Jalle om de onderkaak omhoog te houden, maar hij ontdekte meteen dat er iets niet klopte. ‘Z'n pijp, natuurlijk. Je moet je pijp hebben, absoluut.’ Toen duwde hij de pijp, die Jalle had verloren toen hij neerstortte, tussen zijn tanden en trok de riem aan. Dat zag er natuurlijker uit. Hij sloot Jalles ogen en droeg de dode naar buiten, zette hem op een eettafelstoel, hier en daar ondersteund door een touw. De stoel stond in de sneeuw onder de dakrand,

zodat Jalle als hij wilde en ertoe in staat was, de kamer in kon kijken en Lodvig erop kon letten dat de vossen hem niet zouden grijpen.

Toen deze praktische kant van de zaak was geregeld, ging Lodvig weer naar binnen en nam een borrel. Hij ging in zijn kooi liggen en dacht nog even aan Jalle die buiten zat. Toen viel hij in slaap.

Jalle en Lodvig brachten eerst een bezoek aan Bjørkenborg. Dat werd een interessant bezoekje, want de bewoners van Bjørkenborg keken met oprechte bewondering naar Jalle, die vastgesjord zat op de slee met zijn pijp in zijn smoel en zijn ogen stijf gesloten. Sylte bestudeerde hem door een vergrootglas en prees Lodvig om de kameraadschap en zorg die hij de overledene betoonde.

‘Jalle was een fijne vent,’ zei Lodvig bescheiden. ‘Hij was een Faeröerder en verdient het beste.’

‘Zo'n rondreisje langs je vrienden zou je zelf ook best willen als voor jou de tijd gekomen is om te gaan naar de plek waar Jalle nu is,’ zei Sylte zacht. ‘Het is net alsof hij op een gepaste manier afscheid neemt. Van zijn kameraden, de jachtdieren en de hele natuur. Dat is een erg mooie gedachte, Lodvig.’

Lodvig, die zich gauw verlegen voelde, bracht het gesprek handig op een neutraal onderwerp. Een onderwerp dat iedereen wel zou interesseren.

‘Ik heb eens nagedacht over een begrafenisplechtigheid,’ zei hij. ‘Niet dat ik zelf iets in huis heb, want Jalle heeft me hier niet bepaald op voorbereid en hij was bovendien een dorstig man die zich moeilijk aan zijn rantsoen kon houden.’ Hij nam zijn bontmuts af en droogde er zijn gezicht mee af. ‘Maar als we allemaal iets bijdragen, dan kunnen we ondanks alles misschien toch nog een mooie kleine plechtigheid houden. Een ceremonie, Jalle waardig.’

‘Wij geven vijf flessen sterke drank en een half vaatje bier,’ riep Bjørken opgewonden. Natuurlijk moesten ze Jalle op een fatsoenlijke manier de laatste eer bewijzen.

Herbert had een iets kleinere hoeveelheid in de aanbieding, maar hij offerde wel zestien planken op voor een kist. Die planken had hij willen gebruiken voor een jachthut in het Romdal, maar nu Jalle een laatste rustplaats nodig had, moesten ze afgestaan wor-

den. Herbert zou meteen aan de slag gaan met het in elkaar timmeren van de kist, die hij voor de begrafenis naar Ross Bay zou vervoeren.

Ze gingen niet bij Halvor en Niels langs, omdat ze de indruk hadden dat die het liefst alleen waren, en daarom reden ze naar Valfred en Anton die gelukkig net klaar waren met het stoken van de voorraad voor de komende maanden. Ze stelden de hele voorraad ter beschikking en gingen mee naar de Graaf, die beloofde acht flessen wijn en vijftien liter bier mee te nemen.

De karavaan van sleden was lang als een Midgaardslang toen Lodvig en Jalle naar Ross Bay terugkeerden. Jalle zat onverstoorbaar met zijn pijp tussen samengeknepen lippen dood te wezen. Zijn wangen waren bleek geworden en er zaten kleine vorstwondjes boven zijn baard. Maar verder was hij z'n goeie ouwe zelf.

Lodvig nodigde de gasten uit om binnen te komen en de mannen legden eerst de honden aan de ketting, voerden ze met gedroogde vis en stampten toen het huis binnen. Jalle moest buiten voor het raam in zijn stoel blijven zitten, want de kistenmaker was nog niet gearriveerd.

Even voor middernacht kwam Herbert. Hij had van de zestien planken een kist gemaakt, een kist zoals geen mens ooit op Noordoost Groenland gezien had. Hij was buitengewoon mooi van lijn en Lodvig zei dat de kist hem sterk deed denken aan een jachtpraam die hij ooit had gehad. Herbert legde uit dat hij in wezen een jachtpraam met deksel had gemaakt, want misschien aten de honden Jalle op een goede dag wel op en dan was het toch zonde om zestien goede planken ongebruikt te laten liggen. Valfred maakte een opmerking over de gewelfde deksel en Herbert legde uit dat hij die gemaakt had voor Jalles buik. Iedereen was het erover eens dat Herbert reuze handig was en toen gingen ze aan tafel.

Jalle werd vanuit de kou naar binnen gehaald en aan het hoofd van de tafel gezet. Hij had de pijp nog in zijn mond en zijn bevroren baard begon langzaam te smelten zodat het water op zijn borst druppelde. Hij zat stevig op zijn stoel. Stijf, stram en bevroren.

Bjørken tikte tegen zijn glas en stond op. Hij vond dat hij als de gulste gever het recht had om de lijkrede te houden. Maar daar had hij zich op verkeken. Nog voor hij zijn mond opende, riep Lodvig: ‘We wachten nog met het praatje, Bjørk. Eerst nemen we een hartversterkertje, daar zou Jalle ook voor geweest zijn.’

Bjørken gaf toe. Lodvig was hoe dan ook de aanstichter van de ceremonie en de eigenlijke gastheer.

Ze toostten plechtig, bijna op z'n Zweeds. Eerst met het lijk en vervolgens met elkaar. Daarna boerden, smakten en bromden ze; tot slot veegden ze hun mond af. Ze keken naar Jalle; waterdruppels parelden op zijn voorhoofd.

‘Misschien is het beter om hem aan de stoel vast te sjorren,’ stelde Zwarte Willem voor. ‘Anders valt hij nog om als hij ontdooit.’

‘Als deze plechtigheid wat langer gaat duren, waar het wel naar uitziet,’ zei Mads Madsen met een blik op de opgestelde flessen, ‘is het maar beter dat we hem flink vastsjorren zodat hij niet inzakt.’

Lodvig bewoog snel zijn tong in zijn mond heen en weer om de smaak van brandewijn te proeven. ‘Niks geen vastsjorren,’ zei hij beslist, ‘Jalle was mijn kameraad en hij wordt niet vastgebonden. Jalle mag vanaf zijn stoel van de plechtigheid genieten en hij wordt niet aan banden gelegd.’

‘Maar als hij ontdooit, valt hij op de grond,’ constateerde Zwarte Willem. ‘Eerst zakt hij naar voren over de tafel en dan valt hij op de grond.’

‘Als Jalle heen en weer begint te wiebelen, moet hij weer even een poosje in de sneeuw staan. Dan wordt hij weer zo stijf en stram als een vossenhuid,’ zei Lodvig. Aldus geschiedde.

De uren verstreken. Eerst namen ze het beetje warmte dat in de flessen van Herbert zat, toen kookte de Graaf bouillabaisse, dat was een soep die goed zou smaken, werd beweerd, en daarna spraken ze de vele flessen van Bjørken aan. Jalle werd buitengezet zodra hij begon te wankelen en naar binnen gedragen wanneer hij weer stijfbevroren was. De stemming steeg. Mads Madsen kreeg rode blosjes op zijn wangen en stelde voor een potje te kaarten, dat was voorzover hij zich kon herinneren een bezigheid waar Jalle veel van hield.

Toen vond Bjørken echter dat de lijkrede gehouden diende te worden. Hij stond weer op en riep: ‘Stilte. Respect voor de overledene.’ Het werd stil. Met normaal stemgeluid ging Bjørken verder:

‘Ik heb een geweldige speech voor deze gelegenheid voorbereid, maar ik ben 'm vergeten.’

‘Goddank,’ klonk het van alle kanten.

‘Jalle was een fijne vent en nu heb ik er genoeg van dat hij telkens van binnen naar buiten vliegt. Het is de hoogste tijd dat we Jalle in zijn eenpersoonskamertje met schroefdeksel leggen en hem met rust laten.’

Toen er veel protesten klonken, verhief Bjørken zijn stem en brulde: ‘Weg met Jalle, horen jullie! Hij is het beu om naar jullie te staren en hij heeft er ook genoeg van om buiten in de kou te zitten. Jalle moet in zijn kist, begrepen, en wel direct.’

Iets in de stem van Bjørken maakte het gezelschap duidelijk dat hij, als het niet ging zoals hij wilde, van plan was de drank die nog van hem was terug te vorderen. Dus deden ze wat Bjørken wilde.

Gelukkig was de situatie zo dat Jalle net in een vergaand stadium van ontdooiing verkeerde en makkelijk uitgestrekt in de kist gelegd kon worden. Hij paste er op de centimeter nauwkeurig in en zag er werkelijk prachtig uit met zijn handen over zijn dikke buik gevouwen en zijn pijp rustend in zijn baard. Ze waren het erover eens dat ze nog nooit zo'n vredig lijk hadden gezien. Ze stonden plechtig naar Jalle te kijken en konden er niet echt toe komen om de kist te sluiten.

‘Zou het niet vreselijk donker worden in zo'n kist?’ fluisterde Kleine Lasse. ‘Ik zou er niet graag in liggen.’

Lodvig keek Bjørken vragend aan. ‘Het is in zekere zin toch Jalles feestje,’ probeerde hij. ‘Het valt niet mee om er achter te komen wat hij zelf wil nu hij niet meer kan antwoorden.’

Maar Bjørken was onvermurwbaar. ‘Hij ligt daar nu en daar blijft hij liggen’, zei hij. ‘Maar als jullie dat willen, spijkeren we de deksel nog niet vast.’ Hij legde de deksel schuin over de kist zodat er een streep licht over het gezicht van Jalle viel. ‘En nu weer verder met kaarten,’ zei hij.

Ze speelden hartenjagen, dat was een onschuldig spel waar Jalle dol op was. Ze dronken wijn, brandewijn en zelfgebrouwen bier en voelden zich warm en vrolijk worden. Toen Bjørken onder de tafel lag, wat verbazingwekkend snel het geval was en waarschijnlijk kwam doordat hij de verschillende dranken met elkaar mengde alvorens ze achterover te slaan, zetten ze Jalle voorzichtig terug op zijn plekje aan het hoofd van de tafel. Hij was de eregast en verdiende uiteraard de ereplaats. Het invriesproces lieten ze achterwege en ze zetten hem achterovergeleund in zijn stoel met tegen elke tafelpoot een been als steun. Zo bleef Jalle lang zitten. Hij zat daar met een tevreden gezicht tussen zijn vrienden, met zijn pijp in de mond, in het lawaai en de tabaksrook. Zijn vrienden hieven het glas, toostten op hem en vertelden hem dat deze begrafenisplechtigheid tot de ondergang van de wereld herdacht zou worden. Ze begonnen tegen Jalle te praten alsof hij nog leefde en na een poosje

wist niemand meer dat hij ooit dood was geweest. Toen Jalle's ene been zijn steunpunt verloor, gleed hij stilletjes onder de tafel, wat door de aanwezigen als normaal gedrag werd beschouwd. Jalle gleed vroeg of laat altijd onder de tafel.

‘Jalle heeft moeite om overeind te blijven,’ hikte Mads Madsen. ‘Hij wordt oud en aftands.’

‘Het is niet veel soeps met die eilandbewoners,’ gniffelde Lodvig. Hij hing scheef in zijn stoel, keek gemeen scheel en zag geen verschil tussen harten en schoppen.

De ceremonie duurde een nacht en een dag. De Graaf was op een vroeg tijdstip afgehaakt. Hij was van de tafel weggekropen en in Jalles kist gaan liggen die gevoerd was met zakken en overtrokken met linnen. Hier lag hij zacht en goed en hij snurkte licht en voornaam. Niemand wist meer waarom er feest werd gevierd, wat er op zich ook niet toe deed, zolang het maar een vrolijk feest was.

Mads Madsen ontdekte de kist. ‘Luister eens, is er iemand dood?’ riep hij.

‘Wie is er dood?’ schreeuwde Lodvig.

‘Hier staat een kist, dus de een of andere idioot moet dood zijn,’ stelde Mads Madsen vast.

‘Ligt er iemand in de kist?’ vroeg Herbert.

Mads Madsen keek over de rand van de kist. ‘Het is de Graaf, hij is dood,’ deelde hij het gezelschap mee. ‘We kunnen hem maar beter begraven voor hij gaat rotten. Hij struikelde over de deksel en legde deze goed op de kist.

‘Ópstaan, stelletje zuiplappen,’ riep hij. ‘We hebben een dooie in huis. Respect voor de doden.’

Het groepje mannen kwam in de benen. Ze worstelden en zwoegden met de kist en kregen hem met veel moeite buiten in de sneeuw. Daar ging het beter. De kist gleed goed en ze begonnen hem naar beneden naar de rand van het ijs te duwen. Ze duwden, trokken, zongen, schreeuwden en bereikten ten slotte met hulp van de Voorzienigheid de kale klippen en het open water. Hier stelden ze zich met de bontmuts in de hand op en leunden tegen elkaar aan terwijl Sylte iets mompelde waar niemand een woord van verstond. Toen Sylte uitgesproken was, duwden ze de kist met vereende krachten het water in en beenden naar huis om de warmte op te zoeken.

Op een gegeven moment was de drank op. Dat was een ernstige zaak, want hierdoor begonnen de gasten weer helder te zien. De eerste was Bjørken. Hij ontwaakte en ontdekte dat hij met zijn hoofd op een arm van Jalle lag.

‘Wat is dat nu,’ zei hij, ‘is Jalle niet begraven?’

Mads Madsen die half aan de tafel zat te slapen, hief zijn hoofd op dat hij op zijn armen had laten rusten. ‘Jalle?’ zei hij. ‘De Graaf was toch dood?’

Bjørken kroop weer onder de tafel en onderzocht Jalle. ‘Nee, Jalle is dood.’ deelde hij mee, ‘maar waar is de kist?’

Lodvig deed een oog open. Hij lag in zijn kooi naast Valfred. ‘Waar is de Graaf?’ vroeg hij.

Op weg naar de klippen fluisterde Bjørken tegen Mads Madsen: ‘De Graaf was anders een goeie kerel, een prettige vent om hier aan de kust te hebben. Jammer dat het zo met hem moest aflopen.’ Mads Madsen knikte bedroefd. ‘We krijgen hier nooit meer een echte graaf. Vreemd dat we ons zo hebben vergist.’

Het was een treurig groepje mannen dat over het ijs sjokte. Mannen met hoofdpijn, zere ledematen en een nare smaak in de mond. Kleine Lasse liep zachtjes huilend om de kluit heen en Sylte hield Herbert aan zijn riem vast om niet te verdwalen. Ze zagen de mist die als damp boven het open water hing en plotseling riep Herbert: ‘Hij drijft, dacht ik het niet, hij drijft.’

‘Wie drijft?’ bromde Mads Madsen.

‘De kist, idioot,’ lachte Herbert verrukt. Hij rende in de richting van de klippen.

Daar dreef hij. De kleine jachtpraam met de fijne glooiende lijnen en de grote gewelfde deksel. Mads Madsen greep de steven beet en met z'n allen slaagden ze erin hem op het ijs te trekken. Ze maakten de deksel open en staarden in de kist.

De Graaf ging overeind zitten. Hij knipperde met zijn ogen en gaapte ongegeneerd.

‘Goeiemorgen,’ zei hij tegen het verbaasde groepje mannen. ‘Heren, dat was pas echt een feestelijke begrafenis.’

Twee hasjdromen

Ali Ibn Soedoen[*]
(Vertaling Arnoud Vrolijk)

De droom van de vreethals

Ibn Iraasj de Apotheker vertelde mij het volgende. Ik had eens een buurman die ik alleen maar zag slapen. Toen ik hem daarop aansprak, antwoordde hij me met het volgende gedichtje:

Ga weg, mijn vriend, en laat me nou maar
Bij mensen als ik haalt kritiek niets meer uit
Ik doe de hele tijd niets dan slapen
Zodat misschien terugkomt wat ooit is geweest

Ik vroeg hem dus op een gegeven moment of hij niet kon vertellen wat er met hem gebeurd was.

Hij antwoordde: ‘Breng nou geen gevoelens in beweging die tot rust gekomen zijn en maak geen emoties in me los.’

Ik zei: ‘Wie A zegt moet ook B zeggen. Ik laat je niet met rust voordat je me verteld hebt wat er met je aan de hand is en je de sluier van het mysterie hebt opgelicht.’

Hij zweeg even en hief toen zijn hoofd op. Hij slaakte een putdiepe zucht en moest een beetje huilen.

‘Vertel het nou maar,’ zei ik, en hij vertelde me het volgende verhaal:

‘Op een goede nacht, moet je weten, lag ik te slapen. Het was alsof de honger me volledig in zijn macht had en dat ik wel om hulp vroeg maar dat niemand bijsprong. Ik begon door de straten te dwalen op zoek naar eten. Er kwam opeens een man aan die riep: “Iedereen moet vooral naar het grote feestmaal komen, vriend of vreemdeling.”

Mensen snelden van alle kanten op hem af en ik liep er achteraan. Ik kon haast niet geloven dat ik zo'n geluk had. De man liep samen met ons een huis binnen zoals je ze nooit ziet als je wakker

* *Ali Ibn Soedoen, geboren in Cairo rond 1407, gestorven in Damascus in 1464, schreef gelegenheidsverhalen (en twee gedichten) over zwelg- en braspartijen in een Oosterse variant van Luilekkerland, over hasj en de snoepverslaving van de junk, over leven, ziekte en dood. Veel van die verhalen worden geïntroduceerd door fictieve vertellers, getooid met fantasienamen.*

bent. Het was met groot praktisch inzicht gebouwd en bevatte allerlei heerlijkheden: de bakstenen waren van pannenkoekjes, het dak van muskusgebak, de vensters van vlechtgebak. Het linnengoed was van soesjes, het borduurwerk was bedekt met zuurtjes. De luiken waren van gevlochten zuurstokken, daar waar het hart naar uitgaat. Er stond een fontein in van suikerwerk waaruit suikerstroop spoot. En steeds als de fontein stroop huilde, moesten de toeschouwers lachen. De mensen verspreidden zich rondom het huis en verbaasden zich over het vernuft van de bouwmeester.

Onderwijl kon ik alleen maar aan mijn honger denken en had ik alleen maar oog voor alle eetbare dingen. Plots werden er tafels neergezet die beladen werden met voedsel. Het zag er zo prachtig uit dat ik alles wel opkon. Ik greep een kip en scheurde er een poot af. Ik wilde hem in mijn mond steken, maar toen werd ik opeens wakker en wèg was alles. Nu probeer ik steeds maar in slaap te blijven, zodat ik terug kan vinden wat ik in mijn droom te pakken had.'

Ik zei tegen de man: 'Slaap dan vooral door, want wie zo'n droom gehad heeft, kan niets verweten worden.'

Recept voor hasjbolletjes

Ibn Hadjrama al-Hawaadifi zei: 'Ik lag eens te slapen toen een grote onrust me beving die het me onmogelijk maakte om verder te slapen. Ik zei tegen mezelf: Laat ik maar opstaan om een kort gebed te doen. Toen ik me gewassen had en de juiste positie voor het gebed had ingenomen, werd ik weer door slaap bevangen en ging terug naar bed, maar toen keerde het gevoel van onrust weer terug. Zo ging dat door tot de ochtendschemering. Ik besloot het ochtendgebed in de moskee te doen en ging mijn huis uit. Daar kwam ik bij de deur mijn vader tegen, die me zei dat hij al vanaf middernacht op me had staan wachten. Ik vroeg hem waarom.

Hij antwoordde: 'Ik heb gedroomd dat je zó onrustig was dat je niet kon slapen. Daarom heb ik een geneesmiddel voor je meegebracht.' Hij stopte me een doosje in mijn handen met een inhoud die me onbekend voorkwam. Ik wist alleen dat hij groenachtig was en dat hij het wit van je ogen rood kon maken.

Mijn vader zei: 'Jongen, als je nou weer zo onrustig bent, neem dan een handvol hiervan. Maal het in een vijzel, verwijder de

schillen en de zaden en voeg stukje bij beetje wat water toe. Sprenkel er rozenwater overheen en wat spijsolie en kneed het dan goed. Snij het dan en slik het door, maar wees niet te gulzig.'

Vervolgens ging hij weer verder, terwijl ik met het doosje naar binnen ging. Ik was zo blij, dat ik het ochtendgebed helemaal vergat. Ik hield het doosje een paar dagen bij me en toen de onrust terugkeerde deed ik precies wat mijn vader me gezegd had. De onrust verdween en de slaap kwam als een vloedgolf over me heen. Het enige was dat ik een ondraaglijke honger kreeg. Ik ging naar buiten om iets te eten te halen. Plotseling bevond ik me in een woest golvende zee. De zeebodem was van noga, de randen van amandelspijs. Het water was van geraffineerde stroop en de vissen waren geschilde bananen. Op het strand lag een visnet van oliebollen. Ik nam het net en gooide het in zee. Het net vulde zich met vissen. Ik wilde het net inhalen maar dat lukte me niet. Ik trok mijn kleren uit en dook het achterna. Nu eens at ik een vis, dan weer een stukje van het net.

Zo ging dat zeven dagen door, waarna de golven me op een eiland wierpen waarvan de bergen van *koenaafa* waren. De rivierbeddingen waren er van gevulde pannenkoekjes en er was een meer van rozensiroop. Op dat eiland stond een hut van zuurtjes op palen van kandij stokken. In die hut waren mensen die zo mooi waren als de volle maan; hun gezichten straalden van geluk. Ze zongen prachtig en kenden de mooiste liederen. Ik bewoog me in de richting van de hut om naar ze te luisteren en omdat ik zo graag bij ze wilde zijn. Een van hen riep me met zijn verrukkelijke stem en zei: 'Kom hier, pluk de verboden vruchten en drink uit de beker van het geluk.'

Ik wilde naar boven klimmen maar de drempel was van soesjes gemaakt en daar was moeilijk over heen te komen. Ik gleed weg.

Twintig dagen zwierf ik rond, ik wist niet waar. Daarop viel ik in een meer van zuur citroensap en zwom daar een nacht en een dag in rond. Toen ik eruitkwam, ging ik terug naar huis. Ik greep het doosje en ging naar mijn vader. Ik gooide het voor hem neer en zei: "Neem jij het maar. Ik heb er niets aan, je hebt me voor de gek gehouden. Mensen zoals jij verdienen het niet om mijn vader te zijn, en vanaf nu ben ik je zoon niet meer."'

Een bescheiden voorstel

Jonathan Swift[*]

(Vertaling Peter Verstegen)

> *(Een bescheiden voorstel om te voorkomen dat kinderen van arme mensen in Ierland een last zijn voor hun ouders en hun land, en te zorgen dat ze het algemeen belang dienen.)*

Het is een droevige zaak voor iemand die door deze grote stad wandelt of door het land reist, om te zien hoe je op straat, op de buitenwegen en in de deuropeningen van de hutjes talloze bedelaressen ziet, met achter zich drie, vier of zes in vodden gehulde kinderen die elke voorbijganger lastig vallen om een aalmoes. Deze moeders kunnen niet werken om eerlijk aan de kost te komen, maar zijn gedwongen de hele tijd te bedelen om eten voor hun bloedjes van kinderen. En de kinderen groeien op tot dieven omdat er geen werk is, en anders verlaten ze hun geliefd geboorteland om in Spanje te vechten voor de troonpretendent of zich te verkopen aan een landheer in Barbados.

Mij dunkt dat alle partijen het erover eens zijn dat het reusachtige aantal kinderen op de arm, op de rug of aan de voeten van hun moeder - vaak zelfs hun vader - in de huidige, lamentabele staat van het koninkrijk een aanzienlijke bijkomende misstand vormt; dus als iemand een billijke, goedkope en simpele methode zou kunnen bedenken om van die kinderen gezonde en nuttige leden van de maatschappij te maken, dan verdient hij zoveel dankbaarheid van het publiek dat er voor hem - als redder van de natie - een standbeeld zou moeten worden opgericht.

Maar het is allesbehalve mijn bedoeling alleen maar een oplossing te bieden voor kinderen van verklaarde bedelaressen. Mijn

* *Jonathan Swift (1667-1745) werd in Ierland geboren uit Engelse ouders. Als anglicaans geestelijke bracht hij het tot deken van St. Patrick's Cathedral in Dublin, maar hij dankt zijn roem aan zijn werk als satirisch schrijver, wiens* Gulliver's Travels *nog steeds wordt herdrukt. Bovenstaande satire stamt uit 1729, toen Ierland als wingewest van Engeland systematisch werd uitgezogen. De troonpretendent van wie gesproken wordt, is James (III) Stuart, als katholiek uitgesloten van de Engelse troon, maar door Frankrijk en de paus als rechtmatig koning erkend, die agiteerde vanaf het vasteland en zoveel mogelijk steun kreeg van de machteloze katholieke Ieren. Met de door Swift genoemde Franse arts is François Rabelais bedoeld.*

plan gaat veel verder en heeft betrekking op alle zuigelingen van een bepaalde leeftijd, geboren uit ouders die in feite even weinig in staat zijn om zichzelf te bedruipen als degenen die op straat vragen om onze liefdadigheid.

Wat mijzelf betreft, ik heb vele jaren mijn gedachten laten gaan over deze belangrijke materie en de diverse plannen van andere wereldverbeteraars rijpelijk overwogen, en ik ben steeds weer tot de conclusie gekomen dat zij zich pijnlijk vergissen in hun berekeningen. Het is waar dat een kind, juist ontgleden aan zijn moer, een vol jaar in leven kan worden gehouden met haar melk, zonder veel andere voeding; in elk geval niet meer dan ten bedrage van twee shilling, welk bedrag de moeder zeker in handen kan krijgen, al is het maar in de vorm van voedsel, door haar wettige beroepsuitoefening als bedelares. Het is precies op de leeftijd van één jaar dat ik mij voorstel zodanig zorg voor hen te dragen dat ze niet langer een belasting vormen voor hun ouders of voor de parochie en niet de rest van hun leven gebrek zullen hebben aan voedsel en kleding, maar dat ze integendeel zullen bijdragen aan het voeden, ten dele ook het kleden, van vele duizenden.

Mijn plan heeft nog een ander groot voordeel, namelijk dat het een stokje steekt voor al die vrijwillige vruchtafdrijvingen en de bij ons helaas veel voorkomende, gruwelijke gewoonte van vrouwen om hun bastaards te vermoorden, onschuldige stakkers die worden opgeofferd, mogelijk meer ter voorkoming van te maken kosten dan vanwege de schande die het primitiefste en onmenselijkste hart tot deernis en tranen zou bewegen.

Het aantal zielen in dit koninkrijk wordt gewoonlijk gesteld op anderhalf miljoen en naar mijn berekening zijn er ongeveer tweehonderdduizend stellen waarvan de vrouw vruchtbaar is. Van dit aantal trek ik dertigduizend stellen af die hun eigen kinderen kunnen onderhouden (al vrees ik dat het er bij de huidige beproevingen van ons koninkrijk veel minder zijn); maar daarvan uitgaande resteren honderdzeventigduizend vruchtbare vrouwen. Opnieuw trek ik daar vijftigduizend vanaf voor de vrouwen die een miskraam krijgen of wier kind door ziekte of ongeval binnen een jaar overlijdt. Dan resteren niet meer dan honderdtwintigduizend kinderen die jaarlijks uit arme ouders worden geboren. De vraag is dus hoe dat aantal kan worden onderhouden en grootgebracht - wat volgens alle tot dusver voorgestelde methoden absoluut onmogelijk is. Ze zijn namelijk niet inzetbaar als handwerksman of land-

arbeider, want we bouwen geen huizen (buiten de stad, bedoel ik) en cultiveren geen nieuwe grond. Onder de leeftijd van zes jaar kunnen ze zich hoogst zelden bedruipen door middel van diefstal, behalve als ze heel veelbelovend zijn, al geef ik toe dat de eerste beginselen al op priller leeftijd worden geleerd. Intussen kan men ze alleen maar beschouwen als dieven-in-opleiding, zo is mij te verstaan gegeven door een hooggeplaatst persoon in het graafschap Cavan, die verklaarde dat hij maar één of twee gevallen kende van stelende kinderen onder de zes jaar, zelfs in een deel van het koninkrijk dat zo berucht is om de voortvarendheid waarmee men zich in die kunst bekwaamt.

Onze kooplieden hebben mij verzekerd dat een jongen of meisje onder de twaalf geen verkoopbaar product vormt, en zelfs als ze die leeftijd hebben bereikt, brengen ze ter beurze niet meer op dan drie pond of hooguit drie pond en een halve kroon - en dat brengt de ouders noch het koninkrijk enig voordeel, omdat de kosten van hun voeding en vodden zeker vier maal dat bedrag hebben gevergd.

Nu zal ik dan nederig mijn eigen gedachten uiteenzetten in de hoop dat ze op geen enkel bezwaar zullen stuiten.

Door een zeer ter zake kundige Amerikaan, die ik in Londen heb gekend, is mij verzekerd dat een gezond, goed gezoogd kind op de leeftijd van één jaar een voedzaam, weldadig en smakelijk maal vormt, ongeacht of het wordt gestoofd, geroosterd, gebraden of gesmoord. Het lijdt voor mij geen twijfel dat het even goed zal smaken in een fricassée of ragout.

Daarom leg ik nederig het plan aan de openbaarheid voor om van de reeds becijferde honderdtwintigduizend kinderen er twintigduizend te reserveren voor de fok, van wie maar een kwart van het mannelijk geslacht zal zijn - dat is al meer dan wij schapen, runderen of varkens gunnen. Mijn reden hiervoor is dat die kinderen zelden de vrucht zijn van het huwelijk - een status die weinig in aanzien staat bij onze wilden - zodat één mannetje genoeg is om vier wijfjes te bedienen. Vervolgens, dat de resterende honderdduizend kinderen op éénjarige leeftijd te koop worden aangeboden aan notabele en bemiddelde personen in het gehele land. De moeders moet steeds op het hart worden gedrukt hun kinderen in de laatste maand rijkelijk te zogen, zodat ze mollig en vet genoeg worden voor een goede tafel. Als men vrienden ontvangt, kan men van een kind twee maal eten, en eet men alleen met het gezin,

dan heeft men een behoorlijk maal aan het voor- of achterkwartier en ook laat het zich, licht gezouten en gepeperd, heel goed smoren op de vierde dag, vooral in de winter.

Ik heb berekend dat een pasgeboren kind gemiddeld zo'n tien pond weegt en dat het gewicht in een vol jaar, als het niet te slecht gezoogd wordt, toeneemt tot vijfentwintig pond.

Ik geef toe dat dit vlees aan de dure kant zal zijn en daarom vooral geschikt is voor landheren die, omdat ze de meeste ouders al hebben opgepeuzeld, het meeste recht lijken te hebben op de kinderen.

Zuigelingenvlees zal het hele jaar door voorradig zijn, maar het rijkelijkst in maart en een korte tijd daarvoor en daarna: wij weten immers van een serieus auteur, een uitnemende Franse arts, dat vis eten de voortplanting ten goede komt en dat er daarom in katholieke landen zo'n negen maanden na de vasten meer kinderen worden geboren dan in enig ander jaargetij. De markt zal dus een jaar na de vasten meer overvoerd zijn dan anders, aangezien het aantal paapse kinderen in dit koninkrijk tenminste drie tegen één bedraagt. En daarom is er ook nog een bijkomend voordeel, namelijk dat het aantal papen onder ons afneemt.

Ik heb al becijferd dat het voeden van een kind van bedelaars (en tot die groep reken ik alle landarbeiders, dagloners en tachtig procent van de boeren) ongeveer twee shilling per jaar kost - de vodden inbegrepen. Naar mijn mening zal iedere heer van stand graag tien shilling neerleggen voor het kadaver van een mooi mollig kind, een vleesgerecht met hoge voedingswaarde waarvan men - zoals ik al zei - vier maal kan eten als men alleen eet met een vriend of met zijn gezin. Zo leert de landheer om goed te zijn voor zijn pachters en wordt hij echt geliefd bij hen. De moeder heeft een netto winst van acht shilling en ze kan weer aan het werk tot ze een nieuw kind produceert.

Degenen die wat spaarzamer zijn (en ik moet erkennen dat de tijd zulks vereist) zullen de zuigeling willen villen, omdat uit de geprepareerde huid prachtige dameshandschoenen te maken zijn, evenals zomerlaarsjes voor elegante heren.

In onze stad Dublin kunnen voor dit doel slachtvoorzieningen worden gecreëerd op de meest geschikte plaatsen en we kunnen ervan uitgaan dat er geen gebrek zal zijn aan slagers, al verdient het volgens mij aanbeveling de kinderen te kopen als ze nog leven en direct na de doodssteek toe te bereiden, zoals we dat doen met speenvarkens aan het spit.

Een zeer notabel en vaderlandslievend personage, wiens hoedanigheden ik op hoge prijs stel, was onlangs bij het bespreken van deze zaak zo vriendelijk een verfijning van mijn plan te bepleiten. Hij zei dat vele hoge heren in dit land hun herten hebben afgeschoten en dat het gebrek aan wildbraad heel goed kon worden gecompenseerd door de lichamen ter beschikking te stellen van jonge knapen en meisjes, niet ouder dan veertien of jonger dan twaalf - een voldoende groot aantal van beiderlei kunne staat nu in ieder land klaar om van honger te sterven bij gebrek aan werk of herendiensten - en dat ze ter beschikking gesteld moeten worden door hun ouders als die nog leven, of anders door hun naaste verwanten. Maar met alle respect voor een zo uitnemend vriend en zo verdienstelijk patriot kan ik zijn gevoelens niet geheel delen; want mijn Amerikaanse vriend verzekert mij op grond van veelvuldige ervaring dat het vlees van de mannelijke exemplaren doorgaans taai en mager is, net als dat van onze scholieren, omdat ze voortdurend in beweging zijn, en dat hun smaak onaangenaam is - en ze vet te mesten is geen oplossing. Wat betreft de vrouwelijke exemplaren komt het mij in alle nederigheid voor dat het publiek er schade van zou ondervinden, omdat zij weldra zelf gaan dienen voor de fok. Bovendien is het niet onwaarschijnlijk dat sommige scrupuleuze lieden bezwaar zouden maken tegen een dergelijke praktijk (zij het dan ook zeer ten onrechte), omdat die iets weg zou hebben van wreedheid - en wreedheid heb ik altijd beschouwd als het sterkste bezwaar tegen elk voorstel, hoe goed ook bedoeld.

Maar om mijn vriend recht te doen: hij gaf toe dat deze oplossing hem was ingegeven door de beroemde Psalmanazar, inwoner van het eiland Formosa, die vandaar ongeveer twintig jaar geleden naar Londen kwam. Deze vertelde mijn vriend in een gesprek dat het vlees van jonge lieden die in zijn land door de beul ter dood worden gebracht als verfijnde lekkernij wordt verkocht aan personen van waarde, en dat in zijn tijd het lichaam van een welgevuld meisje van vijftien - gekruisigd omdat ze had geprobeerd de keizer te vergiftigen - aan de eerste minister van Zijne Keizerlijke Majesteit en andere hoge mandarijnen aan het hof in porties was verkocht, vanaf het kruishout, voor vierhonderd kronen. En ik kan niet ontkennen dat wij hetzelfde profijt zouden kunnen trekken van diverse welgevulde maar behoeftige meisjes in deze stad, die het huis alleen uitgaan per koets en die zich in speelhuizen en op recepties vertonen in modieuze buitenlandse kleertjes waar ze

nooit voor zullen betalen. Het koninkrijk zou er zonder hen niet slechter aan toe zijn.

Sommige zwaarmoedige lieden maken zich heel druk over het enorme aantal armen dat oud, ziek of mismaakt is. Mij is gevraagd mijn gedachten te laten gaan over het soort maatregelen waarmee de natie kan worden verlost van een dergelijke last. Maar deze kwestie bezorgt mij totaal geen hoofdbrekens, omdat algemeen bekend is dat ze dag in dag uit sterven en wegrotten door kou en honger en vuil en ongedierte, zo snel als men redelijkerwijze maar verwachten kan. En de vooruitzichten zijn nu haast even goed voor de jonge dagloners: ze kunnen geen werk krijgen en teren dus weg bij gebrek aan voedsel, zodanig dat zij, als ze toevallig aangenomen worden voor een dag werk, de kracht ervoor missen. Zo worden zijzelf en het land blijde verlost van te verwachten rampen.

Ik heb te lang uitgeweid en keer terug naar mijn onderwerp. Ik geloof dat de voordelen van mijn voorstel vele zijn, dat ze zonneklaar zijn en van het hoogste belang.

Ten eerste zou, zoals ik al heb opgemerkt, het aantal papen waar we jaarlijks mee worden overstroomd - omdat ze niet alleen onze gevaarlijkste vijanden zijn, maar ook de voornaamste kinderfokkers van de natie - sterk worden verminderd; ze blijven met opzet in het land, met het doel het koninkrijk uit te leveren aan de troonpretendent en in de hoop te profiteren van de afwezigheid van zovele goede protestanten die het land maar liever wilden verlaten en niet wilden blijven op een plaats waar ze in strijd met hun geweten tienden moesten betalen aan een afgodische anglicaanse priester.

Ten tweede hebben de armste pachters iets van waarde dat langs wettige weg kan worden verbeurd verklaard en de pacht kan helpen betalen die ze hun landheer verschuldigd zijn. Hun graan en vee is tenslotte al in beslag genomen en geld is onbekend.

Ten derde moeten de onderhoudskosten voor honderdduizend kinderen, vanaf twee jaar en ouder, tenminste worden gesteld op tien shilling per geval per jaar, zodat de financiële reserves van de natie er met vijftigduizend pond per jaar op vooruitgaan; daarnaast is er het voordeel dat op de tafels van al 's lands vermogende heren met een verfijnde smaak een nieuw gerecht zou worden geïntroduceerd. En het geld zal onder ons blijven, want het zou gaan om een nationaal product van eigen bodem.

Ten vierde hebben de chronische kinderfokkers een profijt van

acht shilling per jaar door het verkopen van hun kinderen en ze draaien niet langer op voor de kosten van onderhoud na het eerste jaar.

Ten vijfde zou het nieuwe gerecht de herbergen veel klandizie bezorgen; de kasteleins zullen stellig zo verstandig zijn om zich te verzekeren van de beste recepten voor een ideale bereiding, en bijgevolg zouden hun etablissementen worden gefrequenteerd door alle lieden van smaak, die terecht prat gaan op hun kennis van de goede keuken. En een vaardige kok die weet hoe hij zijn gasten een plezier doet, zal de maaltijd zo duur weten te maken als men maar wenst.

Ten zesde zou er een grote prikkel van uitgaan om te trouwen, wat alle verstandige landen altijd hebben aangemoedigd met beloningen of afgedwongen door wetten en sancties. De tedere zorg van moeders voor hun kinderen zou toenemen als ze konden rekenen op een levenslange regeling voor zo'n arme dreumes, die als het ware door het publiek zou worden betaald en waar ze jaarlijks aan zouden overhouden in plaats van te betalen. We zouden weldra een eerlijke wedijver zien onder de getrouwde vrouwen, omdat ze allemaal het dikste kind naar de markt willen brengen. De mannen zouden even dol op hun zwangere vrouwen zijn als ze nu zijn op hun drachtige merrie, hun koe die gaat kalven of hun zeug die gaat werpen. Ze zouden hun vrouw niet slaan of schoppen (zoals maar al te vaak gebeurt) uit vrees voor een miskraam.

Er zijn nog vele andere voordelen op te sommen. Bijvoorbeeld de export van rundvlees-in-het-vat zou met duizenden kadavers per jaar toenemen; de grotere verspreiding van zwijnsvlees en verbetering van de kunst van het roken van hammen - waaraan bij ons zo'n behoefte bestaat vanwege de grootscheepse opruiming van varkens - die we maar al te vaak op onze tafel zien; en dat terwijl varkensvlees op generlei wijze in smaak of kwaliteit vergelijkbaar is met een flink gegroeid, dik kind van één jaar dat, in zijn geheel aan het spit bereid, bijzondere indruk zal maken op een burgemeestersreceptie of bij andere publieke gelegenheden. Maar dit voordeel - en andere - laat ik buiten beschouwing, omdat ik graag bondigheid betracht.

Stel dat duizend huishoudens in onze stad dagelijks zuigelingenvlees op tafel zouden brengen, terwijl nog anderen het zouden bereiden op hoogtijdagen, met name bruiloften en dooppartijen, dan zou Dublin volgens mijn berekening jaarlijks zo'n twintigdui-

zend slachtzuigelingen afnemen; de overige tachtigduizend zouden bestemd zijn voor de rest van het koninkrijk, waar ze vermoedelijk tegen een wat lagere prijs zouden worden afgezet.

Ik kan me niet voorstellen dat er enig bezwaar kan bestaan tegen dit voorstel, tenzij men aanvoert dat het aantal mensen in het koninkrijk er flink door zou dalen. Dat geef ik grif toe en in feite was het een voornaam argument om mijn plan aan de wereld voor te leggen. Ik vraag de lezer te bedenken dat ik mijn oplossing in cijfers heb uitgedrukt voor dit ene koninkrijk Ierland, en voor geen ander land dat op deze aarde ooit heeft bestaan, nog bestaat of naar mijn idee ooit zal bestaan. Laat niemand daarom bij mij aankomen met andere maatregelen, zoals: twintig procent belasting voor onze afwezige landheren; het afzien van kleding of meubels die we niet zelf geproduceerd hebben; een totaal verbod op materialen en werktuigen die uitheemse luxe bevorderen; het tegengaan van de kosten van trots, ledigheid, ijdelheid en het kaartspel bij onze vrouwen; het introduceren van een zekere spaarzaamheid, voorzichtigheid en matigheid; het aankweken van vaderlandsliefde, waarin wij zelfs onderdoen voor Laplanders en de bewoners van Topinambo; het beëindigen van twist en partijschap en gedrag als dat van de joden die elkaar uitmoordden op het moment dat hun stad viel; het betrachten van enige zorg om ons land en ons geweten niet voor niemendal te verkopen; het aankweken bij de landheren van althans enig mededogen met hun pachters; en tenslotte, het met een geest van eerlijkheid, ijver en vakbekwaamheid bezielen van onze winkeliers die, als nu werd besloten om alleen nog eigen producten te kopen, onmiddellijk als één man zouden gaan sjoemelen en eisen stellen aangaande de prijs, de hoeveelheid en de kwaliteit, en die nooit zouden kunnen worden doordrongen van de oprechte bedoeling om eerlijk handel te drijven, al is daartoe vaak een ernstig beroep op hen gedaan.

Daarom herhaal ik, laat niemand bij mij aankomen met deze en dergelijke maatregelen zolang hij niet een glimpje hoop heeft dat er ooit een manmoedige en eerlijke poging zal worden gedaan om ze in de praktijk te brengen.

Maar wat mijzelf betreft, nadat ik mij jarenlang heb vermoeid met het formuleren van lege, ijdele en hersenschimmige denkbeelden, zodat ik tenslotte totaal wanhoopte aan enig succes, ben ik gelukkigerwijze op dit idee gekomen. Het is geheel nieuw en heeft daardoor iets concreets en authentieks; het is niet duur en vergt

weinig moeite; het ligt geheel binnen ons vermogen en we lopen niet het gevaar Engeland voor het hoofd te stoten. Want dit soort product staat geen uitvoer toe, het vlees is namelijk te mals om langdurige inzouting te verdragen, al weet ik misschien een land dat onze hele natie zelfs ongezouten graag zou opeten.

Al met al hecht ik niet zo heftig aan mijn eigen mening dat ik ideeën van verstandige lieden zou verwerpen als ze even onschuldig, goedkoop, gemakkelijk en effectief worden bevonden. Maar voordat er iets dergelijks zal worden geopperd (een beter plan dat niet strookt met het mijne), verlang ik van de auteur of auteurs dat ze zo goed zullen zijn om twee punten rijpelijk te overwegen. Ten eerste, hoe zullen ze - zoals de zaken nu staan - voedsel en kleding kunnen vinden voor honderdduizend nutteloze monden en ruggen? En ten tweede, wij hebben in dit hele koninkrijk het ronde getal van één miljoen schepsels in menselijke gedaante die, als men hun hele bestaan te gelde maakte, een nadelig saldo zouden opleveren van twee miljoen pond, en daar komen nog bij degenen die bedelaar zijn van beroep, naast de grote massa boeren, knechts en dagloners, met hun vrouwen en kinderen, die in feite bedelaars zijn. Ik verlang van politici die afwijzend staan tegen mijn voorstel en misschien de moed opbrengen om erop te reageren, dat ze eerst de ouders van deze stervelingen vragen of die het vandaag de dag niet een groot geluk zouden vinden om op éénjarige leeftijd als voedsel te zijn verkocht, op de door mij aangegeven wijze, zodat hun de aaneenschakeling van ellende bespaard zou zijn die ze sindsdien moesten ondergaan als gevolg van de onderdrukking door landheren, de onmogelijkheid om pacht te betalen zonder geld of ruilmiddelen, het gebrek aan de eerste levensbehoeften, zonder dat ze huis of kleren hadden om hen te beschermen tegen het gure klimaat, en met het totaal onontkoombare vooruitzicht om voorgoed dezelfde of nog grotere misère af te roepen over hun nageslacht.

In alle oprechtheid verklaar ik dat ik er niet het geringste persoonlijke profijt van heb als ik probeer dit belangrijke werk van de grond te krijgen, omdat ik geen andere drijfveer heb dan het algemeen welzijn van mijn land, door het bevorderen van onze handel, het zorgdragen voor zuigelingen, het verlichten van het lot der armen en het verschaffen van enig genoegen aan de rijken. Ik heb geen kinderen waarmee ik ook maar één cent zou kunnen verdienen, want de jongste is negen jaar en mijn vrouw is niet meer van de leeftijd om nog kinderen te krijgen.

Maaltijden en banketten

Diego de Torres Villarroel[*]

(Vertaling Erik Coenen)

[...]

Alle aanzittende magen waren reeds vetgemest tot trekpleisters van gevogelte, provincies van vleeslappen, provisiekasten vol lendestukken, rookhokken vol worsten, plaveisels van broodhompen en poelen van indigestie. Er werd zoveel door elkaar gegeten dat elke slokdarm zijn eigen soep kon trekken. Je kon het gemor van magen horen aanzwellen, waar broodkorsten en vleeslappen vochten om een plek. Bij de meesten waren druiventrossen heersers in de hersens en regenten van de schedels; wijndamp huurde hun bovenkamers, hun zintuigen zweetten most, hun zielen dropen uit hun vellen, hun fantasie stond op fust, hun verstand verpachtte zich aan zottenklap, hun brein was aangelengd met apekool, hun conversatie morste aan alle kanten, nevelflarden stegen op uit hun intelligentie en hun woorden kookten in tot wijnsoep. Alles aan hen leek te gloeien: bordeauxrode konen, appelciderwangen, walmende ogen, blozende oren en een verdampt onderscheidingsvermogen, dat van de zuivere ziedende brandewijn een zonnesteek had opgelopen. [...]

Zozeer was hun verstand gedestilleerd, en zoveel slaapzand hadden zij in hun ziel, dat een van deze wijnroeiers, in een poging een lepel stroopsoep naar zijn mond te brengen, aan één oog blind werd. Maar dat mocht de veelkleurige pret niet drukken, want wit, rood en alle tussenliggende tinten bleven vloeien, zodat de heersende zotheid in zatheid overging. Nadat ze zich door een peloton zoetigheid lieten overweldigen, werden de gasten overrompeld door vruchten uit alle jaargetijden, met olijven in de achterhoede, waardoor hun dorst opnieuw ongeduldig werd. Al gauw werd in mistella, vuurwater en andere geestrijke vloeistoffen hun laatste

* *De Spanjaard Diego de Torres Villarroel (1694-1770) was in de loop van zijn leven o.m. kluizenaar, soldaat, kwakzalver, beroepsdanser, stierenvechter, alchemist, smokkelaar, exorcist, pelgrim, Quevedo-epigoon, hoogleraar in de mathematica en, op zijn oude dag, priester. Hij schreef fantastische satires en een onbetrouwbare autobiografie. Zijn buitenissige astrologische almanakken bezorgden hem een immense populariteit die destijds een doom in het oog van de verlichters was. De vertaalde passage, afkomstig uit zijn* Visiones y visitas con Don Francisco de Quevedo *(XIII), kenmerkt zijn hyperbarokke stijl.*

restje verstand opgelost. Eenmaal uitgegeten kreeg één bijzonder volgeladen drankkast het voor elkaar, met één wervelboer de kaarsen te doven. Een andere kreeg een anale niesbui en kon geen stap meer zetten zonder het vuur te openen, en met hun bokkesprongen trokken zijn voeten naar La Rioja op zoek naar zijn hoofd, waardoor hij prompt op zijn gat belandde. Een andere levende kurkentrekker probeerde te dansen, maar een tonijn zwom uit zijn ingewanden omhoog om zijn snuit op zijn buik te drukken. Weer een andere van de aanwezige wijnkenners zette een responsorium in voor de nuchterheid; een andere voerde zijn gitaar dronken; om kort te gaan, de zaal was veranderd in een zwijnenstal vol dwazen, een pastei vol vreetzakken en een archipel van braaksel.

De domme Fransman*

Anton Tsjechov
(Vertaling Arthur Langeveld)

Henry Pourquoi, een clown uit het circus van de gebroeders Gints, ging lunchen in een Moskouse brasserie.

‘Een consommé, alstublieft!’ bestelde hij bij de kelner.

‘Met gepocheerd ei of zonder?’

‘Nee, een gepocheerd ei, dat is te machtig... Twee of drie croutons, dat is voldoende.’

In afwachting van de consommé keek Pourquoi wat om zich heen. Het eerste wat hem opviel was een dikke, welgedane heer die aan het tafeltje naast hem zat en aanstalten maakte een portie pannenkoeken te verorberen.

In Russische restaurants krijg je wel flinke porties, dacht de Fransman toen hij zag hoe de man gesmolten boter over zijn pannenkoeken goot. Vijf pannenkoeken! Hoe kan één mens zoveel deeg eten?

De man naast hem had ondertussen kaviaar op zijn pannenkoeken gedaan, ze in stukjes gesneden en ze binnen vijf minuten weggewerkt.

‘Oberrr!’ riep hij naar de kelner. ‘Nog een maal hetzelfde, graag! En wat zijn dat hier voor belachelijke porties? Breng er gelijk tien of vijftien! En nog wat gerookte vis... wat zalm!’

Vreemd, dacht Pourquoi terwijl hij de man observeerde. Hij heeft vijf stukken deeg opgegeten en hij wil nog meer! Zulke fenomenen zie je overigens vaker. Mijn oom François in Bretagne at voor een weddenschap twee borden soep en vijf lamskoteletten. Ze zeggen dat het een ziekte is, wanneer je veel eet...

De kelner zette voor de man naast hem een berg pannenkoeken neer en twee borden met gerookte vis en zalm. De welgedane heer dronk een glaasje wodka, at van de zalm en begon aan de pannenkoeken. Tot Pourquoi's niet geringe verbazing viel hij er haastig op

* *‘De domme Fransman’ verscheen op 15 februari 1886 in het humoristische blad ‘Oskolki’ (Scherven) onder het pseudoniem* Tsjechonte.
Er is van dit verhaal een krantenknipsel bewaard gebleven met een aantekening van de auteur: ‘NB. Niet in de verzamelde werken opnemen. A. Tsjechov.’

aan, bijna zonder te kauwen, alsof hij uitgehongerd was.

Ziek, geen twijfel mogelijk, dacht de Fransman. Zou die idioot echt denken dat hij die stapel naar binnen krijgt? Nog voor hij er drie op heeft is zijn maag al vol, maar hij moet die hele berg wel betalen!

'Nog wat kaviaar!' schreeuwde de man terwijl hij met zijn servet zijn vette lippen afveegde. 'En vergeet de lente-uitjes niet!'

Maar... die berg is al voor de helft verdwenen! De clown keek met ontzetting toe. Lieve hemel, heeft hij de zalm al helemaal op? Dat is niet normaal meer... Is de maag van een mens dan zo rekbaar? Onmogelijk. De maag van een mens mag dan nog zo elastisch zijn, maar verder dan de grenzen van de buik kun je hem toch niet uitrekken... Als die heer in Frankrijk zou wonen, zou hij op de kermis optreden. Lieve hemel, die berg pannenkoeken is weg!

'Een fles Neuilly,' zei de man naast hem toen de kelner hem de kaviaar en de ui bracht. 'Maar zorg dat hij op temperatuur is. Wat nog meer? Nog een portie pannenkoeken graag... Maar wel een beetje snel!'

'Jawel, meneer... En wilt u nog iets na de pannenkoeken?'

'Iets lichts... Breng een steursoep à la Russe en... en... Ik moet er nog even over nadenken, ga nu maar!'

Misschien droom ik dit? dacht de clown verbijsterd, terwijl hij achterover leunde. Die man wil dood! Kan iemand werkelijk ongestraft zo'n hoeveelheid naar binnen werken? Ja, ja, hij wil dood. Je ziet het ook aan zijn droevige gezicht. Zou die kelner het niet verdacht vinden dat hij zoveel eet? Dat kan toch niet!

Pourquoi riep de kelner die het tafeltje naast hem bediende en vroeg fluisterend: 'Luister eens, waarom geven jullie die man zoveel te eten?'

'Hoezo, eh... eh... hij heeft het toch zelf besteld? Waarom zou ik het dan niet geven?' vroeg de kelner verbaasd.

'Vreemd, maar op die manier kan hij hier tot de avond aan het bestellen blijven! Als u zelf niet de moed hebt hem te weigeren, laat u dan de maître d'hôtel komen, of roep de politie!'

De kelner grinnikte, haalde zijn schouders op en liep weg.

Barbaren! dacht de Fransman verontwaardigd. Ze zijn nog blij toe als er een gek aan tafel zit, een zelfmoordenaar waar ze nog een paar roebel aan kunnen verdienen. Dat er iemand dood gaat kan ze niet schelen, als hij maar betaalt!

‘De bediening is weer als vanouds!’ De man richtte opeens het woord tot de Fransman. ‘Ik krijg wat van die lange pauzes. Tussen de ene portie en de andere zit minstens een half uur! Het bederft je eetlust en je komt ook nog te laat... Het is al drie uur en om vijf uur moet ik op een jubileumdiner zijn.’

‘Pardon, monsieur,’ vroeg Pourquoi terwijl hij wit wegtrok, ‘u zit nu toch al te dineren?’

‘Neeee... Dit is toch geen diner? Dit is een lunch... zo'n paar pannenkoekjes...’

Op dat moment werd de steursoep gebracht. De man schepte zijn bord vol, strooide er cayennepeper over en begon te slobberen.

Stakker, dacht de Fransman met steeds groeiende ontzetting. Hij is ziek en ziet zelf niet hoe gevaarlijk zijn toestand is, of hij doet het met opzet... om zelfmoord te plegen... Lieve hemel, als ik had geweten van wat voor een tafereel ik hier getuige zou zijn, dan was ik hier nooit van z'n leven naar binnen gegaan! Mijn zenuwen zijn niet bestand tegen dit soort scènes.

De Fransman keek medelijdend naar het gezicht van zijn buurman in de veronderstelling dat bij hem elk ogenblik de krampen zouden beginnen die zijn oom François na zijn gevaarlijke weddenschap had gekregen.

Kennelijk is het toch een ontwikkeld jong mens, in de kracht van zijn leven, dacht hij terwijl hij naar zijn buurman keek. Misschien is hij een nuttig lid van de maatschappij... en het is heel wel mogelijk dat hij een jonge vrouw en kinderen heeft. Naar zijn kleding te oordelen moet hij welgesteld zijn, tevreden... maar wat noopt hem dan tot een dergelijke stap? En kon hij echt geen andere manier uitkiezen om een einde aan zijn leven te maken? God weet hoe weinig het leven waard is! En hoe laag en onmenselijk ik ben, door hier te zitten en hem niet te hulp te snellen! Misschien is hij nog te redden.

Pourquoi stond resoluut op en liep naar het belendende tafeltje.

‘Neemt u mij niet kwalijk, monsieur,’ zei hij tegen de man met zachte, honingzoete stem. ‘Ik heb niet de eer u te kennen, maar gelooft u mij desalniettemin, ik ben uw vriend. Kan ik u misschien ergens mee van dienst zijn? Bedenkt u, u bent nog jong, denk aan uw vrouw en kinderen...’

‘Ik begrijp u niet,’ zei de man hoofdschuddend en keek de Fransman met uitpuilende ogen aan.

‘Ach, waarom zou ik er omheen draaien, monsieur? Ik zie het

immers maar al te goed! U eet zo veel, dat het... moeilijk is geen argwaan te krijgen...'

'Ik veel eten?' vroeg de man verbaasd. 'Ik? Kom nou gauw... Natuurlijk eet ik veel, want ik heb sinds vanmorgen vroeg niets gegeten.'

'Maar u eet wel heel erg veel.'

'Ú hoeft het toch niet te betalen? Waar maakt u zich druk over? En ik eet helemaal niet zoveel! Kijkt u maar, ik eet net als iedereen.'

Pourquoi keek om zich heen en kon zijn ogen niet geloven. Het was een komen en gaan van tegen elkaar opbotsende kelners die stapels pannenkoeken brachten. Aan tafeltjes zaten mensen bergen pannenkoeken te eten, plus zalm en kaviaar... met net zoveel eetlust en onverschrokkenheid als de welgedane heer.

O, wonderland! dacht Pourquoi terwijl hij het restaurant verliet. Niet alleen het klimaat maar ook de magen verrichten hier wonderen. Wat een land, wat een wonderland!

Bobeks bruiloft

Hermann Ungar[*]
(Vertaling Angela Adriaansz)

De dikke oom Bobek knikte en wuifde zijn gasten toe, hij lachte en dronk en legde zijn mollige hand op de hand van zijn bruid, de weduwe Mathilde Kosterhoun, die haar ogen neersloeg en glimlachte. De bruid zat naast haar dochter Selma. Zij droeg een laag uitgesneden, mouwloze japon, waarop zij een roos had gespeld. Zij glimlachte als iemand het woord tot haar richtte, zoals hardhorenden lachen die niet willen toegeven dat zij het gesprokene niet hebben verstaan.

Oom Bobek at en praatte en lachte. Hij smakte en slurpte, hij brak botjes stuk met zijn tanden en zoog het merg er uit. Oom Bobek knoopte zijn vest open. Hij dronk Mathilde en zijn nieuwe schoonzoon toe. Hij zette zijn bierglas neer en spreidde zijn armen wijd uit.

'Wij zullen samenblijven tot het aanbreken van de dag, beste vrienden, ja, ja! Wij zullen eten, drinken en met elkaar praten! Eet en drink zo veel als jullie naar binnen kunnen werken, ter ere van mij, ter ere van mijn tweede vrouw, ter ere van het kind van Selma, mijn petekind of kleinkind, want zij is nu eenmaal grootmoeder, die jonge vrouw, dat had ik ook niet gedacht, dat het nog eens zo zou lopen, maar zie je, ik neem niemand iets kwalijk. Het is een zwak kind, dat petekind van me, maar met Gods hulp zal het in leven blijven. Waarom zou je niet op Gods hulp vertrouwen, zeg ik altijd maar. Kijk naar mij, ik vertrouw op God en ik neem niemand iets kwalijk. Heeft alles niet een milde glans als je aan het eten en drinken bent?'

Eerst hadden ze een borrel gedronken en toen uit grote diepe borden soep met kippelevertjes en paddestoelen gegeten. Oom

* *Herman Ungar (1893-1929) werd geboren in het Moravische Boskovice, in een welgesteld Duitstalig joods gezin. Hij studeerde in Berlijn en Praag (letteren en rechten) en werkte als advocaat in Praag, waar hij deel uitmaakte van de kring rond Franz Kafka. In 1920 debuteerde hij met twee novellen onder de naam 'Knaben und Mörder'; in 1923 verscheen zijn roman 'Die Verstümmelten' (De verminkten, 1991). Zijn werk werd verboden door het Nazi-regime en pas in de jaren zestig herontdekt. Van zijn laatste roman* Die Klasse *is een vertaling in voorbereiding.*

Bobek had zijn brood in hompen gesneden en die in zijn soep gedaan en van zijn lepel opgeslobberd. Toen zette het dienstmeisje een houten keukenplank met grote stukken kalfsvlees en varkensvlees op tafel en schalen met zuurkool en knoedels. Tussen de ramen stond een vat bier. Oom Bobek had het vat zelf aangeslagen. Nu waren ze gevulde kip aan het eten. Oom Bobek beet de botjes stuk en spuugde ze terug op het bord. Hij dronk met korte tussenpozen een borrel die hij - hoofd achterover - in zijn wijd geopende mond goot.

Oom Bobek at en dronk. Hij lachte, hij wuifde, hij sloeg met zijn kleine, mollige handen op zijn dijen. Hij zuchtte verzaligd als hij een bijzonder lekker hapje tegen zijn gehemelte drukte. Alles had een milde glans, als oom Bobek at en dronk. Naast Selma zat Leopold, de leraar. Hij droeg een zwart pak, uit het linker borstzakje stak een wit zijden pochet. Leopold sneed zijn vlees zwijgend in stukjes en kauwde onvermoeibaar met gesloten mond op elk hapje dat hij nam.

‘Eet u toch, meneer Leopold,’ zei oom Bobek. ‘U raakt achterop, ziet u. Ja, ja, dat zeggen ze nu wel, elk hapje alle kanten van je mond laten zien, ik weet niet hoe vaak, zeggen ze. Maar dat schiet toch niet op? Zo kom je niet eens aan een derde van de maaltijd toe, gelooft u mij, meneer Leopold, zo blijf je aan tafel zitten en ben je eerder vol en moe. Je moet aanvallen en eten dat het een lieve lust is.’

Links van Bobek zat Pollatschek, de handelsreiziger in meel. Het was een kleine, kale man en een jeugdvriend van Bobek. Pollatschek droeg een bloem in zijn knoopsgat. Hij sprak met een hoge, schetterende stem. Van tijd tot tijd legde mevrouw Pollatschek, die - gekleed in lichtblauwe zijde en strak in het korset gesnoerd - naast haar echtgenoot zat, haar hand op Pollatscheks arm en fluisterde vermanend: ‘Pollatschek...’

‘Het is weer allemaal net als toen, Pollatschek,’ zei oom Bobek, ‘vind je niet?’ Hij liet zijn hand zwaar op Pollatscheks schouder vallen. ‘Kijk me eens aan, Pollatschek, ouwe vriend van me!’

Pollatschek hief zijn glas. ‘Leve het jonge paar!’ riep hij.

Ze hieven allemaal het glas en dronken. Leopold stond op en boog - zijn glas voor zich uit houdend - naar oom Bobek en Mathilde.

‘En leve jullie allemaal!’ riep oom Bobek. ‘Jullie zijn allemaal zo aardig voor me, ik weet het. Jullie zijn allemaal gekomen, jullie

hebben me niet in de steek gelaten, nee, nee. Het is net als toen, toen ik Martha zaliger tot mijn vrouw nam. Daar zitten jullie nu te eten en te drinken, laten we tevreden zijn. Toen wij trouwden, Martha zaliger en ik, hebben we een feestmaal aangericht bij de herbergier in Pudonitz. Zoals ze er uitzag... een maagd, zo waarlijk God mij moge bijstaan in mijn laatste uur, ik, Bobek ben de eerste geweest en verder niemand. Maar vandaag neem ik niemand iets kwalijk. Jou treft geen blaam, lieve Mathilde, kan jij het helpen? Maar ik kan er niet omheen, de bruid is niet die van toen, Pollatschek. Ja ja, dat was me een vrouw! Sentimenteel en altijd naar de kerk. Ik zie haar nog, zoals ze naast me zit op onze bruiloft. Wij zitten te eten, met dertig man, bij die herbergier in Pudonitz, jonge kerels en meiden, en ook de oudjes laten zich niet onbetuigd. Soep, kalfsvlees, varkensvlees, kip, twee kalveren en twee vetgemeste varkens, van kop tot staart, met knoedels en zuurkool uit het vat erbij. En eerst bier, dan schnaps. En bepaald niet mondjesmaat, hahaha! Zij eet niet, ik blijf maar opscheppen en na elke hap een potje bier of een waterglas met schnaps er achteraan. Het is een gejoel en geschreeuw van jewelste. Je kan je eigen woorden niet verstaan door het lawaai van de klappende kaken, de klakkende tongen en de smakkende lippen. Martha was negentien toen we trouwden, ze had van jongs af rode vlekken in haar gezicht, ze durfde me niet aan te kijken, er komt geen woord uit, ze zit daar maar en kijkt naar haar bord. Als er geintjes worden gemaakt over van dattum, zoals elat gaat bij pasgetrouwde stelletjes, krijgt ze een kleur tot in de haarwortels, ze lacht niet en zwijgt. Af en toe merk ik dat ze me zo van opzij aankijkt, maar als ik mijn arm om haar heen wil slaan duwt ze me weg. De anderen staan al op om te gaan dansen, de tafels worden opzij geschoven. Daar horen we buiten geschreeuw, er staat een wagen voor de deur, die jongens uit Holitz, met z'n twaalven zijn ze, ze willen mijn bruiloft vieren. Ik kan niet meer op mijn benen staan. Ze komen binnen, ze gaan met z'n allen aan tafel zitten, er wordt weer soep gebracht en kalfsvlees en varkensvlees en bier en ik begin weer van voren af aan. Martha zegt niets, ze zit daar maar, de jongens drinken haar toe. Proost met ze mee, roep ik, maar ze knikt alleen maar. Dan komt de waard naar mij toe, fluistert mij wat in het oor. Wat, zeg ik, is er geen kummel, geen schnaps? Daar beginnen die jongens uit Holitz ook al te roepen dat ze schnaps willen, het vlees is vet, ze willen drinken op de gezondheid van het jonge paar, roepen ze.

Dat overleef ik niet, zeg ik tegen Martha, deze schande. De herbergier stuurt er iemand op uit om ergens in het dorp drank te gaan halen, ondertussen beantwoord ik de toast van die jongens uit Holitz met bier, en ik de deur maar in de gaten houden, of de kummel er nog niet aankomt. Ergens in het dorp moet toch kummel te krijgen zijn, denk ik. De herbergier staat bij de deur en haalt zijn schouders op. Dan beginnen die jongens uit Holitz te zingen. Als ze daarmee klaar zijn zet ik een nieuw lied in, om de tijd sneller te laten gaan, snap je? Ik draai me naar Martha om, want zij had er aan kunnen denken, vind ik, en daar zie ik dat wijffie zitten huilen, in haar bruidsjapon met myrthe. De tranen biggelen haar over de wangen. Nou krijg ik medelijden met haar, en ik zeg: 'Huil maar niet, Martha, de kummel komt er aan.' En daar heb je de waard. Hij heeft hem bij een boer vandaan, die nog een vaatje had, voor alle eventualiteiten. Maar die Martha, God hebbe haar ziel, blijft maar huilen. Zij is sentimenteel, God vergeve het mij, er is nu toch geen reden meer om te huilen. Maar drinken jullie toch, drink Pollatschek! Daar zitten we dan, jij en ik, en we eten en drinken nog steeds. Zijn wij veranderd, Pollatschek? Nee, nee, zeg ik, wij zijn hetzelfde gebleven!'

'Pollatschek!' zei mevrouw Pollatschek vermanend. 'Hij verdraagt niets.' Ze wendde zich tot Mathilde. 'Hij kan echt niks meer hebben. Eten of drinken... een stukje harde worst en hij ligt weer de hele nacht te kreunen. Hij zou er eens mee naar een knappe dokter moeten, vind ik, en mijn oudste zoon probeert hem zover te krijgen, goed, dat kost wel wat, maar dan weet je tenminste wat er aan de hand is. Maar daar moet je bij hem mee aankomen... Praat u eens met hem.'

Oom Bobek sloeg met zijn vuist op tafel. 'Drinken jullie toch door, drinken jullie toch door, waar is de wijn, breng de wijn! Als Bobek een feestje geeft, dan kijkt hij niet op een paar centen! Kijk me aan, beste vrienden, breng een dronk op mij uit en praat met mij! Wij zijn vrienden, oom Bobek is ieders vriend, oom Bobek heeft geen vijanden! Er zijn mensen die er niets van begrijpen, die zeggen: drink niet, het is jullie ondergang, en God zal het niet op jullie conto schrijven. Maar wijn groeit uit de aarde, net als brood. We zullen brood met elkaar breken en wijn drinken... waar doet me dat aan denken, zie je, ik ben erdoor ontroerd! Een zuiplap, een vreetzak, een buik als een ton, zeggen ze, zo eentje kan niet in de hemel komen.' Hij wees met zijn hand op zijn bord. 'Dit kan

toch geen zonde zijn? De duifjes, ze vliegen rond, de kippetjes, ze pikken de graankorrels van de grond. Weten jullie op hoeveel manieren je een kippetje kunt bereiden? Die oom Bobek van jullie kan het op zeventien manieren, zoet en bitter en pikant, gevuld en gebraden, kan dat een zonde zijn? Wie was het toch, hoe heette die nou ook al weer, de man die de wijn heeft uitgevonden?'

'Noach!' riep Pollatschek.

'Noach, die was het, en wie heeft hem dat ingegeven? God, die alles geschapen heeft, zie je, van de zon tot en met de kummel. Bij ons had je vroeger iemand, die kon ik niet bijbenen, als die aan tafel ging en begon te eten. Bij elke hap deed hij zijn ogen dicht, en op een keer zaten we in de herberg en daar aten we haas met saus en knoedels. En die saus had iets, ze konden er bij ons wat van, om je vingers bij af te likken en je maalde het vlees fijn tussen je kaken tot al het sap er helemaal uit was gekauwd, zo'n haas heb ik m'n hele leven niet meer gegeten.' Het speeksel vloeide hem in de mond en liep over zijn lippen. 'We wisten van geen ophouden. Toen legde hij mes en vork neer en deed zijn ogen dicht, en hij maar kauwen en smakken, en weet je, jongens, wat hij deed? Dat heeft God geschapen, zei hij, de naam des Heren zij geprezen! Zie je, en toen kreeg hij tranen in zijn ogen. De een, zie je, luistert, de ander kijkt en de derde sluit zijn ogen en proeft. Toen hij oud was zeiden ze tegen hem dat hij zich moest matigen, omdat hij zwakke ogen kreeg, en dat hij anders blind zou worden. Weet je wat hij daarop zei? Gezien heb ik genoeg, zei hij, maar ik heb nog lang niet genoeg gegeten. Hij was zijn hele leven dik en godvruchtig. Als je geld hebt, zie je, de een stopt het in een ouwe kous, de ander doet er zaken mee en weer een ander eet en drinkt er goed van. Wie geeft het aan de armen? Niet dat ik niet liefdadig ben. Je hoeft mij maar een triest verhaal te vertellen, en meteen ben ik in mijn ziel geraakt en schiet ik vol en dan moet er niet iemand komen die beweert dat ik het niet meen, als het me vandaag of morgen zou overkomen.'

Oom Bobek verzonk in gepeins. Mathilde stond op en haalde een doek. Oom Bobek had zijn glas omgestoten.

'En nu is het genoeg!' zei Mathilde.

Oom Bobek zat met zijn hoofd op zijn armen geleund, zijn ogen dicht, zijn mond stond open. Hij ademde zwaar. Meneer Leopold stond als eerste op om afscheid te nemen. Hij kuste Mathilde de hand. 'Meneer Bobek is moe,' zei hij. 'Het is tijd om op te stappen.'

Mathilde antwoordde niet, want op dat moment steeg er uit oom Bobeks mond een langgerekt geluid op dat diep uit zijn lichaam kwam. Oom Bobek opende zijn ogen en knipperde tegen het licht; hij maakte een vergoelijkend gebaar.

‘Neem het me niet kwalijk,’ zei hij. ‘Mens zijn betekent zwak zijn. Op mijn leeftijd heb je het niet meer zo goed in de hand. Het was een jonge wijn, lieve Mathilde.’

Vertaalde poëzie

Mazzel

Raymond Carver
(Vertaling Matthias Rozemond)

Ik was negen jaar.
Ik was al mijn hele leven
aan de drank. Mijn vrienden
dronken ook, maar zij konden maathouden.
We namen sigaretten, bier
en een stel meisjes
mee naar de vesting.
Gewoon maf doen.
Soms deed je of je flauw
was gevallen, zodat de meisjes
je konden onderzoeken.
Dan deden ze hun hand
in je broek en
moest jij zorgen dat je
niet ging lachen, anders
gingen zij achterover liggen,
deden hun ogen dicht en
lieten zich helemaal betasten.
Een keer op een feestje kwam
mijn vader de achter-veranda op
om te pissen.
We konden stemmen horen
boven de pick-up uit.
We zagen mensen een beetje
staan lachen en drinken.
Toen mijn vader klaar was
deed hij zijn rits dicht, tuurde
een tijdje naar de sterrenhemel - er
waren toen altijd sterren
in zomernachten -
en ging weer naar binnen.
De meisjes moesten naar huis.
Ik sliep die nacht in de vesting
samen met mijn beste vriend.

Luck

I was nine years old.
I had been around liquor
all my life. My friends
drank too, but they could handle it.
We'd take cigarettes, beer,
a couple of girls
and go out to the fort.
We'd act silly.
Sometimes you'd pretend
to pass out so the girls
could examine you.
They'd put their hands
down your pants while

you lay there trying
not to laugh, or else
they would lean back,
close their eyes, and
let you feel them all over.
Once at a party my dad
came to the back porch
to take a leak.
We could hear voices
over the record player,
see people standing around
laughing and drinking.
When my dad finished
he zipped up, stared a while
at the starry sky - it was
always starry then
on summer nights -
and went back inside.
The girls had to go home.
I slept all night in the fort
with my best friend.

[Vervolg Nederlands]

We kusten elkaar op de mond
en betastten elkaar.
Ik zag de sterren doven
tegen de ochtend.
Ik zag een vrouw slapen
op ons gras.
Ik keek zo haar jurk in,
daarna nam ik een biertje
en een sigaret.
Jongens, dit was
pas leven.
Binnen had iemand
zijn peuk uitgedaan
in een pot mosterd.
Ik nam een teug uit de fles,
daarna een mix
van ginger ale en citroen
daarna nog een whisky.
En al ging ik van kamer
naar kamer, niemand was thuis.
Wat een mazzel, dacht ik.
Jaren later wisselde ik
vrienden, liefde, sterrenhemels
nog graag in
voor een huis waar niemand
thuis was, niemand terugkwam
en alle drank die ik op kon.

[Vervolg Engels]

We kissed on the lips
and touched each other.
I saw the stars fade
toward morning.
I saw a woman sleeping
on our lawn.
I looked up her dress,
then I had a beer
and a cigarette.
Friends, I thought this
was living.
Indoors, someone
had put out a cigarette
in a jar of mustard.
I had a straight shot
from the bottle, then
a drink of warm collins mix,
then another whisky.
And though I went from room
to room, no one was home.
What luck, I thought.

Years later,
I still wanted to give up
friends, love, starry skies,
for a house where no one
was home, no one coming back,
and all I could drink.

Vrolijk drinkgelag*

Wolfgang Goethe
(Vertaling Ard Posthuma)

KWAKERNAAK
Wil niemand drinken? niemand joelen?
Wat trekken jullie voor duffe smoelen!
Heb je nat zaagsel in je hoofd?
Is al je vuurwerk weer gedoofd?

BRANDER
Als iemand duf is, dan ben jij 't:
waar is je gein, je ranzigheid?

Zeche lustiger Gesellen

FROSCH
Will keiner trinken? keiner lachen?
Ich will euch lehren Gesichter machen!
Ihr seid ja heut wie nasses Stroh,
Und brennt sonst immer lichterloh.

BRANDER
Das liegt an dir; du bringst ja nichts herbei,
Nicht eine Dummheit, keine Sauerei.

* *Dr. Faust, achter stoffige boeken oud en gefrustreerd geworden, heeft zijn geloof in God en de mens verloren. Hij ziet geen heil meer in de wetenschap, ook het alternatieve circuit (magie) stelt hem teleur. Na een bijna-zelfmoordpoging ontmoet hij Mefistofeles met wie hij een contract voor het leven sluit. Door Mefistofeles zal Faust het 'wilde leven' leren kennen. Er begint een tocht, die hem via het 'kleine wereldje' van een middeleeuws Duits stadje naar de 'grote wereld' van het decadente failliete keizerlijk hof zal leiden. Maar voordat het zover is, moet Faust eerst het leven in zijn meest platvloerse trivialiteit leren kennen, Zijn inwijding speelt zich naar studentikoze traditie af in de kroeg. In Auerbachs Keller (de scene dankt haar naam aan een nog heden bestaande lokaliteit in Leipzig) wordt Faust geconfronteerd met een viertal studenten, twee jonge (Kwakernaak en Brander) en twee op leeftijd (Altmayer en Siebel). Hun liederlijkheid, hun cynisme, hun politiek gebral kunnen Fausts walging van zijn academische bestaan alleen maar vergroten. Mefistofeles daarentegen is hier in zijn element, hij zet Kwakernaak, die hem probeert te provoceren, op zijn nummer, zingt zijn beroemde 'vlooienlied' en tovert vier soorten wijn uit de tafel. Als de wijn begint te branden en de studenten hun messen trekken, verandert hij de kroeg tijdelijk in een Zuiditaliaans landschap. Terug in de werkelijkheid blijft het onthutste gezelschap met een geweldige kater achter. De complete vertaling van Goethes tweedelige meesterwerk verschijnt t.z.t. bij Uitgeverij Querido.*

[Vervolg Nederlands]

KWAKERNAAK ***leegt een glas wijn over zijn hoofd***
Hier heb je ze!

BRANDER
Dubbele drol!

KWAKERNAAK
En wel uitsluitend voor jouw lol!

SIEBEL
Wie ruzie maakt, die vliegt eruit!
Kun je nog zingen, tettert, zingt en zuipt!
Olé! Olé! Ohhh -

ALTMAYER
Help, ik ben verloren!
Breng watjes! die vent ruïneert mijn oren!

SIEBEL
Als het gewelf dreunt, merkt men pas
de resonantie van de diepe bas.

KWAKERNAAK
Heel goed, wie zeurt, verlate deze tent!
Tarara boemdi-jee!

ALTMAYER
Tarara boemdi-jee!

KWAKERNAAK
De kelen zijn gestemd.

Zingt

Ons Heilige Roomse Duitse Rijk,
dreigt uit elkaar te vallen.

BRANDER
Een nare tekst! Een politieke tekst!
Bah, wat een tekst! Dank God iedere morgen
dat je voor 't Roomse Rijk niet hoeft te zorgen!
Steeds weer bedenk ik met plezier
dat ik geen keizer ben of kanselier.

[Vervolg Duits]

FROSCH ***giesst ihm ein Glas Wein über den Kopf***
Da hast du beides!

BRANDER
Doppelt Schwein!

FROSCH
Ihr wollt' es ja, man soll es sein!

SIEBEL
Zur Tür hinaus wer sich entzweit!
Mit offner Brust singt Runda, sauft und schreit!
Auf! Holla! Ho!

ALTMAYER
Weh mir, ich bin verloren!
Baumwolle her! der Kerl sprengt mir die Ohren

SIEBEL
Wenn das Gewölbe widerschallt,
Fuhrt man erst recht des Basses Grundgewalt.

FROSCH
So recht, hinaus mit dem der etwas übel nimmt!
A! tara lara da!

ALTMAYER
A! tara lara da!

FROSCH
Die Kehlen sind gestimmt.

Singt

Das liebe, heil'ge Römsche Reich,
Wie hält's nur noch zusammen?

BRANDER
Ein garstig Lied! Pfui! ein politisch Lied!
Ein leidig Lied! Dankt Gott mit jedem Morgen
Dass ihr nicht braucht für's Röm'sche Reich zu sorgen!
Ich halt' es wenigstens für reichlichen Gewinn,
Dass ich nicht Kaiser oder Kanzler bin.

[Vervolg Nederlands]

En toch moet er bij ons ook leiding wezen;
wij kiezen ook een paus bij dezen.
U weet door welke eigenschap
uw kans stijgt op het leiderschap.

KWAKERNAAK *zingt*
Stijg omhoog, o nachtegaal,
groet mijn liefste tie-hien-duizendmaal.

SIEBEL
Mijn liefste groet je niet! Ik wil er niets van horen.

KWAKERNAAK
Mijn groetje op haar snoetje, wil je dat verstoren?

zingt

Deur van 't slot! 't is stille nacht.
Deur van 't slot! je liefste wacht.
Deurtje dicht! het wordt weer licht.

SIEBEL
Ja, zing maar lekker jij, en prijs en vlei dat wicht!
Jij lacht vandaag, morgen lach ikke,
Jij bent de volgende die ze zal laten stikken.
'k Hoop dat haar prins een kobold wezen zal!
Laat die haar op een viersprong fijn versieren;
en dat een bok, net terug van 't heksenbal,
al mekkerend haar huwelijksnacht komt vieren!
Een kerel zoals ik, van vlees en bloed,
is voor die rotmeid veel te goed.

[Vervolg Duits]

Doch muss auch uns ein Oberhaupt nicht fehlen;
Wir wollen einen Papst erwählen.
Ihr wisst, welch eine Qualität
Den Ausschlag gibt, den Mann erhöht.

FROSCH *singt*
Schwing' dich auf, Frau Nachtigall,
Grüss' mir mein Liebchen zehentausendmal.

SIEBEL
Dem Liebchen keinen Gruss! Ich will davon nichts hören!

FROSCH
Dem Liebchen Gruss und Kuss! du wirst mir's nicht verwehren!

Singt

Riegel auf! in stiller Nacht.
Riegel auf! der Liebste wacht.

Riegel zu! des Morgens früh.

SIEBEL
Ja, singe, singe nur, und lob' und rühme sie!
Ich will zu meiner Zeit schon lachen.
Sie hat mich angeführt, dir wird sie's auch so machen.
Zum Liebsten sei ein Kobold ihr beschert!
Der mag mit ihr auf einen Kreuzweg schäkern;
Ein alter Bock, wenn er vom Bocksberg kehrt,
Mag im Galopp noch gute Nacht ihr meckern!
Ein braver Kerl vom echten Fleisch und Blut
Ist für die Dirne viel zu gut.

[Vervolg Nederlands]

Ik weet een groet, een hele mooie:
een steen dwars door haar ruit heen gooien!

BRANDER ***op de tafel slaande***
Heren! uw aandacht, alstublieft!
Zoals u weet, ik ken het leven;
er zijn er hier een paar verliefd,
dus wil ik graag wat dat betreft
voor 't slapengaan hier iets ten beste geven.
Let op! een lied, onlangs bedacht!
Zing het refrein uit alle macht!

Hij zingt

Er zat een rat in 't keldergat,
vrat enkel spek en boter,
hij vrat tot hij een buikje had
als Luther of nog groter.
De dienstmeid gaf hem rattengift,
hij rende weg in wilde drift,
als was hij dol van liefde.

KOOR ***juichend***
Als was hij dol van liefde.

BRANDER
Hij rende razend in het rond
en dronk uit alle flessen
hij krabde, knaagde waar hij kon,

[Vervolg Duits]

Ich will von keinem Grusse wissen
Als ihr die Fenster eingeschmissen!

BRANDER ***auf den Tisch schlagend***
Passt auf! passt auf! Gehorchet mir!
Ihr Herrn gesteht, ich weiss zu leben;
Verliebte Leute sitzen hier,
Und diesen muss nach Standsgebühr,
Zur guten Nacht ich was zum Besten geben.
Gebt Acht! Ein Lied vom neusten Schnitt!
Und singt den Rundreim kräftig mit!

Er singt

Es war eine Ratt' im Kellernest,
Lebte nur von Fett und Butter,
Hatte sich ein Ränzlein angemäst't,
Als wie der Doktor Luther.
Die Köchin hatt' ihr Gift gestellt;
Da ward's so eng' ihr in der Welt,

Als hätte sie Lieb' im Leibe.

CHORUS ***jauchzend***
Als hatte sie Lieb' im Leibe.

BRANDER
Sie fuhr herum, sie fuhr heraus,
Und soff aus allen Pfützen,
Zernagt', zerkratzt' das ganze Haus,

[Vervolg Nederlands]

zijn dorst was niet te lessen;
hij sprong bezeten op en neer,
toen kon het arme dier niet meer,
als was hij dol van liefde.

KOOR ***juichend***
Als was hij dol van liefde.

BRANDER
Bij daglicht kwam hij afgemat
de keuken ingekropen,
lag reutelend op de keukenmat
en kon geen stap meer lopen.
Toen riep die hem vergiftigd had:
Die heeft zijn portie wel gehad!
als was hij dol van liefde.

KOOR ***juichend***
Als was hij dol van liefde.

SIEBEL
Of zich die pummels amuseren!
Het is me ook een hele kunst
zo'n arme rat mores te leren!

BRANDER
Het dier staat bij jou in de gunst?

ALTMAYER
Die smeerbuik met zijn kale kanis
is door zijn liefje afgekat
en voelt zich sedert zij gegaan is
zelf als een opgezwollen rat.

[Vervolg Duits]

Wollte nichts ihr Wüten nützen;
Sie tat gar manchen Ängstesprung,
Bald hatte das arme Tier genung,
Als hätte es Lieb' im Leibe.

CHORUS
Als hätte es Lieb' im Leibe.

BRANDER
Sie kam vor Angst am hellen Tag
Der Küche zugelaufen,
Fiel an den Herd und zuckt' und lag,
Und tat erbärmlich schnaufen.
Da lachte die Vergifterin noch:
Ha! Sie pfeift auf dem letzten Loch,

Als hätte sie Lieb im Leibe.

CHORUS
Als hätte sie Lieb im Leibe.

SIEBEL
Wie sich die platten Burschen freuen!
Es ist mir eine rechte Kunst
Den armen Ratten Gift zu streuen!

BRANDER
Sie steht wohl sehr in deiner Gunst?

ALTMAYER
Der Schmerbauch mit der kahlen Platte!
Das Unglück macht ihn zahm und mild;
Er sieht in der geschwollnen Ratte
Sein ganz natürlich Ebenbild.

[Vervolg Nederlands]

FAUST *en* MEFISTOFELES

MEFISTOFELES
Het is hoog tijd je voor te stellen
aan deze vlotte metgezellen.
Hier leer je leven met plezier,
ze zijn voortdurend aan de zwier.
Verstand op nul, pret alle dagen,
dansen ze vrolijk, naar hun aard,
als kleine katjes met hun staart.
Zolang geen koppijn ze komt plagen
en hun de waard crediet verstrekt,
zijn ze content en opgewekt.

BRANDER
Die twee daar zijn pas aangekomen,
het zijn heel duidelijk geen autochtonen
en nog geen uur in deze stad.

KWAKERNAAK
Warempel, nu je 't zegt! Ons Leipzig heeft toch wat!
Gewoon Parijs in 't klein, je raakt niet uitgekeken.

SIEBEL
Wat zouden het voor kerels zijn?

KWAKERNAAK
Laat mij maar even met ze leuteren,
met wat geduld en een een glas wijn
is dat gemakkelijk los te peuteren.
Als je het mij vraagt, zijn het rijkelui,
nogal verwaand en in geen beste bui.

[Vervolg Duits]

FAUST *und* MEPHISTOPHELES
MEPHISTOPHELES
Ich muss dich nun vor allen Dingen
In lustige Gesellschaft bringen,
Damit du siehst wie leicht sich's leben lässt.
Dem Volke hier wird jeder Tag ein Fest.
Mit wenig Witz und viel Behagen
Dreht jeder sich im engen Zirkeltanz,
Wie junge Katzen mit dem Schwanz.
Wenn sie nicht über Kopfweh klagen,
So lang'der Wirt nur weiter borgt,
Sind sie vergnügt und unbesorgt.

BRANDER
Die kommen eben von der Reise,

Man sieht's an ihrer wunderlichen Weise;
Sie sind nicht eine Stunde hier.

FROSCH
Wahrhaftig du hast Recht! Mein Leipzig lob'ich mir!
Es ist ein klein Paris, und bildet seine Leute.

SIEBEL
Für was siehst du die Fremden an?

FROSCH
Lasst mich nur gehn! Bei einem vollen Glase
Zieh'ich, wie einen Kinderzahn,
Den Burschen leicht die Würmer aus der Nase.
Sie scheinen mir aus edlem Haus,
Sie stehen stolz und unzufrieden aus.

[Vervolg Nederlands]

BRANDER
Oplichters zijn het, zeker weten!

ALTMAYER
Misschien.

KWAKERNAAK
Ik zet ze zó voor lul!

MEFISTOFELES ***tegen Faust***
Dat volk heeft van de duivel geen benul,
al gooit hij dagelijks roet in 't eten.

FAUST
Iedereen goede avond!

SIEBEL
Insgelijks, met dank.

Zachtjes, Mefistofeles van terzijde bekijkend

Die kerel loopt een beetje mank.

MEFISTOFELES
Is er nog plaats aan tafel, heren?
Misschien laat zich een slecht glas wijn,
met goed gezelschap compenseren.

ALTMAYER
U schijnt nogal verwend te zijn.

KWAKERNAAK
Zojuist uit Brussel aangekomen?
Kwam u daar bij het Manneke aan huis?

MEFISTOFELES
Die was dit keer helaas niet thuis.
Daarvóór heb ik lang met hem zitten bomen.
Hij bleek u allen zeer te missen
en wenst u sterkte bij het pissen!

ALTMAYER
O jee! die heeft ons door!

SIEBEL
En is niet maf!

[Vervolg Duits]

BRANDER
Marktschreier sind's gewiss, ich wette!

ALTMAYER
Vielleicht

FROSCH
Gib Acht, ich schraube sie!

MEPHISTOPHELES ***zu Faust***
Den Teufel spurt das Völkchen nie,
Und wenn er sie bei'm Kragen hätte.

FAUST
Seid uns gegrüsst, ihr Herrn!

SIEBEL
Viel Dank zum Gegengruss.

Leise, Mephistopheles von der Seite ansehend

Was hinkt der Kerl auf einem Fuss?

MEPHISTOPHELES
Ist es erlaubt, uns auch zu euch zu setzen?
Statt eines guten Trunks, den man nicht haben kann,
soll die Gesellschaft uns ergetzen.

ALTMAYER
Ihr scheint ein sehr verwöhnter Mann.

FROSCH
Ihr seid wohl spät von Rippach aufgebrochen?
Habt ihr mit Herren Hans noch erst zu Nacht gespeis't?

MEPHISTOPHELES
Heut sind wir ihn vorbei gereist!
Wir haben ihn das letztemal gesprochen.
Von seinen Vettern wusst' er viel zu sagen,
Viel Grüsse hat er uns an jeden aufgetragen.

Er neigt sich gegen Frosch.

ALTMAYER ***leise***
Da hast du's! der versteht's!

SIEBEL
Ein pfiffiger Patron!

[Vervolg Nederlands]

KWAKERNAAK
Ik pak hem nog wel, wacht maar af.

MEFISTOFELES
Vergis ik mij of streelde hier
zojuist een mannenkoor mijn oren?
Het is beslist een groot plezier
in dit gewelf gezang te horen.

KWAKERNAAK
Bent u zangvirtuoos, meneer?

MEFISTOFELES
Dat niet, maar zin in zingen heb ik des te meer.

ALTMAYER
Vooruit, een lied!

MEFISTOFELES
Die heb ik bij dozijnen.

SIEBEL
Kom met iets nieuws over de brug.

MEFISTOFELES
Wij zijn gelukkig net uit Spanje terug,
het mooie land van zangen en van wijnen.

Zingt

Er was er eens een koning
die had een grote vlo.

KWAKERNAAK
Een vlo? Ha! hebben jullie dat gehoord?
Ik heb niet graag een vlo aan boord.

MEFISTOFELES *zingt*
Er was er eens een koning
die had een grote vlo.
die hij met melk en honing
vertroetelde als een zoon.
De kleermaker moest komen

[Vervolg Duits]

FROSCH
Nun, warte nur, ich kneg'ihn schon!

MEPHISTOPHELES
Wenn ich nicht irre, hörten wir

Geübte Stimmen Chorus singen?
Gewiss, Gesang muss trefflich hier
Von dieser Wölbung widerklingen!

FROSCH
Ihr seid wohl gar ein Virtuos?

MEPHISTOPHELES
O nein! die Kraft ist schwach, allein die Lust ist gross.

ALTMAYER
Gebt uns ein Lied!

MEPHISTOPHELES
Wenn ihr begehrt, die Menge.

SIEBEL
Nur auch ein nagelneues Stück!

MEPHISTOPHELES
Wir kommen erst aus Spanien zurück,
Dem schönen Land des Weins und der Gesänge.

Singt

Es war einmal ein König,
Der hatt' einen grossen Floh -

FROSCH
Horcht! Einen Floh! Habt ihr das wohl gefasst?
Ein Floh ist mir ein saub'rer Gast.

MEPHISTOPHELES
Es war einmal ein König,
Der hatt' einen grossen Floh,
Den liebt' er gar nicht wenig,
Als wie seinen eignen Sohn.
Da rief er seinen Schneider,

[Vervolg Nederlands]

en tonen wat hij kon
moest kleren naaien, zomen,
en ook een pantalon.

BRANDER
Laat die kleermaker er op letten
dat hij de maten goed noteert,
omdat hij mooi zijn kop riskeert
wanneer dat pak niet blijkt te zitten.

MEFISTOFELES
Zo steeg hij snel in waarde
en werd alom geëerd,
met eikeloof en zwaarden
zijn borst gedecoreerd,
en werd meteen minister
en droeg een hoge steek
en kinders, neef en nichten,
net zo binnen een week.

De hele hofelite
was zwaar geïrriteerd,
de koningin, de freule,
ten zeerste gepikeerd,
en mochten ze niet pletten
en raakten ze niet kwijt.

[Vervolg Duits]

Der Schneider kam heran:
Da, miss dem Junker Kleider,
Und miss ihm Hosen an!

BRANDER
Vergesst nur nicht dem Schneider einzuschärfen
Dass er mir auf's genauste misst,
Und dass, so Lieb sein Kopf ihm ist,
Die Hosen keine Falten werfen.

MEPHISTOPHELES
In Sammet und in Seide
Ward er nun angetan,
Hatte Bänder auf dem Kleide,
Halt' auch ein Kreuz daran,
Und war sogleich Minister,
Und hatt' einen grossen Stern.
Da wurden seine Geschwister
Bei Hof' auch grosse Herrn

Und Herrn und Frau'n am Hofe,
Die waren sehr geplagt,
Die Königin und die Zofe

Gestochen und genagt,
Und durften sie nicht knicken,
Und weg sie jucken nicht.

[Vervolg Nederlands]

Wíj maken korte metten
wanneer een vlo ons bijt.

IEDER IN KOOR *juichend*
Wij maken korte metten
wanneer een vlo ons bijt.

KWAKERNAAK
Bravo! Bravo! dat was pas mooi!

SIEBEL
Dat is het lot van iedere vlooi!

BRANDER
Spits je vingers, knijp ze fijn!

ALTMAYER
Leve de vrijheid! Leve de wijn!

MEFISTOFELES
Ook ik houd drank en vrijheid graag in ere,
maar deze wijn hier kan ik niet waarderen.

SIEBEL
Houd eindelijk op met kritiseren.

MEFISTOFELES
'k Wil met de waard geen trammelant,
maar anders had ik deze lieden
uit eigen kelder iets te bieden.

SIEBEL
Schenk in! Ik stel mij wel garant.

KWAKERNAAK
Wij zijn vol lof, althans wanneer het goede wijn is
en mits het glas niet al te klein is;
zo'n proeverij lukt mij alleen
als ik de mond er vol van neem.

ALTMAYER *zachtjes*
Ze moeten uit het Rijnland komen.

MEFISTOFELES
Zorg jij eens voor een boor!

[Vervolg Duits]

Wir knicken und ersticken
Doch gleich wenn einer sticht.

CHORUS *jauchzend*

Wir knicken und ersticken
Doch gleich wenn einer sticht.

FROSCH
Bravo! Bravo! Das war schön!
Siebel So soll es jedem Floh ergehn!

BRANDER
Spitzt die Finger und packt sie fein!

ALTMAYER
Es lebe die Freiheit! Es lebe der Wein!

MEPHISTOPHELES
Ich tränke gern ein Glas, die Freiheit hoch zu ehren,
Wenn eure Weine nur ein bisschen besser wären.

SIEBEL
Wir mögen das nicht wieder hören!

MEPHISTOPHELES
Ich furchte nur der Wirt beschwert sich;
Sonst gäb' ich diesen werten Gästen
Aus unserm Keller was zum besten.

SIEBEL
Nur immer her! ich nehm's auf mich.

FROSCH
Schafft ihr ein gutes Glas, so wollen wir euch loben.
Nur gebt nicht gar zu kleinen Proben;
Denn wenn ich judizieren soll,
Verlang'ich auch das Maul recht voll.

ALTMAYER ***leise***
Sie sind vom Rheine, wie ich spüre.

MEPHISTOPHELES
Schafft einen Bohrer an!

[Vervolg Nederlands]

BRANDER
Wat heeft dat nu voor zin?
Of heeft u soms de vaten hier naartoe genomen?

ALTMAYER
Die bak achter de tap, daar zit gereedschap in.

MEFISTOFELES ***neemt de boor. Tegen Kwakernaak***
Van welke wijn wenst u te nippen?

KWAKERNAAK
Hoezo? Het aanbod is zo onbeperkt?

MEFISTOFELES
U heeft de keus, zoals u merkt.

ALTMAYER ***tegen Kwakernaak***
Aha, jij likt alvast je lippen.

KWAKERNAAK
Nou, als ik dan mag kiezen: Rijnwijn zou ik zeggen,
want wijn uit eigen land is nooit te overtreffen.

MEFISTOFELES ***terwijl hij bij Kwakernaaks stoel een gat in de tafelrand boort***
Haal eens een beetje was voor 't maken van de stoppen.

ALTMAYER
Een goocheltruc om ons te foppen.

MEFISTOFELES ***tegen Brander***
En u?

BRANDER
Champagne is mij wèl zo lief
en goed mousserend asjeblieft.

MEFISTOFELES ***boort, iemand heeft ondertussen stoppen van was gemaakt en drukt ze in de boorgaten***

BRANDER
Men moet niet steeds het vreemde duchten
als 't goede schaars voorhanden is.

[Vervolg Duits]

RANDER
Was soll mit dem geschehn?
Ihr habt doch nicht die Fässer vor der Türe?

ALTMAYER
Dahinten hat der Wirt ein Körbchen Werkzeug stehn.

MEPHISTOPHELES ***nimmt den Bohrer. Zu Frosch.***
Nun sagt, was wünschet ihr zu schmecken?

FROSCH
Wie meint ihr das? Habt ihr so mancherlei?

MEPHISTOPHELES
Ich stell'es einem jeden frei.

ALTMAYER ***zu Frosch***
Aha, du fängst schon an die Lippen abzulecken.

FROSCH
Gut! Wenn ich wählen soll, so will ich Rheinwein haben.
Das Vaterland verleiht die allerbesten Gaben.

MEPHISTOPHELES, ***indem er an dem Platz, wo Frosch sitzt, ein Loch in den Tischrand bohrt***
Verschafft ein wenig Wachs, die Propfen gleich zu machen!

ALTMAYER
Ach das sind Taschenspielersachen.

MEPHISTOPHELES ***zu Brander***
Und ihr?

BRANDER
Ich will Champagner Wem,
Und recht moussierend soll er sein!

MEPHISTOPHELES ***bohrt, einer hat indessen die Wachspfropfen gemacht und verstopft.***

BRANDER
Man kann nicht stets das Fremde meiden,
Das Gute liegt uns oft so fern.

[Vervolg Nederlands]

Een echte Duitser kan geen Fransman luchten,
maar met hun wijnen is niets mis.

SIEBEL ***terwijl Mefistofeles zijn plaats nadert***
Eerlijk gezegd, ik houd niet zo van sec,
ik zou meer voor iets zoets opteren.

MEFISTOFELES
Tokayer kan ik u offreren.

ALTMAYER
Heren, u houdt ons voor de gek,
laten we er geen doekjes meer om winden!

MEFISTOFELES
Tut, tut! Bij zo illustere vrinden
kwam ik niet gauw op dat idee.
Dus haast u! voor de dag ermee!
Met wat voor wijntje kan ik dienen?

ALTMAYER
Het maakt niet uit! Maar hupsakee!

MEFISTOFELES ***nadat alle gaten geboord en met was afgedicht zijn, met vreemde gebaren*****:**
Druiven draagt de wijnstok!
horens de geitebok;
druiven zijn sappig, verkurkt de loten,
ook uit de tafel komt wijn gespoten.
Ziehier wat de natuur vermag!
Een wonder op klaarlichte dag!
De stoppen los! Genieten maar!

[Vervolg Duits]

Ein echter deutscher Mann mag keinen Franzen leiden,
Doch ihre Weine trinkt er gern.

SIEBEL, ***indem sich Mephistopheles seinem Platz nähert*****.**
Ich muss gestehn, den sauren mag ich nicht,
Gebt mir ein Glas vom echten süssen!

MEPHISTOPHELES ***bohrt***
Euch soll sogleich Tokayer fliessen.

ALTMAYER
Nein, Herren, seht mir in's Gesicht!
Ich seh' es ein, ihr habt uns nur zum Besten.

MEPHISTOPHELES
Ei! Ei! Mit solchen edlen Gästen
Wär'es ein bisschen viel gewagt.
Geschwind! Nur grad' heraus gesagt!

Mit welchem Weine kann ich dienen?

ALTMAYER
Mit jedem! Nur nicht lang gefragt.

Nachdem die Löcher alle gebohrt und verstopft sind,

MEPHISTOPHELES ***mit seltsamen Gebärden***
Trauben trägt der Weinstock!
Hörner der Ziegenbock;
Der Wein ist saftig, Holz die Reben,
Der hölzerne Tisch kann Wein auch geben.
Ein tiefer Blick in die Natur!
Hier ist ein Wunder, glaubet nur!
Nun zieht die Propfen und geniesst!

[Vervolg Nederlands]

ALLEN ***terwijl ze de stop eruit trekken en ieder zijn gevraagde wijn ingeschonken krijgt***
O rijke bron, het is niet waar!

MEFISTOFELES
Let op! Wie morst, is nog niet klaar!

Ze zetten het op een drinken.

ALLEN ***zingen***
Wij zuipen bij de beesten af
gelijk vijfhonderd zwijnen!

MEFISTOFELES
Het volk is vrij, er heerst tevredenheid!

FAUST
Mag ik mezelf de rest besparen?

MEFISTOFELES
Nee, wacht tot zich de bestialiteit
in volle pracht zal openbaren.

SIEBEL ***drinkt onvoorzichtig, de wijn spat op de grond en vlamt op.***
Help! Help! Het fikt hier als de hel!

MEFISTOFELES ***de vlam toesprekend***
Braf element, wat minder fel!

tegen Siebel

't Was maar een drupje vagevuur, voorlopig dan!

SIEBEL
Wat moet dat? Wacht! Ik zal je leren, man!
Het schijnt dat je ons niet goed kent.

KWAKERNAAK
Dat moet je echt geen tweede keer proberen!

[Vervolg Duits]

ALLE ***indem sie die Propfen ziehen, und jedem der verlangte Wein in's Glas läuft***
O schöner Brunnen, der uns fliesst!

MEPHISTOPHELES
Nur hütet euch, dass ihr mir nichts vergiesst!

Sie trinken wiederholt.

ALLE ***singen***
Und ist ganz kannibalisch wohl,
Als wie fünfhundert Säuen!

MEPHISTOPHELES
Das Volk ist frei, seht an, wie wohl's ihm geht!

FAUST
Ich hätte Lust nun abzufahren.

MEPHISTOPHELES
Gib nur erst Acht, die Bestialität
Wird sich gar herrlich offenbaren.

SIEBEL ***trinkt unvorsichtig, der Wein fliesst auf die Erde, und wird zur Flamme*.**
Helft! Feuer! Helft! Die Hölle brennt!

MEPHISTOPHELES ***die Flamme besprechend***
Sei ruhig, freundlich Element!

Zu dem Gesellen

Für diesmal war es nur ein Tropfen Fegefeuer.

SIEBEL
Was soll das sein? Wart! Ihr bezahlt es teuer!
Es scheinet, dass ihr uns nicht kennt.

FROSCH
Lass er uns das zum zweitenmale bleiben!

[Vervolg Nederlands]

ALTMAYER
't Is tijd om door een zijdeur af te gaan.

SIEBEL
Waar haalt meneer de moed vandaan
die hocus-pocus te bezweren?

MEFISTOFELES
Still, morsig wijnvat!

SIEBEL
Bezemsteel!
Wil jij wel op je woorden letten?

BRANDER
Moment! We maken korte metten.

ALTMAYER

trekt een stop uit de tafel, de vlammen springen hem tegemoet.

Ik brand! ik brand!

SIEBEL
Tovenarij!
Je mes! die vent is vogelvrij!

Ze trekken hun messen en willen Mefistofeles te lijf.

MEFISTOFELES ***met een plechtig gebaar***
Drogbeeld, leugenwoord
verdraai dit oord!
maak Noord tot Zuid!

Ze staan elkaar verbaasd aan te kijken.

ALTMAYER
Waar ben ik? Wat een landschap, man!

KWAKERNAAK
Wijnbergen! Droom ik soms?

SIEBEL
En al die trossen dan!

BRANDER
Die groene ranken die hier groeien!
Kijk eens, die druif! Die ga ik snoeien!

[Vervolg Duits]

ALTMAYER
Ich dächt', wir hiessen ihn ganz sachte seitwärts gehn.

SIEBEL
Was Herr? Er will sich unterstehn,
Und hier sein Hokuspokus treiben?

MEPHISTOPHELES
Still, altes Weinfass!

SIEBEL
Besenstiel!
Du willst uns gar noch grob begegnen?

BRANDER
Wart nur! Es sollen Schläge regnen!

ALTMAYER ***zieht einen Propf aus dem Tisch, es springt ihm Feuer entgegen.***
Ich brenne! Ich brenne!

SIEBEL
Zauberei!
Stosst zu! der Kerl ist vogelfrei!

Sie ziehen die Messer und gehn auf Mephistopheles los.

MEPHISTOPHELES ***mit ernsthafter Gebärde***
Falsch Gebild und Wort
Verändern Sinn und Ort!
Seid hier und dort!

Sie stehn erstaunt und sehn einander an

ALTMAYER
Wo bin ich? Welches schöne Land?

FROSCH
Weinberge! Seh' ich recht?

SIEBEL
Und Trauben gleich zur Hand!

BRANDER
Hier unter diesem grünen Laube,

[Vervolg Nederlands]

Hij pakt Siebel bij zijn neus. De anderen doen onderling hetzelfde en steken hun mes in de hoogte.

MEFISTOFELES ***zoals daarnet***
De blinddoek af, weg zinsbedrog!
Zo zet de duivel u te kakken!

Hij verdwijnt met Faust, het gezelschap stuift uit elkaar.

SIEBEL
Wat?

ALTMAYER
Huuh?

KWAKERNAAK
Had ik jouw neus te pakken?

BRANDER ***(tegen Siebel)***
En ik heb hier de jouwe nog!

ALTMAYER
Dat dreunde van mijn kruin tot in mijn tenen!
Een stoel! Ik sta te trillen op mijn benen!

KWAKERNAAK
Nee, ik wil weten hoe of wat.

SIEBEL
Waar is die vent? Mochtie verschijnen
heeftie zijn langste tijd gehad.

ALTMAYER
Ik zag hem door de deur verdwijnen,
weggalopperend ... op een vat.
Ik voel het alles loodzwaar in mijn benen

draait zich om naar de tafel

Get! zou die wijn ook zijn verdwenen?

SIEBEL
Bedrog was alles! leugen, schijn.

KWAKERNAAK
Toch dacht ik: dit is echte wijn.

BRANDER
Maar dat die druiven neuzen waren ...

ALTMAYER
Wie zei er dat men alles kon verklaren?

[Vervolg Duits]

Er fasst Siebeln bei der Nase. Die andern tun es wechselseitig und heben die Messer.

MEPHISTOPHELES ***wie oben***
Irrtum, lass los der Augen Band!
Und merkt euch wie der Teufel spasse.

Er verschwindet mit Faust, die Gesellen fahren aus einander.

SIEBEL
Was gibt's?

ALTMAYER
Wie?

FROSCH
War das deine Nase?

BRANDER ***(zu Siebel)***
Und deine hab'ich in der Hand!

ALTMAYER
Es war ein Schlag, der ging durch alle
Glieder!
Schafft einen Stuhl, ich sinke nieder!

FROSCH
Nein, sagt mir nur, was ist geschehn?

SIEBEL
Wo ist der Kerl? Wenn ich ihn spure,
Er soll mir nicht lebendig gehn!

ALTMAYER
Ich hab' ihn selbst hinaus zur
Kellertüre -
Auf einem Fasse reiten sehn -

Sich nach dem Tische wendend

Mein! Sollte wohl der Wein noch fliessen?

FROSCH
Betrug war alles, Lug und Schein.

SIEBEL
Mir däuchte doch als tränk'ich Wein.

BRANDER
Aber wie war es mit den Trauben?

ALTMAYER
Nun sag'mir eins, man soll kein

Wunder glauben!

Zult van varkenskopvlees
Günter Grass
(Vertaling Angela Adriaansz)

Men neme: een halve varkenskop
inclusief oor en spekwang.
Laat de gehalveerde snuit, de oorinplanting,
de hersenpan en het jukbeen inkepen,
doe alles met twee gespleten varkenspootjes,
waarvan eerst het blauwe abattoirstempel
verwijderd dient te worden,
met uien, bestoken met kruidnagel, een groot laurierblad,
een kinderhand mosterdzaadjes
en een afgestreken soeplepel matige woede,
in een grote pan kokend water met zout,
waarbij men ervoor moet zorgen,
dat alle bestanddelen
net onder water staan,
en de oorlap - om aanbranden te voorkomen -
niet plat op de bodem van de pan komt te liggen.
Laat het geheel vijf kwartier koken,
waarbij het raadzaam is, na het eerste opkoken
met een schuimspaan
de smeuiige, bruingrijze afscheiding
van de binnenkant van de snuitdelen, alsook van de oorschelp
en de gehalveerde lege hersenpan

Die Schweinekopfsülze

Man nehme: einen halben Schweinekopf
samt Ohr und Fettbacke,
lasse die halbierte Schnauze, den Ohransatz,
die Hirnschale und das Jochbein anhacken,
lege alles mit zwei gespaltenen Spitzbeinen,
denen zuvor die blaue Schlachthofmarkierung
entfernt werden sollte,
mit nelckengespickter Zwiebel, grossem Lorbeerblatt,
mit einer Kinderhand Senfkörner
und einem gestrichenen Suppenlöffel mittlere Wut
in kochendes Salzwasser,
wobei darauf zu achten ist,
dass in geräumigem Topf alle Teile
knapp mit Wasser bedeckt sind,
und der Ohrlappen, weil er sons ansetzt,
nicht flach auf den Topfboden gedrückt wird.
Fünf viertel Stunden lasse man kochen,
wobei es ratsam ist, nach dem ersten aufkochen
mit der Schaumkelle
die sämigen, braungrauen Absonderungen
der inneren Schnauzenteile, sowie der Ohrmus[chel]
und der halbierten leeren Hirnschale

[Vervolg Nederlands]

weg te scheppen, om een heldere,
zij het minder smakelijke, zult te verkrijgen,
temeer daar de snel tot protest schiftende woede,
zoals elke machteloze, dus eiwithoudende hartstocht,
als deze er niet snel gelijkmatig doorheen geroerd wordt,
zich makkelijk in witte partikeltjes aan het schuim meedeelt.
Snipper intussen vier uien
en twee geschilde
en van het klokhuis ontdane appelen
zo klein mogelijk,
snij twee pekelaugurken -
nooit fijne augurken, of met dragon of mosterdzaad ingelegde -
in minuscule blokjes,
stamp zowel in gedachten als in een vijzel
een vol sleutelbeenkuiltje zwarte peper
en laat de resterende woede
met gemberwortel
en een beetje geraspte citroenschil erbij
op een laag vuurtje machteloos trekken.
Neem, zodra het kopvlees zacht is
- prik in de spekwang om dat te controleren -,
de kiezen in de tandkas loszitten,
maar er nog niet uitvallen,
en het vel, leverancier van gelei bij uitstek,
bij het oor en aan de spleetrandjes
van de toegevoegde varkenspoten los begint te laten
alle stukken, alsmede de met kruidnagel bestoken ui
en het laurierblad uit de pan,

[Vervolg Duits]

abzuschöpfen, damit wir zu einer klaren,
wenn auch geschmacksärmeren Sülze kommen,
zumal sich die rasch zum Protest gerinnende Wut,
wie jede ohnmächtige, also eiweisshaltige Leidenschaft,
wenn sie nicht rasch gleichmässig unterrührt wird,
gern in weissen Partikeln dem Schaum mitteilt.
Inzwischen wiege man vier Zwiebeln
und zwei geschälte
und vom Gehäuse befreite Äpfel
möglichst klein,
schneide zwei Salzgurken,-
niemals Dill-, Senf- oder Delikate_gurken,-
zu winzigen Würfeln
zersto_e in Gedanken wie im Morsel
eine gefüllte Schlüsselbeinkuhle schwarzen Pfeffer
und lasse die restliche Wut
mit beigelegter Ingwerwurzel
und wenig geriebener Zitronenschale
auf kleiner Flamme ohnmächtig ziehen.
Sobald, - nach einer Stichprobe in die Fettbacl
das Kopffleisch weich ist,
die Backenzahne im Zahnbett gelockert sind,
aber noch haften,

und sich die besonders geleespendenden Hautt
vom Ohr und an den Spalträndern
der beigelegten Spitzbeine zu lösen beginnen,
nehme man alle Teile,
sowie die nelckengespickte Zwiebel
und das Lorbeerblatt aus dem Topf,

[Vervolg Nederlands]

zoek met de schuimspaan de bodem af
naar botsplinters
en de makkelijk loslatende voortanden,
alsmede naar het grindachtig knerpende zand
van de oorschelp en laat, terwijl het kooksel
op een laag pitje verder trekt,
alles op een bord,
indien mogelijk met geopend keukenvenster
en vernauwde pupillen, afkoelen.
Nu moeten de weke delen van de snuit,
de spekwang inclusief het oog in de kas
en het vlees dat eronder ligt
van het bot worden afgehaald.
Het verdient aanbeveling de zachte
tot stevige stukken kraakbeen,
alsmede het gelatineachige laagje op het oor
dat met de achterkant van een mes gemakkehjk
van de eigenlijke oorlap afgeschraapt kan worden,
niet te versmaden,
omdat juist deze delen,
evenals het lamellenvormige tandvlees
en de hoornachtige,
in slokdarm en luchtpijp overgaande tonginplanting
onze zult de speciale
en hartstochtelijke zultsmaak verlenen.
Laat ook gerust de handen
die tijdens de bereiding om de haverklap
met een filmpje gelei bedekt raken

[Vervolg Duits]

suche mit der Schaumkelle den Topfboden
nach Knochensplittern
und den sich leicht lösenden Vorderzähnen,
sowie nach dem kiesig knirschenden Sand
der Ohrmuschel ab und lasse, während der Sud
auf kleingestelltem Feuer weiterziehen sollte,
alles auf einer Platte,
möglichst bei offenem Küchenfenster
und verengten Pupillen abkühlen.
Jetzt gilt es, die Weichteile der Schnauze,
die Fettbacke samt eingebettetem Auge
und das darunter gelagerte Fleisch
von den Knochen zu lösen.
Es sei angeraten, auf weiche
bis schnittfeste Knorpelteile,
sowie auf den gallertartigen Ohrbelag,
der sich mit dem Messerrücken leichthin
vom eigentlichen Ohrlappen schaben lässt,
nicht zu verzichten,
weil gerade diese Teile,

desgleichen das lamellenförmige Zahnfleisch
und der hornige,
zur Speise- und Luftrohre leitende Zungenansatz,
unserer Sülze den speziellen
und leidenschaftlichen Sülzgeschmack geben.
Auch scheue man sich nicht,
die während der Arbeit immer wieder rasch
von einem Geleefilm überzogenen Hände

[Vervolg Nederlands]

boven het dampende kooksel afdruipen,
omdat dit het natuurlijke geleerproces
extra ondersteunt;
want onze zult van varkenskopvlees
dient geheel uit zichzelf en geabsorbeerde woede,
dus zonder geweld en gelatineblaadjes stijf te worden.
Snij vervolgens het spek en het vlees
dat van de botten is afgehaald,
alsmede het kraakbeen en de weke delen in blokjes,
doe deze met de fijngehakte uien en appels,
de in minuscule blokjes gesneden augurken
de gestampte zwarte peper
en een dronken handje kappertjes in het kooksel.
Roer er - naar smaak - lepel voor lepel dragonazijn door,
- aanbevolen wordt het geheel flink zuur te maken,
omdat azijn koud vlug zijn smaak verliest, -
en laat alles nog eventjes koken,
voeg er dan pas,
na enig nadenken,
de intussen
op een zacht pitje
danig ingedikte woede
zonder de uitgeloogde gemberwortel aan toe
en giet alles vervolgens in een eerst
met koud water afgespoelde schaal van geglazuurd aardewerk.
Zet deze op een koele,
liefst tochtige plek
en vraag voor de volgende avond

[Vervolg Duits]

über dem dampfenden Sud abtropfen zu lassen,
weil so der Prozeĺ des natürlichen Gelierens
abermals unterstützt wird;
denn unsere Schweinekopfsülze
soll ganz aus sich und mitgeteilter Wut,
also ohne Macht und Gelatinepapier steif werden.
Alsdann würfle man das
von den Knochen gelöste Fett und Fleisch,
desgleichen die Knorpel und Weichteile,
lege sie mit den gewiegten Zwiebeln und Äpfeln,
den winziggewürfelten Gurken,
dem gestossenen Schwarzpfeffer
und einem satten Griff Kapern in den Sud.
Mit, - nach Geschmack, -
löffelweis unterrührtem Estragonessig, -
es wird empfohlen, kräftig zu säuern,
weil Essig kalt gerne nachgibt, -
lasse man alles noch einmal aufkochen,
gebe jetzt erst,
nach wenig Bedenken,

die mittlerweile
auf kleiner Flamme
schön eingedickte Wut
ohne die ausgelaugte Ingwerwurzel bei
und fülle alsdann eine zuvor
mit kaltem Wasser geschwenkte Steingutschüssel.
Diese stelle man an einen kühlen,
wenn möglich zugigen Ort

[Vervolg Nederlands]

aardige mensen te gast,
die zelf bereide zult van varkenskopvlees
weten te waarderen.
Nota bene: wie zuinig is en niet graag iets weggooit,
laat kraakbeen en botten,
alsmede de gespleten varkenspootjes
nog een keer uitkoken,
brengt dit op smaak met majoraan, wortelen en selderie,
en voegt er een mespuntje woede aan toe,
indien er nog steeds een restje van in huis is,
en verkrijgt zo een smakelijke soep,
die, gegarneerd met koolraap, grutten, overige zorgen
of gedopte erwten,
voor kinderrijke gezinnen kan dienen als een eenvoudige
doch voedzame maaltijd.

[Vervolg Duits]

und lade sich für den nächsten Abend
freundliche Gäste ins Haus,
die eine hausgemachte Schweinekopfsülze
zu schätzen wissen.
Sparsamer Nachsatz: Wer ungern etwas verkommen lä_t,
der lasse Gro_knorpel und Knochen,
sowie die gespaltenen Spitzbeine
noch einmal auskochen,
verfeinere mit Majoran, Mohrrüben, Sellerie,
gebe, falls immer noch restliche Wut im Hause,
eine Messerspitze dazu
und gewinne so eine schmackhafte Suppe,
die, wenn man Wruken, Graupen, sonstige Kümmernisse
oder geschälte Erbsen beilegt,
kinderreichen Familien ein zwar einfaches,
aber nahrhaftes Essen zu ersetzen vermag.

Damiaans vissoep

Ivan Krylov[*]

(Vertaling Hans Boland)

‘Eet, buurman, alsjeblieft,
Eet, doe me dat genoegen.’
‘Nee, buurman, ik zit vol.’ ‘Je weet dat je me grieft,
De vrouw heeft immers lopen zwoegen.
De soep is prima, echt, je doet jezelf tekort.’
‘Ik heb drie borden op.’ ‘Ach wat! je zit te eten.
Hoeveel, moet je vergeten.
Neem nog een portie, voor de sport.
Een vissoepje waar niets aan schort!
Kijk al dat vet toch eens! Wie daar niet sterk van wordt!
Het glanst als barnsteen. En die wasem!
Heb je al kuit gehad? Het zit vol steur en brasem.
Kom, vrouwtje, geef mijn vriend nog maar een lekker bord.’

I
ДЕМЬЯНОВА УХА

‘Соседушка, мой свет!
Пожалуйста, покушай’ -
‘Соседушка, я сыт по горло’. - ‘Нужды нет,
Еще тарелочку; послушай:
Ушица, ей-же-ей, на славу сварена!’ -
‘Я три тарелки съел’. - ‘И, полно, что за счеты:
Лишь стало бы охоты,
А то во здравье: ешь до дна!
Чтд за уха! Да как жирна:
Как будто янтарем подернулась она.
Потешь же, миленький дружочек!
Вот лешик, потроха, вот стерляди кусочек!
Еще хоть ложечку! Да кланяйся, жена!’ -

* *De fabels van Ivan Krylov (1769-1844) hebben altijd enorme populariteit genoten. Tal van Russische vaste uitdrukkingen en gezegden zijn aan ‘opa Krylov’ ontleend. Poesjkin, dertig jaar jonger en uit een heel ander milieu, was niettemin overtuigd van Krylovs uitzonderlijke belang voor de Russische cultuur. Gogol noemde zijn fabels een ‘boek van de wijsheid van het volk zelf’. Elf jaar na zijn dood werd in de Zomertuin zijn standbeeld onthuld; het voetstuk bestaat uit een bronzen karavaan van al zijn fabeldieren, en dikwijls treft men er Petersburgse oma's die er Krylovs verzen reciteren voor hun kleinkinderen.*
Krylov was een kleurrijk persoon, van wie iedereen hield, hoewel hij precies deed en zei wat hij wou. Behalve van slapen - desnoods in de Staatsbibliotheek, waar hij werkte - hield hij vooral van eten. Dat de vis die hij bij zijn laatste maaltijd at hem fataal werd, is mogelijk een legende, maar daarom niet minder veelzeggend.

[Vervolg Nederlands]

Aldus zat Damiaan zijn buurman te vergasten;
Hij bleef maar aandringen dat Folke toe zou tasten.
Op Folkes voorhoofd glom en parelde het zweet.
Hij dacht: ‘Wanneer ik nou nog één klein bordje eet?
Als ik m'n best doe, moet het lukken.’
Weer speelde hij het klaar. ‘Daar hou ik van, mijn vriend!
Neem nog wat soep. Je weet dat ik niet ben gediend
Van opgeprikt gedrag, aanstellerij en nukken.’
Maar Folke kon niet meer.
Hij greep zijn muts en riem, en ging er als een speer
Vandoor - hij vluchtte
Omdat hij duchtte
Voor onheil. Na die ene keer
Zag niemand hem bij Damiaan ooit weer.
Het schrijverschap zal er alleen maar wel bij varen,
Wanneer men weet op tijd het zwijgen te bewaren.
Dus, schrijver, tracht je medemens te sparen
Voor rijm- of prozabrij, want die gaat tegenstaan,
Voor je het weet, net als de soep van Damiaan.

[Vervolg Russisch]

‘Я три тарелки съел’. - ‘И, полно, что за счеты:
Лишь стало бы' охоты,
А то во здравье: ешь до дна!
Чтò за уха! Да как жирна:
Как будто янтарем подернулась она.
Потешь же, миленький дружочек!
Вот лешик, потроха, вот стерляди кусочек!
Еще хоть ложечку! Да кланяйся, жена!’ -
Так потчевал сосед Демьян соседа Фоку
И не давал ему ни отдыху, ни сроку,
А с Фоки уж давно катился градом пот.
Однакоже еще тарелку он берет:
Сбирается с последней силой
И - очищает всю. ‘Вот друга я люблю! -
Вскричал Демьян. - Зато уж чванных не терплю.
Ну, скушай же еще тарелочку, мой милой!’
Тут бедный Фока мой,
Как ни любил уху, но от беды такой,
Схватя в охапку
Кушак и шапку,
Скорей без памяти домой -
И с той поры к Демьяну ни ногой.
Писатель, счастлив ты, коль дар прямой имеешь;
Но если помолчать во-время не умеешь
И ближнего ушей ты не жалеешь,
То ведай, что твои и проза и стихи
Тошнее будут всем Демьяновой ухи.

Uit: ‘De elfenkoningin’ (I iv 21-23)*

Edmund Spenser
(Vertaling Peter Verstegen)

Naast hem rijdt walgelijke Gulzigheid,
Wanstaltig schepsel, op een smerig zwijn;
Haar bolle buik is aan genot gewijd,
Terwijl haar ogen zelfs gezwollen zijn;
Haar hals, als van een kraan, is lang en fijn,
Waardoor ze zich het voedsel smaken laat
Waar anderen naar snakken: vlees en wijn.
En als een beest kotst zij het, waar ze gaat,
Weer uit, zodat ze door een ieder wordt gehaat.

[And by his side rode loathsome *Gluttony*]

And by his side rode loathsome *Gluttony*,
Deformèd creature, on a filthie swyne,
His belly was up-blowne with luxury,
And eke with fatnesse swollen were his eyne,
And like a Crane his necke was long and fyne,
With which he swallowed up excessive feast,
For want whereof poore people oft did pyne;
And all the way, most like a brutish beast,
He spuèd up his gorge, that all did him deteast.

* *In sectie 4 van het eerste boek van Spenser's* The Faerie Queene *brengt Duessa, prototype van vrouwelijke zonde, Red Cross, de held, naar het Huis van de Trots, dat geregeerd wordt door Lucifera, personificatie van de Trots, en haar zes raadslieden, (Ledigheid op een ezel, Gulzigheid op een zwijn, Wellust op een bok, Gierigheid op een kameel, Afgunst op een wolf en Toom op een leeuw) die staan voor de ovenge zes hoofdzonden; de drie vertaalde strofen beschrijven de Gulzigheid. Bij Spenser zijn de hoofdzonden van het mannelijk geslacht*.

[Vervolg Nederlands]

Zij droeg met recht een kleed van wingerdblad,
Want andere kledij was haar te heet,
Terwijl ze van klimop een krans op had;
Daaronder droop haar tronie van het zweet.
Intussen at zij voort terwijl ze reed,
Met in haar rechterhand de volle kan;
En hoe ze zich daar ook tegoed uit deed,
Ze blijft in 't zadel, zwalkend nu en dan;
Een monsterdier, daar heeft zij nog het meeste van.

Tot aardse taken is zij niet in staat,
En 't is een wonder dat ze steeds nog rijdt;
De koning stelt het graag zonder haar raad,
Zolang ze zich aan vraat- en drankzucht wijdt;
Vijand of vriend, zij maakt geen onderscheid;
Haar blauwe lijf is vol van averij,
Maar waterzucht is waar ze 't meest aan lijdt
Vooral daardoor, en door haar dorst, zwelt zij
Steeds meer op, Gulzigheid, de tweede in die rij.

[Vervolg Engels]

In greene vine leaves he was right fitly clad;
For other clothes he could not weare for heat,
And on his head an yvie girland had,
From under which fast trickled downe the sweat:
Still as he rode, he somewhat still did eat,
And in his hand did beare a bouzing can,
Of which he supt so oft, that on his seat
His drunken corse he scarce upholden can,
In shape and life more like a monster, then a man.
Unfit he was for any worldly thing,
An eke unhable once to stirre or go,
Not meet to be of counsell to a king,
Whose mind in meat and drink was drownèd so,
That from his friend he seldom knew his fo:
Full of diseases was his carcas blew,
And a dry dropsie through his flesh did flow:
Which by misdiet daily greater grew:
Such one was *Gluttony*, the second of that crew.

[Nummer 2]

Voorwoord

Dit nummer biedt, zoals elke zomer, een rijkgevulde mengelmoes van literaire ingrediënten, maar geheel zonder thema is het niet. In *Nederlands proza* zijn alle verhalen de vrucht van reislust en fascinatie voor vreemde kusten. Jaap Kranenburg voert de lezer mee naar een verweesd stukje Turkije uit de tijd van de Koude Oorlog, Wim Reilingh pelgrimeerde naar Goethes Weimar, Henk Romijn Meijer schetst een weemoedig beeld van beschaafde aftakeling in Zuid-Frankrijk, Jan Schotte beschrijft een picareske confrontatie aan de Spaanse kust en Atie Vogelenzang laat haar hoofdpersoon stranden in een Bretons vissersdorp, temidden van een mosseloproer.

Voor *Nederlandse poëzie* lagen veel gedichten klaar die in voorgaande themanummers niet pasten. Bij de eenentwintig opgenomen dichters - een veelzijdige staalkaart van Tweede Rondepoëzie - zijn vele bekenden, maar ook verwelkomen wij drie nieuwkomers: Leo Dooper, Jan J.B. Kuipers en Gerrit Massier. Ook in *Light Verse* zijn drie nieuwe namen te signaleren: Diederik Burgersdijk, Quirien van Haelen en Ton Peters. Erik Coenen en Drs. P pakken speciaal uit, de eerste met een nieuwe aflevering van zijn wereldhistorische epos ‘Antropiade’, de tweede met een reeks ollekebollekes die een synthese geven van beroemde boeken uit de wereldliteratuur.

In *Vertaald proza* figureren twee onbekenden die de thematiek van de reislust voortzetten, de in Nederland wonende auteur-vertaler Eric Dickens en de jonge Noor M.H. Olsen; daarnaast geeft de rubriek een eerste indruk van Euclides da Cunha's Braziliaanse meesterwerk ‘De binnenlanden’; Aleksander Koeprin en Joseph Roth zijn elk vertegenwoordigd met een sterk verhaal. *Vertaalde poëzie* bevat werk van elf dichters, van wie er een voor het eerst is vertaald: Salah Hassan; voorts nieuw-vertaalde poëzie van Moniza Alvi, Blok, Enzensberger, Larisa Miller, Nabokov, Pessoa, Sjalamov, Theocritus, en werk van twee Engelse klassieken, in beide gevallen gewijd aan de betovering van een aardse lusthof: Marvell's ‘De tuin’ en een fragment uit Milton's ‘Verloren Paradijs’. Marvell's gedicht wordt toegelicht in *Essay*, de rubriek die bovendien L.H. Wiener van een geheel nieuwe kant laat zien.

Redactie

Nederlands proza

Hotel vol verwachting

Jaap Kranenborg

Waarschijnlijk was ik er nooit heen gegaan als ik niet was getroffen door de lichtheid van de naam, die zo weinig leek te passen bij de zachtmoedige melancholie van de plaatselijke bevolking. Het werd uitgesproken als *Hóppa*, op het frivole af.

Hopa was de laatste Turkse plaats aan de Zwarte Zee vóór de grens met het Sovjetrijk. Potdicht zat die grens en niets wees er op dat dit ooit anders zou zijn. De gruwelijkste verhalen deden de ronde over de Sovjetgrenswachten, die al zouden schieten als je van een afstand naar ze gluurde.

In de bus staarden dozijnen ogen me met een mengeling van wantrouwen en nieuwsgierigheid aan. Niemand sprak een woord. Het enige dat ik hoorde was geknabbel op zonnepitten. De vloer van de bus was bezaaid met glimmende doppen, waardoor het leek of er een invasie van kevers had plaatsgevonden. De kaartjesverkoper kwam langs met een grote fles eau-de-cologne en spoot een straaltje in ieders handpalm.

'Turist?' vroeg hij mij. Ik knikte en hij glimlachte meewarig.

Veel meer dan lintbebouwing langs een smalle kustweg bleek Hopa niet te zijn. De bus stopte op een parkeerterrein naast een paar loodsen. Ik stapte uit en onmiddellijk drong de vraag zich op of ik wel onderdak zou vinden in deze afgelegen verzameling gebouwen. Terug kon ik niet meer, want zowel de bus als de andere passagiers waren in een oogwenk verdwenen. Ik begon te lopen en al na een paar honderd meter stuitte ik op een opvallend groot en luxueus hotel. *Pappo* heette het, ook een naam die ik weinig vond passen bij de stemming in het gebied. De man in de receptie ontving me met zakelijke routine, alsof er dagelijks horden toeristen in het hotel verbleven. Ik kreeg een kamer met uitzicht op zee.

Het was augustus, maar de sfeer in het hotel was die van het laagseizoen. Een deel van het meubilair in het restaurant was afgedekt met witte doeken. De obers waren zichtbaar ingenomen met een gast. Vijf man sterk stonden ze om mijn tafeltje toen ik een kopje thee kwam drinken.

Vlak naast het hotel hing een uithangbord met een tekening van een kroes *Efes*-bier en de woorden *Fici Birra*. Erachter bevond zich

een roodverlichte ruimte. Een bordeel leek het, maar de enige vrouw die ik er zag, was de buikdanseres op de video. Achter grote pullen zaten zwaar aangeschoten mannen, die stuk voor stuk dolgraag met me wilden praten. Een klein aantal Duitse, Franse en Engelse woorden werden eindeloos herhaald. Een man met de klep van zijn pet diep voor de ogen getrokken kwam vanuit een donker hoekje aangewaggeld, ging tegenover me zitten en zei onafgebroken '*mon ami*', waarna hij iedere keer zijn hand op stak.

Tijdens het avondeten in hotel Pappo merkte ik dat de obers de bediening zo verdeeld hadden dat ze allemaal een keertje aan de beurt kwamen. Op het moment dat een magere jongen verlegen het dessertbordje weghaalde, kwam er een gedistingeerde heer van middelbare leeftijd het restaurant binnen. In kreukloos Duits informeerde hij of alles naar wens was en of ik nog een glaasje raki van het huis wilde drinken.

'Wat een eer dat u mijn hotel komt opzoeken!'

Hij vertelde trots dat hij het hotel twee jaar daarvoor had laten bouwen.

'Ik was een van de eerste Turken in Keulen! In mei 1962 ben ik er heen gegaan. Na precies twintig jaar en drie maanden in de fabriek, kon ik terug naar mijn land om dit hotel te bouwen! Kent u de burgemeester van Keulen?'

Ik schudde mijn hoofd. Hoe zou ik de burgemeester van Keulen moeten kennen?

'Ik heb hem twee keer ontmoet. Ik zat in het bestuur van de *Türkische Kulturelle Vereinigung*. Een aardige man! Herr Kühle, heet hij.'

Ik knikte. Waarom zou burgemeester Kühle van Keulen geen aardige man zijn?

'En wat gaat u morgen doen?'

Ik antwoordde dat ik behoefte had aan een dagje strand. Vlakbij het hotel had ik een mooi zandstrandje ontdekt.

'Oh, maar daar moet u niet heengaan! Dat is te klein en te vol!'

Te vol? Ik had er die middag niemand gezien.

'Een paar kilometer verderop is een veel beter strand! Mijn zoon zal u er morgen met de auto heenbrengen. Maar komt u niet te dicht bij de grens!'

Dat zien we morgen wel, dacht ik en vroeg: 'Waar zijn de andere hotelgasten?'

Hij lachte verbaasd en gebaarde naar het donkere raam, waarachter zachtjes de zee klotste. Bedoelde hij dat de Zwarte Zee de

concurrentieslag met de Middellandse Zee zou winnen? Ik zag hem voor me, zwoegend in de viezigheid en herrie van een fabriek in Keulen, dromend over het hotel dat hij ooit zou bezitten in zijn dorp.

Alsof hij die laatste gedachte wilde corrigeren, zei hij: ‘Ik kom niet hier vandaan, maar uit Alanya, aan de zuidkust. Daar zitten de hotels vol. Maar toen ik terug kwam uit Duitsland heb ik besloten hier een hotel te bouwen. Je moet in de toekomst kijken!’

Hij wees recht voor zich uit, alsof de toekomst daar lag.

We dronken op die toekomst en ik ging naar mijn kamer.

‘Vertel in Amsterdam over Pappo!’ riep hij me na.

Misschien had ik hem gekwetst met mijn vraag over de andere gasten. Maar zou het helpen als ik mijn vrienden en kennissen in Amsterdam aanraadde een nachtje in hotel Pappo in Hopa door te brengen?

De zoon was een chagrijnige jongen van een jaar of twintig met een springerig ringbaardje.

‘Daar is mijn eregast!’ riep zijn vader en omhelsde me. Toen ik in de auto wilde stappen, omarmde hij me opnieuw. De ogen van de zoon flitsten van mij naar hem. Tot hij uit het zicht verdwenen was, zag ik zijn vader zwaaien.

De auto reed over de steeds smallere en hobbeligere weg in de richting van de Sovjetgrens. Het gebied zag er onbewoond uit; links een keienstrand, rechts groene bergen. Een zandstrand zag ik niet. Van de jongen werd ik niet veel wijzer, hij reageerde nauwelijks op mijn vragen.

Tussen het groen doemde een vervallen moskee op. De jongen draaide de auto een karrenspoor in. Ik rook een weeïge lucht die overging in een penetrante stank toen we de moskee passeerden. Een tiental meter verderop stopten we naast een kooi, bijna geheel gevuld door een beer die nerveus met zijn achterwerk over de met uitwerpselen bedekte bodem wreef. Zo dicht bij de kooi was de stank nauwelijks te harden. De jongen stapte uit, gaf met een hoofdbeweging te kennen dat ik hetzelfde moest doen, raapte een stok op en begon ermee in de beer te prikken. Het dier gromde, maar had geen ruimte om het getreiter te ontwijken. De jongen grijnsde naar me. Voor het eerst hoorde ik zijn stem.

‘Man in Hopa, alcohol-drink-drink. Ssssjjj!’ Bij het sissen maakte hij een beweging alsof zijn onderarm werd afgehakt. Had een dronken

man zijn arm in de kooi gestoken en had de beer er *sssjjj* mee gedaan? Of gebruikten ze de beer om dronkaards af te straffen?

'Russian bear!' zei hij toen, gooide de stok weg en wandelde in de richting van de moskee. Hij trok zijn schoenen uit en maakte aanstalten te gaan knielen. Ik liep door naar de zee. Geen zandkorrel te bekennen, keien zover het oog reikte. Ik legde mijn handdoek op de stenen en sprong in het water.

Een paar minuten later hoorde ik de auto wegrijden. Ik schreeuwde en zwaaide, maar het voertuig verdween met hoge snelheid richting Hopa. Ik ging op de keien zitten en dacht na over Hopa, Hotel Pappo, de vader en de zoon. Tot ik de beer rook, zo sterk, dat ik me onwillekeurig omdraaide. Vlak achter me stond hij, snuivend, met uitgedroogde drollen als klitten in zijn vacht. Ik durfde me niet te bewegen. Wat zou deze geplaagde beer doen nu er geen tralies meer waren tussen hem en een mens? En wat moest ík doen? Wegrennen? De zee in? Lawaai maken? Stil blijven zitten? Ik voelde dat ik begon te trillen, hoorde het *sssjjj* van de zoon, zocht vertwijfeld naar iets dat als wapen kon dienen en maakte daarbij een onverhoedse beweging. De beer deinsde achteruit en verdween tussen de varens bij de moskee. Ik graaide mijn spullen bij elkaar en rende struikelend over de keien in de richting van Hopa. Pas toen ik zeker wist dat de beer niet achter me aan kwam, durfde ik langzamer te lopen. Bestond er een grotere vernedering dan gedood te worden door zo'n vieze beer?

In het hotel waren vader en zoon onvindbaar. De receptionist luisterde beleefd naar mijn opgewonden verhaal en vertelde dat zowel de vader als de zoon er de dag daarop weer zouden zijn. De rest van de dag bracht ik door op het zandstrandje vlakbij, dat ik helemaal voor mezelf had.

's Ochtends na het ontbijt vroeg ik de receptionist om de rekening, maar hij schudde zijn hoofd. Ik hoefde niet te betalen. Juist toen ik wilde protesteren, kwam de eigenaar aanlopen, een groot boek met lederen omslag onder de arm. Hij bood onmiddellijk zijn verontschuldigingen aan. 'Mijn zoon had u moeten vertellen dat de beer ongevaarlijk is. Hij gaat altijd zelf terug in zijn kooi. Daar voelt hij zich het veiligst. Hoe vond u het strand?'

Ik had ruimschoots de tijd gehad om te bedenken wat ik hem zou zeggen over de beer en dat strand van hem, maar zijn vriendelijkheid sloeg me de wapens uit handen. Ik vertelde alleen dat de zoon me naar een keienstrand had gebracht.

‘Ach, die zoon van mij! Heeft hij niet op het strand achter de rotspunt gewezen? Ik zal hem er over onderhouden!’

Hij opende het grote boek dat hij onder zijn arm had en legde het voor me neer.

‘Hij is zo onverschillig. En hij denkt ook dat de Russen net als de beer gewoon in hun kooi zullen blijven als die opengaat. Maar ik denk dat zodra de grens geopend wordt, mijn hotel altijd vol zal zitten.’

‘U denkt dat die grens opengaat?’

Hij knikte geruststellend. ‘Het duurt niet lang meer voor Hopa voorpost is op een internationale route.’

Ik wist niet wat ik moest zeggen en keek onwillekeurig door het raam naar buiten, in de richting van de grens. Om het leven als gastarbeider vol te houden, moest je voortdurend aan de toekomst denken, bedacht ik, en misschien was dat hem te veel geworden.

Het grote boek was een gastenboek. Er stonden niet veel namen in. De mijne had hij op een maagdelijke bladzijde gezet.

‘Tot de Russen komen, moet ik het hebben van mensen zoals u.’

‘Maar als u mensen zoals ik niets laat betalen, wordt u daar ook niet wijzer van,’ zei ik voorzichtig.

Hij glimlachte. ‘Ik wil u een ding vragen: maakt u reclame voor me in Amsterdam.’ Ik zag dat hij kleurde toen hij er verlegen aan toevoegde: ‘Misschien kan uw stad officiële banden aangaan met Hopa.’

Het was maar goed dat ik wegging.

Hij schroefde de dop van een vulpen, overhandigde die mij met een plechtige armbeweging en wees een leeg rechthoekje in het boek aan. ‘Wilt u daar tekenen?’

Ik zette mijn handtekening en hij zette de zijne ernaast. Daarna depte hij de inkt met een vloeiblad en gaf me een hand. Het leek wel of we een verdrag ondertekenden.

Pas toen zag ik dat hij mijn personalia niet helemaal foutloos uit mijn paspoort had overgenomen. Mijn tweede voornaam was mijn achternaam geworden en als beroep had hij met hoofdletters, zo mooi dat het eigenlijk tekeningen waren, ingevuld: *Bürgermeister von Amsterdam*.

Bij de uitgang omhelsde hij me. Ik beloofde hem dat ik mij zou inspannen de inwoners van mijn stad naar zijn hotel te krijgen. Met ogen vol hoop en verwachting keek hij me aan en drukte me een laatste keer stevig tegen zijn borst.

Lente in Weimar

Wim Reilingh

Tijdens de wandeling door het Goethehuis bleef de schok der herkenning achterwege. Geblaseerd was ik allerminst, maar ik kende dat huis al zo goed dat ik het gevoel had er nooit weg te zijn geweest. Ik voelde me buitengewoon gelukkig, dat wel, maar het volle besef dat ik er voor het eerst in levende lijve rondliep, was niet voor me weggelegd.

Stil geluk was het ondertussen niet, want ik was tamelijk breedsprakig. Mijn vrienden, die mij als een hele Goethekenner beschouwen, hoorden me geduldig aan, alsof ik de reisleider was. Eigenlijk verbaasde het me zelf ook dat ik er zoveel vanaf wist. Aan iedere kamer viel wel een aantal wetenswaardigheden vast te knopen; van een groot deel van de uitgestalde voorwerpen kende ik de herkomst en de geschiedenis. Zóveel had ik te vertellen, dat, toen ik op zeker moment omkeek, niet alleen mijn gezelschap, maar ook een heel roedel stevige Duitsers, kennelijk niet gehinderd door het taalverschil, aandachtig stond toe te luisteren.

Hopelijk hebben ze er wat aan gehad. Je weet van jezelf niet altijd of je iets behartigenswaardigs staat te verkondigen of doordraaft als een kip zonder kop. En hier, in dat dierbare huis, in een toestand van bijna gewichtloze euforie, wist ik het al helemaal niet.

Een heel klein schokje werd me toch nog gegund toen ik de Majolica-kamer binnenging. Ik kende die kamer natuurlijk uit de boeken en had ook foto's van de vitrines gezien, maar het verzamelde aardewerk zelf had ik nooit in detail kunnen bekijken. Nu ik al die pontificaal uitgestalde borden eindelijk van dichtbij kon bezichtigen, stond ik verbijsterd van hun pure afzichtelijkheid. Jarenlang had ik blindelings aangenomen dat dit 16de-eeuwse Italiaanse majolica een lust voor het oog moest zijn, maar alles wat ik zag was een zootje kakelbont vaatwerk waar zelfs een verstokte Jordanees nog niet dood naast gevonden zou willen worden.

Een leuke ervaring. In esthetisch opzicht mocht het me dan niet meegevallen zijn, de eminente verzamelaar zelf werd er alleen maar menselijker door.

Weimar in de lente onder de stralende zon. Letterlijk alles werkte mee om mijn eerste verblijf zoveel mogelijk in Goethes geest te laten verlopen.

Merkwaardig eigenlijk, dat een man die al meer dan anderhalve eeuw dood is nog zo'n belangrijke rol in je leven kan spelen. Het is een tamelijk universeel verschijnsel, want ik ben bepaald niet de enige die ermee behept is. Bij Gerhart Hauptmann ging de Begeisterung zelfs zo ver, dat hij zichzelf beschouwde als Goethes reïncarnatie en zijn haar in hetzelfde model liet knippen.

Goethe was dan ook zoveel méér dan een schrijver alleen.

Niemand behalve hij heeft zijn leven zo nadrukkelijk in graniet weten te beitelen; ook in letterlijke zin, want in Weimar stuit je voortdurend op monumenten die hij nog tot stand heeft gebracht. Het magnifieke van Goethe is dat hij in alles, zelfs in zijn zwakheden, een olympisch niveau wist te handhaven. Wie Goethe in het hart heeft gesloten, heeft aan hem genoeg voor wel tien mensenlevens, en kan het verder hoe dan ook stellen zonder religie. In sommige gevallen is Goethe zelf tot religie geworden, al moet ik erbij zeggen dat dat niet míjn Goethe is.

De begraafplaats van Weimar deed me denken aan een reünie van goede vrienden. ‘Ik kom hier zoveel bekenden tegen!’ zei ik opgetogen. Het werd als een grappige opmerking beschouwd, maar ik was op dat moment allerminst in de stemming om de grapjas uit te hangen.

Even tevoren was ik in de Fürstengruft afgedaald en had daar wel tien minuten in totale eenzaamheid bij Goethes kist doorgebracht. Gewoonlijk voel ik me niet op mijn gemak in kelders, maar hiér had ik met genoegen een nacht opgesloten willen zitten.

Toverachtig was het; die kille, diffuus verlichte ruimte (er was iets met de electriciteit, zodat ik me af en toe in het stikkedonker bevond), met de ietwat slordig tegen de achtermuur opgestelde doodskisten van het verzamelde vorstengeslacht en de centraal geplaatste, kolossale sarcofagen van Goethe en Schiller.

Hiér overkwam me wat me in het Goethehuis niet was gelukt: het complete besef van er te zijn. Ik keek naar die twee kisten, las hun namen en voelde me voor het eerst daadwerkelijk in hun gezelschap opgenomen. Het had iets onbeschrijfelijk dierbaars. Ik voelde geen kou, ik vreesde geen spoken. De wetenschap dat de inhoud van die kisten slechts uit kil gebeente bestond, was van

geen enkel belang; hier was ik in het gezelschap van het levende dichterpaar.

Wanneer ik me over het hek boog kon ik, met enig rekwerk, net Goethes kist aanraken. Het besef van zijn aanwezigheid werd daardoor nog sterker, maar toen ik mijn hand terugtrok, zag ik dat ik een paar lelijke vingerafdrukken had achtergelaten op het gladde, goed geboende hout. Ik veegde ze uit met mijn mouw, maar drukte toen opnieuw mijn vingers tegen de kist, op een wat minder opvallende plaats onder een sierrichel, waar vermoedelijk ook niet geboend werd.

Kinderachtig misschien, maar voor mij is het een waardevolle gedachte dat mijn vingerafdrukken Goethe waarschijnlijk tot op de dag van vandaag gezelschap houden.

Volgens mijn gezelschap, dat buiten had staan wachten tot ik klaar was, had het geleken of er daarbinnen iets ontzaglijks gaande was. Dat klonk me iets te metafysisch in de oren, maar toch had ik het zelf ook zo ervaren. Het deed me allemaal denken aan de opwekking van de Erdgeist uit Faust I, met dit verschil, dat ik me, waar Faust de kous op zijn kop kreeg, van harte welkom had gevoeld.

Later die dag in een antiquariaat werd me door een Teutoonse dame meegedeeld dat mijn Duits op dat van *der Rudi* leek. Daardoor voelde ik me een moment wat minder euforisch, maar enfin, het kon toch al niet meer stuk.

Oh, wijs ons de weg

Henk Romijn Meijer

Er zijn mensen die voor het vaderland wegpraten, hoe de omstandigheden ook mogen zijn. Néno was zo iemand. Als je haar ophaalde deed ze pratend de deur achter zich dicht en liep ze pratend de lange gang door. En wanneer je het portier van de auto voor haar openhield, liet ze je staan en begon ze een lang verhaal af te steken. En als ze dan eindelijk naast je zat, praatte ze voor zich uit of liever nog naar het raampje rechts, van je afgekeerd. Voeg daarbij dat haar stem door haar hoge leeftijd was afgezwakt tot een verre fluister die het aflegde tegen het geluid van de rustigste motor...

Ze sloeg haar hand voor haar mond. ‘Bloemen!’ hoorde ik haar zeggen. Ze had de bloemen vergeten - de bloemen waarvan Paul altijd zo veel had gehouden! En het was over zeven, alle winkels waren dicht. ‘Oh mijn geheugen, mijn geheugen, mijn geheugen!’ Ze droeg een slap hoedje tegen de zon, wit van kleur. Het stond schuin op haar dunne roodbruin geverfde haren.

Ik had haar opgehaald van haar verzorgingsflat. We waren op weg naar het barokke huis in Lanzac dat nog van haar was en dat veel te groot was geworden voor haar alleen. In de tuin ervan gingen we de verjaardag vieren van haar echtgenoot Paul die zeven jaar geleden was overleden. Het was 4 augustus 1997, tot nu toe de warmste dag van een bloedhete zomer, de warmste sinds ik weet niet wanneer.

Nu een razende vrachtwagen ons op de National 20 wilde passeren, gebaarde Néno ongeduldig dat ze me iets van belang had te zeggen en ik boog naar haar over. ‘Geniet van het leven terwijl het nog kan,’ hoorde ik, ternauwernood.

Te denken dat Paul en Néno deze weg hadden gekend toen er niet meer dan één auto per dag voorbijkwam! Als kind speelden ze ongestoord tennis op de grote weg!

We reden het tuinpad op. De jeugdige geblondeerde Isabelle op wie Paul in een bepaalde periode van zijn leven zijn zinnen had gezet, zag ons komen. Ze begroette me. ‘Ineke, Ineke!’ riep ze uit, met een zangerig accent. We zoenden elkaar door het open raam.

Terwijl Isabelle Néno uit de auto sjorde, kwamen haar dochter

Irene en Irenes echtgenoot (of vriend) Johnny uit het huis om haar welkom te heten. Maar Néno ging aan ze voorbij: zodra ze haar evenwicht had gevonden, draafde ze onwaarschijnlijk lichtvoetig en met haar armen zwaaiend als in trance over het tuinpad naar de tafel en zei bazig: ‘Hoeveel mensen komen er?’

Ze was verweg de kleinste van ons. Verwilderd en verwaaid van de rit keek ze ons beurtelings aan en zei: ‘Ik denk dat er elf mensen komen.’

Ik had Pauls lievelingsgerecht *poulet à l'estragon-en-gelée* meegebracht, witte wijn en een fles Johnny Walker, de enige whisky waaraan Néno nog wel eens een mond wilde zetten. Ik had de mand op de tafel gezet. Isabelle zei lachend: ‘Maar Néno! We zouden het samen vieren! Wij - met elkaar.’

Isabelle was fors en wulps in haar strakke, smetteloos witte jurk, haar geblondeerde haar jongensachtig kort, haar gezicht, haar armen en haar décolleté te heftig door de zon verbrand. Van Isabelle kon je met goed fatsoen zeggen dat haar lichtblauwe ogen flonkerden als sterren.

Néno was geagiteerd, ze zei: ‘En Marguerite? Is Marguerite niet gevraagd? Zij is altijd zo lief voor me geweest! Als ze in Souillac is, komt ze me bijna iedere dag opzoeken! Ik moet haar bellen!’

Ze dwarrelde weg van ons, licht als een veer op de wind, naar het huis dat ze kende, naar de telefoon.

Irene zei tegen me: ‘Je zult de keuken wel erg veranderd vinden en trouwens het hele huis, want je kunt gerust zeggen dat Stephan en Christine het hele huis hebben leeggeroofd!’

Irene was slank naast haar moeder Isabelle die de zestig moest zijn gepasseerd en een nieuwe vriend had gevonden, de achtentwintigjarige vriendelijke morsige Nederlander Gerard die geen woord Frans sprak, een ‘organisator van evenementen’ die op het ogenblik ergens in Limburg een popconcert voorbereidde.

Naast Irene (die ooit een vader moest hebben gehad, hoewel op deze afwezige door niemand ooit werd gezinspeeld) liep ik de keuken in om de wijn in de kleine koelkast te zetten die de grote verving die de armlastige achterneef Stephan en zijn Christine hadden gestolen. Je hoorde Néno in de gang telefoneren. ‘Oui!’ riep ze, duidelijk verstaanbaar. ‘Oui! Oui! Oui!’

Stephan en Christine liepen allebei mank, symmetrisch, Stephan naar links en Christine naar rechts, zodat ze zich naar en van elkaar bewogen als de knijpers van een enorme schaar. Ze moesten

als dank voor de gastvrijheid bij hun vertrek een vrachtwagen onbekommerd hebben gevuld, zo leeg als het overal was.

Kasten vol boeken hadden er in de gang gestaan. De antieke kast in de voorkamer en daarop de schemerlamp, gemaakt van een vaas van Lalique - de stoelen om de ronde tafel, de krakende leunstoel tegenover de televisie waarin Paul in het laatste jaar van zijn versuffing af en toe opbloeide met het honderden malen herhaalde citaat uit een verhaal van O'Henry's *Cabbages and Kings* dat hij in een grijs verleden had vertaald - de kaalslag was bijna volledig.

Ik stond tegenover het overwegend blauwe bloemstuk van de schuchtere lesbienne Pauline de Neuville dat was blijven hangen, mijn keel dichtgeknepen. Het was alsof ik Paul zag in zijn stoel, zijn huid grauw als een asbak vol as, tegenover de televisie die hij in zijn goede dagen ook tijdens een uitgebreid diner tot ieders ergernis liet aanstaan omdat hij zich, als journalist, geen nieuws mocht laten ontgaan. Het was alsof ik het hem weer hoorde zeggen: ‘Nu ben ik als een schim in het schimmenrijk.’

Ik liep terug, de tuin in. Ik hoefde de bovenverdieping niet meer te zien - de kamer waarin Paul door boeken omgeven had gewerkt aan de thriller die nooit het licht had gezien, en later aan de geschiedenis van de radio (een persoonlijke opdracht van Mitterrand) waarin hij was blijven steken. Vandaag vierden we zijn verjaardag. Hoe oud zou hij zijn geworden?

In de tuin vroeg de vriendelijke Johnny: ‘Is Néno nog steeds aan de telefoon, o nee, ik zie haar al, daar komt ze.’

Hij had goed gezien: Néno dribbelde met kleine pasjes de tuin in, haar handen fladderend. ‘Het is in orde,’ zei ze. ‘Marguerite komt.’

En Johnny was al opgestaan om Marguerite in zijn auto te gaan halen bij de Vieille Auberge waar ze ieder jaar een paar weken logeerde om haar opwachting te maken bij diverse oude bekenden.

We zaten om de tafel in de tuin, Isabelle, Johnny die nieuwslezer was, naar men zei, Irene en Néno. Irene vertelde van haar winkeltje in Brussel waar ze handwerk verkocht, niet iets om rijk van te worden, meer een hobby. Ze had een passie voor ‘fraaie handwerken’ en liet me een patroon zien waaraan ze werkte, een berglandschap dat ze zelf had ontworpen. Zodra ik de verpauperde achterneef Stephan noemde, fluisterde Néno: ‘Niemand weet waar ze zijn.’

‘Misschien bij de ouders van Christine,’ zei Isabelle die uit haar

Parijse flat was gevlucht om Pauls verjaardag te vieren in de tuin van het huis dat ze zou erven, want Paul en Néno hadden geen kinderen.

Isabelle was vertaalster bij de Unesco - een paar jaar nog, dan ging ze met pensioen. ‘Ze zullen de buit hebben verkocht,’ zei ze. ‘En dan die dochter die al de baan op ging en Néno's sieraden stal...’

Ze praatte snel, met een tinteling van vrolijkheid in haar stem, snel knipperend met haar lichtblauwe ogen - sterren, op zoek naar een firmament.

Néno vroeg bijna onhoorbaar over wie wij het hadden.

‘Over Stephan,’ zei Isabelle. ‘En over Christine. En over die dochter die jouw gouden horloge heeft gestolen.’

Néno's kaken maalden voortdurend vanwege de irritatie van het losse gebit dat tandarts Saint Prix nooit passend had weten te krijgen, omdat ze haar hoofd geen seconde stil had kunnen houden.

Johnny's auto reed het tuinpad op, je zag Johnny uitstappen om het portier voor Marguerite open te houden. Bleek en verpieterd deed de oude vriendin een wankele stap op het pad en greep naar de arm die Johnny haar aanbood. Néno was opgestaan, ze had vaart gezet, de vrouwen begroetten elkaar met zoenen en langdurige strijkages. Nee nee nee, geen sprake van, Marguerite was absoluut niet beledigd dat ze zo op het laatste nippertje was gevraagd, maar Néno verontschuldigde zich niettemin: ‘Ik onthoud niets meer en als ik 's morgens uit bed stap, draait de hele wereld in het rond voor mijn ogen, zo duizelig als ik dan ben! En zo stijf dat ik geen vin kan verroeren!’

‘En als ik 's morgens uit bed stap zie ik ze vliegen!’ zei Marguerite, duister grijnzend.

Ze was een slanke oude vrouw die voortzweefde op onzekere dunne benen, licht gebruind. Op haar gezicht glinsterde zacht zweterig dons. Ze had kortgeknipt peper-en-zoutkleurig pluishaar waardoorheen je haar lichtgebruinde naakte schedel zag glanzen, en ze had een donkere, gesluierde stem, altijd verbolgen, zo anders dan het gebruikelijke hoge gepiep en gekwetter van de Franse vrouwen van stand.

Marguerite stak sociaal gezien dan ook ver uit boven de meesten. Ik kende haar vaag, voornamelijk van horen zeggen. Ze was een dochter van Morel, de bekende politicus - een verblindende schoonheid in haar jonge jaren: wie zijn verstand nog niet hele-

maal had verloren, maakte haar het hof. Maar de ernst van de aandacht die haar ten deel viel leek nooit goed tot haar door te dringen en ze verraste menigeen met opmerkingen waarvan niemand de strekking begreep. Bij de schittering die van haar uitging, namen haar bewonderaars gemakkelijk aan dat haar weergaloze bêtises een verborgen diepgang bezaten.

De vrouwen zaten in de witte tuinstoelen naast elkaar en Johnny verzette de parasol om beiden voldoende schaduw te geven. Hij vroeg wat ze wilden drinken. ‘Ik heb Muscat, Suze, Martini en zelfs limonade. En Ineke heeft een fles whisky meegebracht.’

Néno lachte preuts en maakte zich klein om een heel erg klein glaasje whisky te vragen, niet meer dan een traan, en op dit signaal vroeg Marguerite om hetzelfde. Johnny schonk hun glazen royaal half vol.

‘En hoe oud zou Paul vandaag zijn geworden?’ vroeg Isabelle.

Néno schrok van de vraag. Met het grijpertje nam ze een blokje ijs van de schaal die Johnny haar voorhield - één blokje, want zoals iedereen weet moet je whisky niet ‘verdrinken’. ‘Hoe oud,’ zei ze, ‘hoe oud?’ Haar kaken maalden. Je zag druppels zweet om haar neus achter haar licht getinte brilleglazen. Ze maakte een hulpeloos gebaar. ‘Paul was twee jaar jonger dan ik. Tweeëneenhalf jaar. En ik, en ik, en ik...’

Ze sloeg haar magere hand tegen haar voorhoofd - de hand waaraan de opzichtige gouden ring ontbrak die ze altijd aan haar pink had gedragen. Het maakte me triest om haar hand te zien zonder die ring. Ze praatte tegen zichzelf: ‘Als je nu eens wist dat ik de hele ochtend heb geprobeerd te bedenken aan wie ik probeerde te denken en niet alleen dat ik zijn naam niet meer wist, want ik wist ook al niet meer waar ik hem had ontmoet en wanneer...’

Ze slaakte een zucht, nam een slok en hoestte, haar mond wagenwijd open.

Marguerite vroeg, met haar zuinige grijns: ‘Je bedoelt toch niet Paul?’

Je hoorde het vrachtverkeer schakelen op de National 20 waar de helling begon, je hoorde het voorbij razen.

‘Nee, ik bedoel niet Paul,’ zei Néno ongeduldig. ‘En als ik wist wie ik bedoelde wist ik wel wie ik bedoelde en dat weet ik nu juist niet! En dat speelt me de hele dag door mijn hoofd!’

Isabelle vroeg zich af of ze gelukkig zou zijn als ze wist wie ze

bedoelde. En Johnny zei: ‘Dan zou ik hem moeten halen, net als Marguerite.’

‘Ik zou hem hebben uitgenodigd,’ zei Néno, heftig knikkend. ‘Als hij nog in leven is tenminste.’

Irene zei dat hij natuurlijk nog leefde.

Marguerite nam een grote slok whisky en greep naar haar keel. Ze hikte twee maal hevig, daarna bleef het stil. Ze knikte: het was voorbij. Ze zei afwezig: ‘Misschien dacht je alleen maar aan al die dingen die je bent kwijtgeraakt. Omdat je ze kwijt bent geraakt.’

Isabelle zei: ‘Misschien dacht je aan Marguerite, dat je haar nog niet had gevraagd.’

Néno schoof haar hoedje naar achter en zuchtte, ze zei: ‘Ik dacht dat het een hij was aan wie ik dacht, maar misschien heb je wel gelijk. Op mijn leeftijd is er niet veel verschil meer tussen een hij en een zij. Vroeger was dat wel anders,’ zei ze dromerig.

De behulpzame Johnny hakte de knoop door: ‘Je dacht aan Marguerite en daarna vergat je haar weer en daarna dacht je dat ze een man was. En omdat je nu in je eigen tuin bent, moest je weer aan haar denken, terwijl je dacht dat je aan iemand anders dacht.’

Opeens lachte Néno kort en hartelijk om al dat vergeefse proberen. En ze werd dadelijk weer ernstig: ‘Ik geloof toch dat het een man was.’ Ze knikte. ‘Ik denk dat ik aan Georges Brassens dacht.’

‘Maar Georges Brassens leeft niet meer,’ zei Irene.

Néno schrok van het bericht. Zelfs de tuin was kaal, al kon je daarvan de schuld niet aan Stephan en Christine geven. Voor de grote storm van november 1982, een beruchte zondag, de vorstelijke ceder midden op het gras had geveld, was een parasol overbodig geweest.

Isabelle zei dat we nu, hoe dan ook, nog steeds niet wisten hoe oud Paul vandaag zou zijn geworden.

‘Kon ik het Paul zelf maar vragen,’ verzuchtte Néno.

Het bleef een tijd stil en in die pauze herinnerde Marguerite zich dat ze altijd precies even oud als Paul was geweest en dat dat altijd zo zou zijn gebleven, ook al hadden ze totaal andere levens geleid.

‘En hoe oud bent u nu dan?’ vroeg Irene voorzichtig, opkijkend van haar handwerk.

‘Ik ben zevenentachtig,’ zei Marguerite eenvoudig.

‘En dan ben ik negenentachtig,’ zei Néno troosteloos. ‘En dat

ben ik ook.' Ze knikte. 'Zeven jaar alweer dat Paul er niet meer is en die afschuwlijke paar jaar vóór zijn dood! Afschuwlijk, afschuwlijk!' Ze veegde het zweet van haar lip.

Het bleef stil. Isabelle ging de goedkope borden en het minderwaardige bestek halen en het tafelkleed uit Irenes winkel om de tafel te dekken en Néno en Marguerite raakten opeens verwikkeld in een furieuze uitwisseling van gedachten waarvan niemand een woord kon verstaan.

Omdat de eregasten voor ons onbereikbaar waren geworden, vroeg ik Johnny naar dat nieuwslezen van hem. Hij hield zich op de vlakte. Hij ging elke dag naar de studio, er was altijd werk en ik zei dat ik dat kon begrijpen. Het nieuws werd nu meestal door iemand anders gelezen, zei Johnny. Hij was al een beetje kaal en gezet, hoewel hij niet ver in de dertig kon zijn. Hij zag dat Néno glimlachend haar glas naar hem ophield om nog zo'n 'traan', dus pakte hij de fles. Marguerite vroeg om hetzelfde en Johnny schonk de glazen half vol.

De twee kinderloze vrouwen hadden elkaar in hun zorgeloze jeugd goed gekend en waren elkaar twee jaar geleden opnieuw tegen het lijf gelopen. Nu leken ze vriendinnen die naast elkaar op de schoolbank hartsgeheimen naar elkaar doorbriefden achter hun hand. Vanwege haar schoonheid was Marguerite jong getrouwd met de vermaarde kunsthistoricus Peyredieu die haar goede afkomst goed kon gebruiken bij het maken van zijn carrière. Toen Peyredieu nog een belofte was, had Paul me eens verteld, ontving hij elke vrijdagavond de mensen die hij in de loop van de week had ontmoet en van wie hij in de toekomst voordeel verwachtte. Hij was al gauw te begaan met zijn kunst en zijn doorleefde affaires om tijd vrij te maken voor zijn elfachtige echtgenote die de beginselen van bridge maar niet onder de knie kon krijgen. Toch maakte het ongelukkige huwelijk haar niet ongelukkig: er waren zoveel anderen die haar op het hoogste voetstuk plaatsten.

Ze trouwde nog een keer of drie - gegoede, hooggeplaatste lieden die haar een uitgaand en werkeloos leven hadden verzekerd. Ze hield evenveel van dansen als Néno die in journalistieke kringen de koningin van de tango heette. Van haar mannen had Marguerite onder andere een huis in Parijs overgehouden en een luisterrijk inkomen, zodat ze haar toevlucht kon nemen tot een comfortabel hotel wanneer een van haar kennissen haar, door wanhoop gedreven, aanzei dat ze haar echt niet langer konden

herbergen (eventuele kinderen of kleinkinderen waren bij het bericht van haar komst onmiddellijk op de vlucht geslagen). En 's winters ging ze vaak naar Martinique waar ze een vriend scheen te hebben, een neger die daar in de keuken werkte van een hotel en die niemand ooit had gezien.

Nu waren hun glazen al weer half leeg. Ze vermaakten zich kostelijk, noemden namen van grootheden die Paul had geinterviewd: Annie Cordy, Cora Madou met Néno's lievelingslied, ‘le plus beau tango du monde’. (Op haar kamer in de gehate verzorgingsflat hing een grote zwart-witte foto van Paul en Néno uit de tangojaren - jeugdig en elegant tegen een achtergrond van struiken en planten, Néno nog iets kleiner dan de kleine lachende Paul die een arm om haar schouder heeft geslagen. Néno draagt daar een plat donker koket hoedje, Paul een pak en een stropdas).

Madame Damia, de dramatische! Zulke zangeressen (die niet van een microfoon afhankelijk waren) - waar vond je ze nog?

Marguerite had nooit iets kunnen leren en toch bracht ze, heel vroeger, als je haar te eten vroeg, altijd een gitaar mee die ze droeg aan het handvat van de foedraal en waarop ze zichzelf begeleidde wanneer haar, laat op de avond, gevraagd werd om een Spaans liedje te zingen. Maar welke liedjes ze zong kon Néno je na al die jaren later niet meer vertellen.

Nu waren ze sigaretten aan het roken en nipten ze van de whisky in hun bijna lege glazen. En ik hoorde Néno zeggen: ‘Georges Brassens! Zo aardig als hij was!’ Ze had eens een hele avond aan een diner naast hem gezeten. ‘Zo aardig en zo eenvoudig!’ En de vrouwen bogen zich opnieuw naar elkaar.

Ik vroeg Irene hoe dat ging, zo'n winkel in fraai handwerk, en ze legde me uit dat de mensen haar brachten wat ze zelf hadden gemaakt. ‘En soms verkoop ik het en soms verkoop ik het niet. Het doet er niet zoveel toe wat het opbrengt. Het is een passie.’

Ik hoorde niet goed wat ze verder nog zei over die winkel en liet mijn gedachten afdwalen naar Paul en Isabelle, naar hoe Paul (die een hoofd kleiner was) in gezelschap altijd beslag op haar legde, en door mijn mijmerij heen hoorde ik dat Néno krakkemikkig een liedje neuriede.

Dit was geen liedje van Georges Brassens. Marguerite neuriede mee en Néno zong opeens een paar verstaanbare woorden in haar onwaarschijnlijk verhaspelde Engels: *Oh, show us the way*...

Ze stokte. Giechelend hieven de vrouwen hun bijna lege glazen naar elkaar en zongen het lied daarna aarzelend samen:

Oh, show us the way
To the next whisky-bar...

En ook al hadden de stemmen geen kracht meer, toch haalden ze op '*oh, don't ask why!*' uit als hongerige straatmadelieven. Ze proestten van de lach.

De geest was vaardig geworden over de oude vriendinnen en ik verbaasde me over de wending die het feest had genomen - de verjaardag van Paul die zeven jaar geleden was overleden, tot opluchting van iedereen, omdat hij niets dan een verschoten omhulsel van zichzelf was geworden. En tot ieders verbazing keerden de woorden terug in het trage geheugen:

For if we don't find the next whisky-bar
I tell you we must...

Alsof ze het ingestudeerd hadden, hielden de vrouwen hun adem in bij het hoge woord en lieten het onuitgesproken.

Ze waren opgestaan en strekten hun armen naar elkaar uit, als om een dansje te maken op hun dooraderde benen, dun als cocktailprikkers. En bij de gedurfde herhaling namen ze glansrijk de horde:

For if we don't find the next whisky-bar
I tell you we must DIE-IE-IE-IE!!!

Ze waren gaan zitten, rood aangelopen en zweterig van de krachtsinspanning, en ze wilden geen whisky meer, hoogstens een druppel Perrier. Ze knikkebolden, Marguerites mond viel open. Haar tanden waren zwart aangeslagen. Néno gaapte langgerekt. Isabelle zei: 'We moeten binnenkort eten.' En als om dat eten nog even uit te stellen, begon Néno slaperig ineengedoken te neurien, en langzaam kwamen ook weer de woorden:

Oh, moon of Alabama
We must now say good-bye
We've lost our good old mama
And must have whisky
Oh, you know why...

Maar Johnny's jolig zwaaiende fles woof ze weg: niet meer voor mij.

De vrouwen dommelden een beetje, in afwachting van het feestmaal, Marguerite nog keurig rechtop, een hopeloos mechaniekje dat nooit goed op gang was gekomen. Ze stond 's morgens lang voor de spiegel en gebruikte veel poeder en reukwater. Maar het ergst van alles was toch nog haar legendarische gierigheid.

Ik had Néno eens gevraagd hoe ze die ring had verloren en ze had even een schouder opgehaald. Ze had verdrietig haar vermagerde pink betast waarvan de gebrokkelde nagel vuurrood was gelakt. ‘Misschien in de stofzuiger,’ had ze gezegd.

In het huis ging de telefoon en Isabelle zette het op een lopen om op tijd te zijn. Ik benijdde haar vrolijkheid en haar energie, de manier waarop ze zich had hersteld van de breuk met tandarts Saint Prix. Ze kwam al weer terug, zwaaiend dat er niets aan de hand was: het was haar Gerard geweest, gewoon om te vragen hoe de verjaardag van Néno verliep.

Isabelle logeerde hier 's zomers zo vaak dat ik vaak had gedacht aan een blijvende verbintenis met Paul, met goedvinden van de wereldse Néno. Maar eens op een middag, toen we samen een glas whisky dronken en het gesprek vertrouwelijk werd, viel ze opeens uit: ‘Paul denkt dat alle vrouwen op hem vallen, maar hij vergeet één ding en dat is dat hij lelijk is! Paul is lelijk! Paul is een hele lelijke man!’

Haar heftigheid had me verbaasd, want ik had Paul nooit lelijk gevonden. Ook niet mooi, maar wat deed het ertoe? Wat had haar uitval te betekenen?

De vrouwen waren weer min of meer ontwaakt uit hun sluimer. Néno dronk een slok Perrier en Marguerite zei: ‘Oui, oui’, met die diepe gesluierde stem die deed denken aan de stem van Damia - Madame Damia die in haar tijd met haar enorme hoeden het toneel had beheerst. ‘De treurspeelster van het chanson’ van onder andere ‘Tu ne sais pas aimer’. Maar haar stem kende niet dat ontgoochelde dat Marguerites stemgeluid kenmerkte.

Ik vroeg de slaperige Néno of Paul Bert Brecht ooit had ontmoet en ik wist het antwoord: Weil en Brecht waren allang uit Duitsland vertrokken toen Paul aan zijn carrière nog moest beginnen. Maar hun muziek kenden ze heel goed.

De tafel was gedekt. Omdat Néno door dik en dun een echte Bordelaise was gebleven, trok Johnny een tien jaar oude St.

Emilion open - een fles van Chateau La Rose Côtes Rol - een wijn die in 1992 een zilveren medaille had gekregen. ‘We kunnen eten,’ zei Johnny.

Zou Marguerite haar donkere stem welbewust aan Madame Damia hebben ontleend om zo aan haar hunkerende hart uitdrukking te geven? ‘Nooit, nooit zul je van iemand kunnen houden,’ zou Marguerite met die stem kunnen zingen, als ze dat ontgoochelde wat zou weten te camoufleren - het tragische lied dat eindigde met een onherroepelijk adieu.

Isabelle trok Néno aan haar arm en Irene bracht de sla uit de keuken. Ik had de *poulet-à l'estragon en gelée* en de witte wijn uit de ijskast gehaald, het feest kon beginnen.

Toen iedereen zat, hief Johnny zijn glas. Hij riep vrolijk:

‘Tast toe, dames, tast toe! Er kan gegeten worden!’

Een weddenschap

Jan Schotte

De Amerikanen hadden La Ancla uitgekozen om als bruggehoofd dienst te doen. Het eetcafé, dat met zijn linker zijgevel steun bood aan het scheefgezakte huisje van de vuurtorenwachter, stond aan het begin van de korte havenpier.

De schepelingen, die er 's avonds kwamen drinken en pokeren en een hoop kabaal maakten, wisten vermoedelijk niet dat La Ancla ‘het anker’ betekende. Ze dachten ongetwijfeld dat het Spaans was voor ‘de meermin’, want het bord op de hoek van de voorgevel vertoonde onmiskenbaar de afbeelding van een dergelijk fabelwezen. Het was een fraai, authentiek uithangbord, dat evenwel niet verwees naar de herberg maar naar het oude winkeltje met nautische benodigdheden dat er aan de rechterkant tegenaan leunde.

Het witte schip met de gestroomlijnde contouren was op de eerste dag van juli een mijl buitengaats voor anker gegaan. De *stars and stripes* wapperde op de achtersteven. Aan boord bevond zich een bekende oceanograaf en oudheidkundige, die zich had gespecialiseerd in het lokaliseren, blootleggen en onderzoeken van wrakken van romeinse handelsschepen uit de eerste eeuwen van de jaartelling.

De Challenger was een zeewaardig motorschip ter grootte van een mijnenveger. Het was volledig uitgerust voor onderwater-archeologie. Het voer al enkele seizoenen langs de kusten van de Middellandse Zee en op verschillende plaatsen waren opzienbarende vondsten gedaan, met name aan de westkust van Italië. En nu had het er alle schijn van dat het schip zijn geluk zou gaan beproeven hier, in de baai van Robles, bij het onooglijke dorpje Rincón. Op een diepte van zo'n twintig meter was een wrak gevonden en dat was men nu aan het onderzoeken.

De eigenlijke expeditieleden bleven zoveel mogelijk aan boord, maar de bemanning ging vaak passagieren. Vrijwel elke avond kwam een half dozijn scheepsvolk de wal op. Ze streken bij voorkeur neer in La Ancla, dat amper dertig stappen van de plek lag waar ze hun rubberboot aan de pier vastlegden. Ze kwamen wellicht ook omdat ze aan tafel bediend werden door Estra, die in hun Amerikaanse ogen misschien niet uitgesproken knap was, maar die

een pure, natuurlijke schoonheid bezat. ‘Zo heb je ze bij ons in Virginia niet,’ zag je ze denken. Estra werkte pas enkele maanden in La Ancla, sinds haar zeventiende verjaardag. Ze serveerde en hielp in de keuken.

De zeelieden lieten het geld rollen en herbergier Paco Tercero was een tevreden man. Al spoedig na de komst van het schip had hij een flinke voorraad whisky en bier ingeslagen en elke dag kocht hij dikke karbonades in, want zijn visgerechten vielen bij de vreemdelingen niet in de smaak.

De middenstand van het dorp was overigens minder te spreken over de kapitaalkrachtige bezoekers, want zij deden hun boodschappen niet in de lokale winkeltjes maar bij de supermercado zes mijl verderop, aan de rand van de stad. En het waren altijd forse inkopen: drie keer in de week hobbelde een vrachtwagentje door het dorp, volgeladen met dozen levensmiddelen, drank en andere benodigdheden voor de vierendertig opvarenden. Op de pier werd alles overgeladen in de grote rubberboot waarmee de Amerikanen pendelden tussen hun schip en de wal.

Juan Hormigón en Rono, die elke avond om zeven uur, wanneer ze van hun werk kwamen, in La Ancla aan hun vaste tafeltje bij het raam een aperitief dronken, bekeken, zoals alle dorpelingen, de vreemde gasten met een mengeling van argwaan en nieuwsgierigheid, maar zonder dat te laten blijken. Rono was de broer van Estra en hij observeerde de mannen van het begin af aan met wantrouwen en zelfs met enige afkeer. Hij kon zijn antipathie echter niet verklaren.

Hij en Juan rookten een sigaret en dronken hun witte wijn, en praatten wat over hun werk, over het voorbije of het komende weekend en over voetbal. Zij waren al vanaf hun kleuterjaren door een hechte vriendschap met elkaar verbonden en hoewel ze nog maar net twintig waren, kenden ze elkaar lang genoeg om vaak van tevoren al te weten wat de ander zou gaan zeggen.

Het waren twee gewone, rustige jongens. Rono werkte in De Meermin, het winkeltje naast de herberg, en Juan was leerlingsmid. Hun vrije tijd stond in het teken van voetbal, vissen en meisjes en soms gingen ze in het weekend naar een corrida in Casalta, de dichtstbijgelegen stad. Voor hen beiden betekende de komst van de Amerikanen en hun schip niet meer dan een noch plezierige noch onaangename tijdelijke verstoring van de sleur.

Maar op een vrijdag, toen Juan Hormigón een kwartiertje later dan gebruikelijk La Ancla binnenstapte, trof hij zijn vriend aan midden in een luidruchtige schreeuw- en scheldpartij met een vijftal Amerikanen. Juan Hormigón vond dat opmerkelijk omdat Rono het Engels nauwelijks beheerste en de Amerikanen geen woord Spaans spraken. Hoe kun je nou ruzie maken en gaan schelden als je elkaar niet verstaat, vroeg hij zich af. Maar hij hield op met zich daarover het hoofd te breken toen de eerste klappen vielen en de aanwezige vrouwen en meisjes begonnen te gillen. Rono dreigde meteen al het onderspit te delven, de overmacht was te groot. Hoewel hij geen idee had wat de aanleiding tot de ruzie was geweest, schoot Juan hem onmiddellijk en blindelings te hulp, want dat doe je als je vrienden bent.

Juan Hormigón had de driehoekige tors van een gewichtheffer en was sterk als een Catalaanse stier. Zijn bijnaam *Hormigón*, beton, had hij gekregen toen hij als voetballertje van negen jaar bij een kopduel een elfjarige tegenstander een hersenschudding had bezorgd, gewoon met zijn blote hoofd en helemaal per ongeluk. Nu, bijna dertien jaar later, sloeg hij binnen enkele tellen drie van de vijf schepelingen tegen de grond, werkte met een paar achteloze bewegingen de overgebleven twee met stoel en al onder de tafel en raapte Rono van de vloer op. Hij nam hem mee naar de hoek waar hun tafeltje stond en duwde hem op een stoel.

Hoewel het bloed uit zijn neus liep, hield de razende Rono niet op met schelden en tieren. Juan moest hem met beide armen vasthouden toen het groepje gehavende Amerikanen de herberg uit strompelde.

‘Rustig,’ zei Juan. ‘Kalmeer nou maar.’

‘Ik sla ze hartstikke dood! Ze moeten niet aan mijn zuster komen!’

‘Wat hebben ze dan met haar gedaan? Ze staat daar heel rustig met Paco Tercero bij de toog.’

‘Ze hebben haar beledigd! Ze zien haar verdomme aan voor de eerste de beste kroegslet. Dat neem ik niet.’

Na enige tijd, toen het meisje erbij was komen zitten om bij haar broer de schade op te nemen, werd het Juan duidelijk dat een van de zeelui het meisje bij haar billen had gegrepen en dat een ander haar op zijn schoot had willen trekken, maar zij had zich losgerukt en was opzij gestapt. Ze had haar werkzaamheden willen hervatten alsof er niets gebeurd was, maar haar broer was als een

wild paard naar de tafel van de Amerikanen gestormd.

Het kostte veel moeite Rono tot bedaren te brengen. Ze lieten het meisje in de gelagkamer achter onder de vaderlijke bescherming van Paco Tercero en gingen naar buiten. De rubberboot was weggevaren. Hij zou ze wel krijgen, gromde Rono en spuugde op de stoep. Hij zou het ze betaald zetten. Hij zou zijn zuster wreken. Zijn zuster, die binnen de ravage begon op te ruimen en het incident alweer vergeten leek te zijn.

Zaterdag kwam Juan op de normale tijd in het café. Rono zat er al en wenkte hem naderbij. Toen zij hun glas voor zich hadden staan maakte hij Juan Hormigón deelgenoot van zijn Plan tot Wraak. Hij fluisterde, hoewel er nauwelijks andere bezoekers zaten en er helemaal nog geen Amerikanen te zien waren. Hij had er de hele nacht en deze middag over nagedacht, zei hij.

Rono haalde diep adem.

‘Juan... Wij zijn vrienden nietwaar?’

‘Dat mag je wel zeggen.’

‘Ik vraagje of je me wilt helpen.’

‘Ga je weer vechten?’

‘Nee.’ Rono keek schichtig rond, boog zich toen over het tafeltje heen. ‘Die Amerikanen zijn rijk...’

‘Ja,’ zei Juan Hormigón. ‘Ze geven veel geld uit. Dollars.’

‘Die Amerikanen zijn klootzakken.’

‘Ik weet niet...’

‘Ze hebben mijn zuster beledigd!’

‘Akkoord... Je hebt gelijk, het zijn klootzakken.’

‘Ik moet Estra wreken.’

Er was enige aarzeling waarneembaar bij het blok beton. Juan keek naar het tafelblad en dacht: er is uiteindelijk met het meisje nauwelijks iets gebeurd. En dan meteen praten over zaken als wraak...

‘Juan?’ zei Rono zacht, maar op dringend-vragende toon.

‘Ik weet niet...’

‘Ik ben een *man*, amigo! En mijn zuster...’

‘Maar ze hebben haar toch niet écht...’

‘Juan! Als het mijn moeder was geweest had ik ze dood gemaakt - met jouw hulp natuurlijk. Stuk voor stuk. Nu het om mijn zuster gaat wil ik een ander soort wraak, iets waar ze nog lang over zullen nadenken. De klootzakken!’

‘Goed, goed. Wreken dus. Vooruit, je hebt gelijk.’

Rono knikte ernstig.

‘Ik heb een plan,’ zei hij zacht. ‘Luister.’

Estra zag vanachter de toog hoe de twee over het tafeltje naar elkaar toe leunden en hoe Rono langdurig fluisterend zat te praten. Hun glazen waren bijna leeg, maar ze ging niet met de fles naar hen toe om ze bij te vullen, want ze vermoedde dat het tweetal niet gestoord wilde worden.

Die Amerikanen hebben een hoop geld en ik ben arm, dat zijn feiten. Ik ga die lui dus een stapel dollars afhandig maken. Zo was Rono vrijdagavond laat, nadat hij lange tijd rusteloos in zijn bed had liggen draaien, begonnen met redeneren. De Amerikanen hielden van gokken en van weddenschappen. Dat had Estra hun verteld en hij en Juan hadden het ook zelf geregeld kunnen constateren. Dat was stelling nummer twee. De derde stap in de gedachtengang kwam, toen Rono zich herinnerde (en Juan moest het zich ook kunnen herinneren, want die had er meer van verstaan dan hij) dat die lui van de Challenger hadden gesproken over de hypermoderne apparatuur aan boord en vooral: over de onbemande mini-onderzeeër die veel langer onder water kon blijven dan menselijke duikers. En toen wist Rono het. Dáár zou hij hen treffen. Een weddenschap dus, en dan een weddenschap die met duiken te maken had, met duiken of met onderwaterzwemmen. En in dezelfde seconde vond hij ook het element dat als laatste onderdeel zijn plan compleet maakte: zijn neef César!

César, die ze niet zo vaak meer zagen sinds hij een paar jaar geleden was gaan werken in een ziekenhuis in Casalta en daarheen was verhuisd, was een kerel op wie je kon rekenen. En César kon heel lang zijn adem inhouden. Als jongen al had hij wat dat betreft een reputatie verworven. Hij had de grote longen van een geboren wielrenner. Maar wielrenner was hij niet geworden, zijn hart ging uit naar de lijdende medemens. Hij werd ziekenverpleger. Rono zou met die klootzakken een weddenschap aangaan over de tijd die César onder water kon blijven. Of, dat was ook een mogelijkheid, over de afstand die hij onder water kon zwemmen.

Dit alles vertelde hij, stap voor stap, aan Juan Hormigón, zijn vriend.

Die zweeg geruime tijd. Hij wiebelde zijn lege glas heen en weer op het tafelblad en knikte toen, lang en bedachtzaam. Ze leunden achteruit en Estra kwam met de fles.

De volgende middag, het was zondag, zochten ze César op.

Ze zaten op een beschaduwd terrasje in de hoofdstraat van Casalta en Rono vertelde over de vechtpartij, over de aanleiding daartoe en over zijn behoefte aan rechtvaardige wraak. Hij vergat niet de hulp van Juan te memoreren en te benadrukken hoe kwetsbaar het jonge meisje Estra was in zo'n rauwe omgeving als een havenkroeg. En toen legde hij César zijn plan voor.

César luisterde zwijgend en geduldig.

‘Doe je mee?’ vroeg Rono, heen en weer schuivend op zijn plastic stoel.

Hij herinnerde zich dat hij vroeger ook vaak zenuwachtig werd van Césars ijzige kalmte. Als ze met nog maar tien minuten te spelen met drie doelpunten achter stonden, dan nóg bleef de onvermoeibare middenvelder onaangedaan en optimistisch verder spelen.

‘Ja,’ zei César. ‘Ik doe mee. Je weet dat ik veel om je zuster geef.’

‘Ja,’ zei Rono, hoewel hij dat niet wist.

Het was notabene César zélf die even later voorstelde om een list toe te passen, zodat hij extreem lang onder water zou kunnen blijven.

‘Er moet worden gewed om zo'n lange tijd of zo'n lange afstand onderwaterzwemmen, dat die *americanos* het nauwelijks kunnen geloven. In zo'n geval kan de inzet hoog zijn. Om hoeveel wil je wedden?’

‘Duizend dollar,’ zei Rono.

‘Hoeveel pesetas is dat?’ vroeg Juan.

‘Geen idee,’ zei Rono. ‘Heel veel...’

Het was even stil.

‘Honderdvijftigduizend,’ zei César, na enig nadenken.

‘Heilige-moeder-van-de-zee,’ stamelde Juan.

‘Jij krijgt de helft,’ zei Rono joviaal, en sloeg César op de schouder.

‘Niks daarvan, we delen het met zijn drieën,’ zei de zwemmer.

‘Duizend kun je niet door drie delen,’ protesteerde Juan.

Ze dachten na.

‘Ieder van ons driehonderd,’ stelde César toen voor. ‘En Estra honderd.’

‘Estra? Waarom Estra ook?’ vroeg Rono.

‘Zij is de aanleiding geweest,’ antwoordde César met een fijne

glimlach. ‘Dankzij haar kunnen we duizend dollar verdienen.’

‘Honderdvijftigduizend pesetas,’ fluisterde Juan Hormigón.

‘Morgen na mijn dienst kom ik naar Rincón,’ zei César. ‘Dan gaan we ter plaatse kijken hoe we het zullen aanpakken. En jullie twee, jullie moeten zo gauw mogelijk, morgen al, weer naar La Ancla gaan, als die Amerikanen er zitten. Doe gewoon tegen ze, alsof je het vechten allang weer bent vergeten. Vriendelijk doen hoeft niet. Maar doe wél gewoon, zodat ze geen argwaan krijgen als jullie binnenkort met een weddenschap komen aanzetten.’

‘Erg slim van je,’ zei Rono.

‘Jij hebt mensenkennis,’ zei Juan.

's Maandags vroeg in de avond kwam César naar het dorp om de locatie in ogenschouw te nemen en met zijn kameraden afspraken te maken inzake tactiek, planning en logistiek.

Vanuit de deuropening van La Ancla zag Estra de drie op de punt van de pier staan, bij het vuurtorentje. Ze keken naar de zee en stonden te wijzen en te gebaren. De zee was kalm en lichtblauw, zoals altijd halverwege de maand juli. In haar gezichtsveld domineerden op de achtergrond twee voorwerpen: het witte schip in de verte en de zwarte rots iets dichterbij. De drie jonge mannen leken vooral geïnteresseerd te zijn in de rots, die vanwege zijn vorm ‘La Bota’ werd genoemd. Het lage gedeelte, de voet, ging in een bijna rechte hoek over in een veel hoger stuk, dat smal en steil oprees als de schacht van een laars.

‘Ik zwem van hier...’ César wees naar de kop van de pier, twee meter voor hun voeten, ‘...van hier naar La Bota.’ Hij strekte zijn arm.

‘Maar dat red je nooit!’ riep Rono. ‘Niemand kan...’

‘Dat is een halve mijl!’ zei Juan.

‘Met een list,’ zei César. ‘Met een list lukt het wél. Of noem het valsspelen, dat kan me op dit moment niet schelen. De Amerikanen zullen zo'n weddenschap zien als iets ongelooflijks, maar niet als krankzinnig.’

Estra zag het drietal de koppen bij elkaar steken. César praatte en gesticuleerde met zijn handen en stond iets uit te leggen, de twee anderen luisterden. Na een paar minuten zakte hun mond open, dat was een vermakelijk gezicht. Ze zag dat in de verte de rubberboot zich losmaakte van de witte scheepsromp. De jongens kwamen haar richting uit lopen. Toen ze zo'n tien stappen bij haar

vandaan waren, stonden ze stil en keken even achterom. César gaf de beide anderen een hand.

‘Het is beter dat die lui mij hier niet zien,’ hoorde ze hem zeggen. ‘Daarom ga ik nu, ik kom je morgenmiddag wel opzoeken, Rono. Hier, in De Meermin.’

Zijn racefiets stond tegen de gevel van het winkeltje met vissersbenodigdheden. Toen hij vlakbij was keek hij Estra aan en ze zag dat hij glimlachte en bloosde tegelijk. Hij aarzelde, keek even naar de zee en scheen opeens haast te hebben.

‘Ik kom gauw weer terug,’ zei hij, stapte op zijn fiets en reed weg in de richting van Casalta. Estra keek hem na.

In het café werd die avond niet meer over de knokpartij van vrijdag gesproken. De Amerikanen hadden Paco Tercero al meteen de volgende dag de kapotte glazen en gekraakte stoelen vergoed, maar het kwam niet in hen op Estra hun excuses aan te bieden. Ze vielen haar overigens niet meer lastig en zij bediende hen weer, koel en afstandelijk. Rono en Juan Hormigón keken af en toe met een nietszeggende blik in hun richting, niet bepaald vriendelijk maar ook weer niet haatdragend of agressief. Die kleurloze blik hadden ze samen geoefend.

De schepelingen begonnen zich langzaamaan weer op hun gemak te voelen. Alleen als Juan Hormigón onverwacht opstond om naar de wc of de toog te lopen, stokten hun gesprekken en verstijfden ze even.

In de dagen die volgden kreeg het plan steeds meer vaste vorm. Ze pleegden overleg in Casalta, want in het dorp wilde de langeafstandszwemmer zich vooralsnog niet laten zien. Een enkele keer was een collega van César bij het gesprek aanwezig.

Het was een slim plan, vonden ze. Een beetje gemeen, maar vooral heel slim.

In een laat stadium werd Estra door Rono en Juan gedeeltelijk op de hoogte gebracht van de weddenschap die ze met de Amerikanen wilden aangaan. Het meisje maakte zich zorgen.

‘Dat haalt César toch nooit! Hij verdrinkt. Jullie zijn stapelgek!’

César zou geen enkel gevaar lopen, verzekerden ze haar. Er kon hem echt niets overkomen. En zij, Estra, mocht ook een rol spelen in het stuk. Rono beloofde zijn zusje honderd dollar als ze niet in paniek zou raken.

‘Hoeveel pesetas is dat?’

‘Vijftienduizend,’ zei Juan Hormigón.

‘Jezus-op-grote-hoogte!’ verzuchtte ze.

Donderdag vond Césars *entrada gloriosa* plaats.

Het tijdstip was perfect gekozen. Even na tien uur in de avond. In La Ancla zat een dozijn gasten, waaronder de vijf Amerikanen. De zeelui hadden copieus gegeten en zaten te drinken en te pokeren en de stemming was uitstekend.

De lenige jonge man die in de deuropening verscheen, droeg een zonnebril, een vlekkeloos wit zomerkostuum en witleren schoenen. Op de drempel bleef hij staan, heel even, maar net lang genoeg om te bewerkstelligen dat de ogen van alle aanwezigen op hem werden gericht. De timing was die van een ervaren acteur.

Herbergier Paco Tercero was kort tevoren over de op handen zijnde scène ingelicht en hij had beloofd mee te zullen spelen. Ook zijn vrouw en Estra en enkele stamgasten, die in ruil voor een glas wijn meteen bereid waren een aardige knul die tot voor enkele jaren in Rincón had gewoond, geestdriftig te begroeten, wisten wat hun te doen stond.

Césars entree was zonder meer indrukwekkend.

Toen hij twee stappen had gezet, bleef Estra, die met een blad vol glazen op weg was van de toog naar een van de tafels, plotseling stokstijf staan en riep met dichtgeknepen keel, zacht en bijna huilerig, zijn naam. Er viel een stilte waarin de onverwachte bezoeker zijn zonnebril afnam, minzaam rondkijkend naar een leeg tafeltje zocht en daarna naar de tapkast liep. Soepel, gewend aan veel aandacht, maar niet blasé zoals veel andere beroemdheden. Nee, heel gewoon gebleven.

Onder de aanwezige dorpelingen heerste zo te zien eerst sprakeloos ongeloof, maar al gauw ontstond er geroezemoes, een enkeling stond op van zijn stoel en liep met gepaste aarzeling in de richting van de bezoeker.

‘Dat is César Ladrillo,’ kermde een vrouw.

‘Verdomd als het echt waar is!’ riep iemand anders.

‘Hé, César! Ik heb je op de televisie gezien!’

En Paco Tercero, op zijn post achter de toog, spreidde zijn armen en zei stralend: ‘De kampioen onderwaterzwemmen! Welkom, welkom.’

De sfeer was warm. Gevoelens van gedeelde blijdschap en trots en eensgezindheid namen bezit van de autochtone aanwezigen.

Iedereen wilde de ster begroeten, even aanraken, zijn blik vangen. Iedereen praatte tegen iedereen. Juan en Rono, die zich net zo gedroegen als de andere bewonderaars, waren diep onder de indruk van Césars acteertalent en van de wijze waarop hij zich in deze rol had ingeleefd. Hij had zelfs foto's bij zich, foto's met zijn handtekening erop.

César was allerbeminnelijkst. Hij stond glimlachend aan de toog, in de nonchalante houding van een playboy, en liet zich alle aanhankelijkheid welgevallen. Hij nipte aan het glas dat Paco hem met een verlegen knipoog had toegeschoven. De vrouw van Paco streelde de mouw van zijn witte jasje, Estra stond te zwijmelen.

Het werkte.

De Amerikanen, die zich buitengesloten voelden, werden steeds nieuwsgieriger en probeerden er iets van te begrijpen. Ze riepen Paco Tercero bij hun tafel, maar die gebaarde dat hij het met zijn handjevol Engels niet kon uitleggen en hij wenkte Juan Hormigón naderbij.

Juan, die redelijk goed Engels sprak, was nu verantwoordelijk voor een van de moeilijkste gedeelten van het toneelstuk. Hij gaf uitleg, terwijl de Amerikanen met ogen vol ontzag naar hem luisterden.

‘Die man daar! Zie je, hij is de meest goede... de beste onderzeeër van de Middellandse Zee. Deze *submarine* kan een kwartier onder water blijven. Vijftien minuten, zie je.’

Hij zei het met trots, maar ook enigszins achteloos, met een gezicht alsof hij erbij wilde zeggen: ‘Dit nationale fenomeen interesseert jullie toch niet, dit gaat buiten jullie om.’ Waardoor bij de Amerikanen de nieuwsgierigheid alleen nog maar toenam.

‘Een kwartier?’ vroeg een van de mannen, die op zijn gezicht nog de sporen droeg van de bloeduitstortingen die Juan hem met één terloopse vuistslag had bezorgd. ‘Dat kan toch niet, meneer.’

‘Hij is een *superman*, zie je,’ zei Juan, die hem niet gehoord leek te hebben en over zijn schouder naar César wees. ‘Hij is een groot talent,’ voegde hij er nog aan toe.

‘He is champion! Number one!’ zei Rono, die erbij was komen staan en op het goede moment een duit in het zakje kwam doen. ‘César Ladrillo, hij zwemmen van hier naar La Bota, naar de rots. Onder water! Yes sir!’

‘Submarine,’ zei Juan. ‘Long distance.’

‘Wat La Bota! Welke rots?’

Juan trok langzaam zijn massieve schouders op, zijn uitgespreide armen en de meewarige trek om zijn mond gaven aan hoe stupide hij deze vraag vond.

‘Die rots tussen de kust en jullie boot,’ zei hij.

Na enig heen en weer gepraat en geroep stonden de verwarde Amerikanen op en liepen met Juan en Rono mee naar buiten, een stukje de pier op.

Het plan verliep voorspoedig.

Estra, die met de herbergier en César op de stoep bleef staan, zag dat ze druk met elkaar spraken en naar de zee wezen, in de richting van de rots. Rono draaide zich om en riep de naam van César. Na een gepaste wachttijd reageerde de held en slenterde, met een glas zacht rinkelende ijsblokjes in de hand, naar het groepje toe.

‘Jij zwemmen van hier naar Bota's rots?’ vroeg een van de Amerikanen langzaam. ‘Onder water? Jij zeker zijn?’

César wierp een snelle blik in de richting van de rots, zonder acht te slaan op zijn beide vrienden, die voor hem niet meer waren dan twee van zijn vele fans. De hele zaak scheen hem tamelijk onverschillig te laten. Hij haalde zijn schouders op.

‘No problem,’ zei hij.

‘Dat is onmogelijk!’ zeiden de zeelui in koor.

‘Wedden?’ riep Rono. En hij riep het op het juiste moment.

‘Hebbes,’ zeiden de Amerikanen. ‘Hoeveel zet je in?’

Na precies drie tellen zei Rono: ‘Duizend dollar.’

Juan gebaarde omstandig naar zijn vriend en theatraal maar zwijgend verklaarde hij hem voor gek. Het vijftal trapte erin.

Men ging weer naar binnen, er kwam een nieuwe fles bourbon op tafel en er werden, met de herbergier als getuige, duidelijke afspraken gemaakt. Paco Tercero speelde zijn rol. Hij probeerde tot het laatste ogenblik de jongens ervan af te houden. Ook een paar bezoekers die in de buurt van het gezelschap waren komen staan, gaven blijk van hun scepsis. César hield zich min of meer afzijdig.

Duizend dollar contant, dat stond genoteerd. Evenals de af te leggen afstand onder water. Meteen daarna werd overleg gepleegd over de dag en het tijdstip.

‘Ze krijgen vrijdags hun gage,’ fluisterde Estra. ‘Morgen.’

‘Okay,’ zei Rono op zijn Amerikaans. ‘Morgenavond, okay? Kun jij dan hier zijn, César?’

César dacht na, mompelde wat over getijden en windrichting en gebaarde wat en zei toen dat hij akkoord ging. Hij zou de volgende avond aanwezig zijn.

‘Om zeven uur,’ zei hij. ‘Maar ik wil er geen massa mensen bij, geen grote toeloop, en zeker geen pers!’

Die voorwaarden werden door Juan Hormigón in het Engels herhaald.

Er viel een stilte.

César Ladrillo nam afscheid, want hij moest de volgende ochtend heel vroeg naar Barcelona voor televisieopnames, zei hij.

Vrijdagavond stonden ze allemaal bij het vuurtorentje op de kop van de pier.

De zee was bezaaid met speels twinkelende vlekjes licht van de laagstaande zon. In de verte lag de Challenger voor anker, een stuk dichter bij de kust stak de kleine maar onverzettelijke rots La Bota uit het water omhoog. Er gleed een zeilbootje voor de rots langs en verder weg voer een speedboot met een waterskiër. Dat waren toeristen die thuishoorden in een kustplaatsje ten noorden van Rincón, waar een breed strand lag en de haven groter was.

Dertig meter van de pier verwijderd lag een roeibootje op het kalme water. Twee lange hengels staken over het zijboord. De magere, gebogen gestalte van de visser, die een hoed droeg met slappe rand en half naar hen toe gekeerd zat, leek één geheel te vormen met het lage silhouet van het bootje.

Estra keek even naar de stille, eenzame figuur. Het was niet iemand van het dorp. Ze dacht dat het wel dezelfde zou zijn als de man die ze een dag of wat geleden De Meermin had zien binnengaan. Sinds een paar dagen lag hij rond dit tijdstip met zijn bootje op dezelfde plaats, bijna bewegingloos, alle aandacht gericht op zijn vislijnen. En niemand nam notitie van hem, iedereen keek naar César, de langeafstandsonderzeeër, die zich voorbereidde op zijn monstertocht van achthonderd meter.

César droeg een gladde, roodgeel gestreepte zwembroek. Zijn kleren had hij in een dure sporttas gestopt. Juan Hormigón en Rono stonden op een paar passen afstand. De vijf Amerikanen, Paco Tercero en Estra verdrongen zich achter hen. Veel ruimte was er niet op de smalle pier.

Iedereen voelde de spanning die in de lucht hing en iedereen keek naar de rituelen die César uitvoerde voor het tewatergaan.

Hij spuugde in zijn handen en wreef, op één been staand, zorgvuldig het speeksel tussen zijn tenen. Hij prevelde een paar zinnen kerklatijn.

‘Dat doet hij altijd voor een wedstrijd,’ zei Juan fluisterend tegen de Amerikanen. ‘Het zijn oude Catalaanse formules, zie je.’

César trok rare gezichten en maakte met armen en benen bewegingen als een karate-vechter. Daarna knielde hij neer en kuste de zwarte, hier en daar groen gevlekte granietblokken van de pier. De Amerikanen sloegen dit alles vol ontzag gade. Ze fluisterden met elkaar. Een van hen maakte foto's. Een ander hield een verrekijker paraat voor zijn borst.

César liep naar de uiterste punt van de pier en klom behoedzaam anderhalve meter omlaag naar een platte steen, die maar nét boven het water uitstak. Hij ging zitten en liet zich van de steen glijden. Het water kwam meteen tot aan zijn schouders.

Rono draaide zich half om naar zijn zuster en verzekerde haar dat ze niet ongerust hoefde te zijn. Ze hadden iets bedacht, fluisterde hij, om César veilig bij de rots te krijgen. Daar moest ze op vertrouwen.

César, met alleen zijn hoofd boven water, keek naar het groepje mensen op de pier en glimlachte. Hij haalde diep adem en daarna nog een keer. Hij riep: ‘*Que todo salga bien*!’ Hij zoog zijn grote longen vol lucht en verdween.

Aller ogen waren vanaf dat moment gefixeerd op de denkbeeldige lijn in zee, de rechte lijn die liep van de platte steen tot de hoekige rots die La Bota werd genoemd.

Na een paar minuten haalde de visser, die een stukje links van deze lijn lag te dobberen en totaal geen aandacht had voor wat er om hem heen gebeurde, een van zijn lijnen binnen en prutste wat met het aas. De roeiboot schommelde een beetje en wie erop lette en goede ogen had, kon zien dat de man zijn lippen bewoog alsof hij in zichzelf praatte. Daarna ging hij een stukje verzitten op de doft en gooide de vislijn weer uit, nu aan de andere kant van zijn bootje. Alleen Juan Hormigón en Rono hadden het ogenschijnlijk onbelangrijke gebeuren gezien. Beiden slaakten een diepe, maar onhoorbare zucht.

De minuten vergleden.

De Amerikaan met de verrekijker had onafgebroken het glinsterende water tussen de pier en de stenen laars in het vizier om te zien of de zwemmer niet stiekem boven kwam om adem te halen.

Ook zijn collega's hielden angstvallig en met stijgende verbazing en ongeloof hun blik gericht op de lijn tussen het punt van vertrek en de afgesproken aankomstplaats en keken niet links of rechts van het traject. Men probeerde te schatten welke afstand de zwemmer op dat moment onder water kon hebben afgelegd, maar dat was onbegonnen werk.

Ook Juan Hormigón en Rono gedroegen zich zeer gespannen en dat was niet gespeeld. Er kón nog van alles misgaan. In dat geval waren zij duizend dollar kwijt. Waar moesten ze dat geld in vredesnaam vandaan halen?

Estra hield het niet langer uit en holde naar de herberg. Paco Tercero, die er niets van begreep en er steeds meer van overtuigd raakte dat César verdronken was, liet zich door het geruststellende gefluister van de twee jonge mannen maar nauwelijks ervan weerhouden hulp te gaan halen.

Er waren meer mensen komen toelopen. Wat er gebeurde wist men niet, maar er was iets aan de hand, dat was zeker, en dus was het beter om ter plaatse te zijn. ‘Als er iets gebeurt moet je zorgen dat je erbij staat,’ zeiden ze in Rincón. ‘En vertel er dan later je eigen verhaal over.’

De enige persoon in de directe omgeving die zich volkomen kalm gedroeg, was de visser in de roeiboot. De man had een keer met een hand onder zijn hoed op zijn hoofd gekrabd, had zijn hengels opgehaald en binnenboord gelegd en het touw waar zijn ankersteen aan vastzat uit het water omhoog getrokken. Nu roeide hij zonder enige haast, zich schijnbaar niet bewust van zijn omgeving, om de kop van de pier heen om het haventje binnen te varen.

De minuten regen zich aaneen.

Er was ruim een kwartier verstreken sinds César onder water was verdwenen, toen de Amerikaan met de verrekijker iets riep, een schorre kreet. Daarna begon hij te vloeken als een ketter. Hij wees, zonder de kijker te laten zakken, naar La Bota. Ook de anderen zagen nu, met het blote oog, iets bewegen bij de voet van de laars. Een van de andere Amerikanen greep de kijker, keek erdoor en vloekte, nog erger dan de eerste. De drie anderen volgden één voor één.

Juan Hormigón en Rono keken elkaar aan. Ook zij hadden gezien hoe in de verte een gebruinde gestalte in een roodgeel zwembroekje uit het water verrees en op de rots klom.

‘Het is hem gelukt!’ riepen ze gelijktijdig en van de weeromstuit slaakten ook zij een heidense krachtterm.

‘Verdomd, kijk nou toch eens,’ mompelde Paco Tercero met tranen in zijn stem. ‘Dat rotjoch zwaait naar ons!’

Voor het eerst sinds lange tijd keek Rono om zich heen en zag alle mensen staan. Zijn oog viel op de visser, die bezig was zijn bootje met een touw vast te leggen aan een ringoog.

‘Hé, visserman!’ riep hij. ‘Mag ik je boot even lenen? Ik moet iemand van La Bota gaan halen!’

‘Je kunt van die Amerikanen zeggen wat je wilt, maar ze houden zich aan hun woord. Ze zijn sportief.’

Het was Juan Hormigón die dit zei.

‘En ze hebben niets in de gaten gehad, helemaal niets.’

Zo sprak Rono.

‘Ik ga van die honderd dollar een lange jurk kopen.’

Estra zei het met iets dromerigs in haar stem. Ze streek met haar vingers over de bankbiljetten die ze naast de koffiepot had uitgewaaierd.

‘Met rode en gele banen. En de rest breng ik naar de bank. Ik ben nog nooit in een bank geweest.’

Ze keek even op naar César, die tegenover haar zat. Toen sloeg ze haar wimpers neer. Alleen de onderwaterheld zag dat ze een kleur kreeg.

Het was zaterdagmorgen en ze zaten aan de lange smalle tafel in de keuken van La Ancla. De vorige avond had Paco Tercero de dollarbiljetten, die de Amerikanen één voor één op de toog hadden uitgeteld, in bewaring genomen. Een klein uur geleden was César, als laatste van de spelers, door de achterdeur binnengekomen en Paco had hem het geld overhandigd. César op zijn beurt had Estra de eer gegund de stapel te verdelen, volgens de sleutel drie-drie-drie-een. Vervolgens hadden de drie kameraden eensgezind en zonder voorafgaand overleg elk een paar briefjes naar de herbergier toegeschoven, voor zijn bijdrage aan het geheel. Paco had, zo verzekerden ze hem, zijn rol fantastisch gespeeld. Na wat tegensputteren had Paco het geld aanvaard, maar hoe hij daarna ook probeerde erachter te komen wat voor een streek het drietal nu eigenlijk had uitgehaald, ze gaven hem geen uitsluitsel.

‘Stel nou eens,’ zei Juan, ‘dat wij de boel bedrogen zouden heb-

ben... Let wel: *zouden* hebben.'

'Dan was jij nu medeplichtig, beste Paco,' vulde César aan. 'Dan was het zwijggeld, wat je nu voor je hebt liggen.'

'Je bent er zelf bij geweest, gisteravond,' zei Rono. 'Je hebt toch niets gezien wat niet klopte?'

Hoofdschuddend en met een vage glimlach op zijn lippen was Paco Tercero opgestaan en teruggegaan naar zijn klanten in de gelagkamer.

Kort daarop nam César afscheid. Hij was van plan een poosje uit de buurt van Rincón te blijven want wat te doen als die Amerikanen erop stonden dat hij zijn stunt nog eens zou overdoen, maar dan gevolgd door bijvoorbeeld een camera in een minionderzeeër...

Estra liet hem uit en liep met hem mee naar buiten. Zijn fiets stond op de binnenplaats.

Aan de keukentafel schonken de twee samenzweerders zich nog een beker koffie in. Ze goten er een scheut Amerikaanse whisky bij.

'César heeft goed werk verricht,' zei Rono.

'Hij speelde het prachtig!' beaamde zijn vriend.

'En wat dacht je van die collega van hem, in zijn bootje! Dat teken met zijn vislijnen...'

Ze keken elkaar glunderend aan.

Rono zei: 'Die goede man heeft er zelfs aan gedacht César een rolletje touw aan te reiken. Toen onze onderzeeër bij La Bota aankwam heeft hij het snorkelapparaat vastgemaakt aan een uitsteeksel vlak onder de waterspiegel, samen met de zwemvliezen. Toen ik hem met de roeiboot ophaalde, heeft hij me precies aangewezen waar.'

Juan Hormigón knikte en zei: 'We moeten niet vergeten die dingen op te halen. We hebben ze geleend.'

'Vannacht, als niemand het ziet,' zei Rono. 'Ik maak de spullen schoon en leg ze terug in het magazijn.'

Mosselen, of de dood

Atie Vogelenzang

In de deuropening werd ik omhelsd door de kralen van een vliegengordijn. De koffiekleurige vrouw met wie ik oog in oog stond, monsterde me vijandig. Pas toen ik me realiseerde dat ze alleen maar probeerde in te schatten of ik tot een van de vechtende partijen buiten behoorde, voelde ik de neiging om iets geruststellends te zeggen. Maar mijn Frans leek opeens te verdwijnen in een wak van mijn geheugen.

‘Weer die mosselen, monsieur,’ verklaarde ze de aanleiding voor het opstootje. Ze ontspande, maar draaide wel de deur achter mijn rug op slot. De weegschaal was blijkbaar in mijn voordeel uitgeslagen. Ongevraagd schonk ze me iets in. Ik vermoedde dat ze afkomstig was uit een of andere voormalige Franse kolonie.

In het schemerige café maakte een scherpe tabaksgeur korte metten met de zilte zeelucht die om mij heen hing. De ijsvitrine sloeg knarsend aan. Mijn klamme handen omklemden het hoekige glas met het melkwitte drankje, terwijl mijn oren gespitst bleven op de situatie buiten. Een verdovende anijssmaak kwam in botsing met mijn gehemelte.

‘Wat roepen ze toch steeds?’ vroeg ik verre van op mijn gemak. Ik merkte dat ik wilde fluisteren. Alsof we ons hier verstopt hadden. Uit het espresso-apparaat ontsnapte stoom.

‘*Moules, ou la mort*.’

De zorgelijkheid in haar stem maakte dat in mijn hoofd de kleurige, kaleidoscopische plaatjes die een bekoorlijk Bretons vissersplaatsje voor moesten stellen, langzaam vertroebelden. Een bewogen vakantiefoto.

We loerden samen gebogen onder de verfletste raambelettering van het *Café du Phare* door. Het glas weerspiegelde ons. Ik zag eruit alsof ik tussen de varkens had geslapen. Een jan-van-gent scheerde in volle vlucht rakelings langs het raam. Een groepje vissers dat door het dolle heen raakte, begon schuimbekkend tegen een pickup truck te duwen waarvan blijkbaar was besloten dat die in de weg stond. Eerst sneuvelden de ruiten. En toen dwongen ze het voertuig triomfantelijk op de zijkant. Bundels netten, verweerde drijvers en plastic jerrycans ontvluchtten de verroeste laadbak.

Ik zocht naar een beginnetje om haar te zeggen dat het me nogal overdreven leek om zoiets groots als de dood te verbinden aan zoiets kleins als schaaldieren. Maar de woorden stolden me op de lippen toen er iets tegen de ruit kletste. Een vinnige terechtwijzing voor mijn geringschattende gedachten. Betrapt deed ik een stapje achteruit. Onduidelijke smurrie glibberde omlaag. Zilveren schubben bleven glinsterend tegen het raam plakken.

Op het moment dat me een gevoel bekroop alsof er ieder moment aan de deurklink kon gaan worden gerammeld om ons mores te leren, kwam er vanuit zee een muur van mist tussenbeide. Ze slikte de horizon in, wees gebiedend naar het haventje, reikte met haar voorste nevelflarden naar de kade en tastte de pastelkleurige huizen af die erachter lagen. Opeens omhelsde ze, smoorde, en verhulde. Kruitdampen op het slagveld. Het rumoer verstomde langzaam en minutenlang was er niets anders te horen dan de klagende mistboeien voor de kust, die de definitieve aftocht leken te markeren. We luisterden gespannen.

Ik hoopte vurig dat ze de auto met het buitenlandse kenteken ongemoeid hadden gelaten.

Haar man was vijf jaar geleden tijdens zijn werk verongelukt. Doodgedrukt door zijn eigen camion. Ik mocht Didi zeggen. Daarom stelde ik me ook voor met mijn voornaam.

‘Wolf.’ We gaven elkaar een hand.

Op de vloer was zand gestrooid. Het knarste onder mijn schoenzolen. Van betaling voor de *anis* wilde ze niets weten. Ze zette gul, van ‘het huis’, een geurige espresso voor mijn neus. Hongerig loerde ik naar de appeltaart die op de bar naar me stond te lonken. Didi lachte flirterig en maakte een opmerking over veel te dikke mannen, waar ze mijn weldoorvoede gestalte blijkbaar ook toe rekende. Mijn ijdelheid kreeg weliswaar een duw, maar haar plagerijtje gaf me desondanks het gevoel dat ze me wel mocht. Wat mij betreft was dat wederzijds. Eerlijk gezegd kon ik mijn ogen niet van haar afhouden.

Terwijl ze ijverig in en uit liep om het schoolbord weer in stelling te brengen waarop het menu van de dag (*Moules/Frites*!) werd aangeprezen, bespraken we met horten en stoten hoe het verder moest. Mijn auto had zulke grote schade opgelopen dat ik er onmogelijk mee verder kon. In mijn ongeduld om Freddy te zoeken was ik vergeten een verzekering af te sluiten die vervangend

vervoer in het buitenland regelde. De dame van het ANWB-steunpunt was wel bereid naar een oplossing te zoeken, maar aan de telefoon beluisterde ik in haar stem weinig hoop dat dit binnen de komende vierentwintig uur zou gaan lukken. Ik smeekte en soebatte. Zei dat ik echt op hete kolen zat. Ik hapte naar adem, maar haalde bakzeil. Niet meer dan het telefoonnummer van *du Phare* mocht ik bij haar achter laten.

Didi zette de kale cafédeur uitnodigend open. Een kille luchtstroom greep me in mijn nekvel en deed me huiveren. Ik had het zelden koud, maar nu leek mijn neus wel een ijslollie. Terwijl ik mijn best deed om me niet opnieuw op te winden over mijn gesneuvelde bagage, probeerde ik op een rijtje te zetten hoe de zaken er voor stonden. Het enige wat ik over had bevond zich in mijn broekzakken: autosleutels (waar ik bar weinig mee kon), portemonnee (met tweehonderd francs en wat Nederlands kleingeld), een creditcard (waarvan me thuis al schriftelijk was meegedeeld dat de bestedingslimiet was overschreden, maar dat wisten ze hier niet), rijbewijs en (gelukkig) de opgevouwen ansicht van Freddy met daarop: ‘In twee zetten mat! Loper naar d4.’ Ik wist dat het klopte. Ik had het haar zelf geleerd. We schaakten al samen sinds haar tiende. Het bericht verwees naar onze onafgemaakte partij. Deze kaart, haar handschrift en de scheefgeplakte Franse postzegel waren het enige bewijs dat ze nog bestond en leken een uitnodiging haar te komen zoeken. Voor de tachtigste keer probeerde ik het vlekkerige poststempel te ontcijferen.

Mijn dochter was niet van haar schoolreisje teruggekeerd. En dat was nu al twee maanden geleden. Eerst dacht ik zelfs dat ze was ontvoerd, maar later bleek uit verhalen van haar vriendinnen dat ze zomaar uit die rode touringcar was gestapt. Alleen een winkelier die lampen verkocht, meende zich te herinneren dat hij haar gezien had. Ze had een tijdje voor zijn etalage staan kijken en gezwaaid. Gezwaaid. Naar wie? Het leek of hij het over een dochter had die ik niet meer kende.

Didi onderbrak mijn getob. Ze had een van de drie kamers die boven de kroeg lagen voor me in de aanbieding. Ik moest maar zien welke kamer me het beste beviel.

Er werd tegen het raam getikt. Opnieuw een jan-van-gent. Deze keer een zo groot als een kleuter en vastbesloten de visrestanten van het raam te pikken. Hij spreidde zijn vleugels wijd uit en keek dreigend naar binnen. Didi liep onverschrokken met een

emmer schuimend sop naar buiten. De vogel verdween, onwillig, en bleef in de buurt rondcirkelen. Zijn schreeuwende protest klonk als het gedreig van een waanzinnige.

Ik zag Didi het raam insoppen. Er sloeg stoom vanaf. Op de aangekoekte delen zette ze extra kracht, waardoor de spons piepte. Ik betrapte mezelf erop dat ik verlekkerd naar haar grote, wiegende borsten zat te gluren. Na de drank, de koffie en toch ook maar die punt appeltaart, eiste mijn lijf het allerbeste wat het huis te bieden had.

Na het gebakkelei om de mosselen mocht ik ze ook proeven. Didi accepteerde ongezien mijn plastic schuldbekentenis en zette prompt om twaalf uur een dampende, tot aan de rand gevulde pan op tafel. Ze hield blijkbaar niet van hongerige kerels. De mosselen waren groter en smakelijker dan ik ze ooit had gegeten. Ik gromde, genoot zelfs. Didi ging tegenover me zitten.

‘Waar gaat die ruzie eigenlijk over?’ vroeg ik kauwend op de schaaldiertjes.

‘Ruzie? Oorlog! Merde,’ corrigeerde Didi me fel. Haar hand mepte venijnig op het tafelblad.

Ze vertelde vervolgens over een universiteit die bij wijze van experiment Filippijnse mosselen had uitgezet in de wateren voor hun kust. Door een gelukkige combinatie van goede kwaliteit van deze Aziatische soort en een enorme elektriciteitscentrale die het water extra verwarmde, gedijde deze zeevrucht zo goed dat er wel twee keer per jaar geoogst kon worden in plaats van één keer in de achttien maanden.

‘Helaas hebben “die van Pila” dat ook in de gaten gekregen,’ benoemde ze voor de eerste keer de vijand.

Mijn brakke vingers spoelde ik af in het kommetje water met het schijfje citroen.

De problemen ontstonden volgens Didi pas goed toen ‘die uit Pila’ 's nachts, met een vloot van wel veertig schepen, de rijke mosselgronden kwamen binnengevaren en er illegaal tien- tot vijftienduizend kilo uit wegvisten. Het ergste was dat ze gewone netten gebruikten, waarmee ze de kweekgronden ook nog eens grondig vernielden. Ze verzuchtte iets in de zin van dat het allemaal dieven waren, die uit Pila.

Ineens voelde ik me aangesproken. Moest ik haar niet waarschuwen dat ik financieel volkomen aan de grond zat? Me hier op haar

kosten vol zat te stouwen? En dat ik zelf die plastic kaart al helemaal had leeggeplunderd?

‘Ik kan je nergens voor betalen,’ bekende ik, ondertussen het internationale betaalgebaar makend.

‘Ik ben een kale, dikke kerel die liegt, bedriegt en inmiddels zoveel leningen heeft afgesloten dat hij meer dan één leven nodig zal hebben om ze af te kunnen betalen,’ kamde ik mezelf af.

‘Volgens mijn dochter ben ik ook nog een egoïstische klootzak. En zij kan het weten, want ze is erom weggelopen,’ hoorde ik mezelf er tot mijn eigen verbazing nog een schepje bovenop doen. Dat laatste was niet helemaal waar, maar op de een of andere manier luchtte het op. Nijdig kraakte ik een lege schelp tussen mijn vingers aan gruzelementen en zette me vast schrap voor haar scherpe opmerkingen die ze als vishaakjes in mijn ziel zou proberen te slaan.

Maar er kwam een hele tijd niks. Net toen ik me begon af te vragen of ze me wel begrepen had, kwam de oplossing. En die was erg simpel. Zelf zou ik 'm nooit hebben durven voorstellen: Didi pakte gedecideerd mijn hand en nam me mee naar haar slaapkamer waar ze vervolgens het volle pond eiste. Het was de eerste schuld in mijn leven die ik moeiteloos en royaal kon inlossen.

Maar lang bleven we helaas niet in bed liggen, opgeschrikt als we werden door hernieuwd lawaai. In mijn blote reet schuifelde ik naar het raam en probeerde iets in de papdikke mist te onderscheiden.

Didi wou onmiddellijk naar beneden. Daar, bij de restanten van mijn maaltijd, weer zo'n donderse jan-van-gent. Nu pontificaal op de tafel en rustig vissend in de pan met mosselbouillon. Ik klapte hard in mijn handen. De vogel draaide zich gelukkig in de goede richting en stortte zich via het sleetse vliegengordijn naar buiten. Daarbij raakten kralen los, die ratelend over de vloer rolden. Didi begon het tafeltje af te ruimen. Ze veegde de vogelstront van de tafel en wees naar iets dat op de tafel lag, naast de ansichtkaart van Freddy. ‘Loup...’ fluisterde ze. Zo noemde ze me sinds ik mijn naam boven voor haar had vertaald. Zoals zij het uitsprak, klonk het erg lief. Net voor ik haar liefdevol in haar nek kon happen zag ik het ook liggen. Het was een lichtblauw, bijna grijs oog. En echt net zo perfect rond als een knikker. Het oog was achtergelaten door de jan-van-gent.

De eigenaar van het oog was een overwonnene. Een uit Pila. Een blonde, jeugdige vijand. Hij lag op zijn rug met de armen wijd uitgespreid op de kade. Het licht van de vuurtoren streelde zijn gestalte. Er kleefde schelpengruis in zijn vochtige haren en aan zijn nog kinderlijke wangen. Veel ouder dan mijn Freddy was hij zeker niet.

Wat heeft me ertoe bewogen deze dag voor mezelf op te schrijven? Dat kwam denk ik doordat de chauffeur met die ANWB-truck met oplegger zich heel laat die avond nog meldde. Hij kwam bleek en gaperig uit zijn cabine gesprongen. Aan de koffie klaagde hij slecht gehumeurd dat de grensblokkade van kwaaie Belgische varkensboeren hem uren achter op schema had doen raken. Hij wou weten wat ik er van vond, van die varkensboeren die zomaar angstige beesten de rijbaan opjoegen, alleen maar om hun gelijk te halen. Maar ik wist er helemaal niets over te zeggen.

Ik had het volgens hem in *du Phare* maar getroffen. Hij rekte zich traag uit. Lekker rustig, wijntje en (knipogend) trijntje.

De mensen die hij ophaalde waren vaak minder fortuinlijk dan ik: beroofd of berooid langs de kant van de weg. Auto in de prak. Hele nare gevallen. Nee, deze hulpverlener was echt jaloers op mijn ongelooflijke mazzel. Want niemand had zo'n rare dag gehad als hij.

‘Er staat “St.-Gilles-Croix-de-Vie”,’ zei Didi, terwijl ze me de ansicht van Freddy aanreikte.

Nederlandse poëzie

Drie gedichten

Bernd Bevers

Voorlopig laatste bezoek aan mijn vader

Ik herken hem meteen aan zijn hoest,
die klinkt alsof iemand achter een gesloten deur
staat te lachen.
Hij verontschuldigt zich voor zijn pantoffels,
twee tot op de draad versleten huisdieren, grijs en blind
van gedienstigheid. Zegt dat het door de oorlog komt,
van het lang in te kleine laarzen moeten lopen.
Ik denk: elk ideaal krijgt de laarzen die het verdient.
We drinken iets en kijken naar de vermoeide verrichtingen
van een duif op de vensterbank. Hij komt met foto's aan.
De drie maanden woestijn die hij nooit te boven is gekomen,
de granaatscherf in zijn arm. Die daar is Rommel
zegt hij en wijst op een vlek naast de loop van een tank
die als een potlood uit het zand omhoog steekt. En dit
is de vrouw die je moeder had kunnen zijn. Zij kookt
mijn verlangen al zo lang niet meer...
Bij het afscheid bedank ik hem voor de juiste mate van
afstand die hij tussen ons heeft bewaard.
Hij bedankt mij ook. En even zijn hij en ik weer de vlieger
die we nooit de lucht in hebben gekregen.

Het draaiorgel

Als een barok altaar zwenkt het de hoek om.
Zijn hart vol oneindig droevige melodieën uit-
stortend boven de hoofden der mensen, die het
vrolijk noemen. Een trein van mensen, schuifelend
door de nauwe straten. Achter de toonbanken van
de winkels staan de winkeliers te wachten, leeg als
leeggeknepen pakken melk. De winkels zelf zijn
als kleine bonte kerkjes ingericht, vol dansend licht
en spiegels waarin de dingen geen achterkant bezitten.
Ook vele schitterende relikwieën zie je er, waarvan
sommige kunnen lezen en schrijven of bedrieglijk echt
bloed huilen. Engelen vliegen aan en af om de wind
buiten de deur te houden, want nog nooit zag iemand
de wind iets kopen of de regen iets bestellen
wat hij dringend nodig had.

Niets zo vol als het donker in de kamer
waarin je op slaap ligt te wachten.
Met gebouwen en straten, gemengd bos, de eerste
keer aan zee. Met tenminste vier van de zestien
seizoenen en de plattegrond van een stad geborduurd
in het kleed. Je ouderlijk huis met zijn kamers
en verdwenen spullen, de kleine tuin en zelfs een
volledig ingericht klaslokaal. Met je grootmoeder
in haar liefste stoel, slurpend van de zondagse soep.
Een trein van kamers die door de nacht raast.
De gangen staan volgepakt met jassen, grauw en versleten als vluchtelingen. Vrienden,
familie, de gezichten
van voorbijgangers die je ooit op straat tegenkwam
en vergat. En schaduwen, overal schaduwen. Gespannen
luisterend naar je snelle, onrustige ademhaling
onder de dekens.

Twee gedichten
Pleuke Boyce

De trein

De trein reed altijd
langs ons huis
van 's morgens vroeg tot 's avonds laat -
zelfs 's nachts.
Zijn zacht gedaver
was me zeer vertrouwd
en deed me rustig slapen.
De kikkers kwaakten in de sloot
waarlangs hij reed;
het gras stond 's zomers hoog.
Ik was verbonden,
wist ik,
met alles om me heen.

Geboortehuis

Het was een vaste burcht
en stond omringd door bomen.
Er zwommen vissen in de vliet.
Er was een varken
dat we node slachtten.
Groenten en bloemen groeiden in de tuin.
Er was muziek.
En 's avonds werd de Schrift ontleed,
wat vaak tot ruzie leidde.

Huisbroei

Job Degenaar

Broeipotten en zaailingen
op de Creiler Flora:
zo rood en geel getulpt is het
deze winter niet geweest
Waar was ik al die tijd?

Om precies te zijn *niet ik*
liet ze broeien dat ze barstten
keerde ze tijdig om hun steel
te rechten, trok bij min vier
alle registers van de lente open

En ik? Ik broeide in het winterlicht
maar glazig op hun verbeelding
noemde ze zonnedochters
met een missie en meer
van dat gestamel

Maar zie, ook zonder mij
staan ze schuchter van
schoonheid in hun kraag
gedoken, niet van kunst
te onderscheiden echt

Twee gedichten
Leo Dooper

Illusie

Het volksspel, waarbij in een gladgemaakte paal
wordt geklommen, uit de top waarvan een fopspeen
moet gehaald en geworpen in de vierkant besloten
ruimte die de hieling van een mast omvat, als prijs
het oude Spaanse zilveren geldstuk ter waarde van
acht Realen, soms een kleed geweven of gevlochten uit
biezen, russen, stro, bast, touw, wol en staaldraad;
verwarmt een sportfestijn au bain-marie.

Het volksspel, waarbij de steenhelften die aangezet samen
zeven moeten vormen, met Zuid-Amerikaanse drank
bereid uit de bladeren van een heesterachtige boom op zoek
gaan naar een stof met sterkgewelfde patroonvorming
voor dameskleding en peignoirs ook een ronde strooien
hoed in lage cilindervorm met platte rand een ereteken
is in de geschiedbeschouwing aller sporten;
wil geen historische ontwikkeling.

Het volksspel, waarbij vensterglas mechanisch ondoorzichtig
is gemaakt, het huwelijksleven van een bejaarde vrouw,
bazig en onbeminnelijk troost is voor verliezers
met om de nek gehangen een omtuinde veldfles
die de hoogste waarde van veranderlijke grootheid
kan bereiken en zo nauwkeurig mogelijk een breisteek
nadoet van een ter faam bestaand wolmerk;
speelt met de Olympische Gedachte.

Kroonjaar

De gastheer geeft bevelen vanuit zijn schuttersput.
Een rolstoel schenkt, repeteergeweer indachtig
glazen wijn, met zorg op fles gezet
in een tehuis voor gevallen druiven toch
lekken vanaf een zilveren dienblad hitsige woorden
op het kruis van een jonge dame met beijzelde wangen.
Een ezel plast geheime tekens in de tuin.

Een mannelijk lid eet roggebrood met haring.
Twee vrouwen lopen rondjes om de hondenmand, nippen
aan een glas bourgogne, beschilderen
met vrije hand elkanders borsten.
Een heer met bloemkooloor grist overdaad van het buffet,
verslindt met grote happen zijn naderende einde.

Deze nacht sterven uren laat.
Een regelneef terroriseert met een fles jenever
leverworst en Franse kaas, onder applaus
van het toilet dat theatraal de kamer binnenvalt,
tegelijkertijd lopen genodigden polonaise
rond een besneeuwde schotel paling zonder de gastvrouw,
twistgesprekken verzamelend voor het Perpetuum Mobile.

Zes gedichten
Paul Hermans

Jong nog, moeder, en hard al
naar het rijk der weduwen verwezen.

Het is duister lezen
in andermans boeken, zeg je.

Veelvuldige doden draag jij
met je mee, twee paren ouders,
grootouders, schoonbroers,

tal van zussen, voor altijd
mijn vader.

Je buigt je nu steeds
verder door naar de aarde

als om hen te begroeten
voor de tijden hierna.

Buiten, aan een ronde tafel
zit tante B. geheel in roze

te praten over eens.

Haar elleboog steunt op het blad,
de roesthand houdt zij
flauw gebogen

als krijt er een flamingo
uit haar ingevallen borst.

Zoals zon door loofwerk
getemperd, wolkjes van melkglas
blaast in een donkere stroom

zo grijst de staar
in de ogen van oma.

Zij zit maar en zwijgt
alsof niets ertoe doet
en het goed is.

Achter haar nevels gaat de iris
tekeer soms, blauw als de plaats
waar de tijd is gebleven.

In de zee ruist een zee
uit negenendertig,

in de wind waait een geur
uit een jaar zonder naam.

In een zandbed haar lijf
aan het vroeger ontheven,

haar lach in het licht
van nooit meer daarna.

In uitsneden van wit katoen
rent nicht E. langs de terrassen.

Zij zweemt naar hooi en zilte oksels,
naar zonnen en seringenzeep.

Huilend lacht ze, schreeuwt

Eenden vlogen hedenmiddag over,
geluid als stoof daar een godheid

door een piepende draaideur
voor altijd voorbij.

Het zachtste bed sluit haast
zijn veren om het uitgemergeld
lichaam van oom G.

Onaangeroerd op witte schaaltjes
rood van aardbei en van kersen

en het stukgesneden geel
van vruchtvlees.

Een jongere man bezoekt nu
zijn dromen, die zich
lichter verzoende

met dat wat op velden
bereid stond te gaan.

Twee gedichten
Henk van Kerkwijk

Manna

Als twee ontblote heremietkrabben schoven
ze uit zicht. Buiten haastten ze zich naar
hun bootje, hun houten schulp in het riet.
‘De jongens zijn uit hun doen,’ zei Gerry

en Mary schonk ons net cognac omdat het toch
theetijd was, toen we vanaf het meer de eerste
schoten hoorden. Pas terug van zeven maanden
de Blauwhelm spelen in de Libanon, waar

de milde regen water noch genade bracht,
waren ze onbeschadigd uit hun gekraakte VN
bunker gestapt. Nu konden ze dan eindelijk
terugschieten. En de hemel beloonde hen

met bloedwolken eend en gans.

Visioen

Toen God van de trap viel en weer trachtte
op te staan, tastte Hij om zich heen naar
mijn hand. Hij wist dat ik er was, Hij had mij
al tierend de schepping horen vervloeken. Alleen

was ik er, buiten adem van ongerichte woede,
net mee gestopt; terwijl Hij, met ogen die alle
focus weigerden en oren die nafloten van de Val,
slechts de luchtmoleculen om ons heen

aangreep. Zijn wervels verbrijzeld, zijn benen
gebroken, voor eeuwig invalide, sprak hij:
‘Zoon, luister niet naar de Leugen, de zacht-
moedigen zullen het aardrijk nimmer beërven,

want
niet Lucifer verloor, maar Ik.’

Gedicht
Frans Kuipers

MIJNE MAATGEPAKTE HEREN,
lief dagboek, geachte boterbloem.

Is het, beste bosuil, niet vreemd
dat iemand, alleen, in een oude caravan,
in het midden van niks, mompelend
en idioterig grinnikend bijwijlen,
bezig is met iets wat misschien
nog wel het best te vergelijken is
met het schrijven van brieven gericht
aan niemand, weledelachtbare lucht;
ik bedoel dit, inktspinsel op wit,
waarvan ik weet dat ik nooit weten zal
WAT DAT IS.

Wel weet ik
dat het van doen heeft met u,
doorluchtig licht boven het dal,
wind over de wateren,

kleurenkoning, grote zon,
sterrenhemel van verbluffing,

kleine, vergeten,
bij de vloedlijn liggengebleven zeekoet,
aan wat wrakhout vastgevroren,
de teeronderscheiding op de borst,
ogen uitgepikt, darmen door de wind gelezen,

oudgouden glinstering
op het water wijd.

Wel weet ik, tumultueuze,
onafzienbare zee,
absoluut jaar nul van de spookgeschiedenis,
enige werkelijke heksenketel in dit zonnestelsel,
wieg waarboven Luna en Helios gebogen stonden,

met lansen van licht
doorstoken wolken-eland,
bloedend uit vele wonden
en zingend het heldenlied.

Wel weet ik,
vader van mijn verbazing,
leeuwerikladder,
blindegeleiderswind,

dat u bent
duizend en een liefdesverklaringen
in de vervliegende rookseconde
van een wild enthousiast moment,

het nooit eindigend briefhoofd der poëzie,
het wolkenprincipe van de wereld

en het koninklijk meervoud
van mijn wankelmoedige persoon menselijkerwijs.

Twee gedichten
Jan J.B. Kuipers

Kasteel L.

Nog sta je overeind, maar
de verjichte toren trekt in de zaal
een scheur van gapend afscheid,
haastig sinds een eeuw.

Nog weet de baron met handpalmen
oude kalk van diners op het paleis:
‘Uit Krasnapolsky haalden ze het eten,
in wagentjes kwam het over de Dam,

zo ging dat toen.’ En jij ontwaart
in het hout over de gracht een geeuw
van iets van wezen, een aarzelen in
gewassen inkt tussen groen uitgeslagen

dunne stammen, neveliger neerslaand
in de regen en vapeurs van de geschiedenis
waarbinnen jij te droog staat, achter glas.

Verdwenen huis van Sint-Jan

Onder de bouwvoor nog de
fundamenten van hun daling,
toen de fonkel van hun zwaard

al van de ploegschaar was
(en zij vier paarden hielden, zes
koeien en tien bedden voor de

zieke en de vreemdeling),
de akker openrijtend tot baring
van een toekomst in zwart-wit:

het schichtig inzicht van een
kraai op glansgekeerde klei, de
glimp van andermans herinnering.

Eurydice's uitvaart

Liesbeth Lagemaat

- Opvallend: juist op dit moment staat bij het verkeerslicht
een niet zeer jonge heer te wachten, waarschijnlijk
heeft hij een partituur van Scarlatti in het hoofd. -

De limousine wordt niet opgemerkt. Aan het stuur: een
jongen in een ongepast, wit jurkje tot halverwege de dijen.
Benen en armen zijn een nest van slangen. Hij draagt zijn
schedel als een bloem, laten we zeggen: een Indische waterlelie

of desnoods een camelia, men moest vooral denken dat hij
een goede kapper had. De taal die hij uitblaast is niets-
zeggend stuifmeel, pointillisme in een zeer discrete ruimte. Maar,
toegegeven, de limousine was haar eigendom, een grens

van nachtkleurige lak. En dan, onder het ebbenhout een
masker? Natuurlijk. Biscuit. (Was zij de Zwarte Koningin?
Onmogelijk. Een knielang colbert van dodelijk fluweel,
maar nauwelijks een huid: volkomen transparant. Een

vissig soort bestaan, zou dat het zijn geweest? Misschien.)
Zoetwaterogen, in golven, op haar dodenjas. Maar een
betekenis? Hij draagt haar liefde als een krans van loodgrijze
pupillen, men moest vooral zien dat hij geen vreemde

astronaut was, geen ijs ligt opgeslagen in zijn hoofd, zijn
strot. Kalm steekt hij een strodun sigaartje op, draait het
raampje een flink eind open. Kwispelstaarten van een kleine
wind, april of het begin van mei. De taal die hij uitblaast:

talkpoeder, verdwaalde muzieknoten. De kistenmaker had
haar hele naam niet op het deksel kunnen krijgen, het
paste niet. ‘Ice,’ zingt daarom Orpheus, ‘ice, ice.’ Hij rookt
een strodun sigaartje, zijn vingers tikken tegen de buitenkant

van het portier, de schouder wat ongemakkelijk verdraaid,
het glas van het bijna open raampje snijdt in zijn elleboog.
Achter hem: luid claxonneren, een file ontspringt, een rivier
van lawaai. Hij mompelt archaïsch, woorden in poedervorm.

- Opvallend: even verderop staat bij het verkeerslicht een
niet zeer jonge heer te wachten, waarschijnlijk heeft hij
een partituur van Scarlatti in het hoofd. -

Asparagus*

Marieke van Leeuwen

Asperges in de eindeloze dijkjes zijn een parade
van jonge heren gekleed in schouders opgetrokken aarde.
Gezamenlijk zeggen ze: Stroop mij af en eet mij.

Botergeel nog ongeschilderde tinnen soldaatjes,
de jonge knopjes snakkend naar lucht, zon, regen.
Stijf en scheutig groeien zij, de hemel in geprezen.

Boven de bodem worden zij de lange molshopen uitgekeken
door telers en teelsters met gretige beurzen,
verlangend naar de slappe was.

Als je asperges gaat steken, met de zon op de rand van je hoed,
vind je er zat. Twee wolken later vind je er weer
dozenvol. Elke dag tot het donker wordt.

Bij elke barst in de opgehoogde grond verschijnen zij:
opgetogen,
bleekvlezig, hardwandig, dun en recht, wormstekig
lapzwanzig,
darmlang, vingerdik, luchthappende eikels als Limburgse witte
pastoors.

Asperges, opgewonden rechtop, gestrekt als belerende vingers,
scheuren zich los, telkens weer, snel en ontelbaar,
kaalkoppig blinkend in het opkomend zonlicht. -

Tot je denkt: Zie ik er over het hoofd of
vermenigvuldigen zij zich, dit eikelvolk,
en lachen zij mij uit met hun afgetrokken glimgrijns?

Tussen grove Poolse handen wrik ik de stramme soldaatjes los,
kook ze en vul mijn bord tot over de rand met weke delen,
ontschild en slap geworden na het jaarlijkse steekspel.

* *Hommage aan Les Murray, de dichter van 'Slabonenpreek'.*

Buren

Gerrit Massier

Gekrijs van beo's, geklater
in closets - zeker, maar
ook vioolspel, hoe schoon soms
gaat door merg en been; of

neem botten druipend
van braakopwekkend snot
as keurig en netjes opgepot -
dat jij je omdraait
eeuwig in je rijtjesgraf

wonen in een rijtje: dromen
van wind die muit
water dat brandend strandt
meeuw die flierefluit
onrust die verdampt; of

neem die stille plek, ergens
op een hei - verrijkt
met wat er over was van mij
een kring van gras

Drie gedichten
L.F. Rosen

De jubilerende, historische vereniging

Eens komt het verleden in handen
van vlijtige mensen terecht
- ons binnen, ons buiten, huisraad, gebruiken,
losse tanden - moet het achter glas gezet.
Soms in vereniging met elkaar
doen lieve mensen dat.

Als een patiënt ligt het
dan uit te hijgen met een angstige
blik en broze vaatwanden,
bijeengehouden door vitrinelicht.

Iemand legt dat en het
lieve nog levende vlees vast.

Maar ook die foto komt ooit na
jaren in de nachtkluis van een oude,
vergeelde krant weer aan het licht:

Een beeld waaraan men eens wel moet
geloven. De lichte en kapotte dingen
hebben het grootste gewicht.

Deze muziek, altijd onverwachts

De route die ik nam was niet
om zijn muziek gekozen. Koffie
en sigaren wachtten mij
aan het einde van de straat.
Van de versuffing. Zeker,
het uur van muziek als enige
waarheid breekt ooit eens
aan. Een man op straat, net
uit zijn bed, is dan de ideale,
van branie gezuiverde prooi.
Maar nog dwingt muziek niet
haar pijn in hem - de dag is
daarvoor nog te jong. Zij wacht
wel. Kom maar als een sufferd langs.

Zij valt op je aan bijvoorbeeld
van achter een geopend keukenraam.
Wanneer je haar het minst
verwacht, op weg naar huis
na de eerste slok
en de eerste trek.

Wanneer het verkwikkende
en het verdovende van
koffie en sigaren elkaar
verdringen achter in je keel
- of het aardse door een vurige
hoepel moet springen, als het ware -

En altijd daar waar bijvoorbeeld
een zware marmeren plaat van zonlicht
en een vergiet op een aanrecht
elkaar ontmoeten - of het
leven wordt gezeefd, zogezegd -

Kortom, altijd onverwachts
en op een onaanzienlijke plaats
verschijnt zij op haar mooist
(als een prinses op een rommelmarkt,
gekleed in het vuurrode jasje
van de Kleine Mozart.)

Ongeziene geslachten

Ik hoor stemmen. Wij horen stemmen.
Wij nemen aan dat ze tussen aanhalingstekens
spreken, voorlopig en niet in bijzonderheden.
En dat ze slechts spreken uit
liefde voor hun stem, zodat wij
onze oren ervoor kunnen sluiten.

Maar elke hoffelijkheid is hun vreemd
en met een onaangename stelligheid
wijzen zij op de mogelijkheden die wij hebben
laten liggen, op het misbruik van de hoge
katheder die wij bezetten en van de dunne
schil die wij bewerken, in hun plaats.

Wij ontsteken lampen, hopend
dat zij de stemmen zullen doven.
Maar een nieuwe geboortegolf
van stemmen volgt, komend uit
het licht. Hun aantal overtreft
het tal der sterren. De stemmen
zijn als vingers op ons gericht.

Zij zijn immers de grote beloftes, kennen
wat slechts gekend kan worden van horen
zwijgen. Zij kijken over de eeuwen
heen. Maar nooit voorbij aan ons...

Weer en nog steeds kraakt het
in duizenden bedden. Lichamen
worden verwekt. Achter hen
begint het gemompel:

Hoezo zou snelheid
en kracht een deugd zijn?...
De voorsprong die het lichaam
heeft zal het eens moeten
inleveren. En wat moet het
niet doen om eens een
van ons te worden: Een stem
die zijn eigen lichaam is?

Baltsgedrag
Matthias Rozemond

op een tijdstip dat anderen
een heenkomen zochten voor de zon
kreeg ik van mijn schoonvader de namen
bij de vele vlinders in de tuin

baltsende keizersmantels
de glasvleugelpijlstaart
- als woord en als vleugels even onnavolgbaar -
en er vloog nog een nachtvlinder
die alleen overdag vliegt

over dergelijke ongerijmdheden zwegen we
net als over de andere ongerijmdheden
in het leven dus ook
over zijn aandeel daarin

op een warme dag is de
vlinderstruik voor de vlinders

Plaatsbepalingen

Hanneke van Schooten

Nu glinstert dauw over de wijngaarden,
over de pijnbomen, over de cypres.
Diep in het veld hangt een nevel. De bel
slaat zes. Door open ramen

stroomt koele lucht de huizen in
en hoor, ver weg een dunne lijn geluid,
een boer trekt langs de zuidelijke
horizon zijn spoor. De dag begint.

De nacht stond koud en hoog
boven het slapend dorp. De stenen,
de muren en de poorten tegen
elkaar geleund onder de hemelboog.

Alles was stil, niets bewoog.
Er was een luchtstroom op de huid
en het aanhoudende geluid
van krekels in de bomen.

Nu stijgt het licht roodgrijs.
Ook daar, maar vroeger in de tijd,
waar zoals ik het water kook, ook zij
haar koffie roert, het brood aansnijdt.

Deze koelte, voedsel voor werklust,
onrust, dingen over doen. Het lichaam moet
opnieuw gebaad, gekleed, gelaafd, gevoed,
hemden verschoond, wonden heel gekust,

de voorraadkasten aangevuld,
wijnstokken gesnoeid, verhoute loten
bijeengebonden, de aarde begoten
en gewied met eindeloos geduld.

Nu schuurt de timmerman zijn kast,
doodt houtworm, zaagt de luiken
en schaaft een aangelopen deur, hij ruikt
naar lijm, oud notenhout en hars.

Dit is het uur van het verse brood,
gehaald, gebracht. Er is een bewegen
in de wirwar van trappen en stegen,
een lopen omhoog en omlaag.

Geluiden kaatsen tussen de huizen,
soms klinkt daarin een stem die ik herken,
hoe ver is het reizen voor ik ontwen
te vergelijken, te meten, te duiden?

Nu stijgt de avond langzaam uit de aarde,
het laatste licht verdwijnt
over laurier, acacia, olijf,
over het pasgemaaide graan,

over parasolpijnbomen, de heuvelrand,
over agaven, over de iris die is uitgebloeid,
over de tijm, in april gesnoeid en
tak voor tak verzameld in rieten manden.

Een laatste weerschijn kaatst op witte huizen,
op de trappen, de stegen en de straat,
op geraniums, op wijngevulde vaten,
op drogende was, op kranen en op buizen.

Wat het prisma brak valt nu weer samen,
kleurt van rood terug naar grijs,
naar zwart. Het wit gordijn
licht even op voor het open raam.

Zeewind koelt het warme steen,
maakt hoge dunne wolken in koepelvorm,
een doorzichtig witte stolp
van glas. Aan haar gedacht. Krekels geen.

Polder

Thom Schrijer

Je ziet zo'n polder denken
aan het grijzig-groen
beweeg van wilgentwijgen,
het snelle rijgen van
signalen langs het riet,
de simpele overdracht van
sloten op kanalen,
het vastleggen van breedbeeld
luchten in de weke delen
van een plas en aan het
bedachtzame omspelen van
getande dijken.

Reiger

Jaap Tempelman

Inktkoelie zonder jubelend dichterschap
vertrouwde gast in onze streken. Ooit
aan warmer stromen ibis en flamingo
kiest hij zijn pad langs smalle sloten

Pijnproever nu die aan de spiegel nipt,
op hoge benen traag zijn tenen plaatst,
vertwijfeld of de modder goede grond
biedt aan zijn overvloedig lichtgewicht

Luchtfietser voor wie de dag gaat wegen,
hij leeft om uit het donker licht te lezen,
wat valt te zien als bodemdiep verdriet
haalt hij in één woord spetterend boven water

Twee gedichten
Mieke Tillema

Achter het orgel

Achter het orgel vlucht ze,
de luchtige engel. Trekt een lange
vleugel om de hoek

Hij wil haar hebben, houwen,
desnoods beloven
te geloven

Hij houdt haar voor licht
als een veer van een rara
rara avis. Hij hoort Ave
Maria's dreunen tussen
gotische bogen, kazuifels,
ruggen in regenjassen,
versteende vormen vol
geloof

Hij hoopt
op één veer
in zijn lege hand

Vanuit de trein

Op weg:

Gewitte velden maken schapen grijs,
bomen zwart, zon scherp,
alles weids.

Een man, een vrouw, een hond zie je
lopen. Ze scheiden abrupt, hij neemt de hond.
De vrouw knielt neer, huilt gaten
in de sneeuw, maakt modder,
schreeuwt, krijst dat hij weg
kan blijven, valt langzaam neer,
een plas rood op het laken -

de trein gaat sneller dan je kunt verzinnen.

Vanuit de trein terug: geen spatje rood.
Geen hond jankt trouw verdriet uit,
sneeuw is gesmolten.

Uit: Nachtkermis*

Jos Versteegen

Een Marokkaan is langs geweest met rozen
en Alexander heeft er drie gekocht.
Bij Roch stuit het presentje op een boze
oogopslag, en ik voel zijn achterdocht.
De bloemen liggen op het valse hout
van onze tafel, kijken naar elkaar,
lijkt het, als Alexander mij ontvouwt
dat hij in park, stoombad en urinoir
zoekt naar gewonde jongens, jongens met
littekens of mislukte tatoeages,
met harde ogen en een baseballpet
en zonder geld: hij noemt ze ‘kleine katers’.
Het windt hem op als zij een mes verbergen
en draadloos bellen in een vreemde taal
die raspt, vol uitgesproken stille wenken
die dreiging zijn, alarm, geheim signaal,
een teken dat zich moeiteloos verspreidt
op golven van mobiele telefoons
en vage vriend na vage vriend bereikt:
de stad mobiliseert haar ruige zoons.
Een leger onbekenden staat paraat
om zelfs de bestbetaalde kus te wreken,
en daarom ruiken katers naar gevaar:
ze kunnen hals en schedel laten breken
in elke uithoek van een lange nacht.
Maar Alexander werd nog nooit belaagd,
al ging hij ook de deur uit in een jas
waarvan de breed uitwaaierende kraag
was afgestikt met rissen nep-saffieren.

* *Deze tekst komt uit* Nachtkermis, *een verhaal in dichtvorm dat t.z.t. in boekvorm zal verschijnen. Eerder verschenen fragmenten in* De Tweede Ronde *en* Hollands Maandblad *onder de titel* Feest in Amsterdam. *In het hier gepubliceerde gedeelte zit een klein gezelschap aan een tafeltje in café De Jaren*.

Een Rolex hielp niet, geen antieke ring
bleek ooit geschikt als lokaas voor gespierde
vlasbekjes uit de goot, een plotseling
vertoon van messen in portiek of park
bleef hersenschimmig als een mooie droom.
Het lijkt of hij een ogenblik verstart
en visioenen ziet. Een onderstroom
van weemoed heeft zijn humor afgedempt.
De Jaren praat en schatert om ons heen
als hij het kelkje van zijn glas omklemt.
Zijn nagels, blank geverfd, zijn ring met steen,
zijn handrug met geknipte zwarte haren.
Glimlachend kijkt hij naar me, broos, vermoeid.
Tussen de witte vlekken aan de slapen
draaien zijn ogen naar de jongens toe.
Wieland spreekt Engels tegen Roch, die rookt.
Desnoods wil Alexander boefjes huren
om in een grote schuur of havenloods
bij koek en koffie, in de avonduren,
uiteen te zetten wat zijn wensen zijn:
een overval met keukenmessen, bot,
gevaarloos, met gespeelde angst en pijn,
tussen een bergrug schimmelig en rot
houtafval, balen vochtig oud papier
en afgedankte motoronderdelen.
Hij is het schuwe, opgejaagde dier,
zij zijn de jagers die hem schijnbaar kelen;
hij doet alsof hij valt, zij doen alsof
een ongehoorde woede in hen vaart;
hij bijt en kronkelt in het klamme stof,
zij trappen beurtelings in kruis en maag,
maar zonder hem te raken; hij beschermt
zijn hoofd en trekt zijn knieën hoger op
terwijl hij woordeloze zinnen kermt
en zij hem schop na zogenaamde schop

tegen zijn botten geven; als een kind,
een foetus zal hij bij TL-licht sterven,
denkbeeldig, overdekt met wonden, blind,
gekneusd; de jongens glippen weg en zwerven
alweer door nachtelijke straten (hij
betaalt vooraf), want ook een quasi-dood
door zelf georkestreerde barbarij
moet eenzaam zijn; in heuse ademnood,
gespannen nog en met verkrampte spieren,
zal hij verrijzen uit het stof en dan
acteren dat zijn ribben, maag en nieren
hem scheurend pijn doen; als een dronkeman
wil hij op roestige machines leunen,
zijn hoofd betasten op verzonnen bloed,
onsamenhangend spreken, zachtjes kreunen
en zoeken naar zijn pelsjas en zijn hoed,
hopend dat zijn getatoeëerde katers,
de smaak van wreedheid walsend op de tong,
teruggaan naar de loods om even later
het echte spel te spelen en hem bont
en blauw te slaan, te steken, te vermoorden;
hij zal de jongens in de ogen zien,
hun namen zeggen, kalm, een reeks van woorden
als draagbaar voor zijn afgeleefde ziel;
de rauwste engelen staan hem terzijde
in plaats van arts of priester, en hij zal
ontsnappen aan gebed en medelijden:
alleen de handig uitgelokte gal
van crimineeltjes is hem goed genoeg
als medicijn en laatste sacrament.

Twee gedichten
Lou Vleugelhof

Rioolbuizen

De pomp zuigt onlesbaar voor mijn deur
aan de borst van moeder aarde,
die zo grondeloos overvloedig is
dat kinderen er oeverloos pootjebaden.

Er liggen rioolbuizen en verdeelputten
voor mijn raam. Ze wachten geduldig
op hun begrafenis om tot leven te komen.
De stalen priester staat klaar met zijn zwaaiarm
om ze toe te vertrouwen aan het hart van de aarde
na ze aan de wolken te hebben gewijd.

Maar eerst moeten kinderen verliefd op hun echo
nog door de buizen rennen om de goden
van de onderwereld te verzoenen
met de inbreuk op hun hartsgeheimen.

Middeleeuwse droom op weg naar Parijs

Ik zit in het licht van het treinraam
schuin tegenover de inquisiteur
die mijn ketterse kop beloert.

Tegenover mij zit de beul op zijn wangvlees
te kauwen. Hij telt op zijn vingers
de opbrengst van mijn publieke terechtstelling.

Ik bereken dat ik van drie kelken,
twee cibories en één monstrans
kan leven als God in Frankrijk.

Naast mij zit een hoogblonde heks
- ik zie haar nu pas - zij heeft de heksenproef
overleefd op de waag in Oudewater.

Zij neemt mij in vertrouwen, biedt mij
haar hand en haar hart of is het een droom
die opbrandt tussen haar borsten?

Zij heult met de beul die denkt:
jij bent een vrouw naar mijn beulshart,
jou zet ik wel naar mijn beulshand.

Ik maak er geen halszaak van;
mon dieu, als reizend student en nazaat
van François Villon, dobbel ik liever

met de inquisiteur om het hart van Parijs,
en speel handjeklap met geboefte
dat schuimt op het Gare du Nord.

Tot een tik van de beul mij wekt,
de inquisiteur zijn laptop sluit
en wij het blondje helpen met haar bagage.

Twee gedichten
Victor Vroomkoning

Stemmen

Geef mij de stem van die ene mens,
geef mij de stem van mijn vader
in mijn oren tot mijn verre ogen
hem ontwaren tussen de tenoren
tot ik weer zijn handen voel
waarmee ik die van mij ging meten,
welpenhandjes met de vuisten van een vent.

En dat dan de stem van mijn zoon
mij roept met de stem van mij
met de stem waarom ik roep.

Pace

Wat nog beweegt,
nog hoorbaar zucht,
is haar hoofd op het ritme
van haar ingeregeld hart.

In één eeuwig ogenblik
ontstijgt zij het kussen,
overschouwt ons, haar leven,
ploft terug, het apparaat ten spijt.

Als alles ingehouden zwijgt
hoor ik de klok op haar kast
waarin ik 's ochtends nog
een volle batterij heb ingebracht.

Twee gedichten
Nico Weber

Tot op een zeker heden

De dag dat hij het huis werd uitgedragen,
had ik hem al een week niet willen zien.
Ze vonden me te jong om mee te gaan
naar waar hij met de bloemen achterbleef.

Die avond hoorde ik zijn stem van zolder.
Ik ging de trap op. In een streep bleek licht
lag hij te rusten. Het moet donker zijn,
zei hij, alleen in 't donker kan ik slapen.

Ik trok het luikje voor het venster dicht.
Dat deed ik elke nacht. Ik was niet bang,
maar ongerust dat hij me niet zou roepen,

of erger: dat ik hem niet meer kon horen.
Daardoor heb ik geleerd te luisteren
en donker is nog steeds het mooiste woord.

Het was eind juli of begin augustus,

't gebeurde op het late middaguur
dat de gebouwen wolken konden dragen,
en mastodonten leunden op de daken
die door hun ogen zonnestralen braken -
uit monsterlijke gaten laaide vuur.

We hadden zitten praten, luchtkastelen
gebouwd, zo werkelijk dat we ze zagen:
doorzichtig, onbegrijpelijk. Bij vlagen
het allerdiepste dat we konden delen.

De bui brak uit, we toastten op de donder.
We dachten dat er stemgeluiden klonken
uit lege flessen - hopend op een wonder.

Maar er gebeurde niets. Wat we ook deden,
alleen de regen stortte naar beneden.
We werden zelfs niet eens volslagen dronken.

Light Verse

Drie gedichten
Hendrik Jan Bosman

Ondraaglijke lichtheid

Ik dicht u toe in lege regels
In verzen zonder doel of zin
Plavei mijn weg met gouden tegels
Maar sla daarbij geen richting in

Een blanco brief met zware zegels
Een kunstig web, maar zonder spin
Een huis van ijskristallen pegels
Een toverlamp, maar zonder djinn

Wie weet, het zou wel kunnen wezen
Dat wie mijn verzen goed gaat lezen
Wat meer ziet dan gedegen vorm:

Het stille knagen van een worm
Een wond, slechts bovenhuids genezen
U ziet maar. *Ik* geniet enorm

Aporie

De poëzie van peuken op een bord
Van korsten brood, verschimmeld in een hoek
Van stapels oud papier, haast ingestort
Dat is wat ik in dit gedicht niet zoek

Het beeld van noodweer, kletterend maar kort
Van een nog uren klamme spijkerbroek
Van schoenen waar het nooit meer droog in wordt
Dat is wat ik niet schilder op mijn doek

Maar lammetjes, geboren in april
Een rode roos zojuist in volle bloei
De blauwe lucht, een spelend kind, een lied

Dat is toch ook weer de bedoeling niet
U ziet: ik raak behoorlijk in de knoei
Nu ik wel dicht, maar niet veel zeggen wil

Ga toch een vak leren...

Al ben ik dan als dichter doorgebroken
Het leven valt me lang niet altijd licht
Mijn neus is nog niet uit de deur gestoken
Of iemand klampt mij aan om een gedicht

En waar ik kom, herkent men mijn gezicht
In winkel, tram of urinoir: er spoken
Aanbidders, fans. Ja, wat ik ook verricht
Aan rotzooi, er wordt gretig op gedoken

Al heb ik dan de roem waarom ik vroeg
Mijn leegte zij een afschrikwekkend voorbeeld
(Wat moet een mens met tonnen prijzengeld?)

Dus had u op uw dichten hoop gesteld
Dan hoop ik dat u nu wel anders oordeelt
Mijn afzetmarkt is toch al krap genoeg

Twee gedichten
Gé van den Bovenkamp

Kwak

Des winters, als het hevig vriest,
vindt men vaak bij de laatste wakken
een troep geheel verzwakte kwakken.
Wat ogen zulke vogels triest!

Een kniesoor, die daarover kniest,
sleept brood aan in hardhouten bakken.
Toch zal een kwak dat brood nooit pakken,
want brood vindt hij het allermiest.

En bovendien, last but not least:
reeds stinkend naar die houten fusten
ligt dan dat brood ook nog aan kusten
waar net een rotgans heeft gepiest.

Soms denkt zo'n kwak, à l'improviste:
‘Een mens zou er geen brood van lusten!’

Ral

Er schreeuwt een ral diep in de uiterwaarden.
Een rellerig geluid: de schrille roep
van Feyenoordsupporters die als troep
inhakken op gezinnen en bejaarden.

Een rally kan met zo'n geluid ontaarden:
gillend verzeilt een auto op de stoep,
boort zich in journalist of actiegroep
en 's avonds hoort men tot de doodverklaarden.

Doch schalt, in tijden van mobilisatie,
zo'n oerkreet over kazemat en dal,
dan lette men op binnensmonds gelal
als teken van geslaagde zelf-fellatie.

Een mooi geluid, dat schreeuwen van een ral.
Zo komen dichters nou aan inspiratie.

Aeneas in Afrika*

Diederik Burgersdijk

Maar nu een wonder:
want daar grijpt midden in de stad
een wolkbreuk plaats, flits, donder:
Aeneas staat in vol ornaat
nogal gelaten onder
zijn moeders paraplu en praat
tegen Achates zonder
een flauw benul van 't weer. Hij schouwt
't gelaat der koningin, die
plotsklaps zo zielsveel van hem houdt,
zoals dat gaat met d'Indi-
ëvaarder, naar wie 't vrouwtje staart:
haar man blijkt overleden
op zee, waarna een man met baard
stief op haar af komt treden
en haar ten huw'lijk vraagt - dit ver-
gelijk komt in Maronis
Aeneis niet voor, maar het *ter-
tium comparationis*
is het verlangen naar de man,
zijn wapens en geslacht en
wat U nog nog meer bedenken kan
aan schunnige gedachten.

Hij sprak: ‘Wij hebben veel doorstaan,
waarvan ik wil berichten.
Ik ben een dappere Trojaan,
die prachtige gedichten...’
En Dido sprak: ‘Wij kennen 't volk,
uw naam en reputatie.

* *Uit deze burleske bewerking van Vergilius'* Aeneis *publiceren wij een fragment. Aeneas en zijn metgezel Achates observeren, gehuld in een wolk, de Carthagers. Dan volgt de ontmoeting met koningin Dido.*

Wij dachten niet dat U in wolk
gekleed was, want de natie
die U vertegenwoordigt draagt
gewoonlijk paardenleder
of wapenrusting. Godgeklaagd
bent U. Wij waren teder
gestemd als U ons dan nog naakt
genaakt had, zo Odysseus
Nausikaä heeft ingemaakt -
een boomtak voor zijn pisbuis.
Maar nu iets over ons persoon.
Wijzelf zijn bannelingen
waarover wij in schoonste toon-
soort prachtig kunnen zingen.
Maar, ongelijk uw geldingsdrang,
doen wij dat niet. Wij lijven
U bij ons in. Dus wees niet bang:
U mag bij ons verblijven.'
Wanneer men dat in enkelvoud
leest, ziet men de bedoeling:
dat Dido zielsveel van hem houdt,
verklaart haar grote voeling
met al die vluchtelingen, die
slechts voor problemen zorgen
in háár land, die ze potverdrie
- en liever nu dan morgen nog - uitwees, uitgeprocedeerd
en wel.
Nu goed, ze leidde
haar gasten vrij en onverveerd
naar haar paleis, waar beide
de koningskinders het banket
verorberden; een chique
gelegenheid. Vooraf *paupiette*
de veau en Véronique,
fonds d'artichauts aux oeufs pochés,
tomates confites d'olives,

dan *pommes-de-terres demi-sautés,*
pintade aux endives,
pieds de mouton à sauce poulet,
rouget de porquerolles,
canette au cidre et navets
en toe: *profitérolles*
en île-flottante, terrine-de-fruits,
compôte aux myrtilles
en *bavarois en clafoutis*.
Terwijl Aeneas, die je
te midden van de *fricassée*
zag aanzitten, zijn zoontje
liet halen van de wilde zee-
kust, nam hij nog een boontje.
Het zoontje kwam, een boterham
was zijn beloning. Dido
nam hem op schoot, waarna haar vlam
begon te zwammen. Wie zo
mooi zingen kan als hij, hij is
gezegend, daar de vrouwen,
vooral wanneer zo'n man vrij is,
van welbespraaktheid houwen.
En ook het zoontje op haar knie,
welriekend als papaver,
deed haar naar wat zij zich verbood
verlangen. Luid gedaver
steeg uit de zaal op, want een bard
zong van de oude starren,
de trage maan, de nacht, die zwart
haar zwakke geest verwarren,
waarna een luid gejuich weer haar
gesluimer brak. Tenslotte
sprak Dido zacht: ‘Vertel nu maar
wat U zit op te potten.’

Antropiade
Erik Coenen

Vierde misbaksel (slotfragment)

[...]

Mesopotamië bezat kortom
beschaving op een respectabel peil
en bracht de mensheid zonder veel aplomb
de wet, het wiel, de waterklok, het zeil.
Zo groots werd ook een ander vorstendom,
verrezen uit de modder langs de Nijl:
het eerst in nederzettingen verknipte
maar later meer verenigde Egypte.

Men was er voor de goden minder bang: er
bestond allicht ook dáár veelgoderij,
maar *Farao* was god of plaatsvervanger
der goden, en dat bracht ze dichterbij.
Beschaving bleef er overigens langer
intact dan elders, waar het ook maar zij,
dus had men alle tijd om de bescheiden
collectie goden langzaam uit te breiden.

De bronnen wijzen uit dat in Egypte
religie overzichtelijk begon;
de cultus echter werd al gauw verhipte
confuus, met al die goden naast de Zon.
't Is of men met de goden vouwde, knipte
en plakte, want men maakte van *Amon*
en *Ra* de nieuwe godheid *Amon-Re,*
en soms ook maakte men van één god twee.

Ik noem ze hier dus niet van A tot Z
- wat veel te hooggegrepen voor mijn lier is -,
ik noem u er slechts zeven: *Taweret*
- half vrouw, half nijlpaard -, *Apis* - die een stier is -
Anoebis - met een jakhalskop -, *Bastet*
- half vrouw, half leeuw -, de machtige *Osiris*
- de onderwereldgod -, het dwergje *Bes,*
en *Isis* - de gevreesde toveres -.

Men leefde onder dertig dynastieën
van farao's, aanvankelijk almachtig;
ik zal u niet met hun biografieën
vervelen: 't zijn te veel, 't wordt te omslachtig;
ik heb natuurlijk wel mijn sympathieën
- Ramses II, ijdel maar daadkrachtig -,
maar wat vooral gebeurde in Egypte
was dat één vorstenhuis een ander wipte.

Gedurende een dynastie of drie
was Farao een *god*, maar dan een levende;
hij heette, met de vijfde dynastie,
nog maar een goden*zoon*; toen bij de zevende
Egypte afgleed richting anarchie
was hij nog, op z'n best, een *leidinggevende*
met weinig land om leiding aan te geven
- wat tot de negende zo is gebleven.

Het was pas met Mentoehotep I
dat eenheid in Egypte werd hersteld;
zijn dynastie bleek een der efemeerste
en werd omvergeworpen met geweld,
waarna er nog wat dynastieën heersten
(een stuk of drie, het is maar hoe je telt),
en daarna kwamen Hyksos met hun kudden
het land veroveren - en wakker schudden.

De Hyksos leerden de Egyptenaren
met brons en oorlogswagens oorlog voeren,
en leerden hun dus in de loop der jaren
de Hyksos-dynastie eruit bonjouren.
Dit was het sein, de oorlog te verklaren
aan iedereen: de zuidelijke boeren,
Assyriërs en noem-ze-Palestijnen,
op jacht naar méér rivier - en meer woestijnen.

De farao's versterkten hun positie:
zij werden weer de goden van weleer,
of wisten zich gesteund door een militie
(en dat komt praktisch op hetzelfde neer).
Men ging op militaire expeditie,
de zeventiende dynastie wou méér,
maar de gegroeide militaire kracht diende
met name de ambities van de achttiende,

die vijfendertig eeuwen her begon
met de geslaagde machtsgreep van Ahmosis,
en die - met farao's als Achnaton -
het huis van veel beroemde farao's is;
maar overschat u niet Toetanchamon
en 't viertal vorsten met de naam Toetmosis:
de eerste was bestuurlijk slechts een *dummy*,
zij het bijzonder fraai verpakt als mummie.

Van mij mag u dat imperialistische
Egypte en zijn dynastieën overslaan
- Geschiedenis zit vol militaristische
imperia: dat zal wel nooit meer overgaan -;
maar Achnaton bracht het monotheïstische
geloof (hoe moet je dáár weer tegenoverstaan?):
een nieuw concept, dat ooit de weg zou banen
voor Joden, Christenen, Mohammedanen!

Maar ach, vanaf 't moment dat Achnaton
het grote aantal goden rigoureus
terugbracht tot die ene god - de Zon -
nam niemand Achnaton nog serieus.
Religie was destijds een grabbelton,
men vond één god wat weinig religieus,
dus amper keerde Achnaton de rug
of al die goden keerden prompt terug.

Wel, na de negentiende dynastie
kwam er de twintigste - u raadde 't al -,
die werd gesticht door Ramses nummer III:
de eerste Ramses van een negental.
Hun huis kwam - door hun eigen apathie -
drieduizend jaar geleden bruusk ten val;
en hoe kreeg men het rijk weer op de knieën?
Het oude middel: nieuwe dynastieën!

Toen weer een laatste telg was overleden
hervatte men het dynastieke spel;
het land was weer tot tweedracht afgegleden
maar toen kwam er... een dynastie, jawel!
Het is zo'n wet van Perzen en van Meden
en grondslag van Egypte's staatsbestel:
de dynastieën komen en zij gaan
en niemand trekt er zich een barst van aan.

En nu ik toch de Perzen noem, ook díe
betraden het Egyptisch strijdtheater
en stichtten er een eigen dynastie
- maar dat was heel wat dynastieën later,
en ach, al voerden Perzen de regie,
de Delta liep nog jaarlijks onder water:
zolang dat goed genoeg was voor een akker
lag niemand van de Perzen-vorsten wakker.

Het schiet niet op wanneer ik één voor één
de dynastieën noem in deze trant;
de vorstenhuizen rijgen zich aaneen,
maar wáár is 't onderliggende verband?
Wel, niet het dynastieke fenomeen
hield de beschaving er zo lang in stand,
men moet veeleer 't succesverhaal verklaren
uit al die anonieme *ambtenaren*.

't Was in Egypte als in alle staten
die de Geschiedenis heeft voortgebracht:
achter de schermen schuilen bureaucraten
of schuilt een andere, verhulde macht.
Ja, zelfs dictators hebben hun dictaten
maar zelden gedicteerd op eigen kracht:
degenen die daadwerkelijk beslissen
stonden - en staan nog steeds - in de coulissen.

Bestendiger dan 't boven aangestipte
geharrewar van heerschappij-pretenties
zijn hoe dan ook de bouwkunst van Egypte
- gevierd om haar reusachtige dimensies -,
de waardige papyrus-manuscripten,
enfin, de kunst, die trouw bleef aan conventies
- waarbij de lezer zeker ook moet denken
aan rijkelijk bewerkte grafgeschenken.

Dat de Egyptenaren hun bewerkelijkste
objecten zelf niet eens aanschouwen konden,
wordt in de regel een van de opmerkelijkste
facetten van Egypte's kunst gevonden:
wat kost het in ons tijdperk - het onkerkelijkste
dat er geweest is - moeite, te doorgronden
dat kunst vooral gemaakt werd voor de goden
en voor de open ogen van de doden!

Maar ziet u: zo persoonlijk, zo intiem,
en bovenal zo aards als kunst vandaag is,
zo bovenwereldlijk, zo anoniem
was kunst destijds - en bovenal zo *magisch*
(juist híerdoor werd een kunstwerk vaak subliem:
de grootste kunst - ach mensen, 't is toch tragisch!
kwam altijd voort uit religieuze dwalingen
en is helaas niet vatbaar voor herhalingen!)

Ik hoef u niet te zeggen wat Egypte
aan fraaie monumenten heeft te bieden,
en heb hier al gezinspeeld op de crypten
van farao's in stoere piramiden:
een krachttoer die het menselijk begrip te
boven blijft gaan - en ook nog zo solide
dat sommige nog altijd overend staan
en zelfs als wereldwonderen bekendstaan.

Het moest ons trouwens eigenlijk bedroeven
- al is het leuk voor *travel-operators* -
dat zij hun vorst piramidaal begroeven
en niet in iets modesters en discreters;
die tomben waren namelijk voor boeven
te zien van zeker zestig kilometers:
een reuzen-*billboard*: ‘Hier valt wat te jatten!’,
dus foetsie zijn al lang de mooiste schatten.

Men stelt soms, dat het rare van die lieden is
dat hun enige daad die toe te juichen is
de bouw van die immense piramiden is...
maar er werd méér gebouwd, dat nu in duigen is.
Dat is 't verraderlijke van Geschiedenis:
je let al gauw alleen op de getuigenis
van al wat veel te groot om te verbloemen is
en niet op wat er ging naar z'n verdoemenis.

Vandaar dat het idee heeft postgevat
dat zij hun tijd nooit nuttiger besteedden;
maar Memphis was een luisterrijke stad,
en Thebe is beroemd, met goede reden;
men gooide deze steden echter plat
- zoals dat pleegt te gaan met grote steden -
voor wat destijds als nieuwbouw werd beschouwd,
maar nu bewonderd wordt als reuze oud.

Hoe goed zij konden bouwen is bekender
dan dat, bijvoorbeeld, de Egyptenaren
beschikking hadden over een kalender
compleet met dagen, weken, maanden, jaren.
Na twaalfmaal dertig dagen voegde men d'r
nog vijf aan toe, die vrij besteedbaar waren:
een tijdelijke stilstand van de tijd,
die aan de wildste feesten werd gewijd.

Vergeet u daarom niet dat in Egypte
niet weinig tijd besteed werd aan vertier:
men at, men dronk, men huppelde en hipte,
men tapte moppen en men tapte bier;
het zou mij niet verbazen als men *tripte*
op kruiden, zelf verbouwd aan de rivier;
en wist u dat in sarcofagen ook
de sporen aangetroffen zijn van *coke?*

Da's nog verbazender dan de begraving
van farao's in fiere piramiden,
daar deze *coke*-restanten - naast verslaving -
contacten met Amerika verrieden.
Coke groeide in het wild (of bij 'n beschaving?)
in verre, trans-Atlantische gebieden,
maar moet je dan geloven dat Olmeken
de oceaan al konden oversteken?

Of moet je, met gezond verstand, geloven
dat niet de farao's, maar zwaarvermoeide
archeologen - bij het mummie-roven -
het goedje - dat ter plaatse nimmer groeide -
ter viering van hun plunderingen snoven
en in de sarcofagen coca knoeiden?
Of heeft een wetenschapper die partikeltjes
verstopt als grond voor vaktijdschriftartikeltjes?...

Egypte, met zijn Delta en zijn wadi's,
was in 't begin, als staat, exceptioneel;
andere volken leefden nog nomadisch
of boerden in het klein en manueel;
beschavingen verrezen slechts sporadisch...
maar groeiden op den duur sensationeel
en brachten via handel en verovering
steeds meer gebieden onder hun betovering.

Dus werden er van Kreta tot de Indus
herhaaldelijk beschavingen gesticht,
gevarieerder dan in het begin, dus
verliest de leek al gauw het overzicht;
van China tot de dalen van het Pindus-
gebergte... 't wordt te veel voor één gedicht,
dus stip ik de Assyriërs en Perzen
alleen maar even aan in deze verzen.

Dankzij hun grote militaire kracht
en koningen als Ashurbanipal
verwierven de *Assyriërs* de macht
van Memfis tot het Eufraat-Tigris-dal;
hun heerschappij was echter slecht doordacht
en kwam al in een handomdraai ten val...,
en toch, te laat: het keizerlijke virus
sloeg over op de Perzenkoning Cyrus.

Met Cyrus, en vooral met koning Darius,
en met lokaal bestuur door de satrapen,
heeft prompt het *Perzisch* volk - een volk van Ariërs -
een nog veel groter keizerrijk geschapen.
Zelf hecht ik meer belang aan hun sektariërs,
maar tegenwoordig gaan de mensen gapen
zodra je losbarst over *Zoroaster*
- nee, dan werd Friedrich Nietzsche enthousiaster.

Zijn ronde schepen dankte koning Cyrus
aan de *Feniciërs*, de handelaren
die, met hun kostbaar purper, vanuit Tyrus
tot Spanje en Carthago zijn gevaren.
Van hen weet men maar weinig - hun papyrus
is weggerot, zo ook hun handelswaren -,
maar wel dat zij, ten bate van hun nering,
zich inspanden voor alfabetisering.

Ook liep er menig volk in de woestijnen
- Semieten en wat Indo-Europeeërs -;
de meesten gingen naar de Filistijnen
of bleven onbehouwen patjepeeërs,
maar onder hen zou ook een volk verschijnen
dat ver zou komen: 't volk van de Hebreeërs,
dat slechts die ene ware God erkende
- en dat bracht de Hebreeërs veel ellende.

Het Joodse Volk was eerst een nondescripte,
in stammen opgedeelde figurant,
tot slaaf gemaakt door keizerlijk Egypte,
maar dikwijls dromend van een eigen land;
toen Mozes trouwens met het Volk ontglipte,
ontwikkelden die stammen toch een band
(zij waren met z'n twaalven, zegt het Boek,
maar daarvan zijn er tien nog altijd zoek).

Wei, Mozes bleek - op weg naar Israël -
opeens in het bezit van Tien Geboden,
zoals, bijvoorbeeld, *Pleeg geen overspel,*
Gij zult niet stelen en *Gij zult niet doden,*
Begeer geen os maar *Eer uw ouders* wél;
Zeg nooit 'Wel, Godver...' tegen vreemde goden
- en 't meest bejubelde gebod voorzag
in een verplichte Vrije Zaterdag.

Dit was iets nieuws, een godheid die liet weten:
'Ziehier de regels, doe nu eens fatsoenlijk',
hetgeen werd opgepikt door de profeten
- maar ach, het bleek in de praktijk ondoenlijk;
de Joden hielden van hun tien decreten,
hun buren echter bleken onverzoenlijk,
dus, had men zich gehouden aan 't *Niet doden!*,
dan zou het gauw gebeurd zijn met de Joden.

Hun God gaf hun - zo zei men - als beloning
voor zoveel leed - gedragen voor Jahweh -
een eigen thuis - het Land van Melk en Honing -
in Juda en in Israël-aan-Zee.
Met David en met Salomon als koning
bliezen de Joden hun partijtje mee,
maar gauw ontstonden onderlinge spanningen,
tot weer een tijdperk aanbrak van verbanningen.

Zij schiepen geen imperium, akkoord,
en geen piramidaal grafmonument,
maar wel een machtig bouwwerk van het Woord:
u kent dat wel, het *Oude Testament*,
vol ballingschappen, tweedracht, broedermoord,
bevlogenheid, bezinning, sentiment,
gezangen, profetieën... en 't getob
van de van God en goed verstoken Job.

Hoe u ze ook wilt duiden - allegorisch
of letterlijk, mystiek of moralistisch -,
de meeste bijbelboeken zijn historisch,
al zijn ook veel passages legalistisch;
de *Psalmen* zijn deels lyrisch, deels retorisch;
de *Spreuken* zijn gevat en aforistisch;
veel somberder is *Prediker*, maar ethisch,
en alles na het *Hooglied* heet profetisch...

Jeruzalem kwam uiteraard ten val:
wat rest behoudt nog altijd iets gewijds,
maar welke schans, ommuring, trans of wal
die strijd weerstond, weerstaat de gesel Tijds?
Bloei en verval, je zag het overal,
en nergens was het bloeigezicht zo weids
als waar beschaving op haar hoogste pieken
belandde: bij de toen nog Jonge Grieken.

Want op het reeds gelegde fundament
konden de Grieken een beschaving vesten
die eeuw na eeuw met reden wordt erkend
als de prestatie van de allerbesten...
Vergeet u echter niet de Oriënt!
De wereld was gerijpt voor - in het westen -
de bloei van een Athene en een Sparta,
en - in het oosten - mensen als Siddartha.

Dit grootse onderwerp zal straks het thema
van 't vijfde *canto* van mijn dichtwerk zijn:
daar wordt mijn held (in mijn mentale schema)
Indo-Chinees-Kretenzer-Griek-Romein.
Voor nu moet ik nog even naar de Hema
en zegels weigeren bij Albert Heijn,
want ook het lijf verdient zijn vitaminen
- al past bij ‘dichten’ niet het woord ‘verdienen’.

Drie gedichten
Karel van Eerd

Beginsel

De staat verdrukt, de wet is logen.
De rijkaard leeft zelfzuchtig voort.

Een eikeltje - men leze Herman Gorter -
was 't socialisme, zaad voor kracht van boom,
klein, doch potente kern van heldendroom
voor zo een classicus en weekendsporter.

Men grinnike, maar vraag' zich af: wat schort er
aan 's dichters beeldspraak? Het ging hem om vroom
geloof in jeugd, die strijdt en autonoom
groeit, bloeit en wint. Zo zei hij, maar dan korter.

Het kwam tot wasdom, rijpte, is vergrijsd,
verburgerlijkt, raakt allengs meer bemiddeld.
Het kiest klassiek voor sport en eigenbaat.

De eik staat stram en handhaaft kras gedeisd
dat men best toe kan met wat minder staat.
Beginsel blijft wat kalmpjes wordt gemiddeld.

Wijze les

Ze kozen voor het ideaal van lering
maar zijn dat moe, de meester en de juf.
De plee is vies, het klaslokaal riekt muf,
de leraar leeft een leven vol ontbering.

Het onderwijs is één malaise-nering,
wat woede wekt. Maar meester is meest suf
en juf in deeltijd heeft ook minder puf.
Ze dromen van respect en marktwaardering.

Ze staken wel een dagdeel, met de steun
van brave kinders en bezorgde ouders,
wie weet waarvoor, in elk geval meer poen.

Miljard als start! Die moedeloze deun
blijft binnen grenzen van publiek fatsoen.
Belaste ouders zijn de aandeelhouders.

Kardinaal

De heiden snapt niks van de katholieken.
Hij luistert naar hun missen en meer vrooms,
hun kunst geniet hij als iets autonooms,
cultuur, zoals koel marmer van de Grieken.

Hij moet wel kotsen van hun encyclieken,
die over vrouwen, homo's en condooms.
Die over vrede klinken niet zo rooms,
maar bieden geen soelaas voor zwarte zieken.

Dan meldt een Prins der Kerk waar het op staat,
niks nieuws, het ware van zijn oude waarheid.
De heiden reageert alsnog gekwetst.

De heiden wordt weer dupe van zijn haat
en zoekt per krantenstuk de openbaarheid,
meest netjes wel. Maar zwijgen is het netst.

Heavy Metal

Quirien van Haelen

Ik zit met drie gespleten tanden
En kiezen met kapot glazuur
Met lippen en een tong die branden
En bovendien een kaakfractuur

Ik stond te trillen op mijn benen
Ik zag een babe echt zéér bizar
Het liep die vrijdag tegen enen
In club de ‘Heavy Metal Bar’

Haar tijgertop verborg maar weinig
Haar stalen ringen glommen wreed
Haar aanblik was beslist venijnig
Haar pin-up-pose niet discreet

Al snel kwam ze mijn lichaam claimen
Haar knie wreef hitsig langs mijn kruis
‘Hé Rambo, kom, ik ga jou nemen.’
Wie denkt dan aan het ziekenhuis!

Leek leuk, zo'n meid met lijfversiering
Helaas, haar tong werd mij funest
Want door die zwaar metalen piercing
Werd mijn gebit voorgoed verpest

Vier gedichten
Kees Jiskoot

Zwaarmoed en potsier

Van strijdvaard en blijmoed verstoken
is ieder die uitbund ontbeert;
waar mistroost en droefgeest ontloken,
dient oubol, dient luidrucht geweerd.
Geen lichtvoet valt ooit te verwachten
van hem die tot rampzaal verviel.
Wil meewaar en hulpvaard betrachten,
vertroet hem, zo'n poot van een ziel!

Een padvinder

Voor verweesde katjes, kauwtjes
sta ik heus nog wel paraat,
maar ik loop voor ouwe vrouwtjes
mij niet langer uit de naad.
Liever loods ik malse meiden
veilig naar de overkant,
ook al bieden die bij tijden
daarbij heftig tegenstand.

Hopman kan me meer vertellen,
hij vergist zich als-ie denkt
dat de hulp aan totebellen
machtig veel voldoening schenkt.
Onzin, allemaal gewauwel,
daar geen krachten aan verspild,
mij bevredigt, Baden Powell,
enkel overstekend wild.

Aan het loket

Jacob, Izak, Sara, Kaïn,
Onan, Onan, Terebint, -
zo spel ik mijn naam wanneer ik
mij in Israël bevind.

Ben ik in het rijk der Russen,
spel ik daarentegen zo:
Josip, Inna, Sjostakovitsj,
Katja, Olga, Olga, To.

Maar aan Brusselse loketten
bezig ik hun zoet patois:
Jefke, Ickxske, Sjefke, Krieckxske,
Olland, Olland, Toetatwâ.

15 augustus

Voor Anne Stoffel

Noch het feest van sinterklaas
noch de kerst kan mij behagen,
hekel heb ik ook aan paas-,
juttemis- en pinksterdagen;
nee, het mooiste feest op aard
blijft Maria-Hemelvaart.

Ook al ben ik protestant,
stiekem houd ik van Maria,
ja, ik noem haar onderhand,
net als Reve, mamma mia;
's avonds toast ik bij de haard
op Maria-Hemelvaart.

Schoon werd zij vereeuwigd in
poëzie, portret en proza
als de Hemelkoningin
of als Mater Dolorosa.
Doe als ik, zij is het waard:
Vier Maria-Hemelvaart!

Literatuurversjes
Drs. P

The old curiosity shop

Onder Victoria:
Grijsaard en kleindochter
Leiden tezamen
Een moeilijk bestaan

En Little Nell wordt zelfs
Kinderbedlegerig -
Sterft ook (echt Dickens!
Een lach en een traan)

1001 nacht

‘Ik die uw heerser ben
Zal ik u ombrengen?
Neen, eerst beluister ik
Nog uw verhaal’

1001 nachten van
Fantasmagoria...
Sheherazade
Blijft fenomenaal

Der Zauberberg

Bergachtig Zwitserland
Medische inrichting
Heerlijk, die zonneschijn!
Mooi, die natuur!

Veel conversatie van 't
Tuberculosevolk
Verder nog wat erotiek
En de kuur

Snikken en grimlachjes

Steeds nog aantrekkelijk
Leids poëzieboekje
Humor, vermengd met
Een dosis *cafard*

Paaltjens (F. Haverschmidt)
Theologiestudent
Werd predikant, en toen
Zelfmoordenaar

Genji Monogatari

Luister en levenslust
Oud-Japans meesterwerk
Genji... eh.. Monogatari -
Jawel!

Schrijvers, lang dood of zelfs
Tijdgenootschappelijk
Zagen en zien het
Als lichtend model

Sprookjes

Deens letterkundige
Hans Christian Andersen
Schreef naast toneel
Poëzie en romans

Haast honderdzeventig
Wereldverrukkende
Sprookjes - verwierf daarmee
Eeuwige glans

Kamasutra

Voor meerderjarigen
Oosterse liefdeskunst
Bloemrijk geschreven
En zeer instructief

't Is voor het merendeel
Onderlichamelijk
Maar wie ruimdenkend is
Neemt dat voor lief

Anna Karenina

Drastische maatregel:
Anna Karenina
Werpt zich voor spoortrein
Vanwege verdriet

Aangezien Vronski, na
Overspeltechnische
Activiteit
Haar diensthalve verliet

20000 lieues sous les mers

Prachtig transportmiddel
Schip, genaamd *Nautilus*
Kapitein Nemo
Beheerde 't kasteel

Dankzij het vaartuig zijn
Onderzeewaardigheid
Reisde men ver
En beleefde men veel

Decamerone

Pest in de Arnostad!
Tiental vlucht elders heen
Daar debiteert men -
Van zorgen bevrijd -

Honderd wel tamelijk
Oncalvinistische
Prozaverhalen
In tien dagen tijd

Don Quixote

Spaanse romanfiguur
Zelfbenoemd edelman
Met een soort schildknaap
En op een soort paard

Werd om zijn schromelijk
Amateuristische
Heldenverrichtingen
Wereldvermaard

De leeuw van Vlaanderen

Honderden pagina's!
Klauwaarts en Leliaarts!
Voetvolk hakt ridders
Finaal in de pan!

Boogschuttersactie en
Hellebaardiersgedoe!
Hendrik Conscience -
Die kon er wat van

Twee gedichten

Ton Peters

Dokkum

Soms krijg ik post van zo'n verlichte Trooster
Die munt uit droeve zielen tracht te slaan,
Hij prijst zijn lessen levensvreugde aan,
Geheel verzorgd in zijn moderne klooster

Het vak geluk staat zelden op mijn rooster,
Ik heb er nooit examen in gedaan,
Toch zie je mij niet naar zo'n goeroe gaan,
Hij glimlacht iets te zalig op zijn poster

Op school verzuimde ik de godsdienstlessen
Waartoe ik volgens leerplan was verplicht,
Mijn Zijnsbesef werd uitgedrukt in zessen

En komt er soms een zendeling in zicht
Die vakbekwaam mijn geest probeert te flessen,
Dan vraag ik of hij weet waar Dokkum ligt

Echtpaar

Het is een stel dat alles heeft gezegd
En enkel spreekt in lettergrepencode,
Zo'n stel dat de seizoenen en de mode
Een leven lang gevolgd heeft, levensecht

Ze kwamen langs de waterkant terecht
Niet om elkaar, maar om de tijd te doden,
Zij leest een lauwe liefdesepisode
Terwijl zijn blik zich aan de dobber hecht

Zal zuster Els voor dokter John bezwijken?
Het deeg is stevig om de haak gekneed,
Een kwestie van gevoel en blijven kijken

Dan klinkt opeens een simultane kreet
We zien het paar een hoogtepunt bereiken,
De dokter en de visser hebben beet

ABC'tje*

Peter van den Tillaart

Ik heb m'n **def**tige familieleden
door een affaire over**stu**ur gemaakt
en word, nu ik in opspraak ben geraakt,
door hen als etterend **abc**es gemeden.

Ik schets u graag bek**nop**t de achtergrond:
een stroom van gel**ijkl**uidende berichten,
die mij apert van sodomie betichten,
waart sedert kort in mijn omgeving rond.

Die lasterpraatjes suggereren dat
ik hevig **hij**gend, haast in ade**mno**od
(omdat die knol wanhopig weerstand bood)
een paard lichamelijk heb li**efg**ehad.

Hoewel ik slechts - de waarheid werd verwrongen -
de da**ghi**t (een A**fgh**aanse) heb besprongen.

* *Om het zich extra moeilijk te maken heeft de dichter gepoogd zoveel mogelijk woorden te gebruiken waarin drie of meer elkaar in het alfabet opvolgende letters voorkomen. Deze letters zijn telkens in een kadertje geplaatst.*

Essay

Marvell's Tuin*

Gerard de Vries

De Engelse taal is hard op weg dé wereldtaal te worden en ook al zou dat het verlies van andere talen kunnen gaan inhouden, dan is er toch het grote voordeel dat al het fraais dat de Engelse dichters hebben voortgebracht, voor meer mensen toegankelijk wordt: de visioenen en close-ups van Shelley, de exuberante dromen van Keats, het erudiete vlechtwerk van Milton, de verslavende herhalingen van Wordsworth, de verleidelijke vergezichten van Coleridge, het vraag- en antwoordspel van Pope. En dat alles schitterend berijmd zoals bij Byron voor wie het lijkt alsof de verplichting tot rijm zijn woordenschat vergroot in plaats van verkleint. Andrew Marvell mag dan niet zo bekend zijn als de zojuist genoemde dichters, zijn lyriek is er niet minder om. Weinig gedichten in de Engelse taal bereiken zo'n hoge graad van perfectie als die van Marvell. Elke versregel telt. De eerste regel van bijvoorbeeld *The Nymph Complaining for the Death of Her Fawn* luidt: ‘The wanton troopers riding by’ en is een inzet van grote kracht. De dubbelslag in de rijdende ruiters, de sinistere term voor deze cavaleristen versterkt door het adjectief ‘wanton’, bandeloos: beide doublures verlenen deze eerste regel de slagkracht van de charge van een lichte brigade. In dit gedicht wordt de treurnis om het gedode hertje halverwege vervangen door de vertroosting die de prachtige tuin biedt, een voorbode van de Elyzeese velden waar het hertje voortaan zal vertoeven.

Marvell was een dichter van tuinen. In *Upon Appleton House* vertaalt hij alles wat er in een mensenleven kan voorvallen naar beelden ontleend aan wat er in een tuin valt te bewonderen en waar te nemen, een tour de force zo overtuigend en kunstig dat daardoor de ongebruikelijkheid van de vergelijking de trefzekerheid ervan vergroot. Marveil behoorde tot de zogeheten metafysische dichters, waarvan John Donne de bekendste is. Door middel van het bedenken van overeenkomsten in zaken die ogenschijnlijk niets met elkaar gemeen hebben, probeerden ze de plaats van de mens in

* *Zie de vertaling van dit gedicht in* Vertaalde poëzie.

het universum te duiden. Donne gebruikte zelfs zulke onwaarschijnlijke elementen als vlooien en vloeken voor zijn beeldspraak. Marveil hield het bij tuinen.

Het fraaie van Marvell's ‘Tuin’ is dat men het ook als een pastorale lofzang kan lezen. Men negeert dan de diepzinnigheden, wat niet zo moeilijk is, want deze vergen meer aandacht dan men ze bij eerste lezing kan geven. In de eerste strofe profiteren we al van de beschutting van het sierlijke traliewerk dat door de twijgen wordt gevormd. De lezer wordt vertrouwd gemaakt met de rust en de stilte, en het overheersende van alle groene kleuren. In de bast van bomen staan de namen van geliefden gekerfd. We komen aan in de boomgaard, een land van Cockanje met een overdaad aan verrukkelijk fruit, waarna het goed luieren is in een bloemenwei. De wandeling wordt vervolgd naar een bron waarboven een vogel zijn vederdek verzorgt. Een vergelijking met het paradijs komt ons als volkomen natuurlijk voor. Tenslotte bereiken we de bloemenen kruidentuin die tevens dienst doet als zonnewijzer en waarboven een vlijtige bij zijn tijd beidt in het door bladeren gefilterde zonlicht.

We kunnen nu onze wandelschoenen uitdoen en nadenken over alles wat ons nog meer is aangereikt. In de eerste strofe wordt verwezen naar lauwerkransen: van palm voor legerleiders, eikebladeren voor bestuurders en laurier voor dichters. In de tweede strofe wordt aan de eenzaamheid van het park de voorkeur gegeven boven het maatschappelijk verkeer, en vervolgens wordt de schoonheid van bomen verkozen boven die van een geliefde. De mythen van Apollo en Pan krijgen ook een plaats: het zou hen niet te doen zijn geweest om Daphne en Syrinx maar om de laurier en het riet. Deze bewondering voor het struikgewas krijgt in de zesde strofe wel een heel drastisch vervolg: de menselijke geest die zoveel kan bevatten als een oceaan, blijkt zijn hoogste prestatie te bereiken in ‘groen gepeins in beschaduwd groen’. In de daaropvolgende strofe beziet de dichter de elementen lucht, aarde en water, welke beschouwing wordt gevolgd door een referentie aan het scheppingsverhaal. Het zal niemand verbazen dat in de slotregels gewezen wordt op de voordelen van de tijd, gemeten aan het gewas, zodat men via de onbeperkte wisseling van seizoenen vanzelf de oneindigheid verkrijgt.

Er is weinig dat zoveel intellectuele aantrekkingskracht uitoefent als de combinatie van schoonheid en mysterie. Schoonheid die verklaring en uitleg behoeft, nodigt uit er langer bij te verwijlen. Het ontdekken van schoonheid dient dan in letterlijke zin te worden genomen. Marveil wordt beschouwd als de meest raadselachtige ('the most enigmatic') van de Engelse dichters, en 'De tuin' als het meest raadselachtige van zijn gedichten.

In de eerste strofe wordt de werklust gehekeld en de lauwerkrans gebagatelliseerd door de vergelijking met het veelsoortig lover waar men van geniet als men de rust van een lommerrijke plek opzoekt. Het gedicht zelf is in tegenspraak met het uitgangspunt. Al snel volgt een nieuwe ongeloofwaardigheid: een boom zou mooier zijn dan de geliefde wier naam de stam ervan ontsiert. En de weergave van de mythen van Apollo en Pan staat in schrille tegenstelling tot de klassieke versies: letterlijk schrijft Ovidius in zijn *Metamorfosen* hoe Apollo Daphne vertelt dat 'tegen de liefde geen kruid gewassen is.'

De platonische waardering van het plantenrijk krijgt in de vijfde strofe een drastische wending: de tuin blijkt een cornucopia van rijpzoet ooft en voor wie zich er te goed aan doet is er een bloemenwei om bij te komen. In de daaropvolgende regels wordt van de stelling 'hoe wonderbaarlijk leef ik in mijn tuin' afstand genomen, want de dichter zegt het gedachtenrijk te verkiezen boven het 'aards genot'. Toch blijkt, nadat al 'het geschapene' is tenietgedaan, wat overblijft gehuld te zijn in de kleur van de natuur: 'groen gepeins in het beschaduwde groen.' En dan volgt logisch dat deze tuin, waar de dichter in eenzaamheid opgaat, het paradijs gelijkt.

Deze constatering zou een natuurlijk einde vormen, maar het gedicht kent nog een slotcouplet waarvan de beelden gemakkelijker zijn te appreciëren dan de betekenis. William Empson, wiens lezing van het gedicht wordt aanbevolen, heeft dan ook de neiging deze laatste strofe als enigszins overbodig ('not very important') af te doen. Geen verstandige opmerking, dunkt me. Ten eerste blijkt uit deze strofe voor het eerst dat het gaat om een tuin. (De vijfde strofe, met de vele vruchtbomen, zou daar ook op kunnen wijzen, maar beschrijft een boomgaard die we, vanwege het exotisch fruit dat normaal niet in Engeland groeit, niet al te letterlijk moeten nemen.) Ten tweede wordt in deze regels het thema hernomen van het begincouplet: de kundige tuinman kan zich, net als de staats-

man en generaal, zijn moeite besparen: de tuinklok kan het werk van de bij niet overtreffen. En tenslotte is het erg onwaarschijnlijk dat de maker van zo'n perfect gedicht geen raad zou hebben geweten met de finale.

Zover gekomen zijn de belangrijkste onderwerpen van het gedicht wel langszij gekomen: de tekortkomingen van het menselijke bestaan na de zondeval, de vergeefsheid van de prestaties van de mensheid, en de onsterfelijkheid die nog het best benaderd kan worden door een overgave aan de natuur. Met deze thema's valt de strekking van het gedicht wel te duiden. Maar wat onverklaarbaar blijft is de eenzaamheid die wordt bepleit. Viermaal wordt gewaarschuwd voor de aanwezigheid van geliefden en dat in toenemende mate van duidelijkheid. In de tweede strofe wordt nog slechts de omgang met mensen bekritiseerd, in de volgende strofe gaat het om minnaars, die worden geïndividualiseerd in de vierde strofe. En tenslotte wordt in de voorlaatste strofe gewaarschuwd tegen het huwelijk.

De ontluistering van de liefde in Marvell's ‘Tuin’ is nogal eens uitgelegd als een offer dat nodig was om de staat van vergeestelijking te bereiken. De tuin zou dan een soort van tussenfase zijn, die de zinnelijke verleidingen van deze wereld scheidt van de geestelijke bestemming van het leven na de dood. Toch zijn de genietingen van het rijpe fruit in de vijfde strofe hiermee moeilijk verenigbaar.

De verklaring past bij het verloop van het gedicht: de afwijzing van geliefden, de lofzang op de natuur en de voorbereidingen op de ‘hoger(e) vlucht’, maar is niet helemaal bevredigend. De weg naar de contemplatieve staat is immers weinig aanlokkelijk als viermaal moet worden aangegeven wat men ervoor moet opofferen.

Een andere verklaring is dat de dichter teleurgesteld zou zijn in de liefde en de beschutting van de eenzaamheid verkiest boven de aanvallen van Amor. In *The Definition of Love* wordt de onbereikbaarheid van de geliefde beschreven, welke resulteert in ‘Magnanimous Despair’, een oxymoron dat de tegenstrijdige gevoelens die de liefde kan oproepen, helder verbeeldt. De ‘wreedheid’ waarvan de minnaars in de derde strofe worden beticht, ondersteunen zo'n uitleg. Maar de milde toon van het gedicht en het evidente genoegen dat Marveil aan zijn tuin ontleent, maken liefdesverdriet toch tot een weinig aannemelijke inspiratiebron.

Andrew Marvell leefde in woelige tijden, namelijk in de jaren van de Burgeroorlog. Hij studeerde in Cambridge waar hij ook een aanstelling kreeg. In 1650 (het jaar nadat Karel I werd onthoofd) werd hij huisleraar bij Cromwell's generaal Fairfax, op diens landgoed Nun Appleton. De tuingedichten komen vermoedelijk allemaal uit de periode dat hij er verbleef. Of zijn jeugdige leerlinge Mary Fairfax bij hem Abelard-achtige gevoelens deed ontwaken is een vraag waarop niet meer dan een speculatief antwoord is te geven. Samen met Milton is hij vervolgens enige tijd secretaris van Cromwell's kabinet. Vanaf 1659 tot zijn overlijden in 1678 is hij parlementslid voor Hull. Hij verwierf zoveel respect dat hij na de restoratie moeiteloos zijn positie kon behouden, en zelfs behulpzaam kon zijn in het redden van Milton van het schavot. Marveil was dus een man van de wereld en geen landman zoals Horatius van wie hij overigens een bewonderaar was. Het landgoed van Fairfax, waarvan de locatie enkele kilometers ten westen van York is te bezichtigen, vormde een kortstondige oase in zijn leven. Hij schreef er zijn mooiste gedichten. Dat de rijkdom van het gedicht niet geheel valt te doorgronden, afgezien van de vaststelling dat het gaat om de vertroosting die de natuur kan bieden, hoeft ons geenszins te verhinderen evenveel van Marvell's ‘Tuin’ te genieten als hij genoot van Nun Appleton.

Laatste woorden

L.H. Wiener

Er bestaan anthologieën waarin zogenaamde '*famous last words*' zijn opgenomen. Uitspraken, wensen of wellicht vervloekingen die als finale kwijtingen uit de mond van toonaangevende stervelingen zijn opgetekend. Interessante boeken zijn dit, aangezien men er gevoeglijk vanuit kan gaan dat deze ultieme verzuchtingen voor de stervenden zelf van eminent belang moeten zijn geweest en de kern van hun ervaringen bevatten, of de wijsheid van hun denken.

Laatste woorden die uiting geven aan strijd en protest, eerder dan aan lijdzaamheid en berusting, vormen de boeiendste en leerzaamste lektuur op dit gebied. Deemoedig gemijmer als: *de Heer is mijn herder,* of: *in het huis mijns Vaders zijn vele kamers* leveren niet veel stof tot overpeinzing op en aan het veel gebezigde: *mijn genade is u genoeg* valt al helemaal geen touw vast te knopen. Neem dan de gesouffleerde laatste woorden van Dylan Thomas, gericht tot zijn in stervensnood verkerende vader, die in dichtvorm luiden: *Do not go gentle into that good night / Rage, rage against the dying of the light*. Vitale, zo niet martiale woorden op de bres voor het leven, die reminiscenties oproepen aan het onmachtige bevel: *Mehr Licht* (2x) waarmee Johann Wolfgang von Goethe zijn weigerachtigheid om te sterven kracht bijzette. Dat Dylan Thomas na de dood van zijn vader dichten moest: *Too proud to die, broken and blind he died,* krijgt in het licht van het eerdere verzet een extra dimensie van trieste schoonheid.

Laatste woorden zijn boeiend omdat de dood per definitie boeit en laatste woorden zijn leerzaam, omdat men aan de hand van deze, van alle poses geschoonde ontboezemingen, die het wezen van andermans leven vormen, zijn eigen levensvervulling zou kunnen toetsen. Van lieverlede begint men zich af te vragen: welke laatste woorden zal ikzelf met mijn laatste adem uitblazen?

Deze vraag nu, of liever gezegd het antwoord op deze vraag, wil mij, bij het verstrijken der jaren, steeds vaker kwellen. En die kwelling wordt niet veroorzaakt door het besef dat ook ik eens op reis

zal moeten gaan naar *the undiscovered country from whose bourn no traveller returns*, maar door de angst om op het moment waarop ik terugkeer in de moederschoot der aarde te moeten bekennen dat ik iets heel anders met mijn leven had moeten doen dan ik gedaan heb, dat ik bij het kiezen van mijn maatschappelijke loopbaan een ernstige taxatiefout heb gemaakt en een groot gedeelte van mijn tijd heb vergooid aan een zaak mijn toewijding en mijn werkkracht onwaardig; in concreto en in casu: dat ik, godbetert, nooit bij het onderwijs had moeten gaan!

Zo.

Het hoge woord is er, na drieëndertig jaar worstelen, eindelijk uit.

Eerst komt het hoge woord, daarna het laatste.

Wat een sukkel ben ik toch geweest!

En dat vind niet alleen ikzelf, maar dat vindt de gehele moderne maatschappij.

Had drieëndertig jaar geleden, toen ik deze heilloze weg insloeg, het leraarschap nog een gedegen status, met een uitstraling van eruditie, waardigheid en trots, inmiddels is men als leraar zo'n beetje de risée in karrièreland.

Ik ben ook nog leraar, luidt de titel van een verhaal uit 1970, dat ik opzond naar *Tirade*. ‘Een zeer goed verhaal, waarmee je eer inlegt’, schreef de grote Geert van Oorschot mij dienaangaande en ik dacht: ‘Dank je wel, beste Geert’, maar wat ik naliet te denken was: ‘maar voor hoe lang nog?’, terwijl de implikatie dat ik eigenlijk iets heel anders was, zo onmiskenbaar doorklinkt: *ik ben ook nog leraar, maar eigenlijk ben ik schrijver*.

Hoezo: ‘eigenlijk schrijver’?

Dat kán helemaal niet!

Men is òf schrijver óf men is het niet.

‘Ik ben ook nog schrijver’, luidt de openingszin van mijn novelle: *De langste adem,* uit 1993. Die zin klinkt monter, maar hij werd opgeschreven als verzuchting en *de profundis*. En om mijn woorden kracht bij te zetten vervolg ik met: ‘Het is zo. Ik kan het bewijzen’.

In deze formulering openbaart zich mijn dilemma: een schrijver die schrijver ìs, moet ook schrijver zìjn en niet iets anders, niet bijvoorbeeld: *ook nog leraar*. Op deze stelregel, die een vuist maakt

voor de maatschappelijke onafhankelijkheid des schrijvers en diens literaire ontplooiing, bestaan grote uitzonderingen, ik weet het: Bordewijk, Hermans, Nescio en Slauerhoff bijvoorbeeld, hadden alle vier gedurende langere tijd een maatschappelijke betrekking.

Net als Theo Thijssen, zal men zeggen. Jazeker, net als Theo en vroeger had ik ook ongeveer net zo'n snor, maar waar Thijssen erin slaagde om zijn leraarschap en zijn schrijverschap op wonderbaarlijke wijze te doen versmelten, daar ontstonden er in mijn geval steeds duidelijker twee elkaar vijandige kampen, waarvan een verlammende invloed naar beide zijden uitging.

Aanvankelijk poogde ik mijn schrijversleven strikt te scheiden van mijn onderwijsverplichtingen, gebruikte daartoe verschillende initialen voor mijn naam, hanteerde verschillende pennen, verschillend papier, een verschillende spelling, ik hield er als het ware een kosjere schrijftafel op na, maar de verderfelijke invloed van het ambtenarenwezen groef zich met tastende tentakels steeds verder in, sijpelde als giftig boezemwater door alle lagen van mijn bewustzijn en verstikte uiteindelijk mijn gemoed.

Wat is het tegenovergestelde van symbiose? Dat is parasitisme.

Wat is het tegenovergestelde van kruisbestuiving, want kruisbestuiving is de ideale vorm die de vereenzelviging van schoolmeester en schrijver zou kunnen aannemen. Ik denk in ieder geval de kruisraketten die gedurende de laatste jaren in de vorm van nota's en brochures met steeds hogere frequentie op mij werden afgevuurd. Nota's die terminologies waren opgewaardeerd tot *struktuurnota's*, omdat dat gewichtiger klonk en brochures die tot *voorlichtingsbrochures* waren verheven, omdat het anders goed Nederlands zou zijn en geen pleonasme.

Ik heb deze geleide projektielen lange tijd kunnen pareren door ze in een voor mijn borst gehouden prullenbak op te vangen en richting papiercontainer te laten deflekteren, maar inmiddels is die prullenbak mij uit handen geslagen en krijg ik de ene voltreffer na de andere te verwerken. Wat ik hoopte dat even loze salvo's van bureaukratiese bemoeizucht waren als die welke in de jaren tachtig de zogeheten *Middenschool* aankondigden, bleken de onafwendbare voorboden van een ‘nieuwe tijd’, van een ‘Tweede Fase’, zoals dit onuitvoerbare theoriemodel, deze monsterlijke misgeboorte, in Den Haag was gedoopt.

De nieuwe tijd doet mij duizelen en wankelen, waardoor ik bijna zelf in de papiercontainer ben beland, temidden van die myriaden dode letters van het nieuwe dagelijks geleuter. Wat is een *tijdpad*, een *insteek*, wat is *afvinken?* En hoe schrijf je dat? Zoals je het zegt? Maar ik zeg het niet. Ik gum het uit. Weg met al die doodgeboren taalvondsten van het ambtenarendom! Zij benemen mij de adem. Wat moet ik met lettergedrochten als: *ontwikkelingstraject* of *leeskilometers?* Als ik de ambtelijke taaltovenaar die het woord *leeskilometers* heeft verzonnen in mijn schrijvershanden krijg, dan breek ik zijn nek als een uitgedroogd schoolbordkrijtje.

Een proefwerk heet niet meer zo, terwijl het toch zuiver van betekenis is, een proefwerk is een *voortgangstoets* geworden. Het woord huiswerk is afgeschaft en vervangen door een ander, het vanwege zijn dubieuze dubbelzinnigheid afstotelijke: *studielast*. Een repetitie, nog zo'n woord dat glashelder uitdrukt wat het wil zeggen, heet nu, geloof ik: *een diagnostiese toets*. En ikzelf ben ook geen leraar meer, althans geen leraar die geacht wordt les te geven in het vak waarin hij zich heeft gespecialiseerd; ik word nu verondersteld een ‘coach’ te zijn, een ‘begeleider’ en een ‘adviseur’. Zelfs het woord *school* is plotseling niet meer goed genoeg: *studiehuis* heet het daar nu, een instituut waar fraude en werkweigerende sluwheid bedolven worden onder een sneeuwstorm van papier.

Zo ben ik geleidelijk een ontheemde leraar Engels geworden aan mijn eens zo trotse Haarlemse Gymnasium en het verbaasde mij dan ook geenszins dat ik op een dag een gemeentelijk schrijven ontving waarin mij werd medegedeeld dat ik als leraar ontslagen was. Eervol, dat wel, maar niettemin ontheven uit mijn funktie.

Zou ik als levend anachronisme op een soortement van eregeld zijn gezet, zo vroeg ik mij nog hoopvol af. Maar over de financiële beloning van de aanlokkelijke perspektieven die zich voor mijn geestesoog openbaarden werd niet gerept en mijn droom bleek van korte duur, aangezien ik bij de volgende postbestelling alweer was aangenomen. Niet als leraar ditmaal, met een in lesuren uitgedrukte onderwijsbetrekking, maar als ambtenaar met een aantal ‘formatie eenheden’.

Een nieuwe tijd, een nieuw geluid.

Formatie Eenheden.

Het klonk gewichtig, als een para-militaire term. Men had ook Mobiele Eenheden. Zou mij nu een uniform worden verstrekt, kompleet met pet of baret? Een speciaal voor het onderwijs ontworpen *outfit*, een krijtstreep-tenue, waaraan men direkt kon zien dat de betrokkene bij een Formatie Eenheid was ingedeeld?

Ik deed navraag en het bleek niet zo te zijn.

Het verschil tussen een aanstelling in lesuren of een aanstelling in formatie eenheden werd bepaald door het feit dat lesgeven niet of nauwelijks meer werd verlangd. In plaats daarvan had ik nu een aantal taken toebedeeld gekregen, taken die zich lieten opsplitsen in A-taken, B-taken en C-taken, waarbij ik aangaande de A-taken nog wel eens in mijn lokaal werd verwacht, betreffende de B-taken werd verondersteld mijn vakkennis bij te houden, een taak die vroeger als een natuurlijk gegeven gold, en ik conform de C-taken zo ongeveer *carte-blanche* kreeg, als ik maar geen les gaf.

Zou ik mij nog moeten verbazen over het feit dat in het zogeheten *formatieplan*, dat mijn eigen *rector gymnasii* onderlaatst deed uitgaan, het woord 'leraar' in het geheel niet meer voorkomt en is vervangen door één generieke term, het woord: *taakdrager?*

Stuitender neologisme is nauwelijks denkbaar.

Ooit was ik een leraar aan de lief en leed school die Stedelijk Gymnasium heette, nu ben ik gedepromoveerd tot een *taakdrager*, die een geheel nieuw ABC moet leren en een walgelijk idioom.

I see the boys of summer in their ruin, schreef Dylan Thomas, toen het een keer heel goed wilde lukken.

En ik zie ze òòk, die studielastpakken, die weer hun *handelingsdeel* te laat hebben ingeleverd, terwijl in de *studiewijzer* de inleverdatum toch keihard vermeld staat, die in hun *vrije ruimte* zomaar een heel *deelvak* tekort komen, terwijl ze toch duidelijk konden weten uit welke en hoeveel *profieldelen* ze moesten kiezen. En KCV ìs niet hetzelfde als CKV, nota bene, KCV staat voor Klassieke Culturele Vorming en CKV is Culturele en Kunstzinnige Vorming, hoe kùn je het verhaspelen? Wat hebben Klassiek en Kunstzinnig nu met elkaar van doen?

Het wordt hoog tijd dat ik als leraar afsterf.
Het is zo, ik kan het bewijzen.

Binnenkort begeef ik mij naar het strand van Bloemendaal, neem daar in de ondergaande zon mijn hoed af en prevel als laatste woorden; *Soms kan men beter dood zijn*.
Vervolgens ga ik terug naar huis, zet mij aan mijn schrijftafel en schrijf als eerste woorden: *Er bestaan anthologieën waarin ik nog niet voorkom...*

Vertaald proza

Vreemdsoortige hygrometers

Euclides da Cunha[*]
(Vertaling August Willemsen)

Wij hebben onze metingen niet gedaan met behulp van nauwkeurige, klassieke methoden, maar met de medewerking van onverwachte en bizarre hygrometers.

Op zekere keer, het was eind september, toen we door de omgeving van Canudos dwaalden, om te ontkomen aan de verveling van een zwakke, doffe, door lange stiltes onderbroken kanonnade, stuitten we, bij het afdalen van een helling, op een onregelmatig amphitheater, waar de heuvels een kring vormden rond één enkel dal. Lage struiken, groene, in toefjes groeiende icozeiros, afgewisseld met schitterend bloeiende palmatórias, gaven de plek het exacte aanschijn van een oude, verlaten tuin. Eén eenzame boom, opzij, een hoge quixabeira, stak uit boven de spichtige vegetatie.

De ondergaande zon wierp de lange schaduw van de boom over de grond, en in de beschutting daarvan - de armen wijd gespreid, het gezicht naar de hemel gekeerd - lag een soldaat te rusten.

Hij rustte daar... al sinds drie maanden.

Hij was gesneuveld bij de stormloop van 18 juli. De kolf van zijn Mannlicher verbrijzeld, zijn koppel en zijn muts opzij geslingerd, zijn uniform aan flarden - alles wees erop dat hij was gevallen in een lijf-aan-lijf gevecht met een veel sterker tegenstander. Ongetwijfeld was hij geveld door de hevige slag die zijn voorhoofd had gespleten, waar het nu was getekend door een zwarte korst. En toen men enkele dagen later de doden ging begraven, had men hem niet opgemerkt. Zo had hij dus geen plaats gevonden in het massagraf van minder dan een el diep, waarin zijn in de strijd gevallen kameraden, voor de laatste keer samen in gelid, werden

* *Euclides da Cunha (1866-1909) is de auteur van een boek,* Os sertões *(1902), dat wel 'het grootste boek uit de Braziliaanse literatuur' is genoemd. Het verenigt in zich geschiedenis, antropologie, politiek, geografie, klimatologie, psychologie, natuurwetenschap, sociologie, etnologie, strategie; het is een tractaat over fiora, fauna en het menselijk leven in de Braziliaanse binnenlanden; men heeft het willen zien als epos, roman, essay, poëzie, als een monumentaal testament van hartstocht en wetenschap, als krijgskundig kunstwerk in letteren. Het zal in november 2001 bij uitgeverij Meulenhoff verschijnen onder de titel* De binnenlanden, *in de vertaling van August Willemsen.*

geworpen. Het lot, dat hem uit zijn nu onbeschermde huis had gerukt, had hem uiteindelijk toch nog een gunst bewezen: het had hem gevrijwaard van de lugubere promiscuïteit van een weerzinwekkend graf en had hem daar drie maanden lang laten liggen - de armen wijd gespreid, het gezicht naar de hemel gekeerd, naar de brandende zon, naar de heldere maan, naar de flonkerende sterren...

En hij was ongerept. Alleen verdord. Gemummificeerd, had hij zijn gelaatstrekken behouden, zozeer dat hij de precieze illusie gaf van de vermoeide strijder die in verkwikkende slaap nieuwe krachten opdoet, in de weldadige schaduw van die boom. Geen enkele worm - de banaalste van alle tragische ontleders der materie - had zijn weefsel bezoedeld. Hij keerde terug tot de woelingen des levens zonder weerzinwekkende ontbinding, in een proces van onmerkbare uitdroging. Hij was een instrument geworden dat op onweerlegbare, maar zeer suggestieve wijze de extreme droogte van de dampkring aantoonde.

De op diezelfde dag gesneuvelde paarden leken opgezette dieren uit een museum. De hals was alleen wat langer en dunner, de benen verdord en de ribbenkast verschrompeld en hard.

Bij de ingang van het legerkamp van Canudos onderscheidde een van deze paarden zich op indrukwekkende wijze van alle andere. Het was het rijdier geweest van een dapper man, vaandrig Wanderley, en was tegelijk met zijn berijder in de strijd gevallen. Maar toen het, zwaargewond en spartelend, de steile heuvel afgleed, was het even verder, halverwege de helling, tussen de rotsblokken blijven steken. Het was bijna rechtop blijven staan, de voorvoeten stevig op een uitspringende richel... En daar stond het nóg, als een fabeldier, trots overeind op de helling, als het ware steigerend in de laatste bestorming van de toen reeds lamgeslagen aanval. Daar stond het, met alle schijn van leven, vooral wanneer de ruwe windvlagen van de noordooster zijn lange, golvende manen bewogen...

Wanneer die plotselinge valwinden zich met de opstijgende luchtkolommen verenigden tot wervelende windhozen, als een soort miniatuurcyclonen, dan voelde men nog sterker de uitdroging van dit geblakerde gebied: elk zandkorreltje dat van de harde, gebarsten grond omhoog was geblazen, zweefde daar als een hittebron die naar alle kanten de geluidloze verbranding van de aarde uitstraalde.

Afgezien hiervan deden zich, tijdens de langdurige windstilten, bizarre optische verschijnselen voor.

Wanneer de zonnestralen loodrecht op de aarde vielen en de roerloze dampkring de natuur rondom tot onbeweeglijkheid doemde, dan was het, voor wie van de top van de Favela naar de verre woestenijen keek, onmogelijk de bodem te onderscheiden. Het oog, verblind, raakte in de onevenwichtige en ongelijkmatige luchtlagen verstrikt, alsof het door een reusachtig, onstoffelijk prisma keek, en was niet in staat de voet van de bergen te onderscheiden, die in de lucht leken te hangen. En dan zag men, ten noorden van de Canabrava, over een geweldige uitgestrektheid van heuvelachtige vlakten, een duizeligmakende deining, een vreemd wiegen van verre golven, de wonderschone illusie van een wijde, iriserende zeeboezem, die het opgevangen licht brak en weerkaatste in verblindende weerschitteringen...

De begrafenis van een rat

Eric Dickens
(Vertaling Christine Elion)

Een hooggeplaatste ambtenares van de staat Estland vertrok voor meer dan twee maanden naar Parijs en zocht iemand die op haar flat, kat en tamme rat kon passen.

Ik kwam op een loodgrijze herfstdag aan, klom de twee trappen op en werd in de warmte van de keuken onthaald. Een ad-hocreceptie. Kaarsen, koffie, taartjes en drankjes. Vrienden aan de praat, de kinderen die in en uit liepen. Een toast. Er stond een extra glas martini op tafel. De ambtenares, in haar beste kleren en klaar voor vertrek, haalde een kleine, makke, bruin met witte rat uit z'n kooi op de vensterbank. Hij dartelde de tafel rond, maar toen hij het glas in de gaten kreeg, ging hij op zijn achterpootjes staan en nipte een klein beetje van de inhoud.

En nu was ik alleen. Haastig waren ze allemaal tegelijk vertrokken, in een drukte van afscheidswensen en bemoedigende woorden. Op het felle licht van de overloop na was de flat in duister gehuld. De enige andere lichtbron scheen vanuit de keuken. Nu was het mijn beurt om de kamers in en uit te lopen. Een vierkamerflat was een behoorlijke luxe. De kinderkamers waren zoals je zou verwachten. In de kamer van het meisje lagen honderd en één dingen op het grote, zware bureau, de haakjes en hangers vol kleren. In de kamer van de jongen was het koud. Het raam sloot niet helemaal. Hier een Spartaanse ordelijkheid, maar tevens een zweem van kattenpis. De kat had de week daarvoor haar goede gedrag laten varen.

Waar was de kat nu? Ik voelde de lichte bezorgdheid in me opkomen die met de verantwoordelijkheid voor andermans dieren gepaard gaat. Ik deed het grote licht in de woonkamer aan, liet mijn ogen langs de onbekende, zwarte bank glijden, keek even onder het buffet, deed het gordijn open. Niets. Een eerdere oppas had de kat uit het raam laten springen, een stuk dak op. Ik zou voorzichtiger zijn. Vervolgens ging ik naar de ouderslaapkamer, met de heerlijke logeerbank en de kast met de glazen deuren. Eronder, erboven, ertussen. Ook niet. Dus ging ik terug naar de woonkamer, behoorlijk bezorgd. Het beest was toch niet door de

deur naar buiten geglipt toen de eigenaresse met de gasten was vertrokken? Nee, nadat ik de buitendeur dicht had gedaan toen ze allemaal weg waren, had ik haar beslist nog ergens in de flat gezien. Badkamer, leeg; wc, leeg. Ik ging terug naar de keuken en daar op het zwartkanten tafelkleed, dat wel een enorm rouwfloers leek, zat het langharige beest in al haar zelfgenoegzaamheid en staarde me aan met waardige minachting. De rat rende door zijn kooi, druk met zijn eigen kleine leventje. Vreemd genoeg leek de kat het beneden haar stand te vinden om ook maar de kant van de rattenkooi op te kijken, laat staan het arme knaagdier lastig te vallen.

De volgende dag nam ik de tram naar het centrum. Het weer was er niet beter op geworden. Het regende nu gestaag, zonder uitzicht op verbetering. In de middagdrukte slenterde ik langs de winkels met hun verlichte puien, en keek naar de chique kleren van plaatselijke makelij, de felverlichte kiosk met de gestreepte luifel, het assortiment aan buitenlandse kranten op een rekje en een pinautomaat die op een of andere manier was ingebouwd in een muur van een paar honderd jaar oud zonder dat er sporen van te zien waren. Hordes luidruchtige toeristen liepen voorbij en bleven staan om naar de etalage van de wijnwinkel te kijken waar, naast een doos met nep-antieke pistolen, een enorm magnum stond. De deur van de belendende boekwinkel sloeg voor de zoveelste keer dicht.

Het stadsplein was verlaten. Niet zo groot en indrukwekkend als een stadsplein hoort te zijn. Kleiner, intiemer. Het middelpunt van de stad werd gemarkeerd door een gedenksteen die was ingemetseld tussen de afgesleten kasseien vlakbij het gemeentehuis, waarvan de granieten façade wel van vuursteen leek, en de toren meer aan een minaret dan aan een Christelijke wachttoren deed denken.

Weer terug in de flat, die ik ‘appartement’ was gaan noemen, maakte ik wat te eten voor mezelf. Ik had al het nodige kunnen vinden in de goed bevoorrade supermarkt die tot mijn genoegen in hetzelfde gebouw was gevestigd als mijn flat. Ik had macaroni gehaald, waar de Esten een hekel aan hadden vanwege de herinnering aan vroegere voedselschaarste, maar die mij juist goed beviel, niet in de laatste plaats omdat macaroni makkelijk klaar te maken was. Ik vond de pannen en het nodige keukengerei en al gauw had ik mijn eten klaar. Ik trok een fles bier open, die een stuk

groter was dan ik gewend ben, en ging zitten om te eten. Geritsel uit de kooi herinnerde me eraan dat ik de rat nog niet te eten had gegeven. Maar voor ik de kans kreeg om op te staan, had de kat een sprong genomen en zich vertrouwelijk op mijn schouders genesteld, waarbij ze haar vriendelijke klauwen mijn vlees inwerkte. Ik schudde haar af en ze stortte miauwend naar de vloer, waar ze zich beledigd om een tafelpoot heen krulde. Iedere keer als ik bij het ontbijt de krant probeerde te lezen, sprong ze op mijn schouders. De andere maaltijden at ik steeds vaker buitenshuis, meestal in de grote open ruimte die ooit een middeleeuws graanpakhuis was, maar nu een populaire ontmoetingsplek voor studenten.

Toch vond ik in mijn hart de rat het leukst. Omdat ik nog steeds bang was dat de kat de rat op zou eten, barricadeerde ik de keukendeur telkens met een zware zak, zodat de kat er niet in kon, ook niet als ze naar de deurknop sprong, en haalde het kleine diertje uit zijn kooi. Dan rende het over de vloer en de vensterbank, en nadat het een tijdje achter het fornuis verdween, was het zo genadig zich weer te vertonen. De kat zat intussen op de gang te mauwen en te zeuren, maar ik liet haar de keuken niet in voordat ik de rat veilig en wel in zijn kooi had gestopt. Zo'n vijftig meter voorbij de kooi van de rat kon je door het raam de ambassade van het Vaticaan zien liggen, een modern gebouw waarvan de ramen met discrete jaloezieën waren bedekt.

Ik begon de rat lekkernijen te voeren. In navolging van zijn bazin gaf ik hem martini om van te nippen. Een druif, wat cornflakes. Nog maar zelden gaf ik hem ordinair rattenvoer, harde, onverbiddelijke korrels van onbekende samenstelling. En toen ik op zoek was naar een nieuw pak rattenvoer, zag ik mijn eerste kakkerlak, een klein, onbeduidend insect dat iets weg had van een goedaardige huiskever. Ik haastte mij naar de kast in de gang en vond het kakkerlakkenpoeder. Dit product, vervaardigd in de Kaukasus of in China, zou de schadelijke insecten moeten vergiftigen. Ik trok een magische lijn rond de scheur in de muur waarin de insecten zich volgens mij hadden genesteld. De kakkerlakken lieten zich niets aan de afbakening gelegen liggen. Uit voorzorg stopte ik alles in kasten en trommels. Piepkleine, nagenoeg doorzichtige mieren, vermoedelijk afkomstig uit warmere klimaten, marcheerden de rattenkooi in en uit.

Het schoonmaken van de kooi was niet veel werk. De gescheurde kranten moest ik uit de kooi halen en vervangen, de waterfles moest bijgevuld en intussen zat mijn kleine pleegdier op het rouwfloers over de keukentafel te spelen onder het schijnsel van de grote lamp. Dan snuffelde hij of dartelde wat rond en dan gaf ik hem nog een stukje kaas, vooruit, nog één druif. Het was een goede eter.

Het schoonmaken van de kattenbak was een heel ander verhaal. Dit werkje maakte dat ik mij meer verbonden voelde met de wat slordige rat, die onbeduidende hoeveelheden afval produceerde, dan met de dwangmatig hygiënische kat wier dagelijkse uitscheiding stonk. Het in het toilet schuiven van de in kattenbakkorrels gehulde drollen zonder dat ik de rest van de korrels de pot in kiepte en zodoende de afvoerpijp verstopte, was een kunst op zich. De kat, die de flat nooit uit kwam, had haar bak vrij gauw vol, terwijl de rat er langer over deed voor hij hygiëneproblemen in zijn kooi veroorzaakte. Daar zat hij dan, rende en sliep, dik tevreden op de lichtelijk tochtige vensterbank.

Op een ochtend werd ik laat wakker en pakte de telefoon om een vriend te bellen. De lijn was dood. Ik wilde het licht aandoen om te kijken wat er loos was. Maar het licht deed het niet. Ook niet in de keuken, de badkamer. Geen stroom. Ik ging naar de overloop waar, zo wist ik, de stoppen zaten. Toen ik even door het raam naar buiten keek, zag ik dat alle gebouwen in de buurt wel gewoon verlicht waren, ook de ambassade en het kantoor van de krant. Het was nog steeds ellendig weer. Een grijs lijkkleed leek zich permanent boven de stad te hebben gespannen. De stoppenkast stond open. Het leek of er iets uit was gehaald. In een flits begreep ik wat er was gebeurd. Een dief moest er vandoor zijn gegaan met een onderdeel van de stoppenkast, om dat te verkopen. Een dief, in ons trappenhuis nog wel. Een beetje paniekerig ging ik naar buiten. Ik zag een man achter om de flat heen lopen, voorbij de roestige vuilnisbakken. Hij verstond geen Ests. In mijn gebroken Russisch probeerde ik mijn verhaal te doen. Hij zei dat ik wel met hem mee naar binnen kon, door een achterdeur. Ik huiverde inwendig en sloeg het aanbod af. De dieven zouden me waarschijnlijk een of andere kelder inlokken om me op te sluiten, of erger. Ik rende naar de tramhalte, waar altijd wel een tram stond te wachten en stapte het praktisch lege vervoermiddel in. Met

gepiep en gekners zaten we weldra op de grote weg naar het centrum van de stad.

Ik had geen oog voor de toeristische sfeer in de Oude Stad en haastte me naar de Schrijversclub, naar het kantoor van de voorzitter. Ik wist dat hij in hetzelfde gebouw woonde als ik, een paar verdiepingen hoger. De voorzitter, een nuchter en arbeidzaam man, lachte me niet uit, maar drukte mij op het hart dat mijn angst voor diefstal en bedrog behoorlijk overdreven was. Hij liet duidelijk doorschemeren dat de Westerlingen in dit deel van de wereld er een al te kleurrijke fantasie op na hielden. Een beetje beteuterd ging ik weer naar huis. Toen ik bij mijn flatgebouw aankwam, brandde het licht er weer geruststellend. Op het moment dat ik de deur van mijn flat openmaakte, gaf de kat als vanouds haar rituele nummer op de drempel ten beste, door op haar rug te rollen en zich dan tot een bal ineen te krullen. Ik merkte dat ik een paar lichten in de flat had laten branden.

Een paar dagen later zag ik een briefje in het trappenhuis: dieven hadden een onmisbaar onderdeel uit de stoppenkast gestolen, zouden de bewoners er bij binnenkomst en vertrek op kunnen letten dat de deur in het slot viel, en konden ze de lucifershoutjes die soms in het slot gepropt zaten om de deur open te houden willen verwijderen? De eigenaresse van een van de flats kocht een gepantserde voordeur. Ze nam geen enkel risico.

Kort daarna boekte ik een eenmalig succesje als makelaar. Op straat kwam ik een bekende tegen uit een West-Europees land, en ze vertelde me dat ze woonruimte zocht. Niet alleen vanwege de exorbitante prijs van de hotelkamer waar ze zat, maar vooral omdat ze genoeg had van het kille hotelleven. Ze wilde een flat voor zichzelf. Nu was ik toevallig een paar dagen daarvoor in de Schrijversclub aan de praat geraakt met een gevestigd dichter, die ook wel eens wat vertaalde. Een paar jaar daarvoor had ik hem een spottend faxje gestuurd om te zeggen dat zijn vertaling van een Amerikaanse modernistische dichter nogal beneden de maat was. Maar toen we elkaar uiteindelijk tegen het lijf liepen op de club, was hij allervriendelijkst. Hij bood me zelfs iets te drinken aan en vertelde me dat hij een flat leeg had staan die hij wilde verhuren en die zich toevallig uitgerekend in het gebouw bevond waar ik woonde.

Het was niet zo maar een flatgebouw. Behalve de ambtenares

en de voorzitter van de Schrijversclub woonde er een behoorlijk aantal vooraanstaande schrijvers en kunstenaars in de flats, die over drie trappenhuizen waren verdeeld. Een concentratie van cultuur. Een criticus, tevens columnist, die in een rolstoel zat, had zelfs speciaal een flat op de begane grond met een schuin oplopende entree.

Maar zouden ze hun opgang wel willen delen met een indringer, een vreemdeling, een bureaucraat nog wel? Ze hadden mij al als vreemdeling, plus een zwijgzaam stel uit buurland Finland, die onder mij woonden en als muizen in en uit slopen. Maar iemand die door de Europese Unie was besmet?

Ik bracht de Westerse bureaucrate en de dichter bij elkaar, en de flat werd verhuurd voor een flink verhoogde prijs. De Westerse dame maakte zich niet druk over de hoge huur. Het geld kwam toch van de Europese Unie. Op een avond trok ze erin met twee koffers en verder bijna niets. Maar een paar dagen later liet ze me de gordijnen, het servies en de bijpassende badkameraccessoires zien die ze had gekocht. Ik zag de bedragen op de prijskaartjes en vergeleek ze met de lokale salarissen, een tiende van het hare. De beloning voor mijn service was een diner bij de dichter c.q. vertaler thuis, in een stadje in de provincie. Ik ging er met de Westerse dame naar toe. Er leek geen einde te komen aan de reis op de harde houten banken. Het huis van de dichter was een bovenmodaal onderkomen, idyllisch zelfs, afgezien van de penetrante ammoniaklucht die vanuit het chemische toilet het hele huis door wasemde. De flat die hij verhuurde, had een toilet met probleemloze spoeling. De dichter had een zeer belezen vrouw en een mooie dochter die, zo hoorde ik achteraf, nadien zelf ook dichteres werd. We wandelden door het stadje, langs de kerk en het handjevol winkels. Een lid van de vredesmacht van de Verenigde Staten was hier helemaal ingeburgerd, zeiden ze, en hij gaf les op de middelbare school.

Die avond was ik blij dat ik weer terug was in ‘mijn’ flat in de stad. Op de trap nam ik afscheid van de Westerse dame en liep door naar boven. Die dag had ze een blauw vloerkleed gekocht, twee gouden kandelaars, een klein schilderij van een beroemde schilder. Ook had ze drie grote plastic tassen vol boodschappen gehaald uit de exclusieve supermarkt annex warenhuis van een Fins concern.

's Avonds was het heel rustig in dit deel van de stad. Geen

buurman verstoorde de stilte met stampende rockmuziek. Zelden ging een feest tot in de kleine uurtjes door. Het leek er zelfs op dat de helft van de flats in mijn trappenhuis leeg stond. Geen wonder dat de stoppendief ruim de tijd had gekregen om zijn buit los te schroeven en geen haast had gehad om weg te komen.

's Avonds, als ik via de lange straat door de buitenwijken naar huis gelopen was, langs de AIDS-kliniek, de new age-winkel en de vroegere woning van een beroemde schrijver - tegenwoordig een museum voor zijn nagedachtenis - sloot ik mezelf meestal op in de flat en kwam alleen naar buiten om nog wat vergeten boodschappen te halen in de winkel op de hoek, die tot tien uur open was. Het enige wat mijn nachtrust verstoorde was de kat. Omdat ik aan mijn ogen gehecht ben, en niet al te veel vertrouwen had in deze wollige dosis wilskracht die nu eens liep te dralen en dan weer naar me blies - vooral naar de stofzuiger, waar ze een grondige hekel aan had - barricadeerde ik de deur van mijn slaapkamer, net als wanneer de rat losliep in de keuken. Vervolgens ging ik op de opgemaakte logeerbank liggen lezen tot ik in slaap viel.

Maar de kat, die zich vreselijk buitengesloten en behoorlijk eenzaam voelde, wierp zich dan met haar hele lijf tegen de deur, om zich zo mijn slaapkamer in te rammen. Als ik 's ochtends wakker werd, zag ik haar glanzende vacht in de stoel naast het bed liggen. Alweer had ze duidelijk gemaakt wie hier bij afwezigheid van de ambtenares de baas was.

Maar op een dag werd de rat ziek. Toen ik 's avonds thuis kwam uit de stad, trof ik hem hijgend aan in een hoekje van zijn kooi. Ik gaf hem een druppeltje whisky, zoals ik anderen wel eens had zien doen bij dieren in uiterste nood, en het hijgen leek langzaam minder te worden. Opeens wist ik wat de oorzaak was: de tocht. De kooi stond open en bloot in de vensterbank. Ik vond een oude bonbondoos en stopte het karton tussen de kooi en het raam om de luchtstroom tegen te houden. Maar de rat werd steeds zieker. Blijmoedig over de keukenvloer huppelen was er niet meer bij. Hij zag er slapjes en triestig uit. En het hijgen werd almaar erger en erger.

De assistente van de ambtenares woonde met haar man om de hoek. Ze was een praktisch ingesteld mens en ze zei dat de rat naar de dierenarts moest als zijn toestand niet snel verbeterde.

Ik had een paar dagen een vriend uit het buitenland te logeren

en toen we op een avond terugkwamen uit de kroeg, ging hij meteen naar de keuken, ik naar de woonkamer. Hij riep me direct. De rat hijgde vreselijk, hij leek nu werkelijk naar adem te happen. Het karton had niets geholpen. Die nacht ging ik een aantal keren mijn bed uit, baande mij een weg langs de kat om te kijken hoe de rat eraan toe was. Hij leefde nog maar net. Zijn ogen puilden uit, de toestand was ronduit zorgwekkend te noemen.

De volgende dag leende de assistente de auto van haar man. We stopten de rat in het enige geschikte ding om haar te vervoeren - een pan - en terwijl de assistente achter het stuur zat en ik de pan met de rat vasthield, reden we naar een van die ondefinieerbare voorsteden met houten huizen, achter het station en de Russische markt.

Eindelijk vonden we de dierenarts. Gelukkig sprak de assistente van de ambtenares Russisch, want de dierenarts sprak geen woord Ests. Maar hij was vriendelijk en zachtmoedig. Dankzij het tolk-werk van de assistente kwam ik achter de volgende feiten: nee, de rat had geen longontsteking of bronchitis. Het was iets anders: zijn hart. De rat moest op een streng dieet. Geen vet eten. En de dierenarts gaf ons een bruin, waterig drankje waarvan hij zei dat het hielp.

Een paar weken gingen voorbij en al snel was het december. Het eind van mijn verblijf naderde. Zou ik de rat in leven kunnen houden tot zijn bazin terugkwam? Hij leek gestaag aan de beterende hand, hij liep weer zo'n beetje over de vloer, hoewel hij nooit meer zo dartelde als voorheen. Ik zorgde ervoor dat hij geen alcohol kreeg, geen kaas, niets wat zijn bloeddruk of cholesterol omhoog zou kunnen drijven. Ik hield hem uit de buurt van het kakkerlakkengif, bleef zijn vermoedelijke vijand de kat op een afstand houden, haalde de rat uit zijn kooi en aaide hem over zijn rug. Maar het bleef een zielig klein beestje.

Op Finse onafhankelijkheidsdag stierf de rat. Hij was de hele dag al slapjes geweest, het hijgen was inmiddels chronisch geworden. Nog steeds bracht ik om de zoveel minuten een bezoekje aan de kooi, terwijl ik luisterde naar flarden van radioprogramma's uit het gebied voorbij de Golf van Leningrad en keek naar hoogtepunten van het bal van de Finse president op tv. Een eindeloze rij gasten, de manke president bleek opmerkelijk goed te kunnen dansen.

Vlak voor ik naar bed ging, vrij vroeg, nam ik nog even een

kijkje bij de rat. Als hij de nacht maar doorkwam... Om elf uur ging ik weer naar de keuken. De rat lag er onrustbarend stil bij. Toen ik hem uit zijn kooi haalde, bleek hij zo stijf als een plank. Ik veegde tot mijn verbazing een traan van mijn wang.

In een land waar in elke kelder rattengif wordt gestrooid om het ongedierte te bestrijden, zette die traan me aan het denken. Was er ook maar iets aan dit onbetekenende beest te ontdekken dat daadwerkelijk met emoties in verband te brengen viel?

Maar mijn stemming was besmettelijk. Een dag ging voorbij. De rat lag dood in zijn kooi. Die zaterdag kwam de man van de assistente me helpen de rat te begraven. De flat lag op een steenworp afstand van een van de beroemdste parken van de stad. Er was een vijver, een expositieruimte en verderop stond het presidentiële paleis. We vonden het park een gepaste plek voor de begrafenis van mijn lijdzame kameraadje.

We wikkelden het diertje in iets wat voor een ratten-lijkwade door kon gaan en droegen het stoffelijk overschot de trap af, het park in. Toen we over een grasveld liepen, net voorbij de vijver, zagen we toevallig bij een rijtje bomen een klein rechthoekig gat, dat precies voor ons doel in de zoden leek gegraven. Een stukje verderop, waar iets meer bomen groeiden, vond ik een klein, vierkant-achtig blokje graniet, ongeveer een halve straattegel groot, dat precies in het gat paste. Met mijn hiel duwde ik het naar beneden en ik voelde een zachte plof onder mijn voet. De steen lag nu gelijk met het grasoppervlak.

Als teken van afscheid haalde de man van de assistente een kaarsstompje uit zijn zak en stak het aan. Toen we wegliepen, flakkerde de vlam nog steeds.

En de kat, mijn kwelgeest? Waar de rat passende eer was bewezen met een begrafenis die niet onderdeed voor die van de sardine van Goya, zij het met minder pracht en praal, nam de kat, sluw als ze was, haar lot in eigen hand. Toen ze terugkwam, vond de ambtenares dat de kat was veranderd. Niet meteen, maar geleidelijk aan begon de kat weg te kwijnen. De ambtenares had haar indertijd vanuit een veel minder gegoede buitenwijk naar deze flat verhuisd. Daar was ze al keer op keer van de negende verdieping uit het raam gesprongen van een deprimerend grijs flatgebouw, waar dronkaards in het trappenhuis pisten, hoewel de flat zelf best gezellig was. En ze had het overleefd, hoewel ze met iedere sprong

een van haar negen levens had verspeeld. En nu, na mijn vertrek, nam haar rusteloosheid weer snel toe. Ze kon nachtenlang onder klagend gemiauw aan de deurknop hangen. Ze plaste op ieder mogelijk en onmogelijk voorwerp in de flat: de computer, keuken- spullen, zelfs op vers fruit in de fruitschaal. Schoolboeken, kleren, meubels, gordijnen. En op een zomerse dag ging de ambtenares samen met het beest dat zo op haar vrijheid gesteld was naar buiten, de tuin in, en ze begon haar daar op regelmatige tijden eten te geven. De kat vond haar plek tussen haar soortgenoten en smikkelde van haar dagelijkse delicatessen. Maar op een dag was ze zomaar verdwenen. Net als de tsaar van het Russisch keizerrijk, Alexander I, die geen afstand van de troon kon of wilde doen, maar die vermoedelijk en zelfs hoogstwaarschijnlijk zijn laatste dagen heeft rondgewaard als monnik onder de naam Fjodor Koezmitsj. En zo kan het zijn dat ook Kurru, want zo heette ze, tot op de dag van vandaag in verstolen vrijheid rondwaart in de schaduw van de anonimiteit van de rat, tussen het presidentiële paleis en de ambassade van het Vaticaan, tussen de rust van de parkvijver en de klonkige geluiden van de tramremise.

De verwarring

Aleksander Koeprin[*]

(Vertaling Monse Weijers)

‘Ik denk dat niemand ooit op zo'n originele manier kerstmis heeft gevierd als een van mijn patiënten in het jaar 1896,’ zei Boetynski, een hier ter stede tamelijk bekende psychiater. ‘Overigens ga ik u niets vertellen over die tragikomische gebeurtenis. Het is beter dat u zelf leest hoe de voornaamste handelende persoon hem beschrijft.’

Onder het uitspreken van deze woorden trok de dokter de middelste la van een schrijftafel open waarin, keurig geordend, bundels beschreven papier van verschillend formaat lagen. Iedere bundel was genummerd en voorzien van een naam.

‘Dat zijn allemaal schrijfsels van mijn ongelukkige zieken,’ zei Boetynski, in de la rommelend. ‘De hele collectie is gedurende de afgelopen tien jaar door mij op de meest zorgvuldige manier samengesteld. Een andere keer zullen we haar nog wel eens samen analyseren. Er is veel bij dat amusant is en ontroerend, en misschien zelfs wel leerzaam... Maar voor nu... heeft u geen zin om dit schriftje te lezen?’

Ik nam uit handen van de dokter een schriftje aan in kwartoformaat, volgeschreven met een krachtig, hoewel onregelmatig handschrift met grote, rechte letters. Ik las het volgende (ik laat hier het manuscript, met de welwillende toestemming van de dokter, in zijn geheel volgen):

‘Aan de weledelgeboren heer doktor Boetynski, consulterend geneesheer bij de psychiatrische afdeling van het ziekenhuis te N. van de in genoemde afdeling verblijvende edelman Ivan Jefimovitsj Ptsjelovodov.

* *Aleksander Ivanovitsj Koeprin (1870-1938) was een tijdgenoot en vriend van Tsjechov en Gorki. Aanvankelijk kreeg hij een militaire opleiding. In 1905 vestigde hij zijn naam als schrijver met ‘Het duel’, een roman over het soldatenleven. Nadat hij in 1897 het leger verlaten had, oefende hij vele beroepen uit. De circa 200 verhalen die Koeprin schreef, spelen in alle lagen van de samenleving, zowel aan de zelfkant als onder de hoge adel. Na de Russische revolutie emigreerde Koeprin naar Frankrijk en woonde in Parijs. In 1937 keerde hij, zwaar ziek, terug naar de Sovjet-Unie, waar hij een jaar later stief.*
Bij uitgeverij L.J. Veen zal in het najaar van Aleksander Koeprin verschijnen: Olesja en Vera. Twee liefdesverhalen.

Verzoekschrift.

Weledele heer!

Tijdens mijn verblijf van nu al meer dan twee jaar in het paviljoen voor geestelijk gestoorden heb ik al meer dan eens getracht het treurige misverstand op te helderen dat mij, een volkomen gezond persoon, hier gebracht heeft. Ik heb me met dit doel zowel schriftelijk als mondeling tot de geneesheer-directeur en tot al het medisch personeel van het ziekenhuis gericht, onder andere, indien u zich dat herinnert, ook tot u persoonlijk. Thans ben ik nog een keer zo vrij uw aandacht te vragen voor het hier volgende. Ik doe dat omdat uw sympathieke uiterlijk, als ook uw menselijke omgang met de zieken, mij ertoe brengen een goed mens in u te zien, nog niet aangetast door een beroepsdeformatie.

Ik verzoek u dringend deze brief tot het einde toe te lezen. Laat het u niet in verwarring brengen indien u af en toe op grammaticale onvolkomenheden stuit of op een gebrekkig zinsverband. Het is immers moeilijk, dat zult u met me eens zijn, om, wanneer je twee jaar in een gekkenhuis zit en alleen het gescheld van de verplegers en de waanzinnige uitspraken van de zieken hoort, het vermogen te behouden om je gedachten helder op papier te zetten. De middelbare school heb ik doorlopen, maar ik twijfel tegenwoordig bij het gebruik van de meest kinderlijke syntactische regels.

Ik vraag om uw *bijzondere* aandacht, omdat ik heel goed weet dat alle psychisch gestoorden geneigd zijn tot de mening dat ze alleen in een ziekenhuis terecht zijn gekomen ten gevolge van een misverstand en via intriges van de artsen. Ik weet hoe graag ze daar de doktoren, de verplegers, de bezoekers, en hun lotgenoten van overtuigen. Daarom is het wantrouwen waarmee de artsen hun talrijke verklaringen en verzoeken bejegenen, voor mij volkomen begrijpelijk. Ik echter vraag u alleen om een feitelijke controle van datgene waarvan ik nu de eer zal hebben het uiteen te zetten.

Het gebeurde op 24 december 1896. Ik werkte toen als senior technicus op de staalgieterij ‘Karl Wudt en Zonen’; maar half december kreeg ik slaande ruzie met de directeur vanwege het schandelijke boetesysteem waarmee deze de arbeiders belastte, werd driftig tijdens een woordenwisseling met hem, schreeuwde tegen hem, flapte er een hoop harde en beledigende woorden uit en nam zonder te wachten tot zij mij dit zouden geven, zelf ontslag.

Ik had verder niets te doen op de gieterij, en op genoemde datum vertrok ik er om nieuwjaar te vieren en de kerstdagen* door te brengen in de stad N., in de kring van mijn naaste verwanten.

De trein was stampvol met passagiers. In de wagon waar ik een plaats had gekregen, zaten op iedere bank drie mensen. Mijn linkerbuurman bleek een jongeman te zijn, een student aan een kunstacademie. Tegenover me zat een koopman die op alle grote stations uitstapte om cognac te drinken. Overigens vermeldde de koopman terloops dat hij in N. in de Nizjnajastraat een eigen slagerij had. Hij noemde ook zijn naam; ik kan me hem nu niet meer precies herinneren, maar het was iets als Serdjoek... Srednjak... Serdolik, kortom het was een combinatie van de letters S,R,D, en K. Ik sta zo gedetailleerd stil bij zijn naam omdat, indien u deze koopman zou weten op te sporen, hij u mijn hele verhaal woord voor woord zou bevestigen. Hij heeft een gemiddeld postuur, is stevig gebouwd, heeft een roze, tamelijk knap, vol gezicht, blond haar en een kleine, zorgvuldig opgedraaide snor; zijn baard scheert hij af. We konden niet slapen en om de tijd te doden kletsten we en dronken wat. Maar tegen middernacht waren we uitgevloerd, terwijl we nog een hele slapeloze nacht voor de boeg hadden. Op de gang staand begonnen we deels voor de grap, deels in ernst verschillende middelen te bedenken om ons zo geriefelijk mogelijk te installeren, teneinde al was het maar drie of vier uur te slapen. Plotseling zei de student: ‘Heren! Er is een patent middel. Ik weet alleen niet of u akkoord zult gaan. Laat een van ons de rol van krankzinnige op zich nemen. Een ander moet dan bij hem blijven, en de derde gaat naar de hoofdconducteur en deelt hem mede dat wij een psychisch gestoord familielid bij ons hebben, dat hij tot nu toe rustig is geweest, maar dat hij nu opeens de zenuwen heeft gekregen en dat het met het oog op de veiligheid van de overige passagiers geen kwaad zou kunnen om hem tijdig te isoleren.

Wij waren het eens dat het plan van de student simpel en van succes verzekerd was. Maar geen van ons uitte als eerste de wens om de rol van krankzinnige te spelen. Toen deed de koopman een voorstel waarmee hij in een oogwenk een einde aan onze aarzelingen maakte: ‘Laten we er om loten, heren!’

Ik was de oudste van ons drieën en had de verstandigste moeten

* *In de orthodoxe kalender valt kerstmis na nieuwjaar, volgens de oude tijdrekening op 7 januari (noot van de vertaler).*

zijn; maar ik deed toch mee aan die idiote loterij en... trok natuurlijk het kortste strootje uit de gebalde vuist van de slager.

De komedie met de hoofdconducteur werd met een treffende natuurlijkheid opgevoerd. Men wees ons onmiddellijk een coupé toe.

Soms, tijdens een wat langer oponthoud, hoorden we naast onze deur boze stemmen die luid zeiden: ‘Goed... En deze coupé dan?... Weest u zo goed hem te openen!’

Na deze opdracht was de stem van een conducteur te horen die op gedempte en wat angstige toon zei: ‘Neem me niet kwalijk, in deze coupé zult u zich niet op uw gemak voelen... hier wordt een zieke in vervoerd... een krankzinnige... hij is niet erg rustig...’

Het gesprek werd dan meteen afgebroken en er waren zich verwijderende voetstappen te horen. Ons plan leek te slagen, en we sliepen in na naar hartelust gelachen te hebben. Ik sliep echter onrustig, alsof ik in mijn slaap een voorgevoel van naderend onheil had. Ik werd geplaagd door benauwende nachtmerries en ik herinner me dat ik tegen de ochtend enkele keren wakker werd door een luide schreeuw van mezelf.

Om tien uur 's morgens werd ik wakker. Mijn kameraden waren er niet meer (ze hadden uit moeten stappen op een station waar de trein 's morgens vroeg arriveerde). Daarentegen zat op de bank tegenover mij een grote, rossige poteling met een uniformpet van de spoorwegen op, die me aandachtig aankeek. Ik fatsoeneerde mijn kleding, knoopte mijn jas dicht, haalde mijn handdoek uit mijn tas, en wilde naar het toilet gaan om me te wassen. Maar ik had de deurklink nog niet beetgepakt, of de poteling sprong snel op van zijn plaats, omvatte mijn romp van achteren en gooide me op de bank. In razernij ontstoken door deze brutaliteit, wilde ik me losrukken en hem op zijn gezicht slaan, maar ik kon me niet eens verroeren. De armen van deze snuiter omklemden me als een bankschroef.

‘Wat wilt u van me?’ riep ik, bijna stikkend onder het gewicht van zijn lichaam. ‘Ga van me af!... Laat me los!..’

De eerste ogenblikken ging het door mijn hoofd dat ik te maken had met een krankzinnige. De poteling echter, plette me, verhit door het gevecht, met steeds meer kracht en herhaalde met een boosaardig gesnuif: ‘Wacht maar eens, mannetje, tot ze je aan de ketting leggen, dan hoor je wat ze van je willen... Dan hoor je het wel, vriend... dan hoor je het.’

Ik begon de verschrikkelijke waarheid te bevroeden, en na mijn kwelgeest de tijd gegeven te hebben om tot rust te komen, zei ik: ‘Goed, ik beloof op mijn plaats te blijven zitten. Laat me los.’ Met deze imbeciel is alle uitleg natuurlijk vergeefs, dacht ik. Laten we geduld oefenen, dan wordt deze hele geschiedenis zonder enige twijfel opgehelderd.

De stomkop vertrouwde me eerst niet, maar toen hij zag dat ik volkomen rustig lag, begon hij zijn greep langzaam losser te maken en na me tenslotte helemaal uit zijn pijnlijke omhelzing bevrijd te hebben, ging hij op de bank tegenover me zitten. Maar zijn ogen volgden me onophoudelijk met de gespannen waakzaamheid van een kat die loert op een muis, en op mijn vragen kon ik niet het geringste antwoord van hem loskrijgen.

Toen de trein op een station stopte, hoorde ik hoe in de gang van de wagon iemand op luide toon vroeg: ‘Zit hier de zieke?’

Een andere stem antwoordde gedienstig: ‘Ja, hier zit ie, mijnheer de chef.’

Hierop knarste het slot en stak iemand een hoofd met een rode pet erop in de coupé.

Ik stortte me op de pet met een wanhopige kreet: ‘Mijnheer de stationschef, in Gods naam!..’

Maar op dat moment trok het hoofd zich behendig terug, knarste het slot in de deur en lag ik al op de bank, spartelend onder het mij verstikkende lichaam van mijn metgezel.

Tenslotte arriveerden we in N. Pas een minuut of tien nadat we gestopt waren, kwamen ze me halen... drie kruiers. Twee van hen pakten me stevig bij mijn armen, terwijl de derde me samen met mijn eerdere folteraar bij de kraag van mijn jas greep.

Op die manier sleurden ze me de wagon uit. De eerste die ik op het perron zag, was een kolonel van de gendarmerie met prachtige snorpunten en vredige blauwe ogen van dezelfde kleur als zijn petrand. Ik wendde me tot hem en riep: ‘Meneer de officier, ik smeek u, luister naar me...’

Hij gaf de kruiers een teken om te blijven staan, kwam op me toe en vroeg op hoffelijke, bijna minzame toon: ‘Waar kan ik u mee van dienst zijn?’

Het was duidelijk dat hij een koelbloedige indruk wilde maken, maar zijn onzekere blik en de onrustige plooi rond zijn lippen maakten duidelijk dat hij voortdurend op zijn hoede was. Ik begreep dat alleen een rustige toon me kon redden en vertelde de

officier zo samenhangend als ik maar kon, zonder me te haasten en overtuigd van mijn gelijk, alles wat er met mij gebeurd was.

Geloofde hij me of niet? Af en toe drukte zijn gezicht een levendig en oprecht medeleven uit met mijn verhaal, af en toe twijfelde hij echter ook en knikte slechts met de mij welbekende uitdrukking waarmee men naar het gebazel van kinderen of gekken luistert.

Toen ik mijn verhaal had beëindigd, zei hij, terwijl hij het vermeed me recht aan te kijken, maar beleefd en op zachte toon: ‘Weet u... ik twijfel natuurlijk niet aan wat u me verteld heeft... maar we hebben zulke telegrammen ontvangen... En daarbij... uw kameraden... O, ik ben er volledig van overtuigd dat u volkomen gezond bent, maar... weet u, het is toch niet zoveel moeite om een minuut of tien met een arts te praten. Ongetwijfeld zal hij er zich onmiddellijk van vergewissen dat er helemaal niets mis is met uw geestelijke vermogens en zal u laten gaan; u zult het toch met me eens zijn dat ik absoluut niet competent ben in deze zaak.’

Toch was hij zo vriendelijk om me maar één kruier als begeleider mee te geven, na me van tevoren mijn erewoord te hebben laten geven dat ik onderweg op geen enkele manier uiting zou geven aan mijn verontwaardiging en geen vluchtpogingen zou doen.

We arriveerden juist tijdens het uur waarin men de ronde langs de patiënten maakte. Ik hoefde niet lang te wachten. Al spoedig kwam de geneesheer-directeur naar de wachtkamer; hij was vergezeld van enkele coassistenten, de chef de clinique van de psychiatrische afdeling, verplegers, en een stuk of twintig studenten. Hij liep meteen op me toe en staarde me langdurig en strak aan. Ik wendde me af. Om een of andere reden had ik de indruk dat die man me onmiddellijk was gaan haten.

‘Maakt u zich alstublieft niet ongerust,’ zei de dokter, zonder zijn doordringende blik van me af te wenden. ‘Hier heeft u geen vijanden. Niemand zal u achtervolgen. Uw vijanden zijn daar gebleven... in de andere stad. Zij mogen u hier niets doen. U ziet dat u omgeven bent door aardige, sympathieke mensen, velen kennen u goed en leven met u mee. Herkent u mij bijvoorbeeld niet?’

Hij hield me al bij voorbaat voor een krankzinnige. Ik wilde hem tegenspreken, maar hield me op tijd in: ik begreep heel goed dat ze iedere aanval van woede, iedere krachtterm, zouden zien als een onbetwijfelbaar teken van krankzinnigheid. Daarom zweeg ik.

Daarop vroeg de dokter me naar mijn voor- en achternaam,

vroeg hij hoe oud ik was, wat voor werk ik deed, wie mijn ouders waren enzovoort. Op al die vragen gaf ik een kort en exact antwoord.

‘Heeft u al lang het gevoel dat u ziek bent?’ wendde de dokter zich plotseling tot me.

Ik antwoordde dat ik me helemaal niet ziek voelde en dat ik me überhaupt verheugde in een uitstekende gezondheid.

‘Ja, ja, uiteraard. Ik heb het niet over een of andere ernstige ziekte, maar... zegt u eens, lijdt u al lang aan hoofdpijn, slapeloosheid. Heeft u geen hallucinaties? Duizelingen? Heeft u misschien soms het gevoel dat uw spieren zich onwillekeurig samentrekken?’

‘Integendeel, dokter, ik slaap erg goed en ik ken praktisch geen hoofdpijn. De enige gelegenheid waarbij ik slecht geslapen heb, was de afgelopen nacht.’

‘Dat weten we al,’ zei de dokter rustig. ‘Kunt u me misschien gedetailleerd vertellen wat u gedaan hebt sinds het tijdstip dat de heren die u vergezelden, zijn achtergebleven op het station Krivoretsje. Wat bracht u er bijvoorbeeld toe een gevecht aan te gaan met de junior conducteur? Of waarom heeft u zich even later met bepaalde bedreigingen op de stationschef gestort toen deze uw coupé binnenkwam?’

Toen vertelde ik de dokter gedetailleerd alles wat ik eerder aan de officier van de gendarmerie verteld had. Maar mijn verhaal was niet zo samenhangend en overtuigend als daarnet; ik werd in verwarring gebracht door de vrijpostige aandacht van de mij omringende menigte. Daarbij maakte ook de vasthoudendheid van de dokter, die koste wat kost een krankzinnige van me wilde maken, me onrustig. Midden in mijn verhaal wendde de geneesheer-directeur zich tot de studenten en sprak: ‘Let er op, heren, hoe het leven soms onwaarschijnlijker is dan elk verzinsel. Als zo'n verhaal bij een schrijver zou opkomen, zouden zijn lezers hem voor geen goud geloven. Dat noem ik pas vindingrijkheid.’

Ik was me terdege bewust van de ironie die in zijn woorden doorklonk, werd rood van schaamte en verstomde.

‘Gaat u verder, gaat u alstublieft verder, ik luister,’ zei de geneesheer-directeur met geveinsde minzaamheid.

Maar ik was nog niet gekomen bij de episode na mijn ontwaken, toen hij me plotseling verbluft deed staan met een vraag: ‘Zegt u eens, welke maand is het nu?’

‘December,’ antwoordde ik, niet onmiddellijk en enigszins ver-

baasd door deze vraag.

‘En welke maand was het daarvoor?’

‘November...’

‘En daarvoor?’

Ik moet zeggen dat de maanden op ‘ber’ altijd een steen des aanstoots voor me geweest zijn en dat ik om te zeggen welke maand aan welke voorafging, ze in gedachten allemaal op moet noemen, te beginnen met augustus. Daarom aarzelde ik even.

‘Goed, de volgorde van de maanden herinnert u zich niet erg goed,’ merkte de geneesheer-directeur nonchalant, als het ware terloops, op, zich verder niet meer tot mij wendend maar tot de studenten. ‘Enige verwarring in de tijd... dat zegt niets. Dat komt voor... Goed, gaat u verder. Ik luister.’

Natuurlijk had ik ongelijk, honderd maal ongelijk, en berokkende ik alleen mezelf schade, maar de jezuïtenstreken van de dokter maakten me gewoon razend, en ik riep luidkeels: ‘Imbeciel! Dienstklopper! U bent veel krankzinniger dan ik!’

Ik herhaal dat die uitroep onvoorzichtig en dom was, maar toch bevatte ze nog geen honderdste deel van de boosaardige spot waarvan alle vragen van de geneesheer-directeur doordrenkt waren.

Hij gaf een nauw merkbaar teken met zijn ogen. In diezelfde seconde stortten zich van alle kanten verplegers op mij. Buiten mezelf van razernij sloeg ik iemand op zijn wang. Men gooide mij op de grond, boeide me...

‘Dat verschijnsel heet raptus - een onverwachte, stormachtige opwelling!’ hoorde ik achter me de afgemeten stem van de geneesheer-directeur zeggen, terwijl de verplegers me in hun armen de wachtkamer uitdroegen...

Ik verzoek u, heer dokter, controleert u alles wat ik heb opgeschreven, en als het de waarheid blijkt te zijn, dan rest er slechts één conclusie - dat ik het slachtoffer geworden ben van een medische dwaling. En ik verzoek u, smeek u mij zo snel mogelijk in vrijheid te stellen. Het leven is hier ondraaglijk. De verplegers, omgekocht door de chef de clinique (die, zoals u bekend is, een Pruisische spion is) strooien iedere dag een enorme hoeveelheid strichnine en blauwzuur in het voedsel van de zieken. Eergisteren zijn die monsters in hun wreedheid zover gegaan dat ze me gemarteld hebben met een gloeiend stuk ijzer dat ze op mijn buik en borst legden.

Hetzelfde geldt voor de ratten. Die dieren zijn kennelijk begiftigd met...

‘Wat is dat, dokter! Een mystificatie? Het ijlen van een waanzinnige?’ vroeg ik, Boetynski het manuscript teruggevend. ‘Heeft iemand de feiten waarover die man schrijft, gecontroleerd?’

‘Helaas! Hier is inderdaad sprake van een zogenaamde medische dwaling, zei hij, terwijl hij het schrift weer in de la legde. Ik heb die koopman opgespoord - zijn naam is Sviridenko - en hij heeft me alles wat u net gelezen heeft punt voor punt bevestigd. Hij zei zelfs meer: nadat ze op een station waren uitgestapt, dronken hij en de kunstenaar zoveel thee met rum dat ze besloten de grap een vervolg te geven en de trein een telegram achterna stuurden van de volgende inhoud: “We hebben de trein gemist, zijn in Krivoretsje gebleven, zorg voor de zieke.” Natuurlijk, een idiote grap! Maar weet u wie die arme kerel de das heeft omgedaan? De directeur van de staalgieterij “Karl Wudt en Zonen”. Toen men hem vroeg of hij en zijn medewerkers geen eigenaardigheden of abnormaliteiten bij Ptsjelovodov hadden opgemerkt, antwoordde hij zonder omhaal dat hij de senior technicus Ptsjelovodov al lang als een gek beschouwde en de laatste tijd zelfs als volslagen kierewiet. Ik denk dat hij dat deed uit wraak.

‘Maar waarom houden jullie deze ongelukkige dan vast, als jullie dat alles bekend is?’ wond ik me op. ‘Laat hem vrij, zet u voor hem in, dring aan!’

Boetynski haalde zijn schouders op.

‘Heeft u dan niet op het einde van zijn brief gelet? Het beruchte regime van onze inrichting heeft zijn werk gedaan. Die man is al een jaar geleden ongeneeslijk ziek verklaard. Hij kreeg eerst last van vervolgingswaanzin en verviel daarna tot idiotisme.’

Het graf van Ezra Pound

M.H. Olsen[*]

(Vertaling Michael Spaan)

Hij hield van San Michele, het kerkhofeiland dat niets gemeen had met andere kerkhoven die hij had gezien; de rust, de stilte, de kleuren, de bloemen en de monumenten. Hij kon zich voorstellen dat San Michele van karakter veranderde als het donker werd, maar nu was het klaarlichte dag, en hij voelde dat hij rustiger was dan hij in tijden was geweest.

Cecilie beviel het niet. Voor haar was het gewoon een groot, luguber kerkhof. Ze hadden de graven van Strawinski en Diaghilev gevonden, en zij trippelde ongeduldig rond terwijl hij dacht aan hoe het geweest zou zijn een graf te krijgen waar mensen op bedevaart heen trokken.

Zij zei: 'Ik loop naar de kade.'

Hij voelde die kille huivering weer. 'Ik heb nog geen zin om weg te gaan.'

'Neenee. Maar ík ga nu.'

Haar gezicht was star en bleek.

'Strawinski en Diaghilev liggen hier,' zei hij.

Haar blik dwaalde rond. Ze deed een paar mislukte pogingen iets te zeggen, toen beet ze haar kiezen op elkaar.

'En hoe lang dacht je op deze vreselijke plek te vertoeven?'

Hij had zin haar te vertellen dat fatsoenlijke mensen zo niet spraken. Maar hij zei alleen maar: 'Als ik gezien heb wat ik zien wil.'

'Je doet maar.' Ze opende haar mond weer, vervolgens deed ze hem dicht en vertrok.

Hij keerde terug naar de grafsteen van Strawinski, maar die was niet meer zo interessant, gewoon een steen; mysterie en grootheid verbleekten in het nabijzijn van Cecilie. Zo was het in Rome ook geweest. De eerste dag was ze hem op de expedities naar de monumenten gevolgd - niet vanwege hem, ook niet vanwege de monu-

* *M.H. Olsen werd geboren in 1960; dit uit het Noors vertaalde verhaal staat in zijn bundel* En dans til *(1988).*

menten en wat die vertegenwoordigden, maar vanwege haar rol als goede toerist. Hij had geprobeerd te vertellen, zo goed als hij kon, hoe het in de bloeiperiode op die plaatsen moest zijn geweest, onder de Juliaanse keizers. Hij wist daar wel wat van en deed zijn best, maar het was niet genoeg. De laatste vier dagen in Rome bracht Cecilie in de winkelstraten door, terwijl hij alleen door het Colosseum en over de Palatijnse hoogten zwierf en de nabijheid van de geschiedenis voelde.

Het was een stralende dag. Zoals zo vaak in Venetië was ze begonnen met kille, klamme nevel. De zon had ook die dag de nevel doen verdampen. Nu, tegen twaalven, was het zeker ruimschoots dertig graden in de schaduw - en veel schaduw op San Michele was er niet. Dat maakte niet uit, hij had er veel meer voor over om een hele dag ongestoord op dit merkwaardige kerkhofeiland door te mogen brengen.

Hij passeerde een lange muur met nissen voor urnen met as van gecremeerden. De plaquettes, of misschien deurtjes, hij was er niet helemaal zeker van hoe ze heetten, waren meestal gewit. Aan vele ervan hingen boeketjes of kransen, exotisch en vlammend van kleur. Hij kon in katholieke landen heel wat beter aarden dan in protestantse. Hun rituelen waren vrolijker, guller, kleurrijker. Er was iets trots aan de katholieke rituelen. De katholieken vierden hun God en hun omgang met Hem in plaats van zich in een eeuwig grauwe, huichelachtige spijt deemoedig voor Hem te buigen.

Een oude vrouw in iets dat volgens hem een rituele dracht was, stond op een laddertje te ploeteren om een krans op te hangen. Hij liep op eerbiedige afstand om de ladder heen, maar de vrouw stopte hem met een: ‘Signor?’

Met gebarentaal verklaarde ze dat de ladder te kort was, en hij begreep dat ze hulp nodig had om de krans op te hangen. Hij glimlachte, beklom de ladder en maakte de krans aan het haakje van de plaquette vast. De vrouw zei een heleboel toen hij naar beneden kwam, maar hij begreep niet anders dan ‘grazie’ en ‘marito’. Toen drukte ze zijn hand tussen haar twee handen, en hij liep verder.

Hij volgde de bordjes, maar ergens moest er een omgedraaid of weggehaald zijn, want hij belandde op een dwaalspoor. Hij ging terug naar het laatste bordje en begon haastig tussen de omheinde groepjes speciale graven door te lopen. Hij vond een groepje - als er een dak overheen had gezeten, zou hij het een mausoleum heb-

ben genoemd - met Scandinavische namen op de stenen, waarschijnlijk diplomaten en andere hoogwaardigheidsbeklederS die in Venetië waren gestorven. De dood in Venedig, zoals hij hier onwillekeurig dacht; in de binnenstad had een grappenmaker overal *Death in Venice* gesprayed. Niets anders. John bedacht telkens dat hij wat meer in dat boek van Thomas Mann moest gaan lezen.

Tenslotte vond hij een bordje dat hij over het hoofd had gezien. Het wees naar weer een omheind gedeelte. Hij ging er binnen, begon te zoeken en vond het tenslotte, het graf van Ezra Pound, onder een seringenboom die de steen goed verborg. Hij had een soort monument verwacht, maar er lag gewoon een platte steen met de jaartallen van zijn geboorte- en sterfjaar. Helemaal bovenop stond een stenen urntje. Op de steen noch in de urn stonden bloemen, en hij bedacht dat hij er wat mee had moeten nemen.

Hij was alleen op de plek. Er lagen misschien honderd mensen begraven. Hij kende geen andere naam. De plek was omgeven door twee, drie meter hoge bakstenen muren, en er was niets bijzonders aan, niets anders dan dat Ezra Pound hier begraven was. De aarde was bedekt met bladeren en er ritselden overal hagedissen, zoals op de rest van het eiland. Eén ervan krabbelde de steen op en verder naar de rand van de urn waar hij rustig bleef zitten. Hij volgde hem met zijn blik. Ongeveer vijftien à twintig centimeter lang was-ie, met lange poten en een slank lijfje. Hij vond het een erg mooie hagedis, en vroeg zich af of hij hem niet moest vangen en mee terug nemen naar Noorwegen om aan zijn vrienden te laten zien en te zeggen: ‘Deze hagedis zit graag op het graf van Ezra Pound te zonnen,’ toen hij schrok van een stemn achter hem.

Ze zei: ‘That’s wild.’

Hij draaide zich om en zag een vrouw staan. Ze was tamelijk lang, zeker één vijfenzeventig, en slank. Ze had een deftig, smal gezicht en donker, kortgeknipt haar. Ze had een smaragdgroene, gebreide jurk aan en een zonnebril in het haar gestoken.

‘You scared me,’ zei hij.

‘O, spijt me. Maar zag je die hagedis?’

‘Er zitten hier miljoenen.’

‘Niet op het graf van Ezra Pound.’

Hij schudde zijn hoofd. ‘Al heb ik nog zo'n groot respect voor Ezra Pound, ik denk wel dat in de loop van het jaar heel wat hagedissen zijn graf bezoeken.’

Ze giechelde, maar het was niet zulk dwaas gegiechel als hij al te

vaak hoorde. Dit was een vrolijk giechelen. ‘I am so silly,’ zei ze. ‘Ik hou van Ezra Pound. Ik kan niet geloven dat die hagedissen er een bedoeling mee hebben over zijn graf te klimmen.’

Hij glimlachte.

Ze kwam naast hem naar de steen staan kijken. ‘Wat wonderlijk dat dit alles is,’ zei ze.

‘Ik vraag me af wie dat bepaald heeft. Maar ze hebben er toch wel bordjes bijgezet.’

‘Gewoon omdat-ie fascist was.’

‘Een soort van, in elk geval.’

‘Niet dan?’

‘Dat is niet zo zeker. Hij steunde Mussolini, dat wel. Maar ik heb hem altijd als socialist op een dwaalspoor beschouwd.’

‘Ik weet niet zoveel van ideologieën.’

‘Maar je weet wel wat over Ezra Pound?’

‘Ik hou gewoon van zijn lyriek.’

‘Ik ook.’

‘Hou je van lyriek?’

‘Alleen maar Eliot en Pound.’

‘Alleen die twee?’

‘En verder nog een enkeling, okay. Maar als regel alleen die twee.’

‘Waar kom je vandaan?’

‘Noorwegen. John, heet ik.’

‘Gina. Uit New York.’ Ze drukten elkaar de hand. Ze had lange, slanke handen en greep zijn hele hand. Hij herinnerde zich nu dat hij haar eerder had gezien, de dag daarvoor, op een overdekt terras bij de San Marco. Hij herinnerde zich de zonnebril en de jurk. Ze had aan het tafeltje naast Cecilie en hem gezeten. Ze had in een Engels-Italiaans zakwoordenboekje van Berlitz zitten lezen, en had een pasta-gerecht besteld dat ze bijna onaangeroerd had laten staan. Hij herinnerde zich dat hij gedacht had dat ze er eenzaam uitzag, dát herinnerde hij zich het best.

Hij trok zijn pakje sigaretten open om haar aan te bieden, en zij nam er een. Hij had zich voorgenomen haar ergens naar te vragen, maar hij hoorde de stem van Cecilie: ‘John!’

Hij keek in de richting van het hek, en daar stond Cecilie. Ze was bleek, en haar kaakspieren waren te zien. Ze hield haar rechterhand omhoog en een sigaret tussen haar wijs- en middelvinger. Meer zei ze niet, tilde alleen de sigaret maar naar haar mond op

om te paffen.

‘I'm sorry, I gotta go,’ zei hij tegen Gina.

‘That's okay. Nice meeting you.’

Hij draaide zich om en ging met Cecilie mee, die al in de richting van de kade begon te lopen. Toen ze ongeveer halverwege waren stopte ze, draaide zich om en zei: ‘Wie was dat meisje?’

Hij trok zijn schouders op. ‘Gewoon iemand die Ezra Pounds graf wilde zien.’

Ze keek hem lang aan, volkomen uitdrukkingloos. Toen liepen ze naar de kade en namen de boot naar de stad terug.

‘Alles is hier zo smerig.’

Weer die koude windvlaag. Ze had natuurlijk gelijk. Er was geen huis dat niet tot ver in de bovenverdiepingen de verkeerde kleur had, maar wat speelde dat voor rol. Venetië was dé Stad, met hoofdletter s, de oorspronkelijke. Venetië was een echt monument. Als je de stad inkwam, ging je de geschiedenis binnen. Wat voor rol speelde het dan dat de huizen smerig, de trappen en stoepen uitgesleten waren?

‘Een oude stad,’ was alles wat hij zei.

Ze haalde geïrriteerd haar schouders op. Dat was niet wat ze bedoeld had, maar hij wist niet meer wat zij over wat dan ook dacht of bedoelde. Elk kleinigheidje dat ze zei of deed kwam hem diep irrationeel voor. Hij had proberen in te zien dat híj misschien stom of gevoelloos of zo was, maar daarmee was hij niets opgeschoten. Hij had alleen zichzelf maar om op te vertrouwen, hij kon zijn eigen meningen, gevoelens, houdingen niet compleet wegcijferen.

Ze aten bij een restaurantje buiten, bij het Campo San Polo. Hij had het eten lekker gevonden en de bediening aardig. Het was een onpretentieus restaurant, ze gaven je waar voor je geld en waren aardig zonder serviel te doen. Er waren te veel restaurants en hotels en dergelijke die met toeristen te maken hadden, die te serviel deden - wat serviliteit betrof: vaak kreeg hij de indruk dat hem ieder moment een dolk in de rug kon worden gestoken.

Cecilie vond het eten alledaags en de bediening slordig. Ze ging door met klagen, en langzamerhand zag hij in dat hij niets hoefde te zeggen, dus hij at en dronk.

Na het eten bestelde hij koffie en cognac, en Cecilie een Manhattan. Ze konden daar geen Manhattan maken, dus ze nam ten-

slotte een rum-cola, en toen zaten ze daar.

De koffie was goed en de cognac nog beter, en hij voelde een soort rust in zich neerdalen toen Cecilie zei: ‘Wat is dat met Ellen McColey?’

Het kwam volledig uit de lucht vallen. Hij nam een diepe trek van de sigaret voor hij antwoordde: ‘Hoezo?’

‘Jullie zien elkaar nogal vaak, nietwaar?’

‘Gezien het feit dat we bij dezelfde firma werken is dat nauwelijks te vermijden.’

Maar hij dacht: Lieve help, wat laat. Als dat een jaar eerder boven water was gekomen, zou het nog zin hebben gehad.

Hij had een verhouding met Ellen McColey gehad. Zij was gescheiden en Schots, roodharig en acht jaar ouder dan hij, vriendelijk en vrolijk. Ze was intelligent, had zich in het leven zo ingesteld dat ze kreeg wat ze nodig had en had de illusies weggeslagen dat het meer zou kunnen worden. Ze waren tegen elkaar aangelopen op een feestje van de firma, na afloop was hij met haar mee haar huis gegaan, daarna had hun verhouding bijna een jaar geduurd en het was goed geweest. Hij herinnerde zich, nu, dat ze eens had gezegd: ‘Jij bent een echte klootzak, is het niet?’ Hij had gezegd: ‘Hoezo?’ ‘Getrouwd, nietwaar?’ ‘En jij dan?’ ‘Da's niet hetzelfde. Maar cut the crap, waarom gaan jullie niet uit elkaar?’ Zij was de enige die dat had gezegd, al waren er zeker veel meer geweest - veel meer dan hijzelf alleen - die datzelfde hadden gedacht. Hij kon zich niet herinneren wat hij had geantwoord, want hij had het niet geweten. Het had iets met een soort loyaliteit te maken, een loyaliteit waarvan hij niet voelde dat hij haar verried door een verhouding te beginnen, maar die hij zou verraden door zich te laten scheiden.

Een jaar geleden, als Cecilie de kwestie toen ter sprake zou hebben gebracht, zou hij het hebben toegegeven, de grootste ruzie hebben gemaakt, de afrekening. En als Ellen McColey hem zou hebben gevraagd, nu, waarom hij niet van haar af ging, zou zijn antwoord een ander zijn geweest. Maar nu had hij geen verhouding met Ellen McColey meer - zij had een ongetrouwde man gevonden om een verhouding mee te beginnen. En nu was hij niet meer geïnteresseerd in een afrekening met Cecilie.

Nu was hij niet langer geïnteresseerd in wat dan ook, behalve dan een beetje rust, en vroeger of later zou hij erover na moeten denken hoe die rust te bereiken, maar nu nog niet.

Hij zei: ‘Wat is er met jou?’

‘Jullie hebben een verhouding, geef het maar toe.’

‘Nee.’

‘Waarom spreek je me tegen?’

‘Omdat het onzin is. We hebben een goede onderlinge verhouding, dat is volkomen juist. We werken goed samen, we praten goed met elkaar. Maar we hebben geen verhouding.’

Hij zag dat ze begon te slikken. En toen zag hij iets anders: een smaragdgroene, gebreide jurk in de straat. Onmiskenbaar Gina. Ze stopte bij de deur die toegang gaf tot de keuken en de inpandige bar, en praatte met de portier. Hij kon zien dat ze verschrikkelijk dronken was, haar knieën knikten, en ze zwaaide zoals ze daar stond. Toen verdween ze het lokaal in.

Hij keek naar Cecilie. Ze zat met die lege, harde uitdrukking die hij het meest van al haatte naar haar bord te kijken terwijl hij de deur in het oog hield.

Gina kwam na een paar minuten naar buiten, knikte naar de portier en struikelde in de richting van het Canal Grande. Hij proefde plotseling een flauwe smaak in zijn mond, stond op en zei tegen Cecilie: ‘'k Ben zo terug.’ Toen holde hij Gina achterna.

Hij zag haar jurk een eindje voor zich uit, maar wilde geen opschudding veroorzaken door te rennen, dus hij liep snel. Zolang hij haar zag, was het okay. Ze draaide met de gracht mee en liep de trappen van het Rialto op. I oen hij de top bereikte zag hij haar een van die smalle stoepen langs een van de grachtjes inzwaaien - een al te verlaten stoep. Hij rende, haalde haar in en greep haar bij de arm. Ze draaide zich om.

Hij zei: ‘Don't do anything stupid, please.’

‘Beat it, asshole.’

Iets als dit had hij nog nooit gedaan. Hij zei: ‘Venetië is een gevaarlijke stad om al te dronken te zijn. Je kan in de grachten vallen.’

‘Piss off.’ Ze hield haar blik gevestigd op iets dat achter hem was, iets ver weg.

‘Kom op. Dit heeft geen zin. Ga naar je hotel en slaap je roes uit.’ Alsjeblieft. Voor mij en voor Ezra.’

Ze keek hem in de ogen. Hij ademde zwaar. Zo bleven ze lang staan. Toen rukte zij zich los, keerde hem de rug toe en waggelde verder langs de gracht.

Hij bleef haar lang nakijken. Ze draaide zich niet om, maar er

was iets in haar blik toen ze hem voor het laatst aankeek dat hem geruststelde. Hij dacht in elk geval dat het goed zou gaan, en toen zijn hartslag genoeg gedaald was, draaide hij zich om en ging terug naar het restaurant. Maar Cecilie was weg en de rekening betaald.

Hij ging zitten en bestelde een nieuwe cognac. De kelner bekeek hem met een achterdochtige blik, maar hij kreeg hem toch, stak een sigaret op en nipte aan zijn glas terwijl hij weer op adem kwam.

Toen hij zijn glas bijna op had zag hij Gina weer. Ze zag er veel nuchterder uit. Ze kwam recht op zijn tafeltje af en ging zitten.

'Dankjewel,' zei ze.

Hij schudde zijn hoofd.

'Jawel, ik meen het. Er zijn er niet zoveel die dat zouden hebben gedaan. Waar is je - je vrouw, neem ik aan?'

'Ze is vertrokken.'

Ze stak een hand naar voren en legde die over de zijne. 'Ik hoop dat ik geen moeilijkheden voor je heb gemaakt.'

'Niet meer dan ik al had.'

Ze bestelde een espresso en vertelde dat ze samen met een hoop vreemden een grote rondreis door Europa aan het maken was, en dat ze in ongenade was gevallen omdat ze niet aan het vastgestelde programma wilde deelnemen. Daarom voelde ze zich depressief, neerslachtig, en verlangde ze naar haar verloofde thuis, die employé van een bank in New Jersey was. De hele Europa-toer, waar ze vele jaren voor gespaard had, was verziekt.

Hij schudde zijn hoofd. 'Heeft iemand van de anderen het graf van Ezra Pound gezien?'

Ze glimlachte. 'Nee.'

'Ik wed dat jij veel meer dan de anderen hebt gezien.'

'Heb ik ook.'

'Wat klaag je dan?'

Ze giechelde weer, dat heimelijke lachje waarvan hij inzag dat het hem zou blijven plagen tot hij wat zinnigs met zijn leven deed.

'Okay' zei ze tenslotte. 'Je hebt me overtuigd.'

'Goed. Dan stel ik voor dat je naar je hotel gaat om uit te slapen, en aan alles denkt wat je hebt beleefd en voor de tocht voorbij is nog beleven zult, wat niemand van de anderen zal begrijpen.'

'We vertrekken overmorgen.'

'Een prettig leven dan.'

Ze boog zich over de tafel heen en kuste hem op zijn mond; een

lichte, maar ernstige zoen vol overgave. Toen stond ze op, zei: ‘Ik hou van je,’ en vertrok. Niet zoals men zegt dat men van films van Fellini of pizza of dit of dat parfum houdt. De klank was volkomen anders, en hij had die zo graag nog eens vaker gehoord.

Tenslotte stond hij op en liep naar de San Rafaele, waarvan hij wist dat die de deuren het hele etmaal open hield. Ze was leeg, afgezien van een oudere man die hij in het portaal tegenkwam en die op weg naar buiten was. Maar vooraan, bij de altaren - want er waren er meer - flakkerden honderden stearinetoortsen. Hij deed 2000 lire in de collectebus, en liep naar een van de tafels met toortsen toe. Hij duikelde zijn aansteker op en stak er een aan. Hij piekerde er een ogenblik over of hij moest knielen, maar uiteindelijk zonk de moed hem in de schoenen - hij had niet zo'n goede verhouding tot de hogere machten - en bleef maar een paar seconden wachten, tot hij zag dat de toorts goed was opgelaaid. Toen liep hij de kerk uit en ging terug naar zijn hotelkamer.

Die stond stijf van de sigarettenrook, en op het nachtkastje tussen de bedden stond een halflege fles whisky open.

Cecilie zat in het bed de kamer in te kijken. John zei: ‘Waarom ben je weggegaan?’

‘Ik haat je,’ fluisterde ze.

‘Hoe dat zo?’

Haar stem was zacht en toonloos, maar niet volkomen levenloos. Hij had haar nog nooit zo gehoord. ‘Je hebt haar gewoon opgepikt,’ zei ze. ‘Als een hond. Als een verdomde, struinende hond.’

Hij ging in de stoel bij het raam zitten, stak een sigaret aan en zette het raam op een kier. De lucht die daardoor naar binnen stroomde was vochtig en koel. De dag van morgen zou met nevel beginnen.

‘Ze had het moeilijk,’ zei hij.

‘Als een hondje.’

‘Ze was een hondje.’

Jezus, wat haat ik jou.’

‘Heb je haar gezien?’

‘Toen je achter haar aan ging.’

‘Ja, maar heb je haar gezíen?’

‘Ik hoefde haar niet te zien. Ik hoef niemand te zien.’

‘Ik ben in de San Rafaele-kerk geweest, en heb een kaarsje aangestoken voor alle struinende honden op de wereld,’ zei hij.

Ze begon te huilen, stille, lange, heel gevoelige snikken. Tenslotte zei ze: ‘Ook voor mij.’

‘Voor jou het meest,’ zei hij.

Carrière

Joseph Roth[*]
(Vertaling Angela Adriaansz)

Hij werkte al drieëntwintig jaar als tweede boekhouder bij de firma Reckzügel & Co., exporteur *en gros* van zadeltuig en riemwerk, en verdiende daar 350 kronen per maand.

En heette Gabriel Stieglecker.

En voorts moet over hem worden gezegd dat hij, om niet geheel te verhongeren, op zoek was naar bijverdiensten, die hij ook vond. Tegen het einde van de maand deed hij, tussen de bedrijven door, de boeken van de firma's Gebr. Pollacek, Gebr. Silberstein en Rosalie Funkel. Alles bij elkaar verdiende Gabriel Stieglecker zeshonderdvijfenzeventig kronen in de maand. En daarvan stierf hij nu al drie jaar en vijf maanden lang.

Hij was een uitstekend, accuraat en betrouwbaar boekhouder. De firma's Gebr. Pollacek, Gebr. Silberstein en Rosalie Funkel hoefden dankzij het werk dat Gabriël Stieglecker voor hen verzette geen eigen boekhouder in dienst te nemen. Hij hield de boeken bij, wist precies wat voor belastingdienst en politie verborgen moest blijven en was de discretie zelve.

Gabriel Stieglecker hield van zijn beroep. Hij prefereerde groene inkt boven blauwe en meer nog dan van groene hield hij van rode inkt. Maar violette inkt had zijn absolute voorkeur. Alle boekhouders ter wereld schreven getallen met zwarte inkt. Gabriel Stieglecker schreef uit principe violette getallen. Hij beweerde zeker te weten dat violette inkt duurzamer was dan andere soorten en met een onnavolgbare intensiteit in de poriën van het papier drong. Ja, het was volgens hem zelfs niet ondenkbaar dat cijfers geschreven met violette inkt nog lang nadat het papier geheel vergaan was als het ware als transparante figuren in de lucht bleven voortbestaan.

* *Joseph Roth werd in 1894 in Galicië geboren. Hij studeerde filosofie en literatuurwetenschap in Lemberg en Wenen. Vanaf 1918 was hij werkzaam als journalist in Wenen, later in Berlijn. Van 1923 tot 1932 was hij correspondent voor de Frankfürter Zeitung. In 1933 emigreerde hij naar Parijs. Ook verbleef hij geregeld in Amsterdam. Hij stierf in 1939. Tot zijn bekendste werken behoren* Hiob *en* Radetzky Marsch. *Het verhaal 'Carrière' schreef hij in 1920.*

Wat de door Gabriel Stieglecker geschreven cijfers zelf betreft moet worden opgemerkt dat ze uit duizenden te herkennen waren. Ze hadden een persoonlijk cachet, een karakter, het waren individualiteiten. De 3 had geen buik, de 2 geen bochel, de 7 geen staart. Maar alle cijfers waren mooi van lijn, fragiel en slank als moderne vrouwen en konden qua artistiek elan slechts worden overtroffen door modetekeningen uit de meest recente modetijdschriften.

Want Gabriel Stieglecker hield van zijn scheppingen, de cijfers. Hij blies hun zogezegd zijn adem in en daardoor leken ze zo ondervoed. Hij speelde met ze zoals een jongen met zijn tinnen soldaatjes speelt, hij liet ze in dubbele rijen opmarcheren en markeerde de rand van de exercitieplaats door een grasgroene streep. Of hij richtte een bloedbad onder ze aan met rode inkt, die echter nooit zo maar in het wilde weg over het papier mocht worden uitgestort, maar met behulp van een lineaal als het ware in keurige kanalen werd afgevoerd. Orde moest er zijn, hoe dan ook.

Alleen zo is het te begrijpen dat Gabriel Stieglecker nu al bijna drie jaar en zes maanden van een maandloon van zeshonderdvijfenzeventig kronen aan het sterven is. Ik zeg met opzet en niet uit onnadenkendheid ‘sterven’. Want het is een waar gebeurd verhaal, Gabriel Stieglecker heet anders, maar hij is een bestaand persoon. Het verhaal is overigens zo merkwaardig dat het wel aan het leven ontleend moet zijn, want zo'n verhaal verzin je niet. Zoals uit het verdere verloop van het verhaal zal blijken.

Gabriel Stieglecker kwam nog steeds bij Café Aspern, waar hij iedere zondag aan de stamtafel zijn zwarte koffie met sacharine dronk. En iedere zondag weer, net als hij zat na te denken over de merkwaardige patinaglans van de violette inkt die hij gisteren had aangeschaft, moest hij verwijten aanhoren. Waarom had hij toch nog steeds geen salarisverhoging gevraagd? Besefte hij dan niet dat hij schandalig werd uitgebuit? In deze tijd nota bene! Bij díe firma! Díe keurige vennootschap!

Om deze verwijten subiet uit zijn hoofd te bannen, ging Gabriel Stieglecker iedere zondag na de samenkomst aan de stamtafel naar kantoor om getallen te schrijven. Gabriel Stieglecker maakte zijn portie werk voor de maandagochtend af en hij zou eigenlijk zeer voldaan naar bed zijn gegaan, ware het niet dat hij nu werd geplaagd door de zorg dat hij.... de volgende ochtend niets meer omhanden zou hebben.

Zo waren de zondagnachten van Gabriel Stieglecker van een

martelende verscheurdheid. Gabriel Stieglecker had überhaupt iets tegen de zondag.

Op een en dezelfde dag gebeurden er drie dingen: de wasvrouw kondigde een prijsverhoging aan van tien procent, een tramkaartje ging voortaan twee kronen kosten en zijn hospita verhoogde de huur met dertig kronen ‘omdat de electriciteit duurder was geworden’. (Natuurlijk hád Gabriel Stieglecker helemaal geen elektrisch licht op zijn kamer, dat zal de lezer duidelijk zijn, en ik vermeld dit dan ook alleen ter geruststelling, mochten er mensen zijn die verontwaardigd zijn over de handelwijze van de hospita van Gabriel Stieglecker).

Deze drie catastrofen noopten tweede boekhouder Gabriel Stieglecker bij de eerste boekhouder te rade te gaan.

De eerste boekhouder nam zijn bril, die hij tijdens het werk altijd op had, af en zette zijn gouden lorgnet op, wat hij anders alleen placht te doen als de procuratiehouder hem ontbood.

De eerste boekhouder keek echter niet, zoals je zou verwachten, door de glazen maar over de gouden rand van zijn lorgnet heen naar Gabriel. Daarbij boog hij zijn hoofd tot op de borst en het leek wel of hij met denkbeeldige hoorns op Gabriel wilde afstormen.

‘Me dunkt, met die salarisverhoging van twintig procent zult u toch wel toe kunnen, of niet?’ zei de eerste boekhouder, die het alleen maar zo ver geschopt had omdat hij bij de firma al tweeëndertig jaar cijfers schreef. Alleen met zwarte inkt natuurlijk.

Hij had zijn vraag gesteld met een fluisterstem, maar deze had duidelijk het timbre van een in wolkenkussens gedempte rommelende donder.

‘Ik heb geen salarisverhoging van twintig procent gehad!’ kreunde Gabriel.

‘Dan moet u die vragen,’ zei de eerste boekhouder weer met normaal stemvolume, terwijl hij zijn lorgnet afzette en zijn bril weer op deed.

Dus zat er voor Gabriel Stieglecker niets anders op dan zich uit de voeten te maken.

Hij ging aan zijn bureau zitten en dacht na. In één keer een loonsverhoging vragen van twintig procent, dat kon niet. Maar wel kon

hij, zich voorzichtig beroepend op de indertijd aan alle werknemers welwillend verleende salarisverhoging en verwijzend naar de zeer benarde omstandigheden waarin de over de gehele linie gestegen prijzen hem hadden gebracht, beleefd verzoeken om een salarisverhoging van vijftig kronen.

Gabriel Stieglecker doopte een nieuwe pen in de violette inkt met de merkwaardige patinaglans en schreef een brief aan zijn directeur. Hij verzocht om een salarisverhoging van vijftig kronen en tekende tot slot niet alleen met eerbiedige hoogachting, maar ook nog helemaal onderaan in de rechter benedenhoek met zijn naam. Zo helemaal onderaan dat het niet veel scheelde of zijn achternaam was op de grond gevallen.

De volgende morgen lag er op Gabriel Stiegleckers bureau een brief waarin de firma hem mededeelde dat zijn salaris met ingang van de vijftiende van de maand met vijfentwintig kronen zou worden verhoogd.

Thuis trof Gabriel Stieglecker tot zijn grote verrassing een andere brief aan. En wel van de firma Gebr. Silberstein waar Gabriel als boekhouder insprong. Daarin stond toch om godswil niet dat de firma geen gebruik meer wenste te maken van zijn diensten!. Want dan zou hij het ècht niet meer weten!

Maar de firma Gebr. Silberstein deelde boekhouder Gabriel Stieglecker mee dat zij de zaken beduidend had uitgebreid en dat zij hem als eerste boekhouder tegen een aanvangssalaris van duizend kronen per maand in dienst wenste te nemen. Of Gabriel Stieglecker per omgaande schriftelijk zou willen meedelen of hij ‘bereid, eventueel in de gelegenheid zou zijn’ deze functie te aanvaarden.

Gabriel Stieglecker overtuigde zich eerst van de echtheid van de handtekening en zette zich meteen aan zijn bureau om de firma Gebr. Silberstein mede te delen dat hij bereid was bij haar onder de in haar schrijven numero zoveel genoemde voorwaarden in dienst te treden. Maar hij bedacht zich dat hij geen violette inkt in huis had. En een brief van een dergelijke doorslaggevende importantie kon hij natuurlijk niet met zwarte inkt schrijven.

Terwijl hij polenta met saus at kwam er twijfel bij hem op. Nu moest hij natuurlijk zijn betrekking opzeggen! Maar hoe moest hij dat doen? Kon hij gewoon een brief aan de firma schrijven, zo maar? Hij was nu drieëntwintig jaar bij de firma. Nog twee jaar en

hij zou zijn jubileum vieren. De directeur in hoogsteigen persoon zou komen en hem een cadeau overhandigen, misschien ook nog een gratificatie, en de procuratiehouder zou een korte toespraak houden en de hoofdboekhouder zou zijn gouden lorgnet op hebben. Kon hij zomaar ontslag nemen?

En als het daar nou maar bij bleef! De opzegging op zich zou het ergste nog niet zijn! Maar waarschijnlijk zou de directeur, of in ieder geval meneer Reckzügel junior, hem in de directiekamer ontbieden. En die kamer, ja, die was het waar Gabriel eigenlijk bang voor was.

De kamer had een dubbele deur. De eerste was van hout en de tweede was gecapitonneerd. Hij deed op het eerste gezicht denken aan de deur van een brandkast, alleen was deze geruisloos en voornaam. Als je alleen al naar die deur keek, werd je reeds bevangen door een gevoel van slapte en vermoeidheid. Gezeten in een leren stoel bevond je je in een welhaast hypnotische toestand waar je onvermijdelijk in terecht kwam als meneer Reckzügel het woord tot je richtte. In de kamer stonden brede, comfortabele sofa's om een notenkleurige tafel. In de linkerhoek stond een massief bureau en tegen de linkermuur sliep de bruine brandkast met haar geloken metalen klepjes als oogleden over de sloten. Er hing een geur van havanna's, ananas en boenwas die de zinnen bedwelmde.

Gabriel zag deze kamer zo duidelijk voor zich dat hij in een soort lethargie geraakte. In deze toestand schreef hij een brief aan de firma Gebr. Silberstein waarin hij er de nadruk legde, dat hij weliswaar de eer op prijs wist te stellen, maar dat hij gezien zijn langjarig dienstverband bij de firma waar hij nu reeds drieëntwintig jaar werkzaam was om een week bedenktijd moest vragen.

Deze week was de meest onaangename in Gabriels toch al niet erg aangename leven.

Gabriel Stieglecker was zelfs zijn cijfers vergeten. Hij was er met zijn hoofd niet echt meer bij, en het gebeurde wel dat hij - stel je voor! - met zwarte inkt een hele rij getallen aan de debetzijde schreef. Hier en daar had een 2 zelfs al een bochel, een 7 al een staart. Het was verschrikkelijk.

Maandags moest Gabriel een beslissing nemen. Zondags ging hij niet naar zijn stamcafé. En ook niet naar kantoor.

Wel maakte hij, omdat het al zacht lenteweer was een wandeling door het stadspark. En daar kwam hij de firma Gebr. Silberstein tegen.

De firma Gebr. Silberstein bejegende Gabriel ongemeen vriendelijk. Zij beschouwde het reeds als een uitgemaakte zaak dat hij als boekhouder bij haar in dienst zou treden en ging alleen nog maar in op detailkwesties. Tenslotte nodigde zij hem ook nog uit voor een eenvoudige avondmaaltijd in het parkrestaurant.

Toen Gabriel die zondagavond thuiskwam stond het voor hem vast dat hij bij de firma Silberstein in dienst zou treden.

Hij stond 's morgens om vijf uur op, schoor zich en deed met een stoel oefeningen om zijn gewrichten soepel te maken. Hij haalde diep adem, hield hem in en gedroeg zich in elk opzicht zeer vreemd. Hij gymnastiseerde zichzelf moed in.

Toen ging hij met de tram naar kantoor, voor het eerst sinds de invoering van het nieuwe tarief.

Hij nam kwiek en jongensachtig plaats achter zijn bureau, doopte een nieuwe pen in de violette inkt met de merkwaardige patinaglans en schreef eindelijk zijn ontslagbrief.

Net toen hij zijn brief met eerbiedige hoogachting wilde beëindigen, kwam de bediende binnen. Of hij bij de directeur wilde komen.

Sinds de eerste januari, de dag waarop Gabriel Stieglecker volgens traditioneel gebruik de directeur een gelukkig nieuwjaar had gewenst, was Gabriel Stieglecker niet meer in die gevaarlijke, hypnotiserende kamer geweest. Wat wilde de directeur? Vermoedde hij soms al iets en wilde hij Gabriel vóór zijn? Welnu, des te beter!

In de kamer van de directeur rook het zeer nadrukkelijk naar sigaren, ananas en boenwas.

Meneer Reckzügel senior stond in het midden van de kamer onder de kroonluchter, waarvan de onderste messingknop zich precies in zijn kale schedel weerspiegelde, met een donkerblauw colbert in zijn hand.

Gabriel bleef vlak bij de gecapitonneerde deur staan. Hij was verdoofd. Als door een hele dikke muur heen hoorde hij de directeur zeggen:

‘Meneer Stieglecker, ik wilde alleen maar zeggen dat ik dit op zich’ - meneer Reckzügel zei altijd ‘op zich’ - ‘nog zeer bruikbare colbert in mijn kast heb gevonden. Ik meen te hebben gemerkt dat u tegenwoordig helaas in niet al te gunstige omstandigheden leeft. Ik wil alleen maar zeggen dat dat er op zich niet toe doet. U weet

hoe ik het bedoel, als u etcetera.’ Meneer Reckzügel zei altijd ‘etcetera’, als hij niet wist wat hij anders moest zeggen.

Gabriel Stieglecker wankelde met het colbert de kamer uit naar zijn bureau. Hier stortte hij in. Hij verscheurde zijn ontslagbrief in ontelbare snippers. En verbeeldde zich daarbij dat hij het colbert verscheurde.

Hoe kon hij nu zijn ontslag indienen? Dat colbert, dat colbert! Zo ondankbaar mocht hij toch niet zijn! Een colbert had hij van die directeur van hem gekregen, en hij zou zo maar opzeggen?! Nooit van zijn leven!

Hij deed het volgende: hij doopte weer een nieuwe pen in de violette inkt met de merkwaardige patinaglans en schreef aan de firma Gebr. Silberstein dat hij zeer erkentelijk was voor de vriendelijke uitnodiging van gisteren, echter met het oog op een - pas het afgelopen uur opgetreden - verandering in zijn situatie genoodzaakt was enzovoort.

Vervolgens schreef hij met dezelfde pen met violette, patinaglanzende inkt onberispelijk slanke cijfers op de creditzijde.

Het waren de heerlijkste cijfers die Gabriel Stieglecker ooit geschreven had.

Vertaalde poëzie

Drie gedichten

Moniza Alvi[*]
(Vertaling Kees Klok)

De laatste bladzijde

De vrouw beklimt de trappen van de kerktoren.
In het begin stenen treden, daarna houten.
Dus klinken haar stappen uiteindelijk,

net voor ze zich van de borstwering stort, zachter.
Maar was het verstandig de roman zo te besluiten,
het relaas dat van de rand springt,

of had de vrouw aan het begin van het verhaal
moeten doodgaan, met de schrijver die traag
haar ondergang laat afspelen - achterwaarts, of wellicht had

de sprong helemaal in het midden moeten gebeuren,
met de twee helften van het boek opengeslagen
als het stel vleugels dat haar had kunnen redden?

The Last Page

The woman climbs the steps of the church tower.
At first stone steps, then wooden.
So finally, just before she throws herself

from the parapet her steps are quieter.
But was it wise to end the novel in this way,
the narrative jumping off the ledge,
or should the woman have died at the beginning
of the story, the author slowly replaying
her fall - backwards, or perhaps the leap

should have occurred in the middle of it all
with the two halves of the book held open
like the pair of wings which might have saved her?

* *Moniza Alvi werd geboren in 1954 te Lahore in Pakistan. Toen zij enkele maanden oud was verhuisden haar Pakistaanse vader en Engelse moeder naar Engeland, waar het gezin zich vestigde in Hatfield (Hertfordshire), waar zij opgroeide. Na de middelbare school studeerde zij Engels aan de universiteit van York, waarna zij lange tijd werkzaam was als lerares te London. Daar is zij momenteel verbonden als docente aan het Open College of the Arts. In 1991 won zij de Poetry Business Competition en in 1993 publiceerde zij haar eerste officiële gedichtenbundel onder de titel* The Country At My Shoulder *bij de Oxford University Press. Deze werd genomineerd voor de T.S. Eliot Prize. Bij dezelfde uitgever verscheen in 1996 haar tweede bundel* A Bowl of Warm Air, *waarmee zij definitief haar naam vestigde. Moniza Alvi is door de Engelse Poetry Society uitgeroepen tot een van de zogenoemde New Generation Poets, waaraan het tijdschrift* Poetry Review *in 1994 een speciale uitgave wijdde. In juli 2000 verscheen bij uitgeverij Bloodaxe haar derde bundel onder de titel* Carrying my Wife. *De hier gepubliceerde gedichten zijn gekozen uit deze publicatie.*

Ranjit Singh

Ranjit stond altijd onverwacht bij ons
voor de deur en altijd
met een andere Europese vriendin.
Hij had de houding van een lord uit Bombay,
niet van een automonteur uit Wembley.
Ik kon mij hem niet voorstellen, met zijn
vorstelijke tulband, onder een auto kruipend.
Op een keer zag ik hoe hij zijn overvloedige haar
handig in een knot draaide
en daarna zijn woeste profetenbaard
fatsoeneerde met een stok
die mijn broer zijn baardpook noemde.
Een poosje later verscheen Ranjit
met een Amerikaanse crew-cut.
Vervolgens trouwde Ranjit twee keer, terwijl
hij in Interlaken woonde, in zijn moderne,
lichtovergoten huis.
Een uitvinder, vertelde mijn vader ons
trots. En hij heeft zichzelf geleerd
om jazzpiano te spelen!

Mijn vaders vrienden deden hun best
om Europa te veroveren.

Ranjit Singh

Ranjit would turn up on our doorstep,
always unexpectedly, and always
with a different European girlfriend.
He had the air of a Bombay lord,
not a garage mechanic from Wembley.
I couldn't imagine him, regally
turbaned, crawling underneath a car.
Once I watched him deftly twist
his river of hair into a knot,
then create a trim beard from
his wild prophet’s one, with a stick
my brother called his beard poker.
A little later there was Ranjit
with an American-style crew-cut.
Then Ranjit twice married, living
in Interlaken, his modern house
stunned with light.
An inventor, my father told us
proudly. And he's taught himself
to play the jazz piano!

My father's friends did their best
to conquer Europe.

Nooit te laat

Er zijn dingen waar je niet aan denkt
voor je het parlement opblaast.
Je bent zo bezig met de vaten buskruit,
verborgen in de kelder onder kolen en hout,
met de wankele trap, de kratten die je moet verplaatsen,
dat je van alles vergeet: terug te bellen,
memo's te tikken, papieren te nieten,
de gedachten die je geacht werd
over te brengen van het ene halfrond naar het andere.
Jarenlang geloofde je dat je een alchemist was.
Op den duur werd je een vuurwerkmaker.
Je frutselde met rotjes, vuurpijlen, sterrenregens,
joeg de vogels volkomen van de wereld.
Je verlangde ernaar om een vorst op te blazen,
een minister, om een kamerlid razend te maken -
om keurige mensen op straat te laten gillen.
Natuurlijk wist je dat je gemarteld zou worden en opgehangen.

Never Too Late

There are things you don't think about
before you blow up Parliament.
You are so concerned with the barrels of gunpowder
stashed away in the cellar under the coal and wood,
the rickety steps, the crates to shift,
you forget all about the phonecalls to return,
the memos to type, the papers to staple,
the thoughts you were supposed to carry
from one hemisphere to the other.
For years you believed you were an alchemist.
In time you became a firework-maker.
You toyed with firecrackers, rockets, starbursts,
drove the birds right out of the world.
You longed to blow up a sovereign,
a minister, to madden a legislator -
make decent people shout in the street.
Surely you knew you'd be tortured and hanged.

[Vervolg Nederlands]

Je ging op zoek naar iemand om de schuld te geven.
Het was Catesby, fluisterde je. *Robert Catesby*.
Je had een leven vol ontploffingen geleid.
Ze vroegen je voor het laatste avondmaal van de vuurwerkmakers.
Er zat altijd een vonk in je maag,
een ster in je hersenen - de kans
om een levendige vertoning te geven voor een geboeid publiek.
Maar je wist dat het nooit te laat was.
Nooit te laat om de kelder in te kruipen
en af te rekenen met het parlement.

[Vervolg Engels]

You looked around for someone to blame
It was Catesby, you whispered *Robert Catesby*.
You'd had a lifetime of detonation.
They invited you to the firework-makers' last supper.
There was always a sparkle in your stomach,
a star in your brain - the opportunity
to give vivid displays to a captive audience.
But you knew it was never too late.
Never too late to creep down to the cellar
and deal with Parliament.

Gedicht
Aleksander Blok
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

In schaamteloze roes verzinken,
dagen en nachten overslaan,
en met een hoofd, zwaar van het drinken,
zomaar een kerkje binnengaan.

Driemaal een diepe buiging maken,
en zeven kruisjes slaan. Verdoofd
de grauw bespuwde vloer aanraken
met je door drank verhitte hoofd.

Een stuiver doen in 't offermandje,
drie- en dan nog eens zevenmaal
je lippen drukken op het randje
van de icoon, door kussen vaal.

Iemand op weg naar huis wat flikken,
voor juist die stuiver, en daarop
een hond in het portiek, al hikkend,
verjagen met een harde schop.

Bij een kop thee de kas opmaken
naast de iconenlamp. Steevast
verlekkerd de coupons aanraken
uit de gebruikte ladenkast,

en dan een diepe slaap inglijden,
in 't donsbed van je ledikant...
Zelfs zo ben jij te allen tijde
voor mij, mijn Rusland, 't mooiste land.

[Грешить бесстыдно, непробудно,]

Г решить бесстыдно, непробудно,
счет потерять ночам и дням,
и, с головой от хмеля трудной,
пройти сторонкой в Божий храм.

Три раза преклониться долу,
семь - осенить себя крестом,
тайком к заплеванному полу
горячим прикоснуться лбом.

Кладя в тарелку грощик медный,
три, да еще семь раз подряд
поцеловать столетний, бедный
и зацелованный оклад.

А, воротясь домой, обмерить
на тот же грош кого-нибудь,
и пса голодного от двери,

икнув, ногою отпихнуть.

И под лампадой у иконы
пить чай, отщелкивая счет,
потом переслюнить купоны,
пузатый отворив комод,

и на перины пуховые
в тяжелом завалиться сне...
Да, и такой, моя Россия,
ты всех краев дороже мне.

Drie gedichten*

Hans Magnus Enzensberger
(Vertaling René Smeets)

Profane openbaring

Sneeuwwit tabernakel,
zelfs de eeuwige zuipzak
vindt bij jou genade,
in een handomdraai schenk jij
de zondares vergiffenis
en verlicht je de slapelozen
die voor jou knielen
in je felle weerglans,
nachtelijke troost
der dorstigen, zoete helper
aller hongerigen!

Veelbelovend openbaar jij jezelf
aan de behoeftige, kleine,
ijzige Tuin van Eden!
Met manna zegen jij de pelgrim,
met verse perziken, druiven,
glanzende kersen en wijn.
Altaar of koelkast:
voor de keuze gesteld,
zou menig vroom geloof,
geloof me vrij,
gaan wankelen.

Profane Offenbarung

Schneeweisses Tabernakel,
selbst der ewige Säufer
findet Gnade vor dir,
im Handumdrehn spendest du
der Sünderin Absolution
und erleuchtest die Schlaflosen,
die in deinem hellen Widerschein
vor dir knieen, nächtlicher Trost
der Durstenden, süsser Nothelfer
aller Hungerleider!

Verheissungsvoll offenbarst du dich
dem Bedürftigen, winziger,
eisiger Garten Eden!
Mit Manna segnest den Pilger du,
mit frischen Pfirsigen, Trauben,
schimmernden Kirschen und Wein.
Altar oder Kühlschrank,
vor die Wahl gestellt,
so mancher frommer Glaube,

* *René Smeets vertaalde in twee eerdere zomernummers poëzie van Enzensberger. De hier opgenomen drie gedichten zijn in het Duits nog niet gepubliceerd.*

glaub mir, geriete ins Wanken.

Zonder papieren
Boulevard de Port-Royal, maart 1999

Rustige gesprekken bij de dichter op de vierde verdieping,
ingesneeuwd tussen zijn manuscripten,
tijdschriften op tafel, tegen de muur
stille klassieken, bijbeldruk, duurzaam
en dun als uienschillen,

buiten op de boulevard trommels,
politievoertuigen, luidsprekers, dansers,
krijsende kinderen en vrouwen
als koninginnen in Afrikaanse robes,
op zoek naar een vodje papier.

Ohne Papier
Boulevard de Port-Royal, März 1999

Ruhige Gespräche beim Dichter im vierten Stock,
eingeschneit in seine Manuskripte,
Zeitschriften auf dem Tisch, an der Wand
stille Klassiker, Bibeldruck, haltbar
und dünn wie Zwiebelschalen,

auf dem Boulevard draussen Trommeln,
Einsatzwagen, Lautsprecher, Tänzer,
schreiende Kinder und Frauen
wie Königinnen in afrikanische Roben,
auf der Suche nach einem Fetzen Papier.

Ook een millennium

Tussen meubelparadijzen en vuilnishopen, hier, aan de uitvalsweg,
waar God weet niets te vieren valt,
geeft de teller op de tacho
opeens allemaal negens te zien,
en bij de volgende tik
jubelen alle kinderen om de nullen.
Alleen jij, mijn beste,
weet niet waarom
of waarover zij zich verheugen. Rij verder,
pieker niet! De eeuwige een,
de veelbelovende twee
en de ondoorgrondelijke nul,
van alle geheimen geven ze jou
het allergewoonste aan.

Auch ein Millennium

Zwischen Möbelparadiesen und Müllhalden,
hier, an der Ausfallstrasse,
wo es weiss Gott nichts zu feiern gibt,
zeigt der Zâhler am Tacho mit einem Mal
alle Neune, und als er beim nächsten Tick
springt, jubeln über die vielen Nullen
die Kinder. Nur du, mein Alter,
verstehst nich warum,
worauf sie sich freuen. Fahr weiter,
grüble nicht! Die ewige Eins,
die vielversprechende Zwei
und die unergründliche Null,
von allen Geheimnissen zeigen sie dir
das allergewöhnlichste.

Twee gedichten

Salah Hassan[*]
(Vertaling Ahmed Alrikabi en H.J. de Roy van Zuydewijn)

Een welkomstfeest

Weifelend en met een bekend masker
als een Shakespeareaans personage
achtervolgt mij mijn dood.
Hoewel hij er streng uitziet
en op de kleinste details
in zijn uiterlijk heeft gelet,
leken zijn voetstappen onzeker
om een onbekende reden -
zijn het zijn nieuwe schoenen? -
pijnlijk als ik hem zo verward zie.
Om hem op zijn gemak te stellen
nodig ik hem uit
vanavond wat met mij te drinken
ik zal mijn ogen dichtdoen
om hem de kans te geven
gif in mijn glas te doen.
Ik zal zeggen dat ik naar de badkamer moet
zodat ik zijn trillende handen niet zie
en hij zijn taak kan volbrengen.
Mijn leven was een mislukking
en ik wil niet dat mijn dood zal mislukken.

حفل استقبال

بمكياجقديم ا عرفه
كشخصية شكسبيرية
يتعقبني موتي مضطربا.
رغم مظهره الصارم
و اعنائه بالتفاصيل
تبدو خطوته قلقة
لسبب غامض
-ربما بسبب الحذاء الجديد -
مؤلم ان اراه مرتبكا
هكذا.
ولكي اجعله يستريح
سرف أدعوه هذه الليلة
كيبشرب معي..
سوف اغمض عيني
كي ادعه يضع السم

* *Salah Hassan (Babel, 1960) studeerde theater aan de Academie voor Schone Kunsten in Bagdad. Op zijn zeventiende begon hij met het schrijven van gedichten, en zoals bijna iedere jonge Iraakse dichter werd hij aanvankelijk sterk beïnvloed door Assayab en Saadi Yousif. Zijn beste teksten zijn gegoten in een vorm die het prozagedicht benadert. Hassan, in 1995 als politiek vluchteling naar Nederland gekomen, won tweemaal de Dunya Poëzieprijs.*
Het vertalen van Hassans poëzie is extra moeilijk vanwege de mysterieuze, zelfs voor Irakezen niet altijd onmiddellijk herkenbare beeldspraak, die mede verband houdt met het feit dat het in een dictatoriaal geregeerd land onmogelijk is op onverhulde wijze de waarheid te zeggen. Waar op het bezigen van het woord 'vrijheid' al een taboe rust, moet de waarheid zich wel in een camouflagepak steken.

..فيكاسي
سوف اتذرع بالذهاب
الى الحمام
-لااريد رؤية يده المرتجفة-
..لكي ادعه يتم مهمته
لقد فشلت حياتي

[Vervolg Nederlands]

Ik ken mijn dood,
in de oorlog
was hij mijn schaduw,
een geweer in mijn rug,
in de gevangenis
hing hij overal in mijn cel
schilderijen op van wilde paarden,
en hier in den vreemde
is hij onzeker geworden.
Ik nodig hem uit
voor vanavond
omdat het ooit moet gebeuren
en ik hoop dat hij zo snel mogelijk
zijn taak ten einde zal brengen.
Ik wil dat hij zijn zwakte overwint
en me redt van dit
almaar mislukkende leven.
Deze keer wil ik niet
dat hij op z'n schreden terugkeert.

[Vervolg Arabisch]

لا اريد لموتي ان يفشل.
انا اعرف مرتي
في الحرب..
كان يتبعني متل ظلي
كمتطوع في فرق الاعدام..
في السجن ..
كانيعلقفي زنزانتي
صررا لخيول البراري القصية..
وهنا في المنافي
صار هرما.
سوف ادعوه هذه الليلة
شيء لا مفر منه
و ارجو ان يتم مهمته
بأسرع ما يستطيع..
اريده ان ينتصر على ضعفه
وينقذني من حياتي
التي فشلت.
هذه المرة
لا اريد له ان يتراجع.

Wegvluchten uit het gezin

Het was geen slecht idee
toen ik van een huis droomde
en er ging wonen.
Het was geen slecht idee
toen ik van een vrouw droomde
en met haar ging trouwen.
Het was geen slecht idee
toen ik vier kinderen tekende
en die toen verwekte.
Het was ook geen slecht idee
toen ik de achterdeur tekende
en erdoorheen sloop.

Het was een heel slecht idee,
het huis was kleiner dan mijn hart.
Het was een heel slecht idee,
de vrouw wilde het gedicht zijn.
Het was een heel slecht idee,
de kinderen verijdelden mijn dromen.
Het was een heel slecht idee,
en nog veel slechter:
het is een idee geworden
voor een gedicht.

لهروب من العائلةا

لم تكن فكرة سيئة
..حين حلمت ببيت وسكنته
لم تكن فكرة سيئة
..حين حلمت بأمرأة وتزوجتها
لم تكن فكرة سيئة
..حين رسمت اربعة اطفال وانجبتهم
لم تكن ايضا فكرة سيئة
حين رسمت بابا خلفيا للبيت
!.و هربت منه
+ + +
كانت فكرة البيت سيئة
..لانه كان اضيق من قلبي
كانت فكرة الزوجة سيئة
..لانها ارادت ان تكون القصيدة
كانت فكرة الاطفال سيئة
..لانهم اصبحوا اكثر من احلامي
..كانت فكرة سيئة
وأسوأ من ذلك
انها اصبحت
!!فكرةلقصيدة

De tuin

Andrew Marvell[*]
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Hoe ijdel streeft de mens met zijn gesloof
Naar erepalm, laurier of eikenloof;
En wordt voor al zijn ploeteren beloond
Doordat slechts één gewas zijn slapen kroont:
Een schaduw die te krap valt, smal en kort,
Waarmee zijn zwoegen wijs gehekeld wordt -
Terwijl toch alle planten eensgezind
Guirlandes weven waar men rust bij vindt.

Hier is het dat ik uw bestaan ervaar,
Stilte en Eenvoud, lieflijk zusterpaar!
Ik zocht u lang, maar ik vergiste mij,
In de gejaagde mensenmaatschappij.
Treft men uw heilig zaad op aarde aan,
Dan spruit het enkel daar waar planten staan.
Het omgaan met elkaar is haat en nijd
Bij deze kostelijke eenzaamheid.

The garden

How vainly men themselves amaze
To win the Palm, the Oke, or Bayes;
And their incessant Labours see
Crown'd from some single Herb or Tree,
Whose short and narrow verged Shade
Does prudently their Toyles upbraid;
While all Flow'rs and all Trees do close
To weave the Garlands of repose.
Fair quiet, have I found thee here,
And Innocence, thy Sister dear!
Mistaken long, I sought you then
In busie Companies of Men.
Your sacred Plants, if here below,
Only among the Plants will grow.
Society is all but rude
To this delicious Solitude.

* *Zie over Marvell (1621-1678) en* The Garden *het essay van Gerard de Vries elders in dit nummer. De vertaling is ook gepubliceerd in de recente feestbundel voor Ary Langbroek ter gelegenheid van zijn afscheid als directeur van Uitgeverij Querido.*

[Vervolg Nederlands]

Het wit of rood was nimmer naar zijn aard
Zo amoureus als deze groene gaard.
Verdwaasde minnaars, wreed gelijk hun vlam,
Snijden de naam van 't lief in elke stam:
Helaas, niet één eerbiedigt of beseft
Hoezeer dat schoon het hare overtreft!
Prachtige boom, als ik je schors ooit schend,
Dan maak ik slechts jouw eigen naam bekend.

Is het voorbij met onze hete lust,
Dan komt de liefde hier het best tot rust.
De goden, naar het sterflijk schoon op jacht,
Zijn dikwijls door een boom tot staan gebracht.
Apollo zocht bij Daphne zijn vertier
Opdat zij uit zou groeien tot laurier;
Pan achtervolgde Syrinx: dat was niet
Daar hij de nimf begeerde, maar het riet.

[Vervolg Engels]

No white nor red was ever seen
So am'rous as this lovely green.
Fond Lovers, cruel as their Flame,
Cut in these Trees their Mistress name.
Little, Alas, they know, or heed,
How far these beauties hers exceed!
Fair Trees! Where s'eer your barkes I wound,
No name shall but your own be found.

When we have run our Passions heat,
Love hither makes his best retreat.
The Gods, that mortal beauty chase,
Still in a Tree did end their race.
Apollo hunted Daphne so,
Only that she might Laurel grow.
And Pan did after Syrinx speed,
Not as a Nymph, but for a Reed.

[Vervolg Nederlands]

Hoe wonderbaarlijk leef ik in mijn tuin!
Er vallen rijpe appels om mijn kruin;
De malse druiventrossen in het rond
Persen vanzelf hun wijn uit op mijn mond;
Perzik en nectarine, teer van huid,
Nijgen en nodigen mijn handen uit;
Ik struikel over een meloenenrij,
Tuimel voorover in een bloemenwei.

De geest intussen, aards genot ten spijt,
Trekt zich terug in eigen zaligheid:
De geest, die oceaan, waar al wat is
Terstond zijn beeld vindt en gelijkenis.
Toch vormt hij, stijgend boven dit domein,
Zeeën en werelden die anders zijn,
Door het geschapene teniet te doen
Tot groen gepeins in het beschaduwd groen.

[Vervolg Engels]

What wond'rous Life in this I lead!
Ripe Apples drop about my head:
The Luscious Clusters of the Vine
Upon my Mouth do crush their Wine;
The nectaren, and curious Peach,
Into my hands themselves do reach;
Stumbling on Melons, as I pass,
Insnar'd with Flow'rs, I fall on Grass.

Meanwhile the Mind, from pleasure less,
Withdraws into its happiness:
The Mind, that Ocean where each kind
Does streight its own resemblance find;
Yet it creates, transcending these,
Far other Worlds, and other Seas;
Annihilating all that's made
To a green Thought in a green Shade.

[Vervolg Nederlands]

Bij de fontein, die haar bassin besproeit,
Of waar een vruchtboom uit de mosgrond groeit,
Ontdoet mijn ziel zich van haar lijfsgewaad,
Waarna zij tussen takken glijden gaat.
Gelijk een vogel zit en zingt zij daar,
Zij poetst en kamt haar zilveren vleugelpaar,
En schudt, allengs op hoger vlucht gericht,
Haar pluimen in het iriserend licht.

Zo was die tuin-staat ook, vol zegening,
Zolang de mens daar zonder ega ging:
Nu hij dat lustoord had, zo zoet en rein,
Wie zou hem nog ter hulpe kunnen zijn!
Maar 't was de sterveling niet toegestaan
Om daar in eenzaamheid zijn weg te gaan:
Twee paradijzen zou het zijn inéén,
Leefde hij in het paradijs alleen.

Hoe meesterlijk ontwierp de hovenier
Uit kruid en bloem een zonnewijzer hier;
Waar 't licht van boven, door het bladerdak,
Schuift langs een balsemieke zodiak;
En bij haar arbeid raamt de nijvere bij
Haar tijd niet minder accuraat dan wij.
Heilzame, zoete uren: enkel maar
Met bloemen en met kruid berekenbaar!

[Vervolg Engels]

Here at the Fountains sliding foot
Or at some Fruit-tree's mossy root,
Casting the Bodies Vest aside,
My Soul into the Boughs does glide:
There like a Bird it sits and sings
Then whets, and combs its silver Wings;
And, till prepar'd for longer flight,
Waves in its Plumes the various Light.

Such was that happy Garden-state,
While Man there walk'd without a mate:
After a Place, so pure, and sweet,
What other Help could yet be meet!
But 'twas beyond a Mortal's share
To wander solitary there:
Two Paradises 'twere in one
To live in Paradise alone.

How well the skilful Gardner drew
Of flow'rs and herbes this Dial new;
Where from above the milder Sun
Does through a fragrant Zodiack run;

And, as it works, th'industrious Bee
Computes its time as well as we.
How could such sweet and wholesome Hours
Be reckon'd but with herbs and flow'rs!

Drie gedichten

Larisa Miller[*]
(Vertaling Kees Jiskoot)

Niet op een overtocht of visvangst wachten,
Gedruis, geroep geen aandacht waardig achten,
Maar bij een bos, bij dichte struikgewassen,
Met rondom blauw, en stilte, waterplassen,
Aan 't strand, je knieën tot je kin, daar uren
Wat zitten, naar een roerloos bootje turen,
De spraak beluisteren der middagbeken,
Ze onderbreken noch ze tegenspreken.

Eén witomkaderd schilderij
Is alles wat ik heb aan waarde:
Een junidag, een groene gaarde
In 't vierkant van dit raam van mij.
...Een gevel. Schaduw. Eikentak.
Een hek. En lager, waar verrassend
Des schilders signatuur ontbrak -
De weegbree, door een bui gewassen.

[Не ждать ни переправы, ни улова,]

Не ждать ни переправы, ни улова,
Ни окрика, ни шороха, ни зова.
У леса, у глухого перелеска,
Средь синевы, и тишины, и плеска,
На берегу, колени к подбородку,
Сидеть, следя недвижимую лодку
И слушая полуденные речи
Реки, не прерывая, не переча.

А у меня всего одна
Картина в рамке побеленной:
Июньский день и сад зеленый
В квадрате моего окна.
...И дуба тень. И дома тыл.
Забор. А ниже, где художник
Поставить подпись позабыл -
Омытый ливнем подорожник.

* *Larisa Miller (1940) is dichteres en essayiste. Ze doceert Engels in Moskou.*

[Vervolg Nederlands]

Er zweven wolken langs het zwerk, waarheen, dat blijft geheim.
Ver weg beginnen, wat een bof, een zegen kan dat zijn,
En weten dat, als hemelen, een zee van tijd ons wacht,
De voorraad licht oneindig is en krap die van de nacht.
Er zweven wolken langs het zwerk, langs 't zwerk gaan wolken aan...
Daarover moet de eerste zin en ook de vijfde gaan;
Ze langzaam lezen is verplicht, verdrink in zin na zin,
En zweef, tussen de regels door, diezelfde wolken in.
Verkláren wil het leven niets, noch dodelijke strijd,
Nee, enkel stil verbazen met de kleinste kleinigheid.

[Vervolg Russisch]

Плывут неведомо куда по небу облака.
Какое благо иногда начать издалека,
И знать, что времени у нас избыток, как небес,
Бездонен светлого запас, а чёрного в обрез.
Плывут по небу облака, по небу облака...
Об этом первая строка и пятая строка,
И надо медленно читать и утопать в строках,
И между строчками витать в тех самых облаках.
И жизнь не хочет вразумлять и звать на смертный бой,
А только тихо изумлять подробностью любой.

Het Paradijs verloren*

John Milton

(Vertaling Peter Verstegen)

Boek 5

De ochtend, reeds met roze stap in aantocht
In 't Oosten, zaait op aard zijn flonkerparels
Als Adam, vroeg als steeds, ontwaakt. Zijn slaap,
Licht als de wind, vrucht van pure digestie
En milde damp, wordt pas door het gerucht van
Beekjes en lommer (waaier van Aurora),
En door de schrille zang op elke tak
Van vogels zacht verjaagd. Te meer was hij
Verwonderd toen hij Eva nog in slaap vond,
Verhit van wang en met verwarde lokken,
Alsof haar rust verstoord was. Aan zijn kant
Kwam hij half overeind. Innig verliefd
Boog hij zich naar haar toe en zag haar schoonheid
Die, of zij waakte dan wel sliep, zo eigen
Gratie uitstraalde. Met een lieve stem,
Als die waarmee Zephyr tot Flora murmelt,

Book V

Now Morn her rosy steps in th' eastern clime
Advancing, sowed the earth with orient pearl,
When Adam waked, so customed, for his sleep
Was aery light, from pure digestion bred,
And temperate vapours bland, which th' only sound
Of leaves and fuming rills, Aurora's fan,
Lightly dispersed, and the shrill matin song
Of birds on every bough; so much the more
His wonder was to find unawakend Eve
With tresses discompos'd, and glowing check,
As through unquiet rest: he on his side
Leaning half-raised, with looks of cordial love
Hung over her enamoured, and beheld
Beauty, which whether waking or asleep,
Shot forth peculiar graces; then with voice
Mild, as when Zephyrus on Flora breathes,

* *In dit fragment schildert Milton de paradijselijke staat van Adam en Eva in hun tuin voor de Zondeval, al is er de schaduw van Eva's droom - een voorbode van Satans verleiding.*

[Vervolg Nederlands]

Zei hij, haar hand beroerend, zacht: ‘Ontwaak,
Mijn schoonste vrouw, mijn laatst gevonden, leste
En beste Hemelgift, steeds nieuwe vreugde:
Ontwaak, de ochtend straalt, het frisse veld
Roept ons, al is het vroeg, om te gaan zien
Hoe ons gewas opschiet, hoe 't citrusbos
Al bloeit, hoe riet of mirre balsem droppelt,
Hoe de natuur schildert met kleur, de bij
Een bloem aandoet waaruit zij zoetheid zuigt.’
Gewekt door zijn gefluister kijkt zij Adam
Geschrokken aan en zegt dan, hem omhelzend:
‘Jij, enige die rust geeft aan mijn geest,
Mijn glorie, mijn perfectie, blij zie ik
Jou en het daglicht terug, want deze nacht
(Zo was het nooit tevoor) had ik een droom -
Als het dat was - niet over jou, als anders,
Of 't werk van gisteren, de taak voor morgen,
Maar over kwaad en onlust die mijn geest
Vóór deze barre nacht nooit heeft gekend:
Iemand riep zachtjes bij mijn oor (jouw stem,
Zo dacht ik) dat ik mee moest gaan; ik hoorde:
“Eva, wat slaap je? 't Is de beste tijd nu,
Zo koel en stil, zolang de stilte niet

[Vervolg Engels]

Her hand soft touching, whisperd thus. ‘Awake
My fairest, my espoused, my latest found,
Heav'n's last best gift, my ever new delight,
Awake, the morning shines, and the fresh field
Calls us, we lose the prime, to mark how spring
Our tended plants, how blows the citron grove,
What drops the myrrh, & what the balmy reed,
How Nature paints her colours, how the bee
Sits on the bloom extracting liquid sweet.’
Such whispering waked her, but with startled eye
On Adam, whom embracing, thus she spake.
‘O sole in whom my thoughts find all repose,
My glory, my perfection, glad I see
Thy face, and morn returned, for I this night,
Such night till this I never passed, have dreamed,
If dreamed, not as I oft am wont, of thee,
Works of day past, or morrow's next design,
But of offence and trouble, which my mind
Knew never till this irksome night; methought
Close at mine ear one called me forth to walk
With gentle voice, I thought it thine; it said,
“Why sleepst thou, Eve? Now is the pleasant time,
The cool, the silent, save where silence yields

[Vervolg Nederlands]

Wijkt voor de vogel die nu, wakker 's nachts
Het zoetst van liefdespijnen zingt. Nu heerst
De volle maan, haar aangenamer licht
Etst ieder beeld met schaduw - tevergeefs
Als niemand kijkt. Elk oog des Hemels waakt
Om jou, lust der natuur, te kunnen zien.
Alles verheugt zich in jouw aanblik, wil jou
Steeds weerzien, in verrukking door je schoonheid.'
Ik rees, alsof jij riep, maar vond je niet
En ben op weg gegaan om je te vinden.
Alleen, dacht ik, liep ik langs wegen die
Mij brachten, plotseling, tot bij de Boom
Van de verboden Kennis. Mooi leek hij,
Mooier in mijn verbeelding dan bij dag.
Verbaasd keek ik ernaar en zag daar iemand
Die vleugels droeg, zoals de Hemelgeesten
Die wij vaak zien. Uit zijn bedauwde lokken
Droop ambrozijn; ook hij keek naar die boom
En zei: 'Ach, fraai gewas, boordevol vruchten,
Ontlast jou niemand door je zoet te proeven,
Geen geest, geen mens? Wordt kennis zo veracht?
Verbiedt afgunst of voorbehoud dat proeven?
Verbod of niet, geen die mij 't goeds onthoudt

[Vervolg Engels]

To the night-warbling bird, that now awake
Tunes sweetest his love-laboured song; now reigns
Full-orbed the Moon, and with more pleasing light
Shadowy sets off the face of things; in vain,
If none regard; Heav'n wakes with all his eyes,
Whom to behold but thee, Nature's desire,
In whose sight all things joy, with ravishment
Attracted by thy beauty still to gaze.'
I rose as at thy call, but found thee not;
To find thee I directed then my walk;
And on, methought, alone I passed through ways
That brought me on a sudden to the Tree
Of interdicted Knowledge: fair it seemed,
Much fairer to my fancy than by day:
And as I wond'ring looked, beside it stood
One shaped & winged like one of those from Heav'n
By us oft seen; his dewy locks distilled
Ambrosia; on that tree he also gazed;
And 'O fair Plant,' said he, with fruit surcharged,
Deigns none to ease thy load and taste thy sweet,
Nor God, nor man; is knowledge so despised?
Or envy, or what reserve forbids to taste?
Forbid who will, none shall from me withhold

[Vervolg Nederlands]

Dat jij mij biedt. Waar dient het anders toe?'
Zijn arm waagt onverwijld een vrucht te plukken,
Te proeven; klamme schrik had mij verkild
Bij deze drieste taal, die drieste daad.
Maar hij juichte van vreugd: 'O hemels fruit,
Vanzelf al zoet, maar zo geplukt nog zoeter;
Verboden hier, schijnbaar alleen bestemd
Tot godenspijs, maar dat de mens een god maakt.
En waarom niet? Hoe meer het goede wordt
Gedeeld, hoe weliger het ook gedijt;
De Schepper lijdt geen schade, wint aan eer.
Hier, engelschone Eva, heerlijk schepsel,
Neem ook jouw deel, daarmee wordt je geluk
Volmaakter nog en géén is dat meer waard.
Proef - en verkeer voortaan onder de goden,
Zelf een godin, niet aan de aard gebonden,
Soms zwevend door de lucht, als wij, soms stijgend
Ten Hemel, door verdienste, om te zien
Hoe daar de serafs leven: zo leef jij.'
Hij zweeg, kwam op mij toe, en voor mijn mond
Hield hij een deel van deze zelfde vrucht
Die hij geplukt had; en haar geur, heel sappig,
Wette mijn eetlust zo dat ik moest proeven,

[Vervolg Engels]

Longer thy offered good, why else set here?
This said he paused not, but with vent'rous arm
He plucked, he tasted; me damp horror chilled
At such bold words vouched with a deed so bold:
But he thus overjoyed, 'O fruit divine,
Sweet of thyself, but much more sweet thus cropped,
Forbidden here, it seems, as only fit
For Gods, yet able to make Gods of men:
And why not Gods of men, since good, the more
Communicated, more abundant grows,
The Author not impaired, but honoured more?
Here, happy creature, fair angelic Eve,
Partake thou also; happy though thou art,
Happier thou may'st be, worthier canst not be:
Taste this, and be henceforth among the Gods
Thy self a Goddess, not to earth confined,
But sometimes in the air, as wee, sometimes
Ascend to Heav'n, by merit thine, and see
What life the Gods live there, and such live thou.'
So saying, he drew nigh, and to me held,
Even to my mouth of that same fruit held part
Which he had plucked; the pleasant savoury smell
So quickened appetite, that I, methought,

[Vervolg Nederlands]

Zo leek het mij. Meteen vloog ik met hem
Op naar de wolken; ik zag onder mij
De aarde - weids gespreid, steeds wisselend
Verschiet -, verbaasd dat ik zo vliegen kon,
In zulk een staat van jubel. Plotseling
Verdween mijn gids, ik zonk (leek het) ter aarde
En viel in slaap: hoe blij bij het ontwaken
Dat ik het had gedroomd!' Zo beschreef Eva
Haar nacht en triest gaf Adam dit bescheid.
'Dierbaarste helft, mijn beste evenbeeld,
De troebele gedachten in je slaap
Maken ook mij bezorgd; ik houd niet van
Zo vreemde droom, de vrucht van kwaad, vrees ik,
Maar kwaad vanwaar? In jou, zo puur geschapen,
Kan het niet wonen. Maar de ziel heeft ook
Haar mindere vermogens die de rede
Dienen als heer. Verbeelding heeft daarbij
De hoogste plaats: uit alles buiten haar,
Dat langs de waakzame vijf zinnen doordringt,
Schept zij illusies, luchtgestalten welke
De rede bindt of scheidt: zij maakt daarvan
Wat wij beamen of ontkennen, wat wij
Kennis of mening noemen. Daarna trekt zij

[Vervolg Engels]

Could not but taste. Forthwith up to the clouds
With him I flew, and underneath beheld
The earth outstretched immense, a prospect wide
And various: wond'ring at my flight and change
To this high exaltation; suddenly
My guide was gone, and I, methought, sunk down,
And fell asleep; but O how glad I waked
To find this but a dream!' Thus Eve her night
Related, and thus Adam answered sad.
'Best image of myself and dearer half,
The trouble of thy thoughts this night in sleep
Affects me equally; nor can I like
This uncouth dream, of evil sprung, I fear;
Yet evil whence? In thee can harbour none,
Created pure. But know that in the Soul
Are many lesser Faculties that serve
Reason as chief; among these Fancy next
Her office holds; of all external things,
Which the five watchful Senses represent,
She forms Imaginations, airy shapes,
Which Reason joining or disjoining, frames
All what we affirm or what deny, and call
Our knowledge or opinion; then retires

[Vervolg Nederlands]

Zich in haar kluis terug als de Natuur rust.
Als zij ontbreekt, ontwaakt vaak de verbeelding
Die haar navolgt, maar niet de vormen bindt
En wilde dingen schept, vooral in dromen,
Uit woord en daad van heden en verleden.
Iets in jouw droom, dunkt mij, doet denken aan
Wat wij bespraken, gisteravond, maar
Vreemd aangevuld. En toch, wees niet bedroefd:
Het kwaad kan in de geest van mens of god
Komen en gaan, ook ongewild: dan laat het
Smaad na noch blaam; dat geeft mij hoop dat jij
Wat je verfoeid hebt toen je ervan droomde,
Nooit doen zult als je wakker bent. Wees niet
Ontmoedigd, laat je blik, doorgaans nog klaarder
En blijder dan wanneer de dageraad
De wereld toelacht, niet vertroebeld zijn.
Laat ons opstaan voor onze nieuwe dagtaak
Temidden van de bomen, bronnen, bloemen
Die nu hun rijkste geuren openbaren,
's Nachts in hun boezem voor jou opgespaard.'
Zo troostte hij zijn schone vrouw: getroost
Plengde zij uit elk oog een stille traan,
Woordenloos, die zij wiste met haar haren;

[Vervolg Engels]

Into her private cell when Nature rests.
Oft in her absence mimic Fancy wakes
To imitate her; but misjoining shapes,
Wild work produces oft, and most in dreams,
Ill matching words and deeds long past or late.
Some such resemblances methinks I find
Of our last evening's talk, in this thy dream,
But with addition strange; yet be not sad.
Evil into the mind of God or man
May come and go, so unapproved, and leave
No spot or blame behind: which gives me hope
That what in sleep thou didst abhor to dream,
Waking thou never wilt consent to do.
Be not disheartend then, nor cloud those looks
That wont to be more chearful and serene
Than when fair morning first smiles on the world,
And let us to our fresh employments rise
Among the groves, the fountains, and the flowers
That open now thir choicest bosomed smells
Reserved from night, and kept for thee in store.'
So cheered he his fair spouse, and she was cheered,
But silently a gentle tear let fall
From either eye, and wiped them with her hair;

[Vervolg Nederlands]

Nog eens twee kostbre droppen kuste hij
In hun kristallen sluis, aleer zij vielen -
Als sierlijk teken van haar zoete wroeging
En vroom ontzag, bang dat zij kwaad gedaan had.
  Alles in 't reine, gaan ze snel naar 't veld.
Zodra zij, onder 't lommerdak vandaan,
De pasgeboren dag volop aanschouwen -
En ook de zon, juist opgegaan (wier wagen
Nog op de rand zweeft van de oceaan),
Die haar bedauwde licht ter aarde zendt
En in het weidse landschap heel het oosten
Van 't Paradijs en Edens blijde velden
Ontwaart -, buigen zij diep, bidden eerbiedig
Als elke ochtend, steeds in nieuwe stijl,
Want aan steeds nieuwe stijl ontbreekt het niet,
Noch heilige vervoering bij het loven
Van God in zang of in gesproken woord:
Onvoorbereid, want zo welsprekend vloeit
Het van hun lippen, metrisch of in proza,
Zo zangerig dat luit noch harp vereist is
Voor zoeter vreugde. Zij begonnen zo:
  ‘Dit is Uw roemrijk werk, Vader van 't goede,
Almachtige, U maakte dit Heelal,

[Vervolg Engels]

Two other precious drops that ready stood,
Each in thir crystal sluice, he ere they fell
Kissed as the gracious signs of sweet remorse
And pious awe, that feared to have offended
  So all was cleared, and to the field they haste.
But first from under shady arborous roof,
Soon as they forth were come to open sight
Of day-spring, and the Sun, who scarce up risen
With wheels yet hov'ring o're the ocean brim,
Shot parallel to the earth his dewy ray,
Discovering in wide landscape all the east
Of Paradise and Eden's happy plains,
Lowly they bowed adoring, and began
Their orisons, each morning duly paid
In various style, for neither various style
Nor holy rapture wanted they to praise
Thir Maker, in fit strains pronounced or sung
Unmeditated, such prompt eloquence
Flowed from thir lips, in prose or numerous verse,
More tuneable than needed lute or harp
To add more sweetness, and they thus began.
  ‘These are thy glorious works, Parent of good,
Almighty, thine this universal frame,

[Vervolg Nederlands]

Zo wonderschoon. Wat een onzegbaar wonder
Moet U zijn! - tronend boven deze Hemel,
Voor ons onzichtbaar of maar flauw te zien
In dit Uw minste werk dat toch Uw goedheid
Toont, onvoorstelbaar, en Uw Hemelmacht:
Spreekt gij die dat het beste kunt, gij zonen
Des Lichts, gij engelen, want gij aanschouwt Hem,
In lied en koorzang juichend rond Zijn troon,
Dag na dag, zonder nacht, u Hemelingen!
Laat alle aardse schepselen Hem eren,
Het eerst, het laatst, daartussen, zonder eind.
Mooiste der sterren, laatste van de nacht,
Zo u niet bij de dageraad wilt horen,
Pand van de dag dat de serene ochtend
Kroont met uw lichtkrans, prijs hem in uw sfeer,
Nu zoet het eerste ochtenduur verrijst.
Zon, oog en ziel van deze grote wereld,
Erken Hem als de grootste, zing Zijn lof
Bij 't eeuwig wentelen, wanneer u stijgt
Tot u de noen bereikt en als u daalt.
Maan, die de oosterzon ontmoet en dan
Vliedt met de vaste sterren, vast in hun
Vliedende sfeer, en 't ander vijftal vuren

[Vervolg Engels]

Thus wondrous fair; thyself how wondrous then!
Unspeakable, who sitt'st above these Heavens
To us invisible or dimly seen
In these thy lowest works, yet these declare
Thy goodness beyond thought, and power divine:
Speak ye who best can tell, ye Sons of Light,
Angels, for ye behold him, and with songs
And choral symphonies, day without night,
Circle his Throne rejoicing, ye in Heav'n,
On earth join all ye creatures to extoll
Him first, him last, him midst, and without end.
Fairest of stars, last in the train of night,
If better thou belong not to the dawn,
Sure pledge of day, that crown'st the smiling morn
With thy bright circlet, praise him in thy sphere
While day arises, that sweet hour of prime.
Thou Sun, of this great World both eye and soule,
Acknowledge him thy greater, sound his praise
In thy eternal course, both when thou climb'st,
And when high noon hast gained, & when thou fall'st.
Moon, that now meet'st the orient Sun, now fli'st
With the fixed stars, fixed in their orb that flies,
And ye five other wand'ring fires that move

[Vervolg Nederlands]

Dat in mystieke dans beweegt, verklank
De lof voor Hem die uit het duister licht schiep.
Gij lucht en elementen, eerstgeboornen
Van de Natuur, die in uw vierslag eeuwig
Voortwentelt, menigvoud, die alle dingen
Vermengt en voedt, laat uw steeds nieuw bestel
De Schepper op steeds nieuwe wijze eren.
Gij nevels, wasems die nu rijzen van
Heuvel of dampend meer, donker of grauw,
Totdat de zon uw wollen kleed verguldt,
Rijs op ter eer van 's werelds grote Schepper,
Bedek de effen hemel met bewolking
Of drenk met buien de verdorste aarde,
Verhoog, rijzend of dalend, steeds Zijn lof.
Gij winden uit vier windstreken, prijst Hem,
Blaas zacht of luid. Pijnbomen, zwaai uw kruin,
Wuif, Hem ter ere, mee met al 't gewas.
Bronnen en u die zo melodisch murmelt,
Al stromend, zing nu murmelend zijn lof.
Stem in, levende zielen. U ook, vogels
Die zingend opstijgt naar de Hemelpoort,
Draag in uw lied Zijn eer en op uw wieken.
U die door water glijdt of gaat op aarde,

[Vervolg Engels]

In mystic dance not without song, resound
His praise, who out of darkness called up light.
Air, and ye Elements the eldest birth
Of Nature's womb, that in quaternion run
Perpetual circle, multiform; and mix
And nourish all things, let your ceaseless change
Vary to our great Maker still new praise.
Ye mists and exhalations that now rise
From hill or steaming lake, dusky or grey,
Till the Sun paint your fleecy skirts with gold,
In honour to the World's great Author rise,
Whether to deck with clouds the uncoloured sky,
Or wet the thirsty earth with falling showers,
Rising or falling still advance his praise.
His praise ye winds, that from four quarters blow,
Breathe soft or loud; and wave your tops, ye pines,
With every plant, in sign of worship wave.
Fountains and ye, that warble, as ye flow,
Melodious murmurs, warbling tune his praise.
Join voices all ye living souls, ye birds,
That singing up to Heaven gate ascend,
Bear on your wings and in your notes his praise;
Ye that in waters glide, and ye that walk

[Vervolg Nederlands]

Laag kruipend ofwel statig tredend, weest
Getuigen of ik zwijg, 's ochtend of 's avonds,
Bij dal of heuvel, bron of 't frisse lommer
Dat stem kreeg door mijn lied, om Hem te eren.
Heer van 't Heelal, gegroet, blijf ons weldadig
Uw goedheid geven, en wanneer de nacht
Iets kwaads vergaard heeft of verborgen houdt,
Verstrooi het, zoals dag de nacht verjaagt.'
Zo baden zij onschuldig, hun gemoed
Herwon zijn vrede en gewone rust.
Ze spoeden zich naar 't landwerk van die ochtend,
Langs zoetbedauwde bloemen. Waar een rij
Fruitbomen, zwaar van loof, verwende takken
Te ver strekt in onvruchtbare omhelzing,
Dient er gesnoeid. Ofwel de wijnrank dient met
Haar olm gepaard: gepaard slaat zij, trouwlustig,
Haar armen om hem heen en brengt als bruidsschat
Gezochte trossen ter versiering van
Zijn kale loof. Met medelij bezag
De Hemelkoning hen en riep zijn franke
Geest Rafael, die zich verwaardigd had
Te reizen met Tobias en zijn huwelijk
Te redden met de bruid van zeven mannen.

[Vervolg Engels]

The earth, and stately tread, or lowly creep;
Witness if I be silent, morn or even,
To hill, or valley, fountain, or fresh shade
Made vocal by my song, and taught his praise.
Hail universal Lord, be bounteous still
To give us only good; and if the night
Have gathered aught of evil or concealed,
Disperse it, as now light dispels the dark.'
So prayed they innocent, and to their thoughts
Firm peace recovered soon and wonted calm.
On to their morning's rural work they haste
Among sweet dews and flow'rs; where any row
Of fruit trees over-woody reached too far
Their pampered boughs, and needed hands to check
Fruitless embraces: or they led the vine
To wed her elm; she spoused about him twines
Her marriageable arms, and with her brings
Her dow'r th'adopted Clusters, to adorn
His barren leaves. Them thus employed beheld
With pity Heav'n's high King, and to him called
Raphael, the sociable Spirit, that deigned
To travel with Tobias, and secured
His marriage with the seaven-times-wedded maid.

[Vervolg Nederlands]

‘Rafael,’ sprak Hij, ‘jij weet dat op aarde
Satan, de hel ontsnapt door donkere chaos,
Het Paradijs verstoort, en hoe ontredderd
Het mensenpaar vannacht was, hoe hij denkt
In hen de mensheid ten verderf te voeren.
Ga dus en spreek met Adam als een vriend,
Een halve dag lang, in prieel of lommer,
Waar je hem vindt, de middaghitte mijdend,
Zijn werk verlichtend met een rustpoos of
Een maaltijd. Geef jij hem zodanig raad
Dat hij zich weer zijn blijde staat bewust is:
Verleend geluk dat hij maar hoeft te willen,
Zijn vrije wil verleend - zijn wil, wel vrij
Maar wankelbaar. Waarschuw hem dat hij zich
Niet al te veilig waant. Vertel hem wat hem
Bedreigt, van wie het dreigt, en welke vijand -
Na eigen val vanuit de Hemel - thans
Andermans val uit zulk een staat beraamt.
Niet door geweld, want dat zal Ik weerstaan:
Door leugen en bedrog. Laat hem dat weten,
Zodat hij niet, zondebewust, beweert
Verrast te zijn, gewaarschuwd noch gemaand.’

[Vervolg Engels]

‘Raphael,’ said he, ‘thou hear'st what stir on earth
Satan from Hell scaped through the darksome gulf
Hath raised in Paradise, and how disturbed
This night the human pair, how he designs
In them at once to ruin all mankind.
Go therefore, half this day as friend with friend
Converse with Adam, in what bow'r or shade
Thou find'st him from the heat of noon retir'd,
To respite his day-labour with repast,
Or with repose; and such discourse bring on,
As may advise him of his happy state,
Happiness in his power left free to will,
Left to his own free Will, his Will though free,
Yet mutable; whence warn him to beware
He swerve not too secure: tell him withall
His danger, and from whom, what enemy
Late fall'n himself from Heav'n, is plotting now
The fall of others from like state of bliss;
By violence, no, for that shall be withstood,
But by deceit and lies; this let him know,
Lest wilfully transgressing he pretend
Surprisal, unadmonished, unforewarned.’

Vier gedichten

Vladimir Nabokov[*]
(Vertaling Anne Stoffel)

In de trein

On-Russisch was het land, ik reisde al zo lang;
een onbekende zon ging onder.
De wielen hadden mij met hun berijmd gezang
op 't smalle bed de slaap gezonden.

Ik droomde van stations in dorpjes, van gelach,
van lente tussen al dat schokken,
totdat ik wakker werd en in de zwoele nacht
de ijzeren jamben hoorde stokken.

Een licht kwam als een spook langs het gordijn gejaagd,
en bij het sidderen en wringen
van wielen op de rem deed ik het raam omlaag:
het rook naar vocht en naar seringen.

В поезде

Я выехал давно, и вечер неродной
   рдел над равниною нерусской,
и стихословили колеса подо мной,
   и я уснул на лавке узкой.

Мне снились дачные вокзалы, смех, весна,
   и, окруженный тряской бездной,
очнулся я, привстал, и ночь была душна,
   и замедлялся ямб железный.

По занавеске свет, как призрак, проходил.
   Внимая трепету и тренью
смолкающих колес, я раму опустил:
   пахнуло сыростью, сиренью.

* *Een selectie uit Nabokovs Russische gedichten zal volgend jaar in vertaling verschijnen bij uitgeverij Hoogland & van Klaveren.*

[Daar lag mijn hele jeugd: een haag, een lijsterbes,]

Daar lag mijn hele jeugd: een haag, een lijsterbes,
de esdoorn van mijn kinderjaren;
ik kon een natte bank, een afdak, een bordes
en de stationsicoon ontwaren.

Het duurde een moment... toen dreven bank en lamp
en struikgewas weer weg, als boten.
De monsterlijke nacht nam weer de overhand.
Ik rijd weer, klein en opgesloten.

Een zwarte spoorweg die maar doelloos verder snelt,
een dof gebonk, een hijgend zwoegen
en wielgekreun, alsof een vluchteling vertelt
van kerkers en het leed van vroeger.

Grunewald, 4-7-21

[Была передо мной вся молодость моя:]

Была передо мной вся молодость моя:
плетень, рябина подле клена,
чернеющий навес и мокрая скамья,
и станционная икона.

И это длилось миг... Блестя, поплыли прочь
скамья, кусты, фонарь смиренный.
Вот хлынула опять чудовищная ночь,
и мчусь я, крошечный и пленный

Дорога черная, без цели, без конца,
толчки глухие, вздох и выдох,
и жалоба колес, как повесть беглеца
о прежних тюрьмах и обидах.

Груневальд, 4 7. 21

[In de nacht, terwijl de maan metalig]

In de nacht, terwijl de maan metalig
brandend aan de schuine daken likt,
krijg ik uit een venster dat toevallig
openstaat een klap, een zoete schrik
van muziek; ik voel mijn ziel omgeven
door de koude van een groot geluk;
ik wil vliegen, iemand heeft de nevel
voor de maan verblindend weggerukt,
handen uit de zakken nu, naar boven,
en gespreid, ik sidder en ik vlieg,
maar dan hoor ik de geluiden doven
en een hand klopt zachtjes op mijn rug:
‘vliegen is verboden’, zegt vol ijver
een passant, ‘was dat u soms ontgaan?’
Met mijn kroon van maanstof op, verstijvend,
kijk ik naar het stilgevallen raam.

Berlijn, 6-3-24

[При луне, когда косую крышу]

При луне, когда косую крышу
лижет металлический пожар,
из окна случайного я слышу
сладкий и пронзительный удар
музыки; и чувствую, как холод
счастия мне душу обдает;
кем-то ослепительно расколот
лунный мрак; и медленно в полет
собираюсь, вынимая руки
из карманов, трепещу, лечу,
но в окне мгновенно гаснут звуки,
и меня спокойно по плечу
хлопает прохожий: „вы забыли”,
- говорит, - „летать запрещено.”
И застыв, в венце из лунной пыли,
я гляжу на смолкшее окно.

Берлин, 6. 3. 24.

De schaduw

Een circus was voor zeven nachten
te gast in onze kleine stad.
Het koper blonk, trompetters brachten
ons een saluut en speelden wat.

En naar het plein vol vreemde luister
keken wij allen - de Sint jan
die daar verrijst, het blauwe duister
en bont publiek, zo'n honderd man.

Dan stokt de adem van het koper
en boven doodse stilte uit
begint het carillon te lopen
met grote stappen van geluid.

En in de hoogte, op een kabel,
gespannen voor de oude kerk,
is, wiegend met een staak en stralend,
ineens een acrobaat aan 't werk.

ТЕНЬ

К нам в городок приехал в гости
бродячий цирк на семь ночей.
Блистали трубы на помосте,
надулись щеки трубачей.

На площадь, убранную странно,
мы все глядели - синий мрак,
собор святого Иоанна
и сотня пестрая зевак.

Дыханье трубы затаили,
и над бесшумною толпой
вдруг тишину переступили
куранты звонкою стопой.

И в вышине, перед старинным
собором, на тутой канат,
шестом покачивая длинным,
шагнул, сияя, акробат.

[Vervolg Nederlands]

Het klokgelui, dat verder wandelt
zolang de Here het behoedt,
lijkt helemaal in licht veranderd
en hogerop in vlees en bloed.

De kathedraalmuur, wat pokdalig,
is oogverblindend wit van steen;
beweeglijk glijdt de blauwe schaduw
van de artiest eroverheen.

Steeds hoger, van de houtsculpturen
en richels naar de torenklok,
stapt daar het hoekige figuurtje
en draagt zijn uitgerekte stok.

Dan, bovenaan de toren zwevend,
door 't blauwe donker opgewacht,
verdwijnt met een gevleugeld beven
de tere schaduw in de nacht.

Weer klonk geschetter, blonk geschitter,
terwijl intussen, zwaar en klam,
een grove clown in doffe glitter
om centen naar beneden kwam.

Schwarzwald, 1925

[Vervolg Russisch]

Курантов звон, который длился,
пока в нем пребывал Господь,
как будто в свет преобразился
и в вышине облекся в плоть.

Стена соборная щербата
и ослепительна была;
тень голубая акробата
подвижно на нее легла

Все выше над резьбой портала,
где в нише - статуя и крест,
тень угловатая ступала,
неся свой вытянутый шест

И вдруг над башней с циферблатом,
ночною схвачен синевой,
исчез он с трепетом крылатым -
прелестный облик теневой.

И снова заиграли трубы,
меж тем, как потен и тяжел,

в погасших блестках, гаер грубый
за подаяньем к нам сошел.

Шварцвальд, 1925 г.

De executie

Het bleke gezicht ongeschoren,
lachend, het jasje nog heel,
geen das om, alleen een ivoren
knoopje geklemd op de keel,

zo wacht hij, en al wat zijn open
blik onderscheidt is: een hek,
een prop in het gras en vier lopen,
recht op de man af gestrekt.

Zo wachtte hij vroeger wel vaker,
jarig, met vrienden bijeen,
totdat het magnesium blakend
't blindwitte groepje bescheen.

Flits. Ijzeren pijn, en hij wankelt.
Dan, onverbiddelijk, nacht.
En boven de afgrond vliegt jankend
een engel, tot waanzin gebracht.

1928

Расстрел

Небритый, смеющийся, бледный,
в чистом еще пиджаке.
без галстука, с маленькой медной
запонкой на кадыке,

он ждет, и все зримое в мире -
только высокий забор,
жестянка в траве и четыре
дула, смотрящих в упор.

Так ждал он, смеясь и мигая,
на именинах не раз,
чтоб магний блеснул, озаряя
белые лица без глаз.

Все. Молния боли железной.
Неумолимая тьма.
И воя, кружится над бездной
ангел, сошедший с ума.

1928 г.

Vijf gedichten*

Fernando Pessoa
(Vertaling August Willemsen)

Het eerste
Dat van de kastelen

Europa, rustend op de ellebogen,
Ligt van Oost naar West. Ze ligt te staren.
En het floers over haar Griekse ogen,
Die nog weten, zijn romantische haren.

De linker elleboog wijkt terug; de tweede,
Rechts, is in een scherpe hoek gebogen.
De eerste is Italië, hier beneden;
De and're elleboog is Engeland,
En het gelaat rust op de vaste hand.

Zij kijkt, de blik vol raadsel en verval,
Naar het Westen, toekomst van 't verleden.

't Gelaat waarmee zij kijkt is Portugal.

Primeiro
O dos castelos

A Europa jaz, posta nos cotovelos:
De Oriente a Ocidente jaz, fitando,
E toldam-lhe românticos cabelos
Olhos gregos, lembrando.

O cotovelo esquerdo é recuado;
O direito, em ângulo disposto.
Aquele diz Itália onde é pousado;
Este diz Inglaterra onde, afastado,
A mão sustenta, em que se apoia o rosto.
Fita, com olhar sfingico e fatal,
O Ocidente, futuro do passado.

O rosto com que fita é Portugal.

* *Uit: Fernando Pessoa,* Boodschap, *te verschijnen oktober 2001 bij uitg. De Arbeiderspers. Het derde deel in de Pessoa-bibliotheek*, Mensagem (Boodschap), *is het enige dat Fernando Pessoa (1888-1935) zelf in boekvorm heeft gepubliceerd, een jaar voor zijn dood, in 1934*.

Het vijfde
Dom Sebastião, koning van Portugal

Waanzinnig, zeker, want ik wilde grootheid
Zo als het Fatum die niet geeft.
Te veel was mij mijn zekerheid;
Daarom is in het zand gesneefd
Mijn wezen dat geweest is, niet dat leeft.

Mijn waanzin zij anderen toegewenst
Met al wat aan haar kleeft.
Wat méér, zonder de waanzin, is de mens
Dan een verzadigd beest,
Zich voortplantend kadaver dat nog leeft?

Quinta
D. Sebastião, rei de Portugal

Louco, sim, louco, porque quis grandeza
Qual a Sorte a não dá.
Não coube em mim minha certeza;
Por isso onde o areal está
Ficou meu ser que houve, não o que há.

Minha loucura, outros que me a tomem
Com o que nela ia.
Sem a loucura que é o homem
Mais que a besta sadia,
Cadáver adiado que procria?

Het zesde
Dom Dinís

Diep in de nacht schrijft hij een Vriendenlied,
De planter van de schepen in 't verschiet,
En meent hij een stil fluisteren te horen:
Het ruisen van het pijnbos dat, als koren
Van het Rijk, golft zonder dat men 't ziet.

Een bergbeek is dit lied, een jong geklater,
Het zoekt reeds nu de oceaan van later;
En wat het bos vertelt van wel en wee
Is het huidig geluid van dat toekomstig water,
Stem van de aarde hunk'rend naar de zee.

Sexto
D. Dinis

Na noite escreve um seu Cantar de Amigo
O plantador de naus a haver,
E ouve um silêncio múrmuro consigo:
E o rumor dos pinhais que, como um trigo
De Império, ondulam sem se poder ver.

Arroio, esse cantar, jovem e puro,
Busca o oceano por achar;
E a fala dos pinhais, marulho obscuro,
É o som presente desse mar futuro,
É a voz da terra ansiando pelo mar.

III
Gedenksteen

Groot is het streven en de mens is klein.
Ik, Diogo Cão, zeevaarder, liet
Deze gedenksteen in het bruine zand
En ik voer voort, naar God gebiedt.

De ziel is goddelijk en 't werk is onvolmaakt.
Deze gedenksteen zegt de winden en de stranden
Dat van 't gewaagde werk mijn aandeel is gedaan:
Het overige is in Gods handen.

En aan de immense en mogelijke zeeën
Zeggen deze Schilden, die ge hier leest,
Dat de eindige zee Grieks of Romeins kan zijn:
De oneindige zee is Portugees.

En dit Kruis hier zegt dat wat mijn ziel bezielt
En wat mij deze koorts tot varen geeft
Pas in Gods rust de haven vinden zal
Die niemand ooit gevonden heeft.

III
Padrão

O esforço é grande e o homem é pequeno.
Eu, Diogo Cão, navegador, deixei
Este padrão ao pé do areal moreno
E para diante naveguei.

A alma é divina e a obra é imperfeita.
Este padrão sinala ao vento e aos céus
Que, da obra ousada, é minha a parte feita:
O por-fazer é só com Deus.

E ao imenso e possível oceano
Ensinam estas Quinas, que aqui vês,
Que o mar com fim será grego ou romano:
O mar sem fim é português.

E a Cruz ao alto diz que o que me há na alma
E faz a febre em mim de navegar
Só encontrará de Deus na eterna calma
O porto sempre por achar.

X
De zee Portugees

O zilte zee, wat van uw zout tezamen
Zijn door Portugal geweende tranen!
Hoe veel moeders hebben niet voor u geleden,
Hoe veel zoons hebben vergeefs gebeden!
Hoe veel meisjes bleven manloos zitten
Opdat wij u, o zee, zouden bezitten!

Was het dit waard? Alles is alles waard
Wanneer de ziel zichzelf aanvaardt.
Wie varen wil voorbij het verst verschiet
Moet pijn voorbij, voorbij verdriet.
God gaf de zee gevaren, diepten, kolken,
Maar in haar weerspiegelt hij de wolken.

X
Mar Português

Ó mar salgado, quanto do teu sal
São l grimas de Portugal!
Por te cruzarmos, quantas mâes choraram,
Quantos filhos em vão rezaram!
Quantas noivas ficaram por casar
Para que fosses nosso, ó mar!

Valeu a pena? Tudo vale a pena
Se a alma não é pequena.
Quem quer passar além do Bojador
Tem que passar além da dor.
Deus ao mar o perigo e o abismo deu,
Mas nele é que espelhou o céu.

Voor de dichter
Varlam Sjalamov[*]
(Vertaling Hans Boland)

In een nog niet zo ver verleden
werden mijn voetzolen geschroeid
door dit, mijn land, door steen doorsneden.
Ze waren stoffig, ongeschoeid.

De vorst was als een tang, ik steende,
hij vrat mijn nagels uit mijn vlees.
Ik hieuw mijn tranen af, ik weende
en droomde niet. En in clichés,

in platgetreden metaforen
heb ik gezocht naar het gelijk
van de vertrapten. Daar behoren
zonlicht en lucht het hellerijk.

Mijn grijze slapen moest ik wrijven
met handpalmen vol angst. Een zout
hemd hoefde niet lang heel te blijven
en brak maar zo, want het was koud.

Поэту

В моем, еще недавнем прошлом
На солнце камни раскали,
Босые, пыльные подошвы
Палила мне моя земля.

И я стонал в клещах мороза,
Что ногти с мясом вырвал мне,
Рукой обламывал я слезы,
И это было не во сне.

Там я в сравнениях избитых
Искал избитых правоту,
Там самый день был средством пыток,
Что применяются в аду.

Я мял в ладонях, полных страха,
Седые потные виски,
Моя соленая рубаха
Легко ломалась на куски.

* *Varlam Sjalamov (1907-1982) is beroemd geworden met zijn korte verhalen over de Goelag, waarvan de Nederlandse vertaling onlangs verscheen bij de Bezige Bij. Daarnaast heeft hij zo'n zevenhonderd gedichten nagelaten, veelal over zijn ervaringen in de Goelag. Dit is de eerste Nederlandse vertaling van een daarvan.*

[Vervolg Nederands]

Grommend als ik mijn voer vermaalde,
een stukje schrijfpapier dat plots
vanuit de poolnacht nederdaalde
beschouwend als een wonder Gods.

Vocht oplikkend en er de haren
mee nat makend van snor en baard,
met maanden rekenend noch jaren -
mijn leven bleef per uur gespaard.

En 's avonds kon ik niet doorgronden
waarom ik nog in leven was -
tot ik jouw klanken had hervonden,
alsof je mij je verzen las.

Ik prevelde ze als gebeden,
hun levensbron leste mijn dorst:
sterren die me geleide deden,
een schutsikoontje op mijn borst.

Het enige dat met een leven
ver daarvandaan verwantschap had,
van 's levens smeerboel niet vergeven,
waar *hij* niet op je hielen zat,

[Vervolg Russisch]

Я ел, как зверь, рыча над пищей.
Казался чудом из чудес
Листок простой бумаги писчей,
С небес слетевший в темный лес.

Я пил, как зверь, лакая воду,
Мочил отросшие усы.
Я жил не месяцем, не годом,
Я жить решался на часы.

И каждый вечер, в удивленье,
Что до сих пор еще живой,
Я повторял стихотворенья
И снова слышал голос твой.

И я шептал их, как молитвы,
Их почитал живой водой,
И образком, хранящим в битве,
И путеводною звездой.

Они единственною связью
С иною жизнью были там,
Где мир душил житейской грязью
И смерть ходила по пятам.

[Vervolg Nederlands]

de dood. Magie van beelden, woorden
en vergelijkingen rees uit
de kreet op die wij altijd hoorden
van de natuur: zij eist haar buit

maar is nooit wreed geweest, beweert ze.
Ze neemt, wanneer de tijd daar rijp
voor is, mijn onrust weg, bezweert ze:
als ik de waarheid echt begrijp.

Laat mij dan het geheugen loven,
want door de jaren, door de macht
van alziend ijs, met sneeuw bestoven,
had het jouw reddend woord gebracht,

de ruimte van een ongeschonden
innerlijk, van een puur verschiet,
waar versregels een leven grondden
dat aan verlangen houvast biedt.

Temidden van schijnheiligheden,
kwaad en verwording mijn behoud,
ja, dankzij jou is tot op heden
mijn hart niet hard, mijn bloed niet koud.

[Vervolg Russisch]

И средь магического хода
Сравнений, образов и слов
Взыскующая нас природа
Кричала изо всех углов,

Что, отродясь не быв жестокой,
Успокоенью моему
Она еще назначит сроки,
Когда всю правду я пойму.

И я хвалил себя за память,
Что пронесла через года
Сквозь жгучий камень, вьюги заметь
И власть всевидящего льда

Твое спасительное слово,
Простор душевной чистоты,
Где строчка каждая - основа,
Опора жизни и мечты.

Вот потому-то средь притворства
И растлевающего зла
И сердце все еще не черство,
И кровь моя еще тепла.

Drie Idyllen

Theocritus[*]

(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Serenade (Idylle 3)

Ik breng een serenade aan Amaryllis. Geitjes,
blijf grazen op de heuvel, laat Tityrus je leiden.
Ach, Tityrus, mijn dierbaarste makker, weid mijn geiten
en breng ze naar de bron toe; maar, Tityrus, die gele
Libische bok, pas op dat zijn horens je niet stoten.

O liefste Amaryllis, waarom lonk jij niet langer
en roept mij niet je grot in? Verafschuw jij je schatje?
Staat van dichtbij mijn knolneus je tegen, is mijn baardgroei
jou, nimf, te ruig? Je maakt nog dat ik me op zal hangen!
Kijk eens, ik breng je appels! Wel tien! die ik geplukt heb
precies waar jij het wilde, en morgen breng ik nieuwe...
Zie toch eens hoe de liefde mijn hart verscheurt. Ach, was ik
die hommel, ik zou zoemend dwars door klimop en varens,
waarachter jij je schuilhoudt, je grot in komen vliegen.
Nu heb ik weet van Eros: een wrede god, gezoogd met
leeuwinnemelk, volwassen geworden in de wouden,
die met zijn smeulend vuur mij tot in mijn botten foltert.
Meisje, ben jij van steen, met die ogen en die zwarte

Θεοκριτου κομοσ

Κωμάσδω ποτὶ τὸν ᾽Αμαρυλλίδα, ταί δέ μοι αίγες
βόσκονται κατ' ὄρος, καὶ ὁ Τίτυρος αὐτὰς ἐλαύνει.
Τίτυρ', ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλημένε, βόσκε τὰς αίγας,
καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε, Τίτυρε• καὶ τὸν ἐνόρχαν,
τὸν Λιβυκὸν κνάκωνα, φυλάσσει μή τυ κορύψη

'ω χαρίεσσ᾽ ᾽Αμαρυλλί, τί μ' οὐκέτι τοῦτο κατ᾽ ἄντρον
παρκύπτοισα καλεῖς, τὸν ἐρωτύλον; ἡ βά με μισείς;
ἡ ῥά γέ τοι σιμός καταφαίνομαι ἐγγύθεν ἦμεν,
νύμφα, καὶ προγένειος; ἀπάγξασθαί με ποησείς.
ἠνίδε τοι δέκα μᾶλα φέρω τηνῶθε καθεῖλον
ὦ μ' ἐκέλεν καθελεῖν τύ• καὶ αὔριον ἄλλα τοι οἰσῶ.
θᾶσαι μάν. θυμαλγὲς ἐμὶν ἄχος, αἴθε γενοίμαν
& βομβεῦσα μέλισσα καὶ ἐς τεὸν ἄντρον κοίμαν,
τὸν κισσὸν διαδὺς καὶ τὰν πτέριν & τυ πυκάσδει.
νῦν ἔγνων τὸν ῎Ερωτα• βαρύς θεός• ἦ ῥα λεαίνας
μαζὸν ἐθήλαζεν, δρυμῷ τέ νιν ἔτραφε μάτηρ,
ός με κατασμύχων καὶ ἐς ὀστίον ἄχρις ἰάπτει.
ὦ τὸ καλὸν ποθορεῦσα, τὸ πᾶν λίθος, ὦ κυάνοφρυ

* *De hellenistische dichter Theocritus (ca. 305 - ca. 245 v.Chr.) geldt als de schepper van het herdersdicht. De onderwerpen van deze drie 'Idyllen' (kleinere gedichten, taferelen) zijn typerend voor het genre: resp. een liefdesklacht vóór de woning van de beminde; losse (quasi-)realistische* small talk; *en een zangwedstrijd.*

[Vervolg Nederlands]

wenkbrauwen? Kus je herder, en ik zal jou omhelzen,
want ook in lege kussen is zoet genot te vinden.
Jij doet me zometeen nog de klimopkrans verscheuren
die ik voor jou bewaard heb, m'n lieve Amaryllis,
met bloemetjes doorvlochten, naar peterselie geurend.
Wat ben ik ongelukkig! Ik lijd als jij niet luistert.
Ik doe mijn pelsjas uit en ik stort me in de golven
vanaf de rots waar Olpis, de visser, naar tonijn speurt.
Wanneer ik dan zal sterven, zal jou dat nog plezier doen:
daar kwam ik onlangs achter, bij 't spel van ze-bemint-me-
of-ze-bemint-me-niet, toen het blad van de papaver
niet knallen wou; het is in mijn holle arm verschrompeld.[29-30]
Terecht zei ook Agroio - ik heb haar zeef geraadpleegd,[31]
ze was onlangs op 't maailand de aren aan het lezen -
dat ik aan jou verslaafd ben, terwijl je nooit aan mij denkt.
Kijk eens, die witte geit is voor jou, met beide jongen!
Die zou de bruine dienstmeid van Mermnon ook graag hebben...
Ik zal ze háár maar geven, jij houdt me op een afstand.

Mijn rechter oog gaat jeuken: omdat ik haar nu zien zal?
Geleund tegen die pijnboom zal ik mijn liedje zingen.
Misschien zal ze dan kijken, ze is toch niet van ijzer.

'Toen Hippomenes het meisje tot het huwelijk wou verleiden,[40-42]
Wierp hij appels bij de wedloop: Atalanta, die ze zag,
Werd betoverd en zij voelde zich in liefdes afgrond glijden.
Toen de waarzegger Melampos koeien van de Othrysweide[43-45]
Bracht naar Pylos, werd de schoonheid die in Bias' armen lag,

[Vervolg Grieks]

νύμφα, πρόσπτυξαί με τὸν αἰπόλον, ὡς τυ φιλήσω
ἔστι καὶ ἐν κενεοίσι φιλήμασιν ἀδέα τέρψις.
τὸν στέφανον τίλαί με κατ' αὐτίκα λεπτά ποησεῖς,
τόν τοι ἐγών, ᾽Αμαρυλλί φίλα, κισσοίο φυλάσσω,
ἀμπλέξας καλύκεσσι καὶ εὐόδμοισι σελίνοις.
ὤμοι ἐγών, τί πάθω, τί ὁ δύσσους; οὐχ ὑπακούεις.
τὰν βαίταν ἀποδὺς ἐς κύματα τηνῶ ἀλεῦμαι,
ὥπερ τώς θύννως σκοπιάζεται Ολπις ὁ γριπεύς:
και κα δὴ ἀποθάνω, τό γε μὲν τεὸν ἀδὺ τέτυκται.
ἔγνων πρᾶν, ὅκα μοι, μεμναμένῳ εἰ φιλέεις με,
οὐδὲ τὸ τηλέφιλον ποτεμάξατο τὸ πλατάγημα,
ἀλλ' αὕτως ἀπαλῷ ποτὶ πάχει ἐξεμαράνθη.
εἶπε καὶ ᾽Αγροιὼ ταλαθέα κοσκινόμαντις
ἃ πρᾶν ποιολογεῦσα παραιβάτις, οὐνεκ' ἐγὼ μέν
τὶν ὅλος ἔγκειμαι, τύ δέ μεν λόγον οὐδένα ποιῇ.
ἦ μάν τοι λευκὰν διδυματόκον αίγα φυλάσσω,
τάν με καὶ ὁ Μέρμνωνος ἐριθακὶς & μελανόχρως
αἰτεῖ• καὶ δωσῶ οἱ, ἐπεὶ τύ μοι ἐνδιαθρύπτη.
ἄλλεται ὀφθαλμός μεν ὁ δεξιός• ἆρά γ' Ιδησῶ[37]

αὐτόν; ἀσεῦμαι ποτὶ τὸν πίτυν ὦδ᾽ ἀποκλινθείς,
καί κι μ' ίσως ποτίδοι, ἐπεὶ οὐκ ἀδαμαντίνα ἐστίν.
Ιππομένης, ὅκα δὴ τὰν παρθένον ἤθελε γᾶμαι,
μᾶλ' ἐν χερσὶν ἐλὼν δρόμον ἄνυεν• ὁ δ᾽ ᾽Αταλάντα
ὡς ίδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἀλατ᾽ ἔρωτα.
τὰν ἀγέλαν χώ μάντις ἀπ᾽ Όθρυος ἄγε Μελάμπους
ἐς Πύλον• ὁ δὲ Βίαντος ἐν ἀγκοίναισιν ἐκλίνθη

[Vervolg Nederlands]

Moeder van Alphesiboia, wijze dochter van die beiden.
  Door Adonis, die als herder op de berg zijn kudde weidde,[46-48]
Werd de mooie Cytherea zo verdwaasd dat, toen hij stierf,
Zij haar lieveling niet losliet, maar hem aan haar borsten vlijde.
  En Endymion, die eeuwig slapen mag, is te benijden.[49]
Ik benijd ook, lieve vrouwe, Jasion, want hij verwierf[50-51]
Tal van schatten die verborgen blijven voor oningewijden.'

'k Heb hoofdpijn, maar dat zal je een zorg zijn. Nu geen lied meer,
hier val ik en blijf liggen. Dat wolven mij maar vreten.
Laat dat voor jou zo zoet zijn als honing in je keeltje.

[Vervolg Grieks]

μάτηρ & χαρίεσσα περίφρονος ᾽Αλφεσιβοίας.
  τὰν δὲ καλὰν Κυθέρειαν ἐν ὤρεσι μῆλα νομεύων
οὐχ οὕτως (δωνις ἐπὶ πλέον ἄγαγε λύσσας,
ὥστ᾽ οὐδὲ φθίμενον νιν άτερ μαζοίο τίθητι;
  ζαλωτὸς μὲν ἐμὶν ὁ τὸν ἄτροπον ὑπνον Ιαύων
'Ενδυμίων• γαλῶ δέ, φίλα γύναι, Ιασίωνα,
ὃς τόσσων ἐκύρησεν, ὅσ᾽ οὐ πευσεῖσθε, βέβαλοι.

  ᾽Αλγέω τάν κεφαλάν, τὴν δ᾽ οὐ μέλει. οὐκέτ᾽ ἀείδω,
κεισεῦμαι δὲ πεσών, καὶ τοὶ λύκοι ὦδέ μ' ἔδονται.
ὡς μέλι τοι γλυκύ τοῦτο κατὰ βρόχθοιο γένοιτο.

Herderspraat (Idylle 4)
(Battos en Korydon)

B.
Zeg Korydon, die koeien, zijn die soms van Philondas?

K.
Welnee, die zijn van Aigon, ik moet ze voor hem hoeden.

B.
En zit je die nou stiekem te melken als het nacht wordt?

K.
Die ouwe legt de kalfjes dan aan en controleert me.

B.
Waar is hun echte herder zo schielijk naar vertrokken?

K.
Weet je dat niet? Die is naar Olympia, met Milon.[6]

B.
Maar heeft-ie ooit z'n lichaam met olie ingewreven?[7]

K.
Hij schijnt zo sterk te zijn dat-ie Hercules kan kloppen.

B.
Dat zei m'n moeder ook, dat ik beter was dan Pollux...[9]

K.
Hij is op weg gegaan met een schop en twintig schapen.[10]

B.
Die Milon met zijn praatjes maakt zelfs een wolf krankzinnig.

K.
De koeien missen Aigon, ze loeien in de rondte.

B.
Die arme dieren hebben een waardeloze herder.[13]

K.
Nou, arm dat zijn ze zeker: ze willen niet meer vreten.

B.
Dat beest daar in de verte bestaat alleen uit botten.
Houdt-ie zich soms in leven met dauw, zoals de krekels?[16]

K.
God nee, ik zet hem vaak bij de Aisaros in 't weiland[17]
en stop hem ook een prachtige bos met sappig gras toe;
vaak stoeit-ie in de schaduw van de Latymnoshelling.[19]

Θεοκριτου νομεισ
ΒΑΤΤΟΣ
Εἰπέ μοι, ὦ Κορύδων, τίνος αἱ βόες; ἡ ρα Φιλώνδα;
ΚΟΡΥΔΩΝ
οὐκ, ἀλλ' Αἴγωνος• βόσκειν δέ μοι αὐτὰς ἔδωκεν.

ΒΑ.
πά ψε κρύβδαν τὰ ποθέσπερα πάσας ἀμέλγες;

ΚΟ.
ἀλλ' ὁ γέρων ὑφίητι τὰ μοσχία κήμὲ φυλάσσει.[4]

ΒΑ.
αὐτὸς δ᾽ ἐς τίν' ἄφαντος ο βουκόλος ὠχετο χώραν;

ΚΟ.
οὐκ ἄκουσας; ἄγων νιν ἐπ᾽ ᾽Αλφεόν ᾤχετο Μίλων.

ΒΑ.
καὶ πόκα τῆνος ἔλαιον ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἐπώπει,

ΚΟ.
φαντί νιν Ἡρακλῆι βίην καὶ κάρτος ἐρίσδειν.
ΒΑ, κήμ᾽ ἔφαθ' ά μάτηρ Πολυδεύκεος ἦμεν ἀμείνω.

ΚΟ.
κώχετ' ἔχων σκαπάναν τε καὶ εἴκατι τουτόθε μῆλα.

ΒΑ.
πείσαι και Μίλων καὶ τὼς λύκος αὐτίκα λυσσῆν.

ΚΟ.
ταί δαμάλαι δ' αὐτὸν μυκώμεναι αἴδε ποθεῦντι,

ΒΑ.
δείλαιαί γ' αὗται, τὸν βουκόλον ὡς κακὸν εὗρον.

ΚΟ.
ἢ μὲν δείλαιαί γε, καὶ οὐκέτι λῶντι νέμεσθαι.

ΒΑ.
τήνας μέν δή τοι τάς πόρτιος αὐτὰ λέλειπται
τωστία, μὴ πρώκας σιτίζεται ὥσπερ ὁ τέττιξ;

ΚΟ.
οὐ Δᾶν, ἀλλ' ὅκα μέν νιν ἐπ᾽ Αἰσάροιο νομεύω
καὶ μαλακῶ χόρτοιο καλὰν κώμυθα δίδωμι,
ἄλλοκα δὲ σκαίρει τὸ βαθύσκιον ἀμφὶ Λάτυμνον.

[Vervolg Nederlands]

B.

En daar, die rosse stier is broodmager! Die zou mooi zijn
voor Lamprias' bevolking wanneer ze offers brengen[21]
aan Hera! Wat is dat toch een lammenadig volkje.

K.

Toch wordt-ie naar het strandmeer gebracht en Physkos'[23]
weiland
of de Neaithosoever waar het krioelt van planten,[24]
zoals alanten, stalkruid en geurige melisse.

B.

Ach jee, jij stomme Aigon, je koeien naar de bliksem,
omdat ook jij je hoop stelt op zo'n vervloekte zege.
De panfluit die je zelf hebt gesneden, raakt beschimmeld.

K.

Nee, bij de Muzen, echt niet: toen-ie vertrok naar Pisa,[29]
gaf-ie hem mij cadeau, want ik speel ook heel behoorlijk.
Ik breng zowel de liedjes van Glauke als van Pyrrhos,[31]
ik zing de lof van Croton, 'Jij mooie stad Zakynthos!'[32]
en van Lakinion in het oosten, waar die bokser,[33]
die Aigon, in z'n eentje zo'n tachtig broden opvrat.
Daar heeft-ie ook die stier aan een poot omlaag getrokken,
de berg af, als cadeautje voor Amaryllis. Vrouwen
gilden van angst - de herder kwam niet meer bij van 't lachen.

B.

O lieve Amaryllis, al ben je dood, toch denk ik
alleen aan jou, ver weg, die ik liefheb als mijn geiten.
Ach, dat mijn harde noodlot zo wreed heeft toegeslagen!

K.

Kom Battos, hou je haaks. Het gaat morgen wel weer beter.
Zolang er leven is, is er hoop. Alleen de doden
hebben niks meer te hopen. Na regen schijnt de zon weer.

B.

Ik zal m'n best doen. Hé, jaag die kalveren de berg op!
Ze vreten die olijf kaal, de boeven!

K.

Ksst! Vort, Witte!
Vort, Blaarkop, naar de heuvel! Heb je me niet begrepen?

[Vervolg Grieks]

BA.

λεπτὸς μὲν χὠ ταῦρος ὁ πυρρίχος, αίθε λάχοιεν
τοὶ τῷ Λαμπριάδα, το δαμόται δικα θύωντι
τᾑ Ηρᾳ, τοιόνδε• κακοχράσμων γὰρ ὁ δάμος,

ΚΟ.
καὶ μὲν ἐς στομάλιμνον ἐλαύνεται ἐς τε τὰ Φύσκω,
καὶ ποτὲ τὸν Νήαιθον, ὅπᾳ καλὰ πάντα φύοντι
αἰγίπυρος καὶ κνύζα καὶ εὐώδης μελίτεια.

ΒΑ.
φεῦ φεῦ βασιῦνται καὶ ταὶ βόες, ὦ τάλαν Αἴγων,
εἰς Ἀίδαν, ὅκα καὶ τὸ κακᾶς ἠράσσας νίκας,
χά σύριγξ εὐρῶτι παλύνεται, ἄν ποκ' ἐπάξα.

ΚΟ.
οὐ τήνα γ', οὐ Νύμφας, ἐπεὶ ποτί Πίσαν ἀφέρπων
δῶρον ἐμοί νιν ἔλειπεν• ἐγὼ δέ τις εἰμὶ μελικτάς,
κεῖ μὲν τὰ Γλαύκας ἀγκρούομαι, εὖ δὲ τὰ Πύρρω.
αἰνέω τάν τε Κρότωνα - Καλὰ πόλις ἅτε Ζάκυνθος...-
καὶ τὸ ποταῷον τὸ Λακίνιον, ἅπερ ὁ πύκτας
Αίγων ὀγδώκοντα μόνος κατεδαίσατο μάζας,
τηνεῖ καὶ τὸν ταῦρον ἀπ᾽ ὤρεος ἄγε πιάξας
τᾶς ὁπλᾶς κήδωκ' Ἀμαρυλλίδι, ταὶ δὲ γυναίκες
μακρὸν ἀνάυσαν, χὠ βουκόλος ἐξεγέλασσεν.

ΒΑ,
ὦ χαρίεσσ' 'Αμαρυλλί, μόνας σέθεν οὐδὲ θανούσας
λασεύμεσθ'• ὅσον αἶγες ἐμίν φίλαι, ὅσσον ἀπέσβης.
αἰαὶ τῷ σκληρῶ μάλα δαίμονος ός με λελόγχει

ΚΟ.
θαρσείν χρή, φίλε Βάπτε• τάχ' αύριον ἔσσετ᾽ ἄμεινον
ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες,
χώ Ζεύς ἄλλοκα μὲν πέλει αίθριος, ἄλλοκα δ' ύει

ΒΑ.
θαρσέω, βάλλε κάτωθε τὰ μοσχία• τᾶς γὰρ ἐλαίας
τὸν θαλλὸν τρώγοντι, τὰ δύσσος. ΚΘ. σίτθ', ὁ
Λέπαργος,
σίτθ᾽, ὦ Κυμαίθα, ποτὶ τὸν λόφον. οὐκ ἐσακούεις;

[Vervolg Nederlands]

Ik kom eraan, bij Pan, en wanneer je daar niet weggaat,
dan zal je d'r van lusten! Kijk nou, ze doet het nog es!
Als ik m'n haakschop hier had, wat zou ik je dan raken!

B.
Au! Kijk es, Korydon! Wel verdomme! Zei je *raken*?
Daaronder, bij mijn enkel, een stekel van een distel!
Wat gaan die dingen diep! Laat dat kalf de klere krijgen!
Ik wil het pakken, treft me die doorn! Zie je hem zitten?

K.
Ja... ja! Ik heb hem tussen mijn nagels. Kijk, daar is-tie.

B.
Hoe toch een piepklein wondje een flinke vent kan vellen!

K.
Je moet ook in de bergen je schoenen aandoen, Battos,
want in de bergen stikt het van dorens en van distels.

B.
Maar zeg es, Korydon, paalt het oudje nog dat schatje[58]
met donkere wenkbrauwen, waarop-tie eerst al geilde?

K.
Ja nou en of, de schooier: ik heb hem gisteravond
nog bij de stal betrapt en hij gaf d'r flink van jetje.

B.
Bravo, jij Casanova! jouw soort verslaat de Satyrs
en alle goden Pan, met hun monsterlijke benen.[63]

[Vervolg Grieks]

ἠξῶ, καὶ τὸν Πάνα, κακόν τέλος αὐτίκα δωσῶν,
εἰ μὴ ἄπει τουτῶθεν. [δ᾽ αὖ πάλιν άδε ποθέρπει.
αἴθ᾽ ἥς μοι ῥοικόν τι λαγωβόλον, ὡς τυ πάταξα.

ΒΑ.
θᾶσαι μ᾽, ὦ Κορύδων, ποττῶ Διός• ἀ γὰρ ἄκανθα
ἁρμοῖ μὲ ὦδ᾽ ἐπάταξ᾽ ὑπὸ τὸ σφυρόν. ὡς δὲ βαθεῖο
τατρακτυλλίδες ἐντί. κακῶς ὁ πόρτις ὅλοιτο
εἰς ταύταν ἐτύπην χασμεύμενος. ἡ ῥά γε λεύσσεις;

ΚΟ.
ναί ναί, τοῖς ὀνύχεσσιν ἔχω τέ νιν• ἄδε καὶ αὐτά

ΒΑ.
ὀσσίχον ἐστὶ τὸ τύμμα, καὶ ἀλίκον ἄνδρα δαμάσδει.

ΚΟ.

εἰς ὄρος δκχ᾽ ἔρπης, μὴ νήλιπος ἔρχεο, Βάπτε
ἐν γὰρ ὄρει ῥάμνοι τε καὶ ἀσπάλαθοι κομόωντι.

ΒΑ.
εἶπ᾽ ἄγε μ', ὦ Κορύδων, τὸ γερόντιον ἦ δ' ἔτι μύλλει
τήναν τὰν κυάνοφρυν ἐρωτίδα τᾶς ποκ' ἐκνίσθη;

ΚΟ.
ἀκμάν γ᾽, ὦ δείλαιε• πρόαν γε μὲν αὐτὸς ἐπενθών
καὶ ποτὶ τῷ μάνδρα κατελάμβανον ἄμος ενήργει.

ΒΑ.
εὖ γ', ὠνθρωπε φιλοῖφα. τό τοι γένος ἢ Σατυρίσκοις
ἐγγύθεν ἢ Πάνεσσι κακοκνάμοισιν ἐρίσδει.

Zingende herders (Idylle 6)

De koeherders Damoitas en Daphnis, o Aratos,[1]
dreven een keer hun kudden bijeen. De een was donzig,
de ander had een baardje. Het was een zomermiddag.
Nabij een bron gezeten begonnen zij te zingen,
eerst Daphnis, want van hem was de uitdaging afkomstig.

Daphnis

‘Polyphemus, Galatea gooit met appels naar je kudde,[6]
Noemt je hopeloos als minnaar, scheldt je uit voor geitenhoeder![7]
En jij kijkt niet naar dat arme, arme meisje om, je zit maar
Zoet te blazen op je syrinx. Kijk! nu gooit ze naar het hondje
Dat je schapen moet bewaken: hoor hem blaffen, zie hem loeren
Naar het onbewogen zeevlak dat zijn beeltenis weerspiegelt
Bij het rennen langs de kustlijn waar de kalme golven bruisen.
Kijk toch uit dat hij niet opspringt naar de kuiten van het meisje
En haar gave huid bezoedelt als zij uit de zee komt stuiven!
Maar ook uit de verte lonkt zij, en zij wiegt zich als de droge
Distelkronen die verzengd zijn door de mooie hete zomer.
Als je haar bemint, ontvlucht ze; als je niet bemint, dan komt ze.
Haar pion zál promoveren! Want voor iemand die verliefd is,[18]
Polyphemus, lijkt de liefste prachtig, ook al is hij lelijk.’

Daarop begon Damoitas en heeft als volgt gezongen.

Θεοκριτου βουκολιασται
Δαμοιτασ και δαφνισ

Δαμοίτας καὶ Δάφνις ὁ βουκόλος εἰς ἕνα χῶρον
τὰν ἀγέλαν ποκ', Αρατε, συνάγαγον• ἦς δ' ὁ μὲν αὐτῶν
πυρρός, ὁ δ' ἡμιγένειος• ἐπὶ κράναν δέ τιν' ἀμφω
ἐσδόμενοι θέρεος μέσῳ ἄματι τοιάδ᾽ ἄπιδον.
πρᾶτος δ' ἄρξατο Δάφνις, ἐπεὶ καὶ πρῶτος ἔρισδεν

Δαφνισ

βάλλει τοι, Πολύφαμε, τὸ ποίμνιον & Γαλάτεια
μάλοισιν, δυσέρωτα καὶ αἰπόλον ἄνδρα καλεῦσα
καὶ τύ νιν οὐ ποθόρησθα, τάλαν τάλαν, ἀλλὰ κάθησαι
ἀδέα συρίσδων, πάλιν ἄδ', ἴδε, τάν κύνα βάλλει
ά τοι τῶν δίων ἔπεται σκοπός• ὁ δὲ βαύσδει
εἰς ἅλα δερκομένα, τὰ δέ νιν καλὰ κύματα φαίνει
ἄσυχα καχλάζοντος ἐπ' αἰγιαλοῖο θέοισαν.
φράζει μὴ τᾶς παιδὸς ἐπὶ κνάμαισιν ὀρούση
ἐξ ἁλὸς ἐρχομένας, κατὰ δὲ χρόα καλόν ἀμύξῃ.
ἅ δὲ καὶ αὐτόθι τοι διαθρύπτεται• ὡς ἀπ' ἀκάνθας
ταὶ καπυραί χαίται, τὸ καλὸν θέρος ἀνίκα φρύγει,
καὶ φεύγει φιλέοντα καὶ οὐ φιλέοντα διώκει,

καὶ τὸν ἀπὸ γραμμᾶς κινεῖ λίθον• ἡ γὰρ ἔρωτι
πολλάκις, ὦ Πολύφαμε, τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.
Τῷ δ᾽ ἐπὶ Δαμοίτας ἀνεβάλλετο καὶ τάδ᾽ ἄειδεν

Damoitas

‘Ja, bij Pan, ik zag het heus wel dat zij naar de kudde gooide,
Want mijn dierbaar oog, mijn ene, waar ik levenslang mee zien wil,
Nam het waar - en als de ziener Pelemos een ramp aankondigt,[23]
Laat die ramp zijn huis maar treffen, hoe hij ook zijn kroost in 't oog houdt!
Zelf zit ik haar ook te jennen, geef haar absoluut geen aandacht,
En wanneer ze mij hoort zeggen dat ik nu een andere vrouw heb,
Kent haar jaloezie geen grenzen, o wat heerlijk; ziedend, razend
Loert zij uit het zoute water naar mijn grot en naar mijn schapen.
Zelf heb ik mijn hond geprikkeld om haar aan te blaffen. Toen ik
Haar begeerde, lei het dier zijn snuit zacht jankend op haar schoot neer.
Als ze merkt hoe mijn gedrag is, zal ze mij een bode sturen,
Maar dan grendel ik de deur af - tot ze plechtig zal beloven
Dat zij zelf mijn bed zal spreiden, mooi en ruim, hier op het eiland.
Want zo lelijk ben ik heus niet als de mensen van mij zeggen!
Pas nog heb ik mij bekeken in de zee, die spiegelglad was.
Mooi bleek toen mijn baard te wezen, ook mijn ene oog was prachtig,
Voorzover ik zelf een oordeel geven kan, en daar beneden
Schitterden mijn tanden witter dan de glans van Parisch marmer.
Om het boze oog te weren spoog ik driemaal in mijn borstkleed,[39]
Zoals ooit Kottutaris, een stokoud vrouwtje, mij geleerd had.’[40]

Δαμοιτασ

εἶδον, καὶ τὸν Πάνα, τὸ ποίμνιον ἀνίκ' ἔβαλλε,
κού μ' ἔλαθ', οὐ τὸν ἐμὸν τὸν ἕνα γλυκύν, ᾧ ποθορώμι
ἐς τέλος (αὐτὰρ ὁ μάντις ὁ Τήλεμος ἔχθρ' ἀγορεύων
ἐχθρὰ φέροι ποτὶ οἶκον, ὅπως τεκέεσσι φυλάσσοι)
ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐγὼ κνίζων πάλιν οὐ ποθόρημι,
ἀλλ᾽ ἄλλαν τινὰ φαμί γυναίκ' ἔχεν• ἀ δ᾽ ἀίοισα
ζαλοί μ', ὦ Παιάν, καὶ τάκεται, ἐκ δὲ θαλάσσας
οἰστρεῖ παπταίνοισα ποτ' άντρα τε καὶ ποτί ποίμνας.
σίξα δ' ὑλακτεῖν νιν καὶ τῷ κυνί• καὶ γὰρ ἐκ' ἤρων,
αὐτᾶς ἐκνυζείτο ποτ' Ισχία ρύγχος έχοισα.
ταῦτα δὲ ἴσως ἐσορεῦσα ποιῦντά με πολλάκι πεμψεί
ἄγγελον. αὐτὰρ ἐγὼ κλαξῶ θύρας, ἔστε κ᾽ ὁμόσσῃ
αὐτά μοι στορεσεῖν καλὰ δέμνια τᾶσδ᾽ ἐπὶ νάσω
καί γάρ θην οὐδ᾽ εἶδος ἔχω κακὸν ὡς με λέγοντι.
ἡ γὰρ πρᾶν ἐς πόντον ἐσέβλεπον, ἦς δὲ γαλάνα,
καὶ καλὰ μὲν τὰ γένεια, καλὰ δὲ μεν & μία κώρα,
ὡς παρ' ἐμίν κέκριται, κατεφαίνετο, τῶν δέ τ' ὀδόντων
λευκοτέραν αὐγὰν Παρίας υπέφαινε λίθοιο.
ὡς μὴ βασκανθῶ δέ, τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον
ταῦτα γὰρ ά γραία με Κοτυτταρὶς ἐξεδίδαξε
[ὰ πρᾶν ἀμάντεσσι παρ' Ιπποκίωνι ποταύλει

[Vervolg Nederlands]

Daarmee besloot Damoitas zijn zang. Hij kuste Daphnis,
toen gaf hij hem zijn syrinx en kreeg van hem een prachtfluit.
Damoitas floot en Daphnis, de herder, blies de syrinx,
en in het weiland sloegen de kalfjes aan het dansen.
Er was geen overwinnaar en niemand had verloren.

[Vervolg Grieks]

Τόσσ᾽ εἰπὼν τὸν Δάφνιν ὁ Δαμοίτας ἐφίλησε
χῶ μὲν τῷ σύριγγ᾽, ὅ δὲ τῷ καλὸν αὐλὸν ἔδωκεν.
αὐλεῖ Δαμοίτας, σύρισδε δὲ Δάφνις ὁ βούτας
ὠρχεῦντ' ἐν μαλακᾷ ταὶ πόρτιες αὐτίκα ποίᾳ.
νίκη μὲν οὐδάλλος, ἀνήσσατοι δ' ἐγένοντο.

Eindnoten:

29-30 Je legde een papaverblad op je arm en tikte erop; als het een knalletje gaf, hield hij of zij wèl van je.

31 De waarzegster Agroio doet aan coscinomantie: ze voorspelt de toekomst uit de geschudde graankorrels in haar zeef of uit de bewegingen van de zeef als antwoord op een vraag.

40-42 Atalanta, een Arcadische koningsdochter, was een volgelinge van Artemis en een groot jageres. Vrijers weerde ze af door de eis te stellen dat ze haar zouden verslaan in een hardloopwedstrijd. Dat lukte niemand, maar Hippomenes verzon een list en liet tijdens de race gouden appels vallen: Atalanta raapte ze op (Theocritus zegt alleen dat ze gefascineerd werd), verloor daardoor de strijd en zat vast aan het huwelijk.

43-45 Melampos: zijn broer Bias dong naar de hand van Pero, de dochter van koning Neleus van Pylos op de Peloponnesus. Deze had als voorwaarde gesteld dat de vrijer de kudden moest bemachtigen die de Thracische koning Phylakos hem ontnomen had. Melampus klaarde het karwei voor zijn broer en dreef het vee van het Thracische gebergte Othrys terug naar Pylos. Bias kon nu met Pero trouwen. In de huwelijksnacht werd zij zwanger van Alphesiboia; waarom die laatste zo verstandig was, is niet bekend.

37 Jeuk aan het rechteroog werd beschouwd als een gunstig teken.

46-48 Adonis was een mooie jongen, bemind door Cytherea (Aphrodite). Hij werd gedood door een ever, gezonden door Aphrodite's jaloerse minnaar, de god Ares.

49 Endymion: ook een schone jongeling, bemind door de maangodin Selene. Zeus vergunde hem de eeuwige slaap en jeugd, zodat Selene elke nacht kon afdalen om hem te kussen en te bewonderen.

50-51 Jasion was een van de Titanen, oergoden die werden verslagen door de Olympische goden. Hij werd bemind door Ceres (Demeter) en om die reden gedood door haar broer Zeus. De liefde van Ceres en Jasion maakte kennelijk deel uit van de mysteriën van de godin.

6 De bokser Milon heeft de herder Aigon overreed om zich in te schrijven voor de Olympische Spelen. Lang voor Theocritus' tijd was er een beroemde worstelaar Milon, op wie hij hier misschien zinspeelt.

7 Atleten wreven hun ledematen in met olie.

9 De halfgod Pollux, zoon van Zeus en Leda, die met zijn tweelingbroer Castor de Dioscuren vormde, was bekend als bokser.

10 Commentatoren hebben de schop verklaard door aan te nemen dat atleten zich in conditie hielden door zand te scheppen; of ook dat zij voor de wedstrijd het zand van de arena moesten

losscheppen. De twintig schapen zouden bedoeld zijn als voedsel tijdens de reis en de training voor de wedstrijd.

13 De sneer van Battos kan zowel Aigon als Korydon betreffen.

16 Dat krekels zich voeden met dauw was een bekend volksgeloof.

17 Aisaros: rivier bij Croton in Zuid-Italië, waar het gedicht blijkbaar speelt.

19 Latymnos: onbekende berg.

4 Die ouwe: wellicht Aigon's vader.

21 Lamprias: onbekend. Battos wenst de verachtelijke Lampriaden een mager offerdier toe, zodat ze maar weinig te eten zullen hebben (het eetbare deel van een offerdier viel toe aan de offeraars).

23 Physkos: een mansnaam.

24 Neaithos: rivier bij Croton.

29 Pisa: plaats in het Westen van de Pelopponnesus, nabuurstad van Olympia.

31 Glauke en Pyrrhos schijnen een bestaande muzikante en een bestaande zanger of dichter te zijn geweest, overigens onbekend.

32 Zakynthos: eiland voor Griekenland in de Ionische Zee (nu Zante); het zal om een bekend chanson gaan.

33 Lakinion: kaap bij Croton, bekend door zijn Hera-tempel.

58 het oudje: zie 4.

63 alle goden Pan: het meervoud duidt de verzameling landelijke goden aan van wie Pan de hoofdvertegenwoordiger is.

1 Aralos zal een vriend van Theocritus zijn, misschien de dichter van die naam.

6 **e.v**. De liefde van Polyphemus en Galatea was een bestaand literair motief (niet bij Homerus).

7 geitenhoeder: na de koeherders en de schepers waren de geitenhoeders de laagsten in rang onder de herders.

18 Haar pion zàl promoveren, d.w.z. zij laat geen tactiek onbeproefd; in het Grieks wordt een soort damspel genoemd, waarbij men op het beslissende moment met zijn schijf een bepaalde lijn overschreed.

23 Polyphemus noemt in de Odyssee de voorspelling van de ziener Pelemos dat iemand hem blind zal maken.

39 Driemaal spugen weerde het ongeluk af dat het gevolg kon zijn van zichzelf weerspiegeld te zien.

40 Kottytaris: onbekend oud vrouwtje; de naam kan aansluiten bij Kottyto, een Thracische godin van de ontucht.

[Nummer 3]

Voorwoord

Dit nummer is gewijd aan de flamboyante, sensuele literatuur van Garibisch West-Indië. Doorgaans dient alleen het vertaalde deel van DTR het thema van de gekozen buitenlandse literatuur. Eén keer was dat anders, in het België-nummer van Herfst 1984, toen de Nederlandse rubrieken waren gevuld met Vlaamse, de vertaalde met Waalse bijdragen. Nu gebeurt iets dergelijks: de Nederlandse rubrieken zijn authentiek Caribisch, want ze brengen werk van Westindische schrijvers uit Suriname en Curaçao.

De namen van Frank Martinus Arion en Thea Doelwijt zijn bij het lezende publiek goed bekend. Dat geldt minder voor Chitra Gajadin, Mala Kishoendajal, Annel de Noré, Marylin Simons en Hans Vaders in *Nederlands proza*, auteurs die het verdienen uit de marge te treden. Van de zes dichters in *Nederlandse poëzie* is ten onrechte alleen Antoine de Kom een vertrouwde naam.

In *Essay* bieden twee bijdragen, van Arion - die o.m. de oorsprong achterhaalt van de naam Curaçao - en Kristian Van Haesendonck, de gastredacteur van dit nummer, inzicht in het eigene van de Caribische literatuur. Men blijft tobben over de Caribische identiteit (heel verschillende eilanden, heterogene bevolkingsgroepen, te veel talen) maar dat doet geen afbreuk aan het aanstekelijk enthousiasme van deze literatuur, die zo veel meer omvat dan voodoo, suikerriet, buitenvrouwen, calypso, steelbands en rum.

In *Vertaald proza* opmerkelijk werk van auteurs uit zes eilanden (Guadeloupe, Cuba, Haïti, Jamaica, Barbados en Puerto Rico). *Vertaalde poëzie* bevat een beperkte keuze, met o.m. Franketienne en Derek Walcott, omdat de ruimte ontbrak voor meer. In *Light Verse* worden de luchtiger aspecten van het Caribische leven op de korrel genomen. Tenslotte bevat dit nummer een eenmalige rubriek, *Eerbetoon aan Kees Stip*, waarin tien bewonderaars poëtisch afscheid nemen van de vereerde meester. De rubriek opent met twaalf ongepubliceerde kwatrijnen (uit de collectie Ivo de Wijs) van Kees Stip zelf.

Redactie

Nederlands proza

Lichten

Frank Martinus Arion[*]

Ik was jong en boos omdat ik niet naar Europa kon. Jarenlang hadden onderwijzers en fraters van allerlei scholen op Curaçao opgeschept over Holland en Europa. De avonturen van Pietje Bel, De Ruyter en Tromp. Van sneeuw en ijs en van het verbranden van kerstbomen op nieuwjaarsavond. Vooral dit laatste had zich voorgoed in mijn fantasie gebrand. Over hoeveel klappertjes en donderbussen moest je wel niet kunnen beschikken om aan zo'n geweldig groot vuur te komen als de kinderen in Holland en Scandinavië? Ik wilde *proefondervindelijk*, zoals het toen heette, weten of wat ze allemaal vertelden over Europa wel waar was.

Ik begon te spijbelen. Elk uur op de middelbare school immers kreeg ik iets meer over Holland en Europa te horen. Elk uur was daarom een marteling. Elk uur bezorgde mij minderwaardigheidscomplexen. Want wie kon harder lopen dan iedereen, verder springen dan iedereen? En wie zat er als het erop aankwam het eerst in de tamarindeboom? Wie durfde op Westpunt van de hoogste rots van de falaise-achtige kust een vloeiende, scherpe duik te nemen die in het boek van de records zou moeten komen? Wie zwom 's zondags de baai uit, zo ver weg uit de kust dat hij met ongeruste trompetstemmen moest worden teruggeroepen: ik! Waarom klom ik dan niet één, twee, drie naar Europa? Waarom dóók ik er gewoon niet heen?

Ik spijbelde dus uit bittere noodzaak. Ik ging naar zee, naar de haven, naar de schepen. Ieder schip, en vooral ieder schip uit Europa, beklom ik als een kleine Michiel de Ruyter. Kon ik er zelf niet heen, door in alle hoeken van die schepen te snuffelen kon ik tenminste achterhalen hoe Europa rook.

Op een van die snuffeltochten, begin december was het, leerde ik de Noorse zeeman Olaf kennen. Ik weet niet meer of hij, zoals

* *Frank Martinus Arion (Curaçao, 1939) studeerde Nederlands in Leiden en maakte zich op Curaçao sterk voor de ontwikkeling van het Papiamentu. Hij schreef vier romans, 'Dubbelspel', 'Afscheid van de koningin', 'Nobele wilden' en 'De laatste vrijheid'; daarnaast poëzie in het Nederlands en Papiaments. Binnenkort verschijnt een nieuwe bundel verhalen bij De Bezige Bij, getiteld 'De eeuwige hond'. Zie ook 'Essay'.*

de meeste Noren, blonde haren en blauwe ogen had. Hij was in ieder geval slank en pezig, aan de magere kant, de dertig al voorbij.

We sloten vriendschap toen hij mij direct meenam naar de kombuis en me vertroetelde alsof ik een zoon van hem was, of een jongere broer. Ik zag in hem de personificatie van het goede van Europa; een Noorse god, die zich zeker niet achter de ideeën van die dwaze Hitler zou hebben geschaard. Ik had een Nederlandse vertaling van *Mein Kampf* gelezen, die mij, tegelijk met *Tempel en Kruis* van Hendrik Marsman, door ik weet niet welke Hollander tersluiks in de hand was geschoven. Hitlers verhaal was zulk belabberd Nederlands proza, dat ik daarom alleen al mijn hele verdere leven een hekel aan de man heb gehouden. Marsmans episch gedicht kan ik nog op de meest gekke momenten met plezier inzetten; zoiets van:

> *De man van wien ik dit verhaal vertel*
> *keerde voor kort naar zijn geboorteland;*

Achteraf gezien zal mijn sympathie voor Olaf vooral ontstaan zijn omdat hij degene was die voor het eerst naar het verhaal van mijn verlangen luisterde zonder schampere opmerkingen te maken of mij voor de gek te houden. Zoals de man van een van mijn tantes bijvoorbeeld. Hij was een Hollander, en dus Europeaan, maar als ik voor hem mijn ziel blootlegde, haalde hij zijn schouders op en zei nuchter: ‘Heel Europa is één ruïne, jongen. Er is in Europa niets meer te beleven dan hier. Integendeel.’ Deze oom zal zeker niet degene zijn geweest die mij *Mein Kampf* tersluiks in de hand schoof.

Omdat Olaf mij zo goed begreep, beschouwde ik het als vanzelfsprekend dat hij mij op zijn schip zou meenemen als hij straks weer uitvoer. Maar de jongen wikt en de natuur beschikt: Olaf brak een been tijdens het lossen en laden van zijn schip. Hij lag met dat been in het gips in het Zeemanshuis, waar ik hem opzocht. Kerstmis en Nieuwjaar zou hij op Curaçao moeten doorbrengen.

Ik had geen greintje medelijden met hem, al lag hij daar heel alleen in de ziekenboeg. Ik was jong en in mijn teleurstelling zeer wreed. Bovendien had hij mijn brandende verlangen naar Europa niet hoger op doen laaien door de kostelijke verhalen over zijn eigen jeugd, zoals bijvoorbeeld hoe hij op nieuwjaarsavond met

een sleep vrienden achter zich aan van de ene stapel kerstbomen naar de andere trok? En hoe zij dan overal vuur maakten?! Ik liet hem dan ook na het eerste bezoek verder liggen waar hij lag, met zijn ene been in de lucht, in het gips, in een klein kamertje van het Zeemanshuis. Net goed voor hem dat hij dit jaar geen Midwinterfeest, geen Kerstmis, geen Nieuwjaar, geen donder zou kunnen vieren. Ik vergat hem.

Daarbij had ik andere dingen aan mijn hoofd. Want ik woonde toen in de stad, bij Tantan Foi, de zus van Tantan Alma, die met de Hollander getrouwd was. De buurt waar zij woonden heet Seru Kinta. Het is het hoge oude stadsgedeelte aan de linkerzijde van de haven als je binnenvaart. Niet ver ook van de kade, waar haar man, een grote, zware, gelig gekleurde havenarbeider, Martins of Tins, zijn brood verdiende.

Tantan Foi zelf was kort, dik en zwart. Elf maanden van het jaar was ze heel lief en kreeg je alles van haar gedaan. In december echter werd ze een ware feeks, vanwege de drukte die haar gek maakte. Daarom moest ik in die maand zorgen dat ik voortdurend in haar onmiddellijke nabijheid verbleef. Om allerlei boodschappen voor haar te doen. Om te helpen als ze het hele huis extra deed en vooral als ze haar stoelen boende. Om de stoel vast te houden waar ze met haar dikke lijf op klom om haar schilderijen af te halen, af te stoffen en weer op te hangen. Niemand in de wereld, behalve zijzelf, kon haar schilderijen recht ophangen!

Maar al vervloekte ik haar soms inwendig, zoals zij het mij zo vaak openlijk deed, het verdragen van haar decemberbuien loonde wel de moeite. Mijn kerstkostuum kreeg ik van haar. Dat was haar vaste, jaarlijks weerkerende goede daad. Ook zorgde zij ervoor dat ik met Oud en Nieuw meer vuurwerk kon kopen dan welke jongen ook uit de buurt. Niemand mocht kunnen zeggen dat zij haar neefje, die geen moeder meer had, niet goed verzorgde. Maar de grote trots van Tantan Foi (zwart maar trots, noemde zij zichzelf) was het feit dat zij zo voortreffelijk kon koken. Kon zij wie dan ook op elk uur van de dag zo uitschelden dat de hele buurt er akelig van werd, haar kookkunst was de tweede reden van haar roem. Hiervan profiteerden haar man Martins en ik misschien wel het meest. Van kerstavond tot ver na Driekoningen was het in het huis van mijn tante een voortdurend luilekkerland. Op nieuwjaarsavond was dat vooral vanwege de dikke plakken ham, de gezouten haring en makreel, de zult, de *ayaka*.

Maar dit jaar had ze pech, mijn kleine trotse tante. De grote Martins kwam op een avond zeer ontstemd vertellen dat hij dit jaar op oudejaarsavond wacht had en dat hij dus niet voor klokke twaalf thuis zou kunnen zijn. Daarom schold Tantan Foi eerst de zee uit, de haven, de kapiteins, de vreemdelingen in het algemeen en toen zei ze tegen mij: ‘Goddank dat jij tenminste hier bent, dan kun je Martins wat ham, zult en pekelvlees brengen, dan heeft hij klokke twaalf ook wat.’ Ze zei dat ik me moest haasten om vóór de klokslag van twaalf uur terug te zijn, zodat ze in godsnaam niet alleen zou zitten als het nieuwe jaar inging. Want dan zou ze een slecht jaar krijgen, zei ze. Ze had weliswaar twee zoons, maar ze kon op hen geen staat maken. Ze mompelde: ‘Je geeft ze het leven, veegt hun kont schoon, stuurt ze naar school, maar zodra ze een vrouw hebben, tel je niet meer mee. Ondankbare wereld!’ Zelf had ik de indruk dat haar zoons, die hun hele leven lang haar decemberbuien hadden moeten verdragen, haar, nu ze op zichzelf woonden, opzettelijk meden in deze periode.

Ik toog dus op oudejaarsavond om een uur of elf naar de haven, met een grote tas en daarin een pan vol lekkers voor Martins. Mijn tante riep mij nog na: ‘En geen vuurwerk afsteken onderweg, anders breek ik je nek als je terugkomt. Dat doe je maar als je weer thuis bent.’ Maar ja, niet ver van mijn huis kwam ik al mijn leeftijdgenoten tegen, die geen boodschappen meer te doen hadden en zich de hele avond aan het afsteken van klappertjes konden overgeven. Ze hadden er niks op tegen om met mij mee te lopen naar de haven, me zelfs de zware tas te helpen dragen, maar we schoten natuurlijk niet op vanwege de klappertjes, donderbussen en vuurpijlen.

Vlak bij de top van Seri Kinta kwamen we bovendien ook nog een *tamboe* tegen, met rumoerige vrolijkheid, wilde dans, drank en vloeken. Normaal zochten we dit feest pas na de jaarwisseling op, als Tins en Tante Foi na de grote ontroering van de jaarwisseling, de lekkernijtjes en de drank samen in bed waren gedoken. Nu schoven we het feest, dat voor de jeugd eigenlijk verboden is, voorzichtig binnen en hielden ons verborgen in het gewoel en tussen de schommelende dijen van de dames.

Plotseling begonnen de schepen in de haven boven de trom en het ijzerwerk uit te fluiten, te toeteren en van alles af te schieten. Ze hadden de gewoonte om een kwartier of wat voor twaalf uur met hun viering te beginnen en daarmee over het uur heen door te

gaan, zodat je nooit wist wanneer het precies twaalf uur was. Ik wist in ieder geval wel dat ik me moest haasten. Ik moest Tins' schip zien te vinden om thuis terug te zijn voor klokslag twaalf. Ook mijn vrienden waren in paniek: ook zij hoorden klokke twaalf thuis te zijn. Ze kwamen van tussen de dijen van de dames vandaan en stoven weg in de richting waar wij net vandaan gekomen waren. Zoem-zoem-zoem. Alle schepen op het eiland deden zoem-zoem-zoem. Auto's begonnen te toeteren. Het vuurwerk nam toe, als in een wedstrijd met het lawaai van de schepen in de haven. Toen ik de top van Seri Kinta bereikte, zag ik de haven in een veld van licht, als een geweldige lange landingsbaan, met dwars daaroverheen een tweede verlichte landingsbaan, de kleine, drijvende Emmabrug die de twee helften van Willemstad verbindt en die vol lichten was, witte en gekleurde. En al die lichten maakten dat alle schepen op elkaar leken. Ik zou nooit meer de werf kunnen vinden waar Tins wacht had. Het was onbegonnen werk. Bovendien begonnen ook de kerkklokken te luiden. Het leek een ware laatste oordeelsdag. Ik dacht niet meer aan Tins, die ik toch nooit meer tussen al die lichten zou kunnen vinden, maar aan Olaf, in het Zeemanshuis aan het begin van de haven. Ik stormde de berg af met de pan met lekkers. Het was niet alleen medelijden met Olaf dat maakte dat ik zo hard rende als ik kon met de pan, het was medelijden met mezelf, dat ik alleen de jaarwisseling moest meemaken. Niet bij mijn moeder, mijn tante of Tins. Juist vanwege mijn zelfmedelijden wist ik ook precies hoe verschrikkelijk alleen en eenzaam Olaf zich moest voelen.

Ik vond hem, niet boven op het ruime balkon waar de hele bevolking van het Zeemanshuis was samengedromd, maar beneden in zijn kamer. Hij hoefde niet meer met zijn been omhoog te liggen, maar zat een beetje te dommelen naast zijn bed. Hij leefde op toen ik hem in mijn voorzichtig school-Engels begon te vertellen wat daarbuiten allemaal aan de hand was. Vooral van de *tamboe*. Hij klaagde over zijn been dat hem verhinderde zo'n mooi feest mee te maken, en ik troostte hem door te vertellen dat de *tamboe* een tijdlang na de jaarwisseling doorgaat. ‘Misschien kun je het nog net een beetje meemaken,’ zei ik. Hij vroeg me of ik haast had. Ik zei eerst van niet, maar toen overviel me ineens paniek over wat mijn tante mij allemaal zou aandoen. Ze zou me waarschijnlijk links en rechts meppen, uitvloeken en, wat veel erger was, het huis uit zetten. En waar moest ik dan in 's hemelsnaam naartoe?

‘Ja,’ zei ik, ‘ik heb haast. Ik ben je alleen maar deze tas komen brengen. Mijn tante stuurt die voor je. Kijk maar.’ Ik pakte de kleine pannetjes uit en zette ze op tafel. Hij boog zich eroverheen, terwijl hij me om uitleg vroeg: ham, pekelvlees, zult, haring. Dit laatste bracht hem natuurlijk weer naar zijn eigen land, en hij begon te murmelen over zijn vrouw, kinderen en kerstbomen.

Ik luisterde eerst met een half oor, popelend om weg te gaan.

‘Maar het is zoveel,’ zei Olaf, het flesje rum dat mijn tante erbij had gevoegd lachend omhoog houdend. ‘Het is genoeg voor het hele Zeemanshuis. Wat heb je je tante over me verteld?’

Toen kon ik ineens niet meer weg. Ik schoof een stoel bij en legde hem rustig uit dat het de bedoeling van mijn tante was dat we samen zouden delen. Natuurlijk, niet de rum, die is alleen voor jou. Ik mag nog niet drinken. Maar de rest is voor ons samen.

‘Maar je had toch haast?’

‘Dat was omdat ik niet precies wist of mijn bezoek gelegen zou komen.’

Hij vroeg me over mijn tante te vertellen. Wat ik eigenlijk met plezier deed. Want mijn tante was niet alleen zwart en trots. Ze was ook een in-goed mens. Als het mij zou kunnen lukken haar duidelijk te maken hoe verschrikkelijk alleen deze blanke Noor op dit moment was, zou ze mijn beslissing misschien kunnen begrijpen. Ik zou dit dus moeten afwachten.

En terwijl ik toekeek hoe Olaf gulzig genoot van de lekkere dingen, kreeg ik een overweldigend gevoel van macht, een gevoel zoals dat afstraalt van die postkaarten uit Europa, met van die geweldig trotse ijsbergen erop.

Schoonheid

*Thea Doelwijt**

Wil Varkenvisser krabde aan een korst op haar voorhoofd waaronder het jeukte. Die verdomde gewoonte van Giovanni om met zijn nagels over haar gezicht te kriebelen tot het bloedde. Waarom kon hij zijn handen niet thuishouden? Zij zoende toch ook niet met haar tanden.

Niet zo nors, Wil, je bijt wel en het liefst in zijn zachte meisjesbillen waarop hij dan de volgende dag amper kan zitten, dus hij mag jou best zo nu en dan even openrijten.

De korsten, de littekens, de jeuk waren niet zo erg als het geluid van de muizen. Zij kon er geen televisie bij kijken, zij kon er niet bij lezen, zo een lullig geluid was het!

Wil Varkenvisser voelde nu ook jeuk aan haar schouder, maar de verdomde hals van haar verdomde trui was te strak om er een vinger in te steken. Elk geluid is een acceptabel geluid, als het geluid wil zijn. Maar dat geniepige, ondermaatse, benepen, bekrompen, stiekeme geritsel van de muizen was om je het bloed onder de nagels vandaan te halen. Zij kon zich niet meer concentreren, terwijl TV-kijken belangrijk was om op de hoogte te zijn en bladen lezen even belangrijk om op de hoogte te blijven.

Zij moest aan haar toekomst denken. Zij moest iets aan die muizen doen. Het liefst wilde zij, vandaag nog, verhuizen, maar Giovanni was niet zo gemakkelijk in beweging te krijgen. Giovanni had overdag genoeg beweging en 's avonds trad hij op met zijn orkestje, dat was ook enerverend, zei hij altijd. En omdat zij niet alleen wilde leven - zij hield van multiculturele samenlevingsvormen - moest zij in godsnaam maar naar de drogist. Er waren grenzen aan haar tolerantie.

Wil Varkenvisser liep de trap van haar woning af, deed de voordeur open, stapte in het portiek, sloot de voordeur. Zij zou naar de

* *Thea Doelwijt (Suriname, 1938) schrijft poëzie, romans (o.m. 'Wajono'), verhalen en toneel, deels voor de jeugd. Sinds de jaren tachtig woont zij in Nederland, waar ze o.m. een aantal toneelstukken schreef en ensceneerde. Thea Doelwijt debuteerde in 1957; haar laatste boek is het jeugdboek 'O sekoer! Help!' (2000).*

drogist in de winkelstraat om de hoek gaan. De winkelstraat was een gore, lagerestandenwinkelstraat. Dat had zijn voor- en nadelen. Nu was er het voordeel van een vieze, miezerige man die vergif in grauwe, rode doosjes verkocht. Zij hoefde alleen maar naar haar nek te wijzen en van haar hand een mes te maken en hij dook al met zijn stinkende lichaam onder de toonbank en kwam even later boven met een doosje, waarop een doodskop, in zijn gore kolenschophanden met lange vuile verhoornde nagels.

Het kostte niets. Bedragen beneden de tien gulden noemde Wil niets. Zelfs als zij zou verhuizen, zou ze af en toe in deze buurt terugkomen om in groezelige winkeltjes voor niets inkopen te doen.

Wat een kutdoosje. Zij had een schaar moeten pakken maar was te ongeduldig geweest. De rondjes in de zijkanten had zij eruit moeten drukken, maar ze had het karton kapotgemaakt. Ze haalde het zakje eruit dat in het doosje zat en scheurde het driftig open. Kutvergif.

Lichtblauw waren de korreltjes, die net geen korreltjes waren, maar raar afgebroken stukjes, staafjes van nog geen centimeter. Even proeven.

Haha. Giovanni Bakiman trapte erin, gilde van ‘Nee’ en ‘Kijk uit’ en ‘Weet je wat je doet’ en ‘Weet je wat dat is’.

Zo, nu eerst naar kantoor en vanavond naar de gifbeker.

Het wordt tijd om eens terug te kijken naar hoe het begon. Het was een koude, mistige dag waarop Wil Varkenvisser haar auto nergens kwijt kon, niet op het Gasthuisplein, niet in de directe omgeving. Zij parkeerde tenslotte enkele straten verder, stapte de auto uit, smeet het portier achter zich dicht.

In de lange saaie straat waar nog een aantal vrije plaatsen voor auto's was, liep zij langs een gebouw waaruit geklop klonk. Wil keek en keek, maar kon geen mens ontdekken achter de geblindeerde ramen van de benedenverdieping. Het getik en geklop hielden aan en o, wonder, het drong tot Wil door dat zij omhoog moest kijken.

Op de eerste verdieping, achter het heldere glas van een breed raam hingen - aan draadjes? - drie, vier jongenskopjes van een jaar of veertien, vijftien. De ogen in de kopjes lonkten en Wil voelde zich geweldig. Kom maar op, keek zij terug, kom maar hier. Laat mammie jullie maar eens verwennen.

Nee, zei de mond van een van de jongens, nee liefie, ik wil u grijpen, ik wil u, ik wil u (hij stotterde ervan), ik wil u beminnen. Maar het glas zat tussen hen in en de jongens hadden geen benen om de trap af te snellen, de straat op, in de armen van de prachtige vrouw die Wil was.

Ach jonge, jonge jongen, ik heb natuurlijk al een minnaar, knikte Wil minzaam, en een computer, en binnenkort op kantoor een eigen telefoonlijn. En zij vervolgde met een overwinningsgevoel haar weg en daarmee liep zij langs de enige winkel van de akelige, saaie, geen nieuw- geen oudbouwwijk waar zij de prachtigste kleuren rood, blauw en groen kon zien. Haar ogen deden er pijn van, haar hart begon te zingen. Want hoe zakelijk Wil ook was, in haar hart was zij een kunstenares en op het scherm van haar computer kon zij opeens, haast onbewust, de schitterendste lijnencomposities in de mooiste kleuren maken. Wat hield zij van kleur en kleurrijk! O Giovanni, kreunde en hijgde het in haar.

Echt rood, blauw en groen zien wij hier zelden. Daarvoor moet je naar exotische landen. Wil twijfelde niet, zij moest deze kleuren hebben, om haar heen hebben, in huis halen, bezitten.

De jongen achter de toonbank was van het jonge spontane vrij opgevoede soort dat nonchalant over straat gaat, trams in- en uitstapt, café's, zelfs restaurants, bezoekt. Hij wist te vertellen dat de kleuren oorspronkelijk uit de blauwe bergen kwamen.

Waar heb je in godsnaam blauwe bergen?

Dat zij dat niet wist! Stom wijf.

Nee, nee, zo'n type was die jongen niet. En anders had hij een trap in zijn kruis kunnen krijgen. Nee, in die dorre wijk waren de beleefdste, de hartstochtelijkste jongens geboren. Hij smaalde niet, hij legde alles uit. ‘Australië,’ zei hij beleefd, ‘in Australië staan de blauwe bergen en daar komen zij oorspronkelijk vandaan. Zo blauw als hun blauw, zo blauw zijn de bergen.’

‘Hoeveel?’ vroeg Wil. Want alles heeft zijn prijs.

De prijs was hoog.

‘Ik wil er een,’ zei Wil. ‘Voor de helft van de prijs neem ik er een.’

De jongen legde geduldig uit dat dat niet kon, dat het een paartje was.

Wil had daar niets mee te maken, legde een aantal tientjes op de toonbank, maakte de kooi open, nam er een uit en verdween in de mist.

Maar hoe gaat dat in de blauwe bergen? Daar mag alles, daar zijn geen regels en wetten en als ze er zijn, dan houdt men zich er niet aan en dat geeft niets, want iedereen is daar zeer gastvrij, men loopt in en uit bij elkaar, met wiegende heupen en lome, luie, sluimerende, ritselende tred. Vooral muizen lopen zo, zo loom, zo lui, en dan opeens snel en ritselend.

‘Ik heb een tropische vogel,’ vertelde zij een paar dagen later op kantoor, ‘en nu heb ik goddomme muizen.’

‘Schoonheid,’ zei Wil op de avond van de gifbeker. ‘Schoonheid in rood, blauw en groen, ik zal jou en mij verlossen van hinderlijke muizenissen.’

En Wil Varkenvisser opende haar hand en liet de korreltjes en staafjes eruit wegstromen. Het zag blauw rondom de kooi.

Vijf dagen gebeurde er niets. Vijf dagen! Intussen liep Wil Varkenvisser elke dag de lange gang van haar kantoor af, deed de laatste deur open en zei: ‘Hallo, ik kom voor de onkostenvergoedingen van de orkestleden.’ Of: ‘Dag, ik heb nog geen overmakingen gezien. Zal ik ze voor je in orde maken? Ik doe het wel even op deze computer.’ Of: ‘Hoi, nu is het nog niet in orde. Ik heb een eigen telefoonlijn, zal ik het van je overnemen?’

Pas op de zesde dag verzuchtte Wil Varkenvisser van hè, hè, eindelijk. Op de parketvloer lag met uitgestrekte pootjes, als een zeehondje, een huismuisje dat dol was op het voer van de kleurrijke lori en dat ook de blauwe zaadjes gretig had verorberd. Met een stralend gezicht pakte Wil Varkenvisser het lijkje op, zwaaide het aan zijn staart triomfantelijk voor de blauw-rode kop van Schoonheid en gooide het toen met een krachtige worp in de asemmer.

Die avond klonk er geen enkel geniepig geluidje. Geritsel kon je drie nachten later weer horen.

Groene olijven en pomme citère

Chitra Gajadin[*]

De schaduw van de grijze morgen valt over de olijven in een rode vergiet. Hier en daar gekneusd door de lange reis liggen de vruchten vermoeid te kleumen. Zwarte strepen over hun groene huid zijn nauwelijks meer te zien. Voor ik het weet heb ik ontbeten met onrijpe zure olijven. Voor het naar bed gaan, neem ik een pomme citère met zout. De gretigheid waarmee ik mijn tanden in de vrucht zet, kan mij makkelijk van een porseleinen kroon beroven. Maar dat gebeurt niet. De smakkende geluiden in de nachtelijke stilte veroorzaken gekreun om mij heen. Mijn dochter, die haar tanden al heeft gepoetst, wil per se een hap. Ineens wil ze iets proeven wat ze niet kent.

Mijn broers stem staat op de voicemail. Hoewel ik elk contact angstvallig heb gemeden in het afgelopen jaar, loop ik automatisch naar boven om hem rustig te kunnen bellen. Ik hoor de stem van mijn schoonzus overslaan, ze rent naar de stal en nog geen minuutje later heb ik hem aan de lijn. Hij wil weten wat ik er van vind. Hoe moet alles verdeeld worden. Wil ik iets hebben. Ik hoor kippen kakelen op de achtergrond. Een luid hanengekraai. Geblaat. Geluiden die mij vertellen dat niet alles is veranderd. Hij is nog bezig in de koeienstal. Dertien jaar geleden werd een *puja* gehouden in dezelfde stal. Een speciale dienst om iets af te weren. Boze invloeden? Toen hadden de kippen, hanen, schapen en koeien ook meegeluisterd naar de mysterieuze recitaties. Telkens moesten we grote dikke vliegen verjagen die werden aangelokt door de zoete offerspijzen. Mijn dochter had daar toen als tweejarige in haar laarsjes rondgelopen en mij van alles en nog wat gevraagd. Juist op dat moment had ze gezeurd om op nana's schoot te willen zitten. Ze wilde net als hij ook een bloem in haar hand. Als ik toen

* *Chitra Gajadin (Suriname, 1954), kwam in 1972 naar Nederland. Ze studeerde aan de 'School voor de Journalistiek' in Utrecht, werkte als journalist en schreef een zestal dichtbundels, waarvan één in het Samami (Surinaams Hindoestaans), met Nederlandse vertaling, 'Kab ke yaad/Van wanneer een herinnering' (1984). In 1989 publiceerde zij de verhalenbundel 'Bari dopahar/Het heetste uur van de dag'. Ze schrijft ook toneel en kinderverhalen. Haar laatste bundel heet 'Schoorvoetige tijden' (2000).*

had geweten dat de tijd alles al zo duidelijk had gemarkeerd voor mijn ouders, dan had ik nu geweten waarom die *puja* werd gehouden. Dan had ik stil gestaan bij elk detail. En elke uitdrukking op hun gezichten gegrift in mijn hoofd.

‘Elke dag verdwijnt er weer wat anders uit het huis!’ zegt mijn broer in zijn handsfree apparaat, geschonken door een vakantieganger uit Nederland. Zijn stem heeft dezelfde donkere kleur als die van mijn vader. Hij vraagt of moeders jurken moeten blijven hangen in de kast? Het is nu al een jaar geleden. Ik probeer mij de kast voor te stellen. Hoe graag zou ik niet één voor één alles door mijn handen laten gaan. Haar kinderlijke verzameling. Uithuilen bij de zakdoeken, kromgebogen *blaka pina's*, de gouden armbanden, o nee die zijn al verdeeld, haar kanten sluiers. De mooiste altijd bewaard voor een gelegenheid die zich niet meer aandient. Een nieuwe ‘jeweetmaarnooit’-slaapjurk voor het ziekenhuis. Zou het geblakerde horloge van mijn vader, waardoor hij geïdentificeerd kon worden na de ramp, er nog liggen? Zelf was hij niet meer herkenbaar geweest na de brand tussen de opgehoopte verminkte lichamen. Het had heel lang geduurd voor mijn broer hem had gevonden. Hij had vaders horloge herkend. Moeder had het in haar hand gehouden en geluisterd naar het tikken. De verbijstering gekerfd op haar gezicht. Had vader haar de tijd nagelaten? Hoeveel tijd. Wist zij toen al dat haar dagen geteld waren. Zoals Savitri had geweten van de dood van haar man, zo had zij de hare afgewacht en op de laatste dag al haar kleren gewassen. Er was niet één stukje vuil goed van haar. Alles had ze schoon, droog en gevouwen achtergelaten. Moeten we nu dan toelaten dat de kakkerlakken en muizen door haar onderjurken kruipen? Terwijl zij het niet kon verdragen dat iemand haar kleren aanraakte, vooral niet haar ondergoed. Ondergoed werd direct na het baden gewassen uit het zicht opgehangen. Wanneer de binnengehaalde was in de schoot van een plastic stoel werd gedumpt, moesten haar kleren apart gelegd worden. Ze mochten nooit in die grote graaihoop belanden. Haar paniek tegen aanrakingen. Als mensen te dichtbij kwamen, bracht dat haar uit haar evenwicht. Ze hield afstand, alleen bij het afscheid kon ze je kinderlijk vastklemmen. Te lang of te kort. Ik zag vader nooit een hand leggen op haar arm. De wijze waarop zij lichamelijk contact meed, had iets traumatisch. Was ze misschien te jong geweest voor het huwelijk?

Veertien... een kind dat nog niet heeft geleerd om moeders hand los te laten. De stad waar ik woon, kende jaren geleden haar eigen route van damesspeciaalzaken, waar ik soms een jurk kon vinden voor haar. Op een gegeven moment was het enige in haar maat een deux-pièces, ze weigerde rokken te dragen maar vertelde nooit waarom. Haar jurken mochten niets wegen. Niet te kort zijn. Altijd met halve mouwen. Bij nader inzien heb ik er spijt van dat ik niet naar het ouderlijk huis ben gegaan om mij een van haar zelfgemaakte onderjurken toe te eigenen. De enige luxe die ze zich gunde, was een smal strookje kant aan de zoom en soms ook aan de hals. Niet dat er daar iets van te zien was. Dat deed ze voor zichzelf. De zorg die zij aan iets kon besteden, aan kleine dingen, heeft ons meer bijgebracht over het leven dan alle andere lessen over wat wel en wat niet de moeite waard is. Ze wilde in ieder geval niet zijn als mijn phuwa's die zich altijd beter willen voordoen. Plattelandsvrouwen die zich uitdosten in prinsesselijke creaties. Alle drie waren ze uitmuntende modistes die zich in extravagante kleding lieten bewonderen door sprakeloze dorpsvrouwen op een *nauta*. Alleen moeder stak armoedig af in haar eenvoudige katoenen jurk en de onvermijdelijke sluier over haar hoofd. Ze had daarbij een ietwat kinderlijke manier om de sluier aan de linkerkant met een gouden broche aan haar jurk vast te maken. Haar schoonzussen plaagden... op haar leeftijd hoefde ze niet rond te lopen als een *mai*. Ze trok zich daar niets van aan. Nooit heeft zij haar huis verlaten zonder *orhanie*.

Mijn broer wil ook weten wat hij me kan sturen. Ik hoef niks.

‘Wil je dat ik mij volprop en blijf zitten?’

‘Hoe bedoel je?’

Omdat ik wist dat hij een zoetekauw is, had ik hem een grote doos chocola gestuurd. Nu wil hij mij iets terugsturen. Op zijn erf staat een olijfboom, misschien kan hij daar wat van sturen? En misschien een potje *ghi*. Twee jaar geleden toen we bij hem op bezoek waren, lag een dood lammetje langs de omrastering van het weiland, achter de kersenboom. Een blauwe film over de halfgesloten ogen weerkaatste de lucht als een zeepbel. Langs de rand van een vijver die niet meer zou overstromen, zaten gulzig slurpende vliegen. Tara en ik, niet meer gewend aan de dood, hadden een poos staan wachten tot het beest overeind krabbelde. Telkens werden we daar geconfronteerd met die onverwachte nabijheid van

het tijdelijke. Niet alleen van dieren maar ook van mensen. De dood had een alledaags gezicht in dat land waar iedereen aan het overleven was. Mijn broer was die dag, samen met een Javaan uit de buurt, bezig geweest een zestien jaar oude wasmachine te renoveren. De Javaan neuriede mee met Hindoestaanse deuntjes uit een nabije transistor. Ze waren het weggeroeste ijzer rond de motor en de plastic kuip aan het vervangen. Daarna werd de wasmachine voorzien van een morsige kleur groen, verkregen uit allerlei verfrestanten. De kleur deed me denken aan de medicijnen die zuigelingen in India kregen voorgeschreven. Mijn broer keek niet eens op toen hij bevestigde dat het beest dood was. Hij verloor veel schapen de laatste tijd. Waar het aan lag of hoe hij het kon voorkomen, wist hij niet. Een veearts kon hij niet betalen.

Onze tocht naar de kersenboom werd hervat. Ik wilde kersen proeven die moesten smaken zoals vroeger op het erf van mijn grootmoeder. De geur van gestoofde Surinaamse kersen wilde ik ruiken. Klimmend op roestende autobanden reikte ik naar de rijpste vruchten die vanzelfsprekend buiten mijn bereik bleven. Mijn vierjarige nichtje Sunaina stond klaar met een plastic bakje. Ongeduldig gaf ze mij aanwijzingen. De Surinaamse kers leek volstrekt niet op de donkerrode exemplaren uit de Betuwe. Zuur zijn ze met een heel ander soort pit die uit vier segmenten bestaat. Ze worden ook nooit zo weekzoet. Met mijn aanwinst liepen we terug naar het terras waar op tafel een schaal met warme *bara's* klaarstond. Mijn *phuwa* die met ons was meegekomen, had zich al rijkelijk bediend. Haar gesmak werd afgewisseld met geblaas door de hete *catni*. Mijn schoonzus had zich uitgesloofd. Roti, rijst, *dál, doks in masala* en een schaaltje met *bhántá ke cokhá*. Dat laatste op mijn verzoek. Telkens moesten we de vliegen van ons bord verjagen en de gedachte aan het dode dier, niet eens zo ver weg, had mijn eetlust aangetast. Ik begreep niet waarom mijn broer niet eerst het dode beest begroef. Hoewel hij uiterlijk op mijn vader lijkt en op dezelfde manier praat, miste hij vaders nauwkeurigheid en aanpak. Mijn naieve broer hield teveel van praten en liet zich gemakkelijk meeslepen in allerlei avonturen.

Mijn moeder had toch zeker zelf ook gewild dat haar kleren nog iemand tot nut zouden zijn?

‘Verdeel haar kleren, laat ze niet in de kast vergaan.’

Wie zou haar jurken dragen? Ik durfde niet te denken aan iemand die in moeders kleren zou rondlopen. Toch was dat minder erg dan de kortstondige metamorfose tot dweil. Opeens is alles wat haar toebehoorde heilig door de afstand. De kleurenblindheid van vers verdriet. Later vind ik een Jav-fles met een restje *ghi* in de voorraadkast. Op een stukje plakband heeft ze zelf mijn naam geschreven. Rituelen zijn bedoeld om een levensfase af te sluiten in het leven en de onafwendbare, onverwachtse wending die het kan nemen, te accepteren.

De jampotjes met olijven op zuur zien er prachtig uit. De smaak is bijna hetzelfde. Maar de omstandigheden, de gloeiende hitte, waarin je bloed traag door je aderen vloeit, heb ik niet bij me om de olijven precies zo te laten smaken als na school, onderweg naar huis. Waarheen heb ik geprobeerd te vluchten en waarom? Waar kon ik precies niet tegen. Eén willen worden met momenten die niet bestaan, zou ik tenslotte alleen daarvoor hebben geleefd? Ik denk aan hem die mij door elkaar zou schudden als hij mij vandaag hier zo zou zien zitten. Hij zou me dwingen om afstand te nemen van het verleden. De details van het hier en nu, waarmee hij me zou confronteren, zouden met één haal alles wat geweest is uitwissen.

Woordverklaring

puja	offerdienst
nana	grootvader van moederskant
blaka pina	haarspeld
phuwa	tante van vaderskant
nauta	feest
mai	moeder
orhani	sluier
ghi	geklaarde boter
bara	gefrituurde snack van o.m. linzen
catni	pittige saus
dál	linzensoep
doks in masala	eend in kerry
bhántá ke cokhá	puree van geroosterde aubergine
Jav-fles	bleekmiddel in fles die werd hergebruikt

Ode aan Raj

*Maja Kishoendajal**

Raj is een dertiger. Hij is enigszins gedrongen, heeft een lichte blubberbuik en een immense derrière, zeker voor een man: een brede, platte kont. Hij heeft een lichte huid, voor hindoestaanse begrippen dan. Zijn haar is, laat ik zeggen, langzaam aan het wegkwijnen. Zijn voorhoofd is daardoor bloot komen te staan en geeft hem het aanzien dat bij zijn academische titel past. Raj is doctorandus politicologie. Hij is gewoon afgestudeerd aan de Vrije Universiteit Amsterdam, maar heeft zelfs na dit meerjarig vertoeven in hogere Hollandse sferen, een heerlijk 'onderontwikkeld' Surinaams accent. Dikke W's, zijn volle lippen bieden hem de optie ze zo uit te spreken, en rollende r's vullen de teksten die hij spreekt met een warme stem. Maar deze dikke W's zijn gebonden aan huis, nee, breder, aan het huiselijke. Raj gebruikt natuurlijk ook zijn W's bij vrienden en bij familie. *Mind you*, maar beslist niet wanneer hij bijvoorbeeld naar de Tweede Kamer moet voor besprekingen. Zijn tongval kent zijn plaats. Alleen zijn werklust heeft hij minder onder controle. Vaak citeert hij complete beleidsstukken in zijn slaap, die zijn vrouw weer uit haar slaap houden.

Hoewel huiselijk aangelegd, is hij vaak buiten, bij vrienden en bij familie. Voor zijn lol? Is Raj een gezelligheidsdier? Ja en nee. Hij houdt van gezelligheid, van lekker eten, van veel eten. Zo is hij opgevoed, als rasechte Nickeriaan. Alhoewel, een 'rasecht Nickerianisme' heeft hij niet overgenomen: Raj drinkt geen druppel alcohol.

Maar hij zoekt niet de gezelligheid puur voor zijn lol. Wel voor zijn plezier. Zijn grootste plezier zit namelijk in het helpen van anderen. En dat maakt Raj tot wat hij is: alom geliefd.

Hij is een ontwikkeld man, leest de krant, houdt de actualiteiten bij, vooral in de Nederlandse politiek. Moet ook wel, hij heeft een beleidsjob en hij is actief bij de gemeenteraad. Hij leest nooit een boek. Het zij hem vergeven. Daar is hij te ongedurig voor. Het is een man van daden, niet van woorden. Loop met me mee. Ik sta

* *Mala Kishoendajal (Suriname, 1959) schreef de roman 'Dame Blanche' (2001) en (reis)verhalen. Haar werk verschijnt bij Uitg. In de Knipscheer.*

te trappelen om hem aan u te laten zien.

Kijk, in deze nieuwe woonwijk woont hij, met zijn vrouw en zijn dochter. Ziet u zijn vrouw? Die is ook al zo licht van kleur. Ze is wel mooi, hè, met dat lange zwarte haar en die ‘poes’-groene ogen. Ze lijkt wel op Raj, met die inhammen, waar ook wat haar is... eh, weggekwijnd. Vaak denken mensen dat ze broer en zus zijn. Zij is Raj z'n thuishaven, kalm, een beetje z'n tegenpool eigenlijk qua activiteit. Maar tegenpolen trekken elkaar aan, zoals u weet. Dus dat zit wel snor. Ze is echt beeldschoon, ik kan niet anders zeggen. Maar ze houdt niet van opsmuk. Misschien is dat wel haar schoonheid. Zij is vaak thuis, vaker dan Raj in ieder geval. En ze neemt trouw de telefoon op. Die gaat de hele dag door, en de hele avond door. Mensen die blijven bellen om te vragen hoe laat hij thuis komt, want ze hebben zo vaak zijn hulp nodig. Waarvoor?

Noem het maar op, je kunt het zo gek niet verzinnen! Of hij wil helpen bij het bemiddelen tussen egotrippende echtelieden? Of hij kan helpen bij het verkrijgen van een verblijfsvergunning? Of hij voor een paar maanden onderdak kan bieden aan een paar mensen? Of hij de tuin wil helpen betegelen? Of de zolder isoleren, of het muurtje verven? Of iemand met de auto wegbrengen naar een andere stad? Of een gebedsdienst helpen voorbereiden? Of het eten uitdelen op een bruiloft?. Of het buurthuis versieren voor het komend Phaguafeest?

Tja, nu heb ik het alleen nog maar over zijn vrouw en zijn taken gehad, maar hebt u Raj nog steeds niet gezien. Nogal wiedes, het is midden maart. Hij is al voor dag en dauw opgestaan om alle voorbereidingen te gaan treffen voor het Phaguafeest in het buurthuis vanavond. Niet thuis dus!

O, kijk, daar heb je z'n kleine dreumes. Als twee druppels water haar vader. Ze komt de kamer binnendrentelen die hij speciaal voor haar geveegd, geboend, brandschoon heeft achtergelaten. Dat doet hij iedere ochtend. Hij staat al om zes uur op, weet u, om met zijn dochtertje te knuffelen. Dan neemt hij een douche, poetst zijn tanden en gaat in een T-shirt en short naar beneden. Hij dweilt de parketvloer, maakt pap voor zijn kleine, brengt die naar boven en terwijl ze bij mama in bed ligt te drinken uit haar flesje, hijst hij zich in zijn werkkloffie: grijze broek, blauwe blazer en stropdas. Hij gaat weer naar beneden, smeert zijn boterhammen en verlaat

het huis. Tegen die tijd is zijn vrouw ook al beneden met de kleine. En als ze niet met hem meerijdt, ze werkt part-time, zwaait ze hem uit, uit het keukenraam, met de kleine op de arm. Ze houdt zielsveel van haar man, hoewel ze vaak ook moppert dat hij nooit op tijd thuis komt, en haar alleen laat zitten op de talloze bruiloftsfeesten, omdat hij weer overal aan het helpen is. Maar ze vergeeft het hem, want ze houdt ook vooral van hem vanwege zijn hulpvaardigheid.

Er zijn trouwens genoeg avonden dat hij op tijd thuiskomt. Zeker sinds de kleine meid in hun leven is. Dat heeft even geduurd, voordat ze kwam. Ze hadden de hoop al opgegeven na ettelijke ziekenhuisbezoeken en homeopatische middelen en massages door de jaren heen.

Voordat ze echt aan eikaars cellen konden gaan twijfelen, begon zijn vrouw op een dag zomaar over te geven.

Hij droomde 's avonds in bed hoe hij met haar zou spelen, kleertjes, Disney-tekenfilms en speelgoed voor haar zou kopen, haar vol zou stoppen met koekjes, haar zelf zou aankleden, haar krulletjes zou kammen. Hoe zij 's avonds, wanneer hij van zijn werk thuis kwam en in zijn T-shirt en korte broek voor de televisie op de houten vloer ging liggen, om hem heen zou drentelen, over hem heen zou kruipen, hem zou knuffelen met haar korte, dikke armpjes. Hij droomde hoe hij haar zou bijten in haar bolle wangetjes, en zij kraaiend van plezier zou uitroepen: ‘Papa, jij bent stout.’

Zijn droom was uitgekomen.

Ook zijn droom daarvóór was uitgekomen. Raj had niet altijd in dat nieuwe luxe rijtjeshuis gewoond in die nieuwbouwwijk. Toen hij met zijn vrouw trouwde, trokken ze in een klein benedenwoninkje, ergens in een zijstraat van de Amsterdamse Straatweg in Utrecht. Hij schilderde samen met zijn familie het huisje in vrolijke tinten en vervolgens werd het met mooie meubeltjes, gordijnen en hebbedingetjes ingericht. Als je de verpauperde straat doorliep, kon je niet vermoeden dat achter een van die deuren een waar paradijsje schuilging. In de zomer riepen ze vaak familie en vrienden bijeen, en dan werd er in de tuin gebarbecued. Want Raj hield van vlees, en dat deelde hij graag met anderen.

Maar in de winter was het koud. De warme tinten, die de zomer opfleurden, boden in de winter geen behaaglijkheid. Zijn vrouw zat dan vaak, met een dikke trui aan, gordijnen stevig dicht, op de grond bij de kachel.

Ze spaarden, ze spaarden hard. En na een paar jaar konden ze het nieuwe huis kopen.

Ook zijn droom die hij dáárvoor, dus voor zijn huwelijk had gehad, kwam uit. Hij wilde een lieve, beschaafde vrouw. Misschien kwam zijn droom wel uit dankzij zijn geduld en zijn standvastigheid. Hij pendelde tussen Amsterdam en Utrecht, respectievelijk zijn studie- en woonplaats. Samen met zijn broer woonde hij in datzelfde huisje, waar hij op een hogere verdieping een kamertje had. Overdag ging hij naar de universiteit, 's avonds deed hij schoonmaakwerk. Zijn broer, Robby, die de artsenopleiding volgde, deed precies hetzelfde. Overdag zijn opleiding, 's avonds schoonmaken.

Op een avond kwam een vriend langs. Hij vroeg Raj of die niet wilde trouwen. Hij vroeg Raj, niet Robby, want de oudste kreeg immers voorrang. Bovendien had de jongere broer al een vriendinnetje.

Trouwen vond Raj een beetje te vroeg. Hij wilde eerst zijn studie afmaken. Maar kennismaken wilde hij wel, zeker nadat hij de foto van het meisje had gezien.

Op een zondagmiddag ging hij met een rode roos in zijn hand met de trein naar Den Haag, waar hij over de telefoon met haar zijn eerste afspraak had geregeld. Ze wachtte op hem in de hal van winkelcentrum Babylon, achter het station. Toen hij haar zag, wist hij het meteen. Zij zou zijn vrouw worden. Toen zij hem zag, wist ze het meteen. Hij zou haar man worden.

Nadat Raj twee jaar later zijn bul had gehaald, werd een grootse bruiloft georganiseerd, en hij nam zijn mooie bruid mee naar het opgeschilderde driekamer-benedenwoninkje in hetzelfde pand waar hij boven zijn studentenkamertje had gehad. Dat kamertje boven hield hij trouwens, want hij wilde zijn vrouw niet lastigvallen met allemaal bezoekers die bij hem om hulp kwamen.

Nu hebt u Raj nog steeds niet gezien. Kom, we gaan in een ruk door naar het buurthuis, waar hij druk bezig is.

Tja, verkeerd moment! Hij propt net een hele portie rijst met doks, tamme eend in kerrie klaargemaakt, naar binnen. Zijn grootste hobby blijft eten. Verhip! En hij ziet er ook raar uit. Wat is er toch met die man? Ooooh, haha ... hij heeft zich een haarstuk aangemeten, de ijdeltuit. Hoppa, weer een stuk vlees in de mond.

Gulzig, veel te gulzig. Die Raj neemt niet eens de tijd om rustig te kauwen.

Maar ja kijk, de honger slaat toe, want hij heeft al de hele ochtend hard gewerkt. Al die grote pannen met complete maaltijden en hapjes in de keuken, met warme nassi, bami, kip, roti, bara, ghoeghri, phoelawri, baka bana. Die heeft hij opgehaald bij de verschillende families, die 's morgens vroeg thuis hebben staan koken. En samen met een paar mannen heeft hij een paar dagen eerder tientallen kratten frisdrank naar het buurthuis gereden. Kijk, alles is al keurig netjes gesorteerd. Heeft ie natuurlijk niet alleen gedaan. Hij wordt geholpen door een heleboel jongens, ook heel behulpzaam, maar lang niet zo gedreven als hij. Daarom heeft Raj de leiding. Alles is tot in de puntjes verzorgd.

Kijk, nu klimt hij op een stoel om de slingers op te hangen. ‘Oeeehhh, voorzichtig, Raj, je bent niet de handigste...! Oef!’ Dat ging nog net goed.

Te laat, nu loopt hij weer naar de ingang, waar een stalletje wordt klaargezet, waar de gasten 's avonds gekleurde poeder kunnen kopen om elkaar mee te bestuiven. Hij loopt naar buiten om te kijken hoe ver het staat met de balen stro, die op elkaar gestapeld moeten worden voor de Holika-verbranding, de symbolische overwinning van goed op kwaad. Het blijft niet bij kijken. Raj tilt ook balen stro op en begint te helpen met opbouwen.

De chawtaal-groep die hij ook al begeleidt - niet muzikaal, Raj is a-muzikaal, maar organisatorisch - komt binnen. Ze beginnen kratten naast elkaar te schuiven om een podium te creëren, om daar 's avonds na de gebedsdienst hun muziek en zang, waar ze weken op geoefend hebben, ten gehore te brengen. Raj komt binnen en begint te helpen met het aaneenschuiven van de kratten tot een podium. Hij haalt witte lakens om het geheel elegant af te dekken.

Zo is hij de hele dag bezig. Dan rijdt hij een paar mensen naar huis en gaat dan zelf naar huis om zich op te frissen en zijn vrouw en dochter te halen, voor het feest straks.

Gelardeerd met lange halen... Haaaaaaaaaaaaa... die heel opzwepend werken, zingt de chawtaalgroep, vijftien mannen en vrouwen in twee rijen tegenover elkaar gezeten op het provisorische podium. Er klinken ritmische geluiden met jhaals, twee belletjes, die in hoog tempo tegen elkaar worden geslagen.

De mensen wensen elkaar Subh holi, gelukkig holi. Iedereen is vrolijk. Iedereen koopt een blikje gekleurde talkpoeder. Binnen de kortste keren is de vloer van het versierde buurthuis rood, roze, groen, geel, en de mensen ook. Onder veel gelach pakken mensen elkaar beet en storten de inhoud van hun blikjes op elkaar uit. Hun haren, hun gezicht, hun kleren, alles vormt een groot kleurenfestival. En dan gaan ze dansen, dansen op de muziek van de baithak gana groep. Het dochtertje drentelt met nog een hele hoop andere kinderen opgetogen door de zaal. Soms gaat ze staan en probeert, met succes overigens, de dansende mensen na te bootsen.

Het feest gaat tot in de kleine uurtjes door.

Wanneer iedereen al naar huis is, ook zijn vrouw en dochtertje zijn weggebracht, begint Raj met een paar mensen de grote schoonmaak. Want de zaal moet picobello in orde zijn voor de lezingenmiddag over integratie van vreemde culturen in de Nederlandse cultuur. Dan staat Raj daar weer in een blauwe blazer, keurig alle poeder uit zijn oren en zijn haren gewassen, de sprekers in te leiden.

Hij droomt van nog een kindje. Natuurlijk krijgt hij dat. Hij verdient het gewoon.

Ik vroeg me in het begin af of het mij zou lukken. Nu u het hebt gelezen, wil ik u natuurlijk best verklappen wie ik gekopieerd heb. W. Somerset Maugham, die zich in een van zijn ‘Short Stories’ ditzelfde afvroeg, ruim voordat ik geboren was. ‘I wonder if I can do it,’ begon hij zijn verhaal over Salvatore. Het is maar een kort verhaal, drie, bijna vier pagina's in kleine lettertjes in een pocketuitgave. Ik heb het gelezen in mijn jeugd, maar vooral het begin en het einde zijn me bijna woordelijk bijgebleven. Daarom kon ik het zo tevoorschijn toveren uit mijn inmiddels redelijk uitgedijde collectie vergeten en minder vergeten titels.

Twaalf regels voordat hij het hoofdstukje over Salvatore eindigt, legt hij uit wat hij had geprobeerd te doen. ‘I wanted to see whether I could hold your attention for a few pages while I drew for you the portrait of a man, just an ordinary fisherman who possessed nothing in the world except a quality which is the rarest, the most precious and the loveliest anyone can have.’ En dan besluit hij met de kwaliteit die hij bedoelt. ‘And in case you have not guessed what the quality was, I will tell you. Goodness, just goodness’.

Hij concludeerde dat het hem gelukt was. Ik was het volmondig

met hem eens. Toen ik het las, twintig jaar geleden, hoopte ik dat ik op een dag ook zo iemand zou kennen en ik nam me voor dat ik deze mens en zijn kwaliteit, ‘de zeldzaamste, de kostbaarste en de mooiste die iemand kan bezitten,’ net zo zou kunnen beschrijven. Het laatste woord is aan u.

Woordverklaring

Phagua (ook: *holi*)	lentefeest
bara	gefrituurde snack van o.m. gemalen linzen
ghoeghri	snack van kikkererwten
baka bana	gebakken banaan (pisang goreng)
Holika	brandstapel; in feite is Holika een mythische figuur die het kwaad symboliseerde en verbrandde op een brandstapel. De holikaverbranding, voorafgaand aan het phagwafeest, staat voor de overwinning van goed op kwaad
chawtaal	zang(groep die zingt) tijdens het phagwafeest
jhaal	cymbalen, gebruikt bij chawtaal
phoelawri	gefrituurde gele spliterwt
baithak gana	traditionele Hindoestaanse muziek

De fluit van Pan

Annel de Noré[*]

(Voor oom Edje)

Waterstraaltjes kruipen over de ruiten voorzichtig naar elkaar toe. Op bepaalde plekken blijven ze aan elkaar plakken en worden bolle druppels. Als die zwaar genoeg zijn, zoeven ze naar het raamkozijn. Nancy likt aan het glas. ‘Waarom doe je nou weer zo gek?’ klinkt het vanuit de keuken. Geschrokken trekt ze haar schouders op. Ze antwoordt niet. Natuurlijk weet ze dat ze het water niet van binnen af kan weglikken. Het is een spelletje en het glas voelt lekker koel aan. Oom Edje vindt bijna niks gek.

‘Waarom ga je niet een beetje buiten spelen? Het regent niet meer.’ Ze heeft een hekel aan waarom-vragen, daarom doet ze alsof ze niets hoort. Nat en vies is alles buiten en kijken naar het spel van de regendruppels is veel leuker. Het is ook maar net opgehouden met regenen.

‘Heb je me niet gehoord?’ Wie doof is, kan niet horen. Zij is niet doof. Dat weet mama best. Die wil haar uit de buurt hebben. Ze drentelt de voordeur uit en gaat op de stoep zitten. De dakgoot lekt. Naast de stoep is een plas en telkens ploept er een druppel in.

‘Nancy, ga buiten spelen. Waarom doe je toch zo vervelend?’ Is op de stoep zitten vervelend doen? Ze wil niet lastig zijn. Mama wil haar niet zien, daarom moet ze weggaan. Ze staat op. Waar moet ze naar toe? Achter op het erf mag ze niet alleen zijn. Mama is bang dat ze op de kapotte brug zal gaan en in het water vallen. Alleen als oom Edje erbij is, m...

Op het erf staan vier huizen. Vooraan het grote huis van Huisbaas, daarachter dat van oom Edje, dan dat van Rosa en aan het eind van de rij volgt het hunne. Het erf is heel lang en loopt uit in een brede, vieze goot. Langs Oom Edjes huis wil ze niet. Daarom loopt ze naar de goot. Je kan de erven en de achterkant van de

* *Annel de Noré (Suriname, 1950), werkte in het onderwijs en publiceerde in 2000 de roman ‘De bruine zeemeermin’, nadat zij met het manuscript de prijs had gewonnen die was uitgeschreven door de Nederlandse ambassade in Caracas. Een bundel met haar verhalen. ‘Zoektocht naar het kwaad’ verschijnt t.z.t. bij Uitg. In de Knipscheer*

huizen van de overkant zien. Die staan aan een andere straat. Plastic zakken gevuld met allerlei rommel, stukken hout, een paar flessen en een bal drijven op het groene water. Eens was er zelfs een opgezwollen, stinkende hond in. Rose, groene en blauwe snoepjes zijn vastgekleefd aan de grasslierten aan weerskanten van de goot. Tenminste, ze dacht dat het snoepjes waren. Oom Edje heeft haar verteld dat het kikkereitjes zijn. Dat geloofde ze niet. Met een hark haalde hij een keer één van de stengels naar zich toe en hij trapte erop. Vies slijm spetterde uit de prachtig gekleurde, aan elkaar gekleefde balletjes. Kikkereitjes vindt ze vanaf die dag niet meer mooi.

‘Nancy, niet op de brug,’ roept mama vanaf de stoep. Ze is helemaal nog niet op de brug. Maar ze zal naar voren lopen, naar de straat. Dan moet ze langs oom Edjes huis. Terwijl ze langsloopt, kijkt ze de andere kant op.

Achter de voorste neut had het bruine hondje gelegen dat zelfs nog geen naam had toen het dood ging. Hoe zou oom Edje hem genoemd hebben? De eerste dag had zij hem mogen aaien. ‘Je mag hem niet optillen,’ had oom Edje gezegd ‘want dan wordt hij geen flinke hond.’ Dat was moeilijk. Heerlijk dat warme zachte bolletje tegen je aan te drukken. Toch deed ze het niet. Zodra hij haar zag, begon hij te kwispelen. Het staartje was net een dunne zweep, die heen en weer zwiepte. Oom Edje zei dat hij ermee wuifde. Zijn ronde, blauwzwarte oogjes keken altijd vragend en hij kefte met een babyhondenstemmetje. Daar moest ze om lachen. Hij moest nog grotehondentaal leren. Zijn neusje was zwart en glom alsof het met schoensmeer opgepoetst was. Telkens rende hij naar haar toe, likte aan haar voet en ging aan iets anders snuffelen. Zijn tongetje was warm en ruw en gaf haar een prettig gevoel waar ze ook van griezelde. Heel stil bleef ze staan en probeerde niet te rillen.

De eerste avonden jankte het hondje. Hij mocht niet binnen blijven want hij was nog niet zindelijk. Oom Edje zei dat het helemaal niet koud was in de hoge kartonnen doos waarin hij op een kussen lag. Hij wilde er gewoon uit, maar was te klein om 's nachts alleen op het erf rond te lopen. Mama zei dat alle babyhondjes in het begin huilden omdat ze hun moeder misten. Bij hun moeder konden ze drinken zo vaak ze wilden en ze hadden het lekker warm. Ook als hij binnen sliep, zou hij verdriet en honger hebben

en dus huilen. 's Morgens had Nancy hem een beetje melk mogen geven. Een klein beetje maar. Melk was duur en hij mocht niet te veel eten. Daar kon hij ziek van worden. Nu was hij toch dood.

Stil en stijf had hij gelegen. Zijn oogjes waren half open en er lag een grijs vlies over heen. Hij zag er mager uit, zijn bovenlip was opgetrokken en zijn tanden waren te zien. Een voorpoot lag gekruist boven de andere, net of hij had willen weglopen. Hij had vast niet dood willen zijn. Het kopje was naar boven gericht. Roepend om hulp was hij gestorven. Er liepen mieren in en uit zijn halfgeopende, stijfgetrokken bek over de blote tanden heen.

Op de kleine brug vooraan naar de straat toe gaat ze zitten. Er hangt een draadje aan haar jurk. Ze peutert het los en zuigt erop. Het ene uiteinde houdt ze met één hand vast en draait er met haar tong een bolletje van in haar mond. Ze slikt het in en trekt het terug. Het kittelt lekker in haar keel. Plotseling roept mama: ‘Waarom ga je niet met Milton spelen?’

Ze wil niet met Milton spelen.

‘Ga met Milton spelen!’

Ze loopt naar Miltons huis. Dat staat op het erf naast het hunne. Ze begint te zingen: ‘Klein Anna zat in maneschijn, maneschijn, maneschijn. Ze zat daar zo te wenen, te wenen, te wenen. Klein Anna waarom ween je zo, ween je zo, ween je zo?’

Juf heeft verteld dat wenen huilen betekent en sterven doodgaan. Een mooi lied. Maar ook zielig. Mooie dingen kunnen ook zielig zijn. Oom Edje vertelde mooie verhalen die heel zielig waren. Ze kreeg er tranen van in haar ogen. Dat was raar. Huilen om iets dat mooi was.

Milton staat op zijn brug. Zogenaamd hengelt hij. Het is geen echte hengel, maar gewoon een stok waaraan zijn vader een touw met een kurk heeft vastgemaakt. Zonder haak en zonder pier. Milton houdt de zogenaamde hengel stijf vast en beweegt die stiekem met zijn wijsvinger op en neer. De dobber floept wild naar onder en komt dan weer boven. De stomkop doet alsof hij beet heeft.

Hij heeft haar nog niet gezien. Hij legt de stok neer, gaat op zijn buik liggen en schept met een roestig blikje water uit de sloot. Dan gaat hij weer doen alsof hij hengelt. Ze gaat naast hem staan. ‘Kijk, ik heb een vis gevangen.’ Ze doet alsof ze het opgewonden geschreeuw niet hoort. ‘Een grote vis,’ schreeuwt hij trappelend. Ze loopt weg. Hij pakt het blikje en komt achter haar aan. Hij

haalt haar in, zegt ‘Kijk,’ en duwt het potje bijna tot onder haar neus. Een beetje water spat op en maakt haar jurk nat. Tegen haar zin kijkt ze. Vies water. Niks anders. ‘Me moeder is gister thuisgekomen,’ gilt hij. ‘Deze keer is me vader d'r nie eens gaan halen. Ze is zelf teruggekomen. Me vader heeft gezegd: “As je moeder klaar is met d'r nonsens gaat ze thuiskomen.”’ Nancy begint te huppelen. Milton holt een poos met haar mee, maar blijft opeens staan en zegt: ‘Je stelt je aan. Aanstellerij, bullebakkerij, durf niet op straat te gaan, hondje gaat je bijten, poesje gaat je krabben, dat komt van al dat klikken.’

Ze heeft geklikt. Maar niet voor Milton. Voor oom Edje. Ze wil Milton hard slaan. Dat mag niet. En hij slaat veel harder terug of hij schreeuwt zo verschrikkelijk, dat iedereen komt kijken.

‘Beest,’ zegt ze en huppelt naar huis terug. Zingend rent ze langs oom Edjes huis. Zachtjes dat mama het niet hoort. Heel even kijkt ze naar oom Edjes raam. Een schaduw loopt van de stoel naar het donkere binnenste van het huis. Wie kan dat zijn? Alleen oom Edje! Thuis. Haar hart bonkt en haar benen worden zwak.

‘Omdat ik morgen sterven moet, sterven moet, sterven moet,’ zingt ze keihard. Milton stuift haar voorbij. Bij de stoep roept hij: ‘Tante Thea, tante Thea, Nancy heeft me zomaar voor beest uitgescholden.’ Mama vliegt naar buiten. Milton zeurt door: ‘Ik heb haar echt niks gedaan.’ Nancy gaat door met zingen: ‘Wie heeft je dat nou wijsgemaakt, wijsgemaakt, wijsgemaakt? Dat is de boze Frederik, Frederik, Frederik.’

Mama zucht: ‘Nancy, voor straf moet je binnen zitten.’

Oom Edje heeft ook straf gehad. Hij zit in de gevangenis. Mama zegt dat een gevangenis een huis is met een hoge stenen muur eromheen. Oom Edje is opgesloten in een van de kamers. Er is maar één raam met tralies dat helemaal boven in de muur zit, bijna bij het plafond. De ramen van omu[1] hebben ook tralies. Met gekruiste armen gaat Nancy voor het ruitjesraam zitten. Er hangen nog wat druppels aan het glas, maar die zijn te klein en te weinig om weg te rollen.

's Avonds in bed moet ze aan oom Edje denken. En dan opeens staat hij vlak naast het bed. Wat schrikt ze. Ze heeft hem helemaal niet horen binnenkomen. Oom Edje glimlacht. ‘Kijk niet zo verbaasd. Ik ben je komen groeten.’

Nancy is dolblij. ‘Hebben ze je niet opgesloten?’

‘Je weet toch hoe sterk ik ben?’

Ze knikt zo hard dat haar nek ervan kraakt. ‘Eigenlijk mag ik nooit meer...’

‘Met me praten?’

Ze knikt nog eens. ‘Hoe weet je dat?’

Langzaam, heel langzaam bukt hij zich naar haar toe. Vlug sluit ze haar ogen en ze voelt oom Edjes handen om haar nek. Hij drukt hard, steeds harder, zo hard dat ze het benauwd krijgt, ze stikt haast, ze kan geen adem krijgen. Plotseling laat hij haar los, streelt haar en drukt een kus op haar voorhoofd. Hij is haar vriend.

De volgende dag staat Milton met zijn trommel in de hand voor de stoep te wachten. Ze geeft mama een zoen en loopt naar buiten. Elke dag gaan zij en Milton samen naar school. Ze zegt: ‘Dag Milton,’ en begint te huppelen om vlug voorbij oom Edjes huis te zijn. Mama roept: ‘Nancy, doe normaal.’ Ze stopt en wacht op Milton.

Milton vraagt: ‘Waar is oom Edje?’

Nancy haalt haar schouders op. Alles wil hij weten. Zo misselijk is hij.

's Middags zegt mama: ‘Volgende week breng ik je naar de dokter.’ Nancy schrikt. ‘Wanneer je naar de eerste gaat, over twee maanden, moet je helemaal beter zijn.’ Ze is niet ziek. Ze wil niet naar de dokter. Ze heeft niks gedaan. Zomaar druppelen tranen uit haar ogen, al huilt ze niet. Ze veegt haar gezicht af, maar zegt niets.

Daarna gebeurt het telkens weer. Zodra ze het huis binnenkomt, komen de tranen. Mama vraagt soms waarom ze huilt, maar ze huilt niet echt. Er zijn teveel tranen en die moeten eruit omdat niks meer leuk is.

Toen oom Edje er was, was alles nog prettig. Vooral als hij speelde op de blokfluit. Het vaakst speelde hij een lied dat Nancy nog niet kende. Hij zong het eerst een paar keer voor. ‘Een aapje liep door bos en velden, een aapje liep door bos en velden. Helaas het liep, liep, liep in ene val, helaas het liep, liep, liep in ene val.’

Hij droeg haar en Milton op zijn rug en galoppeerde het hele erf rond. Hij was de liefste vriend die ze had. Maar mama zei dat hij een verdomde smeerlap was. Dat kwam omdat oom Edje haar soms op schoot had genomen en tegen zich had aangedrukt. Heel

stijf tegen zich aangedrukt zodat zij het benauwd kreeg en een beetje bang werd maar het toch ook spannend vond en hij zelf ervan moest hijgen. Dat deed hij omdat hij zoveel van haar hield. Daarom wilde hij dat ze dicht bij hem moest zitten. En één keer mocht ze naast hem liggen toen hij op de blokfluit speelde. Het was zo warm dat hij alleen zijn onderbroek aan gehouden had. Een paar keer mocht ze zelfs op zijn blote buik liggen en dan streelde hij haar rug en haren. Zo zacht dat ze bijna in slaap gevallen was. Oom Edje zei dat ze het niet aan Milton vertellen moest, eigenlijk aan niemand. Het was hun geheim. Ze had het echt aan niemand verteld. Eens had oom Edje de deur dichtgedaan, op slot gedaan. Milton kon niet naar binnen en was heel hard gaan schreeuwen. Hij bonkte op de deur. Plotseling had mama ook staan roepen. Daarna was er zoveel gebeurd. Ze raakte in de war als ze zich alles probeerde te herinneren.

Mama was erg boos op oom Edje. Later huilde ze. Miltons moeder zei wel vijf keer achter elkaar: ‘Rustig, je moet je rustig houden.’ Samen met haar gingen ze naar het politiebureau. Een lieve mevrouw had Nancy een glas siroop en een krentenbol gegeven en ze mocht alleen in een kamer met die mevrouw zitten praten. Die dame was haast even lief als oom Edje. De eerste dokter was helemaal niet aardig geweest. Nancy had gehuild toen ze bij hem waren. Mama had gezegd dat ze precies moest doen wat hij zei, maar wat hij vroeg en zei, was helemaal niet goed.

Bij de andere dokter mag Mama er niet bij blijven en Nancy trilt van angst. ‘Ik weet waarom je zo bang bent. Ze hebben je zeker verteld dat ik een dokter ben, hè? Niet bang zijn. Ik ben een spelletjesman. Kijk maar in die hoek. Een poppenhuis, puzzels en een kleurboek en nog veel meer speelgoed,’ zegt hij. ‘Alle grote mensen geloven dat ik vreselijk knap ben en zieke kinderen beter kan maken. Maar weet je wat ik doe? Ik stuur ze uit de kamer en laat hun kinderen spelen. Dan ga ik mijn nagels schoonmaken of slapen. Zo verdien ik lekker makkelijk veel geld.’ Hij begint zijn nagels schoon te maken. ‘Speel maar met het poppenhuis of blijf gewoon kijken naar wat ik doe.’ Hij gaapt. Nancy kijkt naar hem. Ze durft niks anders.

De volgende keer zegt hij: ‘Heb ik je verteld hoe ik heet?’ Ze schudt van nee. ‘Ik heet Blom,’ zegt hij. ‘Weet je wat blom is?’

‘Je kunt er pannekoeken van bakken.’

‘Goed zo. Van blom bakken bakkers ook broden en taarten. Daarom ben ik bang voor bakkers. En toch denken de mensen dat ik een echte dokter ben.’ Hij lacht zo hard dat ze ook moet lachen. Hij is vast een beetje gek, maar ook wel aardig.

‘Je denkt zeker dat ik je voor de gek hou. Dat denk je toch?’

‘Ja meneer.’

‘En heb ik je voor de gek kunnen houden?’

‘Neen meneer.’

‘Nou, je mag denken wat je wil, hoor. Maar weet jij ook een heleboel?’

‘Ja meneer.’

‘Goed, wat weet je allemaal zeker? Vertel me dat eens?’

Nancy denkt lang na. ‘Ik ben een meisje en Milton is een jongen.’

‘Is dat alles? Dat is ook niet veel. Wie ben ik dan?’

‘Een spelletjesman.’

‘Een spelletjesman die Blom heet. Kan jij pannekoeken bakken?’

‘Kinderen mogen niet koken of bakken, je mag ook niet met vuur spelen. Dat is echt heel gevaarlijk. Je kan brand stichten.’

‘Zie je wel. Daarom bemoei ik me alleen met kinderen. Die zijn bang om pannekoeken, broodjes of oliebollen van me te bakken. Vind je me niet slim dat ik uit de buurt van grote mensen blijf?’

Ze lacht. ‘Sommige grote mensen zijn wel lief. Mijn vriend was al een man maar heel lief.’ Nancy houdt op, want ze mag niet over oom Edje praten.

‘Mijn vriendjes en vriendinnetjes zijn nog klein, maar ook best lief. Hoe heet jouw vriend?’ Nancy vertelt het hem en ook van de blokfluit, de verhalen en de spelletjes. De spelletjesman zegt: ‘Ik heb slaap gekregen. Ga maar een beetje met het poppenhuis spelen. Er is daar een babypop die “mama” kan zeggen. Als je niet spelen wil, moet je maar luisteren naar mijn gesnurk.’ Hij sluit zijn ogen en doet alsof hij slaapt. Zijn mond zakt open, zijn hoofd hangt schuin en hij gromt af en toe. Dat doet hij voor de grap. Of niet? Het lijkt zo echt.

Ze kijkt een poos naar hem. Dan gaat ze naar het poppenhuis. Eerst kijkt ze alleen maar. Er zijn bedjes en een keuken met een fornuis, potjes, pannetjes, een wandklok, klerenkasten, stoelen en tafels. In sommige bedjes en stoeltjes liggen of zitten poppen en een grote pop ligt voor het huis. Voorzichtig pakt ze de pop op.

Die begint te huilen: ‘Mama.’ Ze zingt ‘Klein Anna zat in maneschijn’ om de babypop stil te krijgen. Daarna legt ze haar in bed. Ze bakt pannekoeken en zingt zakdoekje leggen.

De spelletjesdokter vraagt: ‘De babypop moet nog een naam. Ken je een mooie naam voor haar?’ Ze schrikt even, ze was hem vergeten, maar ze denkt niet lang na: ‘Anna.’

Mama komt je zo ophalen. Kom je nog even naar me toe?’ Als ze voor zijn bureau staat, zegt hij ernstig: ‘Weet je, ik ben toch een klein beetje een dokter. Alle kinderen houden van spelen. Van spelen worden ze gezond. Meestal zijn ze niet eens echt ziek. Ze moeten gewoon spelen, praten, zingen en lachen. Daar worden zelfs grote mensen vrolijk van. Welk lied zong je eigenlijk?’

‘Klein Anna zat in maneschijn. Dat is een mooi lied dat ook zielig is, hoe kan dat nou?’

‘Alle dingen zijn een beetje mooi en een beetje zielig, een beetje mooi en een beetje lelijk. Dat is heel gewoon, weet je. En ook spannend. Dan weet je lekker nooit of iets mooi of lelijk zal zijn. Soms moet ik lachen en soms huilen en soms werken en soms rusten. Maar het meest hou ik van slapen. En toch maken ze me elke ochtend wakker. Dat maakt me soms verdrietig of boos. Zodra ik wakker ben, ga ik eten en dat vind ik na slapen het leukst. Dan ben ik weer blij.’

‘Je bent een viespeuk,’ zegt ze.

‘Waarom?’ De spelletjesdokter kijkt heel raar.

‘Eerst tandenpoetsen, dan eten.’

Hij lacht hartelijk. ‘En als ik nu eerst wil eten en daarna mijn tanden poetsen?’

‘Dat vindt mama vast niet goed.’

‘Van mijn moeder mag het wel, hoor.’

Nancy moet om hem glimlachen. ‘Oooh?’ zegt ze.

Mama komt binnen. De spelletjesdokter zegt: ‘Zo Nancy, voorlopig zullen we elkaar niet meer zien. Je gaat nog een keer naar die andere dokter.’ Ze wil helemaal niet naar een andere dokter. Ze wil bij deze komen spelen af en toe, als dat mag. Ze vraagt het. ‘Wie weet, misschien mag je me weer eens komen zien en met Anna spelen. Tenminste als ik niet te veel slaap heb,’ en hij maakt een knipoog. Deze dokter is haar nieuwe vriend. Ze was oom Edje helemaal vergeten. Nu moet ze opeens weer aan hem denken.

Rosa is bij mama op bezoek. Nancy speelt onder de eettafel.

Mama fluistert. ‘Dit heb ik niet gewild. Ik blijf maar denken dat het mijn zoon kon zijn. Ik kan niet geloven dat hij dood is.’ Rosa zegt niks. ‘Twintig... Zelf nog een kind.’ Nancy hoort dat ze huilt. ‘Ik ben kapot, Rosa... Dit heb ik niet gewild.’ Boos zegt ze opeens en ze vergeet te fluisteren: ‘Maar wat moest ik? Wat moest ik doen?’

Oom Carlo en mama maken al heel lang ruzie met elkaar. Nancy slentert naar binnen. ‘Je wil niet luisteren,’ zegt mama vanuit de keuken en nog een heleboel dingen meer.

‘Niemand kan er iets aan veranderen.’

‘Welke moeder wil dit voor haar kind? Carlo! Opgehangen! Hij wilde me aldoor spreken.’ Mama praat luid.

‘Denk om de buren.’

To hell met de buren. Heel Paramaribo weet alles al. Ik heb Rosa en Miltons moeder trouwens alles verteld.’

‘Je verbeeldt 't je maar dat men alles weet.’

‘Weet je nog wat je zei toen ik je vertelde over hem en Nancy? “Dat verbeeld je je maar, rotzak!” Dat zei je!!’ Ze gilt en huilt.

‘Nancy speelt vlak naast het huis. Ze kan alles horen.’

‘Je moet naar me luisteren!’

‘Ik luister al uren. Jij luistert niet. Nancy kan je horen. Temper je stem of ik ga weg.’

‘Hou ik je tegen? Ga dan! Ga weg! Ga weg! Verdomme, daarvoor heb ik een vriend!’ Ze is stil. Dan schreeuwt ze: ‘Opgehangen!’

‘Je herhaalt jezelf. Thea, ik weet wat er gebeurd is. Niets of niemand kan er iets aan veranderen. Ik ben zo snel als ik kon naar je toegekomen. Wat wil je nog meer?’

Een vreemd geluid.

Oom Carlo schreeuwt: ‘De volgende keer mep ik terug.’ Nancy loopt naar de voordeur.

Het bruine hondje dood, oom Edje weg, ze gaan niet meer naar de spelletjesdokter, Milton zingt dat ze een klikspaan is, Rosa kijkt haar niet aan, mama en oom Carlo maken al de hele middag ruzie.

Nancy loopt naar de brug. Zittend op haar hurken kijkt ze naar de huizen aan de overkant. De zon maakt haar warm en slaperig. Dan hoort ze de blokfluit. In de verte klinkt het lied waar oom

Edje zoveel van hield. Steeds dichterbij komt het geluid van de fluit. Van over het water komt het. Soms stopt het even en dan hoort ze oom Edje zingen: ‘Een aapje liep door bos en velden, een aapje liep door bos en velden. Helaas het liep, liep, liep in ene val, helaas het liep, liep, liep in ene val.’

Het geluid is nu erg dichtbij. Oom Edje staat naast haar! Soms speelt hij en soms zingt hij: ‘Nu moest hij met de kinderen spelen, nu moest hij met de kinderen spelen.’ Weg is het opeens. Ze luistert goed. Niks! Bij de brug, daar bij het water, daar komt het opeens weer vandaan. Ze staat op, doet een stap. Nog één. En nog één. Luider klinkt de fluit en vrolijker. Straks zal ze bij oom Edje zijn. Eén voet op de brug die ‘zo kapot is, dat je er eigenlijk niet eens een teen op mag zetten of hij stort in mekaar,’ zegt mama. Maar ze is niet bang. Oom Edje is sterk. Hij kan haar op zijn rug dragen.

Nog een stap. Heel duidelijk hoort ze de fluit. Ze weet hoe oom Edje eruit ziet als hij speelt. Hij trek zijn onderlip naar binnen en maakt er samen met zijn bovenlip die omhoogtrekt een sleufje van. Prachtig is het wijsje. Zo mooi heeft het nooit eerder geklonken. Met elke stap komt ze dichter bij oom Edje. Ze lacht. Hij is nu vrij. En zij, ze gaat naar hem toe. Zo direct zal ze bij hem zijn. Nog een stap. Een plank kraakt, maar ze let er niet op. Oom Edje heeft nooit eerder zo mooi gespeeld. Aan het eind van de brug, op de punt van een rotte zwarte balk, blijft ze staan. In het groenglinsterende water ligt Oom Edje op zijn rug fluit te spelen. Ze kan hem zien. Wat grappig. Hij ziet haar ook en wenkt.

Van ver klinkt haar moeders stem: ‘Nancy, Nancy? Milton is met je komen spelen. Waar ben je? Nancy...?’

Mama mag niet weten dat ze naar oom Edje toegaat. Mama begrijpt niet dat hij haar vriend is. Nancy buigt haar hoofd naar het water. Ze wordt een beetje duizelig. Maar oom Edje speelt nog altijd op de fluit en kijkt naar haar. Hij lacht. Hij is niet boos.

Mama is wel boos. Ze roept: ‘Nancy, waarom doe je zo vervelend? Nancy... waar ben je...? waarom...? Nancy...?’

Dieper buigt ze zich naar oom Edje. Ze strekt haar armen, haar vingers, haar rug. Hij zal haar opvangen. De vermolmde balk kraakt van pijn. Nancy slaakt een zacht kreetje van blijdschap als de balk met een dikke krak breekt. Ver achter haar, heel ver achter haar klinkt vaag een boze stem: ‘Nancy waarom...?’ De stem breekt net als het water uiteen in duizend tranen die hoog opspatten.

Vreemd bed... wakker... halfwakker... maar met gesloten ogen... niet opendoen... slapen... het heerlijkste dat er bestaat... stemmen praten. Zeggen dingen die ze niet wil horen. Ze wil slapen, schudt van nee.

‘Sst, ze komt bij,’ fluistert iemand en een ander vraagt: ‘Nancy?’ Langzaam, heel langzaam doet ze haar ogen open. Mama staat over haar heen gebogen. Ze kijkt lief! Naast haar oom Edje! Oom Edje naast mama! Hij kijkt lief! Nancy sluit haar ogen van blijdschap, doet ze vlug weer open. Mama staat nog altijd over haar heen gebogen. Maar oom Edje is er niet meer. Oom Carlo staat nu naast mama. Hoe kan dat nou? Oom Carlo glimlacht en lijkt weer precies op oom Edje. Hij buigt zich over haar heen en omhelst haar. Hij kust haar op beide wangen. Hij knijpt haar speels in een arm en omhelst haar weer, drukt haar tegen zich aan.

Mama kijkt naar oom Carlo die haar tegen zich aandrukt en drukt. Mama's ogen denken. Nancy weet wat ze denken: oom Carlo lijkt sprekend op oom Edje. Oom Edje is terug! Oom Edje zal er altijd zijn! Dat denken die ogen van mama. Nancy sluit de hare. Wat is ze moe. Zo moe. Alsof ze altijd moe zal zijn voortaan. Oom Edje of oom Carlo, één van beiden begint een deuntje op de blokfluit te spelen. Dan volgt een ander wijsje en nog voor het afgelopen is alweer een ander. Al die wijsjes racen achter elkaar aan en eindigen met het lied van het aapje dat in de val liep omdat hij met de kinderen moest spelen. Arm, arm aapje... Of met dat van ‘Klein Anna zat in maneschijn, in maneschijn, in maneschijn te wenen, te wenen, te wenen.’ Arme, arme Anna. Oom Edje of oom Carlo perst haar tegen zich aan tot ze er benauwd van wordt, ze stikt haast. Is hij haar vriend?

Mama verstoort het fluitspel. ‘Zo is het wel genoeg geweest,’ bibbert ze door de melodie. Wat klinkt ze lelijk. En bang! Arme, arme mama.

‘Laat haar los! Raak mijn kind niet aan,’ snauwt ze. De woorden breken in duizend tranen uiteen als ze hoog opspatten. En het lied, de melodie, alle melodieën vallen tegelijk dood neer.

Eindnoten:

1 *Omu* Chinese winkelier

Ze stuurden me naar Boma

Marylin Simons[*]

Niemand had me gezegd dat ik jarig was, die dag toen mijn moeder begraven werd.

Acht jaar was ik geworden.

Dat hoorde ik drie jaar later, toen ik voor de zoveelste keer moest voorkomen.

De rechter boog zich over zijn preekstoel naar voren, zodat zijn ogen met de mijne botsten. Ik schrok er vreselijk van, want al die tijd dat ik naar die man had staan kijken, had ik niet eens gezien dat zijn ogen blauw waren.

Her' her' nengre...[1] dan waren zijn ogen als van een *hakra*[2].

Een hele tijd zei hij niets, die rechter. Hij zat gewoon rustig vanaf zijn hoogte naar me te kijken. Ik bewoog niet, want die ogen van hem hielden me in hun greep.

Ik wachtte gespannen tot hij zou zeggen: 'Boma'! Maar hij zei 't niet.

'Dan was je die dag jarig, die dag toen je moeder begraven werd... dan was je jarig... Acht... pas acht.'

Dat was alles wat hij zei.

'Ja meneer,' zei ik snel, want die jongens van cellenhuis hadden me gezegd dat ik op alles gewoon ja moest zeggen... Op alles, behalve als ze vroegen of ik het had gedaan.

Alleen dát was nee.

Ik was niet meer thuis toen mijn moeder overleed.

Ik bleef niet bij haar. Sinds mijn vijfde bleef ik bij oom Roy. Met hem ging ik naar de begrafenis. Ik dacht dat het een zondag was, omdat het die middag zo vreselijk leeg en stil was op straat. Maar oom Roy zei dat mensen nooit op zondag begraven. Welke dag het was weet ik nog steeds niet, maar het was leeg leeg leeg op straat en stil als dood.

En toch was het geen zondag. Het was geen zondag want oom Roy weet het beter. Oom Roy weet alles beter. Niet voor niets is hij mijn vaders oudste broer. Alleen mij heeft oom Roy genomen.

* *Marylin Simons (Suriname, 1959) schrijft verhalen voor* De Ware Tijd Literair *te Paramaribo.*

Alleen van mij was hij zéker, zei hij, want ik lijk sprekend op mijn vader. Van die anderen was hij niet zeker. En dan nóg... ze waren meisjes.

Oom Roy hield niet van meisjes. Hij heeft altijd een jongen gewild. Daarom had hij me direct genomen. Mijn moeder vond het goed.

'Hij is je oom,' zei ze. 'Wie anders gaat er beter voor je willen zorgen dan je bloedeigen oom? Voor mij is het een hele hulp.'

Toen ben ik bij oom Roy gaan blijven.

We hadden ons klaargemaakt om die middag te gaan begraven, oom Roy en ik. We droegen *paar weri*[3]; blueblack terlenka broek en een wit hemd met lange mouwen.

'Als een echte kleine *bigi man*[4]', lachte oom Roy tevreden toen we samen op straat liepen. Ik vóór, hij achter, want hij genoot ervan naar me te kijken.

Mijn moeder lag in een lange witte jurk in haar kist en ze had een witte *anisa*[5] op haar hoofd. Het stond haar niet. Mijn moeder had geen hoofd voor een *anisa*.

Iedereen mompelde dat ze er mooi bij lag. Ik weet niet wat ze zo mooi vonden. Haar gezicht leek op rubber. We bleven niet lang. Oom Roy zei dat het niet nodig was. We hadden onze plicht al gedaan.

Thuis liep hij direct door naar de slaapkamer. Hij zei dat hij zich niet goed voelde, dat hij ziek werd van begrafenissen en dat ik hem troosten moest.

Het troosten deed pijn. Hartverscheurend pijn.

Het was erger dan toen ik met mijn blote voet op *broko batra*[6] had getrapt en ze er *dran*[7] op moesten gooien om het bloeden te stoppen. Het was de eerste keer dat het zo'n pijn deed. Alsof ik deze keer in tweeën zou scheuren.

Het was de eerste keer dat oom Roy niet wilde stoppen toen ik gilde.

Het was stil in huis. Ik wist niet eens dat ik wakker was.

Ik dacht dat ik dood was. Oom Roy was niet meer thuis.

Ik kon me niet bewegen.

Ik bleef liggen. Viel opnieuw in slaap.

Toen ik weer wakker werd, lag oom Roy met kleren en al naast me. Niet eens zijn schoenen had hij uitgedaan.

Hij stonk vreselijk. Naar plasje en *sopi*[8].
Ik dacht dat ik niet zou kunnen lopen, maar het ging.
Ik ben niet dood gegaan.

De rechter zuchtte toen hij weer overeind ging zitten en streek over zijn haar alsof de vermoeidheid het hem plotseling moeilijk maakte.
'Ik ga je naar "Rijpere Jeugd" sturen,' zei hij eindelijk. 'Misschien kunnen ze het daar met je proberen... Misschien kunnen ze je daar een beetje helpen.'
'Ja meneer,' zei ik haastig, want ik was vreselijk bang dat hij weer van gedachten zou veranderen.
Ik was blij.
Ik was echt blij want ik ging niet naar 'Boma'.
Ik ging weer naar 'Rijpere Jeugd'.
'Rijpere Jeugd' was niets.
'Rijpere Jeugd' was uitrusten totdat je kans zag om weg te lopen. Ik had geluk. Ik had echt geluk. Alleen die dokter daar was vervelend. Een *buru buru*[9] type.
Honderdduizend vragen stelde ze je.
'Al je *ini bere tori*[10]?' wilde ze weten.
Een keer vroeg ze me of ik van jongens hield of van meisjes. Ik zei d'r: ik hou van niemand.
'Maar als je van iemand zou houden... van wie zou dat dan zijn,' bleef ze aan mijn hoofd zeuren met d'r *gedraaide tong*[11], 'van een jongen óf van een meisje'.
Ik zei d'r: ik hou van niemand. Ik zei d'r ik hou alleen van mijn kippen.
Toen schreef ze een briefje. Daarmee moest ik naar die dokter van *LPI*[12].
Alleen omdat ik van mijn kippen hou.

Het was een regelmatig komen en gaan bij 'Rijpere Jeugd'. Bijna was ik klant. Als ik wegliep, ging ik altijd regelrecht naar oom Roy.
Natuurlijk.
Waar anders moest ik gaan.
Daar was ik zeker van mijn bordje eten, want oom Roy was geen slecht mens. Hij zorgde voor me. Eten, kleren, zakgeld... alles op tijd. Hij was goed voor me. Hij was echt goed voor me.
Dat ik in een probleem was gegaan... ja... dat kon hij ook niet

helpen. Ik was nu eenmaal een jongen. Meisjes *gaan in een hossel*[13]... jongens gaan handelen. Is zo eenvoudig is dat ding.

Ik begon geld nodig te hebben dus moest ik iets gaan doen.

Ik nam een serieuze tuinmanbaan. Daarmee verdiende ik vijfduizend voor één morgen, én een glas water.

Maar werk vind je ook niet elke dag. En zo ben ik begonnen met handelen. Alleen handelen hoor. In 't begin gebruikte ikzelf niet.

Eerst was het moeilijk. Ik was bang dat ze me gingen krijgen.

Elk moment rende ik.

Ik zag politie... ik rende. Ik zag MP... ik rende. Zelfs in mijn slaap rende ik. Maar 't ging over... ik werd het gewoon... ik nam dat ding *cool*.

Hij heeft me nooit iets gezegd, oom Roy. Misschien wist hij echt niet dat ik handelde. Hij zei dat hij het niet wist, toen ze hem vroegen. Hij zei dat hij ook niet geloofde dat ik het gedaan had.

Ze luisterden niet.

Ze zeiden dat ik schuldig was.

En deze keer stuurden ze me naar ‘Boma’.

Ik zag direct dat hij dood was. Aan zijn gezicht.... het leek net rubber. Hoe hij die middag in huis gekomen was, weet ik niet.

Hij zei dat hij wachtte. Dat hij wachtte op oom Roy. Ik vroeg hem wat hij bij oom Roy kwam zoeken. Hij lachte verlegen. Toen dacht ik dat ik wist.

Eerst deed ik niets. Ik keek gewoon naar hem.

Toen stond hij op en kwam naar me toe. Hij lachte nog steeds.

Ik keek naar zijn mond, zijn magere lijf, zijn benen die uit elkaar stonden alsof ze een cirkel wilden zijn.

Ik kende hem niet.

Dit was de eerste keer dat ik hem hier zag.

Ik wist niet waar hij woonde, ik wist niet hoe hij heette en ook niet hoe oud hij was. Misschien twaalf, misschien tien, schatte ik.

Hij was acht.

Dat hoorde ik later toen ik moest voorkomen.

De rechter had zich voorover gebogen en keek vanaf zijn preekstoel recht in mijn gezicht. Ik zag hoe hij rood werd onder zijn huid.

Her' her' nengre... dan werd hij rood als een *bakra*.

‘Dat kind was pas acht,’ had hij geschreeuwd. ‘Hij was pas acht!’

Hij ademde zwaar toen hij weer overeind ging zitten en zich over het haar streek. Alsof de vermoeidheid het hem plotseling moeilijk maakte.

Eerst deed ik niets. Ik streelde alleen. Hij streelde terug. Hij streelde me echt terug. Ik geloof dat hij me terug streelde.

Ik wéét niet wanneer hij begon te gillen.

Toen ik hem hoorde gillen, gilde hij niet meer.

In de ochtend pas zag ik dat hij dood was.

Ik zag het direct.

Zijn gezicht

Als rubber.

Toen de rechter me vroeg zei ik op alles ja. Dat hadden de jongens van cellenhuis me gezegd, dat ik op alles ja moest zeggen, behalve wanneer ze me vroegen of ik het gedaan had, dus zei ik ja ja jaaa!

Alleen één keer zei ik nee, maar ze luisterden niet.

Ze luisterden niet.

Ze stuurden me naar ‘Boma’.

1 her' her' nengre	volbloed neger
2 bakra	blanke
3 paar weri	allebei hetzelfde
4 bigi man	grote man
5 anisa	Surinaamse hoofddoek
6 broko batra	kapotte fles / glasscherf
7 dran	90% alcohol
8 sopi	sterke drank
9 buru buru	Surinaamse blanke
10 ini bere tori	hartsgeheim (letterlijk: verhaal uit mijn binnenste)
11 gedraaide tong	typisch Nederlandse tongval
12 LPI	's Lands Psychiatrische Inrichting
13 in een hossel gaan	hoereren

Tropische winters

Hans Vaders[*]

Dit is het Haïti van Marcella Maria. Dit is het vroegere Franse St. Dominque en tevens het armste land van de Caribische regio.

Vlucht 411 van de Antilliaanse Luchtvaart Maatschappij is deze regenachtige namiddag, in februari 1986, de laatste *carrier* die wordt afgehandeld op Dr. François Duvalier, de internationale luchthaven van hoofdstad Port-au-Prince.

Een mooie, stenen plaquette in de snikhete, smerige aankomsthal dringt zich op aan de aankomende reiziger: ‘Mijn vader heeft de politieke revolutie geleid, ik zal voorgaan in de economische revolutie’. Ondertekend: Jean Claude Duvalier, de 34-jarige president voor het leven en al zo'n vijftien jaar bijzonder actief om het beperkte staatsbudget van deze ‘Parel van de Cariben’ te verteren in zonnige, mondaine resorts en peperdure ski-oorden, sinds hij in 1971 zijn vader, de beruchte voodoo-magiër en ex-plattelandsarts *Papa Doc* opvolgde.

Vanuit de rammelende taxi op weg van het vliegveld naar de stad, lijkt het leven zich, ziet Alex, enigszins genormaliseerd te hebben na een serie van hevige onlusten tegen playboypresident *Baby Doc* Duvalier. Zo vielen bij bloedige rellen in het stadje Gonaïves op zo'n 150 kilometer afstand van Port-au-Prince in de maanden november tot januari veel doden en gewonden, waaronder een groot aantal jeugdige scholieren.

De situatie in de noordelijke kustplaats Cap Haïtien, een historisch oord van onrust, is zoals gewoonlijk gespannen. De kleine airstrip is gesloten voor alle verkeer. Ruim 200 Amerikaanse toeristen van middelbare leeftijd zitten gelaten en wat angstig bij ‘Le Cap’ vast in hun hotels en kunnen geen kant meer op.

In de avonduren loopt Alex de stad in richting haven. Het regent, zachtjes, maar met regelmaat. Er is door de junta nog geen officiële avondklok ingesteld voor Port-au-Prince en omstreken, maar iedereen wordt via de radiostations gesommeerd zich onder

* *Hans Vaders (Den Haag, 1949) studeerde Nederlands. Hij woont en werkt als journalist op Curaçao. Bovenstaand fragment is afkomstig uit zijn roman ‘Tropische winters’ die t.z.t. zal verschijnen bij Uitg. In de Knipscheer.*

geen beding op straat te vertonen. Port-au-Prince biedt deze dinsdagavond een onheilspellende aanblik. Verlichting is schaars. De open riolen, waarin talloze dode ratten en grotesk opgezette hondenkadavers drijven, stinken pregnant en er is geen noemenswaardig verkeer in deze anders zo drukke metropool met haar 1 miljoen inwoners, waarvan er zo'n 450.000 daadwerkelijk staan geregistreerd. De handelaren hebben hun negotie gesloten met zware, stalen rolluiken.

Inderdaad waagt vrijwel niemand zich op straat, bevreesd voor de zwaarbewapende patrouilles van het reguliere leger en de spijkerharde zolen van de *tontons macoutes*, de ronduit wreed optredende privé-politie van alleenheerser Duvalier.

Alleen de ‘Roxy Bar’ bij de zeehaven naast het pompeuze douanekantoor naar Frans model is geopend. Eens had deze bar een Duitse eigenaar met een glazen oog en een stompje arm met de karakteristieke haak van roestvrij staal.

‘Stalingrad in 1942 en die eerste verschrikkelijke wintermaanden van 1943. Maarschalk Von Paulus had het als enige wel mooi voor elkaar. Die favoriet van Hitler werd in een comfortabele Russische limousine afgevoerd. Stevig wodka drinken met kameraad Stalin. Gezellig eten. Daarna, kort na de inname van Berlijn, regelrecht richting *Heimat*. Dus geen bevroren voeten. Geen arm die langzaam afsterft, zwart wordt, zonder verdoving moet worden geamputeerd met een bot vleesmes. Mijn vroegere landgenoten hadden geen enkele notie van de goelag van de Grote IJsweg, het kanaal dat door ons dwangarbeiders, Duitsers, Italianen en Japanners, werd gegraven naar de Noordelijke IJszee. Ik beschouw mij als één van de weinige *survivors* van de commies. Haïti kan ik nog net aan. Fidel Gastro niet meer. Ik heb in de barre herfst van 1948 van Moskou naar Berlijn moeten lopen. Barrevoets! Thuis, in Dresden, was er niets meer. Een grote puinhoop. Verder niets! Toen ben ik maar naar de *Caribbean* vertrokken.’

Deze eigenaar van de Roxy Bar, die handelde in zeldzame nazirelikwieën en Alex bij een vorig bezoek aan Haïti wel eens ‘authentieke’ volkskunst onder de gangbare prijs van de gevestigde handel aanbood, is naar alle waarschijnlijkheid met een volle geldkist vertrokken richting Santo Domingo.

Slechts een Amstel-bierreclame, in een land waar geen Amstel te verkrijgen valt, een Hollandse molen tegen de verveloze façade en het sierlijke opschrift *Gastwirtschaft* duiden nog op zijn vroegere aanwezigheid.

De nieuwe *patron* sympathiseert overduidelijk met de *macoutes*. Het hele dranklokaal is dan ook tot hun tijdelijke speelkwartier gemaakt. Aan een lange besmeurde tafel, afgeladen met lege rumflessen en allerhande wapentuig, zitten een stuk of twintig *miserables* tussen opgedirkte Dominicaanse hoeren. De nering staat blauw van de rook van Gauloises.

Van achter uit de bedompte, klef-warme nering waar condenswater lang de muren sijpelt, komt, heen en weer zwaaiend op zijn wankele benen, een grote, gespierde *macoute* op mij af. In zijn rechtervuist houdt hij een uzi-machinepistool. In de broekband steekt een revolver zonder veiligheidspal en een clip met reservepatronen.

De man is kennelijk stomdronken en nerveus tot in de toppen van zijn vingers.

Hij snauwt mij, terwijl hij zijn revolver met een klap op de tafel dreunt, in nauwelijks te verstaan, rauw Frans patois toe dat ik ‘meteen moet opdonderen’, anders kunnen we ‘een leerzame les verwachten’. Maar wanneer ik de beschonken geweldenaar een Prestige-bier aanbied, in licentie gebrouwen volgens het recept van Alfred Heineken, neemt hij stuurs, de kille ogen constant op mij gericht de *treat* aan en kan ik rustig op mijn plastic stoeltje blijven zitten.

Robert Heinz van het in Londen gevestigde Glosbraid Co. Ltd., zoals uit zijn glossy kaartje blijkt, is een vaste klant. Heinz zegt Belg te zijn en doet zaken met het vigerende regime.

‘Dat is één van de moordenaars van Duvalier,’ weet hij op te merken over mijn eerste gesprekspartner.

Heinz is weinig mededeelzaam over zijn eigen professie. Hij doet, naar hij zegt, iets in specialistisch gereedschap. Een rasechte wapenhandelaar, gerelateerd aan de Belgische Fabrique National des Armes, zou een betere kwalificatie zijn.

We maken in ieder geval een afspraak voor de volgende dag om over zijn branche te praten, maar ik zal hem niet meer zien.

Intussen rijden de *macoutes* af en aan in hun jeeps van Amerikaanse makelij. Na een korte patrouille van een half uur komen ze weer terug om door te drinken. De sfeer is somber, enigszins macaber. Er hangt iets onvoorspelbaars in de lucht. Robert zit maar wat voor zich uit te staren. Mistroostig klaagt hij over de lage productiviteit van de Haïtiaanse arbeidskrachten. Hij heeft wel

begrip voor de vraag om wat meer democratie, maar ‘de mensen kunnen toch niets beginnen tegen het leger,’ is zijn berustende conclusie.

Terug in mijn hotel, na een eenzame tocht door de donkere stad, de groepjes zwijgende soldaten, die mij in diep wantrouwen nastaren, vriendelijk groetend, blijkt het diner van de kaart geschrapt en de bar uit voorzorg dichtgespijkerd.

Je hoort zo nu en dan geweerschoten, waarvan het droge, scherpe geluid door de muisstille nacht sinister ver reikt. President Jean Claude Duvalier zit op tweehonderd meter afstand in zijn witte, neoclassicistische paleis aan de Rue de la République. Pas later zal bekend worden, dat de ambassadeurs van de Verenigde Staten, Frankrijk, Jamaica en de chef-staf van het leger, generaal Henri Namphy, samen met zijn onafscheidelijke schaduw kolonel Raoul Cedras, hem daar, juist op dat moment, gezelschap houden, een glas superieure Franse cognac in de hand.

‘De bolle aap zit in zijn luxe hol en wacht af,’ schampert mijn gezette hoteleigenaar. In de levensgrote ijskast in de keuken van het Park Hotel ligt welgeteld één gehalveerde, beschimmelde komkommer en een fles met een staartje Beaujolais. De supermarkten zijn gesloten. Er komt geen voedsel meer uit de provincie. De eigenaar heeft nog een boterham met Smac voor me. Terwijl ik die eet wordt weer gevuurd vanuit de armenwijken Delmas en Bel Air, waar Duvalier de zondag daarvoor tijdens een rondrit met stenen werd bekogeld.

De grens met de Dominicaanse Republiek blijft ook de volgende dag dicht. De scholen zijn gesloten sinds de scholierenstaking van begin januari. Wanneer je mensen bij de centrale markt, *Le marché en fer*, in Rue Dessalines aanspreekt, zijn ze bang om zich te uiten. Iemand die Frans spreekt, maar zich overduidelijk gedraagt als een outsider, is op z'n minst verdacht, zoniet op termijn levensgevaarlijk. Veiligheidstroepen controleren de zijstraten en politie in burger mengt zich onder de schaarse, armoedig geklede marktvrouwen en de vervuilde, bedelende kinderen.

Af en toe knalt het en dan stuift de menigte, in een mooie waaiervorm, door paniek gedreven uit elkaar.

De president voor het leven, opgevoed door Duitse jezuïeten, zit in zijn paleis en sleutelt volgens zeggen aan zijn gloednieuwe, rode Harley Davidson.

In december had de motorfan met zijn vorige exemplaar nog een onverklaarbaar ongelukje, waarbij vier kippen en een jongetje op de kustweg naar Gonaïves met een snelheid van 140 kilometer werden geplet. De kippen werden de eigenaar overigens vergoed.

Inmiddels staan voor het Witte Huis van Haïti op het perfect gemaaide grasveld twee stuks blinkend veldgeschut in het hete zonlicht. De radar, bij de zendmasten op het dak, draait op volle toeren in het rond.

Bij de meeste hotels is het rustig. Er zijn immers geen toeristen meer. Alleen wat Amerikaanse *stringers*, die niet naar de voor Ferdinand Marcos zo fataal verlopende verkiezingen op de Filippijnen zijn afgereisd.

Er wordt gefluisterd dat het getergde, hongerige volk zich opmaakt voor een nieuwe uitbarsting van geweld wanneer het Mardi Gras, het Haïtiaanse carnaval over enige dagen zal worden gevierd. Tenminste, wanneer de regering de festiviteiten niet verbiedt. De president heeft in een officiële verklaring te kennen gegeven dat hij ‘het ongeduld van zijn volk begrijpt’. Tevens constateert Duvalier, ‘dat er op Haïti nog steeds te weinig wordt verdiend, dat er nu eindelijk iets moet worden gedaan aan de werkloosheid van 50 procent en dat de gezondheidszorg in het land, waar de gemiddelde man niet ouder wordt dan 48 jaar, moet worden gereorganiseerd’.

‘De rijkdom in ons mooie, maar arme land is shockerend ongelijk verdeeld,’ aldus de absolute bewindsman. Duidelijk wordt deze woensdag evenwel, dat de dictator slechts kan regeren bij de gratie van Defensie-minister generaal Pierre Merceron en de gehate politiechefs van Port-au-Prince Grégoire Figaro en Michel François.

De grimmige politie- en legerkazernes, bevolkt door 4000 man élitetroepen, liggen langs de vier zijden van de hoekige presidentiële residentie. De hotels aan de Champs de Mars, waaronder het Park Hotel en Holiday Inn ‘Le Plaza’, zijn zodanig gebouwd, dat het schootsveld richting paleis vrijwel nihil is.

Bij de kathedraal van Port-au-Prince, waar een in ongenade gevallen, ietwat schuwe, politieke priester genaamd Jean Bertrand Aristide dag en nacht werkt ten behoeve van de Haïtiaanse armen, valt weinig te melden. De clerus heeft de bevolking officieel opgeroepen de kalmte te bewaren en het liefst thuis te blijven. Een bewogen Aristide vertelt mij, dat de met dumdumkogels doorboorde lichamen van de slachtoffers van de afgelopen nacht inmiddels

zonder enige vorm van proces op de vuilnishopen aan de periferie van de stad zijn gesmeten. Hiertegen heeft de zachtmoedige geestelijke protest aangetekend, maar hij kreeg van zijn bisschop als kort commentaar, dat men dit ‘nu eenmaal met misdadige elementen, protesterende avonturiers en onverbeterlijke plunderaars pleegt te doen. Waar dacht de priester zich eigenlijk mee te bemoeien?’

Pater Aarts, een Nederlandse salesiaan van Don Bosco, die in de Rue Dessalines tegenover de Mazda-vestiging kantoor houdt, bevestigt ten dele het verhaal van de gebrilde, tengere priester, die eens de eerste democratische verkozen president van Haïti zal worden.

Aarts zegt dat gewoonlijk alleen bedelaars en straatarme landarbeiders als nutteloze waar op de vuilnisstortplaatsen worden gedumpt. ‘Soms zorgt de kerk voor een eenvoudige begrafenis,’ aldus de bejaarde missionaris.

In de vroege avond, tegen een schitterende zonsondergang die diffuus breekt op de nabije scherpgetande bergen, loop ik in de krottenwijk Bel Air. Verlichting is hier een onbekend fenomeen. Er is niemand op straat te zien, behalve natuurlijk de constant patrouillerende militie. Het riekt in de zwarte blubberstegen naar een misselijk makende combinatie van houtskoolrook, rottende vis, menselijke uitwerpselen en zweet.

Onder de dreigende geweerlopen van de soldaten is Port-au-Prince, een stad die qua inwonertal te vergelijken valt met Dallas, Texas, inderdaad ‘de veiligste stad ter wereld’, zoals al jaren in kleurige toeristische folders over het land te lezen viel.

Op de staatstelevisie wordt het de Amerikaanse regering in Washington bijzonder kwalijk genomen, dat woordvoerder Larry Speakes van het Witte Huis ten onrechte het ‘gerucht’ in de omloop zou hebben gebracht dat Duvalier het land met stille trom heeft verlaten.

‘Een echte Duvalier vlucht niet,’ wordt beklemtoond.

‘De Verenigde Staten doen een perfide poging om een machtsvacuüm in Haïti te creëren.’

Bij de centrale markt is vandaag met knuppels een spontane betoging van marktkooplieden uiteengeslagen door *tontons macoutes*. De hoofdstad lijdt gebrek. Er is nauwelijks nog enig voedsel te verkrijgen. Geen brood, geen maïsmeel, laat staan wat geitenvlees.

De algemene opinie luidt dat Baby Doc belangrijke concessies heeft gedaan aan het oppermachtige leger om de situatie het hoofd te kunnen bieden. Kort na zonsondergang neemt het geweervuur weer toe. Het wordt in principe al bijna normaal, een vertrouwde gang van zaken, dat droge, dodelijke geluid. Op het dak van het Park Hotel tikt het af en toe bij de afzwaaiers.

Het leger rijdt met volle, geblindeerde vrachtwagens, gedekt door het duister, de volkswijken in voor een nieuwe razzia.

Bij officieel regeringsdecreet moeten de winkels koste wat kost op donderdagmorgen open, op straffe van een uitzonderlijk hoge geldboete of onmiddellijke arrestatie bij verdere weigering. Maar niemand denkt eraan zijn deuren voor het publiek te openen. De gemiddelde middenstander kijkt wel uit. Heel Port-au-Prince lijkt te zijn stilgevallen in afwachtende lethargie. Een stilte voor de storm.

'Deze mensen,' benadrukt Ronald Joanouel, een jonge student aan het Institut Polytechnique bij de Rue Capois, met enig gevoel voor pathetiek, 'deze mensen drinken modderwater als wilde beesten, ze schurken zich in de modder om zich van hun luizen te ontdoen, ze hebben nachtmerries in die modderpoel, ze voeden zich als varkens en als koortsige, doodzieke varkens liggen ze uiteindelijk in de goot op hun einde te wachten. En wanneer ze geluk hebben worden ze door de *tontons*, die hen eerst nog hun laatste gourdes afhandig hebben gemaakt, afgeslacht. *In Haïti you always die before your time*.'

'Je weet eigenlijk niet precies wie die *tontons* zijn. Je kunt slechts een vermoeden hebben. Ze kunnen naast je wonen of een kraam op de markt hebben. Het kan ook de praatgrage chauffeur van een busje zijn. Maar één ding is nu zeker... het volk eist het hoofd van Jean Claude en zijn vrouw Michelle Bennett op een lange staak!'

De Duitse consul-generaal dr. Bernd Morast komt bepakt, bezakt en uiterst bezweet en moe, want hij heeft de laatste kilometers moeten lopen, met zijn zware koffers de lobby van het Park Hotel weer binnengewankeld, na een vergeefse tocht naar de internationale luchthaven, vanwaar hij naar zijn standplaats New York wilde vertrekken. De beroepsdiplomaat weet mij te melden dat zijn vlucht is gecancelled, maar dat de reden voor dit onwelkome uitstel op de luchthaven niet bekend is. Een telefonisch gesprek met de Duitse ambassadeur verschaft hem meer duidelijkheid.

'Alle vliegverkeer is tot nader order gestaakt.'

Morast ligt lijdzaam op een gerafeld groen veldbed voor het lege zwembad. Hier voeg ik mij na korte tijd bij hem. Het wordt een bijzonder plezierige namiddag. Eten is er niet. Prestige-bier tegen vooroorlogse prijzen in overvloed. Morast leest een paar hoofdstukken uit *The Black Jacobins*, een klassiek boek van C.L.R. James over Haïti.

Hij citeert: '*Duvalier of Haïti is the uncrowned king of Latin American barbarism. It is widely believed that despite the corruption of his régime, it is American support which keeps him in power: better Duvalier than another Castro*'.

We drinken het lauwe bier. De zon schijnt fel. Het is rustig, iets te rustig; het hotel slaapt, de stad slaapt. Vermoeide soldaten spelen poker in hun vuile barakken.

Het is vrijdagochtend vroeg en dictator Jean Claude Duvalier bestuurt eigenhandig zijn gloednieuwe BMW naar de dertien kilometer verderop gelegen luchthaven. Zijn volgens de laatste Parijse mode geklede vrouw barst in tranen uit. Achter haar slanke figuur is, in het duister van de auto, in een glimp, het tevreden glimlachende gezicht te zien van legerkolonel Prosper Avril, *the coming man*, de latere generaal en daarna, voor korte tijd, president van Haïti.

Tegen zonsopgang is de voltallige Duvalier-clan met inbegrip van schoonfamilie Bennett en een aantal naaste medewerkers in een Amerikaans legervliegtuig vertrokken richting Frankrijk. Duvaliers moeder Simone blijft in Port-au-Prince.

'Ik zal Haïti nooit meer verlaten,' is haar afgemeten, verbeten *statement*.

In de stad is het al snel bekend dat de zo gehate president voor het leven het land met extreme spoed heeft verlaten. Eerst heerst er echter nog enige ambivalentie, want was de president een week daarvoor ook al niet op het vliegveld gesignaleerd?

Maar al snel is het centrum van Port-au-Prince veranderd in een regelrechte chaos. Op de Place de la Liberté, tegenover het paleis, dringen duizenden joelende mensen op met uit plantsoenen geplukte bloemen en afgerukte palmtakken. Ook worden verscheurde, bebloede, blauwe shirts, symbool van de *tontons macoutes* en roodblauwe vlaggen rondgedragen. Onbekenden omarmen elkaar als lang gemiste verwanten en schreeuwen schorre leuzen.

'A bas Jean Claude Duvalier, A bas les Maucoutes, Vive l'Armée, Vive

Radio Soleil!' Leve het radiostation van de katholieke missie, dat door het regime abrupt de mond werd gesnoerd.

Men vergaapt zich in het scherpe licht van de ochtendzon voor het stralend witte paleis. Er wordt rum uitgedeeld. Men loopt stomdronken over het trottoir voor de stalen hekken, een trottoir waar nooit iemand mocht lopen op straffe van arrestatie of erger nog, onmiddellijke 'verwijdering'. Een wagen met soldaten en gewapende *tontons* op weg naar de legerbarakken wordt achtervolgd door een uitzinnige menigte. En dan worden er stenen gegooid. Er worden steeds meer stenen gegooid. Het regent stenen. Uit de nabije provincies stromen tienduizenden haveloze plattelanders de hoofdstad binnen.

Jeff Lite, woordvoerder van de Amerikaanse ambassade aan de Avenue Massachusetts, geeft een kort resumé.

'De VS ontkennen iedere betrokkenheid bij de val van het bewind-Duvalier. Vannacht om half drie ontmoette de ambassadeur de president. President Duvalier vroeg en kreeg een vliegtuig en dat vliegtuig is een paar uur geleden vertrokken en nadert nu zo ongeveer het Europese continent.'

Het leger, onder leiding van interim-president en leider van de militaire junta, de 53-jarige luitenant-generaal Henri Namphy, een rasechte carrière-officier en in het verleden vertrouwensman van François Duvalier, ziet inmiddels in, dat er in de straten een gevaarlijke, explosieve situatie ontstaat. De ultieme feestroes dooft uit als een nachtkaars en slaat langzaam om in opperste volkswoede.

Kleine, broodmagere jongens klimmen op de Champs de Mars, tegenover het Park Hotel, behendig in de daar geplaatste duiventillen. Witte nestveren stuiven in het rond. De gekeelde duiven en eieren worden in een zak gegooid. Een team van CNN, diezelfde morgen gearriveerd met een gecharterde Lear-jet, filmt het tafereel en geeft een kort ooggetuigenverslag. Vanuit de wijken Delmas en Bel Air worden de eerste vernielingen en plunderingen gemeld. Vooral de bezittingen van Ernst Bennett, schoonvader van de ex-president, moeten eraan geloven. Wat het volk echter niet beseft is, dat Bennett het merendeel van zijn eigendommen reeds maanden daarvoor tegen goed geld van de hand heeft gedaan.

Op het prominentenkerkhof bij de Rue Guilloux wordt de majestueuze graftombe van Papa Doc, de vader van Duvalier, volledig

gesloopt. Het imposante mausoleum blijkt een immens lege, holle ruimte. De teleurgestelde, razende menigte opent vervolgens de laatste rustplaats van generaal Gracia Jacques, bij leven een fervent aanhanger van François Duvalier. Uitzinnig brullend sleept de ontketende volksmassa de geopende kist met het gebalsemde, in gala-uniform gestoken lijk van de legeraanvoerder door de straten van Port-au-Prince. Winkeliers delen gratis flessen rum uit.

Gracia Jacques wordt bespuwd, geschopt en met machetes doorstoken. Daarna wordt het lichaam met petroleum overgoten en in brand gestoken.

De eerste berichten sijpelen binnen dat huizen van beruchte *tontons macoutes* worden omsingeld.

Ik loop naar de Roxy Bar aan de haven, maar die is gesloten.

Rond twaalf uur, de zon in het zenit, vallen de eerste doden van de dag. In de Rue Pavée wordt een magazijn met auto-onderdelen geplunderd. Vijftig meter van mij vandaan zie ik een soldaat zijn M-16 geweer schouderen. Twee mannen verlaten overhaast het gebouw. De één kiest ongelukkigerwijs het midden van de weg. De ander komt snel op mij toerennen met iets blinkends in de vuist. Hij kijkt mij recht in het gezicht. Blijft mij onafgebroken recht in de ogen kijken. Hij struikelt, struikelt opnieuw, valt, staat op. Een schot. De man valt nogmaals, een halve meter van mij verwijderd. Uit zijn opengereten borstkast bloesemt een fragiele, prachtige rood-witte vlinder. Een Haïtiaanse Rembrandt van Rijn. De anatomische les van prof. Tulp in optima forma tot leven gebracht. Ik sta er verbijsterd naar te staren.

De man ademt niet meer. Hij is dood, morsdood. In zijn rechterhand houdt hij nog steeds een kleine autolamp geklemd. Zijn kameraad ligt, de benen wijduit in zijn eigen urine met een kogel door het hoofd terzijde van een open riool. Een klein straaltje bloed vloeit uit zijn verwrongen mond. Ik vloek.

Konjo bo mama, had ik mijn camera maar meegenomen. Goede, mooie kleurenfoto's *make the real money*.

Verderop in dezelfde straat wordt het marmeren kantoor van Haïti Air, troetelkind van de Duvalier-familie, op grondige wijze van iedere luister ontdaan. Rekeningen en tickets liggen verspreid over straat.

Ik bereik, via een moeilijke omweg, het regeringsgebouw voor Telecommunicatie in het centrum om te telefoneren met de redac-

tie in Nederland. Alleen vanuit dit kantoor bereikt Haïti de buitenwereld en het buitenland Haïti. Andere verbindingen zijn er niet meer. Het contact komt onwaarschijnlijk snel tot stand, ondanks het feit dat er slechts één *operator* op haar post is gebleven. Vlug bel ik mijn verslag door.

‘Een compleet oproer, Duvalier weg, generaal Henri Namphy aan de macht, de laatste week zo'n 300 doden, aantal gewonden niet meer te tellen, de beer is werkelijk los.’

In Amsterdam is men bijzonder blij met het beknopte bericht. Er is immers op dat moment geen andere Nederlandstalige journalist in het land.

Vervolgens weet ik met grote moeite de krant op Curaçao te bereiken.

‘Oh, leuk dat je belt, Alex, een goede vakantie? Ja, er waren geloof ik wel wat kleine problemen. Maar die zijn nu toch opgelost? We kregen juist een ANP-bericht binnen. Wist je al dat Duvalier weg is? We brengen het op pagina drie. Verder alles rustig. Niets aan de hand dus, alles normaal. Je moet de groeten hebben van... Wat? Henri Namphy? Wie is die klootzak? Slechte verbinding zeg. *Anyway*, ik heb je kinderen nog gezien. Wat..? Nee, nee, dat kan niet, dat kan ik niet geloven, want het ANP zegt...’

‘Ome Henk,’ schreeuw ik in de kakofonie van geluid om mij heen door een krakende lijn. ‘Het is hier een complete revolutie, ze knallen ze als ratten af, luister...,’ en ik houd de hoorn van het telefoontoestel buiten de cel. Op het voorplein van het communicatiegebouw ratelt een machinegeweer. Drie mensen liggen stuiptrekkend in het stof; anderen duiken in de smerige riolen om aan de ricochetterende kogels te ontkomen.

‘Ja, er zal misschien nog wat geschoten worden of is het misschien al carnaval? Het Algemeen Nederlands Persbureau zegt...’

Ik smijt de hoorn op de haak, want op deze manier laat ik de dollars onverantwoord rollen en die dollars denk ik de komende dagen nog hard nodig te hebben.

Nederlandse poëzie

Zeven gedichten
Bernardo Ashetu[*]

Diefstal

Vreemd
dat het niet goed is.

Ik stal
uit een saxofoon
heerlijke muziek.

Vreemd
dat het niet goed is
op dit late uur
naar je huis te gaan
beladen met deze diefstal.

Botsing

Als de gespleten driehoek in
de boze verhouding. Wij zagen
de blauwe auto aankomen,
samen met de wind, en
slaan tegen een lantaarnpaal.
Voor de toeloop van mensen
te dicht was genaderd,
dronk een straathond van
't bloed dat stroomde uit
de linkerdeur.

* *Bernardo Ashetu (1929-1982), Surinaams dichter die één bundel publiceerde*, Yanacuna, *met een introductie van Cola Debrot. Postuum is zijn reputatie gegroeid, met werk in o.m.* Bzzlletin *en de* Poëziekrant, *maar veel van zijn werk wacht nog op publicatie.*

De magiër

Doordat ik een magiër
uit een raam zag hangen
verviel ik
in een razende zucht naar geld.

Ik bouwde mij een carrière op,
ik verborg in satijn mijn stapels geld.

Totdat ik een magiër
uit een deur zag komen,
uit een droom, mijn armoede in.

Mirakel

Op een middag,
wanhopig,
wierp zij zich
in zee.

Steeds nog
wanhopig
verhief zich
haar bleke geest
boven
de blauwe golven.

Maar
een onweerstaanbaar
mirakel
trok het onstoffelijke
terug
en zij vond
in haar dode
lichaam een stille,
volmaakte rust.

Kaaiman

Nauwelijks
had je mij
alleen gelaten
of er sprong
een snelle
kaaiman uit
de gesloten kast
vandaan.

Hij werd van
alles en viel
tenslotte als een
harnas tegen
mijn bebloed en
half weggevreten
lichaam aan.

De viseter

De vis gevangen.
De vis gebakken.

Ik heb hem opgegeten.
De graten heb ik voor je bewaard.

Er was een vreemd effect
van zonlicht, van water in mijn maag.

Als licht,
als een vreemde kabbeling
viel een onmetelijk ding
uit m'n adem de graten in
die ik voor je heb bewaard.

De adder

Er kwam
een kreukel
in 't papier
vol met stippeltjes
vuurrood vocht.

Een heel
spits raffinement
kenmerkte afdrukken
van slanke vingers
terwijl een zwak geluid
even hoorbaar was
als van een bijna
uitgedraaide bromtol.

Toen ritselde het
papier en er kroop
een adder uit
in 't vale licht.

Drie gedichten

Carel de Haseth[*]

as grijst op het tafelblad
lege stoelen thuis
een zon twijfelend aan de horizon

wie zeg je dat je bent
wie je bent of
wezen wil

ik hou je hand en tel
de rimpels in je huid
wat anders weet ik niet

de staar in je ogen
onttrekt mij aan het zicht
ik zucht

de dagen gaan vooral
en komen nauwelijks meer
het is wat was

de stilte zuigt zich vast
ik lees haar haat
ik lees haar wraak
ik lees en lees
en weet niet meer

* *Corel de Haseth (Curaçao, 1950) publiceerde de dichtbundels* Drie dagen vóór Eva *(1969, Nederlands en Papiamentu),* Berceuse voor teleurgestelden *(1975, Nederlands),* Bida na koló / Kleuren van leven *(1975, Papiamentu, met Nederlandse vertaling) en* Poesia venená *(1985, Papiamentu). Voor zijn novelle 'Katibu di Shon' (1988, Papiamentu) ontving hij in 1989 de Cola Debrotprijs van het Eilandgebied Curaçao.*
De hier gepubliceerde gedichten maken deel uit van de nieuwe bundel Zolang er kusten zijn, *die in oktober 2001 verschijnt bij uitgeverij In de Knipscheer te Haarlem.*

ik heb ze - denk ik - in mijn hand
: de dagen dat je niet bent langsgeweest

ik tel ze uit en leg ze neer
probeer hun boodschap te begrijpen

maar hoe ik ze ook leg of keer
geheimen geven zij niet prijs

tenslotte schud ik ze
met alledaagse dagen door elkaar

: het heeft geen zin
zoeken naar wat niet is

Kleine gasten

kleine gasten komen in de nacht
en laten sporen onbegrepen tekens
aan de muur

slechts een kat spitst de oren
als zij geruisloos door open ramen
komen en weer gaan, deze kleine
(en overigens ongenode)
gasten van de nacht

in de ochtend hangt zuur de lucht
van hun vervlogen aanwezigheid
en hechten zich hun sporen
allengs vaster aan de muur

onuitwisbaar
onuitwisbaar ook de angst

Wie de zee in zich heeft

Antoine de Kom[*]

of ben je als wij allemaal
iemand die zichzelf maar tijdelijk
verloor die als wij allemaal ooit
had verwacht te zullen staan
op het gebroken schip dat kantelend
verroestte in het zand en ben je ook
als wij geen rat op de kade
geen geur van jute of hout
en geen stof steenkool of erts
geen haastig vertragende zwaai
van een scheepskraan die niet
veel meer doet dan stil op
en neer bewegen.
of rep je als wij
met geen woord over koelies
die samen in de vorm
van een boot zijn geklommen
het schip dat zij klauterend
over elkaar zijn geworden beweegt, blijft heel
even stil. dan een wirwar van hoofden
van lijven die elkaar scheldend
en schreeuwend vastgrijpen.
of is het schip dat we zelf
met enige overdrijving gezegd
dat we zelf net nog zouden willen zijn
geen kleine wereld voor beginners
maar voor de wat meer gevorderden, wie ons
voorleest heet dichter en liegt
ons de wereld rond.

* *Antoine de Kom (1956) is van gemengd Nederlands-Surinaamse afkomst. Van hem verschenen bij Querido drie dichtbundels:* Tropen *(1991),* De kilte in Brasilia *(1995) en* Zebrahoeven *(2001). Dit gedicht is geweven om de poëzie van de (on-)Nederlandse dichter Jan Slauerhoff.*

maar voor de wat meer gevorderden, wie ons
voorleest heet dichter en liegt
ons de wereld rond.
of bleef hij verborgen
tussen woorden de zijne die kwamen
en gingen als vogels trekken
van land naar vreemder waar hij
voor de zoveelste maal ziek ligt
en zijn natte bed bevuilt geketende negers
te hulp roept creool wordt vol ellende
zich veel te felle woorden indrinkt
zwart-wit ziet zeegeur opsnuift
die louter gedachte aan land is.
of is de wereld eigenlijk niet
wat als bladzij het lied op een vrouw is
blanker nog dan zwart en die wit
als een glanzende kat zichzelf
naakt door haar zwarte haren strijkt
zware zwarte laarzen streelt
en met de gespreide vingers
van haar vochtige hand alle tattoos
die er zouden kunnen zijn wil ontdekken
op dat andere zo afwezige lichaam.
en wanneer ze die vindt dan is ze zwart
maar vergrijsd.
of zijn er woorden die toch
niet verschroeien in de droge hitte
van het gedicht dat wankelen dat
onverholen blauw deze toren van zebra's
in de ochtendlucht: wat was niet denkbaar gestreept
en wat kon er nóg ineens
meer en meer toch weer geweest zijn
dan dit piratenschip onraad.

of gissen we maar het bestek
en rolt er een schedel over de zeekaart
nu het bliksemt en de regen in vlagen
dek en zeil geselt. ooit dronken
dikke wellustige lippen zich zat
en hebben gelachen gelikt en genomen.
sla de laatste spijker in het hout
sla en spreek als de man
die uit zee viel ergens iemand
op het rulle zand waar het stormt
en de zon het ijs doet kraken.
dat kleurt al. nog even. door
onze drijvende tuin dwalen beelden een
dolen in taal waar als uit hun verband gerukte
dode kolonialen zwellen op lege
veranda's zich slapend verrijken
terwijl de sociale vulkaan in stilte reutelt en nu
scheurt en spuwt?

Drie gedichten

John Leefmans[*]

Con sordino

De witte vogel
drijvend hoog
  op de wind,
daalt
  in een boog,
drijft en daalt naar
het wachtende water, maar
raakt
't donker glimmende oppervlak
even maar, niet meer,

klapwiekt en stijgt alweer
naar het lichtblauwe en morgen en later
en het dagelijks opgedofte zingen.

Heeft de vluchtige vogel niets verstaan
van het blijvend bespiegelend bestaan
en het voortdurend floersen verlangen
van het bange stille water,
dat dit altoos in zich draagt
en nu beroerd en geraakt
daar klaaglijk van gewaagt,
gedempt,
in kleine, verdwijnende kringen?

* *John Leefmans (Suriname, 1933) studeerde rechten in Leiden en vertegenwoordigde het Koninkrijk der Nederlanden als diplomaat: laatste standplaats Harare; hij werkt mee aan diverse tijdschriften en publiceerde drie bundels, laatstelijk 'Retro' (2001), bij Uitg. In de Knipscheer.*

Tango

Wie het sacrament wil eren,
ontheilige het niet met proberen
het na te spelen, na te zingen, na te dansen.

Als 't christendom, zonder veel kansen
ontstaan tussen gangsters en hun wilde bruiden,
en eenvoudige havenluiden.

Totdat deze kerk van de havenstegen
haar lage afkomst oversteeg en overwon
haar eigen martelaar kreeg,
haar zingende pausen in clubs en in zalen,
en alom de dansende kardinalen,
en bisschoppen op de *bandoneon*.

En op zondag in de zinkende zon,
klinkt in de parken alom, na
Mozart, Mascagni en een enkele *milonga*,
het *Caminito* als een canon
en teken om heen te gaan,
hand in hand op te staan
en zacht mee te zingen op de maat,
van klaver en schaduw langs het paadje,
een vriend die,- zoals ik,- verdwijnen gaat.

Wie zichzelve acht, zal dit sacrament
niet ontheiligen met een loos experiment;
hij geeft gesticht een hand; richt zich op; staat.

Wonder

(Voor A.L.)

Dan blijft nog steeds het wonder van
dat strand, verborgen, alleen bereikbaar door
een dagreis-lange, troebele en kronkelige kreek,
omdat het vervloekte land tot aan dit strand
verwoekerd was en drassig, vol stekende insecten,
en daarboven, ongenadig, een dodelijke zon.

Het is gewoon, volgens de heilige boeken,
dat iets of iemand de vaders kwam bezoeken:
een droom, een engel, een vermomde god, en gauw
daarna de boten zijn bemand en volgeladen:
tenten, water, mondvoorraad, de kinderen, de vrouw;-
dit alles in de zinderende zon.
(En hoe dat haarfijn toeging weten
achteraf alleen evangelisten en poëten,
die blijken van elke droom de betekenis te weten,
of welke god in welke vorm verscheen,
of hoe de afgezanten telkens heetten.)

Als je dit aanneemt, van buiten- of bovenaf,
is al even alledaags en op 't banale af,
dat verder geen schaduw of tent in die woestenij
viel te bekennen, dan deze twee: van jou, van mij,
en dat die twee elkaar wel moesten kennen, voorwaar,
bijeengeslagen door de denderende zon.

Het wonder is, dat sedertdien dat strand
herwonnen werd door de vale schenner, de oceaan,
de kreek voorgoed is dichtgeslibd of is verzand;
dat verder niemand zich iets ervan herinneren kan,
en jij en ik apart doorgaan in ons apart bestaan
onder een ongezond gesternte van dode goden,
gevallen engelen, gebroken dromen
en een ziekelijke, machteloze zon.

Drie gedichten*

*Jit Narain**

de wind valt neer, het water versteent
en van de gedachten zijn de woorden
uitgeschoten

de klok heeft zijn wijzers afgestoten
is zelf een grote nul geworden

geen licht is er geen donker, alleen de ziel
is er en haar nu overleden lichaam
dat neergevallen in plichtsgetrouwe armen
naar de vuurplaats aan de zee gedragen wordt

steeds opnieuw vermeed hij de Weg naar Zee te
nemen en toen ineens de wind stilviel, de
rivier ophield te stromen en de woorden
uit zijn gedachten schoten, is zijn lichaam
ver van de vuurplaats neergevallen

* *Jit Narain (Suriname, 1948), werkzaam als arts en redacteur van het blad 'Sarnami', schreef meerdere bundels in het Sarnami. In het Nederlands publiceerde hij, te Paramaribo, de bundel 'Tussen de woorden is het stil', waaruit de hier opgenomen gedichten gekozen zijn.*

* *Jit Narain (Suriname, 1948), werkzaam als arts en redacteur van het blad 'Sarnami', schreef meerdere bundels in het Sarnami. In het Nederlands publiceerde hij, te Paramaribo, de bundel 'Tussen de woorden is het stil', waaruit de hier opgenomen gedichten gekozen zijn.*

aangezogen aan de wortels, bomen en struiken,
liggen de kinderen in diepe holen, daarboven
zitten de gieren in de stank na te genieten

de wijn vervloeide, de sigaar vlamde op
zonder dat het lijk in de as werd gelegd

een grappig gooien met botten, tanden en
schedelpan
waaruit een bewustere geest vluchtte
en in de ruimte zich weer met de tijd
verbond

met de dichter tot zich genomen
maakte de aarde hem vrij van de tijd
die de klok telde

eens schreef zijn pen zijn prachtigste
vondsten
plots werd aan hem zijn jeugd ontzogen
de kinderlijkheid waar hij zoveel aan
ontleende, vloog in flarden hem voorbij

hij wilde niets dan kind zijn met de
kinderen, die blij zijn als het leven
dat in zich behoudt de dood

een overwinning van de dood was zijn leven!
de bezieling daarvan, de geest van zijn
bewustzijn, alle verstomd

de taal leek in de dichter haar stem verloren

de leegde in bewustzijn had alle onderscheid
weggemaakt

Vijf gedichten

Walter Palm[*]

Serenade

Er tokkelt een serenade.

Een serenade
voor deze lieftallige señorita,
haar minnaar is een travestiet.

Een serenade
voor deze waterval van sterren,
deze waaier van macabere dichters.

Een serenade
voor de dronken utopist,
somber zijn kolkende nachten.

Een serenade ook
voor deze verdwaalde voodoo-koning.
Somber bespeelt hij zijn calculator.
Nul komma nul
de uitkomst van zijn bestaan.

* *Walter Palm (Curaçao, 1951) studeerde muziek en wiskunde in Leiden en werkt op het ministerie van Binnenlandse Zaken. Hij publiceerde poëzie in het Nederlands, Engels en Papiamentu: o.m. 'Un boka de poesie' (1983) en 'Palmblad' (1990). In 2002 verschijnen bij Uitg. In de Knipscheer zijn verzamelde Nederlandse gedichten onder de titel 'Met lege handen ging ik slapen, met een gedicht werd ik wakker'.*

Otrobanda

Steegjes overschaduwd door ruïnes.
Vergeelde echo's van Generaal Piar en Admiraal Brion.

Schepen gaan in en uit.

De roem is voor Bolivar, de poen voor Punda
en voor jou Otrobanda blijft het scheepsroet.

Midnight blues

In gebroken akkoorden
sijpelen herinneringen,
verwaterde woorden.

Cactusnaalden,
eens was je huid
een zoetgeurige mango.

Glasscherven,
eens waren je ogen
twee kristallen kroonluchters.

En in een bliksemflits
schitteren je tanden,
je venijnige, ijskoude tanden.

Voor de storm

Golfslag verstomt.
Als een rattenval
kalm de zee.

Hemel strak betrokken.
Als haan en trekker
gespannen de lucht.

Passaat paraat.
Als een kaaiman
stil de wind.

Straks steekt wind op,
grommen de golven,
klapt de kaak dicht.

Avondmuziek

De nacht
heeft stad en land
omvat in fluwelen,
naar jasmijn geurende,
met sterren besprenkelde
handschoen.

Zacht en goedmoedig
strekt de nacht
zich uit, gunt
mij al datgene
wat de dag mij ontzegt:
rust, dromen

en koelte.
Amper
geslonken de zon,
roept op de nacht
wit gezang van
nonnen van Roosendaal.

Bij het klooster
bewieroken serene en
gestage melodieën
uit Rome en Roosendaal
de nog maagdelijke
zwarte nacht.

En tijdens het
hemelse gezang
bedank ik God
dat de helse
rode hitte is
gaan liggen.

Als de nonnen
na het Lof,
gedrapeerd in hun
eten en gebeden
prevelend gaan slapen,
zeilt de avondmuziek
door de straten,
krijgt het
de gedaante
van een Antilliaanse
wals: het weeë ritme
van hemels gezang
vervangen door de
sensuele syncope.

En naarmate de
nacht vordert,
dwaalt de avondmuziek
steeds verder af,
neemt het
in de rosse buurt
de gedaante aan van
een vlammende tumba:
als uit een tuba
spuiten omhoog

zwarte klanken
van strakgespannen
drums, gretig likkend
aan ronde maan, dansend
op zwoele, zwangere ritmes
uit Ghana en Guinee...

En Rome, Roosendaal,
Ghana, Guinee en
Curaçao
zijn takken
van één boom,
woorden
op één pagina,
vijf vingers
van één hand,
de fluwelen
handschoen van
de nacht.

Eerbetoon aan Kees Stip

Postuum
Kees Stip

Voor Ivo de Wijs

Beginners zijn we nog
met onze lichte liedjes.
We zijn tenslotte toch
geen Annie M.G. Schmidtjes.

Op een kievit

‘Mis koningin, je krijgt van mij
dit jaar geen eerste kievitsei!’
zo sprak een kievit te Stavoren.
‘Daar is een kievit uit geboren.’

Leeuwerik

Een leeuwerik vloog voor de lol
luid jubelend over Schiphol.
Een 747
bedreigde zijn leven.
Die had het te hoog in zijn bol.

Roodborst

Voor bescheiden getik tegen ramen
zou geen enkele roodborst zich schamen.
Getik tegen ruiten
van binnen naar buiten
wordt meestal gedaan door een dame.

Goudplevier

Een goudplevier werkte alhier
in een bankfiliaal als kassier.
Een tikkeltje stout
gaf hij ieder wat goud
en wenste hem heel veel plevier.

Eisvogel

Een eisvogel brengt het Paleis
van Justitie totaal van de wijs.
Want voor iedere dader
komt het eind een eind nader
door de absurditeit van zijn eis.

Rijstvogel

Een rijstvogel riep met veel passie:
‘Bedankt, Nederland, terima kasih!
Als vogeltje rijst
dat van ijsregen ijst
ben ik liever een vogeltje nasi!’

Struisvogel

Een struisvogel hoorde te Huissen
de dansmuziek deinen en druisen.
Hij walste gewoon
op Johann en Zoon.
Dat zijn de beroemdste twee Struissen.

Matkopje

Een matkopje sprak tot een glans-:
‘Er is hier geen schijn van een kans
dat ik duidelijk zie
wie hier wie is en wie.
Mag wie dan van wie deze dans?’

Gier

De gieren, hardleers in de leer,
omkringen hun maal altijd weer.
Onttrek u, o mens,
in strijd met hun wens
aan alle gierale verkeer.

Koekoek

Hoe hard ik ook ploegde en egde,
ik vond in de grond geen gezegde
dat pleit voor het ei
dat een koekoek mislei -
ik bedoelde misleidend mislegde.

Raaf

Een raaf op de rand van verflensen
zou graag nog wat nageslacht wensen:
één dochtertje maar
met ravenzwart haar,
en een zoontje dat steelt als de mensen.

Stips beestenboel
Jan Boerstoel

Van aal tot zwijn heeft hij het dierenrijk bezongen:
een aap te Hedel en een koperwiek te Grouw,
een vlinder in Cadzand, een schar te Noordscharwou
tot zelfs een teef aan toe en wel te Oude Tonge.

Stips beestenboel, waar ook nog veel van viel te leren,
mijn kennis van de fauna is erdoor gegroeid,
dus als er nu iets fluit of brult of kwaakt of loeit,
kost het vaak moeite om niet te gaan declameren,

enkel omdat Kees ooit zo'n beest een versje gunde...
Trouwens, ik stak ook heel wat op van aardrijkskunde.

Genesis 7:23

Hendrik Jan Bosman

Met made, muis en leeuw, met ocelot
Met kaasmijt, paalworm, schram en nat konijn
Met mopshond, roerdomp, mus en hermelijn
Met graafwesp, os en otter, mees en mot

Met ever, eenhoorn, pad, kalkoen en sprot
Met gors en gekko, duizendpoot en zwijn
Gered in deze ark. Dat is dan fijn
Toch schil ik nog veel appeltjes met God

De willekeur, het toeval zit mij hoog
Waarmee Hij zijn selecties pleegt te maken
De overigen doodleuk laat vergaan

Door duister raadsbesluit zit ik hier droog
Als advocaat voor hún verdrinkingszaken
In case na case stip ik het onrecht aan

Geen Fop
Frits Criens

De engel leek een vrouw met vlerken op
De rug; ze kwam stil bij hem neergedaald
- Ooit zeker inspiratie voor een Fop -
Beduidde hem met zachte schouderklop
Dat hij, de oude bard, werd opgehaald

Hij wachtte aan de hemelpoort, bepaald
Niet kort. Het paradijs wordt vast een flop
Voor mij, al heb ik nooit door schuld gefaald,
Dacht Stip gebelgd, naar zonde nooit getaald
De sleuteldrager krijgt straks op zijn kop

Ik bleef lang uit, ik moet me excuseren,
Sprak Petrus, maar ik heb, als fan van u,
Eerst thuis uw werk gehaald en vraag u nu
Of u dat - liefst met opdracht - wilt signeren

Op een (Zeeuwse) borstelworm*

Kees Jiskoot

Voor, en naar Kees Stip

Een borstelworm uit Rilland-Bath,
die met de w wat moeite had,
sprak, heelhuids in de maag beland
van een vraatzuchtige fazant:
‘Ik kóm hier uit, wat ik je brom,
ik borstel moedig en ontkom.’

* *In Siddeburen staat een standbeeld van Stips fameuze bok, ‘die machtsverhief en worteltrok’. Maar waar blijven Rotterdam, met de ‘diepbedroefde draak op de Blaak’, Velp, met ‘de leeuw en zijn jongste welp’, Hansweert, met zijn ‘brulaap en diens verassureerde staart’, en vele, vele andere plaatsen in ons land, ieder met 'hun’ dier? Doe er wat aan! Kees Stip, sinds 28 juni 2001 omringd door louter lieve, want katholieke dieren (Reve), is watching you. From heaven! (Kees Jiskoot)*

Twee gedichten

Drs. P

Een geit heeft laatst in Duivendrecht... ach ja
Wie kent en koestert deze tekst nu niet?
We komen Trijntje Fop voortdurend tegen

Kees bleef ondanks zijn fabuleus debiet
Reëel en kalm - zelfs iet of wat verlegen
(Sonnetten schrijven kon hij ook heel goed)

Iets kostbaars hebben wij van hem gekregen
Een weldaad voor de geest en het gemoed
Dankzij zijn kunde en vis comica

Voor velen was hij voorts een goede vriend
Een monument heeft hij toch wel verdiend

Kees - hij is heengegaan
Even verslagenheid
Echter, zijn naam blijft ons
Steeds een begrip

Stemmig herdenk ik een
Topletterkundige
In deze tekst voor de
Puntige Stip

Op een kip
Frank van Pamelen

Vandaag, zo sprak een kip te Tricht
Heb ik een kakelvers gedicht
En voor een zeer select gehoor
Droeg zij haar hanenpoten voor
Tok-tók, tok-tók, tok-tók, tok-tók
Qua metrum klonk het als een klok
Maar ja, schreef de spektakelpers
Het was en bleef een kakelvers

Moraal:
Het poëziepeil van Kees Stip
Dat haalt voorlopig nog geen kip

De ganzen van Kees Stip

Patty Scholten

Te groot voor vogels staan ze in de wei;
vier blokken dons, gestroomlijnd en compact,
de snavel fel oranjegeel gelakt.
Sneeuwwitje, Gakkelientje heten zij.

Hun baas zit er vaak op een tuinstoel bij,
terwijl het groepje baddert, eet en gakt.
Een gans is ooit 's nachts door een vos gepakt.
Met regelmaat ligt er opeens een ei.

Soms was Kees hier een laat gedicht aan 't maken.
Soms sliep hij even, want de ganzen waken.
Ik kijk naar foto's die ik van hem kreeg.

Drie kuikens, voor zijn dood uit 't ei gekomen.
Maar bij dat geel geluk zie ik het omen:
de tuinstoel waar Kees altijd zat, is leeg.

Op een dichteres
Peter van den Tillaart

Met onnavolgbaar taalgebruik
beschreef ze aal en alikruik
en leek geboren om op dieren
haar spitse vondsten bot te vieren.
Maar toen Kees Stip de ogen sloot,
vond tevens Trijntje Fop de dood.

Beloof me, kinders, in vertrouwen:
wil ook om haar verscheiden rouwen.

Stip R.I.P.

Driek van Wissen

3 juli 2001

Wij namen gister afscheid van Kees Stip,
Een dichter die wij allemaal berouwen,
Al was er slechts een handjevol getrouwen
En verder dus geen hond en ook geen kip.

Maar lees de poëzie van Trijntje Fop,
Dan staan de dieren uit de dood weer op.

Drie gedichten
Ivo de Wijs

Kees Stip over Nijhoff

‘hier komen Uw dode soldaten’

Martinus Nijhoff las Stips werk en wou
‘Marche militaire’ meteen gaan aderlaten:
Het wint aan kracht, zei Pom, dat vers van jou
Wanneer je spreekt van ‘*wij,* dode soldaten’

Ik bleef vanzelf, zei Kees me eens, beleefd
Maar dacht meteen: hij heeft vergeefs geveterd
Ik doe het niet, die grote Nijhoff heeft
Z'n eigen werk compleet kapot verbeterd!

Kees Stip over zijn epigonen

Ik word geïmiteerd door duizendtallen
Maar bah, wat zijn de resultaten slecht
Ze rijmen suf en kreupel met z'n allen
En brengen er geen bliksem van terecht

Ze schrijven, maar ze kunnen niet eens lezen
Ze fröbelen, ze blijven eeuwig klein
Een kind wordt in dit land te snel geprezen:
‘Ja, mooi gedaan!’ - Een pets zou beter zijn!

Over Kees Stip

Het lichte vers staat bij de officiëlen
Nog steeds in een gesmade, kwade reuk
Het kan de zware lui vanouds niet schelen
Dat ernstig niet zo moeilijk is als leuk

We hadden Kees, de lichtste der poëten
Die verzen maakte, geestig en secuur
Om zo zijn eigen uitspraak te vergeten:
De schepping is, helaas, een dictatuur!

Light Verse

Salsakoningin

Gé van den Bovenkamp

Zelfs hartpatiënten dansten plots massaal
als Carmen Castro bij de band kwam zingen.
Conga's en bongo's gingen harder swingen,
trompetten schetterden een heet verhaal.

En dan die heupen, met hun mannentaal,
waardoor je naar haar wilde lijf wou dingen.
De gouden ringen in haar oren vingen
de felle spotlights. Ze was magistraal!

Toch kwam haar einde snel en radicaal:
‘Te vaak gezien!’ Zoiets gaat irriteren.
Geen kroegbaas die haar nog wou engageren.
Ze kenden haar nou wel in Oldenzaal.

Dan heet je zo weer Alie, heel banaal...
Ze trouwde met de drummer van Normaal.

Twee gedichten
Frits Criens

Bijbaantje

Ik was er werkstudent, in onze stad
Was dat de hotspot, waar je kon verkeren
Met blonde knapen in het bubbelbad
Of nichten met een gulden vijgenblad,
Op schoot bij in het leer geklede heren

Er was een lottoshow, het presenteren
Gebeurde door een hitsige mulat
Hij stripte zich wellustig uit de kleren
Waarna men zich met hem mocht amuseren
Als men zijn juiste maat geraden had

De bar werd een tehuis, ik keerde pas
Terug waar ooit dit tropisch Sodom was
Daar, in Caribbean Night Club San Domingo
Speelt menig winnaar van weleer nu bingo

Flessenpost

Een fles waar breekbaar perkament in zat
Vond ik op een van onze stille stranden
Ik hield, toen ik hem snel geopend had,
Een kaart, de sleutel naar de roversschat
Van Captain Hook, zo dacht ik, in mijn handen

Hij was verbleekt met ingescheurde randen
Onleesbaar haast, had zelfs een kogelgat
Maar ik herkende na veel knarsetanden,
Verlekkerd, in de gaaf gebleven landen
De Caraïbenstreek, zo vast als wat!

De schatplaats echter bleef in het geniep
Van Hooks geheime tekentaal verstoken
En ik, die aan zijn rijkdom heb geroken,
Zwerf blind van Caraïb naar Caraïb

Twee gedichten
Jan van der Pol

Negatief reisadvies

Sluit elders maar een goede assurantie,
alvorens u het ruime sop opgaat
naar de Cariben, voor een zeilvakantie.

De heen- en terugreis kennen regelmaat,
maar op het einddoel treft u waterwegen
waar velerlei gevaar te wachten staat.

De Varkensbaai deed Kennedy al rillen.
De Slangenbek waaruit een giftong schiet.
De Kaaimantrog vol valse krokodillen.

De Muggengolf, de steek van de muskiet.
Nee, ónze polis dekt dat alles niet.

De klacht van de reggaespeler

Een oude reggaespeler uit Aruba
was vatbaar voor een flatulentieklacht
die stoorde bij het blazen op zijn tuba.

Wanneer hij deze naar zijn lippen bracht
en daarna al zijn lichaamsspieren spande,
ontsnapte hem een geur met stille kracht.

Dat gaf soms muzikale misverstanden
en desondanks heeft hij hem diep betreurd,
de doktersingreep aan zijn ingewanden.

Hij heeft voortdurend sinds dat is gebeurd
Benedenwinds én Bovenwinds gemeurd.

Met Komrij naar de Caribische Zee
Nico Weber

Er zaten jonge paren bij de kade.
De vissersboten deinden op en neer.
Door 't blauwe water gleden de dolfijnen,
Daarboven zweefden meeuwen heen en weer.

Het was meer dan een sprookje of genade,
Precies zoals de folder het voorspelde:
Ballade van de stilte, vogelzang,
Alsof de Hof van Eden zou verschijnen.

Wat moest je met een land zonder verkeer,
Een zon die al je ledematen kwelde.
Geen diefstal, moord, beroving, mes, geweer.

Twee eeuwen duurden hier vier eeuwen lang.
Het was een dodelijke martelgang.
Je dacht: zat ik maar in de Bijlmermeer.

Essay

De grote Curassow

De grote Curassow-vogel of de weg naar Caribbeanness

Frank Martinus Arion
(Vertaling Antonia Bolweg)

Toen de redacteur van *Callaloo* me verzocht iets te schrijven over het Caribisch gebied, maakte hij me attent op een eerder in dit tijdschrift verschenen artikel: 'In Praise of Creoleness'[1]: 'Lofzang op de Creoolse identiteit'. Een hint waar ik blij mee was. De drie auteurs van het betreffende stuk vertegenwoordigen namelijk drie nieuwe concepten: *Americanness, Caribbeanness en Creoleness* - respectievelijk: de Amerikaanse, de Caribische en de Creoolse identiteit, waarvan de laatste door tenminste twee groeperingen binnen de Caribische samenleving wordt geaccepteerd, de Franse en de Nederlandse, zodat de kans op een gemeenschappelijke visie weer wat groter wordt.

We moeten [zeggen ze] onderscheid maken tussen de Amerikaanse, Caribische en Creoolse identiteit. Drie begrippen die op het eerste gezicht vergelijkbare realiteiten lijken te dekken. De eerste beschrijft de socio-historische processen die de amerikanisatie, met alles wat daarbij hoort, tot resultaat hadden. Het Amerikaanse identiteitsgevoel, de geleidelijke aanpassing - zonder echte interactie met andere culturen - van westerse bevolkingsgroepen aan een wereld die ze een nieuwe naam gaven. Zo hebben de Angelsaksen die de dertien koloniën vormden - het embryo van de toekomstige Amerikaanse staat - hun stempel gedrukt op een 'nieuwe', bijna 'maagdelijke' omgeving, in aanmerking genomen dat de inheemse bevolking - de in reservaten gestopte of afgeslachte roodhuiden hun oude Europese cultuur nauwelijks heeft beïnvloed... *Amerikaanse identiteit is daarom, in veel opzichten, een migrantencultuur,* in sublieme afzondering (cursivering oorspr. artikel).

Onder de Caribische identiteit wordt dan het amerikaniseringsproces van Europeanen, Afrikanen en Aziaten in de Caribische Archipel verstaan. De Creoolse identiteit hoort hier niet noodzakelijk bij. De Caribische identiteit blijft in laatste instantie eveneens een migrantencultuur in sublieme afzondering. De amerikanisering,

bijvoorbeeld, van hele gebieden in het noorden van Cuba, kwam tot stand door kolonisten afkomstig uit Andalusië, de Canarische Eilanden of Galicië, zodat creolisatie daar geen enkele rol speelde.

Daar staat tegenover dat creolisatie, àls ze voorkomt, dieper gaat. De Creoolse identiteit is het - door het juk van de slavernij op dezelfde grond bijeengebrachte - internationale geheel of de smeltkroes van Caribische, Europese, Afrikaanse, Aziatische en Levantijnse culturele elementen.

Helaas is bovenstaand concept een programma, geen definitie.

Zonder zelfkennis kunnen we geen Caribische identiteit bereiken. En zelfkennis stelt niets voor zonder de onvoorwaardelijke acceptatie van onze Creoolse identiteit. We verklaren onszelf tot Creool. We verklaren de Creoolse identiteit tot het cement van onze cultuur die de basis moet zijn van onze Caribische identiteit

Ik onderschrijf dit programma ten volle en ben bereid de (politieke) partij te steunen, in Martinique of elders, die het ten uitvoer wil brengen. Maar ik weet maar al te goed dat het nu juist de Franse gebiedsdelen zijn waar de Creoolse identiteit met de grootste moeite erkend wordt, laat staan een officiële status krijgt.

Volgens mij heeft het gebied als geheel nog niet eens het stadium van een Caribische of zelfs maar Amerikaanse identiteit bereikt. We konden evengoed een stelletje 16e-eeuwse Europese uilskuikens zijn, doodsbang om in helse afgronden te vallen zodra we Spanje of Portugal verlaten en Kaap Bojador gerond hebben.

Het ontstaan van een Creoolse identiteit wordt bovendien ernstig bemoeilijkt doordat het meest wezenlijke ingrediënt ervan langzaam maar zeker verdwijnt. Sinds de slavernij in dit gebied werd afgeschaft, komen er geen zwarte mensen meer uit Afrika. Niet als slaven, niet als musici, staatshoofden of missionarissen, zelfs niet als toeristen. Afrikanen zitten niet verlegen om zon. In plaats daarvan wordt de bevolking van het gebied voortdurend aangevuld met Europeanen en bewoners van andere continenten, zoals Chinezen en Indiërs. En omdat het merendeels vertegenwoordigers betreft van niet-creoliserende, zich niet vermengende culturen in sublieme afzondering, neemt de Creoolse identiteit niet toe, maar af. De gemengde huwelijken tussen Europeanen en Caribiërs betekenen niet per definitie een versterking van de Creoolse identiteit, ze kunnen zelfs een negatief effect hebben. Zoals er ook geen zwarte kindermeisjes meer zijn die de Afrikaanse

dierenverhalen doorgeven, al even wezenlijke ingrediënten van de Creoolse identiteit als het voedsel ooit zou zijn geweest. De kindermeisjes komen tegenwoordig uit de Dominicaanse Republiek en Colombia; het voedsel uit de Verenigde Staten en soms, als je geluk hebt, uit India of Indonesië. In de meeste Caribische hoofdsteden vind je hoogstens één fatsoenlijk Creools restaurant, àls je er al een vindt - met uitzondering misschien van Bonaire, waar ik er minstens vier weet.

Daar staat tegenover dat er op het eiland Curaçao zoveel Chinese restaurants zijn en de mensen er zoveel van Chinees eten houden, dat het zo langzamerhand bij het totaal-pakket van de cultuur van het land kan worden gevoegd. Toch heb ik in mijn hele leven nog nooit een gemengd Chinees-Antilliaans stel op straat zien lopen bij ons.

De beroemde zwarte familiekroniek, *Kunta Kente*, van Alex Haley, kon bijvoorbeeld niet op de Surinaamse televisie worden vertoond, omdat niet-zwarte en Aziatisch-Indische segmenten van de Surinaamse samenleving vreesden voor rassenonlusten. Op de Nederlandse Antillen werd de plechtige herdenking van de afschaffing van de slavernij op 1 juli, vervangen door een compleet zinloze officiële nep-feestdag op 2 juli, vlaggendag genaamd, dit alles ten faveure van de decreolisering van het eiland. Eén van onze grote Antilliaanse schrijvers, Boeli van Leeuwen, bekende onlangs dat de Westerse beschaving, de accumulatie van Joods-Christelijk en Grieks-Romeins denken, de enige beschaving is die hem werkelijk iets te zeggen heeft.[2] Een opvatting die er bij het merendeel van de op Curaçao woonachtige Nederlandse intelligentsia in gaat als koek.

Het Papiamentu zelf, dat als een van de puurste uitingen van de Creoolse identiteit in het Caribisch gebied beschouwd zou moeten worden, vecht nog altijd voor een officiële status. Anti-Creoolse krachten zijn erin geslaagd de Nederlandse regering zover te krijgen, openlijk toe te geven van plan te zijn uitsluitend die projecten te subsidiëren, die de positie van de Nederlandse taal zoal niet begunstigen dan tenminste niet bedreigen. In tien jaar tijd heeft de enige basisschool die les geeft in het Papiamentu geen kans gezien uit te groeien boven het voor subsidie vereiste minimum van ongeveer 200 leerlingen. Als en wanneer dit aantal zich verdubbelt, zal het waarschijnlijk niet te danken zijn aan het grotere Creoolse identiteitsbewustzijn van ons volk, maar aan het succes van het

gegeven onderwijs, waardoor de school steeds heeft behoord tot de vijftien beste van het eiland (op een totaal van vijfenzeventig). Als het al zo moeilijk is voor het *door iedere inwoner van het eiland gesproken* Papiamentu om het hoofd boven water te houden, hoe moeten dan de Creolen in de rest van de regio de moed erin houden? Zelfs de Creoolse taal van Haïti, waar de Afrikaanse identiteit overheerst, ziet geen kans de barrières van de zwarte-huid-blanke-maskers te doorbreken.

De Creoolse identiteit moet beginnen met de Caribische identiteit. De Caribische identiteit zou dus onze eerste hoop, ons eerste doel moeten zijn.

In een lezing die ik onlangs op Curaçao hield voor een groepering die in de 21ste eeuw nieuwe initiatieven verwacht van het Caribische gebied, heb ik me in duizend bochten gewrongen om vanuit zoveel mogelijk hoeken zoveel mogelijk gemeenschappelijke Caribische elementen te vinden, waaronder geologische, historische, etnologische, culturele, religieuze, en ga zo maar door. Ik probeerde zo positief en optimistisch te zijn als ik kon, omdat me was verzocht het woord te doen in mijn kwaliteit van ‘voortrekker’, maar ik ontkwam helaas niet aan de sombere conclusie dat er maar één gemeenschappelijk criterium op het gehele Caribische gebied van toepassing is: de totale onwetendheid van elkanders bestaan. Er is meer Europese dan Amerikaanse en praktisch geen Caribische identiteit in zicht.

Al onze staten, de zogenaamd ‘onafhankelijke’ niet uitgezonderd, houden hun verwachtingsvolle blikken gericht op de vroegere moederlanden, de Verenigde Staten en Canada. Dit geldt ook voor Cuba. Tijdens de revolutie was het langdurig verbonden met en werd het gesteund door Rusland, een soort ‘stiefmoederland’. Tot voor kort genoot het de loyale steun en bescherming van het èchte moederland, Spanje, zelfs tijdens de Koude Oorlog, onder het fascistische regime.

De sterke oriëntatie op het buitenland, gevoegd bij de taalbarrières, werkt de vervreemding tussen de staten in de hand. De Caribische bevolkingsgroepen zijn niet betrokken bij de werkelijkheid waarin ze dagelijks leven. Getuige de uitroep van Bernabé: ‘*We zijn geboren buitenstaanders*’ (cursivering van mij). De mensen in het Caribische gebied dromen niet van de verheffing van hun werkelijkheid naar het niveau van de werkelijkheid van Europa, de Verenigde Staten en Canada; ze dromen van weggaan. Zelfs als

dit fysiek niet lukt, doen ze het mentaal, psychologisch. Veel van hen willen op de een of andere manier een provincie worden van het moederland, zelfs als ze al onafhankelijk zijn. Een tijdje geleden deed er op Curaçao zo'n partij aan de verkiezingen mee. Ironisch genoeg was de leider, Stanley Brown, dezelfde die in de tweede helft van de jaren zestig stond voor dekolonisatie, emancipatie, onafhankelijkheid van Nederland en noem maar op. Nu, moedeloos geworden door de jarenlange opeenstapeling van tegenslagen, haakt hij af. Hij wil alleen nog terug in 'exile'[3]. Een verlangen dat hij onder andere deelt met een jurist van Nederlandse afkomst die tot een paar jaar geleden zoveel Caribische identiteit had vergaard dat hij een boek schreef waarin hij zich een verklaard voorstander toonde van samenvoeging van alle Caribische staten tot één Caribische natie. Hij kwam zelfs met zijn idealistische ideeën aanzetten bij een universiteit in de Dominicaanse Republiek.

Het Papiaments-sprekende deel van de Nederlandse Antillen kan niet overweg met het Engels-sprekende deel van het land en vice-versa. Om maar te zwijgen over de uitgesproken tweedracht tussen St. Kitts en Nevis, Trinidad en Tobago. De levensgrote ironie in het geval van de Nederlandse Antillen is dat een groot aantal van degenen die de 900 km tussen het Papiaments- en het Engelssprekende deel een onoverkomelijke belemmering vinden voor samenwerking op lange termijn, wèl verbonden willen blijven met Nederland, dat 9000 km van ze verwijderd ligt! Een eeuw lang zijn we niet verder gekomen dan les één van de goede fraters, dat *de Rijn bij Lobith ons land binnenkomt*. Toch zijn er voorbeelden van de-europeanisatie. Het eerste is Cuba, dat na de revolutie afrekende met de Spaanse ééntalige erfenis en een *booming* meertalig cultureel toerisme creëerde. Traditionele ééntalige bolwerken als Jamaica en Trinidad, en misschien Martinique, beginnen open te breken. Belize en Guyana proberen hun traditionele meertalige cultuur productief te maken.

Maar de echte reuzenstap voorwaarts in het proces van de-europeanisatie is een andere: het Engelstalige Caribische gebied heeft het onderwijs losgekoppeld van het moederland, wat een begin is van het einde van zijn geestelijke ballingschap. Met vereende krachten heeft de Engelstalige Caribische gemeenschap een Caribische examenraad in het leven geroepen, de *Caribean Examination Council* (CXC), die zorgt voor eigen syllabi en eigen examens.

Toch blijft de Europese identiteit dominant, door de op dwangbuizen gelijkende verticale scheidslijnen tussen de Caribische segmenten. Drie voorbeelden ter illustratie: 1. de Cubaanse schrijver José Martí, die omstreeks 1890 Cuba bezocht; 2. de 'windrichting' in het Caribisch gebied; 3. de Curassow-vogel die sinds de 16e eeuw in Engelse wetenschappelijke bronnen vermeld wordt, maar op Curaçao en in de Nederlandse wetenschappelijke literatuur nog altijd niet bestaat.

Twee verslagen van Martí's bezoek aan Curaçao werden gepubliceerd in *Nuestra América* - Ons Amerika - dat zijn verzamelde geschriften over dit halfrond bevat.[4] Marti hield niet van onze vrouwen, omdat ze dikke buiken hadden; hij hield niet van onze mannen, omdat ze vloekten, schreeuwden en elkaar voortdurend naar het leven stonden. Hij hield niet van onze veerpontjes, onze ponchis, omdat ze niet zo poëtisch waren als de Italiaanse *gondolas*. Hij hield niet van onze huizen, omdat ze bijna allemaal geel waren. Hij hield niet van het Spaans dat de mensen op Curaçao spraken, en hij hield niet van het Papiamentu waar hij geen touw aan kon vastknopen. Hij was een dichter en speelde, als ik me niet vergis, ook nog piano, maar zijn vooroordelen tegen Curaçao maakten hem doof voor onze taal. Wonderlijk genoeg klonk het Nederlandse woord 'postkantoor' (waarvan we, dankzij hem, weten dat het *geen* recent leenwoord is) voor hem als *postánkoor*, met een accent op de '*à*'. Ik geef zijn merkwaardige, foutieve en vijandige oordeel in zijn eigen woorden weer: 'Las gentes de Curazao hablan un español horrible y un dialecto mezquino, sin fuerza ni gracia, el papiamento - que es el español con terminaciones holandesas: así, de *sufrimiento* hacen *suffrimentol*, de *católicos, catolikan*.' ('de mensen op Curaçao spreken een vreselijk soort Spaans en een armzalig dialect, zonder kraak of smaak, het papiamentu - een soort Spaans met verhollandste uitgangen: zo wordt "lijden": *sufrimiento* > *suffrimentol* en "katholiek": *católicos* > *catolikan*.') De enig mogelijke verklaring die ik voor deze wartaal kan bedenken is dat hij van die 'u' van '(-)mentu' - typisch voor het Portugees en het Papiamentu op Curaçao - maar zéér on-Spaans, acuut krankzinnig is geworden. Gelukkig wordt de slechte invloed die zijn oordeel had op het Spaanse deel van het gebied en de Latijns-Amerikaanse wereld enigszins ongedaan gemaakt door het oordeel van de èchte reus in de Latijns-Amerikaanse literaire wereld, de Spanjaard van Baskische afkomst Miguel de Unamuno. Niet in het minst omdat

Unamuno de moeite had genomen zichzelf Papiaments te leren met behulp van kranten die hem werden toegezonden. Hij had gewoon meer Caribisch identiteitsbesef dan Marti. In 1932 schrijft hij de Cubaanse dichter Nicolas Guillen: ‘La lengua [criolla] es poesia...*No sólo en los poetas negros norteamericanos que gusto con fruicion, sino hasta en los que cantan en papiamento*.’ (‘De [creoolse] taal is poëzie... *Niet alleen bij de noordamerikaanse zwarte dichters, op wie ik dol ben, maar ook bij hen die zingen in het papiaments.’)* Zo zijn er nog meer liefdesbetuigingen aan het Papiaments bekend, van de Puertoricaanse dichter Luis Pales Matos, bijvoorbeeld, of van onze Caribische(!) Nobelprijswinnaar Gabriel García Márquez. De lofzang op het gecreoliseerde taalgebruik van het Caribische gebied in het algemeen wordt gezongen door een andere Caribische(!) Nobelprijswinnaar, Derek Walcott, in de verte van Nederlands-Antilliaanse afkomst.

Met ‘windrichting’, doel ik op het verschil in betekenis van de termen ‘leeward’ en ‘windward’ bij de diverse Europese naties in de Cariben. Voor de beroemde Amerikaanse historica Barbara Tuchman is ‘leeward’, ‘de richting waar de wind naartoe blaast’, meestal aanlandig derhalve, en ‘windward’, ‘de richting waar de wind vandaan komt om de zeilen te vullen.’ Volgens deze definitie zou het eiland Eustatius, dat zo'n belangrijke rol speelde in de Amerikaanse Revolutie, samen met de Maagdeneilanden bij de Leeward-groep (Frans: Iles-sous-le-Vent) van de Kleine Antillen (of Bovenwindse Eilanden) horen. Maar in de Nederlandse Antillen zelf hoort St. Eustatius, samen met Saba en St. Maarten, bij de Windward eilanden (Frans: Iles du Vent) Spaans (Islas Barlovento) en Aruba, Bonaire en Curaçao (de Benedenwindse Eilanden, aan de Noordkust van Venezuela) bij de Leeward-eilanden. Voor Tuchman reden om enigszins geprikkeld te constateren dat één van de opvallendste kwaliteiten van St. Eustatius is ‘dat de geleerden het er niet over eens zijn waar het ligt’. De Nederlandse traditionele benaming zou afkomstig kunnen zijn van de - misschien vanaf het vasteland redenerende - Spaanse termen *sotavento* ‘benedenwinds’ of ‘leeward’ en *‘barlovento’* ‘bovenwinds’ of ‘windward’. Het lijkt daarom de hoogste tijd dat de Caribiërs de koppen bij elkaar steken en voor eens en altijd een definitie geven voor de ‘windrichting’ in hun eigen gebied.

Het derde voorbeeld is dat van de Curassow-vogel. De voldoening die ik voelde toen ik de vermoedelijke oorsprong van de naam

van ons eiland ontdekte, is met geen pen te beschrijven. Het overkwam me op een middag in een dierentuin op Belize. De Creoolse vorm van de naam was *Kursaw*. Ik nam afbeeldingen van het dier mee naar Curaçao, waar iedereen *ah!* en *oh!* riep, maar geen sterveling bereid was er een conclusie aan te verbinden, zeker niet een conclusie als: 'Dit zou wel eens de vogel kunnen zijn waar de naam van het eiland vandaan komt,' want er was geen Hollandse deskundige in de buurt. In de hoop iets te vinden, tegen mijn eigen verwachting in, zocht ik in de *Encyclopedia Britannica* onder *Curaçao*. Natuurlijk vond ik daar niets over vogels, maar mijn oog viel op *Curassow*, een paar lemma's lager. De definitie luidde als volgt:

> Elk van de vele tropische vogels van de Cracidae-familie (orde van de Galliformes). In de strikte zin van het woord vallen onder deze naam 7-12 soorten waarvan het mannetje glanzend zwart is (dikwijls met witte borst), een kuif van gekrulde veren heeft en een felgekleurd ornament op de snavel dat bij het wijfje, kleiner en onopvallend bruin gekleurd, ontbreekt.
>
> Curassows worden gejaagd voor hun smakelijke vlees. Grote exemplaren (tot bijna 1 meter) zijn: de *grote Curassow* (Crax rubra) die voorkomt in het gebied van Mexico tot Ecuador, de Helmhokko die in de bergen van Venezuela en Colombia wordt aangetroffen en de Mesbekpauwi uit het Amazone-gebied die grote kans loopt uit te sterven.

Ik kon mijn ogen niet geloven. De schuingedrukte woorden deden me onmiddellijk denken aan *Kòrsou grandi* of 'grote Curassow', de bijnaam van een lange Hollandse politieman in mijn jeugd. Zijn zoon, een gewezen hoofdcommissaris van politie, vertelde me dat zijn vader in de jaren dertig zo werd genoemd door de marktkooplui. Later vond ik toespelingen op de grote curassow in oude traditionele liedjes in het Guene. 'Guene' is een Afro-Portugese Creoolse taal die samen met het Papiamentu naar Curaçao kwam, maar uitsluitend werd gesproken door kleinere groepjes slaven, zodat men dacht dat het een geheimtaal was. In het Guene wordt de vogel *pawili* en *pauwili* genoemd.

Mijn vrouw, Trudi Guda, die uit Suriname komt, veronderstelt dat er een relatie is met de vogel die in haar land *powisi* heet. En inderdaad kon ik enige tijd later vaststellen dat de Surinaamse powisi een soort is die behoort tot de Cracidae-familie (Crax alec-

tor), met de Engelse naam *Black Curassow*. In Venezuela ontdekte ik later dat de curassow-vogel *pauwi* genoemd wordt. Het meervoud *pauwis* van dit wellicht Arowakaanse woord zou de oorsprong kunnen zijn van zowel de Surinaamse *powisi* als de Nederlandse *pauwiezen* (meervoud). De Guene-naam *pawili/pauwili* zou van *pahwil* kunnen komen, zoals de vogel in Colombia wordt genoemd.

De Surinaamse *powisi* is een legendarische vogel. Hij was zeer in trek bij de goudzoekers in de binnenlanden van Suriname wegens de voorliefde van het dier voor goud. Ze lieten hem het metaal inslikken, in de kampen in het binnenland, en naar Paramaribo brengen. Daar slachtten ze de vogel en haalden het goud eruit. Als toegift aten ze het heerlijke vlees op. Vergeet niet dat de grote curassow tot dezelfde familie hoort als de kalkoen. Als de Centrale Bank van Suriname een actie op touw zet die iets met goud te maken heeft, wordt de powisi als symbool gebruikt. De glanzendzwarte veren van de vogel worden ook verwerkt in gouden oorhangers.

In de *The Oxford Illustrated Dictionary* van 1962 staat dat de naam van de vogel *currassow* ontleend is aan ons eiland *Curaçao*. Een verklaring voor het verschil in spelling blijft uit. *The Oxford English Dictionary* van 1989 gebruikt beide spellingen:

> Behoort tot de familie der hoenderachtigen en wordt aangetroffen in Midden- en Zuid-Amerika; vertoont gelijkenis met de kalkoen, verschillende soorten zijn gedomesticeerd. De meest voorkomende soort, die oorspronkelijk de naam *corrosou of Curaçaovogel* kreeg, is de Gekuifde Curassow, *Crax alector*, met een groenachtig- zwart verenkleed en een witte kuif.

Het gekke aan dit verhaal is dat, zoals ik al zei, de vogel vanaf minstens 1685 de naam Curassow/*Curaçao* draagt, en niemand in het Koninkrijk der Nederlanden, scherper gezegd, het Nederlandse gedeelte van het Caribisch gebied, daar een flauwe notie van heeft. *The Oxford English Dictionary* maakt melding van twee bronnen, één uit 1685, een andere uit 1699. De eerste zegt: ‘De Corrosou is een grote zwarte landvogel, even zwaar en groot als een kalkoense hen.’ De tweede: ‘De Correso. De haan heeft een kroon van zwarte veren op zijn kop en een zeer *statig* voorkomen.’

Het woord *statig* verklaart meteen waarom de marktkooplui de lange Hollandse politieman *Kòrsou grandi* noemden: grote curassow.

De bijnaam bewijst dat de vogel, die nu op Curaçao is uitgestorven, daar vroeger heeft gewoond.

Maar waarom Engels? De vogel schijnt op het Zuid-Amerikaanse continent in grote populaties te zijn voorgekomen. Het boek *A Guide to the Birds of Venezuela* (1978) dat overigens door Amerikaanse vogelexperts werd geschreven, vermeldt vijf soorten: pauwí copete, 'de Helmhokko'; pauwí culo Colorado, 'de kleine Mesbekpauwi'; pauwí nocturno, 'nacht-curassow'; pauwí de copete, 'de geelknobbel-curassow'; pauwí culo blanco, 'de zwarte curassow'. Dus, waarom Engels? Gedeeltelijk kan het worden verklaard uit het feit dat de Curassow-vogel, die voornamelijk op het vasteland van Zuid-Amerika voorkomt, ook op het eiland Curaçao verscheen en op geen enkel ander Caribisch eiland, anders zouden de Engelsen de vogel een andere naam gegeven hebben. Maar wanneer zou dit gebeurd kunnen zijn? De Engelsen vestigden zich in twee relatief kortdurende perioden op Curaçao, en alleen aan het begin van de 19e eeuw - van 1800 tot 1803 en van 1807 tot 1816. De vogel heette toen al Curassow, op zijn Engels, zoals we hierboven zien. De enige verklaring die ik kan bedenken, houdt verband met de Engelse piraat John Hawkins, die al in 1565 en 1568 ons eiland met een bezoek vereerde. Beide keren liet hij de Spaanse gouverneur Lázaro Bejarano zijn schepen volladen met dieren, waaronder schapen, koeien, paarden, varkens, en *pluimvee*[5]. Het is mogelijk dat hij de koningin van Engeland, zoals destijds te doen gebruikelijk was, de onbekende vogels ten geschenke aanbood. Harer Majesteits biologen noemden het beest naar het eiland waar het vandaan kwam: *Curassow*, met voorbijgaan aan de Franse of, nog waarschijnlijker, Portugese schrijfwijze: *Curaçao*.

Tijdens mijn naspeuringen naar de Curassow-vogel, verzocht ik de radio-presentator van een talkshow over vogels zijn luisteraars te vragen of ze iets konden vertellen over de grote Curassow. Toen ik een keer boodschappen deed met mijn vrouw (ik had juist een gedeputeerde voorgesteld om de grote Curassow naar zijn eiland van origine terug te brengen), liep ik dezelfde man weer tegen het lijf. Een groot aantal uitzendingen had niets nieuws over de vogel opgeleverd.

'Heeft u even tijd?' vroeg ik hem. 'Ik wil u een illustratie laten zien die ik in *De vogels van Suriname* tegenkwam.

'Hij bleef met groeiend ongeloof naar de tekening staan staren, in de middaghitte.

‘Heeft *u* even tijd?’ Vroeg hij tenslotte.

‘Ja.’

‘Laten we dan naar mijn *ranch* gaan. Ik heb er een paar. Kwam niet in mijn hoofd op dat het de vogels waren die u zocht. Al die tijd had ik ze. Schitterende vogels. Ze heten zoiets als “culo blanco”.’

‘Precies: Pauwí culo blanco. Crax alector. Great Curassow. Black Curasow. Kórsou Grandi. Pauwís. Powisi. Pauwili. Pauwiezen. Great Curaçao.’ Ik gooide de boodschappen in de auto, startte en ging op weg naar Caribië.

Eindnoten:

1 *Jean Bernabé, Patrick Chamoiseau, en Raphaël Confiant in* Callaloo *13 (1990), 886-909*.

2 *Uitgave ter gelegenheid van de 70ste verjaardag van Boeli van Leeuwen (10 oktober 1997, Willemstad, 1997), 15*.

3 *‘Exile’ is een zeer specifieke Caribische term voor ‘geestelijke ballingschap’, ‘vervreemding’ (noot van de auteur)*.

4 *José Martí*, Nuestra América *(Biblioteca Ayacucho [Venezuela], 1977), 221-31*.

5 *Carlos Felice Bardot*, Curazao Hispánico *(Caracas, 1982), 68*.

De Caribische literatuur en de zoektocht naar een culturele identiteit

Kristian Van Haesendonck

1. *Een heterogene literatuur*

Over de Caribische literatuur is in het Nederlandse taalgebied weinig of niets geschreven. Eén van de redenen is ongetwijfeld dat ze zich niet makkelijk laat omschrijven. Er bestaat niet zoiets als een Caribische eenheid die zich moeiteloos laat definiëren; integendeel, het belangrijkste kenmerk lijkt nu juist de diversiteit. Omdat het onmogelijk is een homogeen beeld te geven van de Caribische literatuur, is er in dit nummer van *De Tweede Ronde* voor gekozen een grote variatie van teksten van Caribische schrijvers uit verschillende landen op te nemen. Het is niet de bedoeling om schrijvers te groeperen naar thema, stijl of zelfs periode, aangezien dit een onjuist beeld van eenheid zou geven.

De Caribische literatuur is zo moeilijk te definiëren, omdat ze complex, meervoudig en veranderlijk is. Ze kan het best worden omschreven als een symfonie of polyfonie van verschillende stemmen, elk met een eigen karakter, die elk op zich een volwaardig aspekt van de Caribische letteren vertegenwoordigen. Verschillende oorzaken liggen aan de basis van het heterogene en gefragmenteerde karakter van deze literatuur. In de eerste plaats is het er een die in verschillende talen geschreven wordt: Engels, Nederlands, Spaans en Frans; daarnaast zijn er de zogeheten creoolse talen als het *Papiamentu* op de Benedenwindse Antillen en het *Sranan tongo* in Suriname. Buiten de Spaanstalige Cariben zijn de creoolse talen ontstaan als gevolg van interactie met Europese en Afrikaanse talen. Vanuit historisch perspectief is er een tendens geweest om het creools te beschouwen als minderwaardig ten opzichte van de Europese talen. Toch is er een groeiende tendens om in het creools te schrijven. Een schrijver als Patrick Chamoiseau bijvoorbeeld laat in zijn roman *Texaco* (1992) creoolse woorden en structuren versmelten met het Frans om een nieuwe uitdrukkingsvorm te creëren waar sommigen naar verwijzen als ‘fréole’.

Belangrijk is dat niet alle Caribische eilanden hun onafhankelijk-

heid hebben kunnen (of willen) verwerven. De dekolonisatie van de Cariben begon aan het begin van de 19de eeuw toen Haïti werd uitgeroepen tot republiek (1804). Frans Guyana, Guadeloupe en Martinique zijn sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog zogenaamde *Départements d'Outre-Mer*, terwijl Aruba en de Nederlandse Antillen tot Nederland behoren. Puerto Rico en de Maagdeneilanden behoren (nog steeds) tot de Verenigde Staten (al 'geniet' Puerto Rico wel een beperkte vorm van autonomie), en ook Groot-Brittannië bezit nog enkele eilanden. Een belangrijke factor die het uitblijven van de onafhankelijkheid verklaart is de onmogelijkheid van deze eilanden om zichzelf te bedruipen zonder zogenaamde 'bescherming' van het moederland. Het is een feit dat de onafhankelijke eilanden er slechter voorstaan dan de eilanden die de koloniale band hebben behouden. Tegelijkertijd is de globalisering de Cariben allesbehalve bespaard gebleven en zijn ook zij ten prooi gevallen aan het economisch imperialisme van de politieke grootmachten. Hoewel de Caribische cultuur op het einde van de 20ste eeuw een zekere erkenning heeft verworven, is zij paradoxaal genoeg meer dan ooit blootgesteld aan mondialisering, waardoor het eigen culturele erfgoed op het spel staat. Daarbij hebben zich in de loop van de laatste decennia enorme migratiegolven voorgedaan in de richting van het 'moederland', wat mede te verklaren is door de hoge werkloosheid in de Caribische regio.

2. *Kolonialisme en migratie*

De taalkundige verscheidenheid van het gebied is natuurlijk gerelateerd aan de koloniale geschiedenis van de Caribische landen. Kolonialisme en migratie zijn twee onafscheidelijke ervaringen geweest die het Caribische gebied kenmerken.

Toen Columbus in 1492 de 'Nieuwe Wereld' ontdekte, legde hij voor het eerst aan in de Cariben, op een van de Bahama-eilanden. Vandaar trok hij verder zuidwaarts tot hij botste op *Hispaniola*, tegenwoordig verdeeld in Haïti en de Dominicaanse Republiek. Het Caribisch gebied was toen nog bewoond door Indianen, die ruim honderd jaar later bijna volledig verdwenen waren als gevolg van uitroeiing, oorlogen en ziekten die de *conquistadores* meebrachten uit Europa. In deze periode kwam ook het drama van de slavenhandel op gang. zo'n vijf miljoen slaven werden tussen 1500 en 1850 van Afrika naar de Cariben vervoerd om te werken op suikeren koffieplantages. Pas in de loop van de 19de eeuw zou de slaver-

nij - hoewel niet overal tezelfdertijd - afgeschaft worden. De slavernij gaf echter vorm aan wat een van de hoofdkenmerken van de Cariben zou worden: het drama van de volksverhuizing. De geboorte van de Caribische literatuur moet gezocht worden in deze pijnlijke periode uit de geschiedenis. Ondanks de onmenselijke omstandigheden waarin vele slaven trachtten te overleven, werden verhalen van oudsher mondeling overgebracht. Deze traditie heeft zowat de hele Caribische literatuur getekend sinds de dag dat het eerste schip met slaven uit West-Afrika koers zette naar de ‘Nieuwe Wereld’.

Sinds de kolonisering is de Caribische geschiedenis er een van migratie: van volksgroepen die zich rusteloos verplaatsen van en naar het Caribisch gebied. Men kan niet zomaar van de Cubaanse, Dominicaanse, of Puertoricaanse cultuur spreken zonder de bijdrage van de diaspora in aanmerking te nemen. Zo zien we dat de basis van het populaire muzikale genre dat we kennen als ‘salsa’ grotendeels gelegd werd in New York. Overigens is de diaspora niet louter een fenomeen van de 20ste eeuw. Al in de 19de eeuw zag iemand als José Marti (1853-1895), de Cubaanse dichter en wegbereider van Cuba's onafhankelijkheid, zich genoodzaakt een deel van zijn leven in ballingschap door te brengen in de V.S.

In de loop van de twintigste eeuw zouden zich ongekende migratiegolven naar het koloniale moederland voordoen, waarvan de Puertoricaanse diaspora wellicht het meest in het oog springt: bijna de helft van de Puertoricanen (ongeveer 4 miljoen) woont nu in de Verenigde Staten. Ook zoeken steeds grotere aantallen Haïtianen en Dominicanen hun geluk in de V.S., vaak op illegale wijze, aangezien zij niet beschikken over het Amerikaanse paspoort dat de Puertoricanen wel hebben. Daarnaast zijn er de bekende migraties van de Franse Antillen (Guadeloupe, Martinique) naar Frankrijk, van de Nederlandse Antillen (Aruba, Curaçao) naar Nederland en van de Engelstalige Cariben (Jamaica, Trinidad, Barbados) naar Engeland: in elk van die drie gevallen woont nu reeds meer dan een derde van de bevolking buiten het eiland.

De ervaring van voortdurende, rusteloze verplaatsing heeft het leven en het werk getekend van schrijvers als Maryse Condé (Guadeloupe), V.S. Naipaul (Trinidad), Edwidge Danticat (Haïti), Jamaica Kincaid (Antigua), om er maar een paar te noemen. Veel Caribische schrijvers zijn letterlijk ‘moderne nomaden’ die schrijven tussen twee (of meer) culturen, zonder geworteld te zijn in een

homeland. In zijn essay *la guagua aérea* (‘De luchtbus’) schetst de Puertoricaanse schrijver Luis Rafael Sanchez op hilarische wijze hoe de Puertoricanen noodzakelijkerwijs een volk van *Luftmenschen* geworden zijn, dat non-stop heen en weer reist tussen twee eilanden: Puerto Rico en Manhattan. Maar migratie is voor menig auteur een pijnlijke ervaring: de onmogelijkheid om terug te keren naar een (al dan niet Afrikaanse) oorsprong, de scheiding en vervreemding van familie en vrienden, de raciale en sociale discriminatie in een vijandelijke anderstalige omgeving.

3. Het zoeken naar een culturele identiteit

De centrale vraag die Caribische schrijvers zich steeds hebben gesteld is de vraag naar de eigen nationale identiteit (‘Wie zijn wij?’). De koloniale geschiedenis van de Cariben heeft tot gevolg gehad dat het zoeken naar culturele identiteit steeds een obsessie geweest is in de Caribische literatuur. De zoektocht naar een eigen identiteit is mijns inziens het sterkst aanwezig in die landen die de koloniale band met het moederland niet hebben kunnen (of willen) verbreken. Eén van die landen is Puerto Rico, dat in 1898 van Spaanse in Noordamerikaanse handen overging en dat zich sinds 1952 *Estado Libre Asociado* (‘Vrije Geassociëerde Staat’) mag noemen. Terwijl de meeste Caribische eilanden onafhankelijk geworden zijn, bestaat er tussen Puerto Rico en de V.S. nog steeds een koloniale band. Aangezien het eiland als ‘natie’ toch een zekere vorm van culturele autonomie geniet, hoewel het geen onafhankelijke natie-staat is, spreken sommigen ironisch van *light colonialism*.

Als we dit zoeken naar identiteit nader bekijken, zien we dat het zich afspeelt op een dubbel niveau. In de eerste plaats zijn schrijvers op het nationale vlak op zoek gegaan naar wat de eigen identiteit van hun (ei)land is, al dan niet in een koloniale context. In de tweede plaats vroegen denkers uit de Franse Antillen als Aimé Césaire, Frantz Fanon en Edouard Glissant, zich af of er zoiets bestond als een ‘pan-caribische’ identiteit die de nadruk legt op de Afrikaanse basis van de Caribische cultuur. In de eerste helft van de 20ste eeuw kwam de Martinicijn Aimé Césaire *(Cahier d'un retour au pays natal*, ‘Logboek van een terugkeer naar mijn geboorteland’, 1939) op voor de herwaardering van de identiteit en cultuur van de zwarten ten opzichte van de dominante westerse wereld, en zou aldus bekend worden als vader van de *Négritude*-beweging: hij wilde van de zwarte identiteit en culturele waarden een bron van fier-

heid maken. Césaire zou grote invloed uitoefenen op denkers als Frantz Fanon, eveneens afkomstig uit Martinique, die in zijn *Peau noir, masques blancs* (‘Zwarte huid, witte maskers’, 1952) vele stellingen van Césaire's raciale vertoog zou overnemen. Na de tweede Wereldoorlog treedt er een belangrijke verschuiving op in dit culturele debat, toen Glissant de basis legde voor een nieuwe beweging die bekendheid zou krijgen als *créolité*. Identiteit moet gezocht worden, zo stelt hij, niet in termen van een eenduidige oorsprong als wel in termen van meervoudige relaties. Dit is te vergelijken met gewassen die een ondergronds wortelstelsel hebben dat zich eindeloos verder vertakt, zonder terug te gaan op één nauwkeurig te verifiëren herkomst. De kern van de Caribische identiteit ligt volgens de aanhangers van de *créolité* niet meer in het zwarte ras (zoals bij Césaire) maar in het scheppen van nieuwe culturele vormen uit de mix van elementen die in de Cariben samenkomen en nieuwe vormen aannemen. Dit proces van *créolisation*, het versmelten van rassen en culturen, drukt de specificiteit van de Cariben uit in hun culturele, historische en taalkundige diversiteit. Deze denkwijze zou drie Frans-Caribische auteurs (Patrick Chamoiseau, Raphaël Confiant en Jean Bernabé) op het einde van de jaren tachtig aanzetten tot het schrijven van een manifest met als titel *Éloge de la créolité* (1989).

Hoe belangrijk het concept van de *créolité* ook geweest is, toch moet dit gerelativeerd worden voor de niet-Franstalige Cariben, waar tot het einde van de 20ste eeuw het werk van schrijvers als Glissant nauwelijks ter sprake is geweest. Toch bestond ook aan de kant van schrijvers uit de Spaanstalige en Engelstalige Cariben interesse voor de Afrikaanse wortels van de Caribische cultuur. Zo was de Cubaanse antropoloog Fernando Ortiz sterk geïnteresseerd in rituelen met een Afrikaanse oorsprong, zoals de *Santería*. In Puerto Rico trachtte de dichter Luis Palés Matos Afrikaanse ritmes en vormen over te brengen in zijn poëzie, terwijl Nicolas Guillén hetzelfde probeerde in Cuba. Ook Nobelprijswinnaar Derek Walcott (Trinidad) deelt Césaire's oproep om het anders-zijn te onderstrepen, maar hij vertaalt dit niet in termen van raciale tegenstelling, waarbij de eigen cultuur volgens de koloniale visie als minderwaardig wordt beschouwd.

Inmiddels is het proces van culturele creolisering een sleutelwoord geworden om de Caribische cultuur te omschrijven. Een andere term die steeds meer gebruikt wordt om het dynamische

karakter van de Caribische literatuur te omschrijven is ‘hybriditeit’: hiermee wordt gedoeld op de tendens om verschillende literaire genres en stijlen te mengen. Zo is het bovengenoemde essay van Luis Rafael Sánchez bij uitstek een hybride essay, dat zowel fictionele als essayistische elementen bevat. Deze hybriditeit betreft ook het gebruik van meerdere talen, al dan niet met elkaar gemengd, zoals Frans gemengd met creools of het ‘Spanglish’ (de mengeling van Spaans en Engels). Ook binnen één taal komen ‘verbasterde’ woorden en uitdrukkingen voor, zodat een onzuivere, heterogene creatie wordt verkregen. Volgens de Argentijnse antropoloog Nestor García Canclini kan dit proces van hybriditeit het best worden omschreven als een ‘salade’, waarin elk ingrediënt zijn eigen kleur en smaak behoudt en niet oplost in een homogene massa.

De culturele hybriditeit komt het best tot uiting in het werk van migrantenschrijvers. Aangezien velen van hen schrijven tussen twee (of meerdere) culturen, toont hun werk het complexe proces van interactie met de verschillende culturele contexten waartussen zij zich bewegen. De jonge Haïtiaanse Edwidge Danticat (auteur van de succesvolle bundel korte verhalen *Krik? Krak!*) schrijft bijvoorbeeld hoe haar vader en moeder Haïti verlieten om een beter leven te zoeken in New York, terwijl zij als klein meisje achterbleef en opgevoed werd door haar oom en tante. Toen zij later in New York weer bij haar ouders kwam, merkte zij hoe moeilijk het was om zonder de nodige talenkennis te integreren. Haar moedertaal was Haïtiaans Creools, dat thuis gebruikt werd, terwijl ze op school les kreeg in het Frans. Op zich was dit al een verwarrende ervaring geweest, toen ze plotseling in een Engelstalige omgeving terechtkwam.

Dit gevoel van vervreemding als gevolg van culturele ontworteling en het nostalgische verlangen naar een thuis (niet noodzakelijk het ‘mythische’ land van oorsprong als verloren paradijs) is een constante in de Caribische literatuur. Voor vele Caribische schrijvers staan familiale relaties centraal in hun werk. Vaak gaat het om problematische of conflicterende relaties met de moeder of vader. De metaforische link met het moeder- of vaderland is dan niet moeilijk te leggen. De scheiding van de moeder is bijvoorbeeld een essentieel thema in het werk van Edwidge Danticat en Maryse Condé. De tegenstrijdige gevoelens van de schrijver tegenover een vader- of moederfiguur neemt soms een onverwachte wending. Om een recent voorbeeld te noemen: de jonge Puertoricaanse

schrijfster Mayra Santos drukt in haar roman *Sirena Selena vestida de pena* (vrij vertaald: ‘Sirena Selena gekleed in leed’, 2000) die ambiguïteit uit door de ouderlijke rol te laten vervullen door een travestiet. Deze trekt naar de Dominicaanse Republiek in de hoop er fortuin te maken met shows van de jonge Sirena, een minderjarige thuisloze jongen waarover ze zich ontfermt. De metafoor van de travestie drukt hier mijns inziens de paradoxale status van Puerto Rico als *Vrije Geassocieerde Staat* uit: de natie die zichzelf tracht te ‘verkopen’ om te overleven. ‘De Caribische landen’ - zo vertelt Santos in een interview - ‘kleden zich zoals de Eerste Wereld, ze nemen de gewoonten en manieren van andere naties over om te “ontsnappen” aan de werkelijkheid en om datgene te benaderen dat elke dag verder wegschuift: de vooruitgang en de beschaving.’

Pas op de drempel van het nieuwe millennium lijkt de Caribische literatuur de aandacht en waardering te hebben gekregen die ze verdient. Hoewel het nu algemeen mode is om het werk van auteurs te lezen die ‘op de grens tussen twee culturen schrijven’, toch vergeet men nog steeds dat de Caribische literatuur pionier was op dit vlak. Een literatuur die zich, zoals ik in het begin al zei, omwille van haar grillige en onvoorspelbare karakter niet makkelijk laat vangen in een interpretatief net, maar juist daarom zo boeiend is.

Vertaald proza

De kastanje en de broodvrucht

Maryse Condé[*]
(Vertaling Eveline van Hemert)

> *De man is een broodvrucht, de vrouw is een kastanje*
> *(Antilliaans gezegde)*

Ik heb mijn vader pas leren kennen toen ik tien was.

Mijn moeder had zijn naam nooit uitgesproken in mijn aanwezigheid en op het laatst geloofde ik echt dat mijn leven louter aan haar onbuigzame wil was ontsproten. Mijn moeder bewandelde het rechte pad van het leven met kordate pas. Maar blijkbaar was ze er één keer van afgeweken om mee te gaan met die man zonder gezicht, mijn vader, die haar had weten in te palmen om haar vervolgens weer te laten gaan naar plicht en geloof. Het was een grote vrouw, en in mijn ogen was ze lelijk van strengheid. Haar voorhoofd verdween half onder haar paarswitte hoofddoek. Haar borst was plat in haar zwarte jurk zonder figuurnaden. Haar voeten staken in zorgvuldig met Spaans wit ingekwaste tennisschoenen. Ze was linnenjuffrouw in het ziekenhuis van Capesterre op Marie-Galante en ze stond elke morgen om vier uur op om haar huis aan kant te maken, te koken, te wassen, te strijken en wat niet al. Om tien over half zeven zette ze de deuren open en riep: ‘Sandra, ik ben weg hoor!’

Twintig minuten later bonkte buurvrouw Sandra met haar vuist op de wand en brulde: ‘Etiennise! Opstaan!’

Prompt kwam ik overeind op het matras dat ik elke avond naast mijn moeders mahoniehouten bed uitrolde en bekeek het sombere gezicht van de dag. Maandag, dinsdag, woensdag, vrijdag en zaterdag leken op elkaar als druppels water. Donderdag en zondag waren anders, vanwege catechismus en de kindermis.

Dus toen ik tien werd, vouwde mijn moeder haar lange lijf dubbel en ging tegenover me zitten.

* *Maryse Condé (Guadeloupe, 1937) werd wereldberoemd met haar tweedelige roman* Ségou *(1984-'85), die speelt in het 19de-eeuwse West-Afrika. Condé doceert aan Columbia University, New York. Haar oeuvre omvat toneel, novellen en ruim een dozijn romans, waarvan de meeste in Nederlandse vertaling verschenen zijn, o.a.* Tituba *(1989)*, Het valse leven *(1993) en* De laatste koningszoon *(1995). Ze won belangrijke literaire prijzen in Frankrijk.*

‘Je vader is een hond die als een hond zal sterven in zijn viesterij. Maar jij moet naar het lyceum in Pointe-à-Pitre. Ik heb niet genoeg geld om je in de kost te doen. En buitendien, bij wie? Ik moet dus wel een beroep doen op hem.’

Zo hoorde ik in één klap dat ik geslaagd was voor het toelatingsexamen, dat ik van mijn uitzichtloze kleine eiland wegging en dat ik ver bij mijn moeder vandaan ging wonen. Mijn geluk was zo groot dat ik even geen woord kon uitbrengen. Toen hakkelde ik, en het lukte me mijn stem bedroefd te laten klinken: ‘Blijf je dan helemaal alleen?’

Mijn moeder wierp me een blik toe waarin ik las dat ik haar niet voor de gek hield.

Vandaag weet ik waarom ik meende mijn moeder te haten. Omdat ze alleen was.

Nooit lag er een stevig mannenlijf in haar bed, waarvan ze de lakens tot haar kin optrok als een communicantje. Nooit klonk er een vette mannenlach in haar grauwe schemeravond. Nooit was er eens een goede vechtpartij 's ochtends vroeg. Onze buurvrouwen toonden huilend blauwe plekken, builen en bloedende lippen die vertelden van hartepijn en wellust. Zij liep hand in hand met Sint Theresia van Lisieux en Bernadette Soubirous.

Ik weet niet precies hoeveel zielen het stadje Capesterre telde, destijds, aan het eind van de jaren vijftig. Ik had het gevoel dat alles en iedereen er sliep. De meesters van wie we ‘De Loire ontspringt op de Gerbier-de-Jonc...’ moesten opzeggen. De priesters van wie we ‘Eén God in drie verschillende personen’ moesten opdreunen. En ook de veldwachter die met tromgeroffel de openbare bekendmakingen aankondigde.

Alleen de zee, die waanzinnige vrouw met haar amethisten ogen, sprong hier en daar over de rotsen en trachtte beesten en mensen bij de keel te grijpen.

Driemaal per week kon je in Grand-Bourg de boot nemen die Marie-Galante verbond met het eigenlijke Guadeloupe. Er werden zwarte biggetjes ingeladen, hoenders, kabrieten en jerrycans met rum van 55 procent, dikbillige matrones en blèrende kinderen. Op een van de laatste ochtenden van september maakte mijn moeder een kruisje op mijn voorhoofd, gaf me een vormelijke kus en vertrouwde me met mijn sobere bagage toe aan de zorgen van de schipper. We waren nauwelijks los van de steiger, waarop de mensen kleiner en kleiner werden, of mijn geluksgevoel maakte plaats

voor paniek. De zee week uiteen als de kaken van een monster dat ons woest ging verscheuren. We werden deze gaping in gezogen en vervolgens weer weggesmeten, vol walging uitgespuugd, om daarna opnieuw de diepte in te worden gesleurd. Dit ging tweeënhalf uur zo door. Met hun rozenkrans in de hand baden vrouwen tot Maria. Eindelijk voeren we een paarsblauwe haven binnen, waarachter Pointe-à-Pitre lag te lachen.

Het duurde drie dagen voordat ik mijn vader te zien kreeg, want hij verbleef ‘voor zaken’ op Martinique. In zijn afwezigheid raakte ik vertrouwd met mijn stiefmoeder, een klein en stug, met sieraden behangen vrouwtje, en met mijn halfzus met haar bijna blonde haar en haar plissérok, die me hooghartig negeerde.

Toen hij zijn rug leunde tegen de deur van het zolderkamertje dat me was toegewezen, was het of de zon opging over mijn leven. Het was een vrij donkere mulat met grijzend krulhaar en een netwerk van lijntjes rond zijn donkergrijze ogen. Hij lachte zijn flonkerende tanden bloot: ‘Het is me een nummer hoor, die moeder van je! Ze heeft me nooit over je verteld en daar schrijft ze me zo bam om me “met mijn neus op mijn verantwoordelijkheden te drukken”! Maar ik kan er moeilijk onderuit, want je lijkt sprekend op me.’

Ik was buitengewoon gevleid dat ik leek op zo'n knappe meneer. Etienne Bellot, mijn vader, kwam uit een voorname familie. Zijn vader was notaris geweest. Zijn oudere broer had de taak van zijn vader overgenomen en zijn zus was getrouwd met een rechter. Toen hij op zijn twintigste voor de vierde maal bakte voor het eerste deel van het eindexamen, was hij zo slim geweest bij Larissa Valère, de enige dochter van de eigenaar van de grote ijzerhandel aan de Place du Marché, een kind te maken. Zo was hij, vier maanden voor de komst van zijn dochter, tijdens een grootse plechtigheid in de Petrus en Paulus-kathedraal getrouwd en was besloten dat hij zijn schoonvader, die een dagje ouder werd, zou opvolgen. Al snel bleek echter dat de niet geringe dagopbrengst van de ijzerhandel wegvloeide naar de mannen van wie hij verloor bij het kaarten in de bars van de Carénage, naar de vrouwen met wie hij links en rechts naar bed ging en naar professionele klaplopers. Toen had Larissa definitief zijn plaats achter de kassa ingenomen.

Ik was niet het enige bastaardkind van Etienne, al was ik het

enige dat bij hem inwoonde. Integendeel! Op zondag, na de kindermis, kwam een stroom jongens en meisjes, van klein tot groot en van licht tot donker, hun verwekker groeten en uit de hand van Larissa een krakend nieuw tienfrancbriefje aannemen dat ze uit een voor dat doel gereserveerd blikje haalde. Wanneer het tijd werd voor middageten en siësta, stopte de stroom tijdelijk, om tegen vieren nog woester weer aan te zwellen en pas op te drogen bij het naderen van de avond. Mijn vader kwam op zondag, de dag des Heren, zijn bed niet uit en deed zijn deur niet open om een glimlach of een aai uit te delen.

In zijn hart was namelijk alleen plaats voor mijn halfzus Jessica, die zelden opkeek van haar stuiverromannetjes met haar grijze ogen die zoveel leken op die van onze vader. Ik hoorde al vrij snel dat Larissa door de hartenijd van een van Etiennes minnaressen een geheimzinnige kwaal had opgelopen waardoor ze twee andere wettige kinderen, jongetjes dit maal, ten grave had moeten dragen, en dat Jessica het kostbaarste was dat ze bezaten.

Larissa moest beeldschoon zijn geweest. Al was ze inmiddels verkommerd, ze had nog altijd varenkleurige ogen achter haar brillenglazen en parelwitte tanden, die maar zelden door een glimlach werden ontbloot. Ze verliet haar huis alleen om met kaarsrechte rug plaats te nemen achter de kassa van de ijzerhandel of om te biecht en naar de mis te gaan. Larissa stond net als mijn moeder op om vier uur en hoewel ze drie dienstbodes had, mocht niemand anders de pakken van dril, de overhemden, het lijfgoed en de sokken van haar man strijken. Ze poetste zijn schoenen. Schonk zijn koffie op. Bracht hem zijn ontbijt, de enige maaltijd die hij op een vast tijdstip nam. Want verder kwam en ging hij zoals het hem beliefde. Zijn bord bleef urenlang op tafel staan, terwijl het ijs in de kleine emmer naast zijn glas smolt tot water en de vliegen er radeloos in verdronken. Wanneer hij thuis was, wachtte er altijd wel iemand op hem in de zitkamer, op de stoep, achter het stuur van een auto, en dan haastte hij zich naar geheimzinnige afspraken waarvan hij pas diep in de nacht thuiskwam, altijd struikelend over de vijfde trede van de trap naar de eerste verdieping. Ik weet niet goed waarom hij zich voor mij begon te interesseren. Wekenlang keurde hij me nauwelijks een blik waardig, hij vond het heel gewoon dat ik haast als een dienstmeid werd behandeld, dat ik Jessica's oude jurken en oude sandalen afdroeg en mijn lessen leerde uit haar oude, dikwijls frottig geworden boeken. Bij de zondagse

gelduitdeling aan de buitenkinderen kreeg ik van Larissa twee briefjes van tien franc, waarvan ik naar bioscooptheater La Renaissance ging om de Amerikaanse films in technicolor te zien.

Op een dag zat ik op het erf een tekst te leren. Ik weet nog dat het een gedicht was van Emile Verhaeren.

> *Het zwartgeblakerd hout viel uiteen in roodgloeiende kooltjes*
> *En dan schoven de meiden met het uiteinde van een bakkersschop*
> *De weke broodjes twee aan twee de buik van de oven in*.

Plotseling stond hij naast me, omhuld door de warme geur van rum, sigaretten en Jean-Marie Farina-reukwater, en trok het boek uit mijn handen: ‘Potverdrie! Wat voor nonsenserij leren die mensen jullie toch! Snap je wat je daar leest?’

Ik schudde van nee.

‘Wacht maar eens even! Ik heb wat beters voor je.’

Hij verdween in huis en riep naar Larissa, die al druk in de weer was gegaan: ‘Nee, me schat, ik heb geen tijd om te eten.’

Zwaaiend met een dun boekje kwam hij weer naar buiten: ‘Hier, lees dit maar eens!’ Larissa bemoeide zich ermee en pakte het hem resoluut af: ‘Etienne! Je gaat dat kind niet die onzin van je aanpraten hoor!’

Ik heb nooit geweten wat mijn vader me wilde laten lezen, maar op een of andere manier hadden we vanaf die dag contact. Hij hing regelmatig rond in de eetkamer waar ik aan een hoek van de tafel mijn huiswerk maakte, door mijn boeken bladerend en commentaar leverend: ‘De Alpen! Waarom leren ze jullie over de Europese bergen? Ken jij bijvoorbeeld de namen van de bergen van dit land, ons land?’ ‘Ja, je hebt de Soufrière...’ ‘Goed dan, aanstaande donderdag neem ik je mee op een uitstapje naar de Soufrière. We vertrekken voor de zon wakker is. En Jessica neem ik ook mee. Met al die keukenmeidenromannetjes die ze leest is zo'n uitstapje geen overbodige luxe! Larissa, zorg dat er een mand met eten voor ons klaarstaat.’

Larissa nam niet de moeite hem antwoord te geven en ging verder met het natellen van de rekeningen van haar kokkin.

‘Een bouquet garni. Een bos pijpuitjes. Een blikje kruidnagelen...’

Ik neem mijn vader alle niet nagekomen beloftes en gemiste afspraken niet kwalijk. Meestal sliep hij als een os wanneer we voor

het breken van de dag zouden vertrekken. Of hij kwam niet voor middernacht thuis wanneer we er in de avondschemer op uit hadden zullen trekken.

Nee, ik neem het hem niet kwalijk.

Zonder hem had ik geen dromen gehad, geen fantasie, geen hoop.

Zonder hem had ik nooit geweten dat mango's aan mangobomen groeien, knippa's aan knippabomen en tamarindepeulen aan tamarindebomen om onze mond te zoeten. Ik had nooit gezien dat de lucht nu eens bleekblauw is als het oog van een Europese baby, dan weer donkergroen als de rug van een leguaan of zwart als de hemel rond middernacht, of begrepen dat de zee de liefde met hem bedrijft. Ik had nooit van de pommerozen langs de rivier geproefd na het zwemmen.

Hij nam me maar eenmaal echt mee uit. Op een zaterdagmiddag waren Larissa en Jessica op familiebezoek gegaan en ik zat mistroostig wat te keuvelen met een dienstmeisje dat zich al even eenzaam voelde als ik in dat oude houten huis waar de geesten je na het donker in je slaap kwamen kwellen. Mijn vader kwam binnenvallen en nam me verbaasd op: ‘Ben je helemaal alleen thuis?’

‘Ja. Vriendin Larissa en Jessica zijn naar Saint-Claude gegaan.’

‘Kom maar met mij mee.’

Aan de overkant van de Place de la Victoire wachtte een vrouw op hem. Een zwarte negerin met een mond vuurrood van de lippenstift en creolen dansend in haar oren. Verwonderd zei ze: ‘Van wie is dat kind dan?’

‘Van mij.’

Ze zuchtte diep: ‘Larissa overdrijft dat ding van haar! Ze gaat heus niet dood van twee meter sits kopen. Zie je niet dat ze erbij loopt als een armenaarskind?’

Mijn vader bekeek me en zag misschien voor het eerst mijn Assepoestervodden. Onthutst zei hij: ‘Je hebt gelijk! Zullen we een jurk voor haar gaan kopen bij Chez Samyde?’

Ze kochten een zalmroze tafzijden jurk met drie volants voor me, waarbij mijn tennisschoenen armoedig afstaken, maar ze kwamen niet op het idee om er schoenen bij te kopen. Onder het lopen maakte de vrouw mijn vier met krapa-olie ingevette staartjes los, die zo strak zaten dat ze aan de huid van mijn voorhoofd trokken, en vlocht mijn haren tot vanillestokjes. Aldus gemetamorfoseerd nam ik plaats in de autobus *Maria, moeder aller heiligen* die naar Sainte-Rose vertrok.

We gingen naar de trouwerij van Sabrina, die zwanger was van de zeilmaker Dieudonné. Maar de pastoor, een goeierd, kneep een oogje dicht voor de berg van waarheid van de bruid en gaf het paar netjes de huwelijkszegen.

Het bruiloftsmaal vond plaats in een enorm huis met een galerij rondom, dat achteloos was neergeplant in een wildernis van bougainvillea's en goudbeursjes, op een paar meter van de zee die de godganse dag lag te pronken in de zon. Onder een afdak van gevlochten kokospalmblad, waarin hier en daar rode en gele boeketjes waren gestoken, was een meterslange tafel gedekt. De vrouwen legden op elk bord een hoopje bloedworst van twee vingers dik en schijven avocado. Onder een boom had zich al een orkest opgesteld, en de bergfluit antwoordde de ti-bwa en de gwo-ka. Ik sloot me niet aan bij de troep kinderen, omdat ik hun spelletjes nogal flauw vond. Liever schroeide ik mijn oren aan de gesprekken van de grote mensen, waarvan geen enkele dubbelzinnige opmerking me ontging, al begreep ik ze niet. Zo stond ik op een gegeven moment naast mijn vader, die loslippig en in hoger sferen was door de rum: ‘Je leeft maar één keer, Etiennise! Daar beneden onder de grond zijn geen houten paarden en de draaimolen staat stil. Je bent er helemaal alleen in je krappe doodkist, terwijl de wormen feestvieren. Geniet er dus van zolang je hart slaat. Luister niet naar mensen die zeggen: “Woy, het leven is wreed! Het is een dolzinnige vrouw die niet voor rede vatbaar is. Ze slaat je van links naar rechts, en het enige dat vaststaat is dat je pijn gaat lijden!” Laat me je zeggen, meisje, die vrouw...’

Helaas dreven we uit elkaar, zodat ik het eind van zijn betoog nooit te weten kwam. Toen mijn vader weer naast me stond, waren zijn gedachten al bij iets anders en hij begon: ‘Mijn ouders zeiden keer op keer: “Wij zijn mulatten. We horen niet om te gaan met negers.” Ik heb dat nooit begrepen. Laat me je zeggen dat mijn beste vrienden negers zijn. De eerste vrouw met wie ik de liefde heb bedreven was een negerin. Wat een moot was het! Ai, wat een moot! Wanneer ze haar dijen van elkaar deed, verdween ik ertussen! En dan je moeder! Wat een prachtstuk! Ze was Larissa door mevrouw Delphine aanbevolen als strijkster, want ze hanteerde de strijkbout als geen ander. En niet alleen de strijkbout. Als ik je zeg! Jammer genoeg was ze van het serieuze soort. Pastoor Lebris had haar hoofd dol gemaakt met zijn verhalen over Maria en over maagdelijkheid. Ze sliep op het zolderkamertje. De mid-

dag dat ik haar op haar dak viel als de miserie op de armenaar, las ze *De navolging van Onze Heer Jezus Christus*. Je had haar moeten horen smeken: “Laat me, meneer Etienne, God gaat u straffen! Laat me toch!” Geen haar op mijn hoofd die daaraan dacht...’

En in plaats van kwaad te worden om wat hij mijn arme moeder, die was aangerand zo niet verkracht, had aangedaan, lachte ik hard. Ik lachte lafhartig.

‘Elke keer moest ik weer hemel en aarde bewegen. Ik weet zeker dat ze komedie speelde en dat ze het eigenlijk net zo lekker vond als ik. En toen was ze op een ochtend zomaar zo verdwenen. Zonder uitleg. Zonder zelfs maar haar loon op te eisen. Larissa was razend.’

Nog een slechte aantekening voor mij. Ik voelde geen medelijden opwellen voor mijn moeder. Haar radeloosheid bij de ontdekking. Haar schaamte. Haar vlucht naar haar geboorte-eiland. De verslagenheid van haar familie. De roddels van de buren. En die zielige poging om te verbloemen dat ik een bastaardkind was: Etiennise, dochter van Etienne.

Toen we op zondagmiddag rond drie uur thuiskwamen kreeg ik pakslaag van Larissa, die me nooit met een vinger had aangeraakt, zogenaamd omdat ik mijn goede schooljurk niet meer had. Maar ik weet dat de echte reden voor haar boosheid die groeiende vertrouwelijkheid was tussen mijn vader en mij.

Mijn moeder zag het direct. Nog voor ik goed en wel op de steiger stond waar ze op me wachtte, nam ze me op met doffe blik en zei ruw: ‘Nu ben je echt helemaal zijn dochter.’

Ik zei niets terug. De hele kerstvakantie lang verschanste ik me achter deze vijandige muur van stilte die ik tussen ons optrok. Ik begreep pas hoe wreed ik was toen het te laat was, veel te laat.

Ik had geen idee hoeveel pijn het haar deed. Ik zag niet hoe de grote, harde lijnen van haar gezicht dieper werden. Het viel me niet op dat haar ademhaling hees was en ingehouden, pijnlijk. 's Nachts lag ze in haar bed te woelen van de nachtmerries. 's Ochtends verzonk ze in gebed.

De vertrouwelijkheid met mijn vader nam niet lang daarna een wending die ik niet had verwacht maar waaraan ik me natuurlijk niet durfde onttrekken.

Hij begon me briefjes mee te geven die ik moest overhandigen

aan een of andere leerlinge van mijn school die zijn bloed in vuur en vlam had gezet.

‘Geef dit aan die kleine rode negerin uit 3C.’

‘Dit is voor die grote karboegerin uit 5A.’

Al snel ontstond er een druk postverkeer. Want het is onvoorstelbaar hoe grif die meisjes uit keurige families, die 's zondags in de kerk zaten, ingesloten tussen hun vader aan de linkerkant en hun broers en hun moeder aan de rechterkant, die struikelden van gelukzaligheid na het ontvangen van de communie, ingingen op de oneerbare voorstellen van een getrouwde man die bekendstond als de bonte hond.

Ik ontwikkelde een brutale aanpak. Ik stapte op de begeerde prooi af terwijl ze op het schoolerf stond te babbelen met haar vriendinnen. Ik ging voor haar staan en gaf haar zonder een woord het in vieren gevouwen blaadje. Lichtelijk verbaasd maar zonder achterdocht nam ze het van me aan, vouwde het open, begon te lezen en bloosde dan zo hevig als haar huidskleur toeliet. Want mijn vader ging recht op zijn doel af:

Mijn aanbeden engel,

Ik heb je gezien op de Place de la Victoire en sindsdien ben ik stapelgek... Als je geen dode op je geweten wilt hebben, kom dan morgen naar het tweede bankje aan het Weduwenpaadje. Ik wacht op je met een rode dahlia in mijn knoopsgat...
Ik kijk uit naar je antwoord, dat hopelijk gunstig is!

Het effect van zo'n briefje was verbluffend. Nog voor de lessen waren afgelopen gaf het slachtoffer me een dubbelgevouwen blaadje met de toezegging dat ze zou komen.

Toen ik in de derde zat, kwam Marie-Madeleine Savigny op school. Ze kwam uit Dakar, waar haar vader rechter was geweest, en had aan haar Afrikaanse jeugd een aristocratische loomheid overgehouden. Sandalen noemde ze ‘samara's’ en de dienstmeisjes van haar moeder ‘boyesses’. Het hart van elke rechtgeaarde man in Pointe-à-Pître klopte sneller voor haar, en dat van mijn vader het snelste.

Toen ik haar het traditionele billet-doux overhandigde, liet ze haar hazelnootbruine ogen over de regels gaan, verscheurde het resoluut en strooide de snippers uit rond de voet van een eeuwen-

oude zandkokerboom. Maar mijn vader gaf de moed niet op. Via mij ging hij de volgende dag en de dagen erna opnieuw tot de aanval over. Na drie weken had Marie-Madeleine nog geen millimeter toegegeven, terwijl mijn vader inmiddels een wrak was. Hij was stipt op tijd thuis, stond op de uitkijk op het balkon en vloog, wanneer hij me zag aankomen, onstuimig als een schooljongen de trap af: 'En?'

Ik schudde mijn hoofd: 'Ze wil je brief niet eens meer aanpakken.'

Hij zag er plotsklaps verslagen uit en werd weer het gruwelijk verwende jongetje van vroeger.

Want hij was het lievelingetje geweest van zijn moeder, van zijn grootmoeder en van zijn vaders en zijn moeders zussen, die hem knuffelden, hem in alles zijn zin gaven en hem wellustig 'mijn grote vent' noemden.

In juni zorgde Marie-Madeleine voor grote opschudding door niet bij het eerste deel van het eindexamen te verschijnen. Een paar weken later hoorden we dat ze ging trouwen met Jean Burin des Rosiers, de vierde zoon van een blanke fabriekseigenaar. De verbijstering steeg ten top. Wat! Een rijke blanke die met een donker meisje trouwde! En niet eens een mulattin! Want al was hij dan rechter, de oude Savigny was doodgewoon een rode neger. En was haar moeder niet een halve koelie? Iets dergelijks was alleen voorgevallen in 1928, het jaar van de verschrikkelijke orkaan, toen een zekere Martin Saint-Aurélie met een negerin was getrouwd. Maar zijn familie had zich van hem afgekeerd en het paar had in armoede geleefd. Terwijl de familie Burin des Rosiers hun schoondochter met open armen ontving. De wereld stond op zijn kop!

De rust was juist weergekeerd toen Marie-Madeleine, nu ze zich niet langer hoefde in te snoeren en in te rijgen, de wereld een buik van minstens zes maanden oud toonde in haar wijde jurken van gebloemde zijde.

Mijn vader deed mee aan het volksgericht. Zonder iets te doen om zijn praatjes te weerleggen, luisterde ik hoe hij in een kring van liederlijke types vertelde dat hij had gesnoept van Marie-Madeleines zoet suikerbrood, maar dat hij niet zo dom was geweest om zich op heterdaad te laten betrappen, zoals Jean.

De vakantie op Marie-Galante was een verschrikking. Daar ik naar het lyceum op de Rue Achille-René-Boisneuf zou gaan, waar ik

natuurkunde en scheikunde samen met de jongens zou volgen, had mijn moeder zich in haar hoofd gezet dat ze een garderobe voor me moest naaien. Ze ging dus naar Grand-Bourg, waar ze meters en meters stof kocht plus patronen, kleermakerskrijt, een kartelschaar, enzovoorts. Elke dag waren er na haar thuiskomst uit het ziekenhuis ellenlange pas-sessies. Ik werd kregel van de aanraking van haar plukkende handen en van haar gebrom: ‘Aan deze kant valt hij goed. Waarom doet-ie dan niet hetzelfde aan de andere kant?’

Op zondag 15 augustus weigerde ik met haar naar de mis te gaan in de jurk met klokrok die ze zelf zo goed gelukt vond. Ze stoof op: ‘Als hij zo dol op je is als jij denkt, waarom steekt hij je dan niet in de kleren?’

Want in de drie jaar dat ik bij mijn vader woonde, had ik nog nooit een stuiver van zijn geld gezien, behalve die twee miezerige, krakende tienfrancbriefjes van Larissa dan. Ik was tot in eeuwigheid gedoemd uit de verte te staren naar de boeken in de boekhandels, de parfums in de parfumerieën en de ijsjes in de ijssalons.

Mijn moeder stuurde me wanneer ze kon twee of drie groezelige biljetten met een briefje erbij dat altijd hetzelfde luidde: ‘Ik hoop dat je in goede gezondheid verkeert. Je toegenegen moeder, Nisida.’

Dankzij haar geld kon ik schriften en kroontjespennen kopen en mijn inktpot vullen met inkt zo blauw als de Chinese zeeën.

Toen in oktober de lessen weer begonnen, gaf mijn vader me geen liefdesbrieven meer mee. Ik voelde me zo ontgoocheld dat de weinig eervolle missie van postillon d'amour me was afgenomen, dat ik in staat was geweest hem opmerkzaam te maken op de knappe kippetjes (zoals hij ze vroeger graag noemde) die ongestoord op het schoolerf rondscharrelden. Al snel ontdekte ik de oplossing voor het raadsel. Hij was als een blok beton gevallen voor de oogverblindend knappe vrouw van een Portoricaanse kleermaker, ene Artemisio, die een bedrijfje had geopend aan de Rue Frébault. Maar Lydia was een eerbare vrouw. Of misschien moest ze gewoon niets hebben van mijn vader. Ze klaagde bij haar man over die opdringerige attenties waarvan ze niet gediend was en deze laatste, heetgebakerd als alle Latino's, besloot dat vrijpostig heerschap een lesje te leren dat hij niet zou vergeten. Hij huurde drie of vier stoere kerels in, waaronder een ex-bokser met de bij-

naam Doudou Sugar Robinson. Ze wachtten mijn vader op toen hij in het donker de Place de la Victoire overstak met zijn grote, wiegende stap en lieten hem voor dood achter aan de voet van een flamboyant. Tegen middernacht werd zijn bebloede, bewegingloze lichaam bij Larissa thuis gebracht. Ze werd een andere vrouw en stortte zich op haar man, die eindelijk aan haar was overgeleverd. Wekenlang was ze in de weer met kruidenaftreksels, papjes, arnicamassages en zwampbloedzuigers die het slechte bloed moesten opzuigen. Nauwelijks was de dokter vertrokken met zijn sulfapreparaten of de kimbwazè arriveerde met zijn wortels. 's Zondags kwam de pastoor direct na de hoogmis langs bij deze notoire zondaar om hem de vlammen van het hellevuur te schilderen.

Mijn vader werd nooit meer de oude na dit boze avontuur. Doudou Sugar Robinson had in zijn ijver zijn wenkbrauwboog gescheurd, zijn neus verbrijzeld en zijn kaak op drie plaatsen gebroken. De breuken genazen slecht, zodat de oppassende burgers van Pointe-à-Pitre hoofdschuddend zeiden: ‘God is wonderlijk hoor! Een man die altijd zo een knappe verschijning was!’

Maar het waren vooral zijn trots en zijn zelfvertrouwen die een knauw hadden gekregen. Mijn vader was plotsklaps de risee van de stad. Hij werd schuw en overgevoelig. Hij maakte ruzie met zijn beste vrienden. Hij verloor die opgewektheid die wonderen deed bij de vrouwen. Hij werd somber en rancuneus, een zeurpiet.

Wreed als jonge mensen zijn, wist ik niet hoe snel ik me moest losmaken van die held die geen held meer was, die met zijn voeten slofte en zijn vroegere veroveringen herkauwde. Ik begon mijn mening over hem te herzien. Wat was hij eigenlijk waard?

Terwijl ik daarover nadacht, hoorde ik dat mijn moeder in het ziekenhuis was opgenomen.

Nog geen jaar later stierf ze aan een tumor waarvan ze de symptomen voor iedereen had verzwegen.

De stem van de schildpad

Guillermo Cabrera Infante[*]
(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

Ik heb het altijd een vreemd toeval gevonden dat ik mijn schoonmoeder in Havana leerde kennen terwijl we uit hetzelfde dorp kwamen, waarvandaan zij als meisje vertrokken was naar het andere eind van het eiland. Want al loopt een mens rechtdoor, de wegen blijven kronkelig.

Toen ik mijn schoonmoeder leerde kennen heette ze Carmela, maar met die naam was ze niet geboren. Op vierjarige leeftijd was ze dagenlang zoek geweest en haar moeder had toen aan O.L. Vrouw van de berg Karmel de belofte gedaan om het kind, als het levend teruggevonden werd, Carmen te noemen. Op de derde dag vonden ze het meisje op een eiland nabij de andere oever van de rivier, waarin destijds kaaimannen zaten. In diezelfde rivier had ik als kind lamantijnen gezien en toen was alles nog ongerept. Carmela bezweert me tot op heden dat ze de rivier was overgedragen door een rijzige, magere man met lang haar, die over het water liep. Haar hele familie geloofde dat Jezus haar persoonlijk op dat eiland in veiligheid had gebracht. Sindsdien wordt mijn schoonmoeder Carmen of Carmela genoemd.

Ze vertelde me nog een ander, niet minder ongelofelijk verhaal. Het was gebeurd toen ze nog geen tien jaar was. Een jongen uit het dorp was verliefd geworden op een plaatselijke schone en zij hield ook van hem. Ze wilden trouwen maar hij was straatarm. Zij was ook arm. Iedereen in het dorp was arm. Maar hij had zelfs geen werk. Ze waren wanhopig maar hadden toch hoop, als alle jonge mensen. Ze wisten niet wat ze moesten verwachten en waren toch vol verwachting. Op een dag drong het tot hem door dat hij geen toekomst had in een dorp waar alles verleden tijd was en hij besloot, samen met zijn beste vriend, roem en fortuin te zoeken. De ironie van het lot was dat hij het ene wel vond maar het andere

* *Guillermo Cabrera Infante (Cuba, 1929) publiceerde zijn eerste verhaal in 1947 en zat gevangen onder Batista; hij was aanvankelijk bevriend met Castro, maar viel in ongenade en leeft sinds 1962 in ballingschap (sinds 1966 in Londen, waar hij de Britse nationaliteit heeft aangenomen). Zijn eerste hoek in het Engels,* Holy Smoke, *kreeg van* Times Literary Supplement *de kwalificatie 'Cuba's antwoord op Conrad en Nabokov'*.

niet, hoewel hij gedurende een ogenblik dacht beide gevonden te hebben. De enige levensbron van het dorp, wist men, was de zee - en naar de zee ging hij.

Hij ging echter niet de zee op, hij stelde zijn vriend voor de kust te verkennen en samen begaven ze zich naar Los Caletones, in een richting tegengesteld aan die van de baai en de rivier. Voor de kust van Los Caletones, toen nog leeg en verlaten, was op een dag een enorme potvis verschenen die op het strand aan de grond was gelopen en daar gestorven. Toen ze hem ontdekten, was hij al aan het rotten (ze ontdekten zijn bestaan door een grote samenscholing van kalkoengieren, wat vreemd was omdat gieren zich niet dicht bij zee wagen) en mensen met ondernemingsgeest uit het dorp slaagden erin, ondanks de stank, een grote hoeveelheid spermaceti uit het kadaver te winnen, waar ze in de hoofdstad een goede prijs voor kregen. Los Caletones leek dus een veelbelovende locatie.

Maar ze liepen het hele strand af en vonden niets anders dan schelpen en stenen. Verslagen besloten ze terug te keren naar het dorp, de jongen die wilde trouwen nog verslagener dan zijn vriend die niet wilde trouwen. (Niet binnenkort, in elk geval.) Toen ze probeerden tussen twee duinen door terug te gaan naar het dorp, ontdekten ze daar een caguama-zeeschildpad en zij wisten toen iets over caguama's dat u nog niet weet.

De caguama is een reptiel dat zich, net als de kaaiman, in het water (rivieren, zeeën) heel gemakkelijk voortbeweegt maar op het land heel moeilijk. In zee is hij echt in zijn element, daar blijft hij uren onder water en komt alleen nu en dan boven om adem te halen. Als een caguama, de indiaanse naam van deze zeeschildpad, onhandig uit het ei gekrabbeld is en de zee eenmaal bereikt heeft, komt alleen het vrouwtje nog terug aan land om eieren te leggen. De mannetjes komen, zoals bekend, nooit meer terug. De caguama is aan land zo traag omdat zijn poten vinnen zijn geworden en door zijn enorme gewicht, dat bij sommige tot negenhonderd kilo kan oplopen. Andere kunnen twee bij drie meter groot worden. Volgens een zoöloog hoeft deze zeeschildpad ‘aangezien hij zijn schild, dat zijn pantser is, met zich meedraagt’, niet zo snel te zijn als Achilles om de golven te doorklieven als Odysseus. Maar de caguama blijft zelfs zwemmen als hij uit het water komt om krabbelend met zijn vinnen de luttele meters strand te overbruggen die haar scheiden van haar nest. Zo maakt zij haar heen- en terugreis van en naar zee. Zoals bij alle reptielen vindt de bevruchting van

de caguama inwendig plaats en het is niet altijd gemakkelijk zijn geslacht te bepalen. Bij veel zeeschildpadden is het echter mogelijk het geslachtsorgaan te onderscheiden als het dier volwassen is. Na het leggen van de eieren ziet het geslachtsdeel van de caguama er merkwaardig menselijk uit.

Er wordt altijd gedacht dat de caguama slecht ziet en niets hoort, hoewel sommige soorten een stem hebben, vooral tijdens de paartijd. Degenen die gedurende langere tijd met een caguama te maken hebben gehad, zeggen dat het dier over een intelligentie beschikt die verder alleen bij zoôgdieren voorkomt.

Ze zagen haar tegelijk en ze dachten tegelijk hetzelfde. De twee jongens waren tamelijk eender, behalve dat de een er goed uitzag en de ander niet. Maar ze waren even sterk en vaak maten zij hun krachten tot beider genoegen bij het vrije worstelen, of armworstelen met hun eendere armen. Ze waren in feite de sterkste jongens van het dorp, alleen was de een slim en de ander niet. En nu kwam de slimste van de twee op een idee dat hij niet aan zijn vriend hoefde te vertellen (vaak dachten ze hetzelfde op hetzelfde moment), maar wat hij meteen in praktijk bracht en zijn vriend, seconden later, als tweede. Hij besloot het enorme beest, dat zich met de grootste moeite richting zee verplaatste, te overmeesteren. Ze zouden op de bonnefooi het vlees verkopen (al was het niet erg eetbaar), ook het schild, als karet (al was het geen karetschildpad), en het vet dat onder het schild opgeslagen lag en dat, zoals men weet (alleen zij wisten dat), beter is dan hoendervet. ‘Schildpaddenvet, gezond tot en met’ luidde het gezegde dat zij kenden en aanvaardden als een waar axioma - al wisten ze niet wat een axioma was.

De caguama hield geschrokken stil, niet omdat zij een van de jongens kon onderscheiden, maar omdat ze achter haar vinnen de trilling had gevoeld van de geschoeide voeten die haar kant op renden. Zoals vaak gedurende haar tocht slaakte de caguama een zucht, niet omdat ze haar einde voelde naderen (een caguama kan honderd jaar oud worden), maar omdat dit zeedier altijd zucht op het land. (Anderen menen dat, als ze halt houden, de rest-energie wordt uitgestoten die anders nodig was geweest voor het voortbewegen over land.) Hoe dan ook, in hun opwinding hoorde geen van de twee jongens dit stemloze gezang van een aan land gelopen sirene. (Of misschien hoorde een van de twee het wel. Toen ze bij de caguama kwamen, schreeuwden ze het uit van opwinding en

enthousiasme en begonnen meteen de schildpad, die verlamd was van schrik, om te draaien. Het is bekend dat een schildpad die is omgedraaid niet alleen weerloos is, maar ook roerloos wordt en zonder hulp niet meer op z'n pootjes terechtkomt. Een omgedraaide zeeschildpad is een dode zeeschildpad. Liever dood dan levend, wat de twee jongens betrof: het was een roerloos fortuin. Onder kreten van geestdrift en grote inspanning, meer inspanning dan ze ooit samen verspild hadden, slaagden ze er in het dier om te draaien, waarna het met de poten omhoog bleef spartelen alsof dit andere element, de lucht, water was. Caguama's, dachten ze, zijn niet zo intelligent als wij. Al was maar een van de twee intelligent.

Een van de twee of misschien ook de ander (ze waren niet te onderscheiden) stelde voor een sleepbaar te gaan lenen bij zijn oom die een heuvel verder woonde. U weet stellig wat een heuvel is (als het geen duin is), maar slechts weinigen zullen weten wat een sleepbaar is. Het is een voertuig dat door de indianen in het noorden van Zuid-Amerika gebruikt wordt, in plaats van het wiel dat zij nooit hebben gekend. Het is een eenvoudige, maar toch geweldige uitvinding. Je hoeft alleen maar drie grote takken zonder bladeren te zoeken, waarvan er twee als samenkomende liggers dienen en de derde als dwarsbalk, maar er kan ook een raamwerk op vastgemaakt worden. Aan het andere eind wordt de sleepbaar, die een aanzienlijk gewicht kan torsen, voortgetrokken. De oom die deze sleepbaar bezat, woonde blijkbaar dichtbij. De andere jongen ging er door de duinen op weg naar toe.

Ondertussen bleef de ene jongen achter om de caguama te bewaken. Hij wist dat ze zich niet meer zou kunnen bewegen en was niet bang dat ze zich om zou keren, maar hij wist niet of iemand haar in deze roerloze staat zou kunnen stelen. Terwijl hij de wacht hield, dacht hij aan de ontelbare hoeveelheid kammen, sierkammetjes, doosjes en andere luxeartikelen die men van een dergelijk exemplaar zou kunnen maken. De caguama zou een bron zijn van talloze kostbaarheden in het dorp. Haar daarheen vervoeren was slechts een kwestie van kracht, maar het verkopen van de zeeschildpad vereiste hersens. Zijn vriend kon haar enkel voortslepen, maar alleen hij zou weten hoe haar te verkopen en rijk te worden, en dan trouwen.

Deze reeks van overwegingen passeerde de revue, tot hij plotseling uit verveling besloot de zeeschildpad nader te bekijken. De huid van borst en buik leek hard, maar was bleek, bijna wit, het-

geen het toch al kwetsbare beest een zijdezachte uitstraling gaf die met haar donkere schild in tegenspraak leek. Het dek aan de onderkant liep uit in de vinnen, die erg sterk waren en nog steeds door de lucht roeiden, alsof het dier niet wist dat het onbeweeglijk op haar rugschild lag. Zeeschildpadden zijn dom, dacht de jongen. Daarop hield de caguama op met spartelen en ademde uit alsof ze opnieuw, maar nu nog luider, zuchtte. De jongen schrok van het bijna menselijke geluid, een mengeling van wanhoop en berusting. Maar de nieuwsgierigheid was sterker dan de schrik en hij bekeek het beest verder. Stom, stom dier. Toen deed hij een ontdekking die hij wonderbaarlijk vond.

Het geslachtsdeel van de zeeschildpad was plotseling zichtbaar geworden. Na het eieren leggen komt het volgens een natuurvorser vaak voor, door de inspanning om in korte tijd tientallen eieren te leggen, of wellicht door een natuurlijke reactie, dat de vagina van de caguama zich laat zien - in dit geval aan indiscrete blikken. De caguama toonde haar geslachtsdeel dat maagdelijk leek (schildpadden hebben, in tegenstelling tot de lamantijn, geen schaamhaar) en de jongen voelde dat zijn nieuwsgierigheid plaats maakte voor niets anders dan keiharde begeerte. Hij besloot (of voelde?) dat hij de zeeschildpad, een beschikbaar wijfje, moest penetreren. Daar ter plekke, terstond. Hij keek met een laatste restje schroom om zich heen. Hij zag niemand. Het strand van Los Caletones was altijd verlaten en het zou zijn vriend nog enige tijd kosten om met de sleepbaar terug te sjouwen. De jongen liep nog eens om de caguama heen en het beest roerde zich een beetje toen het dit merkte, maar werd vervolgens weer rustig. De jongen naderde opnieuw het schaamdeel dat naar het leek een soort zuigbeweging maakte. Het haarloze (of meisjesachtige) geslacht trilde zichtbaar in de zachtste delen. Op aandrang van zijn eigen geslacht opende de jongen zijn ouderwetse gulp (hij hoefde zijn onderbroek niet omlaag te doen omdat hij die uit pure armoede niet had) en haalde zijn penis naar buiten, die groot en dik was en vanwege de donkere kleur contrasteerde met de bleekheid van het wijfje (al leek zijn penis vergeleken met het dier niet zo groot). Met zijn ene hand (de linker: hij was linkshandig) greep hij het schild vast en met behulp van de andere stopte hij zijn penis in de ruime vagina, die deze geheel in zich opnam. Hij ervoer een genot dat hem buitengewoon groot toescheen, wellicht omdat hij tot op dat moment niets anders dan masturbatie had gekend, maar ook omdat het een dierlijk genot

was: hij beging de weerzinwekkende zonde van de bestialiteit, wat hij gelukkig niet wist. De extase had plaats, enkele seconden voordat hijzelf van alle kanten gepenetreerd leek te worden.

Als een caguama tochtig is (en de combinatie van het eieren leggen en de plotselinge penetratie had haar in een vergelijkbare toestand gebracht) valt ze ten prooi aan tegenstrijdige maar niet minder dwingende krachten. De ene is verlamming: de passiviteit van het wijfje tegenover de aanval van het mannetje. De andere is iets dat ervoor zorgt dat de coïtus, zodra die een aanvang genomen heeft, in stand gehouden wordt. De ontucht doet zich altijd voor op volle zee, alwaar het paar gewichtloos is en tegelijk onder een waterdruk staat die meerdere atmosferen bedraagt. Soms paren de zeeschildpadden in de Golfstroom, zichtbaar vanaf het strand. De copulatie wordt dan ook vaak bedreigd door ongunstige elementen. Maar de natuur, de evolutie of wat het ook moge zijn, heeft de caguama bedeeld met een mechanisme van eenwording dat alle hindernissen overwint. Het wijfje van de soort beschikt over een uitsteeksel van hetzelfde materiaal als haar schild, gebogen en puntig aan het eind, dat dient om greep te houden op het mannetje tijdens de coïtus. Deze haak is een ware spies die verborgen blijft als het mannetje het wijfje bestijgt en probeert de penetrerende positie aan te nemen op het glibberig schild middenin het water, een hachelijke positie die door het wijfje onmiddellijk gestabiliseerd wordt. De haak (of beter harpoen) schiet uit zijn schuilplaats in het inwendige van het wijfje om de prooi te grijpen. Het wijfje nagelt het mannetje letterlijk van onderen en van achteren vast. Slechts de hardheid van het schild (als van een pantser) verhindert dat de caguama, gelijk het mannetje van de bidsprinkhaan, tijdens de coïtus door het vrouwtje wordt gedood.

Ondertussen kwam de andere jongen naar het strand terug en zeulde vrolijk de zware sleepbaar achter zich aan, pronkend met zijn kracht. Hij zong bijna. Toen hij het bos achter zich gelaten had en zich met opgewekte tred een weg baande door het struikgewas naar de kust, zag hij van verre wat nu een paar was dat steeds inniger leek naarmate hij dichterbij kwam. Plotseling stond hij stil, niet uit preutsheid, maar uit angst. Nooit zou hij meer vergeten wat hij toen zag. Hij kwam naderbij. Hij wist dat de caguama een passief dier was (tam, zou hij zeggen) en hoewel hij niet wist wat u weet, zag hij wat hij zag. De andere jongen, zijn vriend, lag verstijfd over de caguama en het bloed kwam aan alle kanten vanbo-

ven en vanonder zijn broek uit: langs zijn billen, langs zijn benen, langs zijn voeten en uit zijn rundleren schoenen. Een kort onderzoek zou onthullen dat de andere jongen buiten bewustzijn was (hij was nog niet dood, al had hij alle reden om al meermalen gestorven te zijn) en toen hij zo dichtbij de andere jongen kwam als zijn angst en afgrijzen ook maar enigszins toelieten, zag hij uiteindelijk het ongewone wapen (of klein deel ervan) waarmee de caguama zijn vriend had doorboord. Was er een autopsie geweest, dan zou die hebben aangetoond dat de stekel van het dier de ontuchtige indringer iets onder het stuitbeen gepenetreerd had, maar de gebogen loop ervan had de endeldarm van boven tot onder doorboord om vervolgens de haak in de richting van het rectum te bewegen en dit doormidden te splijten, waarbij aan de binnenkant ook nog de prostaat aan flarden was gescheurd en de beide testikels (of maar een) waren geplet totdat de punt van de stekel uiteindelijk als een tweede buis in de penis stak die hierdoor dubbel zo stijf was.

De andere jongen begreep dat zijn vriend uiterst zwaar gewond was en beslist zou sterven als hij op het strand zou blijven. Hij probeerde niet zijn vriend los te maken of zelfs maar te bewegen. Niet vanwege rationele bedenkingen of uit medelijden, maar omdat hij voortdurend banger werd. Hij wist niet wat hij meer moest vrezen, de wisse dood van zijn enige vriend of het gevaar van de caguama die hem nu een monsterlijk wezen toescheen. Hij kwam op een idee dat onder andere omstandigheden een redding zou zijn geweest: de sleepbaar zou het doel dienen waar hij voor gemaakt was en zijn vriend met de caguama naar het dorp slepen.

Met meer kracht dan wijsheid duwde hij de twee liggers van de sleepbaar door het losse zand en zachtjes stak hij ze aan beide zijden onder het beest door. Toen het gevaarte op z'n plaats zat, maakte hij het met dikke touwen vast. Hij bond zowel de zeeschildpad als zijn vriend die er lijkwit, dodelijk bleek uitzag, stevig vast. De bleekheid accentueerde de perfecte lijnen die nu op zijn boerengezicht getekend leken. Hij begon zijn last voort te trekken, gelukkig, ongelukkig.

Dat de andere jongen erin slaagde het paar de acht mijl naar het dorp voort te slepen is even buitengewoon als de tragedie die tot deze heldendaad aanleiding had gegeven. Uiteindelijk kwam hij na het middaguur midden in de eeuwige onverschilligheid van het dorp aan. Maar zoals in alle dorpen bracht de buitengewone ver-

schijning onmiddellijk een menigte op de been die te zeer verbijsterd was om direct op de gruwel te reageren. Het had iets van een dorpsfeest. Maar onder degenen die als laatsten toestroomden, bevond zich de beoogde verloofde en dat was voor die dag het eind van de verschrikking. Natuurlijk herkende zij haar verloofde meteen. Wat ze niet zag was dat hij bij al het misbaar zijn ogen half geopend had.

Niemand zag het omdat op hetzelfde moment de caguama, onsterflijk als alle schildpadden, een soort van kreet slaakte die niet uit de mond van het dier leek te komen, maar uit de geopende lippen van de bruid ten overstaan van haar minnaar. De jongen, die nog steeds over de schildpad lag, sloot de ogen en een moment lang dacht hij te dromen van zijn huwelijksnacht.

Droom van de vlinders

*Edwidge Danticat**

(Vertaling René Smeets)

Elke morgen werd Marie Micheline wakker door het geluid van geweerschoten dat weergalmde door de kleine krottenwijk waar zij woonde. Je zou denken dat ze gewend was aan het lawaai dat snel op de Haïtiaanse schemering volgt en bij dageraad weer begint. Dat was ze niet. Niet echt.

Het gedaver van de oorverdovende machinegeweren en de kogelregens haalden haar telkens weer uit haar slaap. Het was voor haar het signaal om van de povere strooien matras te springen die ze met haar twee kinderen deelde. Als het schieten begon, greep ze de kinderen beet en haastte ze zich naar een hoek van de met golfplaten bedekte hut. Ze sloeg haar armen om haar zoon en dochter heen en beschermde ze met haar benige lichaam. De kinderen werden onder haar buik neergedrukt, met hun gezicht plat tegen de koude, naakte vloer. Ze wachtten, bewegingsloos, tot het schieten ophield.

Luisterend naar het gedreun dacht Marie altijd terug aan de tijd toen ze op een boerderij in de heuvels rond Léogane woonde. Haar kleine geboortedorp leek werelden verwijderd van het door geweld en armoede geplaagde getto dat zij en haar kinderen nu hun thuis noemden. In Leogane was het niet allemaal rozengeur en maneschijn geweest, dat moest ze wel toegeven. De groene heuvels waren verworden tot gigantische ivoorkleurige rotsen. De bomen en de wilde dieren waren geleidelijk verdwenen sinds ze een meisje was. Maar daar waren tenminste geen geweerschoten.

Daar waren zij en haar kinderen altijd wakker geworden van het geluid van krekels en andere kleine dieren die hun tevreden wijsjes sjirpten. Daar zagen ze 's ochtends de dauw van de dageraad en 's avonds de zonsondergang. De pikdonkere nachten werden enkel verlicht door vuurvliegjes, petroleumlampen en vallende sterren. In

* *Edwidge Danticat (Haïti, 1969) woont sinds haar twaalfde jaar in de VS, waar ze Franse letteren studeerde. Haar romans ('Breath, Eyes, Memory', 1994; 'The Farming of Bones', 1998) en haar verhalenbundel ('Krik? krak!', 1996) trokken sterk de aandacht. Ze schrijft ook gedichten (Zie 'Vertaalde poëzie'). De genoemde titels van Danticat verschenen in vertaling bij de Wereldbibliotheek.*

Leogane waren ook vlinders. Heel veel vlinders, in alle vormen, maten en kleuren. Sommige hadden karmozijnrode schakeringen, andere waren zo zwart als de nacht. Er waren ook gele, groene en oranje. En goudkleurige. Je zag er zelfs die gezegend waren met een regenboog van kleuren op hun vleugels.

De kinderen hielden van de vlinders. Zij ook.

De vingernagels van de kinderen priemden in haar zij toen ze hun greep op haar versleten jurk verstevigden. Zij kon hun tegen de stoffige lemen vloer gedrukte gezichten niet zien.

Ze kon zich alleen maar de beelden voorstellen die door hun hoofd zweefden. Zowel haar vijfjarig zoontje als haar tienjarige dochter kenden kinderen die het leven hadden gelaten terwijl ze plat op hun buik lagen te wachten tot het schieten zou ophouden. Hoe voorzichtig ze ook waren, hun hele lijf tegen de grond gedrukt, toch hadden ze een kogel in een arm, een been of het hoofd gekregen.

Marie wist niet wat de kinderen te vertellen. Ze kon niets bedenken dat hun angst zou doen verdwijnen. Niets behalve wat ze altijd al vertelde.

'*Fémin gé nou é pi révé papiyon yo*. Doe je ogen dicht en droom van de vlinders. Droom van de vlinders, mijn schatjes. Droom van de vlinders.'

De kinderen begonnen onder haar lichaam te trillen.

'Mammie,' fluisterde de kleine jongen, 'ik ben bang.'

'Hij is altijd bang,' klaagde het meisje. 'Wat voor een man wordt hij als hij altijd bang is?'

'Hij is een jongen,' zei Marie, terwijl ze met haar vingers door zijn dik en donker haar streek. 'Hij is nog geen man, hij is nog maar een kleine jongen.'

'Ik ben bang,' kreunde de jongen.

'Het komt wel goed,' zei Marie, 'het komt wel goed.'

'Ik ben bang,' herhaalde de jongen.

'Ssst,' fluisterde Marie, 'denk eraan: als je flink bent, breng ik vandaag een cadeautje voor je mee van de markt.'

'En ik dan?' vroeg het meisje.

'Je koopt nooit wat voor me,' mokte de kleine jongen. 'Je zegt altijd dat je een cadeautje voor me zal kopen. Je doet het nooit.'

'En ik dan,' drong het meisje aan.

'Jij ook,' zei Marie, terwijl ze de twee heen en weer wiegde. 'Jij ook.'

Kogelregen op een dak in de buurt. De *tontons macoutes* leken dichterbij te komen. De schrille kreten werden luider. Het geschreeuw van wie op straat waren, werd doordringender. Stemmen die smeekten om op te houden met schieten, werden duidelijker hoorbaar, zoals ook de laatste gekwelde schreeuw van een hopeloos verliefde muzikant die van een laat feestje naar huis wandelde en een vroege vogelverkoopster die haar prijzen opdreunde.

Marie had het gevoel dat de soldaten voor haar deur stonden. ‘Lafaard!’ riep één van hen om een vijand uit een van de door weer en wind geteisterde hutten te lokken waar hij verondersteld werd zich schuil te houden.

Echo's van de machinegeweren dreunden luid door de krottenwijk en verscheurden de stilte van de dageraad. Een schreeuw dempte heel even het geluid van de schoten. Er had weer eens een arme sloeber in de weg gelopen.

De kinderen begonnen te klappertanden.

‘Mammie,’ zeurde de kleine jongen, ‘ik ben bang.’

‘Stil,’ beval zijn zus, ‘of je krijgt geen cadeautje van de markt.’

‘Ik krijg toch nooit een cadeautje,’ jammerde hij.

Het gedreun van de machinegeweren werd ondraaglijk. Marie rekte haar armen om de oren van de kinderen te bedekken. De jongen bewoog in haar armen, probeerde zich los te wringen. Zij richtte zich op, greep hem vast en drukte hem tegen de grond. Een doordringende pijn verdoofde haar borstkas.

‘Mammie,’ riep de jongen.

‘Geen cadeautje van de markt,’ riep de zus.

‘Mammie, zeg haar dat het niet waar is.’

‘*Fèmin gé nou*.’ Marie hoestte.

Ze probeerde het bloed niet uit haar mond te laten lopen.

‘*Fèmin gé nou*,’ mompelde ze, met zachtjes uitdovende stem. ‘*Fémin gé nou*. Lig stil en droom van de vlinders.’

De kinderen probeerden op te kijken. Ze gebruikte elke gram kracht die zij nog over had om hun gezichten naar beneden te drukken.

‘*Fémin gé nou*,’ fluisterde ze. ‘Lig stil. Droom van de vlinders.’

Rood stof gaat er niet meer uit

Roger Mais[*]

(Vertaling René Kurpershoek)

Ongemakkelijk van zijn ene voet op zijn andere wippend stond hij door het open raam van de bijkeuken naar binnen te kijken, met de dansende blik van een jongen die een lekkere tractatie wacht. Maar het waren niet de jamtaartjes die het dienstmeisje, Miranda, warm uit de oven haalde en op een schaal legde die zijn blik gevangen hielden, gebiologeerd. Dat was Miranda zelf, die driftig haar vingers schudde en ze naar haar mond bracht, gebrand aan het hete bakblik.

Haar ranke figuurtje in haar blauwe uniform, chic, nauwsluitend, deed hem duizelen. Het leek of hij, wanneer ze in de buurt was, zijn ogen niet van haar kon afhouden. Ze bracht zijn zinnen in vervoering. En hij, onnozele boerenkinkel, wist niet hoe hij het met een meisje als Miranda moest aanleggen. Want Miranda was een stads meisje, welgemanierd, kortom alles wat hij niet was. Ze had schoolgegaan. Ze had beschaving, cultuur. Ze kon helemaal alleen een tafel dekken. Van die dingen. Ze kende al het bestek, al het tafelzilver, bij naam. Ze kon alles zo voor je opnoemen, zonder één keer haperen. Hij had haar vaak helpen poetsen, vandaar dat hij het wist.

Ze wist wat een taartvorkje was en wat een visvorkje. Ze wist het verschil van een taartplateau met een kaasplateau. Ze wist het verschil van een bordje voor het theemaal met een bordje voor het ontbijt, en welke glimmende bus een koffiepercolator was en welke om water in te koken, en welke voor de room. Er was eigenlijk niks wat ze niet wist.

En ze had zich door hem laten helpen als zijn werk in de tuin erop zat. Ze had hem dicht, dicht naast haar laten staan afwassen, voor het aanrecht - en hem haar aanwezigheid laten voelen, haar heerlijke, gekmakende nabijheid die door hem heen ging als een scherp mes, als roodgloeiende naalden. Hij kon haar geur in zijn neusgaten opsnuiven wanneer hij zo dicht bij haar stond, zoals je

* *Roger Mais (Jamaica, 1905-55) schreef drie belangrijke romans: 'The Hills were Joyful Together' (1953), 'Brother Man' (1954) en 'Black Lightning' (1955); zijn korte verhalen zijn postuum gepubliceerd in 'Listen, the Wind' (1986).*

de geur van een rijpe vrucht waarin je bijt in je neusgaten op kunt snuiven! Ze rook als een dame. Echt als een dame. Hij was benieuwd waar dat heerlijke, wonderlijke, onthutsende parfum vandaan kwam dat haar lichaam omgaf; en zo had hij zich ertoe laten verleiden op zijn tenen voor het kiertje van haar kamerraam te gaan staan, waar het gegomde plakband het net niet helemaal afdekte, en zijn ogen goed de kost te geven - een keer toen ze uit de personeelsdouche kwam. Wat hij toen zag, had hem verpletterd. Naderhand was hij duizelig geweest, wee; alsof hij niet in orde was van binnen, in zijn maag.

Hij had haar gezien in al haar naakte pracht. Eén verpletterend ogenblik lang had hij met zijn doffe, fantasieloze blik al haar smetteloze pracht aanschouwd; en zijn hart was als een vis die uit je hand wil springen.

Maar nu wist hij wat haar lichaam die heerlijke geur verleende, die in zijn neusgaten opsteeg als wierook en zijn zinnen in een soort nevelige bezwijming bracht, en die hem een droge keel bezorgde, en dat rare gevoel in zijn maagstreek. Het was poeder!

Ze schudde poeder uit een groot rood blik en strooide het over haar hele lichaam. Niet enkel een beetje in haar gezicht, zoals andere meisjes, maar over haar hele lichaam!

Wat een luxe! Wat een weelde! Het deed hem duizelen.

Het maakte hem bewust van zijn eigen lompheid, zijn minderwaardigheid, zijn gebrek aan beschaving en verfijning. Bewust van zijn vuile, verstelde kleren, en zijn grote, blote voeten, het ruwe en rode van zijn eigen huid, die eruitzag alsof het rode stof van Clarendon, het heuvelland waar hij vandaan kwam, erin was getrokken en er nooit meer uit zou gaan.

Wanneer zijn werk in de tuin erop zat, wanneer hij de auto had schoongespoten en met een zemen lap drooggewreven tot hij blonk, liet ze hem de ketel dragen waarin ze servetten, onderleggertjes, zakdoekjes en meer van die kleine dingen waste (Miranda was namelijk niet zomaar een dienstmeisje, maar een kamermeisje. Ze was geen kokkin, al bakte ze ook de heerlijkste taartjes. Ze was ook geen wasvrouw, al vertrouwde men haar het wassen van onderleggertjes en tafellopers, kussenslopen, servetten en zakdoekjes, en de zijden kousen en meer van dat tere goed toe). Ze liet hem de ketel vol hoog opschuimend, wit sop van de gootsteen onder de waterkraan op het achtererf naar de houten tafel op de achterveranda dragen; en dan bleef hij enkel maar staan kijken naar haar, haar

armen tot de elleboog in het sop. Af en toe keek ze dan op van haar werk en lachte tegen hem, en hij grijnsde telkens terug.

Hij stak van alles op, enkel maar door daar te staan en met haar te praten en te lachen; en soms door haar te helpen met haar huishoudelijke werk.

Hij vertelde haar over thuis; hele verhalen over zijn familie ver in de bergen. En wat er anders was aan hun leven dan aan dat van mensen in dorpen en steden. En zij maar lachen. Want lachen, dat kon ze.

‘Het zijn eenvoudige mensen, vol achterdocht, maar in de grond zo vriendelijk als het maar kan. We begrijpen elkaar. We weten waar een man of een vrouw blij om is en wat hun kwaad maakt. Alle mensen in mijn streek gaan met elkaar om als één grote familie.’

‘Nee maar! En de vrouwen en de mannen werken zeker samen op het land? Dat meen je niet! Heus?’

‘’t Is gewoon normaal dat iedereen meehelpt met het werk dat gedaan moet - op het land, op het erf, in huis - da's al eender. Maar het zware werk doen meestal de mannen. En vrouwen die in verwachting zijn doen enkel maar de lichtste karweitjes.’

‘’t Is niet waar!’ Ze schoot in de lach.

‘Ze zeggen,’ ze keek naar hem op met een uitdagende glinstering in haar blik, ‘dat iedereen daar rood is - zoals jij. Klopt dat?’

Hij grijnsde alleen maar.

‘Dat zelfs het stof daar rood is. Overal rood stof. Ze zeggen dat de mensen hun huid de kleur van het stof aanneemt, als ze er maar lang genoeg wonen - hun hele leven, of zo.’ Ze trok een bedenkelijk gezicht en schudde het schuim van haar onderarmen en handen. ‘Ze zeggen dat het rode stof afgeeft op ze, ook van binnen, en er nooit meer uitgaat.

Ze keek hem spottend aan.

‘Da' zou ik nie' weten. 't Zal wel! Nooit bij stilgestaan.’

‘Heus. Want waar je ook bergvolk ziet, je kan ze altijd herkennen. Dus zal het wel waar wezen - dat dat rode stof er niet meer uitgaat.’

Een enkele keer liet ze zich door hem thuisbrengen; ze woonde bij haar nicht die ook in betrekking was - op een kantoor - omdat ze zich meer thuis voelde bij heren, zeiden ze.

Maar altijd leidde ze hem door achterafsteegjes, en omlaag door een droge geul, en altijd nam ze afscheid op dezelfde plek, een

eindje van haar huis. En hij zei er nooit wat van. Het zou niet bij hem opkomen om kritiek op haar te hebben.

Hij wist zeker dat Miranda volmaakt was - volmaakt in alles wat ze deed of zei. Een dame haast. Veel te goed voor hem, gewone jongen van het land. Groot, lomp en onbeholpen, hortend in woord en gebaar. Haast een levende karikatuur van een boerenkinkel - er deugde niets aan hem. Toch wist hij ook dat hij haar begeerde, al was ze mijlenver boven hem verheven. En in het begin deerde het hem niet, de gedachte dat hij haar zo begeerde. Maar na een tijdje begon het het hem 's nachts door het hoofd te spoken. Overdag en 's nachts ook, zodat de gedachte aan haar, zoete marteling, hem nooit meer losliet.

Als hij in bed lag, herinnerde hij zich ieder dartel woord en kwiek gebaartje van haar. Zoals ze naar hem keek, zo schuins omhoog, als een vogeltje, hardop lachend in zijn gezicht. Nou, een meisje zou toch alleen zo naar een jongen kijken als ze - wel wat in hem zag. Een klein beetje.

Hij herinnerde zich hoe ze een keer haar hand had uitgestoken en zijn arm had aangeraakt, hem hard in zijn arm had geknepen, vol om zijn bicepspieren, en ‘Sjonge!’ had gezegd, vol bewondering om hoe strak en hoe sterk hij was, natuurlijk. Hij dacht eraan hoe ze eens een wasknijper van achter in zijn hemd had laten glippen, en hoe ze die met die uitschietende lach van haar weer langzaam helemaal van onder bij zijn middel had opgevist - voor de grap - terwijl hij stil bleef zitten en haar met hem doen liet wat ze wilde. Dat herinnerde hij zich allemaal; en het was net of er binnen in hem voordurend van alles gebeurde, in zijn bloed, heimelijk.

Een enkele keer zag hij haar lopen met leuk uitziende jongens - chauffeurs en zo. Hij benijdde ze. Niet alleen omdat ze met hen liep, maar ook omdat zij iets hadden dat hij miste. Een vanzelfsprekendheid, een soort zelfvertrouwen dat grensde aan branie. Schoenen aan hun voeten. De manier waarop ze hun kleren droegen.

Hij had van zijn leven nog maar één keer schoenen gedragen. Eén keer, toen hij een jaar of zeventien was, had zijn opa hoge gele schoenen voor hem gekocht, voor de zondag. Het waren puike schoenen. Ze hadden vast een berg geld gekost. Hij had ze één keer aangedaan naar de kerk. En dat was genoeg geweest. Met schoenen eromheen leken zijn voeten de zijne niet meer. Ze waren niet langer zijn eigendom en gedroegen zich alsof ze dat beseften.

Hij verkocht ze voor een prikje aan een jongen die hij kende uit

het aangrenzende district, met ongeveer zijn maat. Die knaap had er een prachtkoopje aan. Het waren puike schoenen. Maar hij maalde er niet om. Van het geld kocht hij een geit. Nu waren er al zes geiten, de laatste keer dat hij bericht van thuis kreeg, en nog nieuwe op komst. Om die schoenen maalde hij niet. Schoenen sleten en werden oud, zodat je ze weg moest gooien. Maar van een geit kwamen steeds méér geitjes. Hij hield van geiten. Daar wist hij tenminste wat vanaf.

Op een avond, toen hij met haar naar huis liep - ze waren halverwege de droge geul toen hij de moed bijeenschraapte om het wanhoopsplan uit te voeren waar hij al zo lang diep en zorgvuldig over nagedacht had - flapte hij er opeens uit:

‘Ik heb je met jongens zien lopen.’

Ze keek vlug naar hem op.

Haar ogen, merkte hij, stonden helder als sterren, haar lippen iets vaneen alsof ze hijgde van het vlugge lopen; maar ze hadden juist geslenterd, haast zonder iets te zeggen; terwijl hun lichamen elkaar soms heel even raakten, of bijna raakten, in het donker.

Plotseling bleef hij staan en zei, terwijl hij haar strak aankeek: ‘Ik zou het leuk vinden als je ook eens met mij uit zou gaan. Nou?’

‘Hoe dan? Waar naar toe dan?’

‘De film?’ Hij speelde hoog spel. Hij was nog nooit van zijn leven naar de bioscoop geweest... en nu vroeg hij dit meisje mee. Zomaar plompverloren.

Onbewust nam hij iets van de montere branie over van de jongens met wie hij Miranda had zien lopen.

Hij zei, terwijl hij naar haar toe bewoog: ‘Dach' je van de film, zaterdagavond? Jij 'n ik samen. Nou?’

Ze keek naar hem op... en keek weg... en toen omlaag naar zijn voeten.

Plotseling, onverwacht, barstte ze in lachen uit. Ze viel zomaar tegen het talud en gilde het uit van het lachen. Ja, lachen, dat kon ze!’

Maar het raakte hem. Om te beginnen benam het hem al zijn pas verworven branie; daarnaast bracht het hem van de ene tel op de andere tot een verwoed besluit om haar alles terug te laten nemen. Om te maken dat ze naar hem keek zoals ze naar haar kekke jongens keek. Met daarbij nog die speciale blik voor hém alleen - waarmee ze zo duidelijk als wat liet merken dat ze wel wat

voor hem kon voelen - en wel meer dan wat.

‘Oké,’ zei hij, met een akelig kalme stem. ‘Ik weet dat ik niet goed genoeg ben voor je. Maar toch hou ik van je, hè.’

Ze hield abrupt op met lachen. Ze hield de rug van haar hand voor haar mond.

‘Adrian,’ zei ze. ‘Ik... ik lach niet... om wat je denkt. Ik lach alleen maar om - ach, jij begrijpt niks van vrouwen, anders zou je het wel snappen.’

Hij zweeg even, bezig het te verwerken. Ze had natuurlijk gelijk. Hij begreep ook niks van vrouwen. Vrouwen zoals zij. Ze stond mijlenver boven hem. Voordat iemand haar begreep... Opeens voelde hij zich zeer nederig, zoals hij daar voor haar stond... zeer nederig, en tegelijk zeer vastbesloten.

Meteen de volgende dag legde hij het eerste deel van zijn vaste voornemen ten uitvoer. Hij vroeg 's middags vrijaf en ging de stad in naar een van de grote winkels waar ze schoenen en zo meer verkochten.

‘Wat kosten die gele in de etalage?’ vroeg hij, toen de man van de winkel hem zes paar uit het rek had laten zien.

‘Dat is nog eens een paar schoenen! Echt Vici-kid. Mooiere zijn er voor geld niet te koop, nergens. Ze staan geprijsd voor vijfentwintig shilling. We hebben ze steeds voor zevenentwintig-half verkocht, maar vooruit. Luister, ik ga eigenlijk al te ver, en dat doe ik niet voor iedereen. Maar voor jou, omdat jij het bent, mogen ze weg voor voor tweeëntwintig-elf.’

‘Ik neem ze,’ zei Adrian zonder aarzelen.

Al dat geld voor een paar schoenen. Maar dat kon hem geen zier schelen. Ze waren van echt Vici-kid. Leer van geitenhuid, dat wist hij óók wel. Voor tweeëntwintig-elf kocht je twee geiten, dus laat staan de huiden. Maar dat kon hem geen zier schelen. Zij poederde zich overal. Had hij zelf gezien. Wíst-ie!

't Werd zaterdag; geen dag te vroeg, voor Adrian.

Hij trok zijn beste zondagse kleren van blauwe serge aan, en zijn gele schoenen. Hij bekeek zijn voeten en bewonderde de fonkelende glans.

Hij liep van de garage achter langs het tennisveld, door het omheinde moestuintje, naar de achterveranda, waar hij wist dat hij haar vinden zou, en zijn schoenen knerpten heel zacht in het gras.

Zijn voeten voelden aan alsof ze hem nog ver zouden brengen. Dit was anders dan gewoon lopen. Als je gewoon liep, zette je je voeten om en om voor elkaar neer, zonder nadenken. Hij had wel eens gehoord van een man die op een waslijn van ijzerdraad liep, hoog boven de grond. Hij had daar vaak over nagedacht, hoe dat zou zijn. Na vanavond hoefde dat niet meer. Hij wist het.

De familie had gedineerd en was met de auto vertrokken. Hij wist precies waar ze zijn zou, en dat ze alleen zou zijn.

Toen ze hem zag, stond ze een hele tijd alleen maar naar hem te kijken. Toen barstte ze opeens in lachen uit, ze lachte alsof ze er nooit meer mee op kon houden.

Ze zei: ‘Zo mooi aangekleed, waar ga jij naar toe, Adrian?’ Zomaar botweg.

Hij zei: ‘We gaan es uit vanavond,’ en kwam dicht bij haar staan.

‘Zo! Jij en wie?’

‘Jij en ik. Weet je nog? Je zei, als ik nou voor schoenen zou zorgen... weet je nog? Nou, ik heb ze. En ze kostten een berg geld ook. Maar dat kan me niet schelen.’

Hij zette zijn borst op. Rondom was hij haast als een vat zo groot. Heel even keek ze naar hem met een ietwat peinzende blik. Zijn lichaam zag er zo sterk en mooi uit, onder alle uiterlijkheden van de boerenpummel. De onbeholpenheid. Je zag in één oogopslag hoe mooi gespierd hij was. Er trok een soort van floers over haar ogen. Maar niet voor lang. Toen gleed haar blik weer omlaag naar zijn voeten.

‘Wat is 't? Zijn ze niet mooi?’

‘Jawel, ze zijn prachtig. Ze hebben vast een hoop geld gekost.’

En ze barstte in lachen uit.

Eerst begreep hij het niet en begon hij ook te lachen, zijn gulle, diepe lach van plattelandsjongen. Toen pas zag hij haar gezicht; zag hij hoe ze naar zijn voeten keek, en weer omhoog, en weer zo lachte. En plotseling stierf het lachen in hem weg. Verdween uit hem, als het ware, zodat hij haar als een dwaas met zijn mond open bleef staan aanstaren.

Ze zei, merkwaardig genoeg: ‘Laat me niet lachen!’ en hapte naar lucht.

‘Maar wat... waarom.... wat is er dan mee?’

‘Niks, knul. Die schoenen zijn prachtig. Ze zijn alleen niet van

jou. Ze passen niet, snap je?'

'Ze zitten een beetje krap. Maar daar wennen mijn voeten wel aan.'

'Dat heb je glad mis. Daar wennen ze nooit aan. Die dingen blijven er altijd uitzien als wat ze zijn: twee schoenen die met je voeten aan de wandel zijn. Je hele leven heb je nooit geen schoenen gedragen. Dat is toch zo?'

Hij knikte.

'Die voeten van jou zullen nooit op schoenen leren lopen, knul. Van je lang zal ze leven niet. Jij gaat altijd het gevoel houden dat je op schoenen loopt, en dat gaat altijd aan je te zien blijven. Altijd. Heus, 't heb geen zin. Trek ze nou meteen maar uit. Wie weet, als je de zolen een beetje schoonmaakt, nemen ze ze nog terug bij de winkel waar je ze gekocht heb.'

'Maar ik wil ze helemaal niet terugbrengen. Ze zijn van mij. Je weet best waarom ik ze gekocht heb,' zei hij, er beteuterd naar kijkend. 'Enkel voor jou.'

Daarop barstte ze opnieuw in lachen uit.

'Dacht je dat ik uit zou gaan met jou, met *die* daar aan?' vroeg ze bits, honend. Het had geen zin. Totaal geen zin, om zijn gevoelens te ontzien. Hij had nog niet het verstand van een kind. Je kreeg het hem anders nooit bijgebracht. Het was zielig, maar niet haar zorg, natuurlijk.

'Ik snap het,' zei hij langzaam. 'Ik ben niet goed genoeg voor jou. Ik weet het wel, hoor. Maar je had toch gezegd, als ik nou eerst es schoenen had...'

'Trek het je niet aan, knul.' Ze legde een hand op zijn arm. Maar ze nam hem bijna dadelijk weer weg. 'Hoor dan,' zei ze met een zachte, hese stem. Tegen haar zin stak de stevige, gespierde, strakke aanraking van zijn huid haar als een brandnetel - joeg met felle scheuten door haar heen en deed iets zieden in haar bloed. 'Morgenavond gaan we samen wandelen. Ik weet een plekje om heen te gaan waar niemand anders is.' Een stilte. 'Dat is beloofd, hoor je?'

Maar hij bleef nog staan, zijn blik afgewend, zwijgend. Toen draaide hij zich langzaam, gepijnigd om, met de onwennige pijn van het lopen op krappe schoenen. Maar zijn besluit stond vast. Hij moest en zou ze inlopen... moest en zou die verdraaide voeten van hem inlopen. Al brak zijn hart, al werd het zijn dood. Na een kilometer of anderhalf kwam hij bij een eenzaam stukje weg. Hij

wist niet eens precies waar hij was, maar het kon hem niet schelen.

Hij ging in de berm zitten en trok zijn schoenen uit. Hij nam elk van zijn voeten in beide handen, wreef ze krachtig, maar teder en wiebelde met zijn tenen tot ze weer aanvoelden als de zijne.

Ze hield hem aan het lijntje, zij. Ze wond hem om haar vinger... en lachte hem uit terwijl ze het aanlegde met andere mannen... en hem uitlachte achter zijn rug.

Hij tastte in zijn zak naar zijn knipmes, klapte het open en schraapte ermee over de muis van zijn duim om de scherpte te beproeven. Er stond een koude, roerloze, grimmige blik in zijn ogen. Een doods soort woede laaide over de gloeiende kolen van een roerloos, witheet vuur.

Waarvoor moest ze verdomme zo nodig een Assepoes van hem maken? Enkel om hem uit te kunnen lachen?

Hij hief zijn hoofd op en staarde wezenloos omhoog naar de koude sterren. Er was daar niets. Erachter de grauwe bergen. Ze deden hem denken aan zijn eigen bergen die zo ver weg leken, onwerkelijk haast - gesluierd als in een nevel - maar de nevel was die in zijn eigen ogen, die probeerden voorbij de heuvels van St. Andrew te zien, voorbij de sterren, de horizon; een ruimte zo zonder eind.

Hij beproefde de scherpte van zijn mes op de muis van zijn duim. Het was goed zo. Waar moest ze hem verdomme een Assepoes voor maken?

Hij nam de schoenen, één voor één, en sneed ze aan dunne reepjes - op de zolen na, die te taai waren en die hij daarom zomaar aan stukken sneed.

Daarginds hoorde hij thuis, waar overal rood stof was en de mensen niet op schoenen liepen. Rode aarde, rood stof: op het akkerland zover het oog reikte, en in de gezichten en op de blote armen en benen van de mannen en vrouwen. Het goede, eerlijke rode stol waarvan hij hield, dat voor hem het symbool van thuis was, en meer. Eerlijke, gelukkige gezichten waarvan hij hield, die een en al openheid en eenvoud waren. Dat alles drukte eerlijkheid en harmonie uit. Eerlijk was het, het rode stof van zijn land, zijn bakermat.

Hij keek naar de rafelige reepjes leer in zijn hand en zijn gezicht lichtte helemaal op. Hij glimlachte zelfs.

Het waren goede schoenen. Echt Vici-kid. Hij had er in de winkel tweeëntwintig-elf voor betaald.

Voor Da-duh, in memoriam

Paule Marshall[*]

(Vertaling Antonia Bolweg)

> *'...Oh Nana! niet alles van jou is betrokken bij deze kwalijke zaak, de Dood,'*
> *Noch alles van ons bij leven*.'
> Uit: 'Aan mijn grootmoeders graf'
> Lebert Bethune

Eerst zag ik haar niet, herinner ik me. Want niet alleen was het donker in de overvolle aankomstloods, ondanks het daglicht dat van buiten naar binnen stroomde, maar toen ik daar op haar stond te wachten met mijn moeder en mijn zusje, was ik nog steeds een beetje verblind door de schittering van het tropische zonlicht op het water van de baai die we zojuist waren overgestoken in de motorsloep, het schip waarmee we uit New York waren gekomen buitengaats achter ons latend. Daar kwam nog bij dat ik, pas negen jaar oud indertijd en volkomen onwetend op het gebied van eilanden, te druk bezig was al het vreemde dat ik zag en hoorde van Barbados, de onbekende geuren, in me op te nemen.

Ik zag haar niet, maar werd op haar nadering opmerkzaam gemaakt door mijn moeders hand die plotseling de mijne vastpakte, en, omhoog kijkend, volgde ik haar blik door het halfduister van de loods, tot ik tenslotte de kleine, kordate, pijnlijk rechte gestalte van de oude vrouw ontwaarde die onze kant opkwam.

Haar gezicht ging verloren in de schaduw van een lelijke bruine vilthoed met opstaande rand, maar de details van haar tengere lichaam en de strijd die erin plaats had, waren duidelijk genoeg - een intense, nimmer aflatende strijd tussen haar rug, die lichtjes begon te krommen onder de last van haar ruim tachtig jaar, en de rest van haar lijf, dat die jaren probeerde te ontkennen en die rug recht te houden, zoals het hoort. Terwijl ze snel op ons toe kwam (zó snel dat ze niet van plan leek te stoppen als ze bij ons was, maar langs ons heen zou schieten door de grote deur aan de zeezij-

* *Paule Marshall (VS, 1929), een kind van ouders uit Barbados, woont afwisselend in New York en de Cariben. Ze schreef verhalenbundels en vier romans, waarvan de laatste ('Daughters') verscheen in 1992.*

de en als Christus over het water zou wandelen!), werd ze gevangen tussen het zonlicht aan haar kant van het gebouw en de duisternis binnen - en een moment leek ze beide te bevatten: het licht in de lange strenge ouderwetse witte jurk die ze droeg en die een nog levend verleden overbracht naar ons jachtige heden, en in het dunne streepje wit van haar oog. De duisternis in haar zwarte hoge schoenen en haar gezicht, dat je kon zien nu ze dichterbij gekomen was.

Het was sterk en vleesloos als een dodenmasker, dat gezicht. De maden zouden er hun werk al gedaan kunnen hebben, met achterlating slechts van het gebeente onder de verwoeste huid en de diepe kuilen bij de slapen en de kaak. Maar haar ogen waren levend, bij het verontrustende af voor zo'n oud mens, met een scherp licht dat uit de schemerige bewolkte diepten naar buiten schoot, als de tong van een hagedis, om alles binnen haar blikveld op te happen. Die ogen verrieden een kinderlijke nieuwsgierigheid tegenover de wereld, en ik vroeg me vaag af, toen ik ze zag, en zag hoe het lijfje van haar oudmodische jurk was ingevallen over haar platte bovenlichaam (wat was er met haar borsten gebeurd?), of ze niet een soort kind was en tegelijkertijd een vrouw, met veertien kinderen waaronder mijn moeder, om het te bewijzen. Misschien was ze beide, kind en vrouw tegelijk, duisternis en licht, verleden en heden, leven en dood - alle tegenstellingen in haar besloten en met elkaar verzoend.

‘Mijn Da-duh,’ zei mijn moeder plechtig en deed een stap naar voren. De naam klonk als een zacht in de verte wegstervend onweer.

‘Kind,’ zei Da-duh, en haar toon, de snelle onderzoekende blik waarmee ze mijn moeder opnam en de korte omhelzing waarmee ze elkaar eerder schuw leken af te weren dan aan te raken, wisten de vijftien jaar uit die mijn moeder was weggeweest en herstelden hun oude relatie. Mijn moeder, tegen wie ik altijd had opgekeken, was plotseling, door één woord, tot mijn status teruggebracht.

‘Ja, God is goed,’ zei Da-duh met een knikje dat op een tic leek. ‘Hij heeft me gespaard om mijn kind terug te zien.’

Toen werden wij naar voren geduwd, een beetje verontschuldigend, niet alleen omdat Da-duh aan jongens de voorkeur gaf, maar ook omdat ze liever ‘blanke’ kleinkinderen had, dat wil zeggen, met een lichte huid, en we hadden, zoals ik zou ontdekken, een heel stel neefjes, buitenechtelijke kinderen van witte plantage-

beheerders en dat soort lui, die aan haar eisen voldeden. Wij daarentegen, waren even zwart als zijzelf.

Omdat mijn zusje de oudste was, werd ze als eerste voorgesteld. ‘Deze lijkt op de vader,’ zei mijn moeder en wachtte het commentaar af.

Met een frons hield Da-duh mijn zusjes hoofd naar het licht. Maar die frons veranderde al snel in een glimlach, haars ondanks, want mijn zusje, met haar grote zachte ogen en kleine neus met brede neusvleugels en de hoge jukbeenderen van onze Barbadiaanse vader, was mooi.

‘Zij gaat gelukkig worden,’ zei Da-duh en gaf haar een tikje op de wang. ‘Die meisjes die op de vader lijken gaan gelukkig worden.’

Toen wendde ze zich naar mij. Maar vreemd genoeg raakte ze me niet aan. In plaats daarvan boog ze zich dicht naar me over, staarde me strak aan en deinsde terug. Ik dacht dat ik haar hand een beginnende beweging zag maken, alsof ze haar ogen wilde afschermen. Het was bijna alsof ze niet alleen mij zag, een mager, rebels kind dat zogenaamd alleen op zichzelf leek, maar ook iets in mij dat ze om een of andere reden verontrustend vond, bedreigend zelfs. We keken elkaar lang zwijgend aan, daar in die lawaaierige loods, gevangen in elkanders blik. Zij was de eerste die wegkeek.

‘Zeg mij, Adry,’ zei ze tegen mijn moeder, met een krakend, schril, bijna angstig lachje. ‘Waar heb jij deze hier vandaan, met die felle ogen?’

‘We weten niet waar ze vandaan komt, mijn Da-duh,’ zei mijn moeder, ook lachend. Zelfs ik lachte in mezelf. I enslotte had ik gewonnen. Da-duh had mijn bescheiden kracht erkend - en dat was alles wat ik toen van de volwassenen in mijn leven verlangde.

‘Kom schatje,’ zei Da-duh en nam me bij de hand, ‘Jij moet één van die New Yorkse boefjes zijn waar je zoveel over hoort.’

Ze leidde ons, ik aan haar zij, mijn moeder en zusje achter haar, uit de loods het zonlicht in dat als een zomerbui van gouden stralen over ons heen plensde, naar een groepje mensen dat samendromde bij een aftandse vrachtwagen. Ze waren familie van ons, de meesten afkomstig uit St. Andrew, hoewel Da-duh zelf in St. Thomas woonde; de vrouwen droegen bontbedrukte jurken, de kleuren scherp afstekend tegen hun donkere huid, de mannen verschoten zwarte pakken die knelden als een dwangbuis. Dah-du, die stevig mijn hand vasthield, werd mijn houvast toen ze om ons heen bewogen als een onrustige zee, kreten slakend, ons beroerend met

hun vereelte handen, ons verlegen omarmend. Lachsalvo's klonken op, bewonderende uitroepen: ‘Kijk! Adry heeft heel grote kinderen! En kijk wat ze aan hebben, polshorloge en al en dat soort dingen! Ik ga je zeggen, Adry heeft goed voor zichzelf gezorgd in New York!’

Da-duh, die zich schaamde voor hun verbazing, er verlegen van werd, sprak hen ondertussen vermanend toe. ‘Mijn God, wat een drukte! Of jullie nooit iemand zagen van “weggeweest”. Je zou denken New York is de enige plek in de wereld waar mensen van horen willen. Daarom hou ik er niet van, weet je, ergens heen te gaan met die St. Andrew's mensen. Jullie zijn niet gekoloniseerd geweest, hoor.’

We zaten tenslotte achterop de vrachtwagen, opeengepakt tussen de vaten ham, tarwemeel, maïsmeel en rijst en de hutkoffers met kleren die mijn moeder had meegebracht om cadeau te geven. We reden langzaam door de verstopte straten van Bridgetown, onderdeel van een begrafenisachtige stoet van auto's en open autobussen, fietsen, en ezelkarretjes. De onaanzienlijke, uit kalksteen opgetrokken winkeltjes en kantoren langs de weg marcheerden met ons mee - in hetzelfde droeve tempo, naar dezelfde ernstige plechtigheid - als de mensen, de vrouwen met enorme manden op hun hoofd, die ze droegen alsof het hoeden waren tegen de zon. Over de rand van de vrachtwagen zat ik te kijken hoe hun voeten door het stof sleepten. Ik luisterde, en hun rauwe, harde, in de hitte onwelluidend klinkende stemmen leken hoog boven onze hoofden slaags te raken.

Da-duh zat op een hutkoffer tussen ons in, een vorstin temidden van haar hofhouding. Ze hield nog steeds mijn hand vast, maar het was nu anders. Ik was opeens haar houvast geworden, want ik voelde haar angst voor de vrachtwagen met zijn astmatische motor (ze was, merkte ik later, bang voor alle machines, vertrouwde ze niet) die als een polsader klopte in haar ruwe handpalm.

Maar toen we Bridgetown achter ons hadden gelaten, ontspande ze zich, en terwijl de anderen zaten te praten, staarde zij naar het hoge suikerriet aan weerszijden van de kronkelende mergelstenen weg, ‘Ai!’ zei ze na een poosje zachtjes in zichzelf. ‘Het suikerriet aan deze kant is aardig mooi ja.’

Voor mij was het teveel. Ik zag het als een reusachtig onkruid dat het eiland had overwoekerd, nauwelijks ruimte latend voor de gammele, gebleekt-vurenhouten huisjes die we onderweg zagen, of

voor de mensen, donkere strepen door de vaart waarmee onze rammelende vrachtwagen ze passeerde. Ik werd opeens bang dat we, zonder het te beseffen, op weg waren naar een gevaarlijk oord waar het suikerriet, hoog en dik geworden als bomen in een bos, ons zou insluiten en met bladeren als stiletto's doorboren. Ik verlangde op dat moment naar het vertrouwde: naar de straat in Brooklyn waar ik woonde, naar mijn vader die had geweigerd mee te gaan (‘Goed geld wegsmijten aan malligheid,’ had hij over de reis gezegd), naar tikkertje spelen met mijn vriendjes onder de kastanjeboom bij ons oude, van bruine baksteen gebouwde huis.

‘Ja, maar wacht tot je het St. Thomas suikerriet ziet,’ zei Daduh tegen me. ‘Dat is de vader van alle suikerriet, bo,’ ze gaf een trots, arrogant knikje met haar hoofd. ‘Met Gods wil, ik neem jou morgen mee naar die land.’

Ze hield woord, de volgende dag nam Da-duh me mee het land op. Het was een tamelijk grote lap grond, direct gelegen naast haar dakpansgewijs met planken betimmerde en door een houtspanen dak bedekte huis, en bestond uit een kleine boomgaard, een flinke suikerriet-aanplant en daarachter, waar het land plotseling steil naar beneden liep, een jungledal. Ze had het gekocht met Panamageld, gestuurd door haar oudste zoon, mijn oom Joseph, die was gestorven bij het graafwerk aan het kanaal. We liepen het land op, over een paadje, niet breder dan haar lichaam en even kronkelig en onvoorspelbaar als haar redenen om mij haar land te laten zien. Da-duh liep energiek voor me uit, haar tengere figuur deze ochtend opgevuld door lagen zaklinnen onderrokken die ze onder haar werkjurk droeg om zich te beschermen tegen het vocht. Een kunstig om haar hoofd gedrapeerde schone witte doek maakte haar langer en verleende haar een verwaand, bijna schelms voorkomen.

Ze ging langzamer lopen toen we bij de boomgaard waren aangekomen en wees me, steeds naar mij omkijkend, de verschillende bomen aan.

‘Dit is een broodboom,’ zei ze. ‘Die verderop is een papaja. Hier is een guave. Dit is een mango. Ik weet dat jullie niet zoiets hebben in New York. Hier is een suikerappel.’ (De vruchten leken volgens mij meer op artisjokken dan op appels.) ‘Deze draagt limmetjes-Ze ging zo een tijdje door, de namen van de bomen plechtig uitsprekend alsof het die van haar goden waren. Tenslotte zei ze, terwijl ze zich naar me omkeerde: “Ik weet dat je niet zoiets moois hebt waar jij vandaan komt.” Toen, omdat ik aarzelde: 'Ik zei, ik

weet dat je niet zoiets moois hebt waar jij vandaan komt...'

'Nee,' zei ik, en opeens leek er iets aan mijn wereld te ontbreken.

Da-duh knikte en liep verder. De boomgaard hield op en we stonden op het smalle karrespoor dat door het suikerrietveld liep, de rietstengels als zwaarden kletterend boven mijn wegduikende hoofd. Weer draaide ze zich om en haar dunne gespierde armen wijd gespreid, met haar omfloerste blik het kleine suikerrietveld omvattend, zei ze - en haar stem brak welhaast onder het gewicht van haar trots: 'Zeg mij, heb jij zoiets in die plaats waar jij geboren bent?'

'Nee.'

'Weet ik toch. Ik wed dat jij niet eens weet dat dit riet hier en de suiker die jij eet is één en hetzelfde ding. Dat zij dat riet in zo'n gedoemde machien op die fabriek gooien en alseleventjes uit ze persen ja, voor in New York voor jullie om op te eten. Ik wed dat jij dat niet weet.'

'Ik heb twee gaatjes en ik mag helemaal niet zoveel suiker eten.'

Maar Da-duh hoorde me niet. Ze had zich met een onverklaarbaar woedende beweging omgedraaid en liep snel het suikerriet uit en aan het eind van het veld omlaag over de steile helling die naar het diepgelegen dal voerde. Toen ik ongerust achter haar aan ging, de glooiing volgend tussen een opstand van bananenplanten waarvan de bladeren klapperden als olifantsoren in de wind, bevond ik me opeens middenin een klein tropisch woud - een dichtbegroeide plek, waar het vochtig was en het halfduister trilde door het grillige spel van licht en schaduw, gevolg van het bewegen, heel hoog, van bladeren tegen de bijna geheel erachter schuilgaande zon. Het was een plek vol geweld, het verstrengelde gebladerte betwistte elkaar de kans op een straaltje zonlicht, de takken van de bomen waren verwikkeld in wat een even noodzakelijke als onvermijdelijke oerstrijd leek te zijn. Maar ondanks het gewield was het aangenaam, bijna vredig, in het dal en onder de dikke ondergroei geurde de aarde naar lente.

Deze keer nam Da-duh niet eens de moeite haar gebruikelijke vraag te stellen, maar draaide ze zich eenvoudig om en wachtte tot ik iets zou zeggen.

'Nee,' zei ik, met gebogen hoofd. 'Zoiets hebben we niet in New York.'

'Ha,' riep ze zegevierend. 'Dat dacht ik al. En weet je waarom? Ik heb vernomen dat je in die stad kan lopen tot je dood valt en

nooit een boom zal zien.'

'We hebben een kastanjeboom voor het huis,' zei ik.

'Draagt ie vruchten?' Ze wachtte. 'Ik vraag jou, draagt ie vruchten?

'Niet meer,' mompelde ik. 'Vroeger wel, maar niet meer.'

'Ze gaf het knikje dat op een zenuwtic leek.

'Weet ik toch. Niets kan vruchten dragen daar.' Toen, veilig achter haar minachting, voegde ze eraan toe: 'Maar vertel mij, wat is die sneeuw waar je zoveel over hoort?'

Omhoogkijkend nam ik haar van dichtbij op, bespeurde mijn kans, en vertelde haar toen uitvoerig en zo dramatisch als ik het kon maken, niet alleen wat sneeuw was in de stad, maar wat het hier zou zijn, in haar altijd bloeiende koninkrijk van de zomer.

'...En ziet u al die bomen hier,' zei ik. 'Nou, die zouden kaal zijn. Geen blaadjes, geen vruchten, niks. Ze zouden bedekt zijn met sneeuw. Ziet u uw suikerriet? Het zou bedolven zijn onder tonnen sneeuw. De sneeuw zou hoger komen dan uw hoofd, hoger dan uw huis, en u zou niet meer in dit dal hier kunnen komen omdat het volgesneeuwd zou zijn...'

Ze keek onderzoekend naar mijn gezicht om te zien of ik loog, nog steeds minachtend, maar geïntrigeerd. 'Nou, het is me wat hoor,' zei ze tenslotte, zachtjes fluisterend in zichzelf.

'En als het sneeuwt, zou u zich niet zo kunnen aankleden als nu,' zei ik. 'O nee, u zou doodvriezen, u zou een hoed moeten dragen en handschoenen en gummilaarzen en oorwarmers zodat uw oren er niet af zouden vriezen, en een dikke jas. Ik heb een Shirley Temple-jas met een bontkraag. Ik kan dansen. Willu het zien?'

Vóór ze kon antwoorden begon ik te dansen, een populaire dans uit de jaren dertig, de Jitterbug. Zwaaiend met mijn rechtenvijsvinger, danste ik jitterbuggend om de dichtstbijzijnde bomen en Daduh's in opperste verbazing verstarde gestalte. Na de Jitterbug deed ik de Suzy-Q, zwiepte mijn smalle heupjes heen en weer en bewoog mijn gympjes zig-zaggend zijwaarts over de grond. 'Ik kan zingen,' zei ik en deed het, eerst '*I'm Gonna Sit Right Down and Write Myself a Letter*,' en toen, zonder pauze, '*Tea for Two*', en '*I found a Million Dollar Baby in a Five and Ten Cent Store*' tot besluit.

Na afloop stond Da-duh me nog een hele tijd aan te staren alsof ik een Marsmannetje was, een afgezant van een wereld die ze niet kende en waarvan ze de macht evenzeer voelde als vreesde. Toch moet mijn voorstelling haar plezier gedaan hebben, want ze bukte

en tilde langzaam haar lange rok op, en toen, één voor één, laag na laag, de onderrokken, tot ze de ouderwetse leren geldbuidel bereikte aan het eind van een lange strook stof die ze om haar middel had gebonden. Ze maakte de beurs open en gaf me een penny. ‘Hier,’ zei ze, half-lachend zonder het te willen. Tak aan en koop snoep voor jou in de winkel daar langs die weg. Wat moeten wij met jou dan, schatje?’

Van toen af ging ik, elke keer als ik niet mee hoefde op familiebezoek, met Da-duh het land op en als ik met haar alleen was, tussen het suikerriet of in het dal, vertelde ik haar over New York. Het begon altijd met een of andere smalende opmerking van haar kant: Ik weet dat ze zoiets moois niet hebben waar jij vandaan komt,’ of: ‘Vertel mij, ik hoor die rare mensen in New York doen zus en zo...’ Maar terwijl ik antwoord gaf en mijn wereld van torenhoge gebouwen, staal, beton en machines voor haar herschiep, de stad voor haar bouwde uit woorden, voelde ik haar weerstand afnemen. Ik leerde de tekenen van overgave kennen: de volkomen verstilling van haar kleine, harde, uitgedroogde gestalte, de doordringende blik die als het mes van een chirurg probeerde door mijn schedel te snijden om bij de beelden daar te komen, te zien of ik loog, maar vooral, haar angst, een naamloze, diepe angst, dezelfde die ik in de palm van haar hand had voelen kloppen, die dag in de vrachtwagen.

In de weken die volgden, vertelde ik haar over koelkasten, radio's, gasfornuizen, liften, trolley-bussen, wasmachines met wringer, films, vliegtuigen, de cycloon op Coney Island, de ondergrondse treinen, broodroosters, elektrische lampen: ‘s Avonds, ziet u, hoef je alleen maar het knopje aan de muur om te draaien en alle lampen in het huis gaan aan. Gewoon. Net als toveren. Alsof je 's avonds de zon aandoet.’

‘Vertel mij,’ zei ze op een keer, met een flauw spottend lachje, hebben die blanke mensen ook al die dingen of is het alleen de mensen die eruitzien zoals wij dan?’

Ik lachte. ‘Wa bedoelu,’ zei ik. ‘De blanke mensen hebben zelfs nog betere.’ Toen: ‘Ik heb een blank meisje uit mijn klas in elkaar geslagen, pas nog.’

‘Blanke mensen in elkaar slaan!’ Ze klonk alsof ze het niet geloofde.

‘U begrijpt toch!’ zei ik, een uitdrukking van haar gebruikend. ‘Ze schold me uit.’

Om de een of andere reden kon Da-duh het nog steeds niet bevatten en herhaalde met dezelfde gedempte, geschokte stem: ‘Blanke mensen in elkaar slaan! Oh mijn Jezus, de wereld is zo veranderd hoor, ik kan het echt niet meer herkennen zeg.’

Op een ochtend, toen we al bijna weggingen, nam Da-duh me mee naar een gedeelte van het dal waar we nog nooit waren geweest, een stuk dat donkerder en sterker overwoekerd was dan de rest, ondoordringbaar haast. Daar, op een kleine open plek tussen het dichte struikgewas, bleef ze staan voor een ongelooflijk hoge, enorm statige palmboom die vrijstaand oprees uit de grond en die je, meekijkend met de stam, hoog zag uittorenen boven de bomen eromheen. Hij leek het blauwe hemelgewelf te raken, pralend met zijn donkere bladerkroon te wuiven, recht in het verblindend witte gezicht van de late ochtendzon.

Da-duh keek lang naar me, voor ze sprak, en toen zei ze heel kalm: ‘Nou goed, zeg mij of je zoiets hoogs hebt in die plaats waar jij vandaan komt ja?’

Ik wenste bijna, toen ik haar gezicht zag, dat ik nee zou hebben kunnen zeggen. ‘Ja,’ zei ik. ‘We hebben in New York gebouwen die honderd keer zo hoog zijn. Een ervan heet het Empire State Building, dat is het hoogste van de wereld. Ik ben er vorig jaar geweest met mijn klas en ik was er helemaal bovenop. Het heeft meer dan honderd verdiepingen. Ik kan niet uitleggen hoe hoog het is. Wacht even. Hoe heet de heuvel waar ik laatst was, waar het politiebureau is?’

‘Je bedoelt Bissex?’

‘Ja, Bissex. Nou, het Empire State Building is veel en veel hoger.’

‘Je liegt het hoor!’ schreeuwde ze, trillend van woede. Haar hand geheven om me een klap te geven.

‘Nietes,’ zei ik. ‘Het is echt waar, als u me niet gelooft zal ik u er een ansichtkaart van sturen als ik thuis ben zodat u het zelf kunt zien. Maar het is veel en veel hoger dan Bissex.’

Al haar vechtlust trok uit haar weg, toen ze dit hoorde. De geheven hand, klaar om me te slaan, viel krachteloos omlaag, langs haar zij, en terwijl ze me stond aan te staren en niet mij zag, maar het gebouw dat hoger was dan de hoogste heuvel die ze kende, begon het koppige lichtje in haar ogen (amberkleurig als de vlam in de petroleumlamp die ze aanstak als het donker werd) te verflauwen. Tot ze zich tenslotte omdraaide, met een vaag gebaar dat

zelfs in het diepst van haar nederlaag probeerde mij en mijn wereld terzijde te schuiven, en langzaam door het dal begon terug te lopen met tastende, onzekere stappen, alsof ze opeens de weg niet meer wist, terwijl ik triomfantelijk, maar vreemd droevig geworden, achter haar aanliep.

De volgende morgen vond ik haar, gekleed voor onze ochtendwandeling, maar languit liggend op de rieten ligstoel in de kleine zitkamer waar ze weleens een slaapje deed tijdens de middaghitte, het gezicht gekeerd naar het raam naast haar. Ze leek dunner en plotseling onbeschrijflijk oud.

‘Mijn Da-duh,’ zei ik.

‘Ja, mm,’ zuchtte ze. Haar stem klonk lusteloos en het gezicht dat ze langzaam mijn kant opdraaide was, nu ik eraan terugdenk, als een Benin-masker, de trekken verstrakt, bijna verwrongen door een oeroud, onbenoemd verdriet.

‘Voelt u zich niet goed?’ vroeg ik.

‘Meisje, ik weet niet.’

‘Mijn Da-duh, ik ga wat bosthee voor jou koken,’ riep mijn tante - Da-duh's jongste kind - die bij haar woonde, uit het keukentje onder het afdak.

‘Wie zegt jou, ik wil bosthee?’ riep ze, en haar stem had een moment de oude autoritaire klank. ‘Je kan tegenwoordig niet meer even gaan liggen of er komt een of ander vals portret kijken of je dood bent. Kom bij me zitten, meisje,’ wees ze naast zich op de ouderwetse zitkamerstoel, ‘zinges wat voor ons.’

Ik zong voor haar tot het ontbijt om elf uur, al mijn ordinaire, oneerbiedige achterbuurtliedjes, en toen het bijna twaalf uur was, gingen we naar buiten, het land op. Maar het was een korte, sombere wandeling. Da-duh zag niet eens dat de mango's rijp werden en geplukt moesten worden voordat de jongens uit het dorp het deden. En als ze af en toe bleef staan en uitkeek over het suikerriet of omhoog naar haar bomen was het niet alsof ze hen zag, maar iets anders. Iets als een gigantische steenkolos had zich, leek het, tussen haar en het land gedrongen en belemmerde haar het zicht. Thuisgekomen sliep ze de hele middag op de ligstoel.

Zo bleef ze totdat we weggingen, verdeed de ochtenden doezelend op de stoel bij het raam, starend naar het land, alsof het al ten dode was opgeschreven. Om twaalf uur maakte ze het korte wandelingetje met mij over het terrein, meestal zwijgend, waarna ze naar huis ging om te slapen, tot het vallen van de avond soms.

Op de dag van ons vertrek deed ze haar strenge, enkellange witte japon aan, met de zwarte schoenen en de bruine vilthoed (haar stadse kleren, noemde ze ze), maar ze ging niet met ons mee naar de stad. Ze zwaaide ons uit op de weg bij haar huis en terwijl mijn moeder, in tranen, het afscheid eindeloos rekte, boog ze zich opeens naar me over en fluisterde in mijn oor: ‘Meisje luister, jij vergeet niet mij die foto van die gebouw te stuur, hoor!’

Toen ik de grote gekleurde ansichtkaart van het Empire State Building voor haar op de post deed, was ze dood. Ze stierf tijdens de befaamde staking van 1937, die begon toen we net weg waren. Op de dag van haar dood stuurde Engeland vliegtuigen die uit machtsvertoon laag over het eiland kwamen - zó laag, volgens de brief van mijn tante, dat door de luchtverplaatsing de rijpe mango's van de takken geschud werden in Da-duh's boomgaard. Angstig vluchtten alle mensen uit het dorp de suikerrietvelden in. Behalve Da-duh. Ze bleef in huis voor het raam, weten we van mijn tante, en keek naar de vliegtuigen die krijsend, als monsterlijke vogels, omlaag gierden, over het dorp, over haar huis; haar bomen werden door elkaar geschud, de jonge suikerriet-aanplant tegen de grond gedrukt. Voor haar moet het geleken hebben, toen ze daar lag, dat die dreigende zilveren gedrochten niet van plan waren weer uit de duikvlucht omhoog te komen, maar zich, net als de kevers met hun harde schilden die 's nachts als zelfmoordpiloten tegen de muren van haar huis te pletter vlogen, in extatische zelfopoffering op het land zouden storten en het volledig zouden verwoesten.

Toen de vliegtuigen eindelijk afzwenkten en de dorpelingen terugkeerden, vonden ze haar dood op de rieten ligstoel bij het raam.

Zij ging dood en ik leefde, maar nog altijd, tot op de dag van vandaag, in de schaduw van haar dood. Volwassen geworden, ging ik uit boetedoening een tijdje alleen op een zolder wonen boven een lawaaierige fabriek in New York en schilderde daar suikerrietzeeën en enorme draaiende Van Gogh-zonnen en palmbomen die als Tutsi-krijgers, uitgedost met veelkleurige pluimen, door een tropisch landschap schreden, terwijl het donderend gestamp van de machines beneden de vloer onder mijn ezel liet schudden en de spot dreef met mijn inspanningen.

De ogen geopend

Ana Lydia Vega[*]
(Vertaling Catherina Blaauwendraad)

> *And for to make you the more merry*,
> *I myself will gladly ride with you*.
> (Geoffrey Chaucer, *Canterbury Tales*)

Een explosie van rode wolken verlichtte de hemel en de schaduwen van de cassavebomen vielen in lange schuine strepen over het Bos van Guavate toen onze chauffeur de alarmerende bekentenis deed dat hij zijn ogen nauwelijks meer open kon houden. ‘Praat, geef raadsels op, vertel moppen,’ smeekte hij ons en wreef in zijn vrolijke ogen die elk van ons in de achteruitkijkspiegel aankeken. De radio, het laatste redmiddel van chauffeurs die in Morpheus' armen in slaap gewiegd worden, was stuk. Het was een kwestie van leven of dood: we moesten hem een opkikkertje geven om zijn ogen open te houden of anders zou de *público* de kortste weg nemen naar de eeuwigheid.

Er viel een korte stilte die eeuwig leek te duren, terwijl een van ons moed verzamelde om het ijs te breken. De passagier uit Maunabo, die ook onder minder zware omstandigheden goed van de tongriem gesneden was, bevochtigde gelukkig zijn lippen en stak van wal:

‘Buiten de stad waar ik woon, in de buurt van de vuurtoren bij Kaap Malapascua, leefde eens een man die zevenendertig kinderen had, allemaal bij verschillende moeders. Ik weet niet wat die man tussen zijn benen had, maar blijkbaar zou zelfs de Heilige Moedermaagd er geen weerstand aan hebben kunnen bieden.’

De verteller pauzeerde, om de reactie van zijn publiek af te wachten. De stilte was geladen en de gezichten leken wel gegoten in cement. Ik draaide mijn hoofd naar het raam om mijn zondige grijns te verbergen. Toen de chauffeur hartelijk lachte om zijn waardering te uiten voor deze kleine heiligschennis, vatte hij weer

* *Ana Lydia Vega (Puerto Rico, 1946) doceert Franse en Caribische literatuur aan de Universiteit van Puerto Rico en publiceerde drie bundels verhalen. Voor de bundel* Encancaranublado y Otros Cuentes de Naufragio *(1981) kreeg ze de Prijs van de Casa de las Americas*.

moed en vervolgde:

‘Zeker meneertje. Een GROOT gezin hield die vent er op na. En hij was nog een goeie echtgenoot en vader ook. Om niemand tekort te doen, sliep hij bij toerbeurt elke nacht in een ander huis.’ De chauffeur grinnikte weer, maar dit keer had hij gezelschap - een gepensioneerd schoolmeesterstype in een donker colbertje.

‘Maar het mooiste was dat de vrouwen van die man allemaal zo blij waren als maar kon met deze regeling en dat zij het rooster maakten waar hij elke nacht moest slapen. En als er een bijvoorbeeld een boodschap moest doen of zo, paste een ander voor haar op de kinderen. Je zou haast denken dat het Mormonen waren!’

De hilariteit van de chauffeur was onweerstaanbaar. Alleen al bij het horen van zijn astmatische gegier moesten de andere passagiers wel meelachen. Ik moet bekennen dat ik persoonlijk de laatste opmerking niet zo grappig vond.

‘Het liep gesmeerd voor die kerel. Hij werkte hard op het land en zo, en kluste wat bij in de stad als hij de kans kreeg, en met Gods hulp en die van zijn schare vrouwen en zijn voedselbonnen van Uncle Sam zorgde hij zo goed en zo kwaad als het ging dat iedereen in die zevenendertig huizen brood op de plank en kleren aan het lijf had.’

Een charismatische dame in wit gewaad, met een koord met rode balletjes aan de uiteinden om haar middel geknoopt, kon haar verontwaardiging niet langer bedwingen.

‘Mooi is dat! Hij hoefde geen vieze luiers te verschonen of pisangs te pellen voor de *tostones*...’

‘Maakt u zich nou niet zo druk, mevrouw,’ zei de man uit Maunabo vriendelijk. ‘U zult zo zien wat er met die meneer gebeurde. Lekker is maar een vinger lang, en dan nog... Er is per slot geen muisje, zoals ze zeggen, of het heeft wel een staartje. Wat ik zeggen wou: die man vulde, als elke brave burger, ieder jaar zijn aanslagbiljet in en betaalde zijn belastingen. En ieder jaar stond er weer een langere lijst op zijn aangifte van degenen voor wie hij kostwinner was. Aanvankelijk lieten die jongens van de inkomstenbelasting hem zijn gang gaan, maar toen de regering het in economisch opzicht moeilijk kreeg - of liever gezegd, nog moeilijker dan eerst - hadden ze daar een inspecteur rondlopen, zo'n horzel van een kereltje dat hoopte hogerop te komen bij de overheid als beloning voor de manier waarop hij eerlijke hardwerkende mensen hun zuurverdiende geld afhandig maakte, en dit inspecteurtje stuurde

een brief naar die man. “U dient een geboorteakte te tonen,” of iets van die strekking stond er in de brief te lezen, “of een doopbewijs en sofi-nummer van ieder die naar uw zeggen te uwen laste is.” Wat een toestand, dames en heren, want noch hij noch zijn vrouwen hadden ooit de moeite genomen die kinderen te laten inschrijven - niet bij de plaatselijke Burgerlijke Stand en evenmin bij de kerk. En stelt u zich eens voor wat deze man in dit stadium van het hele verhaal overhoop zou moeten halen om die schare van zevenendertig christenkinderen allemaal ineens geregistreerd te krijgen - met nog maar twee weken te gaan tot 14 april middernacht, de uiterste datum op de aangifte, of anders zwaaide er wat. Ik zeg u, als ik in zijn schoenen had gestaan, had ik een lening genomen, al zou ik voor de rest van mijn leven diep in de schuld hebben gezeten, liever dan dat ik me uit eigen verkiezing door zo'n ambtelijke molen had laten draaien...’

‘Maar wat deed hij?’ vroeg de jongen met de walkman. Toen hij iedereen had zien lachen, had hij zijn koptelefoon afgezet en nu had de realiteit hem in haar greep gekregen.

‘Een bevriende advocaat raadde hem aan zich aan de wet te houden, dat was het beste wat hij kon doen, maar deze man had niet de tijd noch het geduld om die weg te bewandelen. Verscheidene nachten lag hij te piekeren in bed en plotseling ging hem een licht op. De volgende dag ging hij naar een autodealer in Maunabo - die dealer was hem kennelijk iets schuldig - en reserveerde drie busjes - van die grote waarin ze tegenwoordig de kinderen naar school brengen, met van die deuren die langs de buitenkant schuiven. Hij reserveerde dus drie van die busjes en scharrelde persoonlijk twee werkloze *público*-chauffeurs op, en met hem achter het stuur van het ene busje en die andere twee achter het stuur van de andere, gingen ze van huis tot huis en pikten kinderen op in alle kleuren en maten. Van tweejarige dreumesen tot grote, stoere jongens van achttien. Die kinderen, stel je voor, hadden de dag van hun leven. Onder het rijden zongen ze liedjes en riepen vieze woorden uit het raam naar mensen langs de weg. De andere twee chauffeurs reden door de bergen alsof de duivel hen op de hielen zat - ze konden haast niet wachten tot ze van die etters van passagiers verlost waren. Maar die man waar ik u over aan het vertellen ben zat achter het stuur of hij een zondags uitstapje maakte, glimlachte stil voor zich heen en neuriede.

Toen ze dat grote nieuwe belastingkantoor in het oog kregen,

aan de rand van de oude wijk van San Juan, wenkte hij de andere busjes naar de kant van de weg, stapte uit, en liep van busje tot busje met instructies: “Als we er zijn, moeten jullie kinderen allemaal met mij uitstappen, de trap opgaan die jullie daarbinnen zien en zoveel herrie maken als je kan... Ik wil dat jullie een heisa maken zoals die mensen nog nooit hebben beleefd, en als iemand ook maar een woord tegen jullie zegt over stil zijn en je gedragen, dan zeg je maar dat ze met je vader moeten praten - ik blijf bij jullie. Allemaal begrepen?” Hadden ze het begrepen? Is de paus katholiek? Die arme mensen bij de Belastingdienst wisten niet wat hen overkwam. Toen die horde de voordeur van het gebouw binnenviel, was het een wonder dat het dak niet naar beneden kwam. En hun vader daarachter, die maar stilletjes liep te glimlachen.’ De buik van de chauffeur ging op en neer, en raakte het stuur bij elke nieuwe uitbarsting van hilariteit. Wij passagiers popelden om te horen hoe of wat...

‘Jawel dames, heren - die man loopt naar het bureau van dat inspecteurtje, zo kalm als je maar denken kan, met die hele heidense bende achter hem aan. Die kinderen spookten van alles uit, deden laden open en dicht, wroetten rond in de prullenbakken, namen telefoons op, slepen potloden, alles wat je maar bedenken kan, je kon de herrie tot op de Plaza Colón horen. Hoe dan ook, de man zegt tegen die inspecteur, zo gedwee als maar kan: “Hier zijn de zevenendertig personen te mijnen laste waar u naar vroeg, meneer. Als u een papiertje voor ons hebt kunnen we hun namen voor u opschrijven...”

Het inspecteurtje keek hem een poos aan. Hij wist niet wat hij zeggen moest. En die kinderen bleven maar laden open en dicht doen, papieren aan elkaar nieten en achter elkaar aan rennen rond de bureaus in het kantoor... Uiteindelijk staat de inspecteur op, trekt zijn das iets rechter en gaat op zoek naar zijn chef om te zien of die hem uit deze toestand kan redden. En die kinderen rennen achter hem aan, springen in het rond, draaien radslagen en knijpen hem in zijn achterste. Ongeveer tegelijkertijd komt de chef naar buiten en springt uit z'n vel - na een minuut of tien was hij zijn stem al kwijt van het schreeuwen tegen die barbaren dat ze hun mond moesten houden en stil moesten staan en uiteindelijk dreigde hij de bewakingsdienst te bellen als die man niet ogenblikkelijk zou vertrekken, hij en zijn zevenendertig wilde beesten. Hij had het nog niet gezegd of het was al gebeurd, wat dacht je. Nog

steeds schreeuwend en rondspringend en krijsend als een troep bavianen waren ze de trap af en het gebouw uit voor je het wist.

Als beloning omdat zijn kinderen zich zo goed gedragen hadden, nam die vent ze allemaal mee naar de McDonald's in Puerta de Tierra voor hij ze terugreed naar Maunabo. Dat is tien jaar geleden. En die vent stelt nog steeds ieder jaar in maart de lijst van personen te zijnen laste op, en tot op de dag van vandaag peinst de Belastingdienst er niet over om hem nog lastig te vallen. 't Is zoals ze zeggen: “Je moet oppassen wat je vraagt, want straks krijg je het nog.”’

Er kwam applaus van de chauffeur en de gepensioneerde schoolmeester. De verhalenverteller uit Maunabo glimlachte tevreden en zei dat nu iemand anders aan de beurt was. Tot onze verrassing diende de jongen met de walkman zich aan.

‘In Arroyo, waar mijn grootmoeder woont, zijn allemaal van die branden geweest. Er zijn bedrijven, suikerrietvelden en huizen tot de grond toe afgebrand, en er waren zelfs een paar vrouwen die zich helemaal overgoten met benzine en zichzelf toen in de fik staken. Mijn oma zegt dat het komt door de vloek van die matroos die een keer ziek werd op een schip, hij kreeg een erg besmettelijke ziekte, ik weet niet meer hoe ze zei dat 't heette, en de bemanning zette hem overboord in een klein bootje en stak hem in brand.’

‘Wanneer ging hij dood?’ vroeg de man van Maunabo, in de war gebracht door dat laatste feitje.

‘Dat is het nou juist man, ze *staken hem in de fik*, snap je? Ze. Hebben. Hem. Levend. Verbrand.’ De jongen sprak ieder woord afzonderlijk en zeer, zeer zorgvuldig uit, alsof hij het tegen een liplezer had. Het bracht hem een beetje van zijn stuk dat niemand de clou van het verhaal had opgepikt.

De chauffeur was teleurgesteld door de kortheid van het verhaal; hij dreigde opnieuw in slaap te vallen als we niet met iets beters op de proppen kwamen. De charismatische dame ging de uitdaging aan.

‘Ik kom ook uit Arroyo en het is inderdaad zo - je zou denken dat het vuur iets heeft tegen dat arme stadje van me. Het verhaal dat ik ga vertellen vond een flinke poos geleden plaats. Ik zal geen namen noemen, voor het geval iemand van u de mensen kent - daar in Arroyo is iedereen familie van elkaar of staat op het punt het te worden.

Wat er gebeurde was dat ergens rond de eeuwwisseling een

weduwe van de Canarische Eilanden naar Arroyo verhuisde. Die dame had een volwassen zoon en een hoop geld. En al gauw gebeurde wat wel moest gebeuren, de jongen werd verliefd. Hij werd verliefd op een aardig meisje dat hij daar in de stad ontmoet had en besloot dat hij wilde trouwen. Het probleem was alleen dat de huid van het meisje een tikje donkerder was dan de zijne. Dus zijn moeder wilde er niets van weten, en niet alleen vanwege haar huidskleur - de waarheid was dat geen enkele meid ooit goed genoeg was voor haar jongen. En om dat huwelijk te verhinderen werd ze zelfs ziek en zo. Maar de zoon hield voet bij stuk. En omdat hij volgens de wet oud genoeg was om te trouwen kon zijn moeder er niet veel tegen doen. Uiteindelijk krijgt hij er op een dag genoeg van om te wachten tot zijn moeder zich bedenkt, hij sleept dat donkere meisje mee, ze praten met een priester en de volgende dag had ze een trouwring om haar vinger. Ze gingen in een klein huisje wonen dat ze huurden in de stad. Nu was deze jongeman een goede zoon en hij bezocht zijn moeder elke week, vaste prik. Haar deur stond voor hem open, maar haar schoondochter liet ze nog geen voet op de veranda zetten. Ze keurde dat kind geen blik waardig.

Goed, de tijd verstreek en de zoon en zijn kersverse vrouw ontdekten dat ze met Gods zegen een kind zouden krijgen. Het was bij de geboorte zo blank als de vader, maar nog wilde de grootmoeder er niet eens naar kijken. Toen, een jaar nadat de baby geboren was, begonnen er vreemde dingen te gebeuren in het huis van de zoon en de schoondochter - sleutels verdwenen, de kraan ging vanzelf open en dicht, er kwam rook uit het toilet... Op een nacht kwam een troep grote zwarte honden het erf op en bleef daar de hele nacht blaffen. Het werd steeds akeliger. Dus tenslotte liet het meisje de priester komen. Die zei een stuk of twee, drie *dominus vobiscums* in de woonkamer, de badkamer en alle slaapkamers, en sprenkelde wat wijwater door het hele huis heen. Maar diezelfde nacht waren de zwarte honden weer terug, het bed schudde en alle luiken in de voorkamer gingen uit zichzelf open en dicht.’

De vertelster had haar stem gedempt, hetgeen de sinistere sfeer van haar verhaal onderstreepte. Wij bogen ons allemaal naar haar toe, inclusief de chauffeur, omdat we geen woord van de geschiedenis wilden missen. De nacht was gevallen en op de weg door het bos was de lucht koel. Ik draaide heimelijk mijn raampje omhoog,

voor het geval een avontuurlijke geest van plan zou zijn zich bij ons te voegen.

‘Toen liet het meisje haar tante komen, die verstand van zaken had. En die zwarte *espiritista* was nog niet van de voordeur naar de woonkamer gelopen of het lichtarmatuur kwam van het plafond naar beneden gestort en viel zowat boven op haar. “*Ay Santa Marta!*” roept ze en kijkt omzichtig rond, “in dit huis is kwaad aan het werk,” en ze gaat er naar op zoek. Ze keek overal rond, haalde het hele huis zowat ondersteboven op zoek naar het voorwerp dat al deze ellende veroorzaakte. Maar hoe ze ook zocht en zocht, ze kon de lok haar of wat het dan ook was nergens vinden. Dus ze pikte een van die geesten op die je zowat overal tegenkomt, ze pikte die geest op en die begon door haar mond te spreken. “Je schoonmoeder heeft dit gedaan,” zegt de geest tot het meisje, “zij is degeen die je dit aandoet, en zolang je het voorwerp niet vindt waar het door komt, zullen de geesten die ze op je heeft losgelaten je nooit met rust laten.”’

‘Wat ze hadden moeten doen, is een stel kerels naar het huis van die schoonmoeder sturen om haar te leren haar neus niet in andermans zaken te steken,’ verklaarde de chauffeur, maar hij maakte een bezwerend gebaar, voor het geval dat.

‘Of haar beheksen met sterker toverij dan waarmee ze hen behekst had,’ zei het gepensioneerde schoolmeesterstype, dat niet voor niets uit Guaynama kwam - de heksenhoofdstad van Puerto Rico, zoals iedereen je kan vertellen.

‘Hoe dan ook, die nacht, toen de zoon van de weduwe dit allemaal te weten kwam, wou hij het natuurlijk niet geloven. Hoe kon zoiets nou? Zijn moeder, zo'n keurige, katholieke vrouw... Maar zijn vrouw was overtuigd en ze weigerde om ook nog maar één nacht in dat huis te slapen zolang de betovering niet was opgespoord en ongedaan gemaakt. En ze hield voet bij stuk, zodat haar man tenslotte beloofde dat hij de volgende dag een ander onderkomen voor hen zou vinden. In de tussentijd gingen ze doodsbang naar bed en het duurde uren voor ze de slaap konden vatten. In de loop van de ochtend werden ze plotseling wakker van een geur alsof er iets in de brand stond. Een sterke geur nog ook. Hij vloog overeind om te zoeken waar het vuur was, en zij had haar peignoir nog maar half aan toen ze de baby hoorde huilen. Dus het meisje rent, alleen gekleed in haar nachthemd, de kinderkamer in. En daar - *ay Virgen del Carmen*, ik krijg kippenvel als ik er maar aan

denk - vond ze haar baby in vlammen, als een soort menselijke fakkel die onder het muskietennet lag.'

De hemel zij dank waren we inmiddels op de snelweg gaan rijden, waar de lampen van de auto's niet alleen de weg verlichtten maar ook onze angst een beetje verjoegen.

'Wat gebeurde er met de weduwe? Hebben ze haar te pakken gekregen?' vroeg de chauffeur, die onbewust zijn wraakgevoelens op het gaspedaal afreageerde.

'Wat er ook gebeurde, het gebeurde niet met de weduwe, het gebeurde met die arme schoondochter. De weduwe beschuldigde haar van moord en aangezien de oude dame geld had en een boel connecties, draaide ze de zaken zo dat haar schoondochter werd afgevoerd naar San Juan en opgesloten in een gekkenhuis.'

De gepensioneerde schoolmeester stelde de vraag die we allemaal in gedachten hadden gesteld: 'En de echtgenoot dan? Deed die niks?'

'Natuurlijk deed hij iets,' zei ze, met een gebaar van afkeer. 'Hij ging terug naar de Canarische Eilanden met zijn moeder... Zo zie je maar weer hoe laf en bedrieglijk sommige mannen zijn.'

De moraal van het verhaal riep protest op in bepaalde gelederen - de vier vertegenwoordigers van de mannelijke sekse, die in het voertuig in de meerderheid waren. De gepensioneerde schoolmeester was vastbesloten de eer van zijn sekse te redden en kon geen betere manier verzinnen dan de uitdaging aan te nemen en het volgende verhaal te vertellen:

'In een stad aan de zuidkust waarvan ik mij de naam niet wil herinneren, woonde een zakenman in een mooi groot deftig huis dat zich naast zijn winkel bevond, gelegen bij de brandweerkazerne. Zijn vrouw was ook deftig - een rijzige, blanke buitenlandse dame met blauwe ogen. Ze was erg mooi, maar ook een beetje, u weet wel...'

De charismatische dame kneep haar lippen samen als voorbereiding op de verwachte aantasting van haar eerbaarheid; de chauffeur verwelkomde gewoontegetrouw luidkeels het mogelijke vervolg.

'...een hete bliksem... Eén man was niet genoeg voor haar, zullen we maar zeggen. Of twee. Of drie. Of vier. De arme echtgenoot was zo'n hoorndrager dat ze overal uit zijn hoofd groeiden - hij leek het rendier van de kerstman wel. Natuurlijk had hij er geen benul van dat hij werd... *bedrogen* is, geloof ik, het nette woord

ervoor, omdat hijzelf een beetje... u weet wel... traag van begrip was.'

De chauffeur stikte nu van het lachen, de heer uit Maunabo viel hem bij en de dame uit Arroyo opende haar ogen en haalde diep adem. De jongen met de walkman wierp mij een raadselachtig knipoogje toe; ik had geen idee hoe ik daarop moest reageren.

'De dame gaf de voorkeur aan, hoe bedenk je het, brandweerlieden. En omdat ze die vlak bij de hand had, snapt u, gaf ze haar echtgenoot elke avond een kopje lindebloesemthee met twee of drie slaappillen, en terwijl hij lag te snurken bracht zij de nacht door met het blussen van brandjes.'

'Lieve God!' mompelde de charismatische dame zachtjes, en op zoek naar morele steun richtte ze haar woedende blik op mij. Ik wist niet of ik ernstig moest kijken of me ervan afmaken met een harde lach, dus bleef ik zitten met een soort halve grijns op mijn gezicht en zag er volkomen idioot uit.

'De vrienden van de echtgenoot ontdekten natuurlijk wat er gaande was en waarschuwden hun gabber, zodat hij actie kon ondernemen ter verdediging van het thuisfront. De brave man dacht er lang over na, want hij kon maar moeilijk geloven dat zijn vrouw hem bedroog met het halve brandweerkorps. Op een nacht besloot hij te doen alsof hij de lindebloesemthee dronk die zijn vrouw altijd voor hem klaarmaakte, en dus lag hij wakker en staarde lange tijd naar het plafond, terwijl hij deed of hij sliep. Al gauw hoorde hij geluiden in de kamer naast hem, dus hij stond op, sloop de achterdeur uit, stak de straat over en ging op de loer staan achter een boom. Wat hij te zien kreeg was een hele parade van brandweerlieden die zijn huis in en uit gingen en hij realiseerde zich eindelijk wat er al die tijd aan de gang was geweest. Maar hij beheerste zich - hij wachtte tot de laatste naar buiten was gekomen voor hij iets ondernam. Toen stak hij de straat over en ging zijn huis weer binnen.'

Ondanks de onorthodoxe presentatie van de verteller hingen wij allemaal aan zijn lippen. Zelfs de charismatische dame hield zich in, zodat we snel tot de ontknoping konden komen.

'Degenen die erbij waren, zeggen dat de echtgenoot als een waanzinnige te keer ging. Ze zeggen dat zijn gezicht paars zag van woede. Hij gooide de deur open, stapte de slaapkamer in, greep zijn vrouw bij haar haren, sleepte haar naar buiten de veranda op en smeet haar op straat, zo naakt als bij haar geboorte.'

Nu lachte er niemand. De abruptheid van het slot had ons de adem benomen.

‘Zo ziet u, dame,’ zei de verteller onmiddellijk, ‘wij mannen mogen bedrieglijk zijn, maar vrouwen kunnen nog veel bedrieglijker zijn dan wij.’

‘Sommigen zijn dat inderdaad,’ zei de man uit Maunabo op verzoenende toon, ‘maar de meeste vrouwen zijn, zoals u weet, trouwer dan wij mannen, beste vriend, zoals mijn moeder en naar ik aanneem de uwe ook.’ Het sentimentele erbij halen van onze moeders deed de gemoederen wat bedaren. In feite was de laatste verhalenverteller zo teerhartig geworden dat hij niet eens door had dat de zuiverheid van zijn moeder eventjes, hoe subtiel ook, ter discussie had gestaan.

‘Dat is niet het hele verhaal,’ zei de charismatische dame plotseling, en we draaiden ons allemaal naar haar om. ‘U heeft maar één kant verteld. U heeft het laten klinken of die arme vrouw de slechterik was.’

De man uit Guayama sperde zijn ogen wijdopen en haalde zijn schouders op, in schijnbaar volmaakte onschuld. Maar de dame in het witte gewaad was niet te vermurwen. Ze keek hem recht in de ogen en sloeg haar armen afkeurend over elkaar.

‘Dan vertelt u het toch, vertelt u het dan,’ drong de chauffeur aan, terwijl er een nieuwe gloed in zijn ogen kwam. De dame nam de uitnodiging in overweging, aarzelde een paar tellen en stortte zich toen zonder verdere omslag in het verhaal, terwijl haar vingers met de uiteinden van haar ceintuur speelden en haar blik op het raam gericht bleef.

‘Wat er gebeurde was dat de zakenman waar we het over hadden zelf ook geen heilige was. Zijn idee van plezier bestond eruit dat hij onwetende jonge meisjes van het naburige platteland meenam naar een huis van lichte zeden in de stad, om daar zijn gang met ze te gaan.’

Die uitdrukking deed de jongen met de walkman glimlachen. Maar hij sloeg beschaamd de ogen neer toen mijn blik de zijne ontmoette.

‘Die tent stond bekend om de feesten die ze daar gaven - de meest verloederde mannen van de hele zuidkust met hun maîtresses en hoeren en veile vrouwen. Een orgieën dat ze daar hadden, orgieën waar Romeinse keizers van zouden hebben gebloosd.’

‘Toe nou...’ sputterde de schoolmeester, die zich niet prettig

voelde met de wending die het verhaal had genomen. De charismatische dame was echter geenszins van plan het veld te ruimen.

‘Zijn vrouw,’ dramde ze door, ‘had natuurlijk geen weet van dat soort geintjes. De hele wereld wist wat er gaande was, maar omdat haar man haar opgesloten hield in dat mooie grote huis van ze, zonder familie of vrienden, kon ze er niets over te horen krijgen. Dan komt er rond die tijd een knap jong meisje in huis werken. Die man van haar was met het meisje aan komen zetten, zogenaamd als hulp. Het meisje was beleefd en gehoorzaam, echt een aardig kind, en de vrouw was dolblij met 'r.

Op een dag bij het schoonmaken stak de hulp haar hand achter een boekenkast in de kamer die de man als kantoor gebruikte. En waar ze de hand op legde, achter een valse wand, was niets minder dan een hele stapel boeken, goed ingepakt en samengebonden met een touwtje. Omdat het arme kind niet kon lezen, had ze er geen idee van dat ze op een verzameling smerige boeken was gestuit - elk boek stond op de Index die de katholieke kerk bij houdt van verboden boeken. Maar ze wist heus wel hoe je plaatjes moest kijken, en omdat de boeken haar nieuwsgierigheid hadden gewekt, begon ze te bladeren in een opvallend dik groot album dat ze tussen twee kleinere boeken uit zag steken. Stelt u zich de uitdrukking op het gezicht van dat arme onschuldige meisje eens voor als ze de inhoud ziet - al die foto's van de echtgenoot en zijn walgelijke vrienden die vreselijke dingen doen met kleine meisjes van twaalf en dertien jaar oud, en met negerinnen en zelfs met dieren, o mijn God...’

‘Dat moeten me de orgieën wel geweest zijn,’ zei de chauffeur gefascineerd en niemand durfde te lachen.

‘Ze wilde niet in de problemen komen, dus ze hield haar mond over wat ze gevonden had. *Ieder het zijne, nietwaar*, zal ze wel hebben gedacht. Maar Gods wegen zijn ondoorgrondelijk en wat er aan de hand was, was dat die zakenman waar we 't over hebben al een oogje had op het meisje dat hij in huis had gehaald om zijn vrouw met het huishouden te helpen, en rond die tijd begon hij zo'n beetje aan haar te zitten telkens als ze binnen handbereik kwam. In het begin probeerde ze zijn hand weg te duwen, je weet wel, zó, en er verder niet moeilijk over te doen, maar die man bleef maar doorgaan en doorgaan, en probeerde dat kind in een hoek te drijven als hij de kans zag. De nacht dat hij haar kamer probeerde binnen te dringen was haar grens bereikt. Ze pakte haar spullen en de vol-

gende morgen nam ze afscheid van de vrouw. Het geval wilde dat ze mevrouw graag mocht, mevrouw was echt goed voor haar geweest, dus toen ze haar mond opende om te vertellen dat ze vertrok, barstte ze in huilen uit als een kind van negen. De vrouw wist niet wat ze ervan moest denken en begon vragen te stellen. Ze bleef doorvragen en ten slotte vertelde het kind haar de waarheid. De vrouw wilde haar natuurlijk niet geloven, maar het meisje nam haar bij de hand, leidde haar naar het kantoor van meneer en liet haar de valse wand en het album zien, met de smerige plaatjes en alles.'

Na de vereiste pauze om haar woorden in te laten zinken kon de charismatische dame niet nalaten de laatste spijker er ook nog even in te rammen. 'U ziet nu wel,' zei ze glimlachend, 'hoe zo'n verhaal verandert afhankelijk van wie het vertelt.'

Maar de man uit Guayama had zijn tong nog niet verloren. 'Mag ik zo vrij zijn u te vragen,' zei hij op een toon die veel te beleefd was voor de gelegenheid, 'waar u precies uw versie van het verhaal vandaan hebt?'

Het was de chauffeur, verrassend genoeg, die de dame te hulp kwam. 'Van dezelfde plaats als waar uw versie vandaan komt, en heeft iemand *u* gevraagd hoe u daar aan kwam?' En hij verbrak de stilte met een van zijn onnavolgbare lachbuien.

Een behaaglijke stilte daalde op ons neer. De chauffeur, die ons over de snelweg van Caguas loodste, keek nu monter en wakker uit zijn ogen. We zouden weldra de afslag naar Río Piedras bereiken. Ik wist dat het volgens het boekje nu mijn beurt was, maar gelukkig was de rit bijna ten einde. Net toen ik dacht dat ik het gered had, deed de stem van de man uit Maunabo mij opschrikken:

'Zeg jongedame, gaat u ons geen verhaal vertellen?'

De chauffeur en de andere passagiers vielen hem bij. Maar ik schudde mijn hoofd en haalde mijn hele voorraad smoezen uit de kast - ik had niets interessants te vertellen, het leven in San Juan was zo saai, er gebeurde nooit iets, en we zouden nu toch snel bij het plein komen, dan zouden we allemaal uitstappen en ieder zou zijn eigen weg gaan, dus ik had eigenlijk helemaal geen tijd om iets te vertellen. Maar iedereen drong zo aan dat ik uiteindelijk moest beweren dat ik een zere keel had. Door plotseling het geluid van zijn walkman hard te zetten en ons te overdonderen met de laatste hiphop-hit redde de jongen met de walkman mij. En omdat de jonkies één lijn trokken, stopten de ouwetjes van de zuidkust einde-

lijk met aandringen en legden zich erbij neer dat ze het laatste stukje van de rit in stilte zouden moeten afleggen.

Op het plein in Río Piedras nam het afscheid nemen de nodige tijd. Mensen stelden zich aan elkaar voor (eindelijk met naam en toenaam, bedoel ik) en schudden elkaar hartelijk de hand. De man uit Guayama, die brandweerman bleek te zijn en geen gepensioneerde schoolmeester, tekende een plattegrondje voor ons op een servet zodat we allemaal eens bij hem thuis langs konden komen. De chauffeur gaf ons zijn kaartje en zei verscheidene keren dat we hem vooral moesten bellen als we weer eens ‘die kant op wilden’.

‘Neem de volgende keer een kop koffie voor je gaat rijden,’ adviseerde de charismatische dame en tilde een doos op, met een heleboel touw eromheen, die verrukkelijk naar rijpe mango's rook.

De chauffeur lachte weer eens zoals alleen hij het kon.

‘Allemachtig,’ zei hij, ‘dat is gewoon een truc van me om de mensen aan het vertellen te krijgen...’

Ik liep de Georgetti af naar mijn apartement en was nog niet ver, toen ik het onheilspellende gevoel kreeg dat iemand me volgde. Gezien het feit dat straatroof verre van denkbeeldig was, bij wijze van welkom in de grote stad, draaide ik me om en ontdekte dat het de jongen met de walkman was. Ik bedankte hem voor zijn hulp in de *público* en we liepen samen verder richting Ponce de Léon. Hij vertelde dat hij overdag college liep en 's avonds ijs verkocht in Los Chinitos.

‘Kom eens langs voor een ijsje van de zaak,’ zei hij, dit keer met een minder dubbelzinnige knipoog. En toen we op het punt stonden uit elkaar te gaan:

‘Zeg, hoor eens, wat doe jij eigenlijk? Werkje hier of zo?’

Ik glimlachte alleen maar, zwaaide verlegen gedag, en liep door. Ik wilde de magie van dat ogenblik niet verstoren. Mijn hoofd zat vol woorden, en ik kon haast niet wachten tot ik achter mijn schrijfmachine zou zitten en dat eerste blad papier er in zou rollen.

Vertaalde poëzie

Contradans

Edward Baugh[*]
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Dat landvolk dat een *écossaise* danst
bij shac-shac en viool in het ene vertrek
van school-annex-dorpshuis
denkt nooit aan *roots*.
Miss Bibsy leidt, losbollig
met Sam's gedeukte gleufhoed op.
Uitbundig van zwaaiende verende
billen. Lees Afrika.

We kwamen er op zoek naar het echte volk
het onbevlekte idee onaangetast door ironie
en wat kon echter zijn dan Bibsy's
vereelte hiel, vol zelfbewustheid stampend
op die harde grond?
De nacht rolt binnen uit de oceaan
spoelt over het eiland
en her-ensceneert migraties.

Country dance

Those country folk dancing a *schottische*
to shac-shac and fiddle in the one-room
schoolhouse-cum-village hall
are not concerned with origins.
Miss Bibsy leads, rakish
in Sam's battered fedora.
Unstaid her sweep and bounce
of buttock. Read Africa.

We had come seeking the true folk
the immaculate idea untouched by irony,
and what could be truer than Bibsy's
callused heel stamping its assurance
on this hard ground?
Night, rolling in from the Atlantic
washes over the island
re-enacting migrations.

* *Edward Baugh (Jamaica, 1936) doceert Engelse letteren aan de University of the West Indies, Jamaica, en publiceerde vooral poëzie. Hij schreef de eerste studie over Derek Walcott, Zijn enige bundel is 'A Tale from the Rain Forest' (1988).*

[Vervolg Nederlands]

De klacht van de zee is de zucht van de stammen.
En in de pauze tussen twee brekers
klonk daar een doedelzakriedel?
Zal je een zorreg zijn, Sammyknul,
Scotian is een distrik van Barbados,
vandaar bij helder weer als je goed kijkt
kan je net doen as of je de gouwe kust ziet.
De nacht die binnenrolt uit de oceaan
spoelt over het eiland.
Later, als ik mijn weg zoek
de heuvel af
in het donker
veert de muziek in mijn hoofd
als licht.

[Vervolg Engels]

The sea's complaint is the sigh of the tribes.
And in the pause between two breakers
was that a skirl of bagpipes?
Doan worry bout dat, Sammy boy,
Scotian is a districk in Barbados
from where, on a clear day, if you eye clean
you can make believe you seein the golden shores.
Night, rolling in from the Atlantic
washes over the island.
Later, picking my way
down the hill
in the dark
the music bounces in my head
like light.

Zwaardvissoep
Edwidge Danticat
(Vertaling René Smeets)

toen papa werd vermoord
op de hoek van een
straat in Haïti
was hij net op weg
om vruchtensap voor bij
mijn eten te halen.

iemand zag
iemand anders
iemand die ze altijd al
hadden willen neerschieten.

en dus kwamen ze naar buiten
en dus schoten ze
en niemand raapte hem op
of zei iets tegen ons.

hij bleef liggen op straat
de hele zondag lang
de soldaten spuugden
op hem en draaiden zijn gezicht
weg van de zon
weg van de hemel.

de ene soldaat zag een andere
was me dat een soldaat
die schieten wilde
in zijn plaats werd papa neergeschoten.

Sawfish Soup

when papa was killed
in a corner in the
streets of Haiti
he was just getting
juice for me to have
with dinner.

someone saw
someone else
someone they always
sought to shoot.

so they came out
so they shoot
and no one picked
him up or said anything to us.

he stayed on the street
that whole Sunday

the soldiers spit
on him and forced
his face out of the sun
away from the sky.

someone saw
sought us out
said he was just
a passerby.

one soldier saw another
some soldier he was
seeking to shoot
papa was shot instead.

[Vervolg Nederlands]

toen mama hoorde
dat papa was gedood
op de hoek
van een straat in Haïti

weende ze niet.
hij ging net
vruchtensap halen
voor bij mijn eten.

ze zei: sorry, geen soldaat
zal mij zien snikken
ze zullen zien dat iemand
door hun schoten werd gewond
en dat zal hun kracht geven.

toen papa werd gedood
op de hoek van een
straat in Haïti
deed het pijn
zijn eten weg te gooien

de zwaardvissoep en de
rijpe banaan die mama had gekookt
die wierp ze niet weg

ze staan nog altijd op tafel.
zij zei: als er iemand
op de hoek van een
straat in Haïti wordt gedood
hoe kun je dan zijn zwaardvissoep
opzij schuiven als

je nog altijd niet
genoeg kracht hebt om
je over zijn lijk te buigen
en hem van de straat
te stelen.

[Vervolg Engels]

when mama heard that
papa was killed
in a corner of
a street in Haiti

she did not cry.
he was just getting
juice for me to drink
with dinner.

she said sorry no soldier
is going to see me sobbing.
they'll see that someone
was hurt by their shots
and that will give them strength.

when papa was killed
in the comer of a
street in Haiti.
it was hard to
throw out his dinner.

the sawfish soup and
ripe plantain mama had cooked.
she did not throw them out.

they're on the table still.
she said when someone is
killed in the comer
of a street of Haiti
how can you discard his
sawfish soup when

you still don't have
enough strength to go
and stand over his
corpse and steal him
out of the street.

Vier gedichten

René Depestre[*]

(Vertaling René Smeets)

Jeugdherinnering

Als jongeling
Leefde hij in een stad
Die een legende was
Aan de rand van de Caribische Zee.
Ais je wou, kon je je
In om het even wat veranderen
Je kon een boom zijn
Die rondloopt en rum drinkt
Een rund dat orgel speelt
Op een zondag in de kerk
Een leeuw die van alle notarissen
Van de stad hoorndragers maakt
Op een avond van zijn jeugd
Was hij dus een renpaard geworden
Hij doorkruiste de stad in galop
Hij hinnikte en nodigde de mensen uit

Souvenir d'adolescence

ÀOlga Elissagaray

Quand il était adolescent
Il vivait dans une ville
Qui était une légende
Au bord de la mer caraïbe.
Si on voulait on pouvait
Se changer en n'emporte quoi
On pouvait être un arbre
Qui marche et boit du rhum

Un boeuf qui joue de l'orgue
Le dimanche à l'église
Un lion qui rend cocus
Tous les notaires de la ville
Lui, un soir de son adolescence
Il était devenu en cheval de course
Il traversait la ville au galop
Il hennissait et invitait les gens

* *René Depestre (Haïti, 1926) is de belangrijkste nog levende Haïtiaanse auteur, die als negentienjarige debuteerde met de bundel 'Etincelles'. Hij leefde voornamelijk in ballingschap, o.a. in Cuba en Frankrijk, waar hij nog woont. In 1988 kreeg hij internationaal erkenning, toen zijn roman 'Hadriana dans tous mes rêves' werd bekroond met de Prix Renaudot. Voor zijn poëzie kreeg hij de Prix Apollinaire. Bekendste bundels: 'Poète à Cuba' (1976), 'En état de poésie (1980), "Journal d'un animal marin" (1990) en Anthologie personnelle' (1993).*

[Vervolg Nederlands]

Om samen met hem door de straat te huppelen
Maar de deuren en ramen bleven dicht
Als doodskisten van kinderen
Plots kwam een jong meisje naar buiten
Uit een huis aan de Place d'Armes
Het was een van de juwelen van de stad
Ze had haar nachthemdje aan
En lachte de paard-jongeling toe
Toen die bij haar was gekomen
Deed ze haar hemdje uit
Klom op zijn rug
En hij galoppeerde en galoppeerde door de nacht
Deed verscheidene keren de ronde van de stad
En zoals de nachtelijke hemel de sterren voelt
Of zoals de aarde 's ochtends het gras voelt
Zo voelde hij haar helemaal naakt op zijn rug
En hij galoppeerde en galoppeerde door de nacht
Met de ster van de stad op zijn rug
Met de vreugde van de stad
en alle smart van de stad op zijn rug

[Vervolg Frans]

A venir gambader avec lui dans la rue
Mais portes et fenêtres restaient
Fermées comme des cercueils d'enfants
Soudain une jeune fillc est sortie
D'une maison de la Place d'Armes
C'était l'un des trésors de la ville
Elle était en chemise de nuit
Et souriait à radolescent-cheval
Quand il arriva auprès d'elle
Elle quitta sa chemise
Et sauta sur son dos
Il galopa galopa dans la nuit
Faisant plusieurs fois le tour de la ville.
Comme le ciel nocturne sent les étoiles.
Ou comme la terre sent l'herbe au matin
Il la sentait toute nue sur son dos.
Il galopa galopa dans la nuit
Avec l'étoile de la ville sur son dos
Avec la joie de la ville et toute la douleur
de la ville sur son dos

[Vervolg Nederlands]

Met de angsten en de haatgevoelens van de stad
op zijn rug
Galoppeerde en galoppeerde hij door de nacht
Met de zoenen en de dromen van de stad
op zijn rug
En daarna gingen ze naar het strand
Waar ze zich uitgebreid verfristen
En daarna gingen ze naar de rivier
Om het zout van hun lijven te spoelen
En bij dageraad bracht hij haar weer thuis
En nam hij weer zijn menselijke vorm aan
Zijn flanken bloedden
Zijn schouders deden verschrikkelijk pijn
Het behaarde leer deed heel erg pijn
Twee weken lang bleef hij in bed
Zo kwam er een einde aan zijn jeugd
Met het mooiste avontuur van zijn hele leven.

Uit: *Poète a Cuba,* 1976.

[Vervolg Frans]

Avec les peurs en les haines de la ville
sur son dos
Il galopa galopa dans la nuit
Avec les baisers et les rêves de la ville
sur son dos.
Ensuite ils allèrent à la mer
Et s'y rafraîchirent longucment
Ensuite ils allèrent à la rivière
Pour se quitter le sel du corps
A l'aube il la déposa chez elle
Et il reprit sa forme humaine
Il avait les flancs ensanglantés
Il avait d'atroces douleurs aux épaules
Il avait très mal au cuir chevelu
Il resta deux semaines au lit
Et ainsi prit fin son adolescence
Avec la plus belle aventure de sa vic.

Caribische zee

Sinds je prilste jeugd
brengt de zee je in kosmische harmonie
met de wezens, de plaatsen, de planten,
de dieren, de stenen, de regens
en de betoverende fabels van de wereld.

Zij is de oerbaarmoeder,
het vruchtwater van het verleden,
de warme bron bij het begin,
de prachtige werkelijkheid
rond de navelstreng.

Vanaf de schoolbanken
leert de zee je
altijd samen te spannen
met libellen en vlinders,
vissen en kolibries,
wateren en rivierkeien,
's levens feesten en pijn.

De school ligt op een rots,
de Golf van Jacmel is haar grote blauwe buur
in de klas biedt de Caribische zee
ons het *elders* dat met zijn aura beschermt
het diepe donkerblauw van de hemel en de golven
de besmettelijke branding van het schuim
verbonden met het fascinerende mysterie van de Franse taal.

Mère caraïbe

Dès la plus lointaine enfance
la mer te met en accord cosmique
avec les êtres, les lieux, les plantes,
les animaux, les pierres, les pluies
et les fables enchantées du monde.

C'est l'utérus initial
le passé amniotique
la source chaude au départ
le réel merveilleux
autour du cordon ombilical.

Dès les bancs de l'école
la mer t'apprend
à êtres toujours de mèche
avec libellules et papillons
poissons et colibris
eaux et galets des rivières
fêtes et souffrances de la vie.

L'école est située sur une falaise

le golfe de Jacmel est son grand voisin bleu
dans la classe la mer caraïbe
nous offre *l'ailleurs* qui protège de son aura
le prodige indigo du ciel et des vagues
l'éclat contagieux de l'écume associée
au mystère fascinant de la langue française.

[Vervolg Nederlands]

De zee wast elk woord van het leven
dat het avontuur van Columbus
door het zwart of het wit van de valstrikken
van de semantiek heeft gewenteld: *indiaan,*
blanke, neger, mulat, gele!

Er is een grote boog die trilt met dubbele
Creoolse en Franstalige snaar; er is de zee,
die ons de Franse boodschap bracht,
die als een blijde moeder een brug slaat
tussen eilanden en vasteland,
tussen aroma s en tovermiddelen van het geboorteland;
er is het moeder-abc van de zee
dat onder jouw dichterssandalen
zijn vitale elan van zout en vrijheid legt.

Uit: *Anthologie Personnelle*, 1993.

[Vervolg Frans]

La mer lave chaque mot de la vie
que l'aventure de Christophe Colomb
a passé au bouchon brûlé* ou à la chaux
des pièges sémantiques: *indien,*
blanc, noir, mulâtre, jaune!

il y a un grand arc qui vibre
avec la double corde créole
et francophone; il y a la mer,
médiatrice de la parole française,
qui lie en joyeuse mesure de mère
iles et terres fermes, saveurs
et sortileges du pays natal;
il y a l'a b c maternel de la mer
qui met sous tes sandales de poète
son vital élan de sel et de liberté.

* Dans les spectacles des *ménestrels,* les comédiens blancs du Vieux Sud des USA se noircissaient le visage au bouchon brûlé pour offrir sur la scène un portrait mythique de la vie des Noirs sur les plantations nord-américaines.

Biografie van een kleine hond

Het gaat over een kleine hond met de blik van een vermoeide grijsaard
Een hond die alles weet wat er te weten valt
Als men op straat leeft.
Hij weet waarom er in Haïti mannen zijn
Die in het holst van de nacht een zonnebril dragen
En hij zou van schaamte sterven
Als hij zelf ook
Een zwarte bril zou moeten dragen
Hij weet waarom duizenden mannenblikken
Hem in de gaten houden
Wanneer hij een bot vindt om aan te knagen
En hij verstopt zich om het op te peuzelen
En hij wendt vlug het hoofd af
Als hij een meisje van dertien
Haar hele zonnetje ziet veilen voor een stukje brood

Biographie d'un petit chien

Il s'agit d'un petit chien au yeux
de vieillard fatigué
Un chien qui sait tout ce qu'on peut
savoir
Quand on passe sa vie dans les rues.
Il sait pourquoi en Haïti il y a des hommes
Qui portent des lunettes noires en pleine nuit
Et il mourrait de honte s'il devait lui aussi
porter des lunettes noires
Il sait pourquoi des milliers de regards
d'hommes l'observent
Quand il trouve un os à ronger
Et il se cache pour le manger
Et il toume vivement la tête
Quand il voit une fillette de treize ans
Offrir tout son soleil pour un morceau de pain

[Vervolg Nederlands]

Of als hij een andere hond van een dak ziet springen
Of onder de wielen van een vrachtwagen
Hij weet waarom men in Haïti meer hond is
Dan waar ook ter wereld omdat het het enige land is
Waar honden zelfmoord plegen
Tal van andere dingen des levens weet hij
Mijn jonge landgenoot met de vermoeide ogen
Daarom zit zijn kop vol filosofie
En loopt zijn hart over van poëzie
En tekenen zijn poten kruisen in het zand der wegen
En wijst zijn staart naar de hemel
Om de bomen te imiteren
En vooral om niet te wanhopen!

Uit: *Poète à Cuba*, 1976.

[Vervolg Frans]

Ou quand il voit un autre chien se lancer
d'un toit
Ou sous les roues d'un camion
Il sait pourquoi en Haïti on est plus chien
Que n'importe où sur la terre, étant le seul
Pays où les chiens se suicident
Et beaucoup d'autres choses de la vie
Il connaït mon jeune compatriote aux yeux las.
C'est pourquoi sa tête est pleine de philosophic
Et son coeur déborde de poésie
Et ses pattes dessinent des croix dans la
poussière des chemins
Et sa queue pointe vers le ciel
Pour imiter les arbres
Et surtout pour ne pas désespérer!

Voor Mahatma Gandhi

Gisteren liet jouw geweldloos verzet
mijn poëtenbrein kouder
dan de neus van een hond
in de zon leek mijn schaduw
op een klein mensenjachtvliegtuig
niet één van mijn gedichten
was in staat tot naastenliefde.

Vandaag is jouw geweldloosheid
de droomtrap die naar de frisheid
aller tuinen voert.

Meer dan ooit heeft de wereld er behoefte aan
dat jij, van gezondheid blakende vader van de tederheid,
hem de ogen en het verscheurde hart wast.

Uit: *Anthologie personnelle*, 1993.

Pour le Mahatma Gandhi

Hier ta résistance passive
laissait ma raison de poète
plus froide que le nez d'un chien
au soleil mon ombrc avait l'air
d'un petit avion de chasse à l'homme
aucun de mes poèmes ne pouvait être
en état de charité avec son prochain.

Aujourd'hui ta non-violence
est l'escalier de rêve qui mène
à la fraîcheur de tous les jardins.

Plus que jamais le monde a besoin
que ta grande santé de père de la tendresse
lui lave ses yeux et son coeur en lambeaux.

Twee gedichten

Gloria Escoffery[*]
(Vertaling Wiebe Hogendoom)

Kunstgrepen

Een paar sneldrogende klodders goudacryl,
zei de ene schilder tegen de andere,
en klaar is kees.
Maar de ander ging stug door
het oppervlak te tooien met glanslagen
in olieverf dus na elke streek
moest hij een hele week wachten om te beslissen
hoe verder; en tegen die tijd
had zijn eigen geheime agent in de bovenkamer
hem naar het raam gestuurd om de huid van de grond
te heroverwegen, doorgaans bosgroen volgens de meeste ooggetuigen
maar nu een soort drooggeschroeid bruin.
En kleur klom omhoog om te gluren
door de ogen van de schilder, zijn landschap
bloesemde in ongewone schakeringen
van smaragd en oker met even een vleug
van gebrande siënna; het onthulde
dat hier in de tropen alle seizoenen
onder de voet zijn het hele jaar door.

Tricks of the trade

A few quick drying globs of gold acrylic,
said one artist to another,
will do the trick.
But the other stolidly went on
tricking out the surface with glazes
in oils so he had to wait following
each move he made one whole week to decide
what next; and by then
his own undercover agent upstairs
had sent him to the window to reconsider
the skin of the land, usually bush green to most
witnesses
but now a sort of drought-parched brown.
And colour climbed up to peep
through the artist's eyes and his landscape
blossomed in unlisted off-
emeralds and ochres with just a tinge
of sun burnt sienna; revealing that
here in the tropics all the seasons are
underfoot all the year round.

* *Gloria Escoffery (Jamaica, 1923) is behalve dichteres een bekend beeldend kunstenaar. Ze publiceerde veel in tijdschriften en één dichtbundel 'Loggerhead' (1988).*

Niemandsland

Het lichaam van een veertienjarige betrapt op politieke spelletjes
Vormt een bult op de grond naast zijn stiletto
Die bloed deed vloeien maar voor hem niet kan bloeden.
De vuurmond van een kortgezaagd geweer maskeert het oog van
iemand
Die, als man (?), zichzelf een hele schutter vindt.
De greppelstruik kan hem niet voorgoed verbergen;
Tot zwijgen gebracht laat hij het geweer vallen en wordt een dode.

Nu wordt de ‘kind-moeder’ van de moordenaar betrapt door de persfotograaf;
Voor de ochtendkrant en voorgoed steekt ze haar armen omhoog
In de traditionele gebedshouding.
Wai oh! Aid Eheu! klaagt de matrone, door de camera geschoten,
Terwijl haar pezige zoon als een afgekloven mangopit
Daar ligt, voor iedereen onbruikbaar geworden;
Weldra niet te onderscheiden van de rest van de geëffende grond.
Waarom deze *pietà* in ons land moet worden opgevoerd,
Kan niemand verklaren:
Die hoort kennelijk thuis bij de devote museale riten.
Is er geen weg dan via deze scène?

No man's land

The body of a fourteen year old caught playing politics
Makes a hummock on the ground beside his ratchet knife
Which drew blood but cannot bleed for him.
The muzzle of a sawn-off short gun masks the eye of one
Who, being a man (?), thinks himself a great gun.
The gully scrub cannot hide him for ever;
Silenced, he drops the gun and becomes a dead man.

Now the killer's “baby mother” is caught by the press photographer;
For the morning paper and for ever she throws up her arms
In the traditional gesture of prayer.
Wai oh! Ate! Eheu! mourns the camera shot matron
Whose stringy son, like a sucked mango seed,
Lies there no more use to anyone;
Soon to be inseparable from the rest of the levelled ground.
Why this *pietà* needs to be enacted in our land
No one can explain:
It clearly belongs within the pieties of a museum frame.
Is there no way but through this scene?

Vier gedichten

Franketienne[*]

(Vertaling René Smeets)

Ik leef nog

Vliesdunne
vleugels
van mijn eiland
op de flanken van mijn pijn.

Zij
bevallig
en opstandig
tegen het flikkeren van mijn brandwonden.

Ik buig mijn woorden
langzaam
geduldig
in de droefheid der ruïnes
en het stof der stilte.

Door het licht van mijn wonden
leef ik nog.

Je suis encore vivant

Alles
frèles
de mon ile
aux flancs de ma douleur.

Elle
belle
et rebelle
aux clignotements de mes brùlures.
J'incline mes mots
lentement
patiemment
dans la tristesse des ruines
et la poussière du silence.

Par la lumière de mes blessures
je suis encore vivant.

* *Franketienne (Haïti, 1936) schreef de eerste roman in het Haïtiaanse Creools, en daarnaast werk waarin de grens tussen poëzie en proza moeilijk te trekken is. Hij schreef naast poëzie ook veel toneel. Bekende recente publicaties: 'L'oiseau schizophone' (1993), 'Voix Marassas' (1998) en 'Rapjazz' (2000).*

Albino-zon

Een eenvoudige burger van het universum ben ik
met mijn huid binnenste buiten
en mijn tekort aan melanine
mijn drieëntwintig paar chromosomen
dansen het gouden ballet van een albinozon
en toch heb ik het hart van een neger
een roodachtig gloeiende ziel
een lachend geslacht
en een geest boven elke verdenking
bij het absurde ziften der kleuren
en de gekunstelde scheiding der rassen.

Soleil albinos

Simple citoyen de l'univers
avec la peu bien à l'envers
et ma carence de melanine
mes vingt-trois paires de chromosomes
dansant le ballet d'or d'un soleil albinos
j;ai pourtant le coeur nègre
l'àme rougeoyante
le sexe en fete
et l'esprit blanc de tout soupÇon
dans l'absurde tamiseric des couleurs
et la séparation factice des races.

Ik heb mijn waanzin en mijn dood gereycleerd

Geef me telkens aan
diep in mij
mijn gekwetst vaderland
mijn gewond eiland
wijfjesgeur
mijn onontkoombare tragedie
met haar geweld dat niet valt te stillen
met het vuur van mijn cimbalen
met het spel van mijn symbolen.

Geduldig
harmoniseer ik het getik van mijn woorden
de muzikale likeuren
van mijn bloedend geheugen.

Gedurende lange tijd heb ik
mijn waanzin en mijn dood gerecycleerd.

J'ai recyclé ma folie et ma mort

Passc et repassw
au fond de moi\ma terre blessée
mon ile meurtrie
saveur femelle\ma tragédie incontournable
en sa violence inapaisable
au feu de mes cymbales
au jeu de mes symboles.

Patiemment
j'harmonise le cliquetis des mots
les liqueurs musicales
de ma mémoire qui saigne.

J'ai longtemps recyclé
ma folie et ma mort.

Onvoltooibaar

Gekleed in vlammende woorden
gevoed door metaforen
reis ik in mijn contradicties
mijn weelderige schitteringen
mijn verbale overvloed
mijn dromen in luxeklasse.

Ik sterf en word herboren
elke seconde van mijn leven.

Opgewekt overlap ik
met mijn onvoltooibare zelfmoord.

Onophoudelijk
wis ik mijn dood
door de doorhalingen in mijn geschrift
mijn verzadigde bliksems
mijn levenskrachtige graffiti
mijn onontcijferbare schrammen
en mijn fictieve vévés.[1]

Ik schrijf mijn schreeuwen
ik verwerf het voorrecht
te jongleren met de loa's[2]
en met mijn liefdes in trance
tussen de vuren van het toeval
en het spel van het lot
mijn visum voor de eeuwigheid
mijn niet te stillen dissidentie.

Inachevable

Vètu de mots en flammes
nourri de métaphores
je voyage dans mes contradictions
mes somptueuses fulgurances
mes opulences verbales
mes rèves en clase de luxe.

Je meurs et je renais
à chaque seconde de ma vie.

Je chevauche allègrement
mon suicide inachevable.

J'efface ma mort
interminablement
par les ratures de l'écriture
mes éclairs saturés

1 *Véué:* voodoo-tekening
2 *Loa:* voodoo-godheid

mes graffiti vivaces
mes déchirures hiéroglyphiques
et mes vèvè imaginaires.

Drie gedichten

Derek Walcott[*]

(Vertaling Peter Verstegen)

Kaart van de Nieuwe Wereld
(1. Archipels)

Aan het eind van de zin gaat de regen beginnen.
Aan de rand van de regen een zeil.

Het zeil verliest langzaam eilanden uit het gezicht;
het geloof in havens van een heel ras
verdwijnt in een mist.

De tienjarige oorlog is ten einde.
Helena's haar een grijze wolk.
Troje een witte askuil
Aan de druilende zee.

Het druilen verstrakt als de snaren van een harp.
Een man met befloerste ogen raapt de regen op
en tokkelt het eerste vers van de Odyssee

Map of the New World
(1. Archipelagoes)

At the end of this sentence, rain will begin.
At the rain's edge, a sail.

Slowly the sail will lose sight of islands;
into a mist will go the belief in harbours
of an entire race.
The ten-years war is finished.
Helen;s hair, a grey cloud.
Troy, a white ashpit
by the drizzling sea.

The drizzle tightens like the strings of a harp.
A man with clouded eyes p[icks up the rain
and plucks the first line of the *Odyssey*.

* *Derek Walcott (Saint Lucia, 1990) is, behalve de beroemdste dichter van de Caribische wereld (Nobelprijs 1992), ook schilder en toneelschrijver. Hij publiceerde ca. vijftien bundels, waaronder het in het Nederlands vertaalde* '*Omeros*' *(1990). De hier vertaalde gedichten komen uit* '*Collected Poems 1948-84*' *(1986).*

Een kaart van Europa

Als het idee van Leonardo
Waar landschap opengaat op een druppel water
Of een draak hurkt in een vlek,
Laat mijn bladderende wand in het felle licht
De kaart van Europa zien met zijn aderen.

Op zijn gefijnschilderd raamkozijn
Glanst de goudrand van een blikje bier als
Een avond aan een meer van Canaletto,
Of als die rotsige kluizenarij
Waar, in zijn cel van licht, Hieronymus hologig
Bidt dat Zijn koninkrijk kome
Naar de verre stad.

Het licht schept zijn stilte. Alles in de lichtkring
IS. Een gebarsten koffiekop,
Een gebroken brood, een gedeukte urn worden
Zichzelf, als bij Chardin
Of (bier-heldere) Vermeer,
Niet bedoeld voor ons mededogen.

Er is geen *lacrimae rentm* in,
Geen kunst. Alleen de gave
Dingen te zien als ze zijn, gehalveerd door een duister
Waaruit geen heenkomen is.

A Map of Europe

Like Leonardo's idea
Where landscapes open on a waterdrop
Or dragons crouch in stains,
My flaking wall, in the bright air,
Maps Europe with its veins.

On its limned window ledge
A beer can's gilded rim gleams like
Evening along a Canaletto lake,
Or like that rocky hermitage
Where, in his cell of light, haggard Jerome
Prays that His kingdom come
To the far city.

The light creates its stillness. In its ring
Everything IS. A cracked coffee cup,
A broken loaf, a dented urn become
Themselves, as in Chardin,
or in beer-bright Vermeer,
Not objects of our pity.

In it is no *lacrimae rerum,*
No art. Only the gift

To see things as they are, halved by a darkness
From which they cannot shift.

Midzomer, Tobago

Brede stranden, zongestenigd.

Witte hitte.
Een groene rivier.

Een brug,
verzengde gele palmen

van het huis in zomerslaap,
soezend door de augustusmaand.

Dagen die ik vasthield,
dagen die ik verloor,

dagen die, als dochters, te groot worden
voor de haven van mijn armen.

Midsummer, Tobago

Broad, sun-stoned beaches.

White heat.
A green river.

A bridge,
scorched yellow palms

from the summer-sleeping house
drowsing through August.

Days I have held,
days I have lost,

days that outgrow, like daughters,
my harbouring arms.

[Nummer 4]

Voorwoord

Dit derde nummer in de serie Hoofdzonden gaat over de Hebzucht, een prikkelend thema in deze tijd van ‘schaamteloze zelfverrijking’ en een dreigende ‘kleptocratentax’. We geven het begrip Hebzucht de ruime uitleg die gangbaar was in de Middeleeuwen, toen ook verkwisting ertoe werd gerekend, omdat een mens eerst moet hébben voor hij kan verkwisten. Eigenlijk was dit nummer beoogd voor de volgende jaargang, maar de invoering van de euro vraagt om wat literair tromgeroffel en dus is het ‘Geld & Hebzucht-nummer’ vervroegd.

Na de vorige twee nummers met hun royale omvang moet dit nummer het doen met 168 pagina's, en toch biedt het een royale keuze. *Nederlands proza* bevat zeven verhalen: Jean-Paul Franssens beschrijft een roes van roofzucht, uitgeleefd op een Duitse kazerne in 1945; Hein-Anton van der Heijden het conflict tussen soberheid en hebzucht bij een Oost-Duitse verloofde in de jaren tachtig; Monika Sauwer een koopverslaafde die een nieuw leven begint. Sana Valiulina is hoogst actueel met haar leerling-terrorist die God verwart met een witte Mercedes; Thomas Verbogt mediteert over zijn moeizame omgang met een oudedagsvoorziening; L.H. Wiener beschrijft een schrijnende fixatie op geld, roulette en de beurs; en Frans van Zoelen, die debuteert in dit nummer, heeft een verhaal geweven rond familiale inhaligheid en een werk van Picasso.

In *Nederlandse poëzie* is het thema serieus aangepakt door Bernd Bevers, Ton Derksen, Hester Knibbe, Liesbeth Lagemaat, Ed Leeflang, Thom Schrijer en Victor Vroomkoning; in *Light Verse* is het luchthartig uitgewerkt door Jan Boerstoel, Hendrik Jan Bosman, Frits Criens, Kees Jiskoot, Drs. P, Jan van der Pol, Peter van den Tillaart, Jos Versteegen en Driek van Wissen. *Essay* bevat vier bijdragen: Comte-Sponville filosofeert over de sociale functie van consumptiedwang, Dorinde van Oort over Shylock's hebzucht; Wim Reilingh belicht Goethe's vrekkigheid en Gerard de Vries Walter Scott's wonderbaarlijke spilzucht.

Vertaald proza bevat een Finse bijdrage van Veikko Huovinen (over drank als belegging), een Russische van Alexander Koeprin (over armoe en gewaande rijkdom), een Noorse van Jørgen Moe (sprookje in de trant van Ezeltje Schijtgeld), een Amerikaanse (satire van Updike) en een Duitse van Gabriele Wohmann (over de hebzucht van een huismoeder). In *Vertaalde poëzie* fabels van La Fontaine en Krylov, lyriek van Amichai, Evangélou en Larkin, en staaltjes episch-dramatisch dichtwerk van Byron, Poesjkin en Spenser.

Redactie

Nederlands proza

Moffenzwijn

Jean-Paul Franssens

Groningen ligt onder vuur. Het zijn Canadezen, zegt vader. Ik ben een jongen van zeven jaar. Moeder noemt me nog steeds hummeltje, maar dat ben ik allang niet meer. Ik heb me net heel zeer gedaan, want ik ging met mijn elleboog door een van de ruitjes van de keukendeur. Ik kan goed blèren, maar als ik me echt zeer doe, vind ik dat ik me groot moet houden. Een grote jongen huilt niet bij het zien van bloed, ook als het van hemzelf is. En bloeden doet mijn arm. Het stroomt eruit. Moeder bindt er meteen een schone theedoek om en ik moet mijn arm omhoog houden. Het loopt langs mijn opgekrulde hemd langs mijn oksel zo mijn slipover binnen. Een witte slipover met kabelsteken die tante Mathilde voor me heeft gebreid. Als ze ermee bezig was, moest ik ook steeds mijn arm in de lucht steken om te passen, dan kon ze zien hoeveel ze er nog aan moest breien.

Er komt langzaam een rode plek in het wit van de kabelsteken, die steeds groter wordt. Moeder trekt de slipover over mijn hoofd, wat een bloed zeg. Mijn hemd moet nu ook uit en mijn onderhemd en borstrok. Moeder zegt dat het wondje eigenlijk gekramd moet worden. Maar waar haal je bij al dat geschiet en kanonvuur een dokter vandaan?

Ik zit zowat in mijn blootje voor de kachel, die niet meer brandt, want de esdoorns voor de deur op het kerkpad links en rechts van het grote grasveld zijn al bijna helemaal groen. Voor de deur bij de kazerne van de Duitsers, wat vroeger een schoolgebouw was, is het een en al gedoe van soldaten. De ene transportwagen na de andere vol Duitsers rijdt af en aan. Alles loopt door elkaar. Geschreeuw en geroep.

‘Die zijn de kluts kwijt,’ zegt moeder tegen buurvrouw.

‘Je moet zijn bovenarm met een stuk touw afbinden, dat die jongen zo stom kon doen. Je hele ruit kapot. Er is altijd wat met hem. Afbinden, dan kan het bloed niet meer doorstromen, dan stolt het vanzelf in de aderen. Dat heeft mijn Fokko bij de luchtbescherming geleerd. Afbinden. Je moet bloedwonden zoveel mogelijk afbinden, daarom lopen die kerels van de luchtbeschermingsdienst altijd met een stuk touw op zak. Fokko heeft nog steeds geen helm.

Hij hoopt eerlijk gezegd volgens mij in het diepst van zijn hart dat de oorlog nog een paar maanden duurt, omdat hij dan kans maakt op een helm. Moet je dat geschut eens horen. Moet je eens nagaan hoeveel jongens aan flarden worden geschoten en dat zit hier bij de kachel zowat te janken om een krasje op zijn arm door zijn eigen stomme schuld.'

Buurvrouw moet zo spoedig mogelijk dood. Op zijn spoedigst. Als ze straks voor haar huis staat beneden, moet er een granaatscherf door het bovenste stuk van haar hoofd vliegen, dan kan iedereen met eigen ogen zien dat die kop leeg is omdat er geen hersens in aanwezig zijn.

Sirenes. Buurvrouw gauw naar beneden. Moeder veegt het wondje schoon met een stuk verband uit de rommella en drupt er flink wat jodium op. Een geluk dat buurvrouw weg is, want nu springen de tranen in mijn ogen, dat doet pas echt zeer. Verband erom. Aan het uiteinde knipt ze een strik. Klaar. Ze aait over mijn hoofd en zegt dat ik haar grote jongen ben.

Vader komt in zijn ondergoed met de piespot in zijn hand van boven. Hij kwakt hem leegt in de wc. Hij ziet niet eens dat ik een verband om mijn arm heb en dat ik misschien wel een liter bloed ben kwijtgeraakt. Bij alles wat er tegenwoordig gebeurt zegt hij prompt: 'Ja, wat wil je, 't is oorlog, ik heb wel voor hetere vuren gestaan.'

'Hé, hoe komt dat ruitje stuk, wie is daar weer zo stom doorheen gegaan? Dat glas moet eruit. Er zit nog bloed aan. Daar kan iemand zich lelijk aan bezeren.'

'Paul heeft een hele jaap in zijn arm en kijk eens hoe hij bloedt, zelfs door het verband heen.'

Vader frunnikt aan het glas.

'Straks doe jij je ook nog zeer,' zegt moeder. 'Moet je je niet eens gaan aankleden? Het is al één uur.'

Vader, in zijn lange jaegeronderbroek en op blote voeten, begint aan het kapotte ruitje te peuteren. Moet je die gele piesvlek zien, net zo geel als zijn kromme teennagels.

'Het wordt tijd dat je je gaat wassen en aankleden, dat ruitje komt wel.'

Vader geeft niet op. Het ene stuk glas na het andere peutert hij los. 'Au, verrek!' Zie je wel, moeder heeft gelijk. Je mag het niet fijn vinden als je vader zich zeer doet, maar toch... Nu gaat hij ook nog met zijn voet in een glasscherf staan. Bloed aan zijn vinger

en bloed aan zijn grote teen met de ingegroeide nagel waar hij altijd uitgerekend op zondag, als wij lekker zitten te mensergerjenieten, mee aan de slag gaat. In een teiltje met heet sodawater, met een vijl en puimsteen. Bah.

Het gedreun van geschut wordt heviger. Nu zit vader bij de kachel en wordt hij door moeder geholpen. Het is maar een klein sneetje in zijn vinger. ‘Mijn teen is erger, daar zit een splinter in.’ Wat stelt hij zich aan, zeg. Hij vloekt zelfs als moeder kwistig met de jodium aan de gang gaat.

Beneden ons huis, voor de deur van buurvrouw, slepen de Duitsers met strobalen. Vader heeft zich aangekleed. Hij zegt dat ze een mitrailleursnest aan het bouwen zijn. ‘Dan verwachten ze een aanval van de overkant van het grasveld, dan zijn ze al in de stad. Als die hier gaan schieten, wordt er natuurlijk teruggeschoten. We kunnen hier niet blijven, ze schieten ons hele huis aan puin met ons erbij. Mijn teen begint te kloppen, het zal toch geen bloedvergiftiging zijn?’

‘Je moet er hoognodig mee in het sodawater, zo heet mogelijk,’ zegt moeder, en ze geeft me een knipoog.

Vader wil dat we wat spullen inpakken, dan gaan we met elkaar naar Toon van der Hoef, naar zijn café bij de Ebbingebrug, die heeft een grote kelder waar wel honderd man in kunnen. Hier is het te gevaarlijk.

Moeder denkt er niet over. We blijven hier, het is nu overal gevaarlijk in de stad. En dan met die kinderen de straat over met al dat geschiet. Trouwens, kijk maar, de strobalen worden alweer weggehaald. ‘Ze zijn de kluts kwijt,’ zegt moeder.

De volgende dag is het stil. Niemand op straat, alleen Duitsers. Paard-en-wagens met soldaten erop. Ook geen gezicht, die soldaten op een boerenwagen. Het geroep en gecommandeer is afgelopen. Het gedreun van het artillerievuur is verstomd. Griezelig stil. We mogen niet voor de ramen staan. Vader vertrouwt het niet. ‘Stilte voor de storm. De Duitsers zijn taai. Die geven zich niet zomaar over.’

Ik zit op zolder en gluur door het spleetje in het dakraam. Daar heb je het al: aan de overkant draait een tank met een grote witte ster de hoek om. Ik kan hier vanboven alles lekker goed bekijken. De tank rolt langzaam in de richting van de kazerne. Er achteraan een groep soldaten. Er rennen Duitsers het schoolplein af. Nu

wordt er geschoten. Ze kruipen achter muurtjes, achter bomen, ze liggen in het gras. Daar vallen twee soldaten midden op straat. Niemand die zich om hen bekommert. Ik hoor moeder roepen. Beneden in de kamer liggen ze allemaal onder de vensterbanken, behalve vader, die een oude krant leest op de divan. ‘Het beste is afwachten. Ze kunnen toch moeilijk de hele stad platschieten.’

Er vallen nog meer soldaten, de meesten bewegen niet meer. Ik trek me nergens wat van aan en kijk toch stiekem over de vensterbank. Zouden die allemaal dood zijn? 's Avonds zien we vanuit het dakraam een rode gloed van rook en vuur uit de stad opstijgen. Iedereen wil nu voor mijn dakraam kijken.

De volgende dag is het afgelopen. De Duitsers zijn dood of weggejaagd. Daar heb je de Canadezen. We mogen de straat op. De grote jongens kruipen op de tanks, sommigen roken zelfs en rijden met de jeeps mee. Alles mag. Mogen die meisjes van de overkant zomaar tussen de soldaten gaan liggen en zich laten kussen, hun magere vaders roken en hun moeders eten chocola en stellen zich aan als er een Canadees in de buurt komt. Buurvrouw grijpt een soldaat wel op een heel rare manier vast en kust hem op de mond, zodat hij haar van zich af moet duwen. Buurman lacht, hij heeft overal sigaretten. Achter zijn oren en in zijn zakken, bijna steekt hij er twee tegelijk op. De Canadezen zijn groot en ontzaggelijk dik.

Waar zijn de Duitsers zo gauw gebleven? De Canadezen trekken alweer verder. Het wordt weer rustig rond de kerk en bij de kazerne. Ik heb chocola voor moeder. Mijn mond vol gauwgum. Moeder heeft blikken eipoeder en bakt omeletten. Ik eet snel de ene hap na de andere, dan loop ik alweer buiten. Daar achter de boom ligt nog steeds een Duitse soldaat. Ze hebben een kolenzak over zijn hoofd gegooid. Iemand trekt hem zijn laarzen uit. Een ander doorzoekt zijn zakken. Nu zie ik zijn gezicht, hij heeft rood haar, net als mijn broer, die ze voor de deur hebben doodgeschoten. Ze haalden hem uit huis omdat hij niet naar Duitsland wilde, nog geen maand geleden. Maar hij rukte zich los en rende het kerkpad op. Hij kwam net zover als waar nu die Duitser ligt. Toen hebben ze hem neergeschoten. Moeder er achteraan, hij was dood. Ze pakte hem vast, ik heb alles vanuit het dakraam gezien. Ze sleepten hem de overvalwagen in. Moeder wilde ook mee, maar ze

duwden haar aan de kant: ‘Ach mens, ga je huis in, die vent is hartstikke dood.’

Een andere man probeert de Duitser zijn ring van zijn vinger te draaien. Het lukt niet, die met de laarzen is vlugger; met zijn vlijmscherpe zakmes snijdt hij hem er handig af. Dat heeft hij vaker gedaan. ‘Rotmof, moffenzwijn.’ Voordat hij er vandoor gaat, geeft hij hem een schop tegen zijn blote voeten, want zijn sokken zijn kennelijk in zijn laarzen achtergebleven. Ik krijg ook nog een duw tegen mijn zere arm. ‘Sodemieter op jij, flikker op.’

Ik ben verdrietig om de soldaat met zijn rode haar en zijn blote voeten. Ik vind het helemaal niet leuk dat we bevrijd zijn. Het schoolplein van de kazerne is leeg, de toegangsbomen staan omhoog, de wachthuisjes links en rechts zijn onbemand. Iedereen is hier weg of dood. Het is een warm, zonnig plein. De stilte. Ik hoor de vleugels van de opvliegende duiven, ik hoor hun koeren. Alles staat open. Ik kan overal naar binnen. Een grote keuken met tientallen pannen, honderden borden. Grote fornuizen. Rekken met messen en keukenmateriaal. De kachels branden nog. Alles keurig, de Duitsers hebben alles keurig achtergelaten. Ik kom in een groot lokaal vol etenswaar, met stapels blikken, met hammen, met worsten die zijn opgehangen. Wat een eten. Zakken aardappels, zakken meel, dozen vol suikerklontjes, zakken zout. Blikken jam. Ik kan alles pakken, alles meenemen voor thuis, die geloven het niet als ik ermee aan kom, ik zie vader al met zo'n hele slinger worsten en moeder met die heerlijke jam. Maar ik blijf overal van af. Ik raak niks aan.

De deur van de vroegere woning van de bovenmeester staat open. Een vlag met een hakenkruis hangt boven de ingang. Ik sta in een wildvreemd huis. Ik hoor getjilp. De kanarie hebben ze zelfs achtergelaten, die moet nodig water hebben. Prachtig is het hier. Moet je die grote kasten zien. De schilderijen. De gordijnen en de met leer beklede stoelen. Zo'n tapijt zou moeder moeten hebben. Boven de schoorsteenmantel een groot portret van Hitler. Ik ruik oude sigarenrook. In een kamer staat alleen een biljart. Een half leeggedronken glas op een bijzettafeltje naast een crapaud. Ik kijk steeds achter me omdat ik elk ogenblik verwacht dat er een Duitser kan binnenkomen. Alles blijft stil en vredig. Aan het einde van de gang is de deur van de achtertuin. Appel- en perenbomen staan in

bloei. In het kippenhok kraait een haan. Hadden wij maar zo'n tuin. Daar in een hok een reusachtig varken. Ik gooi hem meteen met één greep een kwak aardappelschillen en koolstronken toe. Wat een beest. Met zijn veel te korte staart kwispelt hij me vrolijk toe. Sop, sop in de blubber. Zo'n groot varken heb ik zelfs bij oom Jelle op de boerderij nog nooit gezien.

Dan breekt de hel los. Ze stormen binnen, de vaders en de ooms, de grote broers en de moeders die nergens voor opzij gaan. Van boven naar beneden, van beneden naar boven. Alles is begeerlijk. Alles is bruikbaar. Ze zijn al in de keuken en in het provisielokaal geweest. Ze hebben hun armen en handen al vol worsten, hammen, blikken soep en zakken meel. Het ligt al beneden, alles wat bruikbaar is, en het wordt streng bewaakt. Ze beschikken over uitbeenmessen, hakbijltjes, spiezen en speren. Alles gaat van de wanden. De kleden opgerold. Die stoel is van mij. Nee, van mij. Er wordt gevochten om een bord, getrokken aan een schilderij, liever aan stukken dan afstaan aan een helleveeg. Bedden uit het raam. Een spiegelkast valt in stukken. Wijn, flessen wijn, manden sterke drank. Een vat bessenjenever wordt naar buiten gerold. Hitler en zijn vlag voor de deur verbrand. Kleren worden aangetrokken. Er wordt gevochten om een uniformjas. De kookkachel die nog brandt wordt naar buiten gesleept. Kolen op de vloer. Nog meer handkarren.

De tuin in. Achter de kippen aan. Ze worden levend geplukt. Draai toch eerst zijn nek om, mens. Er wordt gerukt aan de trotse haan. Het varken is los. Er achteraan. Iemand slaat het lieve konijn dood. Bloed. Dat biljart gaat nooit de deur door. Vier kerels maken jacht op het varken. Het rent de straat op. Er wordt op hem ingestoken. Bij ons voor de deur is al een vuur gemaakt. Het varken dat nog lang niet geslacht is, moet worden gebraden. Nu zitten de mannen boven op hem. Ze steken hem waar ze kunnen. Zijn ogen bloeden. Wat ogen, in die reuzengaten waar het bloed uit gulpt, daar zit geen oog meer in. Buurvrouw probeert met een aardappelschilmesje zijn keel door te snijden terwijl ze met de andere hand een mandfles jenever aan haar mond houdt. Ze wordt tegen de grond gekwakt. Met een bijl slaat iemand het varken met een geweldige hamerslag zijn hersens in. Boven zie ik voor het raam vader staan in zijn jaegerondergoed, maar hij trekt het gordijn dicht; hij wil niks te maken hebben met wat daar beneden

gebeurt. Moeder roept vanaf het balkon dat ik naar boven moet komen. Het vuur laait hoog op. Met gejuich wordt het varken in de vonken gekwakt. Buurman, van onder tot boven vol worsten gepropt, valt bijna naast het varken in het vuur. Ze trekken hem zijn broek van zijn gat en gaan er met de worsten vandoor. Ze beginnen al in het varken te snijden. Is dat beest nou nog niet gaar? Er zit genoeg vlees en spek aan voor de hele wereld. Aan zo'n groot moffenzwijn komt geen einde.

L'air du temps

Hein-Anton van der Heijden

‘Mijn land in de steek laten voor geld? Ik?’

Als ze kwaad was, vond Staes haar het begeerlijkst. Haar ogen fonkelden terwijl ze driftig met haar naakte lichaam door het piepkleine flatje manoeuvreerde. Klets, daar stonden de melamine ontbijtbordjes op tafel. Wham, dat was de pot met door haar moeder zelfgemaakte morellenjam. De geluiden klonken zo hard door dat hij moest denken aan exploderende geluidssterren in een stripverhaal. Pats, daar smeet ze de plastic doosjes met worst en spek erachteraan, doosjes die in zijn eigen land al sinds zijn kinderjaren uit de roulatie waren. Toen draaide ze zich om en keek hem aan met een gezicht dat schuilging achter een wolk van boosheid. Maar als hij goed keek, zag hij ook al weer een streepje blauw. Doorzag ze zelf het loze van haar woede? Of had ze de ene vorm van opwinding nodig voor de andere? Haar tepels stonden als lanspunten op hem gericht.

‘Kom eens bij me.’ Het spel (was het een spel?) was weer begonnen. ‘Ik wilde je niets verwijten. Maar ik dacht echt dat je hier nooit weg wilde.’ Hij trok haar op zijn schoot en begon langzaam en zorgvuldig de spiertjes te kneden van haar nek en schouders. Al snel voelde hij in zijn vingertoppen hoe ze zich met kleine schokken ontspande en niet veel later lag ze als een spinnende poes in zijn armen.

Op de radio, die zachtjes aanstond in de keuken, kondigde een ernstige mannenstem, een stem die ook al afkomstig leek uit de jaren vijftig, de volgende Goldbergvariatie aan. De DDR mocht zich dan afficheren als een atheïstisch land, als je naar de radio luisterde kon je niet anders dan concluderen dat de Dag des Heren hier meer dan waar ook werd geheiligd.

Het was al over tienen en vanaf de zevende etage zou hij een weids uitzicht moeten hebben over de stad, maar de dag leek nog steeds niet echt te zijn begonnen. De drie torenflats aan de overkant van de boulevard die ooit bedoeld was als triomfallee ter viering van de overwinning van het socialisme, staken zwak af tegen de grijze hemel, een hemel waaruit het elk moment kon gaan sneeuwen. Alleen de naam Interhotel, in zuurstokroze, schreefloze

letters tegen de gevel van elk van de drie gebouwen, weersprak het gevoel dat hij zich bevond in het decor van een zwart-witfilm. Toch was dit precies wat hem zo beviel aan dit land: het idee voortdurend rond te lopen in een film in zwart en wit. Zwart-witte straten, levens en landschappen. Zwart-witte fabrieken, kranten en kantoren. Onschuld en soberheid, de soberheid van zijn jeugd die in zijn eigen land allang was verdrongen door de kleurige kleurloosheid van de televisiereclames en de meubelboulevards, maar die hier nog volop aanwezig was. Niemand in dit land was arm, zo had Lotte hem ten overvloede bezworen, het volk kende zelfs een bescheiden vorm van welvaart, en verandering van de politiek was een kwestie van tijd.

‘Denk je dat ik bij jullie makkelijk aan werk zou komen? Je hebt nog steeds geen antwoord gegeven.’

Met tegenzin hield hij op met waar hij mee bezig was: het beurtelings strelen en kneden van de ronding van haar billen. De verwarming stond hoog, de temperatuur werd hier centraal gereguleerd, en daardoor werd je gedwongen om binnenshuis vrijwel zonder kleren rond te lopen. ‘Ik verdenk de partij ervan dat ze dat met opzet doet om de mensen aan het procreëren te krijgen,’ had Lotte wel eens gezegd. Aan hen was het in elk geval volledig besteed en dit weekend leek vooral Lotte gretiger dan ooit. Waarom maakte ze zich dan toch zo druk om het antwoord op een vraag die louter hypothetisch was? Ze kon en ze wilde niet weg uit dit land, ze had een verantwoordelijke baan bij de krant en ze was er ook nog eens van overtuigd dat als de burgerbeweging haar doelen bereikte, ze zou leven in de beste van alle denkbare werelden. Dat was wat haar voor hem had ingenomen, haar rotsvaste geloof in de uiteindelijke superioriteit van het systeem waarin zij leefde. Ze was een modelsocialiste en het feit dat hij haar overtuiging deelde gaf hun samenzijn, ook al was dat nog zo pril, een fundament van onverwoestbaarheid. Wel verbaasde hij zich erover dat, als het erop aankwam, hij veel minder behoefte aan materiële dingen had dan zij. Of bestond er dan toch een inherent verschil tussen mannen en vrouwen; waren vrouwen dan toch aardser? Ze was verzot op de kleine geschenken die hij, in het begin met tegenzin, voor haar meebracht: L'air du temps, de Avant-garde en de Marie-Claire, de laatste keer een zijden blouse. Wanneer hij haar dan plaagde met haar afwijken van de lijn van de partij, speelde zij schuldbewustzijn en stortte zich met de overgave van een actrice

uit een B-film in zijn armen. Of ze zei op een ernstige toon dat hij makkelijk praten had: hij woonde in het Westen en kon zich dus aanschaffen wat hij hebben wilde.

‘Je denkt dus dat ik geen werk zou kunnen vinden in Nederland. Waarom heb je anders zoveel tijd nodig voor een antwoord? Zijn mensen als ik bij jullie dan zoveel beter opgeleid?’

Ze maakte zich los uit zijn armen en drukte haar voorhoofd tegen de ruit. Staes volgde haar blik naar buiten. Voor de middelste van de drie torenflats stopte een zwarte limousine. Vier identiek geklede mannen (bruin kostuum, openstaande gabardine regenjas, deukhoed) stapten uit en liepen in ganzenpas naar de hotelingang. Op welk uur van de dag je hier ook voor het raam stond, altijd was het een komen en gaan van Genossen uit de communistische broederlanden. Hoeveel van hen zouden het bij haar hebben geprobeerd? Ze was een van de aantrekkelijkste vrouwen die hij ooit had ontmoet. Over hun verleden hadden ze tot nu toe allebei gezwegen. Ineens zat dat hem dwars. Was dat omdat zij vanochtend een paar keer was begonnen over leven in Amsterdam?

Het was herfst toen ze elkaar hadden ontmoet. De bladeren van de bomen kleurden roodgeel en geelbruin en bruinrood, als hij 's morgens uit het raam naar buiten keek hing er een dunne mist tussen de achterhuizen, maar een uur later kon de hemel strakblauw zijn. De herfst was het jaargetijde waarin hij het dichtst bij zichzelf stond, altijd al, zelfs misschien wel juist dit jaar nu er geen licht meer brandde als hij 's avonds thuiskwam. Hij genoot ervan om weer alleen te slapen, om keer op keer Avallon van Roxy Music te draaien, om van de ene dag op de andere te besluiten op reis te gaan zonder dat hij daar verantwoording voor hoefde af te leggen.

Hij was in Berlijn voor een seminar en elke ochtend wandelde hij vanuit zijn hotel in een zijstraat van de Kurfürstendamm naar de ondergrondse, die hem naar de grens met het oostelijk stadsdeel bracht. Vandaar nam hij de S-Bahn naar het congrescentrum. Op de tweede dag zag hij haar lopen, met honderden anderen op weg naar de ingang. Eerste blik: een rode demi winterjas, blote benen, halflang zwart haar dat sluik over haar voorhoofd viel. Tweede blik: een subtiel getekend, jongensachtig gezicht (bij het puntje van haar neus was het potlood even uitgeschoten). Ogen waarvan hij niet wist of hij ze droevig of vastberaden moest noemen (later stelde hij vast dat ernstig het juiste woord was).

Tijdens de lunch keek hij naar haar uit en sprak haar aan, 's avonds aten ze samen op de Alexanderplatz en laat in de nacht zweefde hij in een taxi over de verlichte boulevards terug naar zijn hotel. Haar personalia maakten haar tot een personage waarover hij, als hij haar niet had leren kennen, een roman had willen lezen. Leeftijd: 31; nationaliteit: Oost-Duits; woonplaats: Dresden; beroep: journaliste. Ze was in Berlijn om een grote conferentie te verslaan en vier avonden achter elkaar wachtte hij haar op bij de S-Bahn. Ze stelde hem voor aan haar vrienden: filmmakers, studenten en journalisten die in vervallen appartementencomplexen in Prenzlauer Berg woonden en met wie hij aan de keukentafel glazenlang discussieerde over de toekomst van hun land. Een verenigd Duitsland dat het beste van beide helften in zich zou verenigen: de vrijheid van het westen en de gelijkheid van het oosten. Oost-Duitsers die uitweken naar het Westen deden dat uit zucht naar materieel gewin; minachting was hun deel. Wat hem in deze gesprekken trof was de bevlogen ernst waarmee ze werden gevoerd, een diepgang die weldadig contrasteerde met de gemakzuchtige oppervlakkigheid van zovele van zijn landgenoten. Hoe meer Staes het eens was met Lotte's vrienden, des te hartstochtelijker was zij het eens met hem. Haar ogen glansden en toen hij na een week de nachttrein terug naar huis nam, nam hij Lotte mee in zijn hart.

De maanden daarop bezocht hij haar driemaal. Zaterdagochtend vroeg stapte hij op de trein naar Dresden, in de vooravond kwam hij aan, het daaropvolgende etmaal verlieten ze nauwelijks haar flat en zondag laat in de middag reisde hij van Dresden naar Berlijn om daar de nachttrein terug naar huis te nemen. Onwezenlijke reizen waren het, eerst door het drukke Ruhrgebied met zijn Märklin-treinen en stations, de altijd dreigende luchten en de omgeploegde akkers waarboven kraaien vlogen. Daarna door de bijna verlaten DDR, de voorbijschietende dorpen en de bomen die elke keer kaler werden om tenslotte, op zijn laatste reis, bedekt te zijn met een dun laagje sneeuw. Soms stopte de trein onverwacht in de velden om daar zeker een kwartier te blijven staan. Dan stapten Oost-Duitse douaniers met volgehangen koppels door de trein die hem vorsend aankeken, zijn paspoort uitvoerig bestudeerden, met elkaar overlegden maar dan uiteindelijk toch weer verdwenen.

Hoewel hij altijd een berg kranten en boeken bij zich had,

besteedde hij de meeste tijd om na te denken over zijn verhouding met Lotte. Zijn collega's vonden het spannend en exotisch, maar bij Daalder, de beheerder van de onderzoekspot bij Oost-Europese studies, proefde hij onverholen jaloezie. ‘Ik wil haar wel hebben als onderzoeksassistente,’ had hij met een scheve grijns gezegd.

Staes' vrienden noemden het uitzichtloos, een relatie op afstand zonder het perspectief dat hij en zijn lief ooit in dezelfde stad zouden wonen. Wat hemzelf betreft, hij had besloten om wat hij meemaakte een experiment te noemen. Weliswaar was hij al bijna vijfendertig en waren al zijn verhoudingen tot nu toe experimenten geweest, niet geslaagde experimenten om precies te zijn, maar toch wist hij dat hij de loop der dingen niet kon dwingen. Hij had afstand nodig om vrij te kunnen zijn en dat had niets te maken met bindingsangst of vrijblijvendheid. Onthechting was waar hij het meest aan hechtte, altijd eigenlijk al, onthechting van bezit, vanzelfsprekendheid en het gemak van de gebaande wegen. Zijn omgang met Lotte sloot daar perfect bij aan. Maar hoe lang zou Lotte tevreden blijven met een verhouding op afstand? Welke gedachten had zij over haar toekomst met hem?

Maar wanneer hij dan in Dresden aankwam en Lotte hem op het station tegemoet rende en hij haar in zijn armen sloot, was al zijn twijfel weer vergeten. Dan wisten ze niet hoe snel ze in haar flat moesten komen, zich overgeven aan de zoetheid van de min.

‘Gaan we zo nog even de stad in?’

Er was iets veranderd in de manier waarop ze tegen hem sprak. Of het haar intonatie was of de manier waarop ze naar hem keek, het was alsof Lotte plotseling een stuk van haar zelfregie had verloren.

Toen ze buiten liepen wist hij voor het eerst wat het betekende om in een stad te leven met een landklimaat. Nu liepen ze nog zonder handschoenen, maar over een week, een paar weken hooguit, als de wind naar het oosten was gedraaid, zou het hier oostblokcommunistisch koud zijn. De sneeuw die door de straten zou stuiven, brede straten die verlaten waren omdat niemand zich buiten de deur waagde, een krant die door de brede lege straten werd voortgeblazen door de wind: alle gemeenplaatsen zouden worden bevestigd.

Lotte lachte: ‘Jij bent de eerste westerling die ik ken die valt op Oost-Europese winters.’ Ze zweeg even. ‘Maar als je hier zou moeten wonen zou je anders praten.’

Zou ze begrijpen dat ook zijn verlangen naar de winter een uitdrukking was van zijn voorliefde voor de Oost-Duitse soberheid?

Op hun weg naar de rivier kwamen ze bijna niemand tegen. Op een kruising met een brede straat schraapte een lege tram door de bocht. Op een haltebordje had Staes gezien dat trams hier ook op zondag al vanaf half vijf's ochtends reden.

Dit was de stad die ooit een van de mooiste steden van Europa was geweest, bezongen in gedichten, onsterfelijk gemaakt op schilderijen. Ooit, jaren geleden, had hij zich vergaapt aan een doek waarop de stad was afgebeeld vanaf de overkant van de Elbe. De bleekgroene oevers die altijd onbebouwd waren gebleven, de burcht en de Semper Opera, het Albertinum en de kerktorens, aan alle kanten oprijzend onder een zomerblauwe hemel. Nu lag de helft van de oude stad al veertig jaar in puin.

Ze liepen door naar het brede terras aan de oever, 's Zomers zaten hier honderden mensen onder de bomen te drinken, nu was het terras uitgestorven. Al bijna tien minuten hadden ze niet gesproken. Een paar keer leek het of Lotte iets wilde zeggen maar er op het laatste moment voor terugschrok. Opnieuw schraapte ze haar keel.

‘Ik wil proberen uit te wijken naar Nederland.’ Terwijl ze het zei keek ze hem niet aan.

‘Uitwijken naar Nederland?’ Lotte plotseling in Amsterdam?

‘Ja, ik wil in Nederland wonen. In Nederland werken. Wil je me helpen om een uitnodiging te krijgen?’

‘Maar waarom? Ik begrijp je niet. Weet je nog hoe je in Berlijn schold op iedereen die naar het Westen uitweek om er materieel beter van te worden?’ Het was alsof hij op het punt stond haar te verliezen.

‘Begrijp je het echt niet? Nee, waarom zou je het ook begrijpen? Als het er op aankomt, begrijpen westerse linkse mannen net zo weinig als de mannen hier. Je begrijpt niet dat ik er genoeg van heb om altijd weer dezelfde kleren te dragen. Dat ik ook wel eens een mooie lamp wil kopen in plaats van de drie soorten die je hier kunt krijgen. Een stoel die met smaak en gevoel is ontworpen in plaats van de monsters die hier overal in de etalages staan. Ik heb genoeg geld, meer dan genoeg, maar ik kan er niets mee doen, want er is hier niets te koop dat de moeite van het kopen waard is. En nu heb ik jou ontmoet en het enige wat je doet is proberen het me uit mijn hoofd te praten.’

Ze stampte van woede op de tegels en opnieuw vond hij haar in haar spijkerbroek en haar vaalrode winterjas met het zwarte haar dat sluik over haar voorhoofd viel de mooiste vrouw die hij ooit was tegengekomen. Maar welke Lotte moest hij geloven? De modelsocialiste die hem vanochtend nog had bezworen haar land nooit in de steek te laten voor geld, of de vrouw die sinds hij haar kende steeds ongeremder uiting gaf aan haar verlangen naar de vleespotten van het land waarover hij haar vertelde? Of was het mannelijk naïef om te geloven dat hij Lotte werkelijk op een van de twee standpunten kon vastpinnen? Hij had makkelijk praten, daarin had ze gelijk. Over een half uur vertrok zijn trein naar Amsterdam en daar zou hij weer deel kunnen hebben aan alle weelde. Punt was alleen dat hij daar zelf helemaal niet naar taalde. Maar was dat een reden om die weelde aan Lotte te onthouden?

Een politiebusje met twee in het groen geklede agenten reed langzaam voorbij. De mannen namen hen aandachtig op.

‘Weet je echt zeker dat je in Nederland wilt werken?’

‘Het is het fijnste dat ik me kan voorstellen. Stel je voor, geld verdienen en er dan voor kunnen kopen wat ik wil. Altijd L'air du temps kunnen opdoen, altijd...’ Ze keek hem uitdagend aan en haar ogen blonken van verlangen. Maar had haar verlangen nog wel iets te maken met hem? Het gevoel bekroop hem dat zijn persoon er op dit moment nauwelijks nog toe deed. Maar hoe was dat dan te rijmen met haar aanhankelijkheid, met de tederheid in haar ogen waarmee zij al tien weken naar hem keek? Ineens moest hij denken aan wat Daalder had gezegd over een onderzoeksassistente voor Oost-Europese studies.

‘Als je echt in Nederland zou willen werken weet ik misschien wel wat. Een assistentenplaats bij een collega van me. Waar hij komt beginnen katten te blazen en honden te blaffen, maar daar hoef jij je niets van aan te trekken.’

‘Is het waar wat je zegt? Denk je echt dat je een officiële uitnodiging kunt regelen? Je weet niet hoe gelukkig je me maakt.’ Haar ogen werden nog groter van opwinding en de zoen die ze hem gaf was de innigste die hij ooit van haar gekregen had. Waarom kon hij niet blij zijn voor haar? Waarom kon hij niet blij zijn voor zichzelf? Het enige wat hij voelde was teleurstelling.

Het begon alweer een beetje donker te worden. De eerste sneeuwvlokken vielen uit de hemel.

‘We moeten terug. Over een half uur gaat mijn trein.’

Ze knikte, keek hem stralend aan en begon zonder op hem te wachten de trappen van het terras af te dansen. Vlak voordat ze beneden was stond ze stil, draaide zich om, wachtte tot hij bij haar was en schoof haar arm in de zijne. Haar ogen stonden weer ernstig.

Op het station hadden ze nog tien minuten. Normaal dronken ze hier nog even koffie in de Mitropa-restauratie; na drie keer was het al een kleine traditie geworden, maar nu was hij niet in de stemming voor gewoontes. Op het vertrekbord stonden treinen aangekondigd naar Krakow, Boedapest en Ljubljana en de hal was stampvol reizigers. Ineens was hij het gevoel van beklemming kwijt, de beklemming die hoort bij een winterse zondagmiddag in een Oost-Europese provinciestad. Op bijna alle sporen stonden treinen klaar om te vertrekken en voor het eerst na een weekend met Lotte verlangde hij ernaar om weer naar huis te gaan. Toch moest hij haar nog iets vragen.

‘Als je mij niet had ontmoet, zou je dan ook in het Westen willen wonen?’

‘Nee; voordat ik jou kende wist ik niet dat ik dat wilde.’

‘En de idealen waar we het over hadden aan de keukentafel in Berlijn?’

‘Dat was belangrijk, maar het leven is belangrijker. Daar ben ik achter gekomen door jou.’ Ze lachte melancholiek en Staes wist dat ze nooit zo zou lachen als ze in Amsterdam zou wonen.

‘Het leven? Is het belangrijkste van het leven dan dat je kunt kopen wat je wilt?’

‘Ja. Jij kunt je dat niet voorstellen juist omdat je alles kunt kopen. Je kiest er alleen voor om het niet te doen.’

‘De vrijheid van het westen en de gelijkheid van het oosten?’ Weer dacht hij aan Berlijn, en dit was het laatste argument dat hem nog restte.

‘Word nu eens wakker. Daarvoor zijn mensen toch veel te hebzuchtig. Of denk je dat iedereen is zoals jij?’

De conducteur blies op zijn fluitje.

‘Je moet instappen. Probeer me morgenavond te bellen over die assistentenplaats.’ Ze gaf hem een zoen die terecht kwam in de kraag van zijn jas. Staes stapte in en de deuren sloegen dicht. Het was harder gaan sneeuwen. Het laatste wat er van haar over bleef was de geur van L'air du temps.

Pinpas

Monika Sauwer

Het leven zat Frits Kersjes gegoten als zijn door vele jachtseizoenen geadelde tweedjasje. Goed ogende ouwejongenskop, kerngezond, geld als water. Het duurde even voordat zijn tweede vrouw Ida erachter was dat hij helemaal niet lette op wat zij uitgaf. Voorzichtig begon ze zichzelf te trakteren op bescheiden luxegoederen. Frits gunde haar de hele wereld, beweerde hij. Die zuinigheid hoorde bij haar vorige leven.

Ida en Frits werden gekoppeld door een wederzijdse vriendin. Allebei waren ze oprecht verbaasd dat ze na zoveel avonturen en even zovele doodlopende stegen nog zo vlammend verliefd konden worden. Ze besloten te trouwen, samen oud te worden. Ida was schilderes met af en toe een portretopdracht, Frits zat in de reclame en deed het even rustig aan na een aantal jaren van grote hectiek, zoals hij het zelf graag noemde. ‘We leven van elkaar en van de wind,’ vertelden de nieuwbakken echtelieden trots, en dat wilden ze zo houden.

Voor Frits bleef het bij goede voornemens. Diep in zijn hart haatte hij vrije tijd. Van tennissen, knutselen of literaire boeken lezen werd hij kregelig. Wandelen in de frisse buitenlucht vond hij weerzinwekkend saai. Thuis liep hij Ida in de weg. Het duurde niet lang of hij was weer dag en nacht in touw. De hectiek was nu eenmaal zijn natuurlijk element, zijn brandstof, zei hij. Zijn werk bracht het nodige aantal recepties en borrels met zich mee. Ida was welkom wanneer ze maar zin had, maar al gauw ontwikkelde ze in Frits' bijzijn een onoverwinnelijke mensenhaat. Ze kon niet ‘sociaal functioneren’ met zijn geflirt in haar ooghoek, zei ze. ‘Flirten? Hoe kom je d'r bij, ik doe niks,’ zei hij zelfgenoegzaam. Dat klopte. Het waren de vrouwen die niet moe werden hun Fritsie te vlooien en te likken. Hij liet het zich breeduit aanleunen. Zijn buik zwol ervan op en hij zweette bokkenzuur.

Na elke gezellige bijeenkomst onderwierp Ida alle vrouwelijke deelnemers van onder de zestig aan een nietsontziende evaluatie van fysiek, kleding en gedrag. Frits werd het hemd van het lijf gevraagd. Toen hij zich van sommige vrouwen niet eens meer bleek te kunnen herinneren of hij ooit al dan niet met ze naar bed was

geweest, werd Ida wantrouwig. ‘Doet het je dan zo weinig?’ vroeg ze bitter. ‘Vrouwen zijn ook mensen.’

‘Het dééd me weinig, tot ik jou ontmoette,’ zei Frits braaf. Ze verzoenden zich met gepaste hartstocht, maar bij Ida was het zaad van de argwaan gezaaid. Het zou fraai opkomen.

Als tegengif ging ze op nieuwe klerenjacht. Haar armoedige kunstenaarsleven lang had ze weinig anders gekocht dan tweedehands troep, die ze soms verfde of vermaakte. Alleen schoenen en laarzen kocht ze nieuw en dat deed ze maar heel af en toe. De prijs drukte de vreugde van de aanschaf hardhandig.

Met afkeer dacht ze nu terug aan verbeten graaiende vrouwenarmen in een berg stroef, onwelriekend textiel op een marktkraam in de vroege ochtend. De koopman die grof verdiende aan de uitkeringstrekkershebzucht. Maar ook vrouwen die heel wat meer te besteden hadden, kwamen gretig wroeten in de altijd weer lokkende lompenberg. Het beste spul lag achteraan-onderop, was de algemene overtuiging. Ida stond in de tweede linie te loeren met haar geoefende roofvogelblik. Als ze geluk had lichtte haar koopje vanzelf op tussen de vodden.

Thuisgekomen zette ze de nieuwverworven rommel met een vies gezicht in de week. De vlooien sprongen er soms nog af. Maar na drie keer uitkoken en een dag of wat buiten aan de lijn in de wind was er vrijwel niets verdachts meer te ruiken.

Nu ze moeiteloos toegang had tot Frits' bankrekening ontdekte Ida pas hoe duizelingwekkend lekker nieuwe wol en vooral ook nieuw leer roken. Dat dat laatste luchtje er fabrieksmatig opgespoten zou zijn, zoals beweerd werd, deed voor haar niets af aan de verrukking. Daarbij ontdekte ze dat het schuldgevoel over het smijten met andermans geld haar niet remde, maar haar opwinding juist tot koortshoogte aanjoeg. De behoefte aan nieuwe prikkels won het glansrijk van het verstand. Als ze onder een orgie van rappersgeweld uit de speakers van de zoveelste boetiek een bedrag van tweehonderd euro (omgerekend ruim vierhonderd gulden) of hoger stond te pinnen, kneep haar geslacht ritmisch samen van schaamte. Ze geneerde zich omdat ze zelf nog niet eens genoeg inbracht om een kwart van de kale huur van hun appartement aan het Vondelpark te betalen. Ze schudde Frits wel erg gewetenloos uit, ze bestal hem. Maar haar voor het eigen gevoel torenhoge uitgaven deden hem niets. Zelf kocht hij de duurste Italiaanse pakken omdat die hem lekker zaten. Hij liet zijn gaatjesschoenen met de

hand maken door een familiebedrijfje in Brabant. ‘Kleding dient de mens,’ zei hij opgewekt. ‘Kleren en schoenen moet je niet voelen, dan zijn ze pas goed.’

Hierover dacht Ida anders, heel anders. Ze was zich zeer lijfelijk bewust van haar nieuwe, hooggehakte laarsjes: voor het eerst na jaren sportschoeisel hoorde ze zichzelf weer eens hakklikken over glanzend nat, avondlijk asfalt, over stoeptegels waarin ijskristalletjes fonkelden. Als de lantaarns aanfloepten, wilde ze erop uit met haar hakken, in haar getailleerde mantelpakjes met kokerrok, haar zwarte, haar lila en haar zilver gespoten leren jasjes, in haar kuitlange zeehonden-bontmantel. Politiek correct nepbont, dat wel, maar duurder dan echt. Erop uit. Vaak alleen, als Frits moest overwerken. Hij zag haar trouwens het liefst op gympen en in verfbespatte overall. Aan hem waren haar nieuwe verkleedkleren niet besteed, maar evenmin maakte hij bezwaar. ‘Je moet dragen waar je je prettig in voelt,’ zei hij vrijblijvend. ‘Hoe zeggen de Engelsen het ook alweer: “Mistrust any occasion that requires new clothes” of zoiets. Daar kan ik me wel in vinden.’

‘Voor vrouwen ligt dat toch even anders,’ zei Ida.

‘Vrouwen kleden zich mooi aan voor hun vriendinnen. Om elkaar de ogen uit te steken,’ wist Frits.

Was dat waar? Als Ida met vriendinnen ging stappen liepen ze er volgens de nieuwste, kameraadschappelijke code zo ‘underdressed’ mogelijk bij: onopgemaakt, haar in strak staartje, sweater en spijkerbroek.

Als ze zich verkleedde, deed ze dat dus louter en alleen uit eigenliefde. Een pijnlijke, eenzame ontdekking. Of toch ook voor de loerende hangjongeren op de hoek? Voor de universele, eenzame seksuele hongerlijer? Soms voelde ze een blik keurend langs haar kont gaan, maar dat had haar in haar ouwe kloffie net zo goed kunnen overkomen.

Een herinneringsbeeld lichtte fel op temidden van de grauwsluiers en stofnesten van haar verleden. Zijzelf draaiend voor de hoge spiegel van de ouderlijke linnenkast. In haar ‘toneelspeelkleren’, een afgedankte organdie nachtjapon van haar moeder die als een baljurk tot de grond reikte, geladderde nylons die palingen vormden rond haar dunne benen, haar voeten zwikkend en schuifelend in hooggehakte rode pumps, haar lippen dik ingesmeerd met lippenstift. Ook toen moest ze zich verkleed hebben voor niemand meer of minder dan haar eigen superego, keurmeester, scheids-

rechter: kon ze ermee door? Of eigenlijk niet? Zoniet, dan had ze toen nog kunnen hopen dat de tijd in haar voordeel zou gaan werken. Later, als ze volwassen was, zou ze mogen aantrekken wat ze maar wilde.

De tijd als bondgenoot van het stakerige kleine meisje. Dat was nu even anders, de tijd was een sluipmoordenaar geworden. Hoe lang ging ze nog mee? Ze raakte in een nog niet eerder op die manier ervaren imagocrisis: hoe wilde ze er eigenlijk uitzien? Hoe oud of hoe jong moest ze zich kleden, hoe sober of juist weer sophisticated, hoe artistiek, extravagant, of misschien liever ingetogen? Chique, degelijk, gamin-achtig, pseudo-hoerig? Door geldgebrek had ze nooit veel te kiezen gehad. Achteraf bezien een gezegende toestand. Nu werd ze duizelig van de keuzemogelijkheden. Volgens vriendinnen had ze geluk met haar lange benen en slanke lijf. Ze zou ‘alles’ kunnen dragen. En Frits vond ‘alles’ best. Dus eigenlijk niks. ‘Alles best? Dat zeg je om ervan af te zijn. Omdat je je niet meer voor mijn lichaam interesseert!’ schreeuwde ze hem op een avond onverdiend kwaad toe. Frits begreep er niets van. Neukten ze dan niet vaak genoeg, wilde hij weten.

Ida zweeg gekweld. Als ze nu zou zeggen: ‘Nee, het is niet meer zoals eerst. Sleurachtig, zielloos,’ zou ze hem diep kwetsen. Hij werkte hard, hij vond het al heel wat dat ze in het weekend aan seks toe kwamen. ‘Veel van mijn kennissen doen er helemaal niet meer aan,’ zou hij dan triomfantelijk zeggen. Nee, dat haalt je de koekoek, die waren al een kwart eeuw bij elkaar. Zij nog geen twee jaar.

Voor de zoveelste keer nam Ida zich voor tevreden te zijn met wat ze had, de laatste miskopen voor dag en dauw ongezien weg te werken in de kledingcontainer van het Leger des Heils, er vooral niets meer bij te kopen, behalve de echte noodzakelijkheden. Nu was er nog niets verloren, nu had Frits nog niet in de gaten dat ze koopziek was. Of hij deed alsof hij het niet merkte, omdat hij van haar hield. Of omdat hij in zijn wijsheid begreep dat ze uit pure onzekerheid zoveel uitgaf, dat kritiek van zijn kant haar nog verder uit het lood zou slaan en hem dus nog meer zou gaan kosten. Ze moest weer hard aan het werk, achter haar ezel. Werk maakt gelukkig. Maar zo eenduidig ambitieus als Frits was, zo dubbelhartig was zij zelf. In haar hart wilde ze geen modeschilder van rijkeluistelgjes meer zijn, hoewel ze de voor haar poserende kinderen zonder meer aardig vond en niet zou willen missen. Van die lieve

gladde koppies met grote glimogen, de ouders er op de tenen omheen sluipend om haar vooral niet te storen, zou ze nooit anders kunnen maken dan lieve gladde plaatjes. Daar werd ze voor betaald. De portretopdrachten had ze broodnodig, voor haar vrije werk was er nauwelijks een markt. Toch wilde ze weer in de open lucht gaan schilderen. In Zuid-Europa, daar was het nu al lente. Landschappen van de ziel. Krijtrotsen met zwartgroene cipressen tegen een diepblauwe lucht. Ze sloot haar ogen en zag ongewild felgekleurde Van Gogh-reproducties aan haar geestesoog voorbijtrekken. Nee, zo niet, dat was al eerder vertoond. In haar éigen stijl, bedoelde ze. Maar waar was haar eigen stijl gebleven? Had ze er ooit een gehad?

De prinsessendroom uit haar kindertijd speelde weer eens op: onbeperkt en door iedereen bewonderd en begeerd worden, dat wilde ze. De wereld aan haar voeten. Juist omdat ze er nu naar de gangbare opvattingen te oud voor was en er als jonge meid te onzeker en te weinig begaafd voor was geweest, juist daarom wilde ze nu alsnog beroemd worden. Maar ze kon het wel vergeten. Meer dan een verdienstelijk epigonisme zat er voor haar niet in. Geen late doorbraak. Eigen schuld. Had ze maar een ander karakter moeten hebben. Altijd had ze zich behaaglijk verscholen achter bescheidenheid en lastige minnaars. Alles om maar niet te hoeven uitblinken.

Al met al was ze nog lang niet te oud om zich elke dag een paar verse illusies aan te schaffen. Ze verbleekten en verfomfaaiden waar ze bij stond, dat wel. Maar ze kon toch nieuwe kopen! Kleren zijn gewillig en het geld danste zo haar portemonnee uit.

Op een avond bezwoer ze Frits zijn bankrekening voor haar te blokkeren. Dat ze te veel zou kopen vond hij onzin. ‘Je moest toch wat nieuwe spullen hebben. Je liep in vodden.’ ‘Maar dat vond je toch juist leuk?’

‘Ja, omdat jij het was. Maar je moet jezelf verkopen, vandaag de dag. Daar zijn façades voor nodig.’

‘Maar mijn kasten puilen uit. Ik overdrijf.’

‘Goed dan, geef maar op, die pinpas.’

Ze reikte hem aan. Snel stopte Frits het nu plotseling onschuldig ogende stukje plastic in zijn portefeuille.

De volgende ochtend, een zaterdag toen Frits uitsliep, had ze het pasje er alweer uitgehaald en bij zich gestoken. Ze moest alleen nog maar even naar dat adres uit die krantenadvertentie voor een

laatste, ditmaal zeer nuttige aankoop. Een aanbetaling. Geen vluchtig vodje textiel of stuk leer, maar een degelijke langetermijn-investering in haar ontwikkeling als beeldend kunstenaar en als mens.

Ze had haast om weg te komen. Frits mocht haar niet onderscheppen op de trap, dan zou ze weer gaan twijfelen. Expres had ze de advertentie voor hem verstopt. Hij mocht haar voorpret nu eens niet bederven. Al een keer of vier, vijf hadden ze een vliegreis naar een veel te verre bestemming gemaakt, omdat Frits daar op aan had gedrongen... het was volstrekt rechtvaardig dat zij nu ook eens mocht kiezen.

Nog eenmaal liep ze haar handtasje na: pinpas, paspoort, rijbewijs. De drie vuilniszakken die ze vannacht vol gloednieuwe boetiekkleertjes, de prijskaartjes er soms nog aan, had gepropt voor de container liet ze nog even op de overloop staan, naast de al eerder gesorteerde tas voor de schoenenbak. Eerst zou ze buiten in de kou moeten gaan controleren of de container niet nog op slot zat. Dat was haar al eerder overkomen, op een vroege zondagochtend in de regen. De barstensvolle zak had ze toen maar ergens in een onbeduidende achterafstraat te vondeling gelegd, naast een doorgezakt bankstel en een half gesloopte koelkast.

Kon ze niet beter eerst een paar vriendinnen bellen of die soms belangstelling hadden voor een gratis enkellange nappa jas, een discobroek van paars lakleer, een stuk of tien iets te korte truitjes en God weet wat nog meer voor kleingoed? Nee, het was nog te vroeg en ze wilde niemand zien. Ze schaamde zich, dat vooral. Een zinderende, gloedvolle schaamte deed haar hoofdhuid uitzetten, de haarwortels prikken en haar kruis verwijtend kloppen. Allemaal onzinkleertjes, prinsesjesspul. Weg moest het, zo snel en volledig mogelijk weg. Het liefst zou ze alles verbranden, maar waar? Of in de gracht gooien, maar kleren bleven drijven.

Ze zou alles aan zwerfsters kunnen uitdelen. Steeds vaker zag ze naast de bekende, prevelende oude kollen, nog jonge, soms zelfs mooie vrouwen op lekkende schoenen over de stoepen schuifelen. Ze zou op z'n minst de schoenen en laarzen onder ze moeten verdelen. Sommige vrouwen meden de hulpverlening als de pest. Onder hen was de behoefte aan goed schoeisel het nijpendst. Zou ze hen durven aanspreken: ‘Heeft u soms een paar schoenen maat 38 nodig? Hier, u mag ze zelf uitzoeken.’ Wie zou zich meer schamen, de zwerfster of zijzelf, voor haar verachtelijke spilzucht?

Hoe kon ze alles goedmaken? Ze kreeg een idee: elke keer als ze zweterig van begeerte met een nieuw kledingstuk over haar arm bij de kassa stond en het gevaarlijke moment naderde dat ze het de verkoopster in de goed verzorgde handjes zou gaan stoppen, kon ze alsnog rechtsomkeert maken naar het rek, het corpus delicti terughangen waar het hoorde. Zo. Geestkracht. Sterke knieën. Nog even goed op het prijskaartje kijken en dan meteen naar huis om het uitgespaarde bedrag naar een goed doel te gireren. Eens zien hoeveel dat de hulpacties zou opleveren. Niet weinig, verwachtte ze. Zou ze onthoudingsverschijnselen krijgen? Misschien, maar vast minder hevige dan toen ze ophield met roken... Zo leidde ze zichzelf om de tuin met nobele overwegingen, zich er slechts in de verte van bewust dat haar besluit allang vaststond. De verslaving heeft de oudste rechten.

Buiten gekomen omvatte de vrieskou haar als een ijzige handschoen. Als ze niet zo stevig in bont en leer verpakt was geweest had hij haar dood kunnen knijpen, zoals ze verdiend had. Ze deed een paar aarzelende stappen over het steenharde pad. Het park was van een bovenwerkelijke, kristallijnen schoonheid. Het was er nog stil, de mensen sliepen uit. Een enkele stoomwolkjes afgevende jogger, een hondenuitlater.

Terwijl Ida door haar wimpers, hoofd in de nek, naar het filigrein van de boomtwijgen tegen de blauwe hemel tuurde, zuchtte ze van opluchting. De prikkelende vrieslucht verdreef de restgedachten van de nacht spoorloos. Meteen kwam er plaats vrij voor een nieuwe droom: de woonwagenvariant. Als kind had Ida, naast ballerina of prinses, opeens ook nog circuskind willen worden. Ze was met haar moeder naar het circus geweest. Vooral de trapezewerkers hadden diepe indruk gemaakt. Haar moeder vertelde desgevraagd dat circuskinderen in woonwagens opgroeiden en altijd op reis waren, naar alle steden en uithoeken van Europa. Al vanaf hun vierde moesten ze uren per dag oefenen om later trapeze-artiest te kunnen worden. En Ida was al acht. ‘Ben ik te oud, mam?’ ‘Ik denk het wel. Je zou nooit meer echt goed kunnen worden. Wees maar blij, want het circusleven is keihard.’

Vaarwel trapeze, maar de woonwagenfantasieën over een reizend bestaan waren gebleven. Tot de dag van vandaag hadden ze voortgesluimerd. Zoals veel mensen ervoer ook Ida bij de woorden ‘reizen en trekken’ een knagend geluksgevoel.

Ze versnelde haar pas en begon te gloeien, ze naderde het object van haar begeerte. Gistermiddag had ze gebeld voor een afspraak. Negen uur, dat haalde ze met gemak. Tien minuten te vroeg tuurde ze tegen de lage zon de Jan van der Heydenstraat in. Daar stond hij al, het kon niet missen, blinkend in het ochtendlicht. Hij was wijnrood, de Westfalia-kampeerauto met uitklapbaar dak, en ontegenzeggelijk wonderschoon. Ida beet op haar wangen. Ze had nog geen woord gewisseld met de jonge blonde eigenaar die er wijdbeens naast stond, maar het pleit was al beslist. Een schilderauto zou het worden, een rijdend atelier. Als het regende of hard woei kon ze met opengeschoven zijdeur binnen zitten werken. Monet had een atelierbootje bezeten, ook niet gek, maar hiermee kwam je een stuk verder. Weidse vergezichten openden zich.

Ze stelde zich voor aan de eigenaar. Hem waren de van kooplust schitterende ogen niet ontgaan. Ja, ze was inderdaad de eerste. Rap leidde hij haar het rijdende poppenhuis binnen. Ach, wat handig ingedeeld! Tweepersoons uitklapbed, dito tafel, aanrechtje, kastjes, douche-je, wc-tje, gaskacheltje. Waarom zijn de alledaagse voorwerpen op iets verkleinde schaal zo onweerstaanbaar? Alice in Wonderland stootte haar hoofd, maar onderdrukte de bijpassende vloek. Dit zou haar nog wel vaker overkomen. De eigenaar had het kacheltje al aangezet. Het suisde behaaglijk. Ondanks de kou was het hierbinnen heerlijk warm. ‘Ik ging ermee op wintersport,’ zei hij. ‘Waarom doet u hem weg?’ ‘Omdat m'n vrouw een motorjacht wil.’ Doodzonde, vond hij. Dit ding was nog geen drie jaar oud. Tja, je moest kiezen of delen.

Hoeveel had ie gelopen? Nog geen tachtigduizend. De vraagprijs? Dertigduizend euro. Dat viel haar mee. Nieuw was ie bijna een ton geweest, in guldens dan. Nu moest ze goed opletten, zich niet door hebzucht laten verblinden. Ze deed zich zo deskundig voor, dat ze er van ging stotteren.

Ze konden nu toch meteen een proefrit maken, zei hij geruststellend.

Tot Ida's verbazing durfde ze iets voor de Amstelbrug het stuur te vragen. Hij parkeerde, ze stapten uit, wisselden van plaats. Haar knieën knikten.

Vorstelijk hoog gezeten, met panoramisch uitzicht op de berijpte weilanden, reed ze even later over de nog stille Utrechtseweg.

Ze had meteen willen doorrijden naar het zuiden. Terug naar de natuur, wilde ze.

Ze had de campereigenaar beloofd vanavond nog de eerste termijn over te maken. Hij vertrouwde haar, de vijfhonderd euro handgeld die ze hem had willen geven mocht ze houden. De koop kon als gesloten worden beschouwd, dacht ze in een opstijging van paniek. Meteen daarop begon ze te rekenen hoeveel ze aan hotel- en maaltijdkosten zou gaan uitsparen. Als ze de aanschaf over tien jaar uitsmeerde kwam ze tot duizelingwekkend hoge bedragen. Ze was nog steeds een zuinige meid, zij het tegenwoordig met een gat in de hand.

Al voortstappend door de stralende blauw-met-gouden morgen hervond ze haar zelfvertrouwen. Bijna hardop dagdroomde ze een gloednieuw, fris en sportief zelfbeeld bij elkaar. In de bergen was het 's ochtends vaak ijskoud en kletsnat, wist ze nog van vroeger. Op z'n minst zou ze kaplaarzen moeten hebben en een goed isolerend trainingspak. En extra dikke donsslaapzakken. En bergschoenen voor ruw terrein.

Hier in de buurt, op de Weteringschans tegenover het Rijksmuseum, was een sportzaak waar vriendinnen hun ski-uitrusting kochten. Ze moest er even heen, alleen maar om zich op de hoogte te stellen.

In de sportzaak rook het voornaam naar ingevet leer, oude hutkoffers en kamfer. Op de eerste verdieping waren de bergschoenen. Een nieuwe wereld ging voor haar open, haar hart sloeg fel. Er bleken, naast de gewone stevige stappers, hikers genaamd, maar liefst drie categorieën bergschoenen te bestaan. De zwaarste, categorie C, was ‘klimijzervast’, volgens de resolute verkoopster die zich ongevraagd als gids had opgeworpen.

‘Eigenlijk kwam ik me alleen maar even oriënteren,’ zei Ida verlegen, toen de resolute verkoopster haar hielp met het dichtveteren van de ‘Lowa Lady-Sport’, categorie B-schoen.

Toen ze ging staan, de eerste onwennige passen deed op de onmogelijk stugge klompvoeten, sloeg er een golf van vakantiegevoel door haar heen. Even waande ze zich op een gletsjer, hoog in de ijle blauwe lucht.

‘En? Hoe zitten deze?’ wilde de verkoopster weten.

‘Nog wel erg stug.’ Ida wankelde.

‘Ze moeten nog helemaal inlopen,’ zei de resolute verkoopster troostend. ‘Ik zal die Meindl's even voor u pakken. Die hebben iets meer teenruimte. Die voel je haast niet, als ze goed zitten.’

Ida aarzelde. ‘Misschien toch een wat lichtere schoen,’ opperde ze voorzichtig.
‘Dan krijg je de Makaku. Een A'tje is dat. Maar wel super-solide.’
Er was geen weg meer terug.

سيارة مرسيدس بيضاء*

Sana Valiulina

Ze hadden hem maagden beloofd, veertig nieuwe per dag. 's Nachts zou hij in slaap vallen op meisjes met zware billen en doorlopende wenkbrauwen, om 's ochtends weer door andere vingers en lippen wakker gestreeld te worden. Iedere dag, zolang de eeuwigheid duurde. Maar Alihan gaf niet om de maagden, noch om de blonde satansdochters naar wie zijn broeders met de hand in hun broek in internetcafé's zaten te kijken. Zij mochten al die vrouwen hebben. Hij droomde van een ontzaglijke witte lotus waarvan hij de schaduw met niemand hoefde te delen. Ergens in de lotus zat het oog van God verstopt, zodat Alihan zich nooit eenzaam hoefde te voelen.

Maar toen verscheen Magdi in het kamp. Alihan zag hem voor het eerst toen Magdi zich voor het gebed reinigde. De leraar zorgde altijd voor genoeg water, maar je moest er zuinig mee zijn. Magdi echter maakte van het reinigen een waterfestijn, alsof ze niet aan de rand van de woestijn leefden, maar aan de oceaankust. Zijn natte bovenlijf glom in de zon, het regende uit zijn zwarte krullen, hij nam grote slokken water en proestte het rechtstreeks de vale hemel in. Toen hij Alihan in de gaten kreeg, spatte hij water in diens verbaasde gezicht en schaterde. In een mum van tijd had hij de voorraad voor drie gebeden van het hele kamp verspild.

Magdi kwam er met twintig zweepslagen vanaf. Eigenlijk zou zijn hand afgehakt moeten worden, had de leraar gezegd, omdat het een diefstal was, maar God had niets aan eenhandige strijders. De pokdalige Faruk moest zijn zweep aan de leraar afstaan, die de lichtzinnige jongeling persoonlijk wou straffen. Nooit eerder had Alihan de leraar zo woedend gezien: zijn gezicht werd net zo donker als zijn baard en versteende. Toen hij klaar was, gooide hij de bebloede zweep terug naar Faruk en zei dat Magdi in de zon moest blijven liggen, zodat al het verspilde water uit zijn lichaam aan God geofferd zou worden.

Pas na zonsondergang hadden ze hem naar de tent gesleept. Niemand mocht bij hem komen, maar toen de jongens in slaap

* *Een witte Mercedes*

waren gevallen, kroop Alihan naar Magdi toe en blies zachtjes op zijn wonden. Het leek alsof er vuur in Magdi brandde - zo droog en heet voelde zijn lichaam. Alihan kroop weer naar buiten en begaf zich naar de provisietent. Onderweg raapte hij een grote kei op. Bij zijn doel aangekomen, gooide hij de kei zo ver mogelijk van zich af, terwijl hij zich geluidloos op de grond liet vallen. In het schijnsel van het kampvuur zag hij Gamal met zijn geweer op het geluid af rennen en in het donker verdwijnen. Vlug sprong Alihan de provisietent binnen en vulde zijn mond met water uit de ton. Terug in de tent schoof hij met een mespunt de tanden van Magdi uit elkaar en liet het water langzaam in zijn mond stromen. Magdi deed zijn ogen open. Het was alsof Alihan in de zwarte woestijnhemel keek die opeens recht onder hem lag. Er fonkelden talloze sterretjes in en er kwamen steeds nieuwe bij. Hij drukte zijn voorhoofd tegen het hete voorhoofd van Magdi en dacht dat deze jongen de enige was met wie hij de witte lotus met het oog van God erin kon delen.

Later liet Magdi zich hier nooit meer over uit. Hij vertelde alleen dat hij in de nacht na de geseling over een witte Mercedes had gedroomd. Niet zo eentje waarin hij als klein jongetje naast zijn vader had gezeten, nee, deze was veel groter en witter, met banken van wit leer, dat als brokaat aanvoelde, en met een gouden stuur dat je gedachten kon lezen en zodra je het maar even aanraakte precies de goede kant op draaide. En hoewel de lucht om hem heen zinderde van de hitte was het in die witte Mercedes nog koeler dan in een oase.

De geseling had niets aan de lichtzinnigheid van Magdi veranderd. Hij was nu weliswaar zuinig met water, maar klaagde onophoudelijk over het slechte eten, te zware oefeningen en te weinig bezoekjes aan de naburige stad. Hij was al zestien, maar er groeide nog niets uit zijn blanke lichaam. De jongen had nog niet eens een baard. Tijdens de gebeden staken zijn smalle voeten als witte duifjes onder zijn gewaad uit en Alihan wist zeker dat hij niet de enige was die door een zoete golf naar verboden plekken werd meegevoerd.

Net zo onverwacht als hij was verschenen, verdween Magdi na een halfjaar spoorloos. Er gingen geruchten dat zijn verdwijning iets te maken had met de lucifersdoosjes die de kinderen van de satan uit de lucht strooiden. Vlak daarna ontbood de leraar Alihan.

‘Je weet net zo goed als ik dat Magdi ten prooi is gevallen aan lichtzinnigheid,’ sprak hij rustig terwijl hij zijn baard aaide. ‘Om hem hoeven we ons geen zorgen meer te maken. Hem laten we nu aan de Almachtige over.’

‘Oh God, laat mij in een ander paradijs komen dan de leraar,’ bad Alihan, terwijl hij zijn ogen neersloeg.

‘Jouw ziel is zuiver, maar ook zuivere zielen kunnen besmet raken. En dat is dodelijk voor onze strijd. Ik wil je voor jezelf behoeden, Alihan. Daarom moet je me vertellen wat Magdi allemaal tegen je gezegd heeft.’

‘Hij zei dat het eten hem misselijk maakte en dat hij de stank niet kon verdragen die de broeders verspreidden.’

‘Is dat alles wat ik moet weten? Kijk me aan, Alihan.’

Waarom heeft hij geen sluier voor zijn gezicht, zoals de profeet? dacht Alihan. Ik kan nergens voor die ogen schuilen.

Ook toen ze de stad hadden bezocht, een week voordat Magdi ervandoor zou gaan, had hij het gevoel dat ze overal door die zwarte bodemloze ogen werden gevolgd.

‘De leraar is nog geen God geworden,’ had Magdi hem nog uitgelachen, ‘het zal een tijdje duren voordat hij op twee plaatsen tegelijk kan zijn.’

Ze liepen over het marktplein, waar nieuwe tapijten waren uitgelegd, maar de stoffige drukte noch de stilte van het Oezbeekse theehuis waar ze net vandaan kwamen, konden Alihans ongerustheid wegnemen. Magdi daarentegen, lichtzinnig als hij was, schudde meteen de last van het geheugen van zich af, alsof het kamp nooit had bestaan, en snoof gretig de bedorven lucht in die de stad had verzadigd.

‘Kom, ik wil je iets laten zien,’ zei hij, sloeg een steeg in en trok Alihan mee een donkere ruimte in die alleen door computerschermen werd verlicht.

Alihan zag dat sommige mannen op hun gebedskleedjes zaten en dat vervulde hem met afgrijzen. Maar hier, bij de satansdochters wier schaamstreek niet meer door haar werd verhuld, waren ze boven elke verdenking verheven. Ze zetten de computers aan en gingen zitten. Terwijl de witte, binnenstebuiten gekeerde vrouwen over het scherm rolden, schoof Magdi snel iets naar Alihan toe. Het was een lucifersdoosje waarop de kop van de leraar prijkte.

‘Vijftigduizend dollar,’ fluisterde Magdi, ‘als we vertellen waar

ze hem kunnen vinden. Ze wachten iedere maand bij volle maan bij de Makharberg.'

'Ga je naar de satanskinderen?' vroeg Alihan. Van schrik was al het speeksel in zijn mond opgedroogd.

'Ik wil een ander leven,' zei Magdi. 'En ik haat hem.'

Onder de witte tulband keken de zwarte ogen van de leraar recht in Alihans ziel. Hij stopte het doosje onder zijn ceintuur en deed alsof hij zich aftrok. Door het vuur van zijn gebed bereikte Magdi's gefluister hem niet meer.

'Kijk me aan, Alihan,' herhaalde de leraar, 'en luister. Satan kent ons even goed als God. Hij geeft ons zonden naar ons beeld, zodat onze worsteling nog moeilijker zal zijn. Hij weet precies wie welke zonde krijgt. Lichtzinnigheid zal jou nooit ten deel vallen. Maar als je een onbezonnen iemand in je ziel opneemt, word je ontvankelijk voor een zonde die oorspronkelijk bij je past. De ene zonde brengt de andere met zich mee. Het is de list van Satan en de voorzienigheid van God, die je op de proef wil stellen. Je zult veel moeten bidden om je ziel te reinigen.'

Sinds Magdi weg was, werd het geslacht van Alihan nooit meer groter dan een dadel. Het leven smaakte weer naar zand, zweet en ijzer. Samen met Magdi was alle zoetheid uit het kamp verdwenen. Met schieten en bidden gingen de dagen heen. Maar de angst die na Magdi's verdwijning in Alihans hart huisde, werd vervangen door een heel nieuw gevoel. Het begon 's nachts wanneer hij, uitgeput door het bidden en schieten, te midden van zijn broeders lag, overgeleverd aan de stilte van de woestijnnacht en aan de zwarte hemel, waarvan Magdi de sterren met zich mee had genomen. Alihans vingers tastten in de leegte, evenals zijn blik, die zich nergens aan vast kon houden. Ook binnen in hem was het leeg - de angst en het verdriet om Magdi voelde hij niet meer - totdat hij, na weken van droomloze nachten, weer van de witte lotus droomde. Maar deze keer zat Alihan niet in zijn schaduw: eerst moest hij de lotus, die aan de overkant van een zandvlakte stond te stralen, zien te bereiken. Hoe hard hij ook liep, de afstand tussen hem en de witte bloem bleef steeds dezelfde. Zonder zijn ogen van de lotus af te houden, begon Alihan te rennen, maar de lotus kwam niet dichterbij, wat hem nog begeerlijker maakte. Alihan wist dat er, behalve het oog van God, nog iets in de lotus was ver-

stopt, iets dat nog belangrijker voor hem was en waar dat nieuwe gevoel vandaan kwam.

Vroeger werd hij, na over de witte lotus gedroomd te hebben, vervuld van zaligheid, omdat hij in zijn hart God had gevoeld. Maar nu werd Alihan heel anders wakker: koortsig en vastbesloten om koste wat kost die betoverde lotus te pakken. Hij kon niet wachten tot de zon onderging om weer dat gevoel te krijgen dat een nieuwe betekenis aan zijn leven gaf, een ware betekenis waarop hij al die jaren in het kamp zat te wachten terwijl hij zich op de heilige oorlog voorbereidde. Hoewel Alihan niet aan de goddelijke afkomst van dat gevoel twijfelde, wist hij dat hij het voor zijn broeders verborgen moest houden. Het was een geheime boodschap van de Almachtige die alleen aan Alihan werd geopenbaard.

De volgende nacht probeerde Alihan weer de lotus te bereiken. Ook deze keer scheidde een zandvlakte hem van de bloem. Toch lukte het Alihan om dichterbij te komen, maar toen kwam er opeens een grijze wolk aandrijven die de lotus aan het zicht onttrok. Daarna steeg de wolk weer op en Alihan zag dat er in plaats van de lotus een immense witte Mercedes stond te stralen, als de witte zon der woestijn; het felle licht was onverdraaglijk voor de blik van een sterveling. Alihan sloot zijn ogen en werd wakker.

Nu wist hij wat God van hem wilde. Hij moest de witte Mercedes hebben. God gaf hem dat gevoel om hem alle moeilijkheden te laten overwinnen die hij op zijn weg zou tegenkomen. De eeuwige zaligheid zou zijn beloning zijn.

De volgende nacht, toen de broeders in slaap waren gevallen, bond Alihan een doek voor zijn ogen om straks niet verblind te worden. Hij wist meteen waar hij heen moest: het licht dat door het zwarte doek heen straalde, leidde hem naar zijn doel. Hoewel de Mercedes heel groot was, paste Alihan er wonderbaarlijk goed in. Het was er koel, het rook er zoet en de leren bank voelde aan als de huid van Magdi. Alihan wou het doek voor zijn ogen weghalen, maar iemand hield zijn hand tegen en legde die op het stuur. Zijn andere hand werd naar beneden geleid totdat zijn handpalm een stevige ronding omsloot. Hij drukte met zijn voet op een pedaal en voelde hoe de Mercedes met een zalige zucht tot leven kwam. Er ging een trilling door Alihan heen. Hij legde zijn rechtervoet op het andere pedaal en ze stegen op. En hoewel Alihan nog steeds geblinddoekt was, werd hij helemaal niet bang: in het

stuur dat hem feilloos leidde door de zoete, verboden luchten ver boven het kamp, zijn broeders en de leraar, zat het oog van God.

Alihan vroeg zich niet af waarom hij de uitverkorene was. Wie vragen stelde, geloofde niet genoeg. Hij moest Gods genade zien vast te houden en alert zijn op de tekenen die God hem stuurde. Hij bad en oefende nog fanatieker dan voorheen: 's avonds bekeek hij met vreugde zijn opgezwollen vingers en de bloedende eeltknobbels aan zijn handpalmen. Hij ging nooit meer met zijn broeders naar de stad: de bedorven lucht mocht zijn lichaam niet bezoedelen. Schoon en zuiver vanbinnen zou hij over twaalf dagen naar de Makharberg gaan om het geld te halen voor de witte Mercedes. Vijftigduizend dollar! Dat hij niet meteen begrepen had waarom hij het lucifersdoosje in handen had gekregen!

Het gevoel dat nu bezit had genomen van zijn hele lichaam werd met de dag ondraaglijker, 's Nachts dreigde zijn hoofd bijna te barsten: pas tegen zonsopgang viel Alihan eindelijk in slaap. Overdag vulde het zijn maag, zodat Alihan zijn maaltijden onaangeraakt moest laten. Of zijn mond, zodat hij niet met zijn broeders kon praten. Of zijn ogen, zodat hij niet meer de leraar kon zien wanneer deze voorbij liep. Alleen tijdens het bidden voelde hij zich licht als vanouds.

Op de twaalfde dag was alles klaar. Zijn kleren waren gewassen, zijn schoenen gelapt, zijn gebedskleedje uitgeklopt, zijn geweer geolied, en hij had genoeg water, lucifers en amandelen om bij de Makharberg te komen. Behalve het geweer verstopte hij alles in een kuil die hij onder een steen had gegraven. Toen de jongens in slaap vielen, kroop hij de tent uit, verliet het kampterrein en begaf zich oostwaarts de woestijn in. Daarna ging zijn route door de Kohbarvallei langs een droge rivierbedding.

Na een dag lopen kwam hij bij een verlaten gehucht en kon hij eindelijk uitrusten. Bij zonsopgang vertrok hij weer. Als alles goed zou gaan, zou hij voor de volgende zonsopgang de Makharberg bereiken. Hij stopte alleen om te bidden en ontwaarde al tegen zonsondergang de Blauwe Bergen.

Dit was het laatste en moeilijkste stuk van zijn tocht: hij moest langzamer gaan lopen om niet uit te glijden, maar de royale maan verlichtte zijn pad en behoedde hem voor de verraderlijke kuilen. Al die tijd was de Onzichtbare bij Alihan: de zandstormen werden

stilgelegd, de kampvuren bleven branden en zijn voeten leken gevleugeld.

De Makharberg was wit van het maanlicht. Er groeide niets behalve wat paarsige struiken. Af en toe rolde de wind keien naar beneden, sommige vielen in het ravijn waarin de rechterwand van de berg eindigde.

Alihan legde zijn gebedskleedje uit op de stenen en ging zitten. Hij moest op het laatste teken van God wachten. Nog even en hij zou vijftigduizend dollar bezitten. Alihan sloot zijn ogen en liet zich door de witte Mercedes naar de verre, zalige oorden voeren.

‘Vuile hond! Je wou mij voor vijftigduizend dollar aan de satanskinderen verkopen!’

De witte mantel van de leraar wapperde in de wind. Alihan kon zijn blik niet van het zwarte oog van het geweer afwenden.

‘Om een losbandig leven te gaan leiden! Ik zou je ledematen moeten afhakken maar ik laat je aan God over! Je zult eeuwig in de hel bakken. Iedere dag opnieuw. God is machtig en wijs!’

Alihan drukte zijn handen op zijn mond om zijn ziel nog even in zijn lichaam vast te houden en viel met zijn hoofd op de stenen.

De leraar aaide over zijn geweerloop, knielde neer en bad. Toen hij opstond was hij weer rustig. Hij gaf Alihan een schop en trok een vies gezicht.

‘Gooi hem in het ravijn bij die andere hond,’ zei hij terwijl hij naar zijn paard liep.

Vanaf zijn paard keek hij nu hoe de pokdalige Faruk Alihan naar de afgrond sleepte.

‘Vergeet zijn geweer niet!’ riep de leraar. ‘En schiet een beetje op. We moeten gaan!’

Hij gaf zijn volbloed de sporen. Aan de overkant van de Makharberg haalde hij de teugels aan en stopte. Uit zijn gewaden toverde hij een lucifersdoosje tevoorschijn, dat hij in de lucht gooide en weer in zijn handpalm opving. Toen keek hij omhoog, de sterrenloze hemel in, en grijnsde. ‘De Almachtige zal ons aanwijzen wie de volgende is.’

Lucht vol vlammen

Thomas Verbogt

In Nederland wordt weer massaal gespaard. Ik wist het niet. Twee keer zoveel als vorig jaar. Ik las het in de krant en dacht er even over na. Normaal denk ik nooit na over dit soort kwesties. Het is een beetje in de orde van: *beschuitconsumptie neemt af*. Of: *onverwacht overschot aan moertjes*.

Spaar ik zelf? Ik geloof het wel. Echter niet zo bewust. Het geld dat ik niet meteen opmaak, zet ik op een rekening. Ik weet niet wat ik er anders mee moet doen. Ik wil dat ook niet weten, ik heb daar geen ruimte voor in mijn gedachten, waarschijnlijk omdat er niets over *te weten* valt. Ik denk aan Camus die in *De Mythe van Sisyfus* schrijft: *Ik wil weten of ik kan leven met datgene wat ik weet en met niets anders*.

Af en toe krijg ik een overzichtje van wat er op die rekening staat. Zo'n overzicht berg ik in een speciaal mapje op. Daar ben ik wel tevreden over: dat ik zo'n mapje heb. Alsof het me helpt me te wapenen in mijn strijd tegen de chaos. Ik kijk nooit in dat mapje. Het ligt ergens in een kast.

Er is nog iets anders. Eens per jaar maak ik geld over aan een organisatie, een bankachtige instelling, die dat geld bewaart voor Mijn Oude Dag. Zelf zou ik daar nooit opgekomen zijn. Mijn Oude Dag zal niet veel verschillen van de dagen van nu. Behalve dat ik ouder ben, maar dat is logisch. Ik oefen een beroep uit dat ik wil voortzetten tot ik mijn laatste adem uitblaas. Ik weet ook niet goed hoe ik moet aankijken tegen de levensfase die Mijn Oude Dag heet. Waarom ik er dan toch geld voor opzij leg? De man die mij financieel op orde houdt, zei ooit over een bedrag dat hij op een papiertje had geschreven - mij moet het allemaal ontzettend duidelijk worden uitgelegd: ‘Of je geeft dat aan de belasting of je reserveert het voor later.’ Dan is de keuze niet moeilijk. Hoewel voor mij ‘later’ heel ver weg is. Dat had ik als kind al. (‘Wat wil je later worden, jongen?’ Lange tijd luidde mijn antwoord: ‘Clown of dierenarts.’ Dat meende ik ook, maar ondertussen dacht ik toch: dat zie ik later wel. Ik dacht ook na over wat het was: iets worden.)

De man die mij financieel op orde houdt, stuurde een andere man op me af. Deze man was lang en liet een sportieve manier

van lopen zien. Hij had een grote snor, zo'n snor waaraan hij dagelijks veel zorg besteedde. Hij lachte graag en vaak en vroeg natuurlijk ook of ik alle boeken in mijn huis ook gelezen had en daaraan verbond hij de vraag of ik na mijn zestigste ook nog boeken wilde kopen. In sommige kringen heet zo'n overgang *een bruggetje*. Ik begon me ontzettend te vervelen. Ik verveel me nooit in mijn leven, behalve als ik in gezelschap ben van mensen die over geld praten. Ik verveel me trouwens altijd maar heel even, ik ben gauw heel ver weg, in Florence bijvoorbeeld - ja, dat staat me bij van het bezoek van de man met de snor, dat ik naar Florence ging -, de ondergaande zon maakt goud van de rivier, de lucht is vol vlammen, op de brug staat een meisje saxofoon te spelen. Ik zag de man met de snor nog wel, ik zag zijn mond bewegen. Als hij lachte zag ik zijn grote gezonde tanden, maar ik hoorde niet wat hij zei. Hij moest geïnstrueerd zijn door de man die mij financieel op orde houdt, dus alles was wel goed. Ik pakte de pen die hij me aanreikte, ik zette mijn handtekening (‘Die pen mag u houden van ons’) en even later liet ik hem uit en maakte hij grapjes over het weer en ik dacht alleen maar: die man maakt werk van geld, hoe zou hij zijn wanneer hij niet over geld praat, onuitstaanbaar waarschijnlijk, misschien heeft hij wel een volière waarin hij rust zoekt.

Weer herinner ik me een zin van Camus: *Al deze levens die zich handhaven in de hebzuchtige lucht van het absurde, zouden zich zonder een diepe en bestendige gedachte, die hun kracht geeft, niet staande kunnen houden*.

Ik houd me zelden bezig met Mijn Oude Dag. Ook niet met het geld dat voor die periode is gereserveerd. Het heeft niks met weerstand te maken, maar ik heb wel iets anders aan mijn hoofd.

Als ik aan Mijn Oude Dag denk, zie ik een veranda voor me, voel ik de warmte van een hoogzomerse dag. Ik kijk uit over weilanden die tot aan de horizon doorlopen. Ik drink whisky. Af en toe sluit ik mijn ogen om iemand die ik bijna vergeten was, nog wat langer bij me te houden.

Graag zou ik hebben dat ik wat meer plezier beleef aan mijn spaargeld. Zoals je een postzegelalbum opent - je kunt immers ook postzegels sparen - en verzucht: leuk, al die postzegels. Ik kan me voorstellen dat je dat denkt, als spaarder van postzegels. Ik ken mensen die dat ook met geld hebben. Ik ken een schrijver, die als hij uit bed is gekomen, zich meteen door zijn computer laat informeren hoe het met zijn aandelen zit. Hij schrijft misdaadromans. Heel beroerde boeken zijn dat.

Ik vind geld alleen maar aangenaam als ik het uitgeef. Het liefst aan aangename dingen.

Soms maak ik me zorgen. Dan verwacht ik een rekening en vraag ik me af of ik die kan betalen. Meestal kan dat wel.

Graag zou ik hebben dat ik wat meer plezier beleef aan mijn financiële voorbereidingen op Mijn Oude Dag; dat ik, in een poging mijn permanente paniek te bezweren, met gebogen hoofd fluister: wat er ook gebeurt, dat is tenminste geregeld. Maar ik heb mijn handen vol aan wat er ook gebeurt, ik kan me niet eens bezighouden met wat zich voltrekt buiten, of na, wat er ook gebeurt.

Ik krijg ook wel eens iemand op bezoek die vraagt hoeveel ik voor mijn huis heb betaald. Het bezoek zegt er onmiddellijk bij dat de vraag misschien indiscreet is. Waarom in 's hemelsnaam? Het gaat toch gewoon over geld? Wat kan er indiscreet aan geld zijn? Ik noem het bedrag dat ik voor mijn huis heb betaald. Zelfs het uitspreken van dat bedrag verveelt me. Het kan me niet schelen. Soms vergeet ik het bedrag zelfs.

Het bezoek vraagt dan wanneer ik mijn huis heb gekocht. Ik ben in Lhasa. Ik zit op het dakterras van waaruit ik uitzie op het hart van de oude stad, het plein waaraan de Jokhang ligt en dat omringd is door honderden marktkramen. Het is een heldere dag, nergens in de wereld zag ik zo'n helder licht. Overal waar ik kijk zie ik het Himalayagebergte. Ik zou hier jaren en jaren kunnen blijven.

‘Eind '98,’ antwoord ik.

Het bezoek kijkt om zich heen en zegt dan: ‘Dan heb je toch al een tonnetje of twee verdiend.’

Een tonnetje of twee.

Ik woon met genoegen in mijn huis, maar dompel me nooit onder in het besef dat ik met dat huis ook geld verdien. Ik beschouw het trouwens ook niet zo. Ik verdien er niets mee. Ik leef erin. Dat is genoeg.

Sommige mensen kijken me raar aan als ik zo praat. Alsof ik een beetje gestoord ben. Dat vind ik verontrustend. En ik moet ook lachen.

Gellie

L.H. Wiener

Van alle menselijke relaties is die tussen vader en zoon wel de ontzagwekkendste, de onverzoenlijkste en de onontwarbaarste. Zelfs God de vader wist er niet mee om te gaan, want wat wilde deze vader bereiken? Waarom liet hij op aarde geschieden wat hij in de hemel niet kon uitleggen? Omdat zijn almacht niet bestond? Omdat hijzelf ook maar een zoon was die al eeuwig naar zijn vader zocht, in een groot, duister en leeg heelal? Een vader die niet bestaan kon, aangezien hij zichzelf had moeten scheppen naar zijn eigen beeld? Zijn eigen vader was en zijn eigen zoon? Was het God de vader zelf die aan het kruis verging? Was de almacht van de vader de onmacht van de zoon? En het lijden van de zoon de onmacht van de vader?

Verklaarde dat zijn onverklaarbaar zwijgen?
Rustig nu.

Ik heb mijn vader in mijn literaire werk tot nu toe gemodelleerd rondom een gedistingeerde, enigszins teruggetrokken man met een oorlogsverleden, die het tijdelijk ongemak van die periode niet geheel ongeschonden had doorstaan. Niets kon hem daarna nog deren, want niets had nog zijn belangstelling.

Op zijn kippen na dan.
En zijn boezemvriend.
En zijn twee zoons, eerlijk is eerlijk.
En mijn moeder, maar die was gratis.

Toen mijn vader in mei 1945 als enige overlevende van zijn familie aan zijn nabestaan begon, was mijn broer ongeveer twee jaar oud en ik ongeveer twee maanden. In de oorlog had mijn vader niet geleefd, alleen bestaan. Leven kon altijd nog, eerst kwam het òverleven, dat in de dagelijkse praktijk bestond uit net doen alsof je niet bestond, maar in zijn ultieme vorm neerkwam op zich verheffen in de vaderstand, hetgeen mijn vader met de onbaatzuchtige hulp van mijn moeder nog was gelukt ook, tweemaal maar liefst.

Proficiat, pap.
I'll make the best of it!

Tijdens zijn ontheemd verblijf hier op aarde heeft mijn vader eigenlijk maar één echte vriend gekend, een vriend voor het leven, maar trouw tot in den dood, trouwhartig, maar trouweloos en beide tegelijk en altijd op reis, of op doorreis, maar nooit echt weg. Een duivelskunstenaar, die zich openbaarde in elke gewenste vorm en onder iedere gewenste naam, zonder herkenbaar uiterlijk, maar ieder die hem zag wilde bij hem zijn, bij die kompaan, die alle talen sprak en die ging waar het bloed niet kruipen kon, die allemansvriend, die kon maken wat hij wou, pardoes, die recht krom maakte en krom recht, dit sujet...

Zoals andere mannen hun vrienden ontmoetten aan de tap, op de golfbaan of in de sociëteit, zo ontmoette mijn vader de zijne, Gellie was zijn naam, in diens residentie te Amsterdam, aan het Beursplein nummer 5, iedere dag, want mijn vader kon niet genoeg van hem krijgen. Maar ook in andere huizen die aan hem toebehoorden troffen zij elkaar, zoals de casino's van Oostende, Knokke of Blankenberge, waarin deze gannef mijn vader al even gastvrij ontving. In mijn jeugd vertoefde hij bij voorkeur in België, in bovengenoemde speelhuizen, maar evenzeer in die van Spa, Namen of Dinant, want in mijn jeugd waren casino's in Nederland verboden.

Deze sinjeur was wel de veelzijdigste speelkameraad die men zich kon wensen. Je kon hem laten rollen of in het water gooien, je kon hem op je rug laten groeien, of over een balk smijten, het maakte niet uit. Mijn vader trachtte hem bij voorkeur te vermenigvuldigen. Te verdubbelen, te verdrievoudigen, ja, te verveelvoudigen zonder einde, als een zich immer uitdijend universum waar hel en hemel versmolten.

‘Dit is mijn lichaam’, hoorde mijn vader hem gaarne lispelen, als hij zich weer eens ontdeed van een huid en aan mijn vader de veelkleurige schubben van zijn vorige grootheid in de vorm van bankbiljetten overhandigde. ‘Neem mij, speel met mij, verkwansel mij en kom dan terug voor meer’, siste hij er benevelend achteraan. Onhoorbaar voor mijn vaders bewuste geest, maar rondgalmend in de diepere lagen van zijn brein.

‘Geld verdienen op de beurs verschafte hem wel enig genoegen’, schreef ik ooit over mijn vader, als was het een onschuldig tijdver-

drijf, te vergelijken met het fokken van zeldzame kippenrassen, of het uitlaten van de hond. In werkelijkheid was het een in stilte gevoerd monetair offensief dat bij een psychiatriese analyse zou moeten worden omschreven als een gesublimeerde oorlogsvoering. Geld als wapen, niet als betaalmiddel, maar als machtsmiddel, want er bestaat geen beter middel om vernedering, verlies of verdriet te verdringen dan zich te vereenzelvigen met iemand die macht heeft en die doet wat hij wil en voor wie alle deuren opengaan.

Geld is macht en macht is aanzien.

Eenvoudiger syllogisme bestaat niet.

En zo zwoer mijn vader, na vijf jaar duisternis, trouw aan deze vriend, die hem in zijn trouweloosheid definitief zou vernietigen.

Het ligt voor de hand om middels een dieper doorgevoerde psychoanalytiese benadering van mijn vaders geradbraakte bewustzijn te veronderstellen dat hij *deep down* ook wilde dat het juist zijn beste vriend was die hem uiteindelijk zou verraden, om zodoende zijn verzilverde angst en zijn in goud gevatte paranoïa te kunnen omruilen voor rust en vrede en zich voor altijd te bevrijden van dat ondraaglijke schuldgevoel: het besef dat hij nog leefde.

Een psychies syndroom heeft altijd een symbool nodig: een objekt of een medium, waaraan het zich kan hechten en waarin het zich kan uiten. Zo bestond er in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw een Franse sportwagen van het merk Facel Vega. Een indrukwekkend automobiel was dat, waarin uitgever Gallimard rondreed, alsmede bierbrouwer Heineken, alsook mijn vader, zij het heimelijk. Gallimard reed er veel te hard mee en joeg er niet alleen zichzelf de dood mee in, maar ook zijn sterschrijver Albert Camus, die hij als passagier aan boord had. Over het rijgedrag van de heer Heineken is mij niets bekend, maar mijn vader zoefde er het liefste mee richting Oostende, in gezelschap van mijn moeder en zijn dashond Jonker, die zich dan achter zijn hoofd posteerde, op de rugleuning van de lederen stoel en aldaar met wapperende oren en bewegende neus de geuren van de Belgiese weilanden lag op te snuiven.

Het liefst richting Oostende, naar dat gastvrije oord van glinsterend glas, waar je altijd welkom was en waar niemand acht sloeg op wat je deed en wat je wilde, op wat je dacht en wat je voelde,

op wie je was en niet wilde zijn en waar je tot drie uur in de nacht warme toast met champignons kon eten. En kon spelen, als een kind aan het strand, op vergeelde foto's, met gekartelde randen, en de kleedhokjes met paarden, van ver voor de oorlog, die nooit zou komen, in de zon en het warme zand, de fiches als schelpen en de zee van champagne. Je vader, je moeder, je broer en jijzelf...

De Facel Vega van mijn vader werd gebouwd in Parijs, gekocht in Brussel en verborgen in Heemstede, als een symbool van opstand en verzet, van onzichtbare opstand en van zwijgend verzet. Daar stond hij op zijn Borani-wielen in een gehuurde garagebox, beschut voor de vijandigheid van afgunstige blikken en de nieuwsgierigheid van de fiscus. Die Facel Vega HK 500, voorzien van een V-8 Chrysler-motor, was een tank waarin mijn vader ten strijde trok in een denkbeeldige oorlog en tegen een onzichtbare vijand. In die verborgen machine school zijn gehele filosofie, was zijn persoonlijkheid opgegaan en er was niemand die hem die strijdwagen nog kon afnemen, behalve een financiële ineenstorting of de dood, die zich vervolgens beide aandienden, in volgorde van opkomst en in gesloten kordon.

Voor het dagelijks gebruik reed mijn vader in een oude Peugeot 201, zichtbaar oud en zichtbaar gammel, want als de school des levens hem één les had geleerd, dan was het wel dat men zijn naaste geen groter genoegen kon doen dan door niet te bestaan, met als omgekeerde resultante dat men groot risiko liep als men zich in enigerlei gedaante manifesteerde. Vanuit dat besef werd al zijn handelen gestuurd. Hij onderhield geen enkele betrekking met personen uit de werkelijkheid. Met niets en met niemand. Althans niet in de tijd dat ik hem (niet) heb gekend. Vroeger moet dat anders zijn geweest, want op oude foto's stond hij onveranderlijk vrolijk lachend afgebeeld, met een muziekinstrument in zijn hand, of een tennisracket, of zittend te paard, of op marmeren muren, foto's uit een tijd voordat ik bestond en mij afvroeg wie mijn vader eigenlijk was. Een vraag die ik hem nooit heb gesteld en waarop hij mij het antwoord altijd schuldig is gebleven.

Vaders komen en vaders gaan, alleen de zonen blijven over.

Er bestaat een passage die ik eens heb opgeschreven en waarvan ik niet meer weet of ik hem ooit in boekvorm heb gepubliceerd. Ik

heb er inmiddels in mijn gedrukte werk gedurende ongeveer twee uur naar gezocht, maar er niets van teruggevonden, terwijl ik hem nu nodig heb. Hij ging ongeveer zo:

> *(Speak memory)*
>
> *Mijn vader, ik kon maar geen hekel aan hem krijgen, al heb ik daar wel erg mijn best voor gedaan, want ik wist op jonge leeftijd reeds dat ik schrijver moest worden. Andere schrijvers konden ten minste bogen op een autoritaire vader die geen tegenspraak duldde en onder wiens juk de jonge schrijver lange tijd gebukt ging, totdat hij voldoende rankune had vergaard om zijn schrijverschap op te baseren. Moesten andere schrijvers aan tafel staan en hun mond houden in afwachting van een afgekloven kippenpootje dat hen door hun vader werd toegestoken, voor mij stond er op de glazen toonbank van banketbakkerij Rinkel te Zandvoort iedere dag een moorkop klaar, die ik van school op weg naar huis dan in het voorbijgaan even ophaalde. Iedere dag. Het is zo. Het schaamrood stijgt je naar de kaken*.

Maar niet daarom heb ik omstreeks mijn achttiende gedurende negen maanden niet tegen mijn vader gesproken en mij op mijn kamer opgesloten, waar mijn moeder mij mijn eten bracht. Moeder en zoon is liefde, vader en zoon is strijd. Zelfs God de vader wist er niet mee om te gaan, want geen vader die kan toveren zal zijn zoon zo laten stikken aan het kruis, net zomin als een vader die niet kan toveren zijn zoon zo laat stikken in de slagroom.

En toch soms, als ik voor het raam stond en naar beneden keek in de tuin en hem zag rondlopen met een kip in zijn armen, die hij vermoedelijk inlichtte over de financiële perspektieven van de Exploitatie Maatschappij Scheveningen, dan voelde ik in flitsen van vergeving dat hij nooit de vader kon zijn die ik van hem eiste, omdat hij zichzelf was en niet anders kon, evenmin als ik.

Liefdeloze moeders bestaan niet, in tegenstelling tot wat liefdeloze zoons beweren, maar machteloze vaders bestaan alom, zoals almachtige zoons niet nalaten hen voor te houden.

Casino's als speelhuizen der hebzucht waren zandbakken in vergelijking met de beurs, want de beurs was een met bloed, zweet en tranen doordrenkte arena, waarin de zwaarden, de drietanden en de netten waren gesublimeerd tot cijfers. Cijfers als percentages, als prognoses en als saldi. De gladiatoren van toen waren de spekulan-

ten van nu, slaven, evenals in de antieke oudheid, die elkaar naar het leven stonden tot vermaak van hun heerser, de Godheid Geld.

Geld bestond voor mijn vader, net als voor ieder ander, als een middel van bestaan, maar dan wel op een zeer eigenzinnige wijze, die in ieder geval niets van doen had met het betalen van rekeningen. Ik herinner mij een prikker, een soort puntige spaak op een verzwaarde voet. Daarop spietste mijn vader de rekeningen die op ons huis werden afgevuurd, zonder er ooit één te betalen. Niet althans dan nadat hij daartoe middels een dwangbevel was gesommeerd. Ook dat dwangbevel werd gespietst en later eveneens de kwitantie die betrekking had op de uiteindelijke afhandeling en waarop niet zelden een bedrag stond dat een verdubbeling aangaf van de oorspronkelijke schuld. Waarom dit zo ging? Eenvoudig, omdat mijn vader van mening was dat hij in het casino of op de beurs het geld van de vordering kon verdrievoudigen in de tijd dat de vordering verdubbelde. Deze opvatting was mijn moeder een doorn in het oog, al waren voor haar de uitstapjes naar België evenals voor mijn vader *a way of life*, zij het op geheel andere gronden. Hoe vaak zij zich niet ontfermd heeft over schulden die mijn vader had gemaakt laat zich niet meer uitzoeken. Dat zij hiertoe in staat was kwam door haar eigen zakelijk inzicht, dat veel groter was dan dat van mijn vader, alsmede het feit dat zij haar eigen zaak had als kleermaakster; *couturière* was de omschrijving, waaraan zij de voorkeur gaf.

Mijn vader heeft zijn leven in meer dan één opzicht aan mijn moeder te danken gehad. In de oorlog doordat zij er wàs en hem de kans bood om voor de levende moeder te kiezen die zij zou kunnen worden en niet voor de dode die hij achterliet, en na de oorlog omdat zij blèèf, bij de financiële zelfmoordenaar die hij nu eenmaal was, en hem staande hield als hij wankelde.

Nu dringt zich een scène op die zich afspeelt in een kamer van hotel Impérial te Oostende, laat in de nacht, waar mijn broer en ik lagen te slapen totdat mijn vader nogal luidruchtig en uitgelaten de kamer betrad en onder gefluisterd protest van mijn moeder het licht aandeed. Of mijn broer ook wakker werd weet ik niet meer, maar ik zag hoe mijn vader breed grijnzend in al de zakken van zijn kleding begon te graaien en uit iedere zak met strakke wikkels bijeengehouden pakjes bankbiljetten tevoorschijn haalde en die op mijn bed begon te gooien.

‘Gellie..!’, riep hij daarbij uit, een aantal malen achtereen. ‘Lekker gellie..!’
‘Lou, alsjeblieft...’, maande mijn moeder, maar mijn vader ontdeed zich op deze wijze als in een roes geheel van zichzelf, totdat hij voor een totaalbedrag van twaalfduizend gulden aan Belgiese franken bij mij op bed lag.

Op een dag in een of ander voorjaar deed mijn vader iets ongebruikelijks dat mij behoorlijk in verwarring bracht. Hij toonde mij onverwachts een aankoopfaktuur van effekten voor een bedrag van een kleine driehonderdduizend gulden. Ik wist niet wat hij wilde dat ik zei. Wat moest ik zeggen? Het was een blauw papier. Met een aantal zegels erop geplakt. Mijn vader wees smalend op het bedrag dat de zegels tezamen vertegenwoordigden, het commissieloon van de bank. Voor de somma van, zei men toen; een bedrag van Fl. 1600,-.
‘Wel veel voor zegels, hè?’, bracht ik uit.
‘We gaan naar Nice’, zei mijn vader.
‘Maar ik moet naar school’, protesteerde ik, want ik moest nog veel leren.

Ik was in dat jaar zeventien. Mijn vader was vijftig in dat jaar, maar tachtig in zijn hart. Ik herinner me het meer van Annecy, Avalon in Frankrijk. Mijn broer en ik liepen langs het water en spraken niet. 's Nachts droomde ik van Karin, net als overdag. Ergens op de snelweg tussen Lyon en Valence, onder toenemend protest van mijn moeder, legde de Facel Vega vier kilometer af in één minuut, hetgeen neerkwam op twee honderd veertig kilometer per uur.
Het was machtsvertoon, in onmacht.
Heer en meester zijn, al was het maar voor één minuut.
Uitgever Gallimard moet ooit hetzelfde hebben gevoeld.

Die reis door Frankrijk geleek de triomftocht van een zegevierend veldheer, die terugkeerde in zijn vaderland. Geen hotel was duur genoeg, geen restaurant te chic. *Eden Rock* in Antibes, *Negresco* in Nice, het *Carlton* in Cannes, dat waren wel de grootste paleizen die ik me nog helder voor de geest kan halen. We moesten ze allemaal zien, die hotels waar hij ooit eerder had verbleven, als zoon van zijn vader, een vader van stand.

Dat wij iets eerder naar Zandvoort terugkeerden dan aanvankelijk het plan was, had een dwingende reden: mijn vader was bankroet.

Op cartoons uit die tijd liepen bankroetiers zeer herkenbaar rond in een bodemloze regenton met bretels; dat lot is mijn vader bespaard gebleven, want mijn moeder maakte de kleding die hij droeg bij voorkeur zelf, maar voor het overige waren al zijn aardse bezittingen in één klap weggezogen in een financieel zwart gat, dat was ontstaan toen het fonds waaraan mijn vader zijn naderend miljonairsschap dacht te gaan ontlenen, de Exploitatie Maatschappij Scheveningen, met een daverende dreun dwars door de beursvloer te Amsterdam was gezakt en daarin geheel en al was verdwenen.

Op de terugweg naar huis was, behalve de valeriaanlucht in de auto, niets aan hem te merken.

Het is sindsdien niet goed met hem gegaan, hoe vaak kan men sterven?

En in de nacht van 25 op 26 april 1974, alleen in zijn stikdonkere bed te Zandvoort, belaagd door boekhouders, banken en belastingen, slaakte de eenzaamste man ter wereld, blauw aangelopen van benauwenis, een laatste diepe geldzucht en werd voor altijd mijn vader.

De nabegrafenis
Frans van Zoelen

Mijn grootvader Jacob Spanhoff overleed vredig in zijn slaap. Mijn moeder vond hem. Zijn lange magere lichaam lag aan de kant van het nachtkastje. Dat was de zijde van mijn grootmoeder die hem bijna tien jaar geleden was voorgegaan. Naast hem, op zijn eigen plaats, lag de Havenbekkens. Zo noemden wij het schilderij van Pablo Picasso.

In het nachtkastje vonden wij zijn met de hand geschreven codicil. Iets waarvan wij het bestaan altijd al vermoed hadden. In eenvoudige bewoordingen stond daarin wat na zijn dood met de Picasso moest gebeuren.

Het schilderij is het enige waardevolle in ons familiebezit. Aan het begin van de vijftiger jaren had mijn grootvader de schilder een enthousiaste brief geschreven. Dat hij en zijn aanstaande vrouw na het lezen van de rapportage in de Times ervan overtuigd waren geraakt dat een schilderij met kubistische vormen in hun nieuwe huis niet mocht ontbreken en dat ze grif bereid waren ervoor te betalen. De brief werd post restante naar een dorp in Zuid-Frankrijk gestuurd. Het was de plaats waar volgens het Amerikaanse blad de kunstenaar met zijn nieuwe, veel jongere vrouw was neergestreken.

Misschien is mijn grootvader zijn hele leven vitaal en de mensheid trouw gebleven door de wijze waarop de grote kunstenaar reageerde. Pablo Picasso plakte de brief en de postwissel naast elkaar op een doek. Vervolgens schilderde hij er - vooruitziende blik - vier mensen overheen. De hoekige lichaamsdelen van het ouderpaar en de twee kinderen leken door smalle strengen aan elkaar geknoopt te zijn. Door de diverse tinten blauw hadden zij iets weg van met elkaar verbonden havenbekkens.

In de dagen die daarop volgden, heb ik geen enkele keer gehuild. Ook tijdens de begrafenis niet. En toch wist ik dat hij van al mijn familieleden degene was die ik het meest zou missen. Meer nog dan mijn vader en moeder, en mijn tweelingzusje Guida.

Het verbond tussen mij en mijn grootvader begon toen ik onder de tafel zat terwijl er gekaart werd. Ik herinner mij de eerste keer

dat hij zijn hand door de plooien van het tafellaken stak om een kaart te tonen. Hij liet de kaart draaien en keren zoals een gladiator een zwaard tussen zijn vingers door laat tuimelen. Het moest een geweldige troefkaart zijn. Want na de venijnige pets waarmee hij de kaart op tafel deponeerde, ontwikkelde zich een voor hem en zijn partner triomfantelijke slagenafwikkeling. Sindsdien wist ik dat het tijd was om onder de tafel vandaan te komen als hij mij in zijn kaart liet kijken.

Op het moment dat hij mij vertelde een wending aan zijn leven te willen geven, wist ik definitief zeker dat er tussen hem en mij een verbond bestond. Ik was een uit de kluiten geschoten tiener geworden en het was duidelijk dat ik als enige in de familie mijn grootvader in lengte zou evenaren. Ik ben er nog steeds van overtuigd dat ik de eerste en lange tijd de enige ben geweest aan wie hij zijn voornemen vertelde.

‘Guido, ik stop ermee. Ik stap uit de zakkenhandel.’ Zeer beslist vertrouwde hij mij toe dat hij van de emballagebranche op de handel in graszaden wilde overstappen. Hij deed dit op het sacrale moment waarop ik heel even de Picasso met een vingertop aantipte. Ik mocht dat één keer per jaar doen. Iets te mogen aanraken dat er werkelijk toe deed en waar je de rest van het jaar met je vingers vanaf moest blijven, dat gaf een onbeschrijflijk mysterieus gevoel.

Niemand werd ongerust over het plan van mijn grootvader om van werk te veranderen. Ook in het begin niet toen het succes zich nog lang niet had afgetekend.

Het enige moment waarop er een begin van onrust in mijn familie sloop, kwam enkele jaren na het overlijden van mijn grootmoeder. Mijn grootvader begon te mijmeren over Pablo Picasso, de oorspronkelijkheid van de grote schilder, maar vooral over de veel jongere vrouwen die hij ook op zeer late leeftijd nog aan de haak sloeg.

‘Soms wel dertig jaar jonger. Realiseren jullie je dat?’

Mijn familie verdacht hem ervan dat hij op bedekte wijze toespelingen maakte.

Maar ik wist wel beter. Ik had net de middelbare school afgerond en was gaan werken op de afdeling Consumentenloyaliteit van Shell in afwachting van een bewuste studiekeuze. Ik werd verantwoordelijk voor de ruilvoet tussen de airmiles en de spaarzegeltjes bij de diverse artikelen. Net als ik, begreep mijn grootvader dat

een staafmixer voor een airmilesspaarder nu eenmaal iets anders is dan voor een zegeltjesplakker. Dat daar een wereld van verschil tussen zit. En dat je dus relatief meer zegeltjes en minder bijbetaling vraagt dan bij de airmilesspaarders. Zoiets kon bij een elektrische campingbarbecue juist andersom liggen. De enige andere met wie ik hierover langdurig en serieus van gedachten kon wisselen was Hajo Boogmans, mijn chef.

'Dat kan onmogelijk,' zei oom Lloyd zeer beslist. Tegelijkertijd gooide hij zijn hoofd achterover om lenzenvloeistof vanuit een plastic flesje in zijn ogen te knijpen. Hij was zojuist overgestapt op lenzen en klaagde voortdurend over te droge lucht.

We zaten beneden aan de huiskamertafel onder de Havenbekkens en iedereen keek naar mij. Niet omdat ik de inhoud van het codicil had voorgelezen, maar omdat zij net als alle andere mensen op momenten van grote onzekerheid naar de langste in hun gezelschap keken.

'Guido, je weet net als wij dat dat niet eens mag. Hoe graag wij ook aan zijn laatste wens tegemoet zouden willen komen.' Mijn moeder klonk net als mijn oom gedecideerd, en ook in haar stem lag een onmiskenbare en acute behoefte verborgen om te worden overtuigd. 'De medewerking aan de vernietiging van cultuurgoed is strafbaar, toch?'

Op dezelfde avond als waarop wij het codicil hadden geopend en leerden dat grootvader niets liever wilde dan om samen met zijn Havenbekkens begraven te worden, besloten wij dat morgen de kist alleen met hemzelf erin gesloten zou worden. Vanaf het allereerste begin stelden wij het voor alsof het een soort barmhartige bescherming van grootvader zelf was. Om te voorkomen dat hij als cultuurbarbaar de geschiedenis in zou gaan.

Notaris Sprokkereef belde mij op mijn werk met de mededeling dat hij mij op korte termijn wenste te spreken. Het was een ongelukkig moment. Ik had net het eerste onderhoud met mijn nieuwe chef Aldith Koole achter de rug en was kapot.

Aldith was Boogmans na zijn pensioen opgevolgd. Zij was als managementtrainee door Shell aangenomen en moest binnen een jaar iets van de afdeling zien te maken. Zij was een paar jaar jonger dan ik en afgestudeerd in de sociologie op het vraagstuk van de verspreiding van de mop. Zij had ontdekt dat moppen vaak wor-

den doorverteld en dat het op deze wijze gebeurt dat vooral leuke grappen zich over de wereld verspreiden.

Het kwam niet eens zo zeer omdat zij liet doorschemeren dat Boogmans mij te lang had laten doormodderen. Ook nadat het allang duidelijk moest zijn geworden dat er nog nauwelijks zegel-tjesspaarders waren. En dat er daarom aan een afgewogen balans tussen wat je biedt aan airmilesspaarders aan de ene kant en zegel-tjesspaarders aan de andere kant volstrekt geen behoefte meer was. Terwijl zij dit zei liet zij haar scherp geslepen potlood langs de computertabellen gaan waaruit dit allemaal opgemaakt kon worden.

Mijn verwarring kwam door Aldith en nog meer door mijzelf. Ze was doortastend zonder gewiekst te zijn. Ze had een open en vriendelijk gezicht dat omkranst werd door een Diana Krallachtig kapsel. Ik keek gefascineerd naar het nonchalant zigzaggende luizenpaadje dat zich een weg zocht door haar sluike goudblonde haren. Maar ze riep vooral verzet in mij op. Verzet tegen iemand die zich niet met mijn werk te bemoeien had, hoe mooi zij ook was.

Toen zij opstond en de perfecte contouren van haar brutale kontje zich in haar strakke broek aftekenden, was ik kapot. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid wist ik dat het tussen mij en mijn nieuwe chef niet lang goed kon gaan en dat mijn dagen op de afdeling Consumentenloyaliteit waren geteld.

‘Toch wil ik je spreken. Als het kan vanmiddag nog,’ bleef notaris Sprokkereef aandringen.

Meester Sprokkereef was de juridische toeverlaat van mijn grootvader geweest. Zijn maatschap was een aantal jaren geleden opgegaan in het Londense advocatenkantoor Hooper & Grateley. In plaats van naar zijn kantoor, wilde hij dat ik naar de Bank op de Blaak kwam.

In de hal stond hij op mij te wachten. Ik volgde hem een trap af en we kwamen terecht in een enorme ronde kluisruimte. In het midden van de marmeren vloer stond een met glimmend hout ingelegde ovalen tafel. Na de klik van de achter ons dichtvallende stalen deur trad er een diepe stilte in die eindeloos leek te duren. Ik keek om mij heen en zag dat de zich rondom bevindende kluisdeuren in grootte varieerden van koelkastdeuren tot magnetronluikjes.

‘Ik heb hier vaak met uw grootvader gezeten,’ zei meester

Sprokkereef eindelijk. ‘Er zijn in deze ruimte door particuliere beleggers heel wat effectencouponnetjes geknipt. Tegenwoordig wordt dat uit handen gegeven aan de bank.’

Ik zag nu ook dat een aantal deuren was verzegeld. Op een daarvan was Sprokkereef toegelopen. Het was een lange smalle deur.

‘Maar dat was niet de reden voor uw grootvader om hier eenmaal per jaar te komen,’ zei de notaris. Op hetzelfde moment gooide hij de smalle kluisdeur open en liet er een stellage uitschuiven waaraan een schilderij hing.

Ik liep er langzaam op toe en wat ik zag was een vele malen frissere, scherpere en oorspronkelijkere Havenbekkens dan die ik kende.

‘Wij combineerden dat altijd. Uw grootvader genoot van het schilderij terwijl ik een akte van constatering opmaakte, inhoudende dat Pablo Picasso er inderdaad nog was. Het onder mij berustende testament had en heeft enkel een Picasso tot onderwerp. De gemoedsrust van zowel de erflater als de notaris is gediend bij verificatie op gezette tijden. De praktijk laat zien dat eenmaal per jaar voldoende is.’

Terwijl Sprokkereef sprak, bestudeerde ik de minuscule facetten van het schilderij. Picasso had met enkele penseelstreken de vier figuren neergezet. Door die terloopsheid was er niet alleen sprake van eenvoud. Wat zich opdrong was het besef dat van de duizenden manieren om dit tafereel te schilderen, dit de enig juiste was geweest. In tegenstelling tot het schilderij dat ik kende, waren de figuren maar deels met blauw ingekleurd. De vormkeuze leek er door benadrukt te worden. Delen van de brief die mijn grootvader meer dan veertig jaar geleden had geschreven, waren nog goed te zien.

‘Ik zag uw grootvader altijd glunderen als hij op zijn gemak met een sigaar van zijn fortuin genoot. Want dat realiseert u zich natuurlijk wel. Nu verkopen, gevolgd door een goede beleggingsstrategie, en de komende generaties Spanhoff zijn *in bonis.’*

Ik begon te huilen zoals ik nog niet eerder had gehuild. Het was een huilen zoals huilen bedoeld is. Louterend door de enorme hoeveelheid vocht die je lichaam verlaat. De tranen stroomden vanuit mijn ooghoeken over mijn wangen naar mijn mond en verder mijn hals in. Ik verslikte mij in het zoute vocht en moest hoesten terwijl ik tegelijkertijd het kriebelende vocht over mijn borst voelde kruipen.

Het kwam door wat ik las. De hartverscheurende combinatie van naïviteit en onschuld waarmee mijn grootvader aan Pablo Picasso, man van de wereld en zelf zojuist getrouwd met een dertig jaar jongere vrouw, verzocht om een kleurrijk schilderij voor het nieuwe huis van een pas getrouwd Hollands stel. Geschreven in moeizaam Frans en getikt op de oude Remington die sinds enige dagen bij mij thuis in de vensterbank stond.

Ik draaide mij om en zag dat Sprokkereefs oude vermoeide ogen tevergeefs naar een raam zochten om te kunnen wegkijken. Zoals je doet als je met een situatie verlegen bent.

‘Guido, ik weet dat dit allemaal nogal vers voor je is. Maar je moet begrijpen dat het de wens van je grootvader was dat ik nu aan jou, precies een week na zijn begrafenis, vraag of de kopie inderdaad is meebegraven. Zo nee, dan moet het schilderij aan Booijmans Van Beuningen in bruikleen worden afgestaan. Zo ja, dan kan het onmiddellijk ten jullie bate vrijvallen. Dus mijn enige vraag is...’

Toen huilde ik weer. Maar in plaats van louterend, was het vooral berekenend. Ik veinsde volslagen onhandelbaarheid en fluisterde hem hakkelend toe dat ik zo snel mogelijk weer contact met hem zou opnemen.

Ik kwam die avond als laatste binnen. Ik had ze allemaal opgebeld en opgedragen die avond naar het huis van wijlen onze grootouders te komen. Ik had iets belangrijks namens de notaris te vertellen.

Er hing een sfeer van opgewonden opstandigheid in het steeds leger wordende huis. De Havenbekkens hing niet meer op zijn plaats. Hij stond op de grond, precies onder het spijkertje.

Oom Lloyd barstte woedend los nog voor ik een woord had kunnen zeggen. Bij Kunsthandel Hoogsteder in Den Haag hadden ze hem die middag fijntjes uitgelegd dat Picasso nooit had geschilderd op het karton van een schoenendoos van Both. Daarna hadden ze hem de deur gewezen.

Voor het eerst voelde ik mij ongemakkelijk onder mijn eigen familieleden.

Met moeite bracht ik ze tot bedaren en vertelde in afgewogen bewoordingen over het echte schilderij. Ik legde uit dat het voor de notaris onmogelijk was om het origineel vrij te geven als niet aan grootvaders wens uit zijn codicil was voldaan. En dat het nu de

grote vraag was of die wens nog wel vervuld kon worden.

‘Als de vlag er zo bij hangt, hebben we eigenlijk ook niet het recht om hem dit te onthouden,’ zei mijn tante terwijl zij de kopie van de grond oppakte.

Ik negeerde haar en vertelde dat ik net als oom Lloyd kookte van woede. Woede veroorzaakt door schaamte over ons gedrag. Maar ook dat ik volledig tot hun beschikking stond om alles tot een goed einde te brengen.

‘Onder twee voorwaarden. Allereerst moet het schilderij onmiddellijk nadat het is vrijgevallen in bruikleen worden overgedragen aan museum Booijmans Van Beuningen. Daar hangt het veilig in afwachting van een gunstig verkoopklimaat. In de tweede plaats moet ik kunnen leven met de manier waarop aan grootvaders wens wordt voldaan.’

En toen stond ik op. In plaats van er slachtoffer van te zijn, wendde ik mijn lengte nu in mijn voordeel aan. Een voor een vroeg ik hen op de man en vrouw af of zij ermee konden instemmen.

‘Oké. Dan gaat het nu alleen nog om de vraag wat hij echt op het oog heeft gehad met zijn laatste wens. Ging het Jacob Spanhoff erom dat zijn begrafenis en die van zijn kopie tegelijk moesten plaatsvinden, of was het hem alleen om het uiteindelijke resultaat te doen? In het laatste geval zou een nabegrafenis de situatie kunnen herstellen.’

‘Natuurlijk was het hem om het resultaat te doen,’ zei mijn moeder. ‘Daar ben ik van overtuigd.’

‘Hij ligt nu naast grootmoeder,’ zei mijn zusje. ‘Daarbij telt toch ook alleen het resultaat. Zo moet je het zien, Guido.’

‘En dus is een nabegrafenis, zoals je dat in je eigen woorden aanduidde, het gepaste middel,’ sprak oom Lloyd. Hij probeerde verzoenend te klinken.

Er hing die ochtend een lichte grondmist op de Crooswijkse Begraafplaats. De punten van de grafzerken leken te zweven.

Voor de tweede keer in een week liepen we langs het zandstenen beeld van Moeder en Kind van Hendrik Chabot dat de ingang van de begraafplaats flankeerde. We leken op een rouwstoet zonder kist. Met alleen maar bloemen.

‘Is dit diep genoeg, Guido?’ vroeg mijn oom zenuwachtig. Met de boeketten onder onze armen schermden we hem af, terwijl hij aan het graven was op de plaats van het vers gedolven graf.

‘Dieper,’ zei ik.

Het zweet gutste over zijn voorhoofd. Af en toe knipperde hij wild met zijn ogen.

Hij keek mij vragend aan toen hij tot zijn middel in de kuil stond. ‘Nog dieper,’ zei ik. ‘Je kan pas spreken van een nabegrafenis als minstens de bovenkant van de kist blootligt.’

Toen de schep over het hout schraapte, gaf ik de in cellofaan verpakte kopie van de Havenbekkens aan oom Lloyd. Met de voorkant naar beneden legde hij hem op grootvaders kist. Zo wilde ik het. Vervolgens hielp ik oom Lloyd bij het dichtgooien van de kuil.

Nadat wij een minuut stilte in acht hadden genomen, bedekten we het geschonden graf met de bloemen.

Sprokkereef wilde eindelijk eens afwikkelen, zoals hij het noemde. Hij zette mij onder druk met de mededeling dat er die ochtend nog ruimte in zijn agenda was. Ik zei dat ik niet eerder dan in de middag kon, want mijn chef ging toch echt voor.

Ik zag aan Aldith's kleding dat het menens zou worden. Ze droeg een rok die tot ver over haar knieën reikte met daaronder zorgvuldig gekozen zwartleren laarzen. Het was zo'n rok die nog geen jaar geleden als bijzonder onelegant zou zijn beschouwd. In tegenstelling tot haar strakke broeken, camoufleerde de rok haar kontje totaal. En toch zinderde ik. Misschien nog wel meer dan anders. Alleen een godin kon zich deze achteloosheid permitteren.

Ze viel met de deur in huis. Ik kon zo instappen bij het Europroject van Afdrachtverificatie op Accijnzen.

Ik voelde een grote behoefte om obstinaat te zijn. Haar aanbod af te slaan. Te kijken of zij in wanhoop haar handen door haar haar zou halen om dat wederom onberispelijk zigzaggende luizenpaadje in de war te brengen.

‘Guido, ik weet dat het een project en dus maar tijdelijk is. Maar wat wil je na al die jaren hier? Iedereen moet zich zo nu en dan weer eens bewijzen.’ Ik wist bijna zeker dat dit de eerste keer was dat zij met een ondergeschikte tot rechtspositionele zaken moest zien te komen. Ik zag een spanning op haar gezicht die op verkrampheid begon te lijken.

Het nieuwe gebouw waarin Hooper & Grateley gehuisvest was, had iets weg van een enorme voorraaddoos voor schroefjes en moertjes met honderden vakjes. Het was de eerste keer dat ik Sprokkereef in zijn nieuwe kantoor bezocht.

Alleen een ingeklapt Edwardiaans hangoortafeltje herinnerde nog aan het rijke antiek dat zijn oude kantoor sierde. Ik kon mij er net langs wurmen om achter een driehoekige vergadertafel te gaan zitten. Sprokkereef had op een kopie van het testament de belangrijkste passages gemarkeerd.

‘Dat samen begraven worden,’ vroeg ik, ‘wat zou hij daarbij in het bijzonder op het oog hebben gehad? Heeft hij zich daarover uitgelaten?’

Sprokkereef keek mij enige tijd aan voordat hij antwoordde.

‘Bedoel je hiermee iets te zeggen, Guido?’

‘Nee, niets. Maar ik slaap geen nacht meer rustig door de vraag of we wel het juiste hebben gedaan.’

‘Laat ik je dan gewoon op de man af het volgende vragen. Stel je de dag van de wederopstanding voor. Laten we aannemen dat die zich aandient. Mijn enige vraag is of Spanhoff dan zijn Havenbekkens voor het grijpen heeft. Kun je dat met een volmondig ja beantwoorden?’

Aldith durfde ik pas mee uit te vragen nadat ik het Europroject succesvol had afgerond en op Accijnzen kon blijven. Ik werd verantwoordelijk voor het Totalenboek dat na de wekelijkse afsluiting op vrijdag aan de Fiscus moet worden overlegd.

Het was een prachtige winterdag. Je kon ver kijken en er hing een knisperige koude in de lucht. Toch moest ik moeite doen om Aldith Booijmans Van Beuningen binnen te krijgen. Zij wilde eigenlijk een lange wandeling langs de Maas maken om te kijken hoe ver we zouden komen.

Bij De Toren van Babel van Pieter Bruegel de Oude hield ik de pas in. Want pal daarnaast hing de Havenbekkens. Dat hadden we bij de directie kunnen bedingen. De merkwaardige combinatie van oude en moderne kunst viel Aldith direct op, en ze boog zich voorover om het bordje onder de Havenbekkens te lezen. ‘Want een smaak heeft die familie... Guido?’

Ik wilde haar toen meteen het hele verhaal vertellen. Over mijn grootvader, mijn verbond met hem, zijn codicil en het testament,

notaris Sprokkereef en de gedenkwaardige nabegrafenis. Ik begon met horten en stoten en mijn stem sloeg raar over.

Aldith pakte mijn arm en leidde mij het museum uit. Op een bankje in de Rozentuin achter het museum vertelde ik haar het hele verhaal. Ik huilde niet, maar toch liepen er tranen uit mijn ooghoeken. Aldith was de eerste die zich voorover boog. Voorzichtig begon ze mijn gezicht te likken. Pas nadat ze mij verzekerd had dat mijn tranen haar smaakten, trok ik haar dichter naar mij toe om voor het eerst haar haren te doorwoelen.

Nederlandse poëzie

Spaarpot

Bernd Bevers

Ik bezat er een in de vorm
van het plaatselijke bankfiliaal.
Een onaanzienlijk gebouw met in het dak de gleuf
en aan de onderzijde een luik waarvan mijn moeder
de sleutel beheerde.
Met behulp van een schaar lukte het me tenslotte
het luikje op een kier te wringen zodat er, na enig
gerammel en geschuif, een dubbeltje of kwartje
tevoorschijn kwam.
Ik ben waarschijnlijk de enige geweest
die het ooit is gelukt die bank te beroven.
Mijn droom was een leren portemonnee vol dubbeltjes
en kwartjes. Die droom is uitgekomen.

Avaritia

Ton Derksen

Wee jij, woekeraar,
jouw zonden gaan het zout van de zee te boven
waarvan je het getal niet kent.
Mammon stookt voor jou zijn kookpotten
tot de deksels rammelen en het lood overvloeit,
en zijn zwartgekapte trawanten houwen met overmaatse messen
naar je handen die buiten de pot graaien.

En zoals de woeker woeker verwekt,
zo verwekt ook elk van jouw tormenten
nieuwe tormenten.

De grote tempeesten van de lucht, met hun bronstige vleugels
en schriele gillen, ze zullen hun rauw spel met je spelen
en jou met je kwetsbare leven neersmijten
in het meer van de kokende pek,
waar de vingers je van de handen breken
en je inspanning voor niet is.

En wat was je bezit meer dan wind en verdord gras?

Roof

Hester Knibbe

Hebben en houden, zijn en
wat onder de horizon ligt. Niet

op de grazige
tuin van de buren, noch
op hun jaguar of poedel met strik
aas ik en buurvrouws lief

blief ik niet. Wat mij
van begerigheid schuimbekken doet
verblijft in de tijdzee die achter mij
dichtslibt: gekort

ga ik en gebukt onder terug
willen hebben wat de grote
hebzuchtige mij heeft ontrukt.

Een bruiloftsmaal, maar

Liesbeth Lagemaat

men verwarre haar, witbepoederd, slagroom-
omkranst, een walm van anjelieren met zich
torsend, gemeenheden morsend met bronzend oog -

nee, men verwarre haar beslist niet met een hobbit.
Conisch gevormd, dat wel. En de lippen: trompet-
getuit. De schijven van de knie verwijzend naar

elkaar. Een Grande Dame, wortelgetrokken uit
gezang der leeuweriken, cadans van oerwoudbeesten
en een ziel - o! uithuizig papier. Dan preekt zij

die blinkende vertelseltjes, de mond een open-
gesperde portemonnee. Wijd scharniert het,
koper glijdt over koper, rond. Toch: hoedt u,

bruidegom. Als in de nanacht riep om rimmel
krijst, zij zich tot rag van spinnen spijst en zwijgt.
Nooit iets dat nooit - Zij kent, en alleen Zij, het
Gulden Vlies.

Drie gedichten
Ed Leeflang

Van een begeerte

Granaatscherven op de stoepen
had je haastig verzameld
's morgens in alle vroegte
als er die nacht was geschoten.

Langer liefst dan een vinger
lagen ze stil op je tafel,
licht geschroeid was hun zilver
splinters van het gevaar.

Ze waren net terug van het doden
ze roken naar brand en kwaad.
Je voelde hun messcherpe randen,
betoverd hun eigenaar.

Beheer

De laatste tram passeert het plein.
Het schrift licht op, beslaat de muur:

Als u niets doet, doet uw geld ook niets.
Het zegt ik ben de slechte slaaf

die nooit iets heeft belegd, die weet
dat hij het pond bewaard heeft in een doek,

lamlendig, met het bleek excuus:
Geef toe, voor alle klinkende munt

nog geen halve dag zonder angst
nog geen halve nacht zonder schuld.

Reclames in landschap

Zo kom je ertoe je af te vragen
wat kost de kraai boven het bietenveld
wat is de trage fietser waard
die nadert op de polderweg
tussen de laagstam-appelbomen.

Zo kom je ertoe te denken over
de prijs van zijn bril, zijn schoenen,
het ruiten hemd, korting en koersen
waarvan hij wie weet wakker ligt.

Zo kom je ertoe te raden naar
de premies die hij moet betalen
tegen blik- en waterschade.

Zo zou je je het hoofd nog breken
over het tarief van zijn zes dragers.

Geld

Thom Schrijer

Zij houdt de duimen in de hand,
schraapt kleinverdiensten bij elkaar
en spaart en doet aan oversparen.

Zij wil geen zachte binnenkamers
om te wonen, geen luxe keukenblok,
geen wortelnoten ledikant, de streling
niet van maatgesneden kleren.

Bij het huisvuil ziet ze dingen staan die
zij wel repareren kan en weer verkopen,
een fiets, een kastje van een keukenwand,
een klok.

De man die ze begeerde heeft ze de bons
gegeven. Ze heeft de liefde opgeteld,
gedeeld door twee en toen in één verdrietig
uur maar afgeschreven.

Wat voor haar hoofd en hart en ingewanden
telt is listig calculeren, is solo telgenot,
is geld.

Nieuwjaar

Victor Vroomkoning

Equity & Law, Ohra,
Centraal Beheer,
Mees & Hope.

Voor het nieuwe jaar
willen ze opeens
allemaal tegelijk
aan je denken.

Ze herinneren je
gemeenschappelijk
aan de naderende dood

hoe je er met hun
pensioen nog iets
van kunt maken.

Zalig uiteinde
van het belastingjaar.

Light Verse

God of Mammon

Jan Boerstoel

Als ik de dominee geloven mocht (wat moest),
ging, heel mijn kindertijd, het leven hier op aarde
louter om schatten met een geestelijke waarde
(dus ongevoelig voor het duo Mot & Roest).

Wanneer een rijke man zich bij de hemelpoort
vervoegde kon hij nóg zo wervend praten,
de kans was groot, dat hij niet binnen werd gelaten,
‘want niemand kon twee heren dienen’, zei Gods Woord.

Aldus bleef ik de Heere dankbaar wezen, dat
ik als klein jongetje zo weinig zakgeld had.

Drie gedichten
Hendrik Jan Bosman

Handelingen 5:1-11

Hoe is het voorbeeld van de man uit Myra
In kooplust en verlanglijst opgegaan:
Weer dwong men hem de *Intertoys* te spekken
De hebzucht woekert voort in ons bestaan

Van links tot rechts, van CDA tot IRA,
Waar wordt nog aan beginselen gedaan?
Voor geld blijkt elk principe op te rekken
De hebzucht woekert voort in ons bestaan

Het ging om mark en gulden, franc en lira
Nu dan de euro, maar dat helpt geen spaan
Want in mijn laatste vers zult u ontdekken:
De hebzucht woekert voort in ons bestaan

Het lot van Ananias en Sapphira,
Wie kent dat nog? Wie kan er les uit trekken?
De hebzucht woekert voort in ons bestaan...

Mattheus 14:13-21

De kranten kopten vet: ‘Nog nooit vertoond!
Rabbijn voedt volk: twee vissen en vijf broden!’
Zo'n service wordt maar zelden aangeboden
En nimmer met zo'n bodemprijs beloond

De rabbi werd op schrift met lof gekroond
Maar zijn non-profit lenigen van noden
Bleek achteraf verzoeken van de goden
Het zakenleven heeft hem weggehoond

Zijn preken waren mooi, dat ging nog net:
‘Wanneer uw kind u vraagt om brood of vissen,
Dan geeft u het toch ook geen steen of slang?’

Maar nu dat woord een daad werd, was men bang
Als middenstand veel omzet te gaan missen
Er moest maar snel een kruis doorheen gezet

Spanning bij Sotheby's
Straks zal er veiling zijn
Huisraad van Joplin,
Een must voor de fans

Duidelijk hangt er die
Zestigerjarensfeer:
Lord won't you buy me
Her Mercedes Benz

Twee gedichten

Frits Criens

Koopje

Toen wij in Frankrijk op een nachtmarkt waren
Mijn vriend en ik, vlak voor ons strandhotel
Heb ik zijn ware aard pas goed ervaren

We zagen het, heus in dezelfde tel:
Voor samen 100 franc, volstrekt eenmalig,
De laatste vier flacons QoQo Chanel!

Die zijn voor mij, riep hij meteen inhalig,
Thuis zijn ze al per stuk vijf keer zo duur
Dat hij niet delen wou, was echt schandalig

Door hem verloor de vriendschap al haar vuur
Al wil ik hem uit meelij ook weer sparen:
Zijn koopje bleek een soort citroentinctuur

Nu loopt hij door zijn irritante hebzucht
Nog jaren met een penetrante neplucht

Kwestie

Eind januari mag Europa pralen
Het krijgt een munteenheid die euro heet
Je kunt er vrij en zonder hinderpalen
In bijna elke lidstaat mee betalen
Al twijfelt daaraan menig doemprofeet

Neem nou de factor 2.2 concreet
Om guldens snel naar euro's om te schalen
Al wie daar niet zo handig raad mee weet
Verwordt tot godvergeten eurobeet
Zal in een rekenlabyrint verdwalen

Op dat punt ben ik europroof verklaard
Maar één vraag kwelt me nu nog in extremis
Die op de markt straks zeker een probleem is:
Wat is mijn euro daar aan daalders waard?

Drie gedichten
Kees Jiskoot

De profundis

Heb ik me daar toch van overheidswege
aanslag op aanslag op aanslag gekregen!
Ik, die mijn leven lang krom heb gelegen,
én voor mijn vrouw, én mijn kinderen (negen),
van mijn maîtresse, Kato, nog gezwegen.

Armoe in zicht, dat besef ik terdege;
ik kom mezelf in het weerbericht tegen:
zware bewolking, van tijd tot tijd regen.
Heer, schenk Uw knecht Uw onmisbare zegen
liefst voor de fiscus zijn zakken komt legen.

Uit het atelier

Een interview. Strikt vertrouwelijk!

‘Noem me niet hebzuchtig als
ik Vermeer en Hals vervals;
dat glijdt van me af zoals
water van een zwanenhals.

Kijk, ik heb een kind of tien,
plus mijn vrouw, daarbij nog Mien,
mijn vriendin, dus moet ik zien
dat ik enig geld verdien.

Van Picasso en Miró
hangen tot in Tokio,
Rome en Ontario
valse uit mijn studio.

In het zwarte-geldcircuit
is men stapel op Dalí,
en Van Gogh uit de Midi
ligt weer goed bij medici.

Elk wat wils. De *Bible Belt*
is op donkerbruin gesteld,
Haagse School, een heideveld,
't loont niet veel, maar geld is geld.

Of ik ook in Rembrandts doe?
Han van Meegeren nog an toe!
Ga naar Centre Pompidou,
trap op, links hangt Rembrandts *Koe*.

Ik, behendig charlatan,
rotzooi (Appel!) maar wat an.
Appels? Heb ik, zij het dan
- voor de dorst - die van Cézanne.’

Een zakkenvuller

Centraal Bergland, voorm. Ned. Nieuw-Guinea, 1961/'62

De kaurischelp, mits bruin en oud,
was voor de Papua
in 't bergland veel meer waard dan goud,
florijn of roepia.

Daar kocht-ie vette varkens voor,
bataten of een vrouw,
een zielenmis bij de pastoor
of blikjes kabeljauw.

Een slimme Papua dacht: ‘Wacht,
per plane naar 't strand der zee,
vandaar breng ik een mud of acht
aan witte schelpen mee,

wat zoutzuur, drieprocents, erbij,
en wit wordt oud en bruin;
dit truukje, leerden paters mij,
bezorgt je een fortuin.

Na zuur komt zoet, zo luidt de Schrift,
op armoe volgt bezit.
Belanda's? Stapeldol, geschift:
die wassen gelden wít!’

Gedicht

Drs. P

Wat van de kansel sterk wordt afgekraakt
Is onder meer de hebzucht, want u weet:
Zij is een zonde - ja, en een verslaving

Maar stel, de hele wereld was asceet...
Wat bleef er over, dan, van de beschaving?
Wie vroeg nog om vernuft en scheppingsdrang

Gewijd aan stijl, gemak, vermaak en laving?
De koopkracht is nu eenmaal van belang
(Schoon geld, zo heet het, niet gelukkig maakt)

Ten aanzien van de markteconomie
En 't zieleleven van eurotici

Een rooie cent

Jan van der Pol

Ik had mijn leven lang een rooie cent;
het was mijn kapitaal en mijn vermogen
en daarmee was ik absoluut content.

Ik vroeg aan niemand ooit om mededogen,
maar toen mijn rooie cent werd doodverklaard,
was ik failliet en voelde me bedrogen.

Mijn houding is daarna vooral ontaard,
omdat men van een nieuwe cent ging reppen.
Nu blijkt die ruim twee ouwe rooie waard.

Ik laat me in de toekomst niet meer neppen
en ben me mooi met hebzucht gaan beheppen.

Fortuinjaagster
Peter van den Tillaart

Ze was extreem hebzuchtig ingesteld
en maakte sinds haar prilste jeugd al plannen
die uitzicht boden op het Grote Geld.

Zo zocht ze haar fortuin bij rijke mannen,
maar Frank bleek instabiel en ongezond,
zodat hij uit haar leven werd verbannen.

Mark had een hardheid die haar tegenstond.
Ook was hij al te vaak goedkoop gebleken
en ze verwees hem naar de achtergrond.

Heel even is ze voor een Ton bezweken,
doch zette hem al spoedig aan de dijk:
ze had zich op een nulletje verkeken.

Haar liefde gold alleen het aardse slijk;
zelfs in haar dromen wenste zij zich: Rijk.

Euro

Jos Versteegen

Wees voor de nieuwe muntsoort op uw hoede.
Ze dringt zich aan ons op, en ik voorzeg:
dat euro-onding leidt tot woordverlies.

Dus weiger consequent het Euro Vlies,
bewandel nooit de euro-middenweg
en leg geen perkjes aan met euroroeden.

Pleeg af en toe een daad van stil verzet
door heimelijk een lijst, een bittere pil,
de snede van een boekwerk te vergulden.

Boycotters van het euro-onwoord: hulde!
Mijn geld ben ik voor altijd kwijt. Nu wil
ik enkel dat mijn moerstaal wordt gered.

Twee gedichten*

Driek van Wissen

Geld

Ooit toen de Nederlandse Leeuw nog brulde
En nog niet in zijn vreemde hemdje stond,
Was jij het dankzij wie zich rond mijn mond
Zo vaak een glimlach van voldoening krulde.

Jij was het die mijn zakken telkens vulde,
Jij was betrouwbaar, degelijk, gezond,
Zodat ik jou ook steeds genegen vond
Om op te draaien voor mijn kleine schulden.

En daarom is het nauwelijks te dulden
Dat door een stuitend Europees verbond
Jij wordt verjaagd van jouw geboortegrond.

Vandaar ook deze dichterlijke hulde,
Want meer dan van de mark, de frank, het pond
Houd ik van jou, mijn goeie ouwe gulden.

* *Deze sonnetten verschenen eerder in het* Het Financieele Dagblad.

Euro 2002

Ik ben enorm op Nederland gesteld,
Het land van Rembrandt, Vondel en Van Speijk,
Van Hansje Brinkers vinger in de dijk
En menig and're vaderlandse held.

En juichend geef ik van mijn voorkeur blijk
Nabij de ijsbaan of het voetbalveld,
Terwijl een traantje in mijn ooghoek welt
Wanneer ik op de buis naar Bea kijk.

Toch raak ik niet bekommerd of gekweld
Door het verdwijnen van ons eigen geld,
Want dat betreft alleen het aardse slijk
En hier op aarde is het mij gelijk
Of men in guldens of in euro's telt.
Ik ben en blijf tenslotte even rijk.

Essay

De passie van het consumeren

André Comte-Sponville
(Vertaling Antonia Bolweg)

Tussen hebzucht en luiheid

We hebben zo weinig nodig om te leven: hoe komt het dan dat we schijnbaar zo veel nodig hebben om *goed* te leven? Maar hoeveel waarvan? Van alles, en dat alles laat zich alleen uitdrukken in geld. Als geld het 'universele equivalent' is, zoals Marx zegt, dan is dat omdat je het tegen onverschillig wat kunt ruilen, in elk geval tegen onverschillig welke handelswaar, waardoor het tevens dient om de waarde van iets te bepalen. Het resultaat is dat al wat te koop is een prijs heeft, en dat al wat een prijs heeft te koop is... Hoe zou je niet van geld kunnen houden? Dan zou je nergens van moeten houden, want geld leidt tot alles.

Alles? Tenminste alles wat je kunt bezitten, en dat is zeker niet alles en zeker ook niet het wezenlijke. Maar wie kan het stellen zonder geld? In iedereen sluimert een eigenaar, en geld maakt hem wakker. Geld is een ruilmiddel, maar je kunt alleen ruilen wat je wel hebt tegen iets dat je niet hebt: ruil veronderstelt bezit, dat immers van plaats verandert. Wat wil zeggen dat het ruilen ondergeschikt blijft. Bij geld gaat het niet om het ruilen, maar om het hebben. Dat wordt geïllustreerd door de vrek, aan wie het bezit volstaat. En wie kan van de koopman geloven dat hij werkt omdat hij houdt van zakendoen of van zijn naaste? Hij werkt, net als iedereen, om zich te verrijken: ruil is gericht op bezit, niet andersom.

Maar waarom willen we bezitten? Omdat we willen genieten, omdat bezit soms een genot vormt en vooral omdat elk genot of bijna elk genot bezit veronderstelt. Je zou zeggen dat dit voor dieren niet opgaat. Dat staat te bezien. Eten en drinken is de eerste vorm van bezit en staat model voor alle andere, bovendien hebben dieren hun territorium, hun hol, en leggen ze soms voorraden aan... Maar genoeg over dieren. De mens wil bezitten omdat hij wil genieten: hij wil bezitten omdat hij wil consumeren.

De passie van het consumeren ontsnapt dus niet aan het gewone spel van de begeerte. Het gaat er nog altijd om zoveel mogelijk te

genieten en zo min mogelijk te lijden: consumeren is gewoon één facet van het lustprincipe. Kleine oorzaken, grote gevolgen. De hoogste beschavingen zijn in eerste instantie geboren uit egoïsme en voor het egoïsme. Het is goed om er dezer dagen Engels nog eens op na te slaan: 'Lage hebzucht was de drijfkracht van de beschaving, van haar eerste dag af tot op heden; rijkdom, nog eens rijkdom en voor de derde maal rijkdom, rijkdom niet van de maatschappij, maar van het afzonderlijke, miserabele individu, was haar enige beslissende doel.'[1] Wie zou durven ontkennen dat deze uitspraak tot op de dag van vandaag onverkort van kracht is? Wat in de jaren zestig de 'consumptiemaatschappij' werd genoemd, is geen gepasseerd station, kan dat ongetwijfeld niet zijn. We worden er eenvoudig niet langer door geschokt en iedereen geeft nu toe - als een voldongen feit, wat het ook is, al is het niet aangenaam - dat de hele gigantische organisatie van onze moderne, hoogontwikkelde prestatie-maatschapij maar één ding beoogt: ons nog meer pleziertjes te verschaffen... De markt, noemen we dat. Precies de naam die het verdient.

Ik veroordeel niet, ik constateer. Wie werkt er nou *voor niets*? Op zijn hoogst werkt iemand voor zijn plezier, soms, en plezier is niet niets... Het komt overigens maar zelden voor, in tegenstelling tot wat weleens wordt gezegd, dat het werk reeds de beloning in zich draagt. Meestal werkt iemand voor iets anders dan het werk zelf, en ook als je plezier hebt in je werk, wat voorkomt, werk je niet daarvoor, maar voor een ander plezier, dat je verkrijgt door geld. Alle arbeid verdient beloning,' zegt men: zouden we anders werken? De mens wordt geregeerd door koning egoïsme en deswege door koning geld.

Maar zeker niet door hem alleen. We worden ook geregeerd door de koninginnen seks, eigenliefde, angst en vermoeidheid... Al die koningen en koninginnen die de mens regeren, elk met zijn eigen lachwekkende of schunnige hofhouding, we zouden onze ogen niet geloven als we ze ervoor openden. Maar vandaag is Geld onze gids: laten we hem volgen.

'Ik ga mijn leven niet vergooien door ervoor te werken,' zeiden we toen we zestien waren. Maar ja, wat moet je anders? Je moet tenslotte leven. Hoe is het eigenlijk afgelopen met al die hippies uit onze jeugd? Er zijn er nog een paar aan het geitenfokken in de Ardèche, heb ik gehoord. Maar dat is ook werken, voor geld. De meesten hielden het voor gezien, ongetwijfeld omdat het moeilijker

was dan ze gedacht hadden, maar ook omdat het minder opbracht dan ze wensten. Dus lopen ze weer in het gareel: ze zochten werk in de stad, of gingen hun studie afmaken... Ze zullen er wel allerlei goede redenen voor gevonden hebben, ideologische of morele. Die vind je altijd wel. Niemand is hier echter de dupe van, zijzelf evenmin: ze werken voor geld, net als iedereen. Niet ‘om ervan te leven’, zoals dat heet (je kunt leven zonder geld, of met o zo weinig), maar om goed te leven, beter te leven.

Het genot vergroten, het lijden verminderen... De trucjes van de begeerte. Je moet je leven wel vergooien als je wilt leven. En liefst zo goed mogelijk. In wezen is het alleen de rijken voorbehouden om te kunnen leven zonder te werken, of uitsluitend voor hun plezier te werken, en deze onrechtvaardigheid maakt rijkdom misschien juist zo begerenswaardig. Werken betekent: inspanning, lijden, vermoeidheid. Rijkdom: luxe en rust. ‘Geld maakt niet gelukkig,’ zeggen ze, en dat is nogal logisch, niets maakt toch gelukkig? Maar toch, wat een luxe, dat luie leventje - en wat een genot, die luxe!

Ik herinner me nog hoe gechoqueerd de leerlingen waren van het lyceum waar ik als docent begon, toen ik (omdat ze ernaar vroegen) zei dat ik alleen maar werkte voor het geld, en dat het meteen afgelopen zou zijn met lesgeven als ik de lotto zou winnen (waar ik niet in meespeelde, toen niet en nu niet). Ik zàg hoe ik ze kwetste. Ze moeten hebben gedacht dat ik voor hen werkte of voor mijn plezier, of misschien uit liefde voor de filosofie! Hoe slecht kenden ze dat moeilijke vak én de mens: ik heb me gehaast hun de illusie te ontnemen. Uit cynisme? Misschien, Maar dat cynisme is dan niets anders - dat was al zo bij de oude Grieken en Romeinen - dan een hardnekkige liefde voor de waarheid. Diogenes versus Plato. Beter het kwaad noemen dat is, dan het goede dat niet is. Dat kwaad, het enige kwaad of de oorsprong van alle kwaden, is het egoïsme en het geld is zijn instrument. Het leven wordt inderdaad vergooid aan geldverdienen, het leven wordt vergooid en wij erbij: het is bijna onmogelijk voor een rijke binnen te gaan in het Koninkrijk Gods, heeft Christus gezegd,[2] en natuurlijk zeggen alle rijken dat dit een metafoor is, maar dat zegt Christus er waarachtig niet bij.

Ik heb in de jaren tachtig met bewondering gezien hoe, tegen hun doctrines in, zowel links (het oude links, zeggen ze dan) als het christendom (de judeo-christelijke moraal, zeggen ze dan) de rijk-

dom in ere herstelden. Dat zou een paar onafhankelijke geesten aan het denken moeten zetten. Ik weet best dat een meerderheid van de christenen rechts is, maar niemand brengt me van het idee af dat het christendom links is van inspiratie. 'Niemand kan twee heren dienen... Gij kunt niet God dienen en de Mammon[3] (het Geld)...' Ik weet ook heel goed dat veel nette mensen rechts zijn, en dat er bij links (vooral als links aan de macht is!) evenveel schoften zijn als overal elders. Toch brengt niemand me van het idee af dat de moraal in principe links is, zoals alle waarden (ja, zelfs de vrijheid, zelfs het vaderland), en wel omdat de moraal geen aanzien des persoons of des rijkdoms kent, terwijl om rechts te zijn, zoals iedereen weet - en dat is de kracht van rechts, haar specifieke intelligentie, haar bestaansrecht waardoor rechts, wie weet, altijd weer de overwinning zal behalen - dat om rechts te zijn dus, en het is bijna een definitie, alles om belangen draait. De moraal is vanzelfsprekend van niemand, van geen enkel kamp. Maar links kan er niet buiten, terwijl rechts er als zodanig geen behoefte aan heeft. Als alle waarden overboord worden gegooid, wat blijft er dan nog over? Geld. Kunnen we daarmee volstaan? Waarom niet, als we het alleen maar hoeven te beheren? Het kapitalisme is geen ideologie, dat is zijn kracht. Maar geen enkele kracht brengt een beschaving voort.

De armoede van Diogenes, de armoede van Christus, de armoede van Boeddha... Wie gelooft hier nog aan toeval? Deze drie zijn onze leermeesters, misschien de grootste die er ooit zijn geweest, en het zijn de leermeesters van de armoede. Zijn er nog meer? Ik weet best dat Montaigne niet arm was. Maar hij steekt tenminste niet de loftrompet over het bezit. Sterker nog, hij bekent nooit zo gelukkig te zijn geweest als toen hij niets bezat en nooit zo zorgelijk en verachtelijk als toen hij rijk wilde worden...[4] En raakt Montaigne ons niet juist in het hart, omdat hij onze zwakheden deelt? De drie anderen zijn van een strenger soort en misschien zijn we niet in staat om ze na te volgen. Daarmee wordt echter noch hun leer weerlegd noch ons een excuus verschaft.

'Zo ook kan niemand van u mijn discipel zijn, die geen afstand doet van al wat hij bezit,' zei een van hen[5], of eigenlijk zeiden ze het alledrie, elk op zijn manier, en wederom zijn het de rijken die er een metafoor in zien... De parabel van de rijke jongeling slaat niettemin heel duidelijk op materiële rijkdom. We weten dat het gaat over een deugdzame jongeling die nog beter zou willen wor-

den. ‘Zo ge volmaakt wilt zijn, antwoordt Jezus hem, ga dan verkopen wat ge bezit, geef het aan de armen, [...] kom dan, en volg mij...’ Maar toen de jongeling dit woord vernam, vervolgt de evangelist, ‘ging hij bedroefd heen; want hij had vele goederen.’[6] En wij zijn geen haar beter, stuk voor stuk en altijd al, en we zouden er inderdaad tenminste bedroefd om moeten zijn. Maar onze jonge rijken - onze *yuppies*! - staan daar ver boven: ze keren lachend terug naar de Kerk of naar de Beurs...

Conclusie? Dat we niet volmaakt zijn? Zeker. Dat we zelfs niet willen proberen het te worden? Ongetwijfeld. Maar dat is allemaal zó evident dat ik over iets anders zou willen beginnen, en daar kom ik niet onderuit. Al zal ik niet te hard van stapel lopen. Ik ben op zoek naar wat geld ons over onszelf leert. Dat we egoïstisch zijn? Dat weten we zo ook wel. Maar het handige van geld is dat het altijd meetbaar is, wat zeg ik, dat het zijn eigen maat is en de maat van alle materiële goederen. Het leert ons niet dàt we egoïstisch zijn, maar hóe egoïstisch we zijn. Hoeveel geld geven we voor onszelf uit? En hoeveel voor anderen?

Als we toegeven - en we moeten het toegeven - dat de familie een uitbreiding van het *ik* is, werpt geld een schril licht op ons leven en op onszelf. Waarom nemen de anderen een grotere plaats in ons hart in dan in ons budget? Het omgekeerde ligt immers meer voor de hand: men zou zich kunnen afvragen of de minieme plaats die zij in ons bestedingspatroon innemen (één procent? minder?) eigenlijk geen uiting is van een subtieler of huichelachtiger soort egoïsme. Het geld meet alles wat een prijs heeft, maar daardoor ook wat géén prijs heeft, ik bedoel de waarde die wij hechten aan dingen, aan mensen en aan onszelf. ‘Wat is het hart van de mens toch voos en vol drek!’[7] zei Pascal. Dat is meetbaar, minstens ten dele: geld is de drek in het hart van de mens, geld dat zichzelf meet!

Maar waarom worden wij zo door rijkdom gefascineerd, meer dan door iets anders? Omdat je van alle andere goederen genoeg kunt hebben of zelfs teveel. Wat heb je aan voedsel als je geen trek meer hebt? En wie wil er nu twintig huizen of dertig auto's hebben? De mens wil bezitten omdat hij wil genieten, zei ik al. Maar aan het genot zijn grenzen gesteld door het lichaam. Geld stelt ons in staat die grenzen te overschrijden, tot in het oneindige. Aan een getal kunnen we steeds weer een nul toevoegen: de passie van het consumeren krijgt, dank zij het geld, toegang tot het oneindige en

dit oneindige houdt ons gevangen binnen zijn afwezige grenzen. Daar komt de begeerte nooit aan haar trekken. Je kunt genoeg te eten hebben, genoeg auto's, genoeg van dit en genoeg van dat. Maar genoeg geld? Je zou overal genoeg van moeten hebben en niet alleen van alle reëel bestaande goederen, maar van alle mogelijke goederen... Hoe zou dat kunnen, niemand kan toch genieten van het mogelijke?

Daarom kan geld ons niet bevredigen (in de etymologische betekenis: ons *tevreden stellen*) en dat maakt het des te begeerlijker. Het is zijn kracht. Geld is geen goed als andere: het is het equivalent van alles. Het is geen reëel bestaand goed: het is de onbegrensde toegang tot elk mogelijk goed. Andere begeerten houden over het algemeen op te bestaan als ze zijn bevredigd. *Post coïtum...* Maar hebzucht, nee. Omdat geld geen enkel aanwezig tekort bevredigt, geen enkel werkelijk tekort: het is slechts de geanticipeerde bevrediging van een tekort dat nog moet komen. Het geld dat je hebt is de belofte van alles wat je zult hebben. Een abstract genot, zo u wilt, maar zeer reëel. Geanticipeerd, maar in die anticipatie reeds aanwezig.

We denken over macht zoals Hobbes: ‘De macht van een mens,’ zei hij, ‘bestaat [...] uit de middelen waarover hij op een gegeven ogenblik beschikt om in de toekomst een kennelijk goed te verwerven.’[8] Deze volmaakte definitie verklaart het feit dat men nooit genoeg macht heeft (hoe zou je verzadigd kunnen zijn van een goed dat nog moet komen?) en om dezelfde reden nooit genoeg geld. Geld is namelijk macht (het is een aanwezig middel om een toekomstig goed te verwerven) en in onze samenleving ongetwijfeld de grootste van alle. Rijk zijn is in het heden genieten (zelfs als dat genot berust op iets imaginairs) van de hele ons ter beschikking staande toekomst. Maar aangezien de toekomst geen einde heeft - tenminste, we doen of we dat geloven - moet dat ook gelden voor rijkdom, wil die ons bevredigen... Hoe zou dat mogelijk zijn? De enigen die genoeg geld hebben zijn degenen die weten dat ze sterfelijk zijn of die - en vaak gaat het om dezelfden - genoeg hebben aan het heden. Terwijl de hebzuchtige, Lucretius zei het al, zo dwaas is te denken in geld iets te vinden dat hem tegen de onvermijdelijke dood beschermt...[9]

Hebzucht heeft ongetwijfeld een sociale functie. Door de machine van het tekort tot in het oneindige aan te zwengelen, gehoorzaamt zij aan dezelfde logica, maar naar omhoog gericht, zoals de

reclame naar omlaag is gericht, namelijk door een begeerte niet te bevredigen, maar juist op te wekken of in stand te houden. Reclame zet aan tot consumeren, hebzucht tot werken: de machine stopt nooit en alles gaat op z'n best in de best mogelijke der koopmans-werelden...[10] Een samenleving waarin niemand van geld zou houden, zou een arme samenleving zijn. Ik verwijs naar Engels... Maar wat geldt voor een samenleving geldt niet altijd voor individuen. Extreme desinteresse is ook niet bedreigend... Overigens zijn er, bij ontstentenis van liefde voor de armoede (bij ontstentenis van het vermogen om van iets anders te houden dan van onszelf), ongetwijfeld twee manieren om van geld te houden. Er zijn mensen die bezit willen om het bezit en die bereid zijn steeds harder te werken om voortdurend rijker te worden. En er zijn mensen die alleen maar een beetje rijker willen worden om minder te hoeven werken... Dat is nog altijd geen wijsheid, maar al een beetje minder getikt. Je kunt beter van geld houden om de rust die het schenkt dan om de rust die het teloor doet gaan: luiheid is beter dan hebzucht en ledigheid beter dan gierigheid.

Wat de bezigheid van het schrijven betreft, filosofisch of niet, dat is iets anders: schrijven is meer plezier dan werk, en dan nog, *Autrement*[11] betaalt allerbelabberdst...

Eindnoten:

1 Friedrich Engels, *De oorsprong van het gezin, van de particuliere eigendom en van de staat*. Tweede verbeterde en vermeerderde druk, Uitgeverij Pegasus, Amsterdam, 1971, IX, p. 217
2 Mattheüs 19: 23-24
3 Mattheüs 6: 24
4 Zie, bijvoorbeeld, hoofdstuk 14 van boek I van de *Essais*
5 Lucas 14: 33
6 Mattheüs 19: 21
7 Pascal, *Pensées*
8 Thomas Hobbes, *Leviathan,* hfdst. 10, p. 105. vert, en aant. W.E. Krul, Boom Klassiek/ Meppel Amsterdam 1985
9 Lucretius, *Over de Natuur,* III, regel 59-73, vert. [uit het Latijn] Aeg.W. Timmerman. Ambo, Baarn, 1986 (Baskerville serie)
10 Vrij naar Voltaire, *Candide of Het Optimisme* (1759) [vert.uit het Frans: M.J. Premsela]. De Arbeiderspers, 1986
11 *Éditions Autrement,* Série Mutations, nr. 132. Parijs, oktober 1992 'L'Argent'. (Pour une Réhabilitation morale, pp. 22-28)

Waar het hart is

Dorinde van Oort

> *There is some ill a-brewing towards my rest,*
> *For I did dream of money-bags to-night*.
> (The Merchant of Venice, II. v. 15)

In de traditionele hiërarchie van de hoofdzonden staat hebzucht op de vijfde plaats. *Na* trots, jaloezie, toorn en luiheid, en slechts gevolgd door de relatief onschuldige vraatzucht en lust. Maar hebzucht is van alle zonden het fataalst. Trots komt - zoals hoogmoed - voor de val. Toorn gaat over. Jaloezie treft de jaloerse persoon gewoonlijk meer dan degene die je benijdt: benijd is beter dan beklaagd. Luiheid straft zichzelf. Vraatzucht kan worden gestild, evenals (helaas!) lust. Maar de zucht om te hebben is geen *toestand*, zoals toorn, of trots, of jaloezie. Het is eerder een karakterzwakte, die de kop opsteekt bij elke kleine verleiding. Iemands leven wordt erdoor bepaald. Daarbij snijdt hebzucht in eigen, maar ook in andermans vlees, met repercussies tot in het derde geslacht.

Ik zou willen pleiten voor hebzucht op nummer één.

In cruciale levensfasen als scheiden en sterven, staat de hebzucht klaar om te vernielen wat ons aan waardigheid rest. Nu alles wat waard leek om te hebben, mij ontvallen is - de oude liefde finito, de nieuwe aan een zijden draad; economische eenheid ingestort, geld aan scheiding opgeslokt; ik moet uit mijn huis! - hoe staat het met de hebzucht? Hoe stel ik me ertegen teweer?

Hebzucht stort huizen in ongeluk, zaait haat en kilte, drijft wiggen in relaties. Waar hebzucht heerst, wijkt de moraal. Hebzucht maakt chantabel. En eenmaal chantabel, volgt de glijdende schaal - de neerwaartse spiraal, waaruit niet licht naar boven te klauteren valt. Onze gevangenissen zijn dankzij hebzucht gevuld. Bankovervallen, vermogensdelicten, diefstal, oplichting, inbraak en beroving - ze maken het leeuwendeel uit van alle vergrijpen.

Karakterzwakte is moeilijk te genezen, daar die voortkomt uit emotioneel tekort. Er is een gat dat schreeuwt om gedicht te worden; maar materie kan zulk gemis niet compenseren. Geen gewin kan het delgen. Het zijn immers onvergelijkbare grootheden - appels en peren - waarover je spreekt.

Ik ben gewend om bij alle grote levensvragen te grijpen naar Freud, de Bijbel, en Shakespeare. Zo ook nu.

Helaas, Freud heeft over hebzucht niet zoveel beweerd. Hij was niet geïnteresseerd in moraal. Maar wat hij zegt over geld is zeker behartigenswaard. *Kot* is het, zegt hij. Stront. Zijn 'anale persoonlijkheid' is iemand die wil vasthouden wat uit het eigen lichaam komt. Zo, zegt Freud, wordt zuinigheid geboren.

Se non e vero, e ben trovato, natuurlijk - maar wie wel eens met grote hoeveelheden geld geconfronteerd is geweest, weet dat Freud gelijk heeft. Geld stinkt. Het is drek. Je moet het zo gauw mogelijk weer kwijt zien te raken, anders word je besmet. Geld moet, net als drollen, rollen. En was na gedane zaken vooral je handen, zoals je doet na de wc!

Een mooie illustratie van dit drek-idee vond ik onlangs in een oud Fries volksverhaal: *Het Heksershol* van Joost Hicldes Halbertsma (vertaald door Theun de Vries, Wereldbibliotheek 1963). Een tante Wypk heeft bij haar leven een aardig kapitaaltje vergaard, waarvan ze ook nog de rente heeft opgestreken. Als ze sterft, vindt haar familie er echter geen cent van terug. Gelukkig wordt het geheim nog bijtijds verraden. Tante Wypk had haar spaarduiten *ingeslikt*, uit angst dat anderen ervan zouden genieten. Tantes buik werd open gesneden, de dukaten gewassen, en de familie heeft er nog lang van gelust. Wat zou Freud van dit verhaal hebben genoten!

Maar hebzucht gaat natuurlijk niet alleen maar om geld. De Bijbel kun je nauwelijks opslaan zonder met waarschuwingen om de oren te worden geslagen. Op alle niveaus is hebzucht taboe. Al het aardse moet veronachtzaamd worden, wil ons aan gene zijde van het graf de ware rijkdom ten deel vallen.

> *Wie het goud liefheeft valt niet te rechtvaardigen*
> *en wie winst najaagt komt op een dwaalspoor*.
> *Velen zijn door het goud ten val gekomen*
> *en stonden plotseling voor hun ondergang*.
> *Het is een struikelblok voor wie er verzot op zijn:*
> *iedere dwaas laat zich erdoor vangen*
> Jezus Sirach (Ecclesiasticus) 31:5 (Willibrord-vertaling).

Het leven is een oefening in afzien. Maar afzien valt zwaar, heden

ten dage! Wij leven niet meer zo, anno nu. Wie zal ontkennen hoe aangenaam geld is om te hebben! Knisperend nieuw zijn biljetten zelfs *mooi*. Jan Wolkers kreeg tranen in zijn ogen, toen hij zijn glazen kunstwerk vol versnipperde tientjes onthulde ter gelegenheid van het afscheid van de gulden.

'Nu zijn we dat schitterende Hollandse geld kwijt. Kijk hoe mooi het licht erdoor heen valt!' treurde hij. En bejubelde de prachtige konijntjes en de Snip.

En toch...

> *Vergadert geen schatten op aarde, waar ze de mot en de roest verderft, en*
> *waar de dieven doorgraven en stelen;*
> *Maar vergadert u schatten in den hemel, waar ze noch mot noch roest verderft, en waar dieven met doorgraven noch stelen;*
> *Want waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn*.
> (Mattheus 6:19-21.)

Geldt dat niet ook nog in onze seculiere wereld, in onze tijd, de laatste zin: dat waar de schat is, ook het hart is?

Voor dat hart kunnen we ook bij Shakespeare terecht. Shakespeare veroudert nooit; alles wat hij schreef blijft moeiteloos actueel, omdat hij de menselijke natuur tot onderwerp heeft. Speciaal *The Merchant of Venice* is heel toepasselijk op mijn huidige situatie. Het gaat over liefde en hebzucht; het verband tussen geld en liefde; de prijs die liefde heeft.

Koopmanschap en ondernemingslust stonden in de eeuw van Elisabeth hoog in aanzien. De wereld werd door handel, door scheepvaart ontsloten. Met geld is op zich niks mis, lijkt Shakespeare te beweren; de koopmanscultuur in dit stuk gaat zelfs zo ver dat ook de liefde geheel in economische termen wordt vertaald. Shakespeare karakteriseert alle personages door middel van hun verschillende *houdingen* ten opzichte van geld. Met Shylock - een anale persoonlijkheid bij uitstek - aan het ene uiterste, en aan het andere de mooie, veelbegeerde Portia, die zichzelf wegschenkt bij de eerste blik die ze op Bassanio werpt.

Heel in het kort het verhaal:

De jonge edelman Bassanio heeft zijn zinnen gezet op de verre edelvrouw Portia. Hij kan zich de reis en de dure wervingsactie niet permitteren, en vraagt geld te leen van zijn beste vriend

Antonio. Vriend Antonio is een welvarend koopman, die even zonder contanten zit want al zijn schepen zijn op zee. Hij verwacht ze echter spoedig rijk beladen terug, en is zonder aarzelen bereid voor Bassanio garant te staan - ook als de Joodse woekeraar Shylock, die het geld voorschiet, in plaats van geld een pond van Antonio's vlees als onderpand eist:

> *let the forfeit*
> *Be nominated for an equal pound*
> *Of your fair flesh, to be cut off and taken*
> *In what part of your body pleaseth me*
> (I.111. 144-7, The Arden Shakespeare).

Je voelt het op je klompen: dat pond vlees wordt Antonio's hart. Je geld of je leven, is de portee van het stuk.

Portia's vader heeft voor de toestromende minnaars een wedstrijd uitgeschreven. Ze moeten uit drie kistjes kiezen: een is van lood, een van zilver en een van goud. Het goede kistje bergt Portia's beeltenis; wie dat kiest krijgt haar tot vrouw.

Who chooseth me, shall gain what many men desire, is het opschrift op het gouden kistje, dat een doodshoofd bergt. *Who chooses me, shall get as much as he deserves*, belooft het zilveren kistje. Het bergt een narrentronie. Twee minnaars zijn reeds smadelijk afgedropen, na voor het goud en het zilver te zijn gezwicht. Dan komt Bassanio opdraven, in wie Portia dus op het eerste gezicht haar ware Jacob herkent. Waarop zij terstond aan het rekenen en delen slaat, als gold het een (haar!) kapitaal:

> *Beshrew your eyes,*
> *They have o'erlooked me and divided me,*
> *One half is yours, the other half is yours*, -
> *Mine own I would say: but if mine then yours,*
> *And so all yours* (III.11.14-8)

De uitkomst is dat zij zich al aan Bassanio heeft gegeven, nog voor hij zijn keuze uit de kistjes heeft gemaakt. Zij wil hem helpen kiezen: *I am locked in one of them. If you do love me, you will find me out*... Maar Bassanio heeft haar hulp niet nodig. Hij weerstaat de glans van het goud en het zilver en kiest het loden kistje, met de ontmoedigende tekst: *Who chooseth me, must give and hazard all he hath*.

Natuurlijk herkennen we dit direct als het wijze woord - de kern van het stuk, de moraal die we zoeken. Alles riskeren - alles loslaten - alles wagen voor wat werkelijk telt: liefde en vriendschap.

Er wordt in de *Merchant* veel geriskeerd en veel verloren. Al Antonio's schepen lijden schipbreuk. Interessant is hoe Antonio en Bassanio op deze jobstijding reageren. Tamelijk gelaten! Het is erg, maar komt wel weer goed (aan het slot komen er inderdaad toch nog drie volle schepen binnen). Belangrijker is het onderpand. Shylock's pond vlees wordt van loze dreiging ineens een actueel gevaar, waarmee alles en iedereen op scherp komt te staan. Maar Antonio blijft bij zijn belofte: hij is zonder mankeren bereid te sterven voor zijn vriend.

Bassanio wordt hevig op de proef gesteld. Om het leven van zijn vriend te redden moet hij de zojuist gewonnen Portia weer riskeren. De ring die zij hem gaf, moest hij beloven niet kwijt te raken, anders zou hij haar liefde verliezen.

Uitgerekend dit liefdespand moet hij echter afstaan aan Antonio's redder, die met niets anders genoegen neemt. Bassanio wordt verscheurd tussen eergevoel en dankbaarheid voor het leven van zijn vriend en zijn liefde voor Portia.

Er wordt in het hele stuk grif met geld gesmeten, geleend, gewoekerd, betaald, geboden - met een minachting die weldadig aandoet. Geld moet rollen! Als het niet vanzelf gaat, help het dan gerust een handje. Shylock wordt zelfs door zijn dochter Jessica bestolen - en het gestolen goed gedijt. Geld is een gebruiksvoorwerp. Zo lang mensen er de betrekkelijkheid van inzien, gebeuren er geen rampen. Die volgen pas als het geld van gebruiksvoorwerp tot machtsmiddel wordt: als de relativering zoek is, als het hart bij het geld is, in plaats van op de juiste plaats.

Shylock krijgt het tienvoudige, het honderdvoudige geboden voor zijn lening aan Antonio, maar hij slaat elk aanbod in de wind. Hij wil zijn macht genieten. Hij wil zijn pond vlees. Hij personifieert de hebzucht *pur sang*, maar illustreert tevens het emotioneel gemis dat aan zulke hebzucht ten grondslag ligt: de vernedering, minachting, uitstoting die hij zich als Jood van niet-Joden heeft moeten laten welgevallen. *I am a Jew. Hath not a Jew eyes? hath not a Jew hands, organs, dimensions, senses, affections, passions?* (III.111. 50 e.v.)

Als de verklede Portia heeft bepaald dat Shylock zijn pond vlees van Antonio mag afsnijden, zo lang hij er geen druppel bloed bij vergiet, moet de woekeraar bakzeil halen. Hij verliest als boete ook

nog al zijn bezit. Wat voor hem het einde betekent van zijn wereld, omdat zijn geld zijn leven *is*.

> *Nay, take my house, when you do take the prop*
> *That doth sustain my house: you take my life*
> *When you do take the means whereby I live*. (IV. 1.370-3)

Met Portia en Bassanio komt het allemaal goed. Bassanio heeft bewezen dat een ring kan *staan voor* liefde, maar het niet *is*. Een ring blijft een *ding*, waaraan hoogstens waarde wordt *toegekend*. Portia en Bassanio zijn realistisch over de praktijk van het leven, en over elkaar. Zij weten de liefde, letterlijk, naar waarde te schatten: *Since you are dear bought, I will love you dear,* zegt Portia.

Zo plaatst zij geld en liefde op hetzelfde pragmatische plan.

Freud, Shakespeare, en de Bijbel. Je steekt er veel van op. Maar ben ik er nu uit? Hoe beteugel ik mijn huidige zucht naar welvaart, zekerheid; naar liefde?

Daarvoor moet ik nog een vierde wijze uit de kast halen: T.S. Eliot. Hij heeft voor het ultieme afzien het recept gegeven - en laat mij duizelend in leegte achter.

> *In order to possess what you do not possess*
> *You must go by the way of dispossession*.
> *In order to arrive at what you are not*
> *You must go through the way in which you are not*.
> *And what you do not know is the only thing you know*
> *And what you own is what you do not own*
> *And where you are is where you are not*. (East Coker, IV)

De misdeelde Eckermann

Wim Reilingh

Op de gedenksteen aan de muur van het huisje in de Brauhausgasse in Weimar staat te lezen:

> ‘In diesem Haus wohnte
> Goethes Sekretär
> JOHANN PETER ECKERMANN
> von 1823-1831’

Vroeger was dat *Goethes Freund und Mitarbeiter*. Je vraagt je af wie er op het idee is gekomen dat *Sekretär* wel voldoende was, en vooral waarom. Ruimtebesparing? Of vond men bij nader inzien Eckermann te weinig salonfahig voor zoveel lof? Het zal wel eeuwig een raadsel blijven, maar hoe dan ook; men doet hem onrecht aan door *Freund und Mitarbeiter* domweg te schrappen. Als *Mitarbeiter* heeft hij zich onsterfelijk verdienstelijk gemaakt door de redactie van Goethes verzameld werk op zijn schouders te nemen, een titanenwerk dat hem jaren van zijn leven heeft gekost, als vriend fungeerde hij als klankbord, als inspirator (zonder Eckermann zou Goethe waarschijnlijk nooit Faust II voltooid hebben) en vooral als chroniqueur van de laatste negen jaar van Goethes leven. Zijn *Gespräche mit Goethe* vormen het indrukwekkendste bewijs van vriendschap dat zich denken laat; ze zijn bovendien de definitieve voltooiïng van het Goethebeeld dat aan het nageslacht zou worden overgeleverd. Had Eckermann zijn boek niet geschreven, Goethes postume roem zou anders en vooral bleker zijn geweest.

Het huis is klein, maar wie mocht denken dat Eckermann het voor zich alleen had, heeft het mis. Hij woonde er op gemeubileerde kamers, in tamelijk armoedige omstandigheden met als gezelschap veertig vogels, want zijn enige grote hartstocht naast Goethe was de ornithologie.

Weliswaar bedeelde Goethe Eckermann ruimhartig met de vruchten van zijn geest, in materieel opzicht was hij bepaald schrieperig, om niet te zeggen inhalig. Het loon dat Eckermann ontving voor zijn onschatbare secretarisarbeid was allesbehalve naar verdienste. Een postume karakteristiek van ene Ludwig Börne (1835), die kennelijk een hekel aan hem had, is in dat opzicht veelzeggend: ‘Van dankbaarheid was bij deze koude man geen sprake,

hij die toch zo graag cadeautjes kreeg en er dikwijls zelfs om vroeg. Goethe was de armste man van zijn land en zijn tijd.'

Zelf zei Goethe, toen Eckermann's maatschappelijke perspectieven ter sprake kwamen: Mijn handen zijn gebonden', wat er op neerkwam dat er in financieel opzicht niets van hem te verwachten viel. De enige optie die Eckermann restte, om een sober en teruggetrokken leven te leiden, werd vervolgens met even grote voortvarendheid afgekeurd. '*Das können Sie nicht*,' *sagte er,* '*vermöge ihres Ranges und der algemeine Achtung, die Sie hier geniessen. Sie können sich der Gesellschaft nicht entziehen*.'

Voor Eckermann een nogal uitzichtloze positie. Weliswaar koesterde hij hoop dat zijn *Gespräche* hem de nodige roem en inkomsten zouden opleveren, maar de voltooiïng daarvan lag nog jaren in het verschiet.

Toch was de armoede in feite niet het grootste probleem. Hij zou desnoods geld toe hebben gegeven om bij Goethe te kunnen zijn. Uit vriendschap en bewondering, zoals gezegd, maar ook omdat hij vanaf het begin moet hebben beseft dat in die omgang de belangrijkste rechtvaardiging van zijn bestaan lag.

Nee, de werkelijke stoorzender in zijn leven heette Johanne Bertram. Ze was Eckermann's verloofde en voor haar telden alleen maatschappelijke vooruitzichten en de degelijkheid van het huwelijk. Er bestaat bij mijn weten geen portret van haar; de fantasie is dus vrij om precies het ontstellende zeurorgel in te vullen dat haar brieven suggereren. Goethe betekende volstrekt niets voor haar. Eckermann's aspiraties beoordeelde ze slechts op hun financiële potentie, en als basis van hun aanstaand *bürgerliches Glück*, dat voor haar niet minder dan een obsessie was. Als het aan Johanne had gelegen zou wat Nietzsche noemde *das schönste deutsche Buch das es gibt* nooit geschreven zijn.

'Ich ärgere mich immer, wenn Du sagst, das Du sehr glücklich bist, indem Du an Goethes Arbeit teilnimmst.'

Zo is de toonzetting van al haar brieven; zuur en vol onbegrip. Je vraagt je af waarom Eckermann de verloving niet eenvoudig heeft verbroken, want het zou hem veel frustratie, en ongetwijfeld ook onterechte schuldgevoelens bespaard hebben. Weliswaar zat Johanne helemaal in Hannover en werd hij niet dagelijks met haar jeremiades geconfronteerd, maar haar schriftelijke terechtwijzingen zullen zijn levensgeluk niet bevorderd hebben.

‘Voor mij is het onbegrijpelijk dat de oude Goethe, die overal zoveel invloed heeft, al is het dan niet in het arme Weimar, verder niets voor je kan doen.’

‘Wanneer je voor Goethe blijft werken, blijf je staan waar je staat en kan ik alleen maar de conclusie trekken dat je je niets aantrekt van mijn belangen. Goethe (...) profiteert behaaglijk van je goedheid, zonder ook maar enige dankbaarheid te tonen.’

‘Het is voor mij en vele anderen onbegrijpelijk dat Goethe je niet meer vooruit helpt, terwijl hij daar heel goed toe in staat is. Het schijnt toch waar te zijn wat men van hem zegt: dat hij veel belooft maar nooit iets nakomt.’

Dit is nog maar een kleine bloemlezing uit een oceaan van gezanik. Het mag duidelijk zijn hoe tegenstrijdig de belangen van de twee verloofden waren.

Nachruhm interesseerde Johanne niet en het feit dat Johann Peter's onlucratieve werkzaamheden uiteindelijk zouden resulteren in een meesterwerk dat de eeuwen zou doorstaan, had haar niet kouder kunnen laten.

Die discrepantie tussen enerzijds het verlangen naar onsterfelijkheid en anderzijds dat naar het ‘burgerlijke geluk’ is van alle tijden, maar in Eckermann's geval wel bijzonder schrijnend. Uiteindelijk trouwde hij in 1831 toch nog met Johanne, door Goethe rijkelijk voorzien van goede raad maar meer ook niet.

Een jaar later stierf Goethe. De mooiste regels uit Eckermann's *Gespräche* zijn aan zijn doodsbed gewijd. ‘*Ich legte mein hand auf sein Herz - es was überall eine tiefe Stille - und ich wendete mich abwärts, um meinen verhaltenen Tränen freien Lauf zu lassend* Voor Eckermann betekende Goethes dood het einde van het wérkelijke geluk.

Zijn ‘burgerlijke geluk’ hield nog twee jaar stand. In 1834 stierf Johanne, met achterlating van een zoon.

Eckermann stierf in 1854, zonder er financieel ooit bovenop gekomen te zijn. Zijn levenswerk had hij weliswaar voltooid, maar de verkoop ervan was onder de maat gebleven. Een paar jaar lang had hij wegens schulden zijn gezicht niet in Weimar kunnen vertonen. In 1846 keerde hij er terug, om het leven te hervatten dat hij in feite altijd geleefd had: dat van kamerbewoner, maar nu zowel verstoken van Goethes aanwezigheid als van het ‘burgerlijke geluk’. Een vereenzaamd man, levend in zijn verleden, stinkend naar vogelpoep.

De hebzucht van ‘a tuneful spendthrift’ - Walter Scott en Abbotsford

Gerard de Vries

Hoe besteden schrijvers hun geld? Deze vraag kan in veel gevallen met ‘niet’ beantwoord worden, want schrijvers zijn maar al te vaak armlastig. De liefde voor het schrijversvak is vaak zo groot dat zelfs de minder getalenteerden deze bezigheid niet willen opgeven voor een baan die wel een decent inkomen oplevert. Maar sommige schrijvers, gezegend met talenten en een smaak die overeenkomt met die van hun tijdgenoten, kunnen een fortuin overhouden aan hun boeken. Walter Scott, de uitvinder van de bestseller, is hiervan een bekend voorbeeld.

Scott leefde van 1771 tot 1832 en hield al zijn letterlievende tijdgenoten in de ban en ook nog miljoenen lezers tot ongeveer anderhalve eeuw na zijn dood. In ons land bijvoorbeeld werd *The Bride of Lammermoor* tenminste vijfmaal vertaald: door Bilderdijk's vriend Gerrit Outhuys; door Mark Prager Lindo; door de bekende Leidse hoogleraar Jan ten Brink; door Gerard Keller en, enkele decennia terug, door Emy Giphart. Hoewel Scott in Engeland nog steeds opnieuw wordt uitgegeven en er elk jaar boeken over hem en zijn werk verschijnen, is hij zijn positie van een van 's werelds meest gelezen schrijvers kwijtgeraakt. In de negentiende eeuw evenwel hebben vele auteurs van historische verhalen en gedichten hem geïmiteerd (van heimelijk plagiaat kon geen sprake zijn, iedereen kende zijn werk) of zijn invloed ondergaan, zoals in Nederland Jacob van Lennep, Oltmans en Bosboom-Toussaint, en in Vlaanderen Conscience. Nicolaas Beets was volkomen idolaat van hem (dankzij zijn verslag van Scotf's eeuwfeest, waar hij namens Nederland een rede hield, weten we wat Toergenjev, die Rusland vertegenwoordigde, bij deze gelegenheid heeft gezegd). Schrijvers als Stendhal, Flaubert, Manzoni, Poesjkin en Goethe hebben allemaal getuigenis afgelegd van hun mateloze bewondering.

Zijn populariteit was immens: Franse uitgevers lieten zijn romans, zodra ze in Edinburgh de persen verlieten, per koerier naar en van de boot galopperen. In Parijs aangekomen werden ze zo snel in het Frans vertaald en vervolgens gedrukt, dat men ze daar

nog eerder kon kopen dan in Londen. De oplagen waren zo groot dat ik zo'n vijftien jaren geleden in Edinburgh van de eerste druk van Scott's laatste roman nog een antiquarisch exemplaar kon kopen voor het luttele bedrag van slechts een pond.

Het leven van Scott wordt vaak even boeiend gevonden als zijn romans, hetgeen overdreven is, tenzij men aan zijn financiële huishouding zou denken. Ik denk niet dat er één schrijver is geweest die met zijn pen zoveel geld verdiende als Scott. Desondanks stierf hij zonder enig vermogen en dat terwijl het accumuleren van bezit juist zijn hartstochtelijke ambitie was.

Ondanks alles wat we van hem weten, is dat moeilijk te begrijpen. En er is over Scott enorm veel bekend. Dat komt omdat hij reeds op vroege leeftijd wereldberoemd was. Hij was een goede bekende aan het Engelse hof, werd ontvangen door de Tsaar en de Zweedse en de Belgische kroonprins kwamen bij hem thuis op bezoek. Velen die hem ontmoetten, hebben hun herinneringen geboekstaafd. Toch blijft Scott een raadselachtige figuur, vol ogenschijnlijk tegenstrijdige opvattingen. Niettemin zijn alle meningen eensluidend over zijn buitengemeen innemende persoonlijkheid. De bekende biograaf Hesketh Pearson, een grote fan, wilde dolgraag een monografie aan hem wijden maar werd daarvan weerhouden omdat van Scott geen enkel negatief incident bekend was. En een hagiografie schrijven wilde hij niet: *'the biographer, like the painter, requires shade in his picture as well as light*'. Een andere opvallende karakteristiek van Scott is naast zijn beminnelijkheid zijn enorme dosis gezond verstand, zoals onder meer blijkt uit zijn aforismen. Ondanks het gemak en genoegen waarmee hij met vorsten en de machtigen van zijn tijd verkeerde, verkoos hij vaak eenvoudiger lieden voor de dagelijkse omgang. Een grote favoriet van hem was Tom Purdie, die toezicht hield op de aanplantingen. Scott had hem als rechter leren kennen, toen Purdie terecht stond voor stroperij, onvermijdelijk voor armoedzaaiers om aan eten te komen.

Dergelijke uitersten beheersen ook Scott's romans. Tijdens oorlogen en opstanden zien we zijn hoofdpersonen hun eigen weg zoeken temidden van de elkaar bestrijdende kampen. Hoewel ze steeds tot een van de partijen behoren, zien we ze toch een middenpositie innemen, niet uit voorzichtigheid of kleurloosheid, maar omdat hun kompas van persoonlijke eer en gezond verstand hun

daartoe de weg wijst. Het gedrag van Scott's helden, die met gevoel en verstand hun eigen weg volgen, en niet het levensbedreigende fanatisme van de elkaar bevechtende partijen, zien we niet terug in zijn eigen loopbaan.

Terwijl Scott's personages zich na een avontuurlijke episode aan het slot van de romans, vergezeld van het meisje hunner dromen, vestigen in de welgestelde maatschappelijke positie waartoe ze (eigenlijk) waren voorbestemd, zien we dat hijzelf aan het einde van zijn carrière financieel volkomen aan de grond is geraakt. Eind 1825, toen Scott vijfenvijftig was, bedroegen zijn schulden omgerekend dertig miljoen gulden. Dat dit hem heeft kunnen overkomen, vond iedereen destijds volkomen onbegrijpelijk en eigenlijk is dat na twee eeuwen nog steeds zo. Zonder gevoel voor het Engelse understatement noteerde Thomas Carlyle: '*It is one of the strangest, most tragical histories ever enacted under the sun*.'

Wat ging eraan vooraf? Waker Scott studeerde rechten en vestigde zich als advocaat, maar kon daarmee nauwelijks in zijn onderhoud voorzien. Dankzij connecties werd hij benoemd tot sheriff van Selkirk, een soort van drost of vrederechter, waarvoor hij een jaargeld ontving van 300 pond. (De omrekening van het Engelse pond uit 1800 naar guldens anno 2001 is niet eenvoudig. Rekening houdend met de omrekeningskoers tussen beide valuta's en de geldontwaarding, lijkt 250 gulden per pond een acceptabele benadering. De relatieve prijzen zijn in de afgelopen eeuwen enorm gewijzigd, hetgeen de vergelijking bemoeilijkt. Boeken bijvoorbeeld waren toen uiterst kostbaar. Scott was lid van een dinerclub waarvoor hij per week 2 pond bijdroeg. Een simpele landarbeider moest daarvoor een maand keihard werken.) Met dit salaris was Scott al heel content. In 1806 werd hij, opnieuw door connecties (zoals de Prime-Minister die zeer gecharmeerd was van zijn dichtwerken) benoemd tot griffier aan Schotlands hoogste gerechtshof en dat leverde hem, in ruil voor een kwartjaar werken, een salaris op van 1300 pond. Alles bijeen ontving hij vanaf dat moment dus zo'n vier ton aan hedendaagse guldens, terwijl men in die tijd van een halve ton respectabel kon leven. Zijn beroemdste gedicht, *The Lady of the Lake*, zou pas vier jaar later verschijnen, terwijl zijn 27 romans nog weer vier jaar later een aanvang zouden nemen. Zijn literaire arbeid verschafte hem ook nog eens zo'n 10.000 pond per jaar zodat zijn gemiddelde jaarinkomen 3 miljoen gulden beliep.

Met dit inkomen voelde Scott zich voldoende solvabel voor het stichten van een landgoed, Abbotsford, dat hem in staat zou stellen de zozeer begeerde titel van Laird te voeren (Schots voor Lord, welke titel in Schotland gevoerd werd door landeigenaren waarbij de naam van het landgoed de familienaam verving, zodat Scott zich de Laird van Abbotsford noemde). Het landhuis zelf werd met tussenpozen gebouwd van 1811 tot 1825, een wonderlijk geheel met transen en tinnen, frontons en friezen, gargouilles en glypten. Het interieur is zo mogelijk nog curieuzer en bevat meer bezienswaardigheden dan menig volwassen museum en meer oude boeken dan de meeste universiteitsbibliotheken. De salons bieden een fabelachtig uitzicht op de Tweed die juist op deze plaats een allervriendelijkste bocht maakt, met daarachter de vloeiende horizon van de altijd kleurrijke heuvels, afgezet met kanten kragen van zondoorlatende bossages. Het gebied dat Scott rond dit kasteel verwierf, bevatte landerijen met landhuizen en boerderijen en arealen zo'n vijf kilometer diep en drie kilometer breed, en omsloot beken, meren en ravijnen.

Als Scott voor al dit fraais uitsluitend zijn inkomen zou hebben gebruikt, zou dit bezit nooit tot deze problemen hebben kunnen leiden. Maar deze overzichtelijke weg verkoos hij niet. Vermogens werden in die tijd niet, zoals nu, aangehouden in de vorm van banktegoeden, maar werden tegen vergoedingen uitgeleend aan handelshuizen. Als Scott geld nodig had, incasseerde hij niet de tegoeden bij deze handelshuizen, maar leende hij geld met de tegoeden als onderpand.

In 1825 volgde er een algehele financiële crisis. Dubieuze beleggingen bleken in één klap waardeloos, en hetzelfde gold voor de speculatieve investeringen van het handelshuis waaraan Scott zijn geld had toevertrouwd. In totaal bedroegen zijn schulden na afloop van de crisis 32 miljoen gulden. Als man van eer weigerde hij faillissement aan te vragen. Na verkoop van zijn bezittingen (waarvan zijn landgoed werd uitgezonderd omdat zijn schuldeisers toestonden dat hij er zou kunnen blijven wonen) resteerde er nog een schuld van 15 miljoen. De hoogte van dit bedrag geeft aan dat Scott zijn bezittingen ook had aangeschaft met geleend geld. Voor het einde van zijn leven, zeven jaren later, slaagde Scott erin de schuld af te lossen uit de opbrengsten van zijn literaire werk. Geregeld verzucht hij in zijn dagboek liever schrijvend achter zijn bureau te willen sterven dan in zijn bed als schuldenaar. Deze

afloop is wel het laatste dat men van Scott, een levend synoniem voor levenswijsheid en gezond verstand, had mogen verwachten. Hoe heeft dit dan toch kunnen gebeuren?

Voor Carlyle is het allemaal helder: de man was ziek van de ambitie van de *social climber*. '*Scott must kill himself that he may be a country gentleman*.' Hesketh Pearson noemde Scott te goed van vertrouwen (jegens zijn crediteuren), maar ziet dan wel diens exorbitante uitgavenpatroon over het hoofd. Volgens Buchan wilde Scott een moderne versie van de feodale landeigenaar introduceren. Met zijn bezit zou hij een sociaal bewogen werkgever kunnen zijn. David Daiches sluit zich hierbij aan: '...*he wanted to achieve by his own way of life the resolution of those tensions between tradition and progress which provide the theme of his greatest novels*.'

En wat zegt Scott's eerste biograaf en schoonzoon John Lockhart, wiens *Life of Scott* vaak samen met Boswell's Johnson wordt aangemerkt als de twee beste levens van het Engelse taalgebied? Hij vertelt dat boosaardige tongen beweren dat Scott rijkdom koesterde en zelfs aanbad. En ook dat zijn aandacht voor wereldlijke zaken als een zwakke kant van zijn karakter werd beschouwd. Lockhart merkt hierbij op dat Scott's verbeeldingskracht hem parten moet hebben gespeeld en dat hij sommige van zijn dromen ook in werkelijkheid wilde realiseren. Maar bovenal, schrijft Lockhart, 'was zijn honger naar rijkdom uiteindelijk een levend verlangen naar middelen om op grote schaal aan liefdadigheid te kunnen doen.' Dit laatste spoort helemaal met de opvattingen van Buchan and Daiches. Maar als Scott's ultieme oogmerk was geweest om als weldoener te kunnen leven, hoe moeten we dan de enorme uitgaven verklaren ten behoeve van de bibliotheek, de hal en zijn wapenkamers, deze laatste met niet zomaar antiek wapentuig, maar met overwegend unieke exemplaren die hebben toebehoord aan figuren als Mary Queen of Scotts, Wallace, Rob Roy, en Bonnie Prince Charlie.

Wat het gebouw zelf betreft, zijn er ook vele kostbare en overbodige extravaganties. Zo is er een toren, door een muur verbonden met een massieve poort, die versierd is met een fronton voorzien van heraldieke ornamenten. Deze poort is vervolgens weer door een muur verbonden met een nog grotere toren, die via een, van schietschijven voorziene, muur overgaat naar een poort met cartouches, afgesloten met een kostbaar gietijzeren traliewerk, welke poort toegang geeft tot zwaar ommuurde tuinen. Al deze aan-

bouwsels zijn tot in details aangebracht op aanwijzing van Scott en vormen replica's van voorbeelden uit oude kastelen en abdijen. Door zijn vele uitbreidingen krijgt het kasteel het aanzien van een kleine vestingplaats.

Als voor Scott liefdadigheid voorop had gestaan, zou hij van al deze torens en muren en gangen een statig herenhuis hebben kunnen bouwen, en het geld dat hij aan het eigenlijke kasteel heeft uitgegeven had hij dan kunnen besteden aan het verbeteren van het lot van de paupers en landarbeiders. Maar nee, hij had zijn zinnen gezet op een ‘roman van steen’, en het is deze vorm van geldverspilling die zo haaks lijkt te staan op de Scott die wij uit zijn geschriften menen te kennen.

Het opnieuw doorlezen van zijn brieven en dagboek maakt het raadsel alleen maar groter. Hij was al tweemaal eerder geconfronteerd met een financiële catastrofe. In 1807 gebeurde dat omdat hij zich borg had gesteld voor de transacties van zijn broer die deze vorstelijk uit de hand liet lopen. ‘Ik raakte,’ zei Scott, ‘in de loop van deze onfortuinlijke gebeurtenissen zo door zorgen overmand dat ik zowel met mijn verstand als mijn gevoel niet meer in staat was aan iets anders te denken.’ De tweede keer waren de problemen van dien aard dat Scott overal leningen moest afsluiten om een faillissement af te wenden. In zijn dagboek zou hij, jaren later en na de derde en fatale financiële crisis, op deze episode terugblikken: ‘ik kreeg toen een les die me beter had moeten doen weten, maar succes en overvloed verwijderden de les uit mijn geheugen.’

In 1816 schrijft hij aan zijn broer dat met enig overleg met een inkomen van 300 à 400 pond uitstekend valt rond te komen zonder schulden te maken. Blijkbaar was het vermijden van schulden met een inkomen van 11.600 pond veel moeilijken En in 1818, als hij weer een forse uitbreiding aan zijn bezittingen heeft toegevoegd, vertrouwend op een toekomst van werk en gezondheid (een eufemisme voor leningen?) houdt hij zichzelf voor: “gold may be bought too dear”. Zijn zonen spoort hij voortdurend aan zuinig te zijn, buitensporige uitgaven te vermijden en rekening te houden met onvoorziene uitgaven.

En in 1825, enkele maanden voor het debacle, schrijft hij aan zijn schoonzus dat het hebben van een landgoed in opbouw in combinatie met een goede smaak ‘de kortste weg is naar de financiele afgrond’. Het blijkt dus dat Scott heel goed wist welke risico's hij liep. Het raadsel wordt alleen maar groter.

Als zijn brieven en dagboek niet helpen bij de oplossing, hoe staat het dan met zijn romans? Zoals we reeds zagen, meende Daiches dat Scott's grote thema, het verzoenen van op het oog onoverbrugbare tegenstellingen, Scott's grootgrondbezit kan verklaren. Maar we tekenden daarbij aan dat voor het verrichten van liefdadigheid een Schotse variant van Neuschwanstein niet nodig was. De meeste Schotse kastelen zijn juist solide en sober, met Hermitage Castle als meest uitgesproken exponent.

Dat Scott de tegenstellingen die hij zo magistraal schetst, overtuigend weet op te heffen in zijn hoofdpersonen, die met hun morele codes de belangen van beide partijen verzoenen - dat vormt het grote inzicht dat zijn genie heeft opgeleverd. In *Waverley* bijvoorbeeld trekt Edward, de hoofdpersoon, in het gevolg van Bonnie Prince Charlie ten strijde tegen de Engelsen van wier leger hij zelf eerder deel uitmaakte. Op het slagveld zijn de tegenstanders zo dicht genaderd dat hij ‘duidelijk de vlag herkent van de compagnie waarover hij eerder het bevel voerde, en de trompetten en keteltrommen hoort die het signaal geven voor de aanval waaraan hij zo vaak gehoor had gegeven.’ Later komt het tussen Edward en de Engelsen toch weer in orde.

Maar toen de Engelse koning Scott vroeg, aan welke kant hij zelf zou hebben gevochten, aan de legitieme Engelse zijde of aan de kant van de kroonpretendent, antwoordde Scott dat hij met de Schotten zou hebben meegevochten ook al wist hij dat vele van de medestanders van Bonnie Prince Charlie hun loyaliteit met de dood hadden moeten bekopen. Scott is blijkbaar niet de intermediair die hij schiep, niet de epigoon van zijn eigen kunst.

In *Rob Roy* domineert het antagonisme van de moderne Londense zakenwereld en de vrijbuiterij van de Hooglanders. Ook hier worden beide werelden via de hoofdpersonen verzoend, maar duidelijk is dat Scott's sympathie bij de Schotten ligt. *The Bride of Lammermoor* is de enige roman waarin de onverzoenlijke hoofdpersoon steevast partij kiest. Zonder een moment te aarzelen volgt Ravenswood zijn gevoel tegen zijn verstand in en aanvaardt de consequenties die hem noodlottig worden.

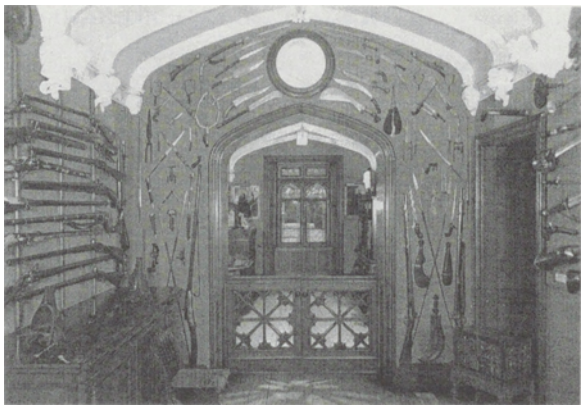
Van Edward die zich zo dapper onderscheidt in de veldslagen wordt voorspeld dat hij ‘zijn oude bibliotheek zal herinrichten in de meest exquise Gothische stijl en de kasten zal vullen met de zeldzaamste en meest waardevolle delen; - en dat hij ontwerpen zal maken, landschappen vorm zal geven en verzen schrijven...’

Scott schreef dit in 1813 toen Abbotsford nog gerealiseerd moest worden. En om dit te bereiken nam Scott grote risico's. Voor zijn ‘roman in steen’ verrichtte hij grotere inspanningen dan voor zijn geschreven romans.

Horatius proclameerde in zijn *Exegi monumentum* - ik heb een monument opgericht - zijn literaire onsterfelijkheid. Scott was wat bescheidener: ‘...het is me voldoende mijn tijdgenoten te amuseren,’ schreef hij. Hoe het nageslacht over zijn werk zou oordelen, liet hem onverschillig. Maar wat hij voor zijn eigen nazaten wilde nalaten, hield hem wel volop bezig, en dat verklaart zijn hebzucht en bezitsdrang. Het resultaat mag er zijn: het schitterende gebouw trekt jaarlijks talloze bezoekers en is nog steeds in handen van zijn nakomelingen. Scott overleefde dus door beide uitersten, het bezit van een prestigieus kasteel en het risico van een financieel avontuur, ten volle te beproeven. Een middenweg interesseerde hem niet. Het bezorgde hem geen gemakkelijk leven, maar wel fantastische resultaten.

De tuinen van Abbotford, met daarachter het kasteel

De wapenkamers

De bibliotheek

Vertaald proza

De man die drank verstopte

Veikko Huovinen[*]

(Vertaling Adriaan van der Hoeven)

Ilmari Ahde sprong niet meteen een gat in de lucht toen zijn oom hem vroeg of hij als chauffeur en hulpje mee wilde op een van zijn zakenreizen. Integendeel, hij kende zijn oude oom Timppa Ahde nauwelijks. Dat hij uiteindelijk toch toestemde, kwam vooral door de nieuwe Mazda van zijn oom, die hij wel eens wilde proberen. Bovendien had hij zo het gevoel dat zijn oom gezien zijn ziekte wel eens niet meer lang te leven zou hebben, en de vraag wat er in het testament van die vermogende vrijgezel zou komen te staan liet hem niet koud.

Bovendien was Ilmari nieuwsgierig. Misschien zou oom Timppa op zo'n tocht met zijn tweetjes hem wel in vertrouwen nemen. Toen vader nog leefde, kwam oom Timppa zelden op bezoek. De broers hadden indertijd ruzie gekregen over de verdeling van de erfenis en dat was het einde geweest van hun broederlijke omgang met elkaar. Daarna was oom alleen nog maar zo af en toe langs komen wippen als hij op zakenreis was.

En zo kwam oom dan op een mooie herfstdag voorrijden in een prachtige nieuwe auto. Ze vertrokken meteen. Ilmari achter het stuur. De motor zoemde nauwelijks hoorbaar, maar de snelheid van de auto bereikte ongekende hoogten. De vuurrode loofbossen en de dampende velden schoten voorbij. Het zwarte asfalt stormde hen met z'n witte en gele strepen tegemoet en Ilmari beschouwde de weg als een soepel lint, dat met een lichte beweging van het stuur naar believen was te buigen. De weg diende de mooie auto, de weg was onderdanig.

Ilmari keek tersluiks naar zijn oom, nam diens gezellige gelaatsuitdrukkingen en plezierige manier van praten in zich op. Ze had-

* *Veikko Huovinen (1927) is een Finse schrijver die in 1952 doorbrak met zijn o.m. in het Duits vertaalde, humoristische roman* 'Konsta' (Havukka-ahon ajattelija). *In de romans en novellen die volgden, ontwikkelde hij zich tot een scherp maatschappijcriticus. Zo publiceerde hij in 1970 een satirische roman over Hitler, waarin hij gebruik maakt van verzonnen interviews en niet-bestaande bronnen. Op vergelijkbare manier parodieerde hij Stalin in zjn roman* 'Oom Josef' (Joe-setä) *van 1988. Hij laat zijn spot op de machthebbers veelal verwoorden door de kleine man, die door de bureaucratie dreigt te worden verstikt.*

den het over koetjes en kalfjes, wisselden meningen uit. Toen ze Oulu naderden, vroeg oom Timppa opeens:

‘Ilmari, heb je je drankvergunning bij je?’

Ilmari was verbaasd. Hij wierp een onderzoekende blik op zijn oom en vroeg zich af wat hij daarmee bedoelde. Stelde hij hem op de proef, wilde hij weten wat voor vlees hij in de kuip had? Ilmari was namelijk een jonge man van wie bekend was dat hij wel een slokje lustte - zelfs in die mate dat hij zijn studie eraan had gegeven. Ilmari's grappig bedoelde antwoord aan zijn ondervrager luidde als volgt: “Drank schept een gevoel van veiligheid en welzijn, in het bijzonder bij werknemers van bottelarijen, wederverkopers, transportondernemers en personeel van slijterijen.”

Terwijl hij nog een keer een steelse blik wierp op zijn oom, zei Ilmari dat hij zo'n document inderdaad bij zich had.

‘Prima,’ zei een duidelijk goedgeluimde oom Timppa en ging verder: ‘Luister, zou je met mij naar de slijterij in Oulu willen gaan om te kopen wat ik hier op dit papiertje heb geschreven? Ik geef je wel geld.’

Oom Timppa gaf Ilmari het volgende lijstje:

1 /1 fles Sequin brandy	28,70
1 /1 fles Rhum Pécoul	29,50
1 /4 fles Baselbieter Kirsch	29,80
Totaal	88,00

In Oulu las Ilmari het zorgvuldig geschreven briefje van zijn oom nadenkend over en deed de verlangde aankoop. Ze lunchten en vertrokken naar Kemi. Oom handelde onderweg enkele zaken af, terwijl Ilmari in de auto bleef wachten en onoorbare gedachten had over wat overheidsdienaren allemaal wel niet in hun vrije tijd doen.

En in Kemi moest Ilmari weer met zijn oom mee naar de drankwinkel, dit keer om Navip Slivovica, Ierse whisky, Liquore Strega en Dry wodka voor hem te kopen. Nu begon Ilmari steeds meer achting voor zijn oom te krijgen. Hij maakte zich al voorstellingen van forse drinkgelagen ergens ver in het noorden, van dagenlang diep in het glaasje kijken in een bedompt hotelkamertje. Met een goedkeurende blik en een scheve glimlach keek hij naar het massieve profiel en kale hoofd van zijn oom. De mannelijke

taal van zijn oom, over hoe die al jaren geleden alle mogelijke sterke drank had uitgeprobeerd en dat alleen de Hongaarse Barack Pálincka en de witte rum naar niks hadden gesmaakt, bracht hem in opperbeste stemming.

Ze overnachtten in Tomio. Het was Ilmari's taak de zwarte tas zonder gerinkel naar de hotelkamer te dragen. De tas was niet bepaald licht, aangezien hij behalve een rekenmachine en wat andere spullen de spirituele inkopen van de twee mannen bevatte.

Die avond zou Ilmari Ahde nooit vergeten, zo weinig beantwoordde die aan zijn heimelijke verwachtingen. Oom was heel spraakzaam, dat wel. Hij verbaasde zijn neef door op sokken naar de deur te sluipen en die op slot te doen. Daarop pakte de oude man uiterst voorzichtig de veertien waardevolle flessen, beoordeelde het gewicht ervan, bekeek de etiketten, bewonderde de kleur van de vloeistoffen door ze tegen het licht te houden en zette de flessen tenslotte op een rijtje op de grond, zodat hij ze kon bewonderen.

‘Wat zeg je van die rij,’ vroeg oom Timppa trots.

‘Een prachtig gezicht,’ riep Ilmari hoopvol.

Zijn teleurstelling was groot toen oom de flessen weer in de tas borg en slechts de kleine fles kirsch op tafel liet staan, waarvan hij een minuscule borrel aanbood in een zilveren bekertje ter grootte van een vingerhoed.

‘Van sterke drank moet je bedachtzaam genieten,’ zei oom terwijl hij - zoals hij zo vaak deed - het onderste gedeelte van zijn kunstgebit half naar buiten duwde om het daarna weer op zijn plaats te laten vallen. ‘We genieten heel weinig van sterke drank,’ ging hij verder. ‘Je moet er maar weinig van nemen, heel weinig, om de goede smaak ervan in je mond te laten doordringen.’

Oom praatte nog een uurtje door over sterke drank, maar een tweede slokje bood hij niet aan. Hij vond dat alle aardigheid van de drankinkoopreisjes afging, nu binnenkort elk dorp zijn eigen slijterij zou krijgen. Vroeger was dat wel anders, toen hij nog een jonge kerel was en achter de meiden aan zat. In die tijd gingen ze naar Lieksa, al gauw honderd kilometer verderop, of in de Kuusamo-jaren in drie, vier uur helemaal naar Kemijärvi. Na zo'n rally wist je je inkopen wel op waarde te schatten, en daarnaast was het ook nog eens heerlijk om van het zachte gezoem van de motor te genieten.

Op een winderige voorjaarsdag in een snelle auto naar de slijter rijden, terwijl de boeren aan het zaaien zijn en de berken die net in het blad komen buigen in de wind, is er iets mooiers denkbaar, riep oom uit, in de ban van zijn herinneringen. - Wat een tegenstelling met de stadsmens die met een kater, een duffe kop en de kotskorsten nog in zijn haar naar de slijterij een paar straten verderop kan lopen. Bah.

Hij werd helemaal lyrisch en haalde uit zijn dikke portefeuille een stapeltje kleurenfoto's tevoorschijn. Er stonden zo'n beetje alle slijterijen uit heel Finland op. Hij had ze zelf genomen.

'Kijk, Ilmari, dit is de winkel in Lahti. Daar heb ik eens een fles Steinhäger gekocht, en die was niet helemaal vol. Die aarden kruikjes lekten soms. En hier, ja, de winkel in Nurmes. Die hadden een ruime keus en een vriendelijke bediening. En dit is de winkel in Kemi en die daar in Kemijärvi, is hij niet mooi met die bloemetjes ervoor? En dat is de slijterij in de City-passage, die was ook goed, echt goed. En dit is de winkel in Kajaani, daar hadden ze een heel knappe verkoopster.'

Oom stopte de foto's weer in zijn portefeuille en gaf er door zijn gegaap blijk van behoorlijk vermoeid te zijn van die dag reizen. Hij kleedde zich meteen uit, waste met veel misbaar zijn gezicht en deed zijn gebit in een glas. Vervolgens kroop hij in bed en viel binnen een paar minuten als een blok in slaap. Voor Ilmari zat er weinig anders op dan ook maar onder de wol te kruipen. Met de looien smaak van de nietige borrel nog in zijn mond lag hij lang te woelen en viel pas tegen de ochtend in slaap. Hij begon zich al een beeld te vormen van zijn oom, maar hij vermoedde dat het raadsel van de oude Timppa pas in de komende dagen zou worden opgelost.

En zo ging het ook.

Op weg naar Ranua zat oom de kaart te bestuderen. Al gauw liet hij Ilmari stoppen. Ze trokken hun laarzen aan. Oom pakte een schop uit de kofferbak, een kleine houweel en een doos gemaakt van geïmpregneerd hout, waar hij vier flessen in stopte met schuimrubber ertussen ter bescherming.

Ze lieten de auto staan en liepen rechtstreeks het bos in. Het pad kronkelde omhoog tegen een rotsachtige heuvel. Boven op de heuvel lag een grote steen. Hoogst eigenhandig pakte oom de schop en groef een klein gat aan de noordelijke kant van het steenblok onder een uitstekende rotspunt. Ilmari keek neerslachtig toe

terwijl oom voorzichtig de doos met flessen in het gat zette, hem voorzichtig toedekte met aarde en gruis en de bergplaats camoufleerde met takjes. Oom zuchtte een paar keer en zette een kruisje op de kaart.

Dat was de eerste keer die reis dat ze drank verstopten.

Al met al deden ze het vier keer, waarvan één keer op een eilandje in een bosmeer, en een andere keer onder een reusachtige boomstronk aan de rand van een open plek. Zo kreeg Ilmari een steeds helderder beeld van zijn oom, en omdat hij nog nooit gehoord had van het soort mens dat goede drank ver weg van de bewoonde wereld onder de grond stopt, wist hij er absoluut geen raad mee en kon hij niet anders dan onnozel het bijzondere gedoe van zijn oom gadeslaan.

Hij kreeg de kans zich te verdiepen in de techniek en de filosofie van het verstoppen van drank. In lange monologen benadrukte oom hoe moeilijk het was om je geld op een veilige manier te investeren, zodat het zeker zijn waarde zou behouden. De waarde van goud is maar schijn, een verdomde staatsbank kon door zijn geknoei de waarde van het goud zo onderuit halen. Onroerend goed en percelen grond raak je bij revoluties kwijt, aandelen verlies je door die nitwitten van overheidsdienaars en sieraden worden ingepikt door de volksmilitie, bij de douane of in concentratiekampen. Maar goede sterke drank behoudt zijn waarde tot in alle eeuwigheid. Want stel dat in de nabije toekomst bepaalde wrede leiders zouden besluiten dat alle druiven, graan en aardappelen tot voer voor de konijnige Aziaten verwerkt moeten worden, en dat er geen drank meer gemaakt mag worden. Wat dan? Nee, serieus, wat dan? Maar iemand die drank heeft verstopt, is een man apart en die lebbert gewoon volgens zijn eigen programma door, dat geeft niet. Hij doet niets onwettigs met al die drank. De flessen bevinden zich daar in de natuur - in de bossen en de meren - zonder eigenaar, ongeveer zoals het wild en de vissen daar wonen. Je kunt ze vangen, als je de trucs kent, de paadjes, de plaatsen... als je je een beetje inspant...

Oom weidde ook uit over de juiste verstopplaatsen. Hij waarschuwde voor dode, holle bomen. Die branden een keer af of iemand neemt ze mee voor de open haard. De beste plaats is in de grond, en dan moeten de flessen absoluut goed verpakt worden in bijvoorbeeld een houten of blikken doos. Er mag geen water bij kunnen komen dat kan bevriezen waardoor de flessen kunnen

knappen. Het is daarom verstandig om de draaidoppen met hars te beschermen. Je kunt de verstopplaats het best zo kiezen, dat er een duidelijk en onveranderlijk element in het landschap is dat je naar de juiste plek leidt, zelfs al zou het landschap door kap of herverkaveling veranderd zijn. Grote stenen, schiereilandjes, inhammen, bochten in de rivier, grenspalen enz. zijn in dit opzicht heel geschikt.

De reis duurde vijf dagen. Eenmaal weer thuis lag Ilmari Ahde de hele week in zijn kamer, at vrijwel niets, laat staan dat hij met iemand sprak over wat hij gezien had. Zo geschokt was hij door de filosofie van zijn oom.

Twee maanden later kreeg hij het bericht dat oom Timppa was overleden.

Ilmari erfde de schop en het houweel, alsmede een grote bruine envelop, die vol kaarten en aantekeningen zat. Nieuwsgierige familieleden vertelde hij dat het schatkaarten waren. Nadat hij de papieren die zijn oom hem had nagelaten wat nauwkeuriger had bestudeerd, concludeerde Ilmari dat hij vierhonderd flessen had geërfd. De waarde van de drank was ongeveer 10.000 mark. Alleen vervelend, dat de flessen over een gebied van zo'n honderdduizend vierkante kilometer verstopt lagen en meestal ook nog op behoorlijke afstand van de weg.

En zo kwam het dat Ilmari Ahde, een luie en drankzuchtige jongeman, de kunst van het reizen en kaartlezen moest leren om zich aan zijn lievelingsbezigheid te kunnen wijden. Al die jaren vroeg hij zich af, of het een duivels, vooropgezet plan van oom was geweest hem die erfenis te geven, of dat het louter toeval was geweest. Maar er zat niets anders op dan lopen en spoorzoeken - heel gezonde lichaamsbeweging. Ilmari kocht een echte hoofdlamp, opdat hij in het stenige noorden in het donker zijn poten niet zou breken. Hij moest zelfs gaan werken bij een verzekeringsmaatschappij, waarvan het rayon voor een aanzienlijk deel overeenkwam met het gebied waar oom Timppa had rondgetrokken.

Op een keer toen hij in een hotelletje in Pudasjärvi wat aan het neuzelen was, ontmoette hij een oude advocaat die oom Timppa nog gekend had. De advocaat vertelde hoe hij twintig jaar geleden eens met Timppa en de landmeter Arhimo in Taivalkoski op auerhoenjacht was, toen op een avond de landmeter begon te rillen van de koorts. - Had ik nu maar iets om me mee te verwarmen, had de landmeter gezegd. Daarop was Timppa naar een open plek

gelopen, driehonderd meter van het pad af. Daar was hij in de sneeuw gaan graven, had wat stenen opzij gelegd en was met de botte kant van de bijl in de grond gaan hakken. En verdomd als het niet waar was, daar had-ie me een blikken doos tevoorschijn getoverd met drie flessen cognac. En de sneeuw had daar overal volkomen onaangeroerd gelegen, er was de hele winter geen mens geweest.

Toen Ilmari Ahde dit verhaal hoorde, barstte hij in een zenuwachtig, hysterisch lachen uit.

Uit: *Vapaita suhteita* (Vrije relaties, 1974)

De miljonair

Alexander Koeprin[*]
(Vertaling Monse Weijers)

Op derde kerstdag hadden zich 's avonds enkele gasten verzameld bij de vrijgezel Rakitin, een klerk van het postkantoor. Dat gebeurde in het piepkleine grensplaatsje Krasilov, dat erg vuil en erg vervelend was en bevolkt werd door ongeveer drieduizend joden en Mazurische boeren, waaronder zich een klein groepje onderscheidde dat de zogenaamde ‘elite’ vormde. Bij de ‘elite’ hoorden postbeambten, personen die het toezicht hadden over het vervoer van goederen over de grens via het ‘doorgangspunt’, de plaatselijke politie, de geestelijkheid en een leraar met zijn assistent. Zij allen bezochten elkaar gewoonlijk zelden, ter vermijding van extra uitgaven, maar met Kerstmis en Pasen brachten ze elkaar zonder mankeren bezoeken en gaven om de beurt ‘bals’, waarop ze tot het daglicht dansten op de muziek van een accordeon of viool en werden onthaald op de afschuwelijke plaatselijke aardappelwodka en de simpele producten van de keuken van het huis.

De tafel was gedekt in een van de twee kleine kamers van Rakitins woning, die de weidse benaming ‘salon’ droeg, ter onderscheiding van de andere kamer, die ‘slaapkamer’ werd genoemd. Aan het hoofdeinde zat de chef van het postkantoor, Schmidt, een bleke, dikke, opgezwollen man, als het ware geheel overgoten met water, lusteloos en onverschillig voor alles ter wereld behalve voor ‘sjtoss’ en ‘djabelka’.[1] Terzijde van Schmidt en tegenover elkaar zaten vader diaken Vasili en de heer des huizes, een kleine, energieke man met donker haar, een donkergeel gezicht, geel oogwit en een sluwe, onderdanige blik. De volgende plaatsen werden ingenomen door de assistent van het hoofd van politie Pavlov, een voormalige kozakkenofficier, vrolijke Frans, haantje-de-voorste en herrieschopper, en tegenover hem de leraar Moesorin, een sombere man van het monnikstype, geheel begroeid met lange, zwarte haren, die zichzelf een ‘apostel van de stille dronkenschap’ noem-

* *Alexander Ivanovitsj Koeprin (1870-1938) schreef ongeveer tweehonderd verhalen en drie romans, waarvan er twee* - Het duel *en* De kuil - *in het Nederlands vertaald zijn. In februari 2002 verschijnt van hem bij uitgeverij L.J. Veen:* Olesja en Vera. Twee liefdesverhalen.

de. Aan het uiteinde van de tafel, tenslotte, had Agej Fomitsj Malygin een plekje gevonden, eveneens een postbeambte, die vanwege zijn schuchterheid en bescheidenheid altijd de laatste plaats bezette.

Agej Fomitsj vermeed het überhaupt zo veel mogelijk om ergens op bezoek te gaan, omdat dat een soort verplichting schiep om thuis te ontvangen. Hij was de allerarmste ambtenaar van het hele kantoor, en bovendien verplicht om zijn vrouw, zijn oude schoonmoeder en vijf kinderen te kleden en te voeden, iets waarvoor zijn maandsalaris van tweeëntwintig roebel nooit toereikend was. Ieder ‘bal’ dat door hem uit noodzaak werd gegeven, sloeg verschrikkelijke bressen in het huishoudgeld en vereiste, om die weer te dichten, bovenaardse bezuinigingen op de dagelijkse uitgaven. Het hele gezin moest dan voor lange tijd afzien van vlees in de borsjtsj, van de ochtendthee en van een extra blok hout. De autoriteiten die het postkantoor af en toe ter inspectie bezochten, wierpen altijd vijandige blikken op het oude uniform van Agej Fomitsj, dat groen was geworden en uitgescheurd bij de naden, dat was opgelapt en glom op de ellebogen en de kraag. En dat ze Agej Fomitsj niet vanwege zijn nonchalance en onfatsoenlijk uiterlijk ontsloegen, kon alleen verklaard worden uit het medelijden dat hij onwillekeurig iedereen inboezemde met zijn lange, magere gestalte, met zijn bleke, sproetige gezicht, getooid met de rossige, zeer dunne en korte snor en baard, met de vriendelijke en schuldige glimlach van de bloedeloze lippen en de verkleurde, lichte ogen.

Agej Fomitsj was ook nu alleen uit bittere noodzaak gekomen. Zijn echtgenote, die altijd rondliep met een doek om haar wang, moest binnenkort bevallen; bovendien hadden de zolen van de schoenen van zijn oudste zoon losgelaten; zowel het een als het ander vereiste geld, en ze hadden geen kopeke in huis. De toestand was dermate kritiek dat Agej Fomitsj, zijn schuchterheid overwinnend, besloten had om op de avond bij Rakitin ten koste van alles iemand een paar roebel te leen te vragen. En hij zat nu opgewonden aan tafel, bleker dan gewoonlijk, met een van schuchterheid stokkend hart, nerveus zijn handen wrijvend en op een geschikt moment wachtend om over zijn zaak te beginnen. Hij sloeg ieder hapje dat hem werd aangeboden met verwarde haast al uit de alleen voor arme stakkers begrijpelijke angst om de gastheer op extra kosten te jagen.

De gasten dronken en aten er een hapje bij. Ze voerden al een

hele tijd een lang, gezapig en vervelend gesprek over de landheer, over de chef van het postdistrict, over de plaatselijke bisschop, over de komende oogst, een gesprek dat zich al zo vaak en zo eentonig herhaald had dat iedereen van tevoren precies wist welke anekdote zijn gespreksgenoot zou gaan opdissen. Drie of vier keer scheen het Agej Fomitsj toe dat er een geschikt moment was aangebroken. Het scheen hem passend toe om zich tijdens het algemene gesprek onopvallend over te buigen naar de assistent van het hoofd van politie of naar de leraar en om geld te vragen. En hij had zich al naar hen toe gebogen, klaar om stilletjes hun mouw te beroeren om de aandacht op zich te vestigen en daarna zijn verzoek te doen. Maar iedere keer verlamde een onuitsprekelijke schuchterheid, bijna angst, zijn bewegingen.

Het gesprek ging geleidelijk over op een ander thema: hoe moeilijk het leven geworden was, hoe duur alles was en hoe zelden kleine ambtenaartjes promotie maakten. Die onderwerpen lagen allen zeer na aan het hart, en iedereen sprak als zijn mening uit dat, hoe je het ook wendde of keerde, het allerbelangrijkste in het leven geld was en nog eens geld: bij hen hoefde je niet intelligent, mooi, of een noeste werker te zijn - de mensen zouden zich toch altijd voor het gouden kalf buigen.

‘En dan te bedenken dat ik een keer bijna rijk geworden ben,’ zei Schmidt met verstikte stem. ‘Ik was een keer op een bruiloft bij de landheer Portsjinski, dezelfde die in Golovtsjina... Er hadden zich daar een stuk of twintig Poolse heren verzameld, en natuurlijk begon men na het souper meteen met *sjtoss*. Ik weet niet meer hoeveel geld ik in mijn zak had: twintig of vijfendertig roebel. Uiteraard had het voor mij geen zin om erbij te gaan zitten: ze speelden om duizenden roebels. Ik stond erbij en keek toe. Alleen zei plotseling een of andere landheer met zo'n lange snor, hij zette voortdurend vijfentwintig roebel op een kaart, in simple's, tegen me: “Waarom zet u niets in?” Ik antwoordde hem dat ik niet zoveel geld had dat ik kon spelen. “Flauwekul,” zei hij, “zet in.” Goed, ik zette tien roebel in, verloor, zette nog eens tien roebel en wat kleingeld in - verloor weer. Ik maakte me toen kwaad. Ik had een zilveren Catharinaroebel bij me, die ik als souvenir bewaarde. Ik denk: laat ik die ook inzetten. Ik zette hem in en, stel je voor - ik won. Ik verdubbelde mijn inzet - ik won. Ik verdubbelde mijn inzet nog eens en nog eens en nog eens. In een minuut of vijf had ik de hele bank

laten springen. Degene die de bank hield, zei: Houd u de bank nu maar.' Goed, ik ging natuurlijk zitten. Ik deelde. Goed, u begrijpt, zodra iemand veel geld inzette, troefde ik hem af. Ik had al bijna vijftienduizend roebel bij elkaar. Ik dacht er al over om op te staan, maar iets hield me tegen: ik kon mijn geluk toch niet onbenut voorbij laten gaan? Op dat moment kwam Portsjinski zelf naai de tafel, degene die in het huwelijk trad. 'Goed,' zegt ie tegen me, 'u heeft geluk in de liefde, dan hoort u met kaarten geen geluk te hebben. Laat mij de bank maar eens houden.' Ik antwoord hem daarop: 'Neem me niet kwalijk, ik deel al.' Hij zegt: 'U? Heel goed. We spelen om de bank!' Iedereen was stomverbaasd. Goed, er was niets aan te doen. Ik schud de kaarten, maar hij wilde er niet eens een uitnemen en hij knipperde niet eens met zijn ogen, de schurk. En stel je voor bij de tweede kaart, nam hij al het geld, deed het in zijn zak en liep weg. 'Ik wil nu ook met meer delen,' zegt ie.

Allen hadden met brandende ogen naar het verhaal van Schmidt geluisterd: alsof ze die vijftienduizend roebel zelf zagen en hun geur en geritsel waarnamen.

'Er zijn ook bofkonten die in de loterij winnen,' zei vader diaken zuchtend (het was iedereen bekend dat hij een lot van de staatsloterij had). Onlangs las ik dat een of andere woekeraar tweehonderdduizend roebel had binnengehaald. Als een arme man het nu nog gekregen had, maar zo iemand zwemt immers sowieso al in het geld. De wegen Gods zijn waarlijk ondoorgrondelijk.

'Ja-a, ja-a,' bromde de leraar bedachtzaam met zijn basstem, 'dat komt voor. Ze zeggen ook wel dat als een lotnummer een keer heeft gewonnen, dat het dan de volgende keer beslist ook wint. Is dat waar of niet?'

'Ja, dat zeggen ze,' antwoordde de assistent van het hoofd van politie, 'ik weet alleen niet of het waar is. Bij ons in Z. is zoiets voorgekomen met een kopiist. Hij werkte bij het goevernementsbestuur en had op een of andere manier genoeg geld bijeengeschraapt voor een lot. Hij komt een keer bij het bestuur en het afdelingshoofd vraagt hem: "Wat is het nummer van uw lot, Sergej Ivanovitsj?" Ik weet niet meer welk nummer het was, maar laten we zeggen 1123. "Ik feliciteer u, u heeft vijftigduizend roebel gewonnen." Ze controleerden het in de krant: het klopte - vijftigduizend roebel op 1123. Goed, hij wordt gewoon dol van vreugde. Hij richt een feestmaal aan met champagne, iedereen feliciteert hem,

er worden toespraken gehouden. Maar de volgende dag staat in dezelfde krant gedrukt, dat abusievelijk in plaats van 1124 stond afgedrukt 1123. Die kopiist kreeg een zenuwtoeval.'

En de een na de ander volgden de afgezaagde, in de hele wereld bekende verhalen, die op elkaar leken als twee druppels water: over Rothschild die te voet naar Parijs kwam en in het begin op straat lucifers verkocht, en daarna een jaarinkomen had van honderd miljoen, over Vanderbilt, over opgegraven schatten, over winsten bij het kaartspel, over speculatie op de beurs, over onverwachte Amerikaanse miljonairs-suikeroompjes.

Hoewel Agej Fomitsj zelf niets zei, nam hij met heel zijn wezen deel aan die gesprekken. Ondanks zijn kleurloze uiterlijk beschikte hij, zoals dat vaak het geval is, over een verbazingwekkend heftige fantasie en stelde zich alles wat in zijn aanwezigheid verteld werd in schrille kleuren voor. De gesprekken over schulden, over onverwachte rijkdom, over die zonderlinge, machtige wezens die miljonairs werden genoemd en zich geen enkele van hun grillen hoefden te ontzeggen, wonden hem zo op dat hij er koortsachtig van begon te trillen, ze wonden hem des te meer op omdat hij juist verschrikkelijk verlegen zat om een paar armzalige roebels voor de verloskundige en voor de laarzen van zijn zoon.

'Sommige mensen vinden ook geld op straat,' flapte Agej Fomitsj er plotseling uit, geheel onverwacht voor hemzelf.

Allen keken hem verbaasd aan - hij had de hele avond nog geen woord gezegd. Agej Fomitsj raakte in verwarring en richtte zijn ogen op het tafelkleed.

'Uiteraard, ze vinden het op straat, alleen... in de zakken van anderen,' probeerde de assistent van het hoofd van politie geestig te zijn.

Iedereen lachte, meer om het voorover gebogen gezicht van Agej Fomitsj dan om de geestigheid van de assistent van het politiehoofd, en onmiddellijk ging iedereen enkele gevallen vertellen over grote, brutale, onopgelost gebleven diefstallen. En opnieuw buitelden er voor de ogen van Agej Fomitsj tienduizenden, ja honderdduizenden roebels, enorme bundels bonte waardepapieren, de sprookjesachtige namen van rijke lieden, die kunnen spenderen zoveel ze willen. En hij luisterde met hetzelfde gevoel als waarmee een hongerlijder kijkt door het raam van een gastronomisch warenhuis.

De oude, hese hangklok sloeg één uur. De vader diaken stond

op en na de rechter mouw van zijn toog omgeslagen te hebben, nam hij van iedereen afscheid; na hem stonden ook de anderen op, met uitzondering van Agej Fomitsj. Hij bleef al de tijd dat Rakitin de gasten met een kaarsje naar de buitendeur begeleidde, onbeweegljk op dezelfde plaats zitten, terwijl hij in zijn opwinding met trillende hand broodballetjes liet rollen. Zo meteen komt Rakitin terug, dacht Agej Fomitsj, en dan vraag ik het hem. Ik moet alleen wat moediger zijn. Hij zal me toch echt niet opeten vanwege dat verzoek?'

Tenslotte kwam Rakitin terug en ging naast zijn gast zitten, zich erover verbazend dat hij niet tegelijk met de anderen was weggegaan, maar Agej Fomitsj begon, in plaats van meteen om geld te vragen een lang en vervelend gesprek over de dienst en over zijn salaris. Rakitin keek hem met verkleefde oogleden aan, terwijl hij uit beleefdheid deed of hij luisterde en met gesloten mond krampachtig geeuwde. Zo ging een half uur voorbij. Ten slotte hield Rakitin het niet uit en rekte zich met een luide, langgerekte geeuw uit.

'Ach, wat een ellende!' zei hij met slaperige stem. 'Morgen heb ik dienst...'

Agej Fomitsj stond haastig op en begon zich te verontschuldigen. In het voorhuis overwon hij met de deurknop in zijn hand plotseling zijn besluiteloosheid en wendde zich tot Rakitin.

'Luister,' bracht hij er met verstikte stem en zonder op te kijken uit, 'ik heb een klein... verzoekje... aan jou.'

'Wat?' vroeg Rakitin onrustig.

'Begrijp je, ik zou... dat... anders zou ik je niet lastig vallen... Mijn vrouw moet bevallen... Je weet, je begrijpt, het is noodzakelijk... En ik moet, bij God, de twintigste... een roebel of...', - hij wilde zeggen: tien, maar hij schrok zelf van een dergelijke som, - 'leen me in ieder geval vijf roebel...'

'Bij God, ik heb geen kopeke,' antwoordde Rakitin, ter overtuiging beide handen tegen zijn borst drukkend, 'begrijp je, er is geen kopeke in het hele huis.'

Door de al te oprechte toon van Rakitin begreep Agej Fomitsj uitstekend dat hij geld had en dat hij bang was om het uit te lenen. Iets als een verontschuldiging mompelend ging Agej Fomitsj de straat op.

Het was een stille en vrieskoude maannacht. De brede, met sneeuw bedekte straten, de lage huisjes met hun witte sneeuwmut-

sen, de bomen, met sneeuw bedolven als met watten, dat alles leek doods. De sneeuw kraakte luidruchtig onder zijn voeten.

Agej Fomitsj moest tamelijk ver zijn. De gedachte aan geld verliet hem geen moment. Hij dacht er met ontzetting aan hoe hij zo meteen zijn woning zou bereiken, het lage, koude huis, met de groene vensters, waarvan de kapotte ramen altijd waren gedicht met stopverf, met de eeuwige lucht van armoede en kinderluiers. Wat zou hij aan zijn vrouw zeggen, als ze met haar hysterische, zieke stem om geld vroeg? Hij had zo net wodka en wijn gedronken, had een gebraden biggetje gegeten, terwijl zij daar met een hongerige maag waren gaan slapen, met uitsluitend de hoop op hun vader, die beslist geld zou krijgen.

God, mijn Heer, dacht Agej Fomitsj met bitterheid, waarom schenkt u anderen geluk en tevredenheid en een leven van verzadiging? Waarom bent u mij vergeten? Anderen vinden geld, dat ze misschien niet eens nodig hebben. Als ik nu eens één keer, al was het maar één keertje in mijn leven... nou, al was het maar tien, nee twintig roebel vond. Dan zou ik de verloskundige kunnen betalen, en de laarzen van Vasjoetka en een warm manteltje voor Lela... Waarom zou ik nu bijvoorbeeld geen portefeuille op de weg vinden? Zulke gevallen komen toch voor, het komt zelfs vaak voor; daar wordt toch veel over gesproken en geschreven?

En in overeenstemming met zijn dromerige geest begon Agej Fomitsj zich met genot voor te stellen hoe hij een dikke, leren portefeuille op straat vond, hoe hij hem openmaakte en er een heel pak briefjes van honderd in vond en waardepapieren, hoe hij zou verhuizen naar een groot, warm en licht huis, meubilair zou aanschaffen, voor zijn gezin warme, mooie kleren zou laten maken, en - wat je allemaal niet voor fijne dingen kunt doen met veel geld.

En geleidelijk aan - misschien onder invloed van de enkele glaasjes wodka die hij had gedronken, misschien als gevolg van autosuggestie - begon in het binnenste van Agej Fomitsj de monsterlijk absurde, maar onweerstaanbare overtuiging vorm aan te nemen dat hij vandaag, juist op dit ogenblik, een wonderbaarlijke portefeuille op straat zou vinden. Waarom dat moest gebeuren, dat wist hij niet, en hij dacht er niet eens over na. Hij was er gewoon zeker van en en liep voort met gebogen hoofd en aandachtig voor zijn voeten kijkend.

‘Nu dan... nu,’ fluisterde hij alsof hij ijlde, anderen vinden ze toch... nog een paar passen... nu... nu...’

En plotseling - het was helemaal geen illusie in zijn verhitte verbeelding - zag hij duidelijk op de sneeuw van de weg een klein zwart voorwerp met een regelmatige vierhoekige vorm. Stikkend van waanzinnig enthousiasme, met recht overeind staande haren, keek Agej Fomitsj als een dief om zich heen en stortte zich op het op de grond liggende voorwerp...

Hij had een dikke, leren portefeuille in handen. Aanvankelijk deed de verbazingwekkende overeenkomst tussen zijn droom en de werkelijkheid Agej Fomitsj enkele seconden paf staan, maar na zich ervan overtuigd te hebben dat hij een echte en geen ingebeelde portefeuille in handen had, drukte hij die krampachtig tegen zijn borst en rende hals over kop naar huis.

Hij moest ongeveer vijfhonderd meter rennen. Doordat hij niet gewend was aan snelle beweging kreeg hij een raar gevoel in zijn maag, voelde hij hoe zich in zijn keel een droge en stekende bal verbreidde, hoe het bloed als een razende in zijn hoofd klopte. Maar hij kon niet blijven staan, het scheen hem toe dat, als hij maar even vertraagde, iemand hem zou inhalen en hem de gevonden schat zou afnemen. Terwijl hij voortholde viel zijn pet van zijn hoofd. Hij wilde zich vooroverbuigen om hem op te rapen, maar maakte meteen een wegwuivend gebaar en rende verder. ‘Ik koop duizend petten!’ fluisterde hij opgetogen...

Op zijn razende kloppen deed zijn ontwaakte en verschrikte vrouw met een kaars in de hand de deur open. De kinderen waren ook wakker geworden en keken met verbazing en ontzetting vanaf hun bedden naar hun vader. Agej Fomitsj liet zich zwaar op een stoel vallen, bleek, helemaal bezweet, met ronddwalende en glinsterende ogen...

‘Anetsjka! Kinderen!’ zei hij hees, zwaaiend met de portefeuille... ‘Hier.. in deze portefeuille.. zit geld... Honderdduizend... Huur een woning. Anja... champagne... vierhonderd duizend... begrijpen jullie? Hoerra-a!’

Tegenwoordig is Agej Fomitsj zo rijk dat in vergelijking met zijn miljoenen alle schatten en Golconda's[2] en Californië's[3] niets betekenen. Hij houdt zestigduizend paarden in zijn stallen en drie miljoen vijfhonderdduizend wagens. Hij is directeur van alle spoorwegen ter wereld en zelfs van een nieuwe, die pas is aangelegd van de aarde naar Jupiter. Hij is ongewoon gul en geeft iedere arme sloeber graag een miljoen of twee. Hij is goedhartig, bescheiden, vrien-

delijk en verdraagt slechts één ding niet - dat iemand het waagt aan zijn dierbare leren portefeuille te komen, die een vettig briefje van drie roebel bevat, een bagagereçuutje en een krantenadvertentie. Dan geraakt hij in een vreemde razernij en slingert alles wat hem in handen komt naar de omstanders. Zijn vrouw en kinderen houden van hem en betonen hem de meest liefdevolle aandacht. Hij betaalt ze terug met hetzelfde...

En, per slot van rekening, wat weten wij ervan - misschien zijn waanzinnigen soms onvergelijkelijk veel gelukkiger dan wij gezonde mensen?

Eindnoten:

1 'sjtoss' en 'djabelka' zijn Russische kaartspelen
2 Golconda - stad in India, bekend diamantcentrum.
3 Californië indertijd het centrum van de goudkoorts.

De molen op de bodem van de zee

Jørgen Moe[*]

(Vertaling Michael Spaan)

Heel, heel lang geleden waren er eens twee broers, de ene rijk en de ander arm. Toen het kerstavond werd, had de arme geen kruimel in huis, brood noch vet, en ging toen naar zijn broer om hem in godsnaam wat te vragen voor de kerst. Het was niet de eerste maal dat zijn broer hem wat moest geven.

Die werd dan ook niet echt blij. ‘Als je doet wat ik je vraag, krijg je een hele zij spek,’ zei hij.

Dat beloofde de arme meteen, en bedankte zijn broer.

‘Daar!’ zei de rijke en wierp hem het stuk spek toe. ‘Loop er maar mee naar de drommel!’

‘Ja, wat ik beloofd heb moet ik doen,’ zei de ander, nam het spek en vertrok.

Hij liep en hij liep de hele dag, en in het donker kwam hij ergens waar zulk mooi licht straalde...

Je zal zien dat het hier is, dacht de man met het spek.

Buiten, onder het afdakje met haardhout, stond een oude man met een lange, witte baard hout voor de Kerst te hakken.

‘Goedenavond!’ zei de man met het spek.

‘Ook goedenavond! Waar moet je zo laat nog heen?’ zei de man.

‘Als dit naar de hel voert, ben ik op de goede weg,’ antwoordde de arme.

‘Ja, je zit goed. Hier is het,’ zei de oude man. ‘Als je nu binnenkomt, willen ze allemaal je zij spek kopen, want spek valt er in de hel zelden te eten. Maar je moet hem niet verkopen als je er niet de handmolen voor krijgt die achter de deur staat. Als je dan weer buiten komt, zal ik je die molen leren bedienen. Die is goed voor van alles en nog wat.’

Ja, de man met het spek bedankte voor de nuttige inlichting en klopte aan.

* *Jørgen Moe en Per Chr. Asbjømsen, de Noorse ‘gebroeders Grimm’, hebben halverwege de 19e eeuw vele mondeling overgeleverde sagen en volkssprookjes opgetekend. Het hier vertaalde verhaal verscheen voor het eerst in hun tweede, vermeerderde uitgave van de Noorse Volkssprookjes uit 1852. (M.S.)*

Toen hij binnenkwam, ging het zoals de oude had gezegd; alle duivels, groot en klein, verdrongen zich om hem heen als mieren om een worm, en de één bood nog meer dan de ander voor het spek.

‘Mijn vrouw en ik zouden het weliswaar met de Kerst eten, maar omdat jullie er zo dol op zijn moet ik het wel aan jullie overdoen,’ zei de man. ‘Maar als ik het verkoop, wil ik er wel de molen voor hebben die achter de deur staat.’

Die wilden de duivels niet gaag kwijt, ze pingelden en onderhandelden met de man, maar hij hield voet bij stuk, en toen moest de duivel ermee over de brug komen.

Toen hij weer buiten stond, vroeg hij de oude houthakker hoe hij de molen moest bedienen. Toen hij dat eenmaal had geleerd, bedankte hij daarvoor en begaf zich zo snel hij kon naar huis.

Toch kwam hij niet thuis vóór de klok op kerstavond twaalf had geslagen.

‘Maar waar zat je toch, in godsnaam?’ zei zijn wijf. ‘Hier zit ik uur in uur uit smachtend naar je uit te zien en heb nog geen twee stokjes om kruislings onder de pan met kerstpap te leggen.’

‘Ach ik kon niet eerder komen, ik moest van alles en nog wat halen, en ver weg ook. Maar moet je kijken,’ zei de man, zette de molen op tafel en vroeg hem eerst kaarsen te malen, toen een tafellaken, en vervolgens alles wat lekker is voor het kerstmaal. Wat hij ook opdroeg, de molen maalde het.

Zijn wijf sloeg het ene kruis na het andere en wilde weten waar de man die molen vandaan had, maar dat wilde hij niet zeggen.

‘Het maakt niet uit waar ik hem heb gekregen, je ziet wel dat hij goed is en dat de molenbeek niet bevriest,’ zei de man. Toen maalde hij eten en drinken en alle lekkers voor de hele kerst, en nodigde voor de derde dag al zijn vrienden uit. Dan zou hij een feestmaal geven.

Toen de rijke broer alles in het huis van de gastheer zag, werd hij wild van verontwaardiging, want hij gunde zijn broer niets.

‘Op kerstavond zat hij zo aan de grond dat hij me kwam vragen hem in godsnaam wat te geven, en nu richt hij een feestmaal aan alsof hij zowel graaf als koning is,’ zei hij tegen de anderen.

‘Maar waar in de hete hel heb je al die rijkdom vandaan?’ vroeg hij zijn broer.

‘Van achter de deur,’ zei degene die de molen bezat, want hij had geen zin om zijn broer daar rekenschap van te geven.

Maar toen hij later op de avond een beetje had gedronken, kon hij zich toch niet inhouden en kwam met de molen voor de dag.

‘Daar zie je wat mij alle rijkdom heeft verschaft,’ zei hij en liet vervolgens de molen het een en ander malen.

Toen zijn broer dat zag, wilde hij de molen beslist hebben, en uiteindelijk zou hij hem krijgen ook.

Maar de man moest er wel driehonderd daalders voor geven, dan zou hij hem tot de oogst mogen houden.

Dan kan ik voor vele jaren eten hebben gemalen, dacht hij.

Je zult begrijpen dat de molen in de tijd dat de man hem bezat niet roestig zou worden, en als de oogst kwam, zou zijn broer hem weer terugkrijgen.

Maar de man zorgde er wel voor hem niet te leren de molen opnieuw af te stellen.

's Avonds kreeg de rijke de molen mee naar huis, en 's morgens vroeg hij zijn vrouw om achter de maaiers het gras te gaan spreiden. Vandaag zou hij zelf het ontbijt maken, zei hij.

Toen het tijd werd voor het ontbijt zette hij de molen op de keukentafel.

‘Maal pap en haring,’ zei hij, en de molen aan het pap en haring malen, alle schalen en teilen vol en daarna over de hele keukenvloer. De man aan het friemelen en draaien om de molen te doen ophouden, maar wat hij ook prutste en vingerde, de molen ging door, en na een tijdje kwam de pap zo hoog dat de man er bijna in verzoop.

Toen rukte hij de deur naar de voorkamer open, maar het duurde niet lang voor de molen ook die vol had gemalen, en het lukte de man ternauwernood om ergens onderin de papvloed de klink van de deur te pakken te krijgen. Hij naar buiten en de pap en de haring achter hem aan, zodat het erf en de akkers overstroomden.

Nu vond zijn wijf, dat buiten gemaaid gras stond te spreiden, dat het wel erg lang duurde voor het ontbijt klaar was.

‘Als mijn man me niet roept, moeten we toch maar op huis aan; van pap koken heeft hij niet zoveel verstand. Ik moet hem maar gaan helpen,’ zei de vrouw tegen de maaiers.

Dus ze boemelden naar huis, maar toen ze een eindje de helling op waren gekomen, kwamen ze pap en haring en brood tegen, alles door elkaar, en de man zelf voor de vloedgolf uit.

‘God geve elk van jullie honderd buiken, maar kijk uit dat je niet in die pap verdrinkt!’ schreeuwde de man en rende ze voorbij, de heuvel af, alsof de duvel hem op de hielen zat, naar waar zijn broer woonde.

Hij vroeg hem de molen in godsnaam terug te nemen, en wel meteen. ‘Als-ie er nog een uur bij maalt, vergaat de hele streek van de pap en de haring,’ zei hij.

Maar zijn broer wilde hem absoluut niet aannemen voor de ander hem nóg driehonderd daalders betaalde.

Dus dat moest hij toen doen.

Nu had de arme én de molen, én geld, en toen duurde het niet lang voor hij een veel prachtiger boerderij had gebouwd dan die waar zijn broer in woonde. Met de molen maalde hij zoveel goud, dat hij zijn boerderij met zuiver gouden platen bekleedde. Die boerderij stond vlak aan de kust, zodat het ver over de baren straalde en schitterde.

Ieder die daar voorbijzeilde, moest nu langskomen om de rijke man in die gouden boerderij te bezoeken, en allemaal wilden ze die wonderlijke molen zien waar wijd en zijd van werd gesproken. En er was niemand die er niet over had horen spreken.

Tenslotte kwam er ook een schipper die de molen wilde zien; hij vroeg of-ie zout kon malen.

‘Ja, zout ook,’ zei degeen die hem bezat, en toen de schipper dat hoorde, wilde hij de molen met alle geweld hebben, koste wat het kosten moest. Dan hoefde hij niet meer zo ver over gevaarlijke zeeën te zeilen om een lading zout te halen.

Eerst wilde de man de molen niet kwijt, maar de schipper vroeg en bedelde, en uiteindelijk verkocht hij hem voor vele, vele honderden daalders.

Toen de schipper de molen op zijn rug had getild, bleef hij niet lang staan, want hij was bang dat de man zich zou bedenken. Hij had absoluut geen tijd om te vragen hoe hij hem moest afstellen. Hij ging zo gauw hij kon naar zijn schip, en toen hij een eind de zee op was, maakte hij de molen open.

‘Maal zout, lekker snel!’ zei de schipper.

Ja, en de molen zout malen dat het spoot.

Toen de schipper zijn schuit vol had, wilde hij de molen laten stoppen, maar wat hij er ook aan morrelde en hoe hij zich ook gedroeg, de molen maalde even vlug door.

De zouthoop werd hoger en hoger, en op het laatst zonk het schip.

Daar staat de molen op de bodem van de zee tot op de dag van vandaag te malen.

En daarom is het, dat de zee zout is.

De bankroetier

John Updike

(Vertaling René Kurpershoek)

De bankroetier danst. Bij een andere gelegenheid zingt hij misschien. In elk geval geeft hij geld uit in restaurants en geeft hij gulle fooien. Dus in welke zin is hij dan bankroet?

Hij is failliet verklaard. Hij heeft zichzelf failliet verklaard. Hij komt geagiteerd en bleek uit de stad terug, mopperend over de uren die hij bij zijn advocaten heeft moeten spenderen. Dan schenkt hij zichzelf iets te drinken in. Waarvan betaalt hij de drank in zijn glas? Hij is immers failliet.

Wij durven het niet goed te vragen. Het faillissement is een sacrale staat, een bestaan voorbij het bestaan, zou een theoloog misschien zeggen, en pogingen die te onderzoeken zijn qualitate qua onzedelijk, zoals het spiritisme. Wij weten slechts dat hij tot die staat is geraakt en elders leeft in een toestand die niet de onze is.

Hij danst op het Actiebal van het Koubulten Noodfonds, de voet hoog van de vloer. De mauve lichtbundel streelt zijn schouders, dan het goud. Het haar van zijn vrouw glinstert als een klatergouden wervelwind boven haar onbedekte schouders en bekoorlijke hals. Hoe komt zij aan het geld voor de kapper die haar zo oogverblindend toupeert, friseert, fixeert? Wij schromen het te vragen maar kunnen de ogen niet van het danspaar afhouden.

De bankroetier koopt een motorfiets. Daarmee gaat hij het hele eind naar Santa Barbara op en neer scheuren. In Santa Barbara heeft hij een failliete zus wonen. Ook zijn er onderweg nog zakelijke akkevietjes af te handelen, in Pittsburgh, South Bend, Dodge City, Santa Fe en Palm Springs. Het faillissement is een expansief proces, dat telkens nieuwe horizons opent.

Wij willen allen dansen met de vrouw van de bankroetier. Seksueel welvaren zwiert van haar uit als een weidenevel, zij sprankelt van top tot teen, haar voeten gaan geschoeid in muiltjes van kristal gevoerd met persianer. ‘Hoe weten jullie toch de schij-?’ Wij smoren de aanmatigende vraag murmelend in haar corsage; haar borsten omdeinen, violet en goud-glanzend, onze stropdas.

De bankroetier wordt in een hoog ambt verkozen en bedankt voor de eer; de drukke zaken staan het niet toe. Op straat ziet men

hem gehaast onderweg van hier naar daar, terwijl belangrijk uitziende papieren hem uit de handen wapperen. Er wordt tegen hem geprocedeerd om astronomische bedragen. Hij draagt nog slechts de nieuwste mode - unisex-overalls, afneembare porseleinen boorden, colbertmouwen met echte knoopsgaten. Hij bezoekt dezelfde kapper als zijn vrouw. Al zijn kinderen zijn dik.

Waarom benijden wij hem, de bankroetier? Hij heeft iets ontdekt omtrent Amerika dat wij allang hadden moeten weten. Hij heeft het axioma gevonden dat ons steeds is ontsnapt. Zijn antwoorden tijdens ons interview zijn laconiek, zelfverzekerd, gegeven met een knipoogje en een tactisch gespatieerd, vertrouwelijk, verrukkelijk dempen van zijn sonore bariton.

Wanneer kwam u erachter dat u failliet was?

Ik heb geloof ik van mijn geboorte af beseft dat het er eens van komen zou. Ik huilde niet, zoals andere baby's.

Ziet u voor uzelf de mogelijkheid dat u ooit nog niet-failliet zult zijn?

Du moment dat een faillissement is uitgesproken, gaan op nationaal, provinciaal en lokaal niveau wetten en regels eendrachtig aan het werk om het uit te hollen. Activa blijken onvervreemdbaar of worden buiten de boedel gehouden. Om een faillissement te handhaven moet men nieuwe investeringen doen, gelegenheden doortastend aangrijpen. Men dient de economische indicatoren scherp in het oog te houden om te voorkomen dat het hele zaakje weer in de zwarte cijfers belandt. Het bankroetierschap is niet voor slampampers.

Wat zoudt u mensen die niet failliet zijn voor raad willen geven?

(*Met dat knipoogje van hem:*) Doe het me maar na.

Het interview is ten einde. Andere, dringende afspraken wachten. Hij en zijn gezin moeten piekfijn uitgedost naar de Meteropnemers Benefiet Picknick. Lachend voeren zij elkaar druifjes. De kinderen rollen door het hoge gras in hun particuliere-schooluniform. De vrouw van de bankroetier begint mollig te worden, vlekjes zon dansen op haar schouders. Alleen hij houdt die harde contour, dat profiel van brons. Hij wint de toss voor het ringwerpen en voert het winnende touwtrekteam aan; de tegenpartij, bestaande uit kleine, solvabele ondernemers, tuimelt in de greppel. Grootmoedig

steekt hij een helpende hand als een kolenschop omlaag. Bij acclamatie wordt hij gekozen in de kerkeraad van alle protestantse gemeenten in de omtrek en als eerste eet hij van de Meteropnemers Tweede Eeuwfeest-chocoladetaart.

Dit wekt onze gramschap. Wij willen hem vernietigen, deze lichtvoetige paljas, die telkens hoger opveert uit het net van wetten dat ons zou verstrikken, die gewichtloos als een spin het touwwerk in snelt tot aan het duizelingwekkende, hel beschenen topje van de tent en zich daar opstelt in een glinsterend trapezepak, hagelwit, als de krijtwit geverfde nar die zich bij de Australische inboorlingen in het heilige ritueel mengt en er de spot mee drijft. Wij verspreiden laaghartige geruchten, wij fluisteren dat hij niet failliet is, integendeel, zijn zaken staan puik als het pond, als de dollar - zijn faillissement is een fabel. Hij hoort van het gerucht en op gepreegd, zuiver lompen briefpapier daagt hij ons uit ons te vervoegen aan West Main Street, bij de hoek van de Graanbeurs, onder het ijzeren standbeeld van Cyrus Shenanigan, de grote profiteur uit de Burgeroorlog. Wij nemen de uitdaging aan. Het wordt ons wee in de maagstreek. Wij gaan ons gezicht in de spiegel bekijken. Het ziet er min uit, verdord, verbitterd door kleinzielige gedachten.

De dag breekt aan. Zonder geparkeerde auto's lijkt West Main Street ontzaglijk breed. De schouders van de bankroetier verduisteren de zon. Hij neemt de voorgeschreven passen en draait zich om. Zijn handen schieten omlaag en keren zijn broekzakken binnenste buiten. Voorwaar, zij zijn leeg. Wij frummelen aan de onze en het rammelen van zilver gaat ten onder in het zegevierend gebrul van de horde getuigen. Wij zouden zijn gevierendeeld, had niet de bankroetier ons met de hem eigen grootmoedigheid in een beschermende omarming gesloten, geurend naar eau de cologne, smeulende turf en bosviooltjes.

In de kleedkamer horen we de bankroetier zingen. Zijn bariton laat de tegels van de muur springen als een waterval van dominosteentjes. Hij heeft zojuist met zevenenzestig onder par het oude baanrecord aan flarden geslagen.

Hij verheft zich doordat hij ontheven is. Hij deelt de kaarten van onderop. Hij bouwt luchtkastelen. Hij doet Amerika groeien. Zijn belangen vertakken zich al wijder. Hij staat in nauw contact met Arabische olie. Met Jamaicaans bauxiet. Met Antarctische vriesopslag. Hij schept werkgelegenheid voor legers advocaten. Hij

stapt op zijn motorfiets. In zijn kielzog zuigt hij duizend schuldeisers mee, over horizonten waarvan zij het bestaan nimmer hebben vermoed.

Hij bewijst dat er een hiernamaals is.

Hebzucht

Gabriele Wohmann[*]
(Vertaling Klaus Siegel)

Gisteren is het gebeurd. We kunnen het nog steeds niet geloven, vader en ikzelf. Vader dat is mijn man. We noemen elkaar vader en moeder, omdat we vinden dat zoiets ons des te inniger tot een gezin aaneensmeedt en op den duur zijn vruchten af zal werpen. Vaderlijke autoriteit en moederschap - zoiets ga je toch niet ondergraven door een willekeurige voornaam te gebruiken. Als je een kind er op tijd van doordringt: dit is moeder, en niets anders dan moeder en niet zekere Lucy, Margot, Elsbeth, of noem maar op, dan zal dat vast en zeker invloed hebben op het instinct en zo; tenminste zo denken wij erover. Wij zijn waarachtig niet het soort mensen dat bij de dag leeft. Hoeveel families zie je niet om je heen, waarin de bejaarde ouders het moeten stellen zonder de alleszins gerechtvaardigde dankbaarheid van hun kinderen. Anders uitgedrukt: in tehuizen of in andere oorden zie je ze terugvallen op de hulp van derden. Is het gek dat vader en ik vinden dat die beklagenswaardige mensen - dat wel - hun lot per slot van rekening aan zichzelf hebben te wijten. Je moet je kind vanaf de eerste dag - ik zou haast zeggen: zó uit de moederschoot - opvoeden tot dankbaarheid. Tenslotte schenk je hun toch maar het leven, anders gezegd: een geschenk, waarvan je maar moet afwachten hoe het uitpakt. De liefde voor vader en moeder kun je nog het beste vergelijken met de terugbetaling van een schuld, maar van een prachtschuld, ik zou haast willen zeggen van de mooiste schuld die er bestaat.

* *De nu negenenzestig jange en nog steeds beeldschone Gabriele Wohmann werd een jaar voor de machtsovername als dochter van het domineepaar Luise en Paul Daniel Guyot in Darmstadt geboren, waar ze nog steeds woont. Haar ouders staken hun afkeer van het nieuwe regime niet onder stoelen of kerkbanken, en dat maakte het leven voor hun opgroeiende kinderen er niet makkelijker op. Hoewel Gabriele Wohmann meer dan veertig, veelal bekroonde werken schreef en ondanks de vele literatuurprijzen die haar te beurt vielen, is haar oeuvre in Nederland relatief onbekend gebleven. In dit vroege verhaal weerklinkt de echo van de* 'unbewältigte Vergangenheit' *wanneer de snaterende spreekster het verleden verdedigt, dat weliswaar een 'politiek schoonheidsfoutje' vertoonde, maar waarin de moeders tenminste nog in hoog aanzien stonden. De overigens op het doel toegesneden, luchtigjes veranderde spreuk uit Jesaja verraadt de domineesdochter, voor wie de bijbellezing soms teveel moet zijn geworden.*

Gisteren is het dus allemaal gebeurd. Ik begrijp er nog steeds niets van.

Vader, die ik trouwens erg bewonder, komt er klaarblijkelijk eerder overheen - tenminste dat denk ik, want dat hij nu alweer aan de gang is gegaan met nieuwe ideeën voor grootmoeders testament, diep erover heen gebogen, op kladjes krabbelend en belust op veranderingen, dat hij dat doet en op die manier ons gezinsleven verrijkt met het uitzicht op een erfenis, daarop heeft zijn verdriet, terwijl hij toch Koens vader is, kennelijk geen invloed. Als het nu maar bij verdriet bleef; behalve dat zijn we allemaal ook erg verbolgen, heel erg verbolgen.

Verschrikkelijk gewoon. Alles liep tot nu toe zo gesmeerd. Speciaal sinds ons dochtertje Gitti, werd geboren, de beloning voor vier zoontjes. Gittekind is werkelijk nog schattiger dan we hadden durven dromen. En bovendien gewoonweg ideale peetouders. Allicht speelt het een rol dat Gitti er zo schattig uitziet: tante Betty, toch al een gul mens, kan het niet laten om de haverklap te komen aanzetten met altijd even smaakvolle, altijd even bruikbare en wat meer is: altijd even prijzige cadeau's. Gitti: dat was en is absoluut een schot in de roos. En dan heb ik het nog helemaal niet gehad over peetmoeder Irene: die kan geen kinderen krijgen, de stakker. Niet alleen dat ze dat inziet, maar ze heeft zich er ook helemaal bij neergelegd en Gittekind is alles voor haar gaan betekenen. Rijk kun je haar niet noemen, maar liefde stelt een mens tot heel wat dingen in staat, speciaal die enigszins ziekelijke affectie van haar, vermengd met berusting, met alles wat daar weer bij hoort, treurigheid en zo, weet ik veel. Trouwens: peetouders, haal me de woorden niet uit de mond! Godbetert, een hoofdstuk apart! Bij Manfred, onze tweede, hadden we pech. Oom Max haalde het waarachtig in zijn hoofd, zich van kant te maken! Tegenwoordig lachen we erom, maar toentertijd was het een behoorlijke schok voor vader en mij. Als je er bij stilstaat dat Manfred pas drie was toen meer dan tien jaar peetoomschap, mild uitgedrukt, letterlijk in het water viel als je bedenkt wat voor soort water het was: die grauwe Belgische zee, waarin oom Lichtvoet de dood zocht en vond. Manfred moest het toen doen met oom Herfst, wiens negotie van jaar tot jaar achteruit sukkelde, en met mijn broer Theo. Die was een regelrecht fiasco en allesbehalve aardig voor kinderen. Je weet nu eenmaal nooit, ik bedoel, je bent geen profeet, hoewel - in de andere gevallen waren we dat eigenlijk wel degelijk - ik bedoel

profeten. Als je het mij vraagt is Evert, onze oudste, behoorlijk met z'n neus in de boter gevallen: oom Willemans bleef lang na Everts Bevestiging zijn belangstelling voor onze zoon behouden; het pakte ook bijzonder gunstig uit dat we Evert van kindsbeen af tot muziekliefhebber hadden afgericht, ten eerste omdat dit uiteindelijk resulteerde in een echte liefhebberij - en wat is het toch heerlijk als je van muziek houdt, niks toch tegen ideële waarden, - ten tweede omdat er door deze oriëntatie een zeker systeem in de keuze van de cadeau's ontstond. Evert heeft op die manier al de beschikking over een kleine - hoe noem je dat? - discotheek, zegt hij. Tot nu toe was een piano toch nog wat duur, in plaats daarvan speelt hij fluit en bezit hij een klarinet, zonder dat hij erop blaast overigens, bovendien een gitaar en een triangel voor het schoolorkest. Het is toch erg plezierig getuige te zijn van zo'n geordende, verstandig in de hand gehouden ontwikkeling. Vader en ik vonden meteen al dat het goed is een kleine kunstenaar in het gezin te hebben; zo'n jongen komt goed van pas bij bescheiden opvoeringen voor een uitgebreider wereldje dan het gezin; bijvoorbeeld ter gelegenheid van het kerstfeest. Evert is zodoende in staat ieder jaar iets moois onder de boom ten gehore te brengen, zoiets valt in goede aarde, en dan heb ik het nog niet over wat zo'n jong eraan overhoudt, speciaal oom Reewinkel geeft altijd met gulle hand.

Ook gisteren heeft Evert gespeeld. Gisteren was de Bevestiging van Koenraad, onze derde. Ik wil het nu niet hebben over al het verdriet dat hij, uitgerekend hij, zijn ouders heeft bezorgd. Onlangs nog toen hij het op Moederdag, voor de zoveelste keer als enige presteerde met lege handen voor mijn cadeautafel te staan. Overigens, waar die plichtsverzaking vandaan komt, dat weten we maar al te goed: uit de koker van Theo en zijn ‘betere’ helft. Mijn broer Theo heeft, tijdens de veertien hoognodige dagen rust die vader me had voorgeschreven, Koenraad in huis genomen; Evert was bij de Reewinkels, Manfred bij zijn grootouders, waar hij trouwens bijzonder knap en tegen een haast gul te noemen bedrag, voor de tuin heeft gezorgd; Koenraad, zoals gezegd, bij Theo en schoonzuster Carla. Mopsie hebben we ondergebracht bij - nou ja, dat doet er nu even niet toe en heeft ook niets met gisteren uitstaande; alleen dit wil ik nog kwijt: Gittekind bleef bij ons en legde mijn herstel geen strobreed in de weg. Hemeltjelief, wat is het toch een schatje! Koenraad heeft bij broer Theo en echtgenote ondermijnende uitlatingen, natuurlijk met name over Moederdag, moe-

ten aanhoren, dat staat voor ons als een paal boven water. Dat is vast ook de reden dat hij onlangs op die zonnige ochtend op het brutale af en zonder cadeau voor me stond, hoewel: hij had het toch nog een beetje moeilijk als hij me aankeek. Ik moet toegeven, dat Koenraad minder goed bij kas is dan zijn broers, omdat hij, treurig genoeg, nooit iets met goede cijfers kan opstrijken; zijn eigen schuld! Hij spaart voor een fiets. Mij best. Maar dat heeft er niets mee te maken dat hij zijn moeder op die dag - enfin, hij is op het idee gebracht door die twee die hem iets over de politiek verteld hebben; je gaat je dan toch afvragen wat kinderen aan moeten met dit soort uitweidingen en standpunten, wat schieten ze ermee op, in hoeverre wordt hun eigen moederverering aan het wankelen gebracht door het beschimpen van zeker politiek verleden? Persoonlijk - waarom zou ik mijn mond erover houden - wijs ik trouwens de gedachte dat het complexe stelsel, waardoor de vrouw en het imago van de moeder omringd wordt, verwerpelijk zou zijn, resoluut van de hand - een moeder dient te worden vereerd en daarmee basta! De waardigheid van een moeder, kortom het moederlijke. Het belang en de noodzaak de moeder te vereren - zoiets wordt toch niet één, twee, drie door een politiek schoonheidsfoutje teniet gedaan, bij lange na niet! Geïnspireerd door een voortreffelijk idee van vader bood het hele gezin me deze keer de geschenken pal voor mijn bed aan: op een prachtige nieuwe theewagen; ik heb ze toch pas later aan de ontbijttafel uitgepakt. Bloemen, bloemen, wat dacht je. Van vader een sieraad waarover ik het hier niet verder wil hebben en dat ik ook alleen maar aan Evert, als mijn oudste, heb laten zien, van Evert zelf beeldige servetten in etui, van Manfred een enig muisje van hout, werkelijk enig, hoewel ik meteen met de gedachte begon te spelen het diertje òf dit jaar, òf het volgende op de vierde augustus als cadeautje door te geven aan Erica; die verjaardag van haar ligt altijd zo moeilijk, midden in de vakantieperiode, je hebt dan nog maar zo weinig contanten over. Mopsie was minder vrijgevig en heeft er zich met een doos bonbons, waarvan ik de prijs ken, van afgemaakt - hoe dan ook, ik zei er niets van en ga er ook niets over zeggen, hij is nu eenmaal onze kleine potter, en eerlijk gezegd, vader en ik laten hem z'n gang gaan; waarom ook niet, wie weet is het Mopsie wel die op een dag grootvaders winkel overneemt. En we hebben niets tegen spaarzaamheid, absoluut niet. En ons Gittekind, dat schatje met haar stroblonde haar, hield tussen haar kleverige spekvingertjes een

orchidee gekneld - natuurlijk door vader gekocht, maar och, wat was ze een plaatje, je zou haar gewoonweg willen schilderen! Goed dan, genoeg over Moederdag. Samenvattend: een moeder, ik zeg dat in alle bescheidenheid, is nu eenmaal heel iets anders dan een vader, laat ik het maar eerlijk zeggen: *meer*. Ze is meer. Met alle respect voor vader, het is nu eenmaal zo. Moeder zijn betekent - laat ik mijn mond er maar over houden. Maar waar is het. Ze zorgt ervoor dat het aantal gezinsleden toeneemt. Aan haar is de rijkdom aan kinderen te danken.

Gisteren, gisteren, gisteren. Normaal gesproken ben ik absoluut niet zo. Negen van de tien keer ben ik beheerst, echt waar. De Bevestiging van Koenraad, ons zorgenkind, dus. Zorgen, op school en waar niet? Koppig en balsturig, zoals hij zich gedraagt, ondanks de jeugdbeweging, die vormt hem lang niet zo positief als zijn broers. Manfred heeft bijvoorbeeld ongelooflijk geprofiteerd van zijn groep, sectie ‘Zwaard en Zegel’. Desondanks hadden vader en ik besloten dat er een feest moest komen ter gelegenheid van Koenraads Bevestiging, natuurlijk een beetje zuiniger dan voor Evert en Manfred, maar evengoed: op zijn minst moest er van die wijn met belletjes zijn, alleen al met het oog op de familie en zo, de peetouders van Koenraad hebben tenslotte recht op een beetje sfeer. Ik houd wel van Confirmaties. Ik houd er meer van dan van verjaardagen, om maar helemaal te zwijgen over kerstmis, dat is tegenwoordig nog maar nauwelijks lonend als er, zoals bij ons, een hoop familie komt. Ik bedoel maar, je kunt bijvoorbeeld, zelfs van de anders behoorlijk gulle tante Betsie moeilijk verwachten dat ze meer dan twee tientjes per kind spendeert, wat dat betreft geldt er vanzelfsprekend voor ons Gittekind een uitzondering, ze is nu eenmaal om op te vreten; in haar geval houd je op met rekenen, dat geldt heel speciaal voor Irene die haar laatst, zonder dat er een speciale datum op de kalender stond, een gouden medaillon cadeau gaf met ingegraveerde initialen en adres, opdat we haar nooit kwijt kunnen raken, hartveroverend en vast behoorlijk duur. Je hebt ook peetouders die op verjaardagen nauwelijks iets van zich laten horen, die heb je echt, hoor! Maar een Confirmatie kan geen mens zomaar voorbij laten gaan. Je kunt tegenover de kerk staan zoals je wilt, en wij, vader en ik, ons zegt ze niet eens veel, ik bedoel: niet overdreven veel - maar ik vind, plechtige gelegenheden zijn bij de kerk in vertrouwde handen, absoluut. En een verlanglijst voor zo'n Confirmatie ziet er in dat geval meteen een stuk

imposanter uit dan een willekeurige lijst. Nu zeg ik dus, precies als bij de andere zonen toentertijd, tegen de Bevestigingskandidaat van dit jaar Koenraad: ‘Bedenk maar wensen, ze mogen best wat kosten en waardevast zijn, dingen voor het leven, zoals verzamelde werken, een horloge en ring, een barometer en zo.’ En toen hebben wij ouders bedacht wie onder de peetouders en de rest van de familie een bepaald bedrag het makkelijkst zou kunnen opbrengen. Wij doen toch waarachtig ons best voor onze kinderen. Terloops zij opgemerkt: ons kost het ook een aardig sommetje, alleen het telefoneren al. Tot je alles voor elkaar hebt, heremetijd! Neem nu oom Bakker die de globe niet voor zijn rekening wilde nemen, omdat hij zijn zinnen had gezet op de gouden manchetknopen, en die waren allang vergeven aan tante Snijders. Het zijn heus niet alleen maar de bedragen die ons bij het coördineren hoofdbrekens kosten. Wat doe je eraan? En dan zitten we nog met lui in de familie - ik noem geen namen, meer er is een echtpaar, kinderloos, wat dacht je? - lui, bloedverwanten helaas, die zich geen bal aantrekken van onze verlanglijst. Dus ik bel ze op, laten we zeggen zogenaamd voor Everts verjaardag: Evert kan dringend nieuwe sokken gebruiken, maar eerlijk gezegd wil hij zelf alleen maar een dynamo. Nu is er een aardig iemand die heeft beloofd dat hij ze allebei van hem kreeg. En van een zuinig iemand alleen de sokken. Maar die lui op wie ik zinspeelde, geven hem een boek cadeau. Om maar een voorbeeld te noemen.

Gisteren, o gisteren. Zijn tafel was gewoonweg afgeladen, Koenraads tafel. Ondank is 's werelds loon, mooi, maar ik ben er altijd van uitgegaan dat dit niet voor ons gezin gold. In ons gezin wordt het woord Dankbaarheid met een hoofdletter geschreven. Dat werpt zijn vruchten af op den duur. Maar je hebt nu eenmaal buitenstaanders, je hebt nu eenmaal koekoekseieren die in keurige, goed verzorgde, gedistingeerde nesten worden gedeponeerd, door wie en waarom? Waaraan hebben we zoiets verdiend, vader en ik? En zo'n onschuldig wezentje als Gittekind al helemaal? Dat ze zo'n broer heeft, waaraan in godsnaam? Moet je onze goede vader daar toch zien zitten terwijl hij erover nadenkt hoe hij oma te onzen gunste, dat wil dus zeggen ten gunste van de kinderen, Koenraad incluis nota bene, hoe hij haar het beste - een poot kan uitdraaien, nee, dat is niet de juiste uitdrukking, dat ik nu niet op de juiste woorden kan komen. Hoe hij dus haar testament een beetje kan bijsturen, ik bedoel ze is oud en wijs genoeg om te bedenken dat

zowel Theo als Irene geen nakomelingen hebben, dat je daarmee rekening dient te houden, en wij hebben tenslotte vijf kinderen, vijf en dat niet zonder reden; gezinnen vormen immers pas vanaf een bepaald aantal leden een verantwoorde economische eenheid, tenminste wanneer je het organiseert en alles keurig gepland hebt, zoals bij ons, alleen in dat geval, dat spreekt vanzelf. Ik heb het nu niet over de offers die een moeder brengt en evenmin over haar voortdurend afzien en dat soort zaken.

Goed, Koenraad dus, zijn goede peetoom heeft dankzij het beleid van zijn ouders Koenraad, voor wie we net zo goed gezorgd hebben als voor de anderen, in werkelijk ieder opzicht, Koenraad, die we hebben willen opvoeden tot een persoonlijkheid, die het zover moest brengen als enigszins mogelijk was ... want dat wensen we voor al onze kinderen: succes in het leven, ik bedoel met de hele mikmak die erbij hoort, bezit, welvaart en zo, we dachten al helemaal niet dat geld op zichzelf gelukkig maakt, dat niet, maar...

Maar zo maakt ons bijvoorbeeld niets zo gelukkig als de ontdekking dat een van de kinderen aan zichzelf denkt en ijverig spaart voor de een of andere aankoop, zelfs als er een fikse ruzie uit ontstaat, voor mijn part uit afgunst: kan geen kwaad, hun leven later zit immers precies zo in elkaar. Ieder ziet maar hoe hij het meeste in de wacht sleept. Koenraad, die we wel onze ontevredenheid, maar niet de onmiskenbare koelheid van onze gevoelens voor hem laten voelen, Koenraad die ons vreemder is dan de anderen en die we een beetje eng vinden, maar die we toch aardig en met respect behandelen, zoals dat hoort - we houden nu eenmaal niet van overdrijven - Koenraad heeft gisteren zijn ouders, broers en kleine zuster en zelfs al zijn bloedverwanten, zonder uitzondering, geschoffeerd en teleurgesteld. Zijn cadeautafel stond er afgeladen bij, zoals dat bij onze stand hoort, maar dat heb ik al vermeld. Globe, barometer, encyclopedie, manchetknopen - overigens: de dominee gaat bepaald niet vrijuit, hem treft de nodige schuld. Ik zal het er nog met vader over hebben. ‘Jesaja’, hoe haalt de man het in zijn hoofd, er bestaan toch zat andere bijbelplaatsen, en bovendien de spreuken van de apostelen zijn toch heel wat gepaster voor zo'n jong van net vijftien. Er waren ook geschenken in geld, bankbiljetten! Jammer genoeg bankbiljetten, moet me achteraf van het hart. En dan te bedenken dat uitgerekend die biljetten met hun hoge waarde ons in eerste instantie zo blij maakten! Toegegeven: er waren ook een aantal nutteloze cadeaus, dat valt niet te voorko-

men en wat hindert dat nou; op den duur vindt je heus wel voor alles, hoe dan ook, een bestemming. Hij had die tweede briefopener toch prima voor de verjaardag van oom Rudolf... in plaats van... o, mijn lieve hemel, nee ik moet er maar niet meer aan denken! Werkelijk: dat noemt zich dominee. Hoe haalde hij het in zijn hoofd, vraag je je af, de keuze voor uitgerekend die bijbelpassage voor Koenraads Bevestiging, zonder ook maar één gewijde regel. Ikzelf had destijds - dat ik daar nu niet op kan komen, lachwekkend gewoonweg.

Gisteren, gisteren! We togen toen met onze champagneglazen - coupes! met die champagnecoupes dus naar buiten, de tuin in en oom Reewinkel nam de taak op zich de groepsopnames te maken, net zo als bij de Confirmatie van Evert, zonder winstoogmerk, zo is oom Reewinkel nu eenmaal, en door zijn hazenlip waarschijnlijk ook een beetje fotoschuw. Pas bij de derde opname - grote god, wat hadden we een lol - kreeg een van ons in de gaten dat het eigenlijke feestvarken verstek liet gaan. Koenraad viel nergens te bekennen. Maar te horen! Kabaal, afschuwelijker dan ik ooit hoorde - en ik als moeder van vijf spruiten heb in mijn leven waarachtig een hoop kabaal gehoord - een afgrijselijke herrie dreef ons in de richting van het raam van de woonkamer. Op onze natuurstenen patiotegels viel, juist toen ik kwam aanlopen, de barometer te pletter. De globe, het gouden horloge lagen begraven onder het uit elkaar gerukte naslagwerk, en de zakdoeken met monogram - KL, het monogram van grootvader Lehmann, alleen maar toepasbaar voor onze Koenraad - en de bankbiljetten, die prachtige bankbiljetten, in stukken gescheurd, tot vodjes en snippers. En nu heb ik het alleen nog maar over wat me het eerste opviel. En Koenraad voor het raam, Koenraad die van geen ophouden wist om zijn geschenken kapot te gooien, allemaal, tot op de laatste aardige attentie. Ach, vraag ik me af, waar hebben vader en ik, waar heeft ons rechtschapen gezin dit aan verdiend? Zo een misverstand, want dat was het, een misverstand. Wat moet er toch van Koenraad worden, wat? Verbijsterd renden we met zijn allen de kamer in, waar toch niets meer viel tegen te houden. Verloren alles, geen spaan van heel, niets te redden, behalve de zilveren kurkentrekker van onze Evert: hij heeft hem vanochtend van vader teruggekregen, plechtig overhandigd, bij gelegenheid van een korte, desondanks ernstige en plechtig gestemde strafbijeenkomst voor Koenraad. En een schuimwijn dat er werd vergoten! Al dat heen

en weer geren op het terras, geen wonder, en een champagneglas van mijn broer Theo, overigens een champagnecoupe, dat in gruzelementen viel, wat een rotgeluid, deze coupes zijn me dierbaar, aangezien ze immers nog afkomstig zijn van - ik dacht van oudtante Betty, nou ja, van wie dan ook: ze zijn hoe dan ook kostbaar, ik zag kort geleden bepaald vergelijkbare bij het kristalpaleis in de etalage, voor - ik overdrijf niet - vierenvijftig negentig per stuk.

Een misverstand, kom nou! De leuze voor Koenraads Confirmatie, vastgespijkerd op een van de deurlijsten - terloops opgemerkt: pas in de verf gezet, onze Manfred heeft nog geen drie weken geleden alle kozijnen en lijsten een fris kleurtje gegeven, één vijftig per kozijn, vijfenzeventig per lijst, en wanneer ik nu zeg: ter ere van Koenraad, klinkt dat als hoon - die spreuk van Jesaja had hij kennelijk voor ons allen bedoeld als verklaring voor zijn destructieve actie, zijn schanddaad. Iemand las hem luidkeels voor, iemand lachte stilletjes, misschien van de schrik, toch heeft me dat gegriefd, want ik heb tussen de brokstukken van de globe, barometer, klok en weet ik wat nog allemaal meer staan janken. HIJ DIE IN GERECHTIGHEDEN WANDELT, DIE BILLIJKHEDEN SPREEKT EN DIE HEBZUCHT, GEGROND OP ONDERDRUKKING, VERWERPT; DIE ZIJNE HANDEN UITSCHUDT, DAT ZIJ GEENE GESCHENKEN BEHOUDEN, DIE ZAL IN DE HOOGTE WONEN, DE STERKTEN DER STEENROTSEN ZULLEN ZIJN HOOG VERTREK ZIJN; ZIJN BROOD WORDT HEM GEGEVEN, ZIJNE WATEREN ZIJN HEM GEWIS. Je zou die dominee toch een proces moeten aandoen, wis en waarachtig. Het ergste is immers niet het teloorgaan van al die mooie, nuttige, soms ook wel overbodige, maar nog altijd aardig bedoelde voorwerpen. Het ergste is toch wel dat er niets anders op zit dan dat we Koenraad in een inrichting laten opnemen. Vraag aan een willekeurige moeder, hoe zwaar ze aan zoiets tilt. Tijdelijk, maar evengoed. Zoiets vraagt erom te worden behandeld, vinden wij. Geen sinecure voor mensen met een particuliere verzekering zoals vader en ik.

Vertaalde poëzie

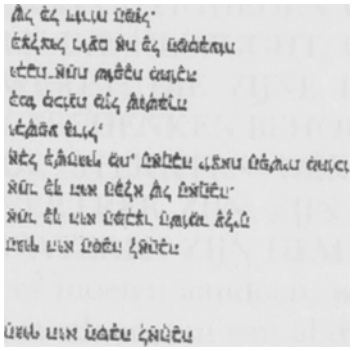
Het lichaam is de reden voor de liefde

Yehuda Amichai[*]

(Vertaling Jacqueline Schaalje)

Het lichaam is de reden voor de liefde,
daarna, de burcht die haar beschermt,
daarna, de gevangenis van de liefde.
Maar wanneer het lichaam sterft, wordt de liefde bevrijd,
in een stortvloed,
als een fruitmachine die het begeeft,
en die in één keer
met een oorverdovend gerinkel al haar munten uitstrooit
van alle generaties van geluk.

[Ivriet]

* *Yehuda Amichai (Würzberg, 1924) emigreerde met zijn ouders in 1935 naar Palestina. In WO_2 diende hij bij de Joodse brigade van het Britse leger. Amichai beoefent alle literaire genres, maar is het bekendst als dichter. Zijn debuut in 1955 geldt als een mijlpaal in de Hebreeuwse literatuur, omdat hij als eerste prozaïsche elementen toeliet in zijn poëzie.*

Uit: Don Juan

Lord Byron

(Vertaling Meindert Burger)

Canto XII

1

De wreedste Middeleeuw van alle tijden
Is 's mensen middelbare leeftijd wel.
Die is - ja wat? Die komt, wanneer wij glijden
Van dwaas naar wijze en terug, zo snel
Niet wetend waar we ons aan moeten wijden,
Een beetje als een niet meer blanco vel,
Een volgeschreven blad, als onze haren
Grijs worden, en wij niet meer wat we waren,

2

De jeugd voorbij; met vijfendertig laat
Men jong volk los, oud volk telt zijn dukaten.
Voor wie die levensduur te boven gaat:
Het is en blijft een tijdperk om te haten.
De liefde lokt; voor trouwen is 't te laat,
De wensdroom die men had mag niet meer baten.
En geld, die puurste zinsbegoocheling,
Glanst in zijn schepping slechts. Het is een *ding*.

Canto XII

1

Of all the barbarous Middle Ages, that
Which is the most barbarous is the middle age
Of Man. It is - I really scarce know what;
But when we hover between fool and sage
And don't know justly what we would be at,
A period something like a printed page,
Black letter upon foolscap, while our hair
Grows grizzled and we are not what we were,

2

Too old for youth, too young at thirty-five
To herd with boys or hoard with good threescore.
I wonder people should be left alive,
But since they are, that epoch is a bore.
Love lingers still, although 'twere late to wive,
And as for other love, the illusion's o'er;
And money, that most pure imagination,
Gleams only through the dawn of its creation.

[Vervolg Nederlands]

3

O goud! Waarom beklagen wij de gierigen?
Zij kennen een geluk dat nooit verflauwt,
Het plechtanker dat andere plezierige
Ervaringen rotsvast voor hen behoudt.
Gij, dobbelaar, die vaak om armetierige
Bedragjes speelt, zo'n zuinigheid berouwt,
En niet begrijpt waarom ook rijken sparen
Kent de genoegens niet van het bewaren.

4

Wijn, lust en liefde schaden het gestel.
Eerzucht verscheurt, men lijdt verlies met spelen.
Maar geld verdienen, langzaam eerst, dan snel,
Zijn tegenslagen met wat winst verhelen
(Elk beetje helpt) verslaat het dobbelspel,
Slecht staatsmanschap, de drankzucht en bordelen.
O goud, mij op papier lief, anders niet,
Je maakt een stoomboot van een bankkrediet.

[Vervolg Engels]

3

Oh gold! Why call wc misers miserable?
Theirs is the pleasure that can never pall.
Theirs is the best bower-anchor, the chain cable
Which holds fast other pleasures great and small.
Ye who but see the saving man at table
And scorn his temperate board as none at all
And wonder how the wealthy can be sparing
Know not what visions spring from each cheeseparing.

4

Love or lust makes man sick, and wine much sicker.
Ambition rends, and gaming gains a loss.
But making money, slowly first, then quicker,
And adding still a little through each cross
(Which *will* come over things) beats love or liquor,
The gamester's counter or the statesman's dross.
Oh gold! I still prefer thee unto paper,
Which makes bank credit like a bark of vapour.

[Vervolg Nederlands]

5

Wie houdt de wereld in balans? Wie stellen
De wet, koningsgezind of liberaal?
Wie porren Spanjes hemdloze rebellen,
Waarvan de krant gewaagt in schrille taal?
Wie maken heel de wereld blij, of kwellen
Haar juist? Wat werd de politiek fataal?
De moed van Bonaparte (die toch ver ging)?
Jood Rothschild en zijn christenvriendje Baring.

6

Zij, en de ware liberaal Lafitte
Zijn onze echte heersers. Investeringen
Die men vaak puur als speculatie ziet
Vestigen naties, tronen en regeringen.
Ook republieken spaart dit euvel niet:
Zelfs de Colombiaanse beursnoteringen
Doen het hier goed, en het in zilver groot
Peru moet disconteren bij een jood.

[Vervolg Engels]

5

Who hold the balance of the world? Who reign
O'er congress, whether royalist or liberal?
Who rouse the shirtless patriots of Spain,
That make old Europe's journals squeak and gibber all?
Who keep the world, both old and new, in pain
Or pleasure? Who make politics run glibber all?
The shade of Bonaparte's noble daring?
Jew Rothschild and his fellow Christian Baring.

6

Those and the truly liberal Lafitte
Are the true lords of Europe. Every loan
Is not a merely speculative hit,
But seats a nation or upsets a throne.
Republics also get involved a bit:
Columbia's stock hath holders not unknown
On Change, and even thy silver soil, Peru,
Must get itself discounted by a Jew.

[Vervolg Nederlands]

7

Waarom beklagen wij de vrek? Een leven
Van zelfbeperking is zijn deel - voorwaar
In sint en cynicus het hoogste streven;
Zo zou de allerstrengste kluizenaar
Voor heiliging juist dat als reden geven.
Rijk en toch sober - en u maakt bezwaar?
Dat hoeft niet, want hij is juist op de penning
Om eer te krijgen van zijn zelfontkenning.

8

Hij is uw dichter. Hartstocht, vuur, dat haast
Verblindt in bergen erts, gedolven gave
Die volksverhuizers louter hoop inblaast.
Hij ziet het blinken van zijn gouden staven,
Dat baar na baar het vrekkenoog verdwaast.
Laat diamantgeschitter hem dan laven,
Terwijl de milde glans van groen smaragd
De gloed van andere edelsteen verzacht.

[Vervolg Engels]

7

Why call the miser miserable? As
I said before, the frugal life is his,
Which in a saint or cynic ever was
The theme of praise. A hermit would not miss
Canonization for the self-same cause,
And wherefore blame gaunt Wealth's austerities?
Because, you'll say, nought calls for such a trial;
Then there's more merit in his self-denial.

8

He is your only poet. Passion, pure
And sparkling on from heap to heap, displays,
Possessed, the ore, of which mere hopes allure
Nations athwart the deep. The golden rays
Flash up in ingots from the mine obscure.
On him the diamond pours its brilliant blaze,
While the mild emerald's beam shades down the dyes
Of other stones, to soothe the miser's eyes.

[Vervolg Nederlands]

9

Zijn land ligt hier én daar: zijn schepen brachten
Uit Indië, uit China en Ceylon
De weelderige geuren van hun vrachten.
De wegen zuchten onder zijn wagon,
Zijn wijngaarden staan naar de pluk te smachten.
Zijn kelders zijn de koophandelbaron
Een vorstenwoning: hij geeft de bevelen,
Maar wat zijn zinnen raakt kan hem niet schelen.

10

Misschien dat hij de middelen aandraagt
Voor scholen of een wedren, na zijn leven,
Misschien heeft, door zijn erfenis geschraagd,
Het een of ander bouwwerk zich verheven.
Misschien zou hij met wat haar juist verlaagt
De mensheid veeleer graag de Vrijheid geven,
Of telt hij ooit, als rijkste van het land
Het saldo op zijn rekening courant.

[Vervolg Engels]

9

The lands on either side arc his; the ship
From Ceylon, Inde, or far Cathay unloads
For him the fragrant produce of each trip.
Beneath his cars of Ceres groan the roads,
And the vine blushes like Aurora's lip.
His very cellars might be king's abodes,
While he, despising every sensual call,
Commands - the intellectual lord of all.

10

Perhaps he hath great projects in his mind
To build a college or to found a race,
A hospital, a church, and leave behind
Some dome surmounted by his meagre face.
Perhaps he fain would liberate mankind
Even with the very ore which makes them base.
Perhaps he would be wealthiest of his nation
Or revel in the joys of calculation.

[Vervolg Nederlands]

11

Maar of dit nu de handelwijzen die de
Hamsteraar drijven zijn - alleen een gek
Zal zo'n manie verwerpen als morbide.
Aan oorlog, feesten, liefde geen gebrek,
Maar hebben zij de mensheid meer te bieden
Dan al je hoofdbrekens om breuken, vrek?
Laat die van spilzieken, om dat te leren,
Maar bij jouw erfgenamen informeren.

12

Baar geld is mooi! Hoe schitterend een kist
Vol staven goud en dollars, een bom duiten
(Niet van oud-overwinnaars, want beslist
Gaat hun portret het goudgewicht te buiten
Van munten) waarin, amper uitgewist,
Het beeld glanst, dat de omtrekken omsluiten,
Van het moderne geldelijk gewin.
Contanten zijn de lamp van Aladdin!

[Vervolg Engels]

11

But whether all or each or none of these
May be the hoarder's principle of action,
The fool will call such mania a disease.
What is his own? Go look at each transaction,
Wars, revels, loves. Do these bring men more ease
Than the mere plodding through each ‘vulgar fraction’?
Or do they benefit mankind? Lean miser,
Let spendthrifts' heirs inquire of yours - who's wiser?

12

How beauteous arc rouleaus! How charming chests,
Containing ingots, bags of dollars, coins
(Not of old victors, all whose heads and crests
Weigh not the thin orc where their visage shines,
But) of fine unclipt gold, where dully rests
Some likeness, which the glittering cirque confines,
Of modern, reigning, sterling, stupid stamp.
Yes! ready money is Aladdin's lamp.

[Vervolg Nederlands]

13

‘Liefde regeert kazerne, hof en wouden,’
Zo zingt de bard, ‘daar zij de hemel is.’
Die stelling lijkt me moeilijk vol te houden
(Bewijzen gaat bij poëzie vaak mis),
Al zit er heel misschien iets in dat woud (en
‘Woud’ rijmt op ‘van je houd’); maar zo gewis
Als een verhuurder zijn kan van zijn centen
Zijn hof en leger wars van sentimenten.

14

Als Liefde niet regeert doen centen het.
Het geld regeert het woud - en zal het vellen.
Geen geld, geen hoven; legers nog maar net.
‘Geen geld, geen bruid,’ kan Malthus u vertellen.
Dus geld regeert zelfs Liefdes hemelbed
Wanneer de Maangodin het tij doet zwellen.
De hemel liefde? Makkelijk gezegd...
Wat Scott hier zal bedoelen is de echt.

[Vervolg Engels]

13

‘Love rules the camp, the court, the grove,’ ‘for love
Is heaven, and heaven is love.’ So sings the bard,
Which it were rather difficult to prove
(A thing with poetry in general hard).
Perhaps there may be something in the grove;
(At least it rhymes to ‘love’), but I'm prepared
To doubt (no less than landlords of their rental)
If courts and camps be quite so sentimental.

14

But if love don't, cash does, and cash alone.
Cash rules the grove and fells it too besides.
Without cash, camps were thin, and courts were none.
Without cash, Malthus tells you, ‘take no brides’.
So cash rules love the ruler, on his own
High ground, as virgin Cynthia sways the tides.
And as for heaven being love, why not say honey
Is wax? Heaven is not love, 'tis matrimony.

Arm en rijk

Anéstis Evangélou[*]
(Vertaling Stella Timonidou & Kees Klok)

Wie durft te geven, wie arm wordt
van een krankzinnige aanbieding - beklaag hem niet:
hij wordt rijker, mooier.

Wie in gevaar komt,
wie zich zonder terughoudendheid op de golven laat drijven
en een voor een zijn kleren verliest en naakt
en eenzaam midden in zee achterblijft - beklaag hem niet:
in zijn bloed glanst diep het pure goud
van de schuimende golven.
Huil
om hem die uit geldzucht niet kan geven,

Φτωχοι και πλουσιοι

Όποιος τολμά καί δίνει, όποιος φτωχαίνει
άπό παράφορη προσφορά -μήν τόν λυπάσαι:
γίνεται πλουσιότερος, πιό ώραϊος.

Ο που κινδυνεύει,
ό πού χωρίς Επιφυλάξεις άφήνεται στά κύματα
καί ἕνα ἕνα χάνει τά ρούχα του καί γυμνός
άπομένει καί Ερημος καταμεσής τού πόντου-μήν τόν λυπάσαι:
στό αίμα του λάμπει βαθιά ό άπεφθος χρυσός
τών άφρισμένων κυμάτων.

Νά κλαϊς
αύτόν πού δέν μπορεί άπό φιλαργυρία νά δώσει.

* *Anéstis Evangélou (Thessaloniki 1937-1994) was reeds tijdens zijn leven een in Griekenland gewaardeerd dichter. Hij publiceerde naast een zevental dichtbundels, samengebracht in het in 1988 verschenen Τα ποιηματα, een veelomvattende en gezaghebbende, kritische bloemlezing over de tweede generatie naoorlogse Griekse dichters, onder de titel Η δευτερη μεταπολεμικη γευια 1950-1970 (Thessaloniki, 1994). Zijn kritieken werden in 1981 gebundeld in Αυαγυωση και γραφη.*
Vertalingen van zijn poëzie in het Nederlands werden voor het eerst gepubliceerd in 1992, door Kirsti de Hek, in het tijdschrift Kruispunt, *dat daarna in diverse afleveringen aandacht aan het werk van Evangélou (pseudoniem voor Anéstis Papadópoulos) besteedde. In juni 1999 verschenen zijn eerste en laatste bundel integraal in* Kruispunt *onder de titel 'Verslag van een balling,' wederom in een vertaling van Kirsti de Hek. In het dagelijks leven was Evangélou, die rechten studeerde aan de universiteit van Thessaloniki, tot zijn pensionering in 1991 douanebeambte in de haven van zijn geboorte- en woonplaats, die in zijn literaire werk een grote rol speelt.*

[Vervolg Nederlands]

die uit angst om te gronde te gaan de ganse
dag opgesloten in zijn schulp zijn bezit telt
en angstig zijn beurs alsmaar lichter ziet worden - huil om hem:

hij wordt van lieverlee lelijk en geel
als een gerimpelde, misvormde pruim,
die het niet lukte gerijpt te worden door de zon,
die onbevoorrecht achterbleef en niet zacht werd
omdat een kwaadaardige worm hem van binnen uitzoog.

[Vervolg Grieks]

τόν πού φοβάται μή φθαρεί κι όλημερις
κλεισμένος στό καβούκι του μετράει τό βιός του
κι έντρομος βλέπει όλοένα ν' άλαφραίνει
τό πουγγί του -αύτόν νά κλαϊς:

άσκημαίνει μέ τόν καιρό καί κιτρινίζει
ώσάν τό σουρωμένο δαμάσκηνο, τό στρεβλωμένο.
πού δέν έπρόλαβε νά τό γλυκάνει ό ήλιος
πού άδικημένο άπόμεινε και δέ μαλάκωσε
γιατί άπό μέσα τό ρούφηξε κακό σκουλήκι.

Twee fabels

Jean de la Fontaine
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

De kip met de gouden eieren

Hebzucht raakt alles kwijt door alles te begeren.
Ik wijs, om dit te demonstreren,
Slechts op de man wiens kip, zoals de fabel wil,
Een gouden ei legt, elke morgen.
Zij houdt, zo meent die man, in 't lijf een schat verborgen:
Hij slacht haar, snijdt haar door, en vindt niet één verschil
Met een gewone kip waarvan het ei niets waard is,
Maar neemt zichzelf iets af dat ongeëvenaard is.

Voor gierigaards een prachtmoraal!
Wat hebben we er veel gezien, de laatste jaren,
Die in een mum van tijd opeens armlastig waren:
Te snel belust op kapitaal.

La poule aux oeufs d'or

L'avarice perd tout en voulant tout gagner.
Je ne veux, pour le témoigner,
Que celui dont la poule, à ce que dit la fable,
Pondait tous les jours un oeuf d'or.
Il crut que dans son corps elle avait un trésor:
Il la tua, l'ouvrit, et la trouva semblable
A celles dont les oeufs ne lui rapportaient rien,
S'étant lui-même ôté le plus beau de son bien.

Belle leçon pour les gens chiches!
Pendant ces derniers temps, combien en a-t-on vus
Qui du soir au matin sont pauvres devenus
Pour vouloir trop tôt être riches!

De vrek die zijn geld kwijt raakte

Alleen wat je gebruikt, bezit je metterdaad.
Ik vraag de gierigaards die elk bedrag fanaat
Oppotten zonder ooit een stuiver te verteren,
Welk voordeel hun dat biedt, dat anderen ontberen.
Diogenes daarginds is even rijk als zij,
De schraper hier leeft net zo haveloos als hij.
Aesopus' vrek, die al zijn gelden had verborgen,
  Kan hier voor illustratie zorgen.
  Die stakker had erop vertrouwd
Zich in een tweede leven aan zijn goed te laven.
Het goud bezat niet hij, maar hem bezat het goud.
Hij had, diep in de grond, een grote som begraven
  En ook zijn hart, omdat hij dag en nacht
  Alleen genoot als hij bedacht
Dat hij daar voor zichzelf zo'n kapitaal bewaarde.
Alwaar hij kwam of ging, of hij nu dronk of at,
Het was onloochenbaar dat hij slechts aandacht had
Voor die enorme schat, verscholen in de aarde.

L'avare qui a perdu son tresor

L'usage seulement fait la possession.
Je demande à ces gens de qui la passion
Est d'entasser toujours, mettre somme sur somme,
Quel avantage ils ont que n'ait pas un autre homme.
Diogène là-bas est aussi riche qu'eux;
Et l'avare ici-haut comme lui vit en gueux.
L'homme au trésor cache, qu'Esope nous propose,
  Servira d'exemple à la chose.
  Ce malheureux attendait
Pour jouir de son bien une seconde vie,
Ne possédait pas l'or, mais l'or le possédait.
Il avait dans la terre une somme enfouie,
  Son coeur avec, n'ayant autre déduit
  Que d'y ruminer jour et nuit,
Et rendre sa chevance a lui-même sacrée.
Qu'il allât ou qu'il vint, qu'il bût ou qu'il mangeât,
On l'eût pris de bien court, à moins qu'il ne songeât
A l'endroit où gisait cette somme enterrée.

[Vervolg Nederlands]

Hij kwam er elke dag: een grafdelver die 't zag
Kreeg argwaan en heeft stil de voorraad weggedragen.
De vrek vond slechts het nest waar zijn fortuin in lag.
Zo zien we onze man aan 't jammeren en klagen,
   Gepijnigd, diep terneergeslagen.
Daar vraagt hem een passant wat hem zo deerlijk kwelt.
   - Ik ben beroofd van al m'n geld!
- Uw geld! Waar was dat dan? - 't Lag bij die steen verstoken.
   - Wat! Was de oorlog uitgebroken,
Dat u het helemaal hierheen bracht? U had vast
Verstandiger gedaan door het thuis in een kast
   Te laten, zonder 't weg te halen.
U kon er dan steeds weer probleemloos mee betalen.
- Betalen? Alsof dát je rijk maakt! Beste man,
   Als er geld afgaat, groeit het dan?
'k Ben er nooit áán geweest. - Gelieve mij te zeggen,
Sprak de voorbijganger, wat u dan zo bezwaart?
Omdat u toch niet kwam aan wat u had vergaard,
   Kunt u daar mooi een kei neerleggen:
   Die is voor u hetzelfde waard.

[Vervolg Frans]

Il y fit tant de tours qu'un fossoyeur le vit,
Se douta du dépôt, l'enleva sans rien dire.
Notre avare un beau jour ne trouva que le nid.
Voilà mon homme aux pleurs; il gémit, il soupire,
   Il se tourmente, il se déchire.
Un passant lui demande à quel sujet ses cris.
   - C'est mon trésor que l'on m'a pris.
- Votre trésor! où pris? - Tout joignant cette pierre.
   - Eh! sommes-nous en temps de guerre
Pour l'apporter si loin? N'eussiez-vous pas mieux fait
De le laisser chez vous en votre cabinet,
   Que de le changer de demeure?
Vous auriez pu sans peine y puiser à toute heure.
- A toute heure, bon Dieu! ne tient-il qu'à cela?
   L'argent vient-il comme il s'en va?
Je n'y touchais jamais. - Dites-moi donc, de grâce,
Reprit l'autre, pourquoi vous vous affligez tant?
Puisque vous ne touchiez jamais à cet argent,
   Mettez une pierre à la place;
   Elle vous vaudra tout autant.

Fortuna en de bedelaar
Ivan Andrejevitsj Krylov
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

Een bedelaar die langs de huizen placht te gaan
Met een versleten zak om aalmoezen te vragen,
Al klagend over zijn bestaan,
Verwonderde zich alle dagen
Dat wie in grote welstand leeft,
En geld en goed te over heeft,
Steeds maar zijn zakken vol blijft proppen
En niet kan stoppen!
Het kwam zelfs voor
Dat iemand zo door hebzucht was bevangen,
En zo naar nieuwe rijkdom bleef verlangen,
Dat hij al zijn bezittingen daardoor
Verloor.
Zo was er eens een heer die in zijn leven
Zeer goede zaken had gedaan;
Hij had veel winst gemaakt. In plaats van nu voortaan
Te kiezen voor een kalm en onbezorgd bestaan

Фортуна и нищий

С истертою и ветхою сумой
Бедняжка-нищенький под оконьем таскался
И, жалуясь на жребий свой,
Нередко удивлялся
Что люди, живучи в богатых теремах,
По горло в золоте, в довольстве и сластях,
Как их карманы ни набиты,
Еще не сыты!
И даже до того,
Что, без пути алкая
И нового богатства добывая,
Лишаются нередко своего
Всего.
Вон бывший, например, того хозяин дому
Пошел счастливо торговать;
Расторговался в пух. Тут, чем бы перестать
И достальной свой век спокойно доживать.

[Vervolg Nederlands]

En zijn bedrijf aan iemand anders door te geven, -
Zond hij in 't voorjaar schepen uit;
Hij waande zich al rijk, maar tengevolge
Van averij werd alles door de zee verzwolgen
En ligt nu op de bodem, naar verluidt;
Hij kon alleen nog dromen van een rijke buit.
En weer een ander speculeerde,
En won zo een miljoen, maar nee:
Dat was hem niet genoeg, hij wou er twee;
Hij stak zich in de schulden, wat hem ruïneerde.
Kortom, je hoort heel vaak dat het zo gaat;
Maar, eigen schuld: houd dan ook maat!
Toen stond opeens Fortuna voor de ogen
Van onze bedelaar en sprak:
‘Luister, ik voel voor jou al heel lang mededogen;
Dus kom maar met je bedelzak;
Ik doe hem vol, maar voor de goede orde:
Wat in de zak valt wordt van goud,
Valt het ernaast dan gaat het fout,
Dat zal tot stof verworden.

[Vervolg Russisch]

А промысел оставить свой другому, -
Он в море корабли отправил по весне;
Ждал горы золота; но корабли разбило:
Сокровища его все море поглотило;
Теперь они на дне,
И видел он себя богатым, как во сне.
Другой, тот в откупа пустился
И нажил было миллион,
Да мало: захотел его удвоить он,
Забрался по уши и вовсе разорился.
Короче, тысячи таких примеров есть;
И поделом: знай честь!
Тут нищему Фортуна вдруг предстала
И говорит ему:
‘Послушай, я помочь давно тебе желала;
Червонцев кучу я сыскала;
Подставь свою суму;
Ее насыплю я, да только с уговором:
Все будет золото, в суму что попадет,
Но если из сумы что на пол упадет,
То сделается сором.

[Vervolg Nederlands]

Let op, ik heb het je vooruit gezegd:
Ik moet me streng aan onze afspraak houden,
Dus doe de zak niet al te vol, het is een oude,
Zodat hij niet het loodje legt.'
De arme is geheel ondersteboven,
Hij kan zijn oren niet geloven!
Hij zet de buidel open en er wordt
Met gulle hand een stroom dukaten ingestort:
De zak wordt steeds maar boller.
'Genoeg zo?' - 'Nee.' - 'Pas op, hij scheurt.' - 'Bangmakerij!'
'Kijk dan, je bent zo rijk als Croesus.' - 'Nog wat voller:
Doe er nog maar een handje bij.'
'Hé, stop! Kijk uit, hij scheurt al hier opzij.' -
'Een beetje nog.' Dan scheurt de zak, het is verloren,
In een moment is al het goud tot stof vergaan.
Fortuna wijkt terug: alleen de zak blijft staan,
De bedelaar heeft net zo weinig als tevoren.

[Vervolg Russisch]

Смотри ж, я наперед тебя остерегла:
Мне велено хранить условье наше строго,
Сума твоя ветха, не забирайся много,
Чтоб вынести она могла.'
Едва от радости мой нищий дышит
И под собой земли не слышит!
Разправил свой кошель, и щедрою рукой
Тут полился в него червонцев дождь златой:
Сума становится уж тяжеленька.
'Довольно ль?' - 'Нет еще.' - 'Не треснула б.' - 'Не бойсь.' -
'Смотри, ты Кресом стал.' - 'Еще, еще маленько:
Хоть горсточку прибрось.' -
'Эй, полно! Посмотри, сума ползет уж врозь' -
'Еще щепоточку.' Но тут кошель прорвался,
Рассыпалась казна и обратилась в прах,
Фортуна скрылася: одна сума в глазах,
И нищий нищеньким по-прежнему остался.

Geld

Philip Larkin
(Vertaling Wiebe Hagendoorn)

Elk kwartaal of zo maakt het geld mij een verwijt:
‘Waarom laat je mij hier in ledigheid?
Ik ben wat jij nooit hebt gehad, mooie dingen en seks.
Die zou je nog steeds kunnen krijgen, schrijf maar wat cheques.’

Dus kijk ik naar een ander, wat die ermee doet:
Die bergt het heus niet tussen het linnengoed.
Ze hebben een tweede huis en auto en vrouw:
De band tussen leven en geld lijkt tamelijk nauw.

- Ze hebben zelfs veel gemeen, als je navraag gaat doen:
Jong zijn kun je niet uitstellen tot je pensioen,
En hoe je je poen ook belegt, het geld dat je spaart
Is aan het eind van de rit geen sikkepit waard.

Ik hoor het geld zingen. Het is of je uitzicht had
Van een hoog balkon op een provinciestad,
De sloppen, de gracht, gekke kerken in vol ornaat
Bij avondzon. Uitermate desolaat.

Money

Quarterly, is it, money reproaches me:
‘Why do you let me lie here wastefully?
I am all you never had of goods and sex.
You could get them still by writing a few cheques.’

So I look at others, what they do with theirs:
They certainly don't keep it upstairs.
By now they've a second house and car and wife:
Clearly money has something to do with life

- In fact, they've a lot in common, if you enquire:
You can't put off being young until you retire,
And however you bank your screw, the money you save
Won't in the end buy you more than a shave.

I listen to money singing. It's like looking down
From long french windows at a provinvial town,
The slums, the canal, the churches ornate and mad
In the evening sun. It is intensely sad

Ridder Schraalhans (tweede scène)*

Alexander Poesjkin
(Vertaling Hans Boland)

(Een kelder.)

DE BARON
Zoals een losbol uitkijkt naar een sletje
Dat hem gestrikt heeft of naar een dom gansje
Dat hij bedrogen heeft, zo wacht ook ik
De hele dag totdat ik af kan dalen
In mijn geheime kelder met zijn kisten.
Vandaag ben ik gelukkig, want ik kan
Een handvol goud toevoegen aan mijn schatten -
Zodat de zesde kist ook langzaam vol komt.
Het lijkt niet veel, maar alle beetjes helpen.
Ik heb wel eens gelezen van een tsaar
Die zijn soldaten elk een handje grond
Liet halen om een heuvel op te werpen;
En na verloop van tijd verrees een hoogte
Vanwaar hij uit kon kijken en genieten
Van de vallei, bedekt met witte tenten,
En van de zee, bezaaid met snelle schepen.
Zo heb ook ik getrouw mijn offerande,
Hoe nietig ook, gebracht naar deze kelder:

[Сцена ii

(Подвал.)

Барон.
Как молодой повеса ждет свиданья
С какой-нибудь развратницей лукавой
Иль дурой, нм обманутой, так я
Весь день минуты ждал, когда сойду
В подвал мой тайный, к верным сундукам.
Счастливый день! могу сегодня я
В шестой сундук (в сундук еще неполный)
Горсть золота накопленного всыпать.
Не много, кажется, но понемногу
Сокровища растут. Читал я где-то,
Что царь однажды воинам своим
Велел снести земли по горсти в кучу,
И гордый холм возвысился - и царь
Мог с вышины с весельем озирать
И дол, покрытый белыми шатрами,

* *Poejkins vader was een echte vrek. Het eerste plan om het thema gierigheid in drama te verbeelden ontstond in 1826.* Ridder Schraalhans *dateert van 1830, maar Poesjkin publiceerde het pas in 1836, in zijn eigen tijdschrift. De toneelpremière zou plaatsvinden op 1 februari 1839, in het Alexandra-theater aan de Njevski Prospekt in Sint-Petersburg, maar werd afgelast vanwege zijn geruchtmakende dood, drie dagen eerder.*

И море, где бежали корабли.
Так я, по горсти бедной принося
Привычну дань мою сюда в подвал,

[Vervolg Nederlands]

Nu kijk ik van mijn berg neer op de wereld
Waarover ik mijn macht kan laten gelden.
En er is niets waarover ik geen macht heb.
Van hieruit kan ik heersen als een demon;
Op mijn bevel verrijzen er paleizen
En komt een hele schare nimfen dansen
En spelen in mijn koninklijke tuinen;
De muzen brengen mij hun offergaven
En trotse, vrije geesten zijn mijn slaven;
Wie goed doet en zich onzelfzuchtig uitslooft
Staat onderdanig op mijn loon te wachten;
De moordenaar die niets en niemand vreest
Komt, als ik fluit, gehoorzaam aangekropen
En likt mijn hand en kijkt me in de ogen
Om te ontdekken wat ik van hem wil.
Aan niets gehoorzaam, word ikzelf gehoorzaamd.
Verlangens heb ik niet, ik sta erboven.
Ik ken mijn macht en heb aan het besef
Van deze macht genoeg...

(Hij kijkt naar zijn goud.)

Het lijkt maar weinig,
Maar het vertegenwoordigt, zwaar als lood,
De zorgen en het ongeluk van velen -
Bedrog en tranen, vloeken en gebeden.
Waar is bijvoorbeeld die dubloen? Hier, deze:
Ik kreeg hem van een weduwe, die eerst
Een tijdlang op haar knieën had gelegen
Voor mij, door haar drie spruiten geflankeerd.
Het regende, het werd weer droog, begon weer

[Vervolg Russisch]

Вознес мой холм - и с высоты его
Могу взирать на всё, что мне подвластно.
Что не подвластно мне? как некий демон
Отселе править миром я могу;
Лишь захочу - воздвигнутся чертоги;

В великолепные мои сады
Сбегутся нимфы резвою толпою;
И музы дань свою мне принесут,
И вольный гений мне поработится,
И добродетель и бессонный труд
Смиренно будут ждать моей награды.
Я свистну, и ко мне послушно, робко
Вползет окровавленное злодейство,
И руку будет мне лизать, и в очи
Смотреть, в них знак моей читая волн.
Мне всё послушно, я же - ничему;
Я выше всех желаний; я спокоен;

Я знаю мощь мою: с меня довольно
Сего сознанья...

(Смотрит на свое долото.)

Кажется не много,
А скольких человеческих забот,
Обманов, слез, молений и проклятий
Оно тяжеловесный представитель!
Тут есть дублон старинный... вот он Нынче
Вдова мне отдала его, но прежде
С тремя детьми полдня перед окном
Она стояла на коленях воя.
Шел дождь, и пересгал, и вновь пошел,

[Vervolg Nederlands]

Te regenen, maar zij wou maar niet opstaan,
De aanstelster. Haar wegjagen? Dat kon wel.
Maar ik vermoedde dat ze niet wou zitten
Voor wat haar man aan schulden had gemaakt.
En hier, dit geld? Ik heb het van Tibeau,
Maar hoe zou hij eraan komen, die nietsnut?
Gejat, natuurlijk, op de grote weg
Of in het bos, misschien, vannacht. De smeerlap.
Ach ja, als al het bloed en zweet en tranen
Waar mijn bezittingen mee zijn vergaard
Op zouden wellen uit de schoot der aarde,
Dan zou ik zelf verdrinken in die zondvloed -
Hier, in mijn trouwe kelder. Het is tijd.

(Hij wil de kist openen.)

Mijn hele lichaam beeft, ik voel me koortsig
Als ik de kist open - altijd hetzelfde...
Het is geen angst - waar zou ik bang voor zijn?
Ik kan me immers op mijn zwaard verlaten?
Mijn goud is veilig. Nee, wat me beklemt
Is een gevoel dat ik niet kan doorgronden.
Er zijn volgens de dokters moordenaars
Die welbehagen scheppen uit hun misdaad.
Als ik de sleutel in het slot steek, voel ik
Hetzelfde wat die lieden moeten voelen
Als zij hun dolk toesteken: het is lekker
En angstig tegelijk.

[Vervolg Russisch]

Притворщица не трогалась; я мог бы
Ее прогнать, но что-то мне шептало,
Что мужнин долг она мне принесла
И не захочет завтра быть в тюрьме.
А этот? этот мне принес Тибо -
Где было взять ему, ленивцу, плуту?
Украл конечно; или, может быть,
Там на большой дороге, ночью, в роще...
Да! если бы все слезы, кровь и пот,
Пролитые за всё, что здесь хранится,

Из недр земных все выступили вдруг,
То был бы вновь потоп - я захлебнулся б
В моих подвалах верных. Но пора.

(Хочет отпереть сундук.)

Я каждый раз, когда хочу сундук

Мой отпереть, впадаю в жар и трепет
Не страх (о, нет! кого бояться мне?
При мне мой меч: за злато отвечает
Честной булат), но сердце мне теснит
Какое-то неведомое чувство...
Нас уверяют медики: есть люди,
В убийстве находящие приятность.
Когда я ключ в замок влагаю, то же
Я чувствую, что чувствовать должны
Они, вонзая в жертву нож: приятно
И страшно вместе.

[Vervolg Nederlands]

(Hij opent de kist.)

Wat is dit heerlijk!

(Hij giet het geld erin.)

Voor jullie is het over, al die drukte
In dienst van 's mensen driften en behoeften.
Hier mogen jullie van de rust genieten,
Als in een godenslaap, gezond en heilzaam.
Ik ga mezelf vandaag maar eens verwennen:
Voor elke kist zal ik een kaars opsteken
En dan het deksel opendoen en kijken
Naar het geschitter van mijn gouden bergen.

(Hij steekt kaarsen aan en doet alle kisten open.)

Ik heers! Hoe schitterend is mijn domein,
Hoe sterk en onverzettelijk mijn macht!
Hieraan dank ik mijn faam, mijn zelfrespect
En mijn geluk. Ik heers! Maar wie neemt na mij
De heerschappij over? Mijn erfopvolger!
Een idioot, een snotjoch dat met geld smijt
En omgaat met de meest verdorven lieden!
Omringd door hebberige hielenlikkers
Zal hij zodra ik doodga binnendringen
In deze stille, vreedzame gewelven.
Hij zal de sleutel stelen van mijn lijk

[Vervolg Russisch]

(Отпирает сундук.)

Вот мое блаженство!

(Всыпает деньги.)

Ступайте, полно вам по свету рыскать.
Служа страстям и нуждам человека.
Усните здесь сном силы и покоя,
Как боги спят в глубоких небесах
Хочу себе сегодня пир устроить:
Зажгу свечу пред каждым сундуком,
И все их отопру, и стану сам
Средь них глядеть на блещущие груды

(Зажигает свечи и отпирает сундуки один ва другим.)

Я царствую!.. Какой волшебный блеск!

Послушна мне, сильна моя держава;
В ней счастие, в ней честь моя и слава!
Я царствую... но кто вослед за мной
Приимет власть над нею? Мой наследник!
Безумец, расточитель молодой,
Развратников разгульных собеседник!
Едва умру, он, он! сойдет сюда
Под эти мирные, немые своды
С толпой ласкателей, придворных жадных.
Украв ключи у трупа моего.

[Vervolg Nederlands]

En lachend deze kisten openmaken.
Dan zullen al mijn rijkdommen verdwijnen
In broekzakken van zijde, maar vol gaten.
Hij zal de vaten vorstelijke olie
Ontheiligen, vernielen, in de modder
Leeg laten lopen. Wat geeft hem het recht?
Zelf krijg ik nooit iets in de schoot geworpen.
Geld is voor mij geen spel; ik ben niet iemand
Die dobbelend een kapitaal bijeengraait.
Nee, niemand weet hoeveel ik mij ontzegd heb,
Hoeveel beteugelde verlangens, grauwe
Gedachten, lange slapeloze nachten
En zware dagen dit mij heeft gekost.
Mijn zoon zegt dat mijn hart met mos begroeid is,
En dat ik leeg ben, en dat mijn geweten
Nooit knaagt en nooit geknaagd heeft. Het geweten:
Een beest dat in je hart klauwt. Het geweten:
Een ongenode gast, moeizaam gezelschap,
Een lompe schuldeiser, een toverkol
Die bij een maansverduistering de doden
Vanuit hun graftomben kan laten opstaan...
Wie rijk wil worden moet daar eerst voor lijden:
Je zult zo'n zwoeger niet gauw zien verspillen
Wat hij vergaard heeft in het zweet zijns aanschijns.
Och, kon mijn kelder maar verborgen blijven
Voor lieden die hun eigen huid niet waard zijn!
Kon ik de wacht maar houden bij mijn kisten
Vanuit mijn graf, als schim, en net als nu
Mijn schatten voor de levenden behoeden!

[Vervolg Russisch]

Он сундуки со смехом отопрет
И потекут сокровища мои
В атласные диравые карманы.
Он разобьет священные сосуды,
Он грязь елеем царским напоит -
Он расточит... А по какому праву?
Мне разве даром это всё досталось,
Или шутя, как игроку, который
Гремит костьми да груды загребает?
Кто знает, сколько горьких воздержании
Обузданных страстей, тяжелых дум,
Дневных забот, ночей бессонных мне
Всё это стоило? Иль скажет сын,
Что сердце у меня обросло мохом,
Что я не знал желаний, что меня
И совесть никогда не грызла, совесть,
Когтистый зверь, скребущий сердце, совесть.
Незваный гость, докучный собеседник,
Заимодавец грубый, эта ведьма,

От коей меркнет месяц и могилы
Смущаются и мертвых высылают?..
Нет, выстрадай сперва себе богатство,
А там посмотрим, станет ли несчастный

То расточать, что кровью приобрел.
О, если б мог от взоров недостойных
Я скрыть подвал! о, если б из могилы
Придти я мог, сторожевою тенью
Сидеть на сундуке и от живых
Сокровища мои хранить как ныне!..

Uit: De elfenkoningin (I, iv, 27-29)*
Edmund Spenser
(Vertaling Peter Verstegen)

Gretige *Hebzucht* zie je naast hem rijden
Op een kameel, geheel met goud bevracht;
Twee ijzeren kisten hangen aan weerszijden
Met meer edel metaal dan je verwacht.
Het geld dat in zijn schoot ligt, telt hij zacht,
Want van het geld denkt hij zijn god te maken
(Voor geld geeft hij zich graag in Satans macht).
Hij doet geen andere dan woekerzaken,
Waardoor hij kwaad met goed in evenwicht laat raken.

[And greedy *Avarice* by him did ride]

And greedy *Avarice* by him did ride,
Upon a camel loaden all with gold;
Two iron coffers hung on either side,
With precious metal full as they might hold,
And in his lap a heap of coin he told;
For of his wicked pelfe his God he made,
And unto hell himself for money sold;
Accursèd usury was all his trade,
And right or wrong alike in equal balance weighed.

* *In sectie 4 van het eerste boek van Spenser's* The Faerie Queene *brengt Duessa, prototype van het vrouwelijke kwaad, de held Red Cross naar het Huis van de Trots dat wordt geregeerd door Lucifera, personificatie van de Trots. Zjj heeft zes raadslieden, de overige Hoofdzonden. De stoet bestaat uit Ledigheid (op een ezel), Gulzigheid (op een zwijn), Wellust (op een bok), Hebzucht (op een kameel), Afgunst (op een wolf en Toom (op een leeuw). In het Lentenummer 2001 kwam Spenser's Gulzigheid aan bod, nu Hebzucht (rijdend naast Wellust).*

[Vervolg Nederlands]

Hij leefde op de drempel van de dood
En liep in vodden al zijn levensjaren.
Nooit at hij iets dat duurder was dan brood,
Denkend dat hij zijn lichaam moest bewaren
Voor elk gram vet, om kosten te besparen,
Maar eigen erfgenamen had hij niet.
Elke dag was hij schatten aan 't vergaren,
Elke nacht bang voor dieven. Naar men ziet
Leefde hij (onbewust) een leven van verdriet.

Treurig sujet dat nooit genoeg bezat
(Geld kon, bij zó'n behoefte, nooit volstaan),
Wiens zucht naar meer en meer geen einde had:
Rijkdom deed hem (rijk aan gemis) arm aan.
Hij had voldoende maar was nooit voldaan.
Ook kwelde hem de jicht in hand en voet:
Hij leed zo'n pijn dat hij niet meer kon staan
Of gaan; voelen ging ook niet meer zo goed.
Zo een was *Hebzucht*, vierde in die fraaie stoet.

[Vervolg Engels]

His life was nigh unto deaths door yplast,
And threadbare coat, and cobbled shoes he ware,
No scarce good morsel all his life did tast,
But both from back and belly still did spare,
To fill his bags, and riches to compare;
Yet child nor kinsman living had he none
To leave them to; but thorough daily care
To get, and nightly fear to lose his own,
He led a wretched life unto himself unknown.

Most wretched wight, whom nothing might suffice,
Whose greedy lust did lack in greatest store,
Whose need had end, but no end covetise,
Whose wealth was want, whose plenty made him poor,
Who had enough, yet wishèd ever more;
A vile disease, and eke in foot and hand
A grievous gout tormented him full sore,
That well he could not touch, nor go, nor stand:
Such one was *Avance*, the fourth of this fair band.

Erratum*

Ik heb mijn waanzin en mijn dood gerecycleerd

Passeer telkens weer
diep in mij
mijn gekwetst vaderland
mijn gewond eiland
wijfjesgeur
mijn onontkoombare tragedie
met haar geweld dat niet valt te stillen
met het vuur van mijn cimbalen
met het spel van mijn symbolen.

Geduldig
harmoniseer ik het getik van mijn woorden
de muzikale likeuren
van mijn bloedend geheugen.

Gedurende lange tijd heb ik
mijn waanzin en mijn dood gerecycleerd.

J'ai recyclée ma folie et ma mort

Passe et repasse
au fond de moi
ma terre blessée
mon île meurtrie
saveur femelle
ma tragédie incontournable
en sa violence inapaisable
au feu de mes cymbales
au jeu de mes symboles.

Patiemment
j'harmonise le cliquetis des mots
les liqueurs musicales
de ma mémoire qui saigne.
J'ai longtemps recyclé
Ma folie et ma mort.

Slotstrofe van Inachevable:

J'écris mes cris
j'accède au privilège
de jongler avec mes loas
et mes amours en transe
entre les feux du hasard
et le jeu du destin
mon visa pour l'éternité
ma dissidence inapaisable

* *Een gedicht (‘Ik heb mijn waanzin en mijn dood gerecycleerd’) van de Haïtiaanse dichter Franketienne, in het vorige (Caribische) nummer vertaald door René Smeets, was verhaspeld en wordt hier opnieuw afgedrukt. Bij het gedicht ‘Onvoltooibaar’ ontbrak de laatste strofe van het origineel; ook die wordt hier gepubliceerd.*